



İSTANBUL MEDENİYET ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

**Ontolojik Güvenlik Perspektifinden Hegemonik
Gerilemenin Amerikan Dış Politikasına Yansıması:
Evanjelik Mesiyanik Anlatılar ve İsrail**

Doktora Tezi

Aslı Nur Düzgün

Temmuz 2023



İSTANBUL MEDENİYET ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

**Ontolojik Güvenlik Perspektifinden Hegemonik
Gerilemenin Amerikan Dış Politikasına Yansıması:
Evanjelik Mesihyanik Anlatılar ve İsrail**

Doktora Tezi

Aslı Nur Düzgün

Danışman

Doç. Dr. Helin Sarı Ertem

Temmuz 2023

TEZ JÜRİSİ ONAYI

Aslı Nur Düzgün tarafından hazırlanan “Ontolojik Güvenlik Perspektifinden Hegemonik Gerilemenin Amerikan Dış Politikasına Yansıması: Evanjelik Mesihanik Anlatılar ve İsrail” başlıklı bu Doktora Tezi, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı’nda hazırlanmış ve jürimiz tarafından kabul edilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ

İMZA

Tez Danışmanı:

Doç. Dr. Helin Sarı Ertem
İstanbul Medeniyet Üniversitesi

Üyeler:

Prof. Dr. M. Lütfullah Karaman
İstanbul Medeniyet Üniversitesi

Prof. Dr. Bahar Rumelili
Koç Üniversitesi

Doç. Dr. Veysel Kurt
İstanbul Medeniyet Üniversitesi

Doç. Dr. Oğuzhan Göksel
Marmara Üniversitesi

Tez Savunma Tarihi: 11/07/2023

BEYANLAR

Yazım ve Kaynak Gösterme Kılavuzu Beyanı

Danışmanlığımda yazılan bu tezin Chicago yazım ve kaynak gösterme kılavuzunda belirtilen kurallara uygun olarak yapılandırıldığı ve bu kılavuzun Chicago kaynak gösterme standartlarının bu tezde tutarlı olarak uygulandığı tarafımdan incelenerek teyit edilmiştir.

Doç. Dr. Helin Sarı Ertem

Etik İlkelere Sadakat Beyanı

Hazırladığım bu tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu, akademik ve etik kuralları gözeterek çalıştığımı ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi beyan ederim.

Aslı Nur Düzgün

ÖZET

Ontolojik Güvenlik Perspektifinden Hegemonik Gerilemenin Amerikan Dış Politikasına Yansıması: Evanjelik Mesiyanik Anlatılar ve İsrail

Düzgün, Aslı Nur

Doktora Tezi, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Helin Sarı Ertem

Temmuz 2023

Amerika Birleşik Devletleri, İsrail devletinin kuruluşundan itibaren istikrarlı bir şekilde bu devletin koşulsuz hamisi olmuştur. Donald Trump dönemine kadar fiziksel güvenlik çıkarlarının daha ön planda olduğu bu ilişkide, Trump'ın gerçekleştirdiği dini politikalar dolayısıyla ontolojik güvenlik perspektifiyle açıklanabilecek bir dış politika çizgisine doğru kayma yaşanmıştır. Bu çalışma, uzun süredir tartışılan Amerikan gerilemesinin, devlet benliğindeki temel dini altyapıyla birlikte ABD'nin Trump dönemi İsrail politikaları üzerinde etkili olduğunu iddia etmektedir. Bu hipotezden hareketle, tezde öncelikle Amerikan benlik anlatıları ve kurucu mitleri incelenmekte, ardından ABD'nin toplumsal ve politik alandaki hegemonik gerileme kaygıları ortaya koyulmaktadır.

Diğer yandan çalışma, argümanı oluşturan Evanjelik mesiyanik anlatıların Amerika Birleşik Devletleri'nin WASP (White, Anglo-Saxon, Protestant – Beyaz, Anglo-Sakson, Protestan) kimliğindeki köklü geçmişini araştırmaktadır. Zira Trump dönemine has gibi görünen Evanjelik mesiyanik adımlar, aslında buz dağının görünen yüzüdür. Bu nedenle araştırmada, benlik hamuru İsrail özdeşleşmesiyle yoğrulan ABD'nin, Protestanlıktan neşet eden ulusal mitleri, sivil dini, geniş toplumsal taban desteği ve Amerikan siyasal hayatında var olan İsrail tutkusu incelenmektedir. Çalışma bu girift ilişkiler ağını ortaya koyarken, aynı zamanda bu örüntülerin dini köklerine ve Evanjelik halk tabanına da inmektedir.

Tez, geleneksel güvenlik anlayışıyla açıklanamayan devlet benliği, biyografik anlatı, dini kökler ve duygular gibi unsurlara yer verdiği için ontolojik güvenlik perspektifinin zengin içeriğinden ve anlatı analizi yönteminden faydalanmaktadır. Teorik arka plan ve vaka detayları olmak üzere iki kısma ayrılan çalışmada, kuramsal zemine katkı sağlamak amacıyla İbn Halduncu düşünceden beslenilmektedir. Bu hedefle İbn Haldun'un "*Mukaddime*" eserinden duygu odaklı akademik literatüre "*asabiyet*" duygusu önerilirken, fiziksel güvenlik ve ontolojik güvenlik arasındaki ilişkiye dair tartışmalara "*zâhir-bâtın*" algısının fikri zemini eklenmektedir. Ayrıca "kişi-olarak-devlet" olarak şeklinde kabul edilen antropomorfik ABD öznesine İbn Halduncu organik devlet algısı katılarak, ayrı bir bölüm dahilinde ABD'nin hayat hikâyesi sunulmaktadır.

Anahtar Kavramlar: Ontolojik güven(siz)lik, İbn Haldun teorileri, ABD, İsrail, mesiyani anlatılar.

ABSTRACT

The Reflection of Hegemonic Decline on US Foreign Policy: Evangelical Messianic Narratives and Israel

Düzgün, Aslı Nur

Ph.D. Dissertation, Department of International Relations

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Helin Sarı Ertem

July 2023

Since the establishment of the State of Israel, the United States has consistently been its unconditional patron. Until Donald Trump's presidency, this relationship was mainly characterized by physical security interests, but Trump's religious policies have led to a shift towards a foreign policy line that can be explained by the ontological security perspective. This study asserts that the long-discussed American decline, together with the fundamental religious basis of the state's self, has had an impact on US policy towards Israel in the Trump era. Based on this hypothesis, it analyzes American narratives of the self and its founding myths of the U.S., and then it turns to the anxieties of hegemonic decline of the U.S. and their reflections in the social and political spheres.

While the study is exploring the deep-rooted history of Evangelical messianic narratives in America's WASP identity, it argues that Evangelical messianic steps that seem to be unique to the Trump era are in fact the tip of the iceberg. Therefore, the thesis looks through the national myths, civil religion, broad grassroots support, and the passion for Israel in American political life, which are embedded in the U.S. self narrative that is built through an identification with Israel. While the study exposes such an interwoven web of relations, it also traces them back to the religious roots and Evangelical grassroots of these patterns.

The thesis draws on the method of narrative analysis and the rich literature of the ontological security perspective as the scholars in this area ponder on themes such as the state-self, biographical narratives, religious roots and emotions that cannot be

explained by the conventional approaches in security studies. The study is divided into two parts: theoretical background and case details. It adopts the Ibn Khaldunian approach for an unempirical analysis. To this end, while the concept of “*asabiyyah*” taken from Ibn Khaldun’s the *Muqaddimah*, is harmonized with the extensive literature on emotions, the analytical capacity of the Islamic dichotomy of “*zâhir and bâtin*” is utilized to come up with a wholly new perspective on the relationship between the physical and the ontological security. Moreover, in an exclusive sub-chapter, the study presents a life story of the U.S. from an Ibn Khaldunian perspective of the organic state by taking the U.S. as a “state-as-person” in an anthropomorphic fashion.

Key Terms: Ontological (in)security, theories of Ibn Khaldun, USA, Israel, messianic narratives.

TEŞEKKÜR

Akademik kariyer düşüncesinden uzaklaştığım bir dönemin ardından, ailem ve sevdiklerim sürekli olarak benim akademisyen olmam gerektiğine inandıklarını söylüyorlardı. Onlara inanmayı seçerek doktora eğitimime başladım. Uzun ve sancılı bir sürecin ardından tez aşamasının sonuna geldiğimi görmek ve bu anı yaşamak iyi hissettiriyor. Çok değil, belki birkaç yıl sonra yapay zekâ gelişmeleri, farklılaşan okuma alışkanlıkları vb. gibi sebeplerle, akademik sistemin değişeceğini düşünüyorum olsam da bu tezi yazdığım için pişman olacağımı sanmıyorum. Zira İsveç ve İstanbul’da bazen tamamen izole olarak, bazen farklı deneyimler kazanarak tamamladığım doktora tez aşamasının bana bilgiden öte şeyler kattığını düşünüyorum. Bunun için doktora eğitimim süresince desteğini benden esirgemeyen sevgili danışmanım Doç. Dr. Helin Sarı Ertem’e özel teşekkürlerimi sunuyorum. Ayrıca desteklerini eğitimim boyunca bana hissettiren sevgili hocalarım Prof. Dr. Lütfullah Karaman’a ve Prof. Dr. Berdal Aral’a da hürmet ve teşekkürlerimi arz ederim. Kıymetli hocam Prof. Dr. Bahar Rumelili’ye bana açtığı yol, sağladığı fırsatlar ve kazandırdığı donanım için minnet borçluyum.

TÜBİTAK’a bana İsveç Lund Üniversitesi’nde 2021 Eylül-2022 Eylül arasında bir sene geçirme fırsatı tanıdığı için çok teşekkür ederim. TÜBİTAK 2214-A programıyla misafir araştırmacı olduğum Lund Üniversitesi’ndeki hocalarıma ve özel olarak Prof. Dr. Catarina Kinnvall’a özel teşekkürlerimi sunuyorum. Prof. Dr. Kinnvall İsveç’te bir sene boyunca tezimle ve bir türlü gelmeyen bavulum, yaşadığım ev dahil her şeyimle ilgilendi. O’nun gibi mütevazî, ilgili ve ufuk açıcı bir hoca ile çalışmak tıpkı diğer hocalarımla olduğu gibi büyük bir şerefti. Çok teşekkürler.

Sanırım doktora eğitimim boyunca en büyük teşekkürlerden birini de aileme borçluyum. Onların desteği olmasaydı, bu tez asla gerçekleşmeyecek bir hayal olarak kalabilirdi. Canım babama, sevgili anneme, abime, Burcu’ya ve sevgili küçüğüm Zeyneb’e özel teşekkürler ediyorum.

Hayatımda her zaman bana çok büyük katkılar sunan insanlar oldu. Nerden başlasam, nasıl anlatsam bilmiyorum. Hepsini ve bana kattıklarını tek tek saymanın zorluğunun yanı sıra, birinin ismini anarken diğer birinin ismini yazmayı atlama endişesi beni bu isimleri söylemekten alıkoyuyor. Teşekkürlerimi sunmaya yüz yüze devam etmek istiyorum. Çok güzel insanlarsınız ve iyi ki varsınız!

Bu çalışma 1059B142000623 numaralı TÜBİTAK 2214-A Doktora Sırası Yurtdışı Araştırma Burs Programı ile desteklenmiştir. Başvuru tarihi 2020/2. Dönem olan tez öneri teklifinin burs alma hakkı kazanması ile bu hak, 2021 yılı 2. Dönemi 2021 Eylül-2022 Eylül arasında İsveç, Lund Üniversitesi’nde değerlendirilmiştir.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	iii
İÇİNDEKİLER.....	vi
TEŞEKKÜR	v
A.ŞEKİLLER LİSTESİ.....	viii
B.TABLolar LİSTESİ.....	viii
C.KISALTMALAR	ix
1.Bölüm: Giriş	1
1.1.Tezin Konusu ve Temel Argümanları	1
1.2.Tezin Teorik Çerçevesi ve Katkısı	11
1.3.Araştırma Soruları	12
1.4.Tezin Amacı, Kapsamı ve Sınırlılıkları	15
1.5.Tezin Yapısı	16
1.6.Tezin Araştırma Yöntemi: Anlatı Analizi	18
2.Bölüm: Devletlerde Ontolojik Güven(siz)lik, Kaygı, Bir Kaygı-Kontrol Mekanizması Olarak Sivil Din ve Ontik Alan	24
2.1.Ontolojik Güven(siz)lik.....	24
2.1.1.Ontolojik Güvenliğin Uluslararası İlişkiler Disiplinindeki Yeri	27
2.1.2.Ontolojik Güvenlik Literatüründeki Temel Tartışmalar	31
2.2.Devletler Dünyasında Krizler ve Kaygı.....	41
2.3.Kaygı-Kontrol Mekanizması Olarak Sivil Din.....	49
2.3.1.Sivil Din Vasıtasıyla Politik Sahada Yeniden Üretilen Dini Anlatılar ve Ontik Alan.....	58
2.4.Dış Politikada Ontolojik Güvenlik Arayışı.....	68
3.Bölüm: Teorik Katkı: Ontolojik Güvenlik ve İbn Haldun	76
3.1.İbn Haldun	76
3.1.1.Asabiyet Duygusu	78
3.1.2.İbn Halduncu Asabiyet Duygusu ve Ontolojik Güvenlik Çalışmalarına Katkısı.....	86

3.2.Antropomorfizm ve İbn Halduncu Organik Devlet Anlayışı	91
3.2.1.İbn Halduncu Çöküş Teorisinde Safhalar ve ABD'nin Hayat Hikâyesi.....	96
4.Bölüm: Amerikan Hegemonyası ve Gerileme	116
4.1.Asabiyet Teorisi Bağlamında Amerikan Hegemonyası	116
4.1.1.Amerikan Benliğinde Hegemonik Mitler	127
4.2.Asabiyet Teorisi Bağlamında ABD'nin Hegemonik Gerilemesi.....	141
4.2.1.Amerikan Toplumunda Hissedilen Gerileme Kaygıları.....	149
4.3.Başkan Retoriklerinde ABD'nin Gerileme Anlatıları	153
4.3.1.Nixon'dan Trump'a ABD'nin Gerileme Anlatıları (1969-2021).....	154
5.Bölüm: Evanjelizm'in ve Evanjelik Asabiyetlerin Amerikan Benliğine Etkisi	187
5.1.ABD'nin Kurucu Biyografik Anlatısında İsrail-Merkezli Mesiyanik Anlatıların Protestan Kökleri	187
5.2.Mesiyanik Dini Anlatılar ve Evanjelik Asabiyetler	194
5.3.ABD Kolektif Hafızasında İsrail'le “Çok Derin” İlişki	207
5.4.ABD'nin İsrail'e Yönelik Dış Politikasında Fiziksel ve Ontolojik Güvenlik Odaklı Politikalar: Retrospektif Bir Analiz	219
5.5.Başkan Retoriklerinde İsrail Odaklı Evanjelik Anlatılar	234
5.5.1.Truman ve Obama Dönemleri Arasında İsrail Odaklı Evanjelik Anlatılar (1945-2017).....	237
5.5.2.Trump Dönemi İsrail Odaklı Söylemler ve Yeniden Üretilen Evanjelik Mesiyanik Anlatılar	282
6.Sonuç: ABD'nin İsrail Politikasında Mesiyanik Amaçlar ve Bu Amaçların Amerikan Gerilemesiyle İlişkisi.....	299
Kaynakça	314

A. ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. David Edwin tarafından çizilen Washington Apotheosisi (1800).....	102
Şekil 2. Lincoln'ün cennette Washington tarafından karşılanması (1865).....	103
Şekil 3. John James Barralet tarafından çizilen Washington Apotheosisi (1802-1816)	103
Şekil 4. Kolombiya Batı'ya ilerliyor	130
Şekil 5. John Winthrop Heykeli (ABD Kongre Binası)	132
Şekil 6. Plymouth Kayası.....	134
Şekil 7. Hacılar'ın Hollanda'da Speedwell Gemisi'ne çıkışları (ABD Kongre Binası)	135
Şekil 8. 1620 Mayflower Sözleşmesi (ABD Kongre Binası)	135
Şekil 9. Hacılar'ın Karaya Çıkışları (ABD Kongre Binası)	136
Şekil 10. Hacılar'ın Karaya Çıkışları, 1620 (ABD Kongre Binası).....	136
Şekil 11. İsraililer ve Filistinliler Hakkında Amerikalılar'ın Tercihleri 1967–2006.	212
Şekil 12. Orta Doğu Çatışmasında Amerikan Toplumunun Tercihleri.	214

B. TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. ABD Toplumunda Tahmini Dini Kimlik Dağılım Oranları.....	210
Tablo 2. ABD'de Ahir Zamanda Yaşadığına İnanan Yetişkinler.....	211
Tablo 3. ABD'deki Dini Grupların Birbirleri Hakkındaki Değerlendirmeleri.....	216
Tablo 4. Orta Doğu Çatışmasında Parti Kimliklerine Göre Amerikalılar'ın Tercihleri.....	217
Tablo 5. Parti Kimliklerine Göre Amerikalılar'ın Orta Doğu'daki Tercihleri.....	218

C. KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AB	: Avrupa Birliği
AIPAC	: American Israel Public Affairs Committee (Amerikan- İsrail Halkla İlişkiler Komitesi)
ANZUS	: Australia, New Zealand and United States Security Treaty (Avustralya, Yeni Zelanda ve Amerika Birleşik Devletleri Paktı)
APEC	: Asia Pasific Economic Cooperation (Asya Pasifik Ekonomik İş Birliği)
BAE	: Birleşik Arap Emirlikleri
BM	: Birleşmiş Milletler
BMGK	: Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
BRICS	: Brazil, Russia, India, China, and the Republic of South Africa (Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin ve Güney Afrika Cumhuriyeti)
CBN	: Christian Broadcasting Network (Hristiyan Yayın Ağı)
CFIC	: Christian Friends of Israeli Communities (İsraili Cemaatlerin Hristiyan Dostları)
COCOM	: Coordinating Committee on Multilateral Export Controls (Çok Taraflı İhracat Kontrolleri Koordinasyon Komitesi)
CUFI	: Christians United for Israel (İsrail için Birleşen Hristiyanlar)
FKÖ	: Filistin Kurtuluş Örgütü
GATT	: General Agreement on Tariffs (Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması)
G-8	: Group of Eight (Sekizler Grubu)
G-20	: Group of 20 (20 Grubu)
GF	: Gerald Ford
GSMH	: Gayrı Safi Milli Hasıla
GWB	: George W. Bush
GHWB	: George H. W. Bush
JC	: Jimmy Carter
JINSA	: Jewish Institute for National Security of America (Amerika Ulusal Güvenlik Yahudi Enstitüsü)
JCPOA	: Joint Comprehensive Plan of Action (Kapsamlı Ortak Eylem Planı/İran Nükleer Anlaşması)

ICEJ	: International Christian Embassy Jerusalem (Uluslararası Hristiyan Kudüs Sefareti)
INF	: The Intermediate-Range Nuclear Forces (Orta Menzilli Nükleer Kuvvetler Anlaşması)
IMF	: International Monetary Fund (Uluslararası Para Fonu)
LBJ	: Lyndon B. Johnson
MAGA	: Make America Great Again (Amerika'yı Yeniden Harika Yap)
NAFTA	: North American Free Trade Agreement (Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması)
NATO	: North Atlantic Treaty Organization (Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü)
SEATO	: South-East Asia Treaty Organisation (Güneydoğu Asya Anlaşması Örgütü)
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
ŞİÖ	: Şangay İşbirliği Örgütü
TTP	: Trans Pasifik Ortaklık Anlaşması
UNESCO	: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu)
UNRWA	: United Nations Relief and Works Agency for Palestine Refugees in the Near East (Birleşmiş Milletler Filistinli Mültecilere Yardım Kuruluşu)
USAID	: United States Agency for International Development (ABD Uluslararası Kalkınma Ajansı)
USMCA	: United States–Mexico–Canada Agreement (Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması)
WASP	: White, Anglo-Saxon, Protestant (Beyaz, Anglo-Sakson, Protestan)
WINEP	: Washington Institute for Near East Policy (Washington Yakın Doğu Araştırmaları Enstitüsü)

ONTOLOJİK GÜVENLİK PERSPEKTİFİNDEN HEGEMONİK GERİLEMENİN AMERİKAN DIŞ POLİTİKASINA YANSIMASI: EVANJELİK MESİYANİK ANLATILAR VE İSRAİL¹

1. Bölüm: Giriş

1.1. Tezin Konusu ve Temel Argümanları

1948’de İsrail devletinin kurulmasından itibaren Amerika Birleşik Devletleri (ABD) siyasetinde süregiden İsrail-yanlısı tutum ve iki toplum arasındaki özel ilişki her zaman gündem konusu olmuştur. 1946-2020 yılları arasında ABD’den 104 milyar dolarlık askerî destek, 34 milyar dolarlık ekonomik yardım, 7 buçuk milyar dolarlık hava-füze savunma sistemi desteği alan İsrail gerek ulusal gerekse uluslararası alanda ABD’yi bir hami olarak her zaman yanında bulmuştur.² İsrail’in nükleer çalışmalarına göz yuman ABD, aynı zamanda dünya siyasetinde bu ülkeye yoğun siyasi ve diplomatik destekler vermektedir. ABD, İsrail’i ilgilendiren konularda Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi’nde (BMGK) oylanan kararlarda 1972’den beri 53 kararı İsrail lehine veto etmiştir.³ Dolayısıyla savaş veya barış zamanlarında, her şart ve koşulda İsrail’in yanında yer alan ABD, İsrail’in çıkarları kendi çıkarlarıyla çatıştığı zamanlarda dahi bu politikasında istikrarlı olmuştur.⁴

Nitekim bu istikrarlı destek nedeniyle kimi zaman Arap ve İslam dünyasıyla olan ilişkilerinde bozulmalar yaşayan ABD, 1973 OPEC ambargosunda olduğu gibi fiziksel zararlar görmüş, küresel ölçekte imaj ve rıza kaybı⁵ gibi ontolojik zararlara uğramıştır. 1973 Savaşı, 1991 Körfez Savaşı ve 11 Eylül 2001 gibi tarihi kırılma noktaları bir yandan ABD’nin İsrail desteğine ivme kazandırırken, diğer yandan söz konusu destek nedeniyle ABD’nin olumsuz etkilere kapı

¹Bu çalışma 1059B142000623 numaralı TÜBİTAK 2214-A Doktora Sırası Yurtdışı Araştırma Burs Programı ile desteklenmiştir. Başvuru tarihi 2020/2. Dönem olan tez öneri teklifinin burs alma hakkı kazanması ile bu hak, 2021 yılı 2. Dönemi 2021 Eylül-2022 Eylül arasında İsveç, Lund Üniversitesi’nde değerlendirilmiştir.

²Euronews, “ABD her yıl İsrail’e ne kadar askerî yardımda bulunuyor?” 05/2021, <https://tr.euronews.com/2021/05/18/abd-her-y-l-israil-e-ne-kadar-askeri-yard-mda-bulunuyor> [Erişim 16.08.2022]. Ayrıntılar için bkz. Josh Ruebner&Salih Booker&Zaha Hassan, “Bringing Assistance to Israel in Line With Rights and U.S. Laws,” Carnegie Endowment For International Peace [Erişim 16.08.2022].

³Alon Pinkas, “When Will the U.S. Get Tired of Helping Israel With UN Vetoes?” Feb 17, 2023, Haaretz, <https://www.haaretz.com/israel-news/2023-02-17/ty-article/.premium/when-will-the-u-s-get-tired-of-helping-israel-with-un-vetoes/00000186-5fa9-d22b-ad9e-7febfdc60000> [Erişim 09.05.2023].

⁴John J. Mearsheimer&Stephen M. Walt, *İsrail Lobisi ve Amerikan Dış Politikası* (İstanbul: Küre Yay., 2017), ss. 42-43, s. 60.

⁵Tarik Oğuzlu, “ABD’nin süper güç olma çağı bitiyor mu?” TRT Haber, <https://www.trthaber.com/haber/dunya/abd-nin-super-guc-olma-cagi-bitiyor-mu-645905.html> [Erişim 09.05.2023].

araladığı iddia edilmektedir. Örneğin Mearsheimer&Walt 9/11 saldırısının arkasında ABD'nin İsrail tutkusunun yatmakta olduğunu ileri sürmektedir. Yazarlara göre ABD, Tel-Aviv'e verdiği destekle Kudüs'ün İsrail işgaline karşı cephe alan El-Kaide gibi örgütlerin düşmanlığını üzerine çekmiştir.⁶ Buna benzer şekilde İran, Hizbullah, Suriye ve Hamas'tan oluşan “*Direnış Cephesi*”nin “*ortak düşman İsrail*” amacıyla birleşmelerinin altında yatan antipatinin de ABD'nin İsrail tutkusuyla bağlantılı olduğu düşünülmektedir.

Amerika Birleşik Devletleri'nin İsrail'e karşı süregiden bu desteğinde merkeze alınan politik bakış açısı ise zaman ve konjonktüre bağlı olarak değişmektedir. Zira iki ülke arasında teopolitik, jeopolitik ve stratejik amaçlar doğrultusunda kurulan dini, askeri, ekonomik, diplomatik ve hukuki bağların yanı sıra demokratik liberal değerler ortaklığı da bulunmaktadır. Dolayısıyla hem bölgesel hem de küresel dalgalanmaların etkisiyle zaman içinde ABD'nin İsrail'le olan ilişkilerinde bazı noktalar öne çıkmaktadır. Bu durum dinamik bir yapıda bulunan devlet benliğindeki dönemsel/konjonktürel şartlara cevap verebilen unsurların yeniden üretimiyle gerçekleştirilir. Dolayısıyla ABD'de sürekli olarak yeniden inşa edilen İsrail politikaları belirli bir dönem stratejik odaklı ilerlerken diğer bir dönemde teopolitik ağırlıklı yürütülebilir. Örneğin ABD'nin Orta Doğu'ya olan enerji bağımlılığı ya da Soğuk Savaş şartlarında bölgesel çevreleme politikaları nedeniyle uzun bir süre İsrail'le ilişkilerini salt fiziksel güvenlik desteği üzerinden devam ettirdiği söylenebilir. ABD, bölgesel stratejik çıkarlarını gözettiği bu dönemde “*Küçük Amerikacık İsrail*”e denge politikasıyla yaklaşarak askeri, diplomatik ve ekonomik yardımlar çerçevesinde desteğini sürdürmüştür.

Diğer yandan yaşanan bölgesel/küresel değişimlerle ortaya çıkan pek çok kırılma neticesinde ABD'nin İsrail politikalarında *teopolitiğe dönüş* gerçekleşmiştir. Özel olarak Trump döneminde görünür olan bu değişim anı fiziksel güvenlik anlayışıyla açıklanamamaktadır. Zira devletin sınırları, askerî güvenlik, beka gibi kavramlar üzerine inşa olunan fiziksel güvenlik algısı, devlet benliği, devlet davranışları, kurucu anlatılar, teopolitik vb. gibi soyut unsurları kapsamına almamaktadır. Dolayısıyla bu kırılma, ABD'nin İsrail politikalarında gerçekleşen ontolojik/varoluşsal bir güvenlik eğilimine işaret etmektedir. Ancak ABD'nin İsrail politikalarında meydana gelen bu sapma, fiziksel güvenlik desteğinin yerine ontolojik güvenlik desteğinin tercih edildiği anlamına gelmez.⁷ Bu daha çok ontolojik güvenlik yoğun politikaların

⁶Mearsheimer&Walt, a.g.e. (2017), s. 64, ss. 77-78, s. 83, s. 90; Samuel P. Huntington, *Biz Kimiz? Amerika'nın Ulusal Kimlik Arayışı* (İstanbul: Global Yayın Ajansı, 2004).

⁷Nitekim ABD, Trump döneminde de İsrail'e karşı fiziksel güvenlik desteğini devam ettirmiştir.

hâlihazırda devam eden fiziksel güvenlik desteğiyle yarışacak düzeye geldiğinin bir göstergesi olarak kabul edilebilir.

Buradan yola çıkarak bu çalışma, ABD'nin İsrail politikalarında Trump dönemi dini eğilimine odaklanmaktadır. Tezde, ABD'nin gerileme kaygılarının devlet benliğinde bulunan temel dini altyapıyla birlikte İsrail politikalarındaki değişim anına etkisi araştırılmaktadır. Bu anlamda *teopolitik dönüş*e dair tartışmalar, ABD-İsrail arasında meydana gelen değişimin arka planında Evanjelizm ve “*Armageddon lobisi*”nin,⁸ dolayısıyla da bu başlık altında toplanan İsrail taraftarı Yahudi lobileri ve Hristiyan Sağ ile özellikle Evanjelistler'in oynadığı büyük role işaret etmektedir. Amerikalı muhafazakârların faaliyetleriyle ülkede tekrar canlandırılan din kökenli İsrail desteğinin Trump döneminde siyasi arenada görünen yüzü, ABD'nin İsrail politikalarında benlikte var olan köklü kurucu Protestan anlatılara geri dönüldüğüne işaret etmektedir. ABD'nin İsrail politikalarında alenileşen bu ontolojik rota, Amerika Birleşik Devletleri'nin kurucu anlatısında var olan Amerikan WASP (Beyaz, Anglo-Sakson ve Protestan) devlet karakteristiğiyle de birebir bağlantılıdır.

Bu bağlamda Evanjelist ahir zaman eskatolojisinde⁹ özel bir yeri bulunan İsrail dolayısıyla ABD'nin İsrail politikalarında artan Evanjelizm¹⁰ desteği, 2000'lerin başlarından itibaren ana akım medya ve akademide büyük bir ilgi görmeye başlamıştır. Mearsheimer ve Walt'ın konuya dair Yahudi lobilerine dayanan araştırmalarından hemen sonra, Walter Russell Mead'ın “*Tanrı'nın Ülkesi mi?*” ve James Skillen'in “*Evanjelizm ve Amerikan İstisnacılığı*” başlıklı makaleleri yayınlanmıştır. Mead çalışmasında, ABD'nin büyüyen İsrail desteğinin altında yeniden canlanan muhafazakâr Protestanlığa odaklanma gerekliliğini vurgularken, Skillen ise ulusal kimliği şekillendiren sivil din ve Amerikan istisnacılığının altını çizmektedir.¹¹

Bu çalışmada ise bahsi geçen tüm başlıkların kolektif hafızaya yerleşmiş köklü gelenekler dolayısıyla girift şekilde birbirine bağlı oldukları iddia edilmektedir. Bu kapsamda tezde genel

⁸Ayşe Tekdal Fildiş, “New Role for Religion in American Politics: How the Evangelical Church is Shaping the Middle-Eastern Politics in Particular in the Israeli Palestinian Conflict,” *Journal of Political Sciences*, c. 27, S. 2 (2018): 149–161, s. 153.

⁹Eskatoloji, “insanlığın ve dünyanın sonuna” dair kıyamet çalışmalarını kapsamaktadır. Yorum ve alıntılar için lütfen bkz. Abdulkadir Kıyak&Yakup Taş, “Hristiyanlıkta Eskatoloji Mitleri,” *Ortadoğu ve Göç*, c. 12, S. 1 (2022): 49-76, s. 52.

¹⁰“Müjde” anlamına gelen “Evanjelizm” kelimesi İncil’de birçok yerde, “*Tanrı'nın kader planını gerçekleştirmek ve inançlı insanların kurtuluşunu ifade etmek*” için kullanılmaktadır. Ayrıntılar için lütfen bkz. Robert O. Smith, “More Desired Than Our Own Salvation: The Roots of American Christian Affinity for the State of Israel” (Doktora Tezi, Baylor Üniversitesi, ProQuest Dissertations Publishing, 2010), ss. 8-12.

¹¹Smith, a.g.e. (2010), ss. 1-2. Ayrıca bkz. Walter Russell Mead, “God’s Country?” *Foreign Affairs*, c. 5, S. 85 (2006); James W. Skillen, “Evangelicals and American Exceptionalism,” *The Review of Faith&International Affairs*, c. 3, S. 4 (2006).

anlamda “*Armageddon asabiyeti*”¹² olarak adlandırılacak ilişkiler ağı ve bu ağın dayandığı ana kaynak olarak dini mesihanik anlatılar detaylandırılmaktadır. Zira çalışmada görüleceği üzere, ABD’nin ulusal benliğini Protestan köklerinden ayırmak mümkün olmadığı gibi, istisnacılık anlayışını da WASP kökünden, sivil dinden ve dolayısıyla Amerikan siyasetinden ayırmak mümkün değildir. Bu iddia Amerika Birleşik Devletleri’nin İsrail politikasında yerleşik olan Protestan gelenekler vasıtasıyla görünür olmaktadır. İsrail ile bağlantılı dini anlatılar, Amerikan toplumsal ve siyasal yaşamına güçlü birer temel sütun olarak nüfuz etmiştir.

Daha önce de belirtildiği gibi özellikle 45. Başkan Donald Trump döneminde, Evanjelik Hristiyanlar’ın ve Evanjelik inancın etkisini Amerikan siyasetinde açıkça görmek mümkündür. 1950’lerden günümüze İsrail’e yaklaşık 200 milyar dolarlık güvenlik desteğinde bulunan ABD’de Trump dönemi din-merkezli politika yoğunluğu oldukça dikkat çekmiştir.¹³ Bu dönemde 6 Aralık 2017’de (Balfour Deklarasyonu’nun 100. yılında) Kudüs İsrail’in başkenti ilan edilmiş ve (İsrail’in 70. Bağımsızlık Günü olan) 14 Mayıs 2018’de İsrail Büyükelçiliği Tel Aviv’den Kudüs’e taşınmıştır. Yine aynı zaman diliminde Golan Tepeleri’nin ilhakı tanınmış, İsrail-Filistin barışı amacıyla hazırlanan ve bolca eleştirilen Yüzyılın Anlaşması kamuoyuna sunulmuştur. Buna ek olarak Körfez Arap ülkeleriyle normalleşme amacıyla gündeme taşınan İbrahim Anlaşmaları’na da imza atılmıştır.

Trump dönemi ABD’nin cüretkâr İsrail politikalarında dikkat çeken detay ise tüm bu gelişmelerin artan izolasyonist eğilime rağmen gerçekleştirilmiş olmasıdır. Bu anlamda bu politik değişim çalışmada gerileyen ABD’nin kaygıyla “*zedelenen onurunu kurtarma*,” hegemonyasını “*kendi evinde*” yeniden inşa etme çabaları olarak okunmaktadır.

Buradan yola çıkarak çalışmada *ABD’nin evine/yurduna* dahil edildiği iddia edilen Kudüs toprakları ABD’nin ontik alanı kabul edilmektedir. Zira Amerika Birleşik Devletleri, İsrail’le kuruluşundan itibaren teopolitik bir ilişkiye sahiptir ve Kudüs şehri ABD benliğinde her zaman özel bir yere sahip olmuştur. Daha önce pek çok başkan tarafından yapılan konuşmalar aracılığıyla ilerleyen bölümlerde tespit edilebilecek bu ilişki, zamanla oluşan dinamiklerle

¹²Asabiyet kısaca “birlik duygusu, ideolojik ve dinî dayanışma” demektir. Bu kavramın/duygunun ayrıntılarına ikinci bölümde girilmektedir. Bkz. İbn Haldun, *Mukaddime*, haz. Süleyman Uludağ (İstanbul: Dergâh Yay., 2020), s. 95, ss. 98-99. Tezde sıkça yer alan “*Armageddon asabiyeti*” kavramı, İsrail-odaklı “*Kıyamet Beklentisi*” kehanetlerinin gerçekleşmekte olduğuna/olacağına inanan ve bunun için ortak çaba sarf eden/örgütlenen Amerikalı Evanjelikler, Fundamentalistler, Yahudiler ve diğer Hristiyan Siyonistler/Hristiyan Sağ’ın toplamını kapsamaktadır. Tezde Armageddon asabiyeti ile kastedilen geniş gruba çalışma kısıtlılığı dolayısıyla yer verilmemekte ancak bu inanç bu grubun tamamını ilgilendirdiği için sıklıkla bu kalıpla anılmaktadır.

¹³Bu durum ABD’nin İsrail politikalarında fiziksel güvenlik desteğinin bitip, ontolojik güvenlik desteğinin başladığına işaret etmemektedir. Ancak Trump döneminde gerçekleştirilen politikalar ontolojik eğilimin, devam eden fiziksel güvenlik desteğine baskın hale gelmesi demektir. Paragraftaki alıntılar için lütfen bkz. Paul D. Miller, “Evangelicals, Israel and US Foreign Policy,” *Taylor and Francis Online, Survival: Global Politics and Strategy*, c. 56, S. 1 (2014), 7-26, s. 17.

Başkan Trump döneminde en belirgin yansımalarını bulmuştur. Yapılan araştırmalarda pek çok başkan döneminde görülen Evanjelik eğilimlerin bir şekilde farklı odaklara kaydığı veya üzerinin örtülmüş olduğu gözlemlenirken, Başkan Trump döneminde dini anlatıların, köklü Protestan geleneklerle birlikte siyaset sahnesinde uygulamaya geçirildiği görülmektedir.

Örneğin “*Kudüs Büyükelçilik Yasası*,” ABD Kongresi tarafından ilk kez 1995’te kabul etmiştir. Ancak döneme ait başkanlar tarafından seçim vaadi olarak verilmiş olan söz konusu yasa 22 sene boyunca (1995-2017) Bill Clinton, George W. Bush ve Barack Obama tarafından her altı ayda bir ertelenmiştir. Bu ertelemelerin arkasında ABD’nin ulusal güvenlik endişeleri, İsrail-Filistin sorununun çözüme kavuşma şartı, Orta Doğu barışı, bölgesel stratejik kaygılar, İslam dünyasıyla ABD ilişkilerinin bozulması, hırpalanan Amerikan imajını toparlamak vb. gibi devletin hem fiziksel hem de ontolojik güvenliğini ilgilendiren diğer çıkarları yatmaktadır.

Başkan Trump dönemine gelindiğinde, ABD Büyükelçiliği’nin Kudüs’e taşınma kararının onaylanmasıyla İsrail-Filistin sorunu yeni bir boyut kazanmıştır. Kararın ardından Filistinliler arasında artan protesto gösterileri nedeniyle bölgede gerilim oldukça yükselmiştir. Kararın BM Güvenlik Kurulu’nda 128 ülke tarafından hükümsüz sayılmasına, Avrupa Birliği (AB) ve Müslüman ülkelerden gelen büyük tepkilere rağmen Başkan Trump herhangi bir geri adım atmamış ve küresel riskleri hiçe saymıştır. Daha sonra peş peşe din-kökenli politikalarını devam ettiren Trump, bu konuda tavizsiz ve katı bir tutum sergilemiştir.¹⁴

Trump’ın Mike Pence, Michael Pompeo, Jared Kushner, Steve Bannon, Betsy DeVos gibi isimlerden oluşan Evanjelik politika ekibi ve Jerry Falwell Jr., Franklin Graham, Robert Jeffress, Pat Robertson vb. gibi isimlerden oluşan *Armageddon asabiyeti ağları* ise konuya dair madalyonun diğer yüzüdür. Evanjelik liderlerle yakın temasları dikkat çeken Başkan Trump, damadı Kushner’ı Orta Doğu’dan sorumlu üst düzey danışman olarak görevlendirmiştir.

Özetle, Donald Trump döneminde atılan İsrail yanlısı politik adımların ABD’nin çıkarlarını tehdit ettiği ve İsrail-Filistin sorununa barışı getirmek yerine çatışmayı besleyen öğeleri çoğalttığı açıktır. Zira ABD, bu dönemde İsrail’in aşırı sağcı Kudüs politikasını kabul ederek, ABD’nin kuruluşundan itibaren devam eden kayıtsız şartsız desteğini teopolitik mirasa başvurarak ontolojik anlamda derinleştirme yoluna gitmiş ve böylelikle kendi imajına oldukça

¹⁴Michael Zank, “The Jerusalem Basic Law (1980) and the Jerusalem Embassy Act (1995): A Comparative Investigation of Israeli and US Legislation on the Status of Jerusalem,” *Israel Studies*, c. 21, S. 3 (2016): 20-35, s. 21, ss. 31-32; Peter Baker, “An Embassy in Jerusalem? Trump Promises, but So Did Predecessors,” *The New York Times*, (Kasım 2016), https://www.nytimes.com/2016/11/19/world/middleeast/jerusalem-us-embassy-trump.html?_r=0 [Erişim 3.05.2023]; Al Jazeera, “Protests held worldwide against Jerusalem capital move,” <https://www.aljazeera.com/news/2017/12/15/protests-held-worldwide-against-jerusalem-capital-move> [Erişim 12.09.2020]; United Nations, “General Assembly Overwhelmingly Adopts Resolution Asking Nations not to Locate Diplomatic Missions in Jerusalem,” 21 December 2017, <https://press.un.org/en/2017/ga11995.doc.htm> [Erişim 12.09.2020].

büyük bir zarar vermiştir. Bunun yanı sıra ABD'nin bölgedeki arabuluculuk rolünü bitiren bu kararlar, Filistin-İsrail çatışmasının çözümüne dair süreci tıkamış, Filistin toplumunu olumsuz yönde etkilemiş ve dünya genelinde Amerikan güvenilirliğini azaltarak ABD'nin gerileme sürecine hız kazandırmıştır.

Zira Amerika Birleşik Devletleri uzun süredir bir gerileme sürecinin içindedir ve ABD'nin İsrail politikalarındaki teopolitik dönüşü bu süreci körüklemiştir. Buradan yola çıkarak tezin hipotezine atıfla ABD'de gerileme sürecine baktığımızda ise bu iddianın pek çok akademisyen, gazeteci ve siyasi isim tarafından uzun süredir dile getirilmekte olduğunu görürüz. Nitekim ABD'nin içinde olduğu bu süreç Paul Kennedy, Immanuel Wallerstein, Emmanuel Todd, Noam Chomsky, Richard Haass, Niall Ferguson ve Fareed Zakaria vb. gibi ünlü isimler tarafından da tespit edilmiştir.¹⁵ Gerileme sürecinin kısa bir zaman önce başlamadığına ve kısa bir zaman diliminde bitmeyeceğine dair ortak görüşün zemininde, ABD'nin hegemonik güç zehirlenmesine uğrayarak kapasite limitlerini aşması (imperial overstretch), yeni-muhafazakâr tek-tarafli politikaları, zayıflayan ekonomisi, toplumsal kaos ortamı, kaybedilen rıza, devlete yöneltilen ABD-karşıtlığı ve rakip güçlerin ortaya çıkışı gibi nedenler bulunmaktadır. Gerileme sürecinin ABD halkında ve siyasi arenada büyük kaygılara neden olduğu yönünde belirgin işaretler vardır. Bu nedenle Başkan Trump döneminde Jacksoncu izolasyonist bir eğilim yani içe kapanma görülmüştür.

Diğer yandan yine aynı dönemde ABD'nin İsrail politikalarında küresel anlamda riskli, din kaynaklı adımlar atılmış olması ortaya çıkan ontolojik eğilimle Amerikan gerilemesi arasındaki ilişkiye dair merak uyandırmış, bu konuyu incelemeye itmiştir. Bu bağlamda tez, temel olarak bu iki değişken arasındaki etkileşimi sorgulamaktadır. Bunun için öncelikle sembolik bir anlam taşıdığı varsayılan Trump dönemi politikalarının, Amerikan benliğindeki köklü Protestan geçmişine inilmekte ve dini değerleri politik sahaya taşıyan Evanjelik asabiyet tabanına değinilmektedir. Daha sonra vaka bağlamında bu politik mirasın dışavurumunun gerilemeyle kesişimlerini tespit edebilmek için tez kapsamında ABD gerilemesinin başladığı varsayılan Nixon döneminden, Trump döneminin sonuna dek (1969-2021) gerileme kaygılarına dair anlatılar ortaya koyulurken; sonrasında İsrail'in kuruluşu (1948) ile başlayan Truman

¹⁵Paul Kennedy, *The Rise and Fall of the Great Powers* (London: Lexington Books, 1989); Immanuel Wallerstein, *The Decline of American Power* (London: The New Press, 2003); Emmanuel Todd, *The Breakdown of the American Order* (USA: Colombia University Press, 2003); Noam Chomsky, "American Decline: Causes and Consequences," *Al-Akhbar* (2011), <https://chomsky.info/20110824/> [Erişim 18.07.2021]; Niall Ferguson, "Complexity and Collapse: Empires on the Edge of Chaos," *Foreign Affairs*, c. 89, S. 18 (2010); Fareed Zakaria'ya göre bu değişim "Geri kalanların yükselişi"dir. (The rise of the rest) Alıntı için lütfen bkz. Fareed Zakaria, *The Post-American World and the Rise of the Rest* (New York: W.W. Norton&Company, 2008).

döneminden Trump dönemine dek (1945-2021), başkanların İsrail'e dair Evanjelik anlatıları ele alınmakta; bunu yaparken Trump dönemine özel olarak odaklanılmaktadır.

Böylece başkanlar değişse de sabit kalan ve bir devlet politikası olarak sürdürülen ABD'nin İsrail'e yönelik desteği ve bu desteğin altında yatan, âdeta ulusal bir mit, toplumsal bir kod haline gelmiş Evanjelik apokaliptik¹⁶ temel ortaya koyulmaktadır. Zira ABD'nin İsrail desteği, devletin sivil din¹⁷ ilkelerindendir ve Amerikan başkanları da sivil dinin liderleri olarak bu anlatıyı sürekli olarak yeniden üretmişlerdir. ABD'de Evanjelik olan başkanların yanı sıra Evanjelik olmayan başkanların da kendi dönemlerinde hiç değişmeden İsrail'e verdikleri büyük destek, din kökenli bu devlet geleneklerine işaret etmektedir.

Örneğin İsrail devletini *tanıdığı* için kendi döneminde “Kral Cyrus” ilan edilen, Baptist Başkan Truman (1945–1953) Evanjelik başkanlardan biridir.¹⁸ Buna ek olarak anlatılarında İsrail ve ABD'nin “İbrani Peygamberlerin yolunda demokrasi ve özgürlüğün örnekleri olduğunu” belirten Başkan Johnson'un yanı sıra,¹⁹ Baptist gelenek içinde yetişerek, İsrail'in varlığını “İncil'deki kehanetlerin gerçekleşmesi” olarak gören Jimmy Carter²⁰ (1977–1981) gibi başkanlar da ABD'nin politik geçmişinde Evanjelik inancın sembol isimlerindendir. Ya da başkanlığı boyunca, İsa Peygamber'in gelme vaktinin yaklaştığını ve kendisinin de kıyameti yaşayacağına inandığını söyleyen Başkan Reagan'a (1981–1989) göre Libya'ya yapılan müdahale (1986) dahi İsrail için gerçekleştirilmiştir.²¹

¹⁶“Yunanca ‘Apocalypsis’ kelimesinden türeyen ‘apokaliptik’” kavramı, “dünyanın sonuna dair konuların ele alındığı ve dünyanın sonu hakkındaki gizemlerin açıklandığı” metinlerdir. Alıntı için lütfen bkz. Fadil Aygün, “Geleceğe Dönük Kurtarıcı Beklentisinin Apokaliptik Temelleri: Mesih/Mehdi Tasavvuruna İlişkin Bir Analiz,” Siirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, c. 6, S. 2 (2019): 225-259, s. 230.

¹⁷“Sivil din” kavramı Rousseau, Durkheim, Comte gibi filozof/sosyologlara dayanmaktadır. Devletlerde politik meşruiyet aracı olarak kullanılarak, toplumsal birliği sağlamayı ve itaatkâr yurttaşlar yaratmayı amaçlayan sivil din, ABD'de Protestanlıktan neşet eden köklü bir gelenektir. Sivil din, her ne kadar bu “göçmenler ülkesinin” ulusal asabiyetini sağlamak adına üretilmiş, laik bir sosyolojik inşa ise de aynı zamanda din kaynaklı sembolik anlatılar, ritüeller ve değerlerle doludur. Ayrıntılı bilgi için lütfen aynı başlığı taşıyan ikinci bölümün, üçüncü alt bölümüne bakınız.

¹⁸Kral 2. Cyrus (Cyrus) M.Ö. 600-530 yılları arasında yaşamış olan Pers İmparatorluğu Kralı'dır. Cyrus'un Babil sürgünündeki Yahudiler'in Kudüs topraklarına dönmelerine izin verdiğine ve Yahudi Mabedi'ni yeniden inşa ettirdiğine inanılmaktadır. Alıntı için lütfen bkz. Andrew Silow-Carroll, “Who is King Cyrus, and Why Did Netanyahu Compare Him to Trump?” *The Times of Israel*, <https://www.timesofisrael.com/who-is-king-cyrus-and-why-is-netanyahu-comparing-him-to-trump/> [Erişim 11.09.2020]; Oğuz Çelikkol, “Golan, Trump ve Büyük Cyrus,” *Hürriyet*, <https://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/oguz-celikkol/golan-trump-ve-buyuk-cyrus-41164228> [Erişim 11.09.2020]; Dr. Craig Von Buseck, *I am Cyrus: Harry S. Truman and the Rebirth of Israel* (USA: Straight Street Books, 2019).

¹⁹Lawrence Davidson, “Christian Zionism as a Representation of American Manifest Destiny,” *Critique: Critical Middle Eastern Studies*, c. 14, S. 2, 157-169 (2005), s. 163.

²⁰Caitlin Carenen, *The Fervent Embrace: Liberal Protestants Evangelicals and Israel* (New York: New York University Press, 2012), s. 161; Yasin Yaylar, “Evanjelizm ve Türkiye Planı” (Yüksek Lisans Tezi, Ahi Evran Üniversitesi, 2011), s. 41; Ayrıca bkz. Bryan E. Lewis, “How has Dispensationalism Affected American Policy in the Middle East” (Yüksek Lisans Tezi, Amridge Üniversitesi, 2009).

²¹Yaylar, a.g.e. (2011), s. 22. Ayrıntılar için bkz. Grace Halsell, *Prophecy and Politics: Militant Evangelists on the Road to Nuclear War* (Connecticut: Lawrence Hill&Company, 1986), s. 16, s. 29, ss. 40-46.

Ahir zaman eskatolojisinin romantizmine kapılmayan eski bir general olan Dwight Eisenhower (1953-1961) ise Armageddon asabiyetinin baskılarından kendini izole ederek, ABD'nin İsrail yanlısı tutumunu değiştirmeye çalışmış olsa da nihâyetinde sivil dinin kurallarına yenik düşmüştür. Aynı durumu Richard Nixon'da da (1969-1974) görmek pekâlâ mümkündür. Keza dönemin Soğuk Savaş konjonktüründe ABD çıkarlarını önceleyen Başkan Nixon, diğer yandan Evanjelikler'in tepkilerini üzerine toplamamak adına onların isteklerine cevap vermeye çalışarak, sivil dinin gereğini yapmıştır.²² Başkan Bill Clinton döneminde Oslo süreci dolayısıyla “İsrail'in vermek zorunda kaldığı” tavizlere şiddetle karşı çıkan Armageddon asabiyeti, bu dönemde uygulanan yumuşak güç politikalarının da karşısında olmuştur. Ancak “barış” konusunda hemfikir olmamalarına rağmen Clinton dönemi bölge politikaları yine Martin Indyk gibi İsrail-yanlısı isimler tarafından şekillendirilmiştir.²³

Başkan Barack Obama ise ABD'nin içine girdiği ekonomik zorluklar nedeniyle Orta Doğu politikasında yumuşak güç stratejisine ivme kazandırmış, İsrail-Filistin sorununda koşulsuz İsrail yanlısı ABD politikasında değişim yolunu açtığı düşünülen söylemlerde bulunmuştur. Obama, ABD'nin çıkarları için İsrail'in çıkarlarını arka plana atmaya çalışmış ya da en azından öyle görünmüş ancak bir süre sonra bu duruşundan vazgeçmiştir. Dolayısıyla konuya dair İslam dünyasını ümitlendiren vaatler veren ancak bunlarla çelişen politikalar yürüten Başkan Obama döneminde dahi ABD'nin İsrail politikasında bir değişim görülmemiştir.

ABD'nin İsrail'e yönelik dış politikasında başkanlarla değişmeyen bu rutinleşmiş politik duruş, tezin ilgili bölümlerinde ayrıntılı olarak ele alınacak olan İbrani-Yahudilik temelli Amerikan politik gelenekleriyle ilgilidir. Örneğin Amerikan benliğinde kök salmış “*Kıyamet Beklentisi*” anlatısı ve bu anlatının kaldırıcı olan Armageddon asabiyet bağları Amerika'nın din-kaynaklı İsrail desteğinde oldukça önemlidir. Armageddon asabiyetinin en kuvvetli kısmını oluşturan Evanjelikler, 20. yüzyılın sonlarına doğru Amerikan siyaset arenasında nüfuzlarını artırmaya, dini taleplerini yüksek tonda seslendirmeye başlamışlardır. Kökeni Reform dönemine uzanan Evanjelik hareketin günümüze ait izlerini Avrupa Püritenizmi'nde ve Pietizm hareketlerinde görmek mümkündür. Protestanlar, Avrupa'da [*Mısır*] İngilizler'den [*Firavun*] gördükleri dini baskı nedeniyle Amerika Birleşik Devletleri'ne [*Yeni İsrail*²⁴/*Vadedilmiş topraklar*] göç

²²Yaylar, a.g.e. (2011), s. 40.

²³Mearsheimer&Walt, a.g.e. (2017), s. 217.

²⁴Kenneth D. Wald&Allison Calhoun-Brown, *Religion and Politics in the United States* (New York: Rowman&Littlefield Publishers, 2011), s. 52. “Yeni İsrail” kavramını ilk kez kullanan Justin Martyr'dir.” Alıntılar için lütfen bkz. Matthew C. Westbrook, “The International Christian Embassy, Jerusalem and Renewalist Zionism: Emerging Jewish-Christian Ethnonationalism” (Doktora Tezi, Drew Üniversitesi, 2014), s. 294. Ayrıca lütfen bkz. Carl Frederick Ehle, “Prolegomena to Christian Zionism in America: The Views of Increase Mather and William E. Blackstone Concerning the Doctrine of the Restoration of Israel (Doktora Tezi, New York Üniversitesi, 1977), s. 22.

ettikten sonra, Kızılderililer'den [Kenanlılar] kurtularak 18. yüzyılda Evanjelizm'in temellerini atmışlardır.²⁵

1900'lerin başlarında Amerikan kamusal alanında görünür olmaya başlayan Evanjelistler, 1970'lere kadar dünyevi işlerle meşgul olmadan dini misyonlar üstlenebilmek için siyasetten uzak durmuşlardır. Ancak 70'lerde onaylanan “*Eşit Haklar Beyannamesi*,” dini okulların vergi muafiyetlerinin kaldırılması vb. gibi gelişmelerle çeşitli sivil toplum örgütlerinde dini asabiyet duygusuyla birleşen bu muhafazakâr kesim, 80'lerde Hristiyan Sağ ile siyaset sahnesine giriş yapmıştır. Hristiyan Sağ içinde öne çıkan dini önderler ise topluma geçmişten günümüze İsrail'in ABD dış politikasındaki özel/öncelikli yerini anlatmış ve ABD'nin İsrail'i destekleme misyonunun devlete ilahi bir kutsanmayı salık vereceğini vurgulamışlardır. Ayrıca çeşitli medya organlarının kullanılması (tele-evanjelizm) sayesinde özellikle Cumhuriyetçi seçmen kitlesini mobilize edebilen dini liderler, taleplerini Cumhuriyetçi Parti adaylarının gündem konusu haline getirecek büyük bir güce sahip olmuşlardır.

İsrail şemsiyesi altında birleşen Evanjelist asabiyetlerin²⁶ inançlarına göre Yakup Peygamber'in 12 oğlunun İsrail'e geri dönmesi yani “*Vaad Edilen Topraklar*”a yerleşmeleri, Kudüs şehrinin ele geçirilmesi ve Süleyman Mabedi'nin yeniden inşa edilmesi gerekmektedir. Bu şartlar yerine getirildiğinde İsa Peygamber'in “*Yeniden Doğuşu*” (Second Coming of Christ) gerçekleşecektir. Kıyamet kopmadan önce büyük savaşın (Armageddon) başlayacağı yer ise Kutsal Toprak Kudüs'tür (The Holy Land). “*Kıyamet Beklentisi*” olarak adlandırılan öğretiyeye göre kıyamet, Orta Doğu'da çıkacak büyük bir kaosla birlikte geleceği için, Evanjelistler'in bu bölgedeki karışıklıklara destek verdikleri iddia edilmektedir. Bu nedenle aynı zamanda “*Tanrıyı kıyamete zorlayanlar*” olarak adlandırılan Armageddon asabiyeti, İsa Peygamber'in ikinci kez gelmesinden sonra “*Milenyum*”da yani bin yıllık krallık devrinde *gökyüzü cennetinde* yaşayacaklarına inanmaktadırlar. Pew Research Center tarafından 2010 yılında yapılan bir araştırmaya göre İsa Peygamber'in 2050 yılına dek gelmiş olacağına inanan ABD'li Hristiyanlar'ın oranı yüzde 48'dir.²⁷

²⁵Heike Paul, *The Myths That Made America: An Introduction to American Studies* (Bielefeld: Transcript Verlag, 2014), s. 137-142.

²⁶ABD'de İsrail asabiyetinde birleşen bazı Evanjelist gruplar: CUFI (Christians United for Israel), İsrail İçin Birlik Koalisyonu, Kudüs Uluslararası Hristiyan Büyükelçiliği, İsrailli Cemaatlerin Hristiyan Dostları (Christian Friends of Israeli Communities-CFIC), Hristiyanlar'ın İsrail Kamusal Eylem Komitesi, Uluslararası Hristiyan Kudüs Sefareti (International Christian Embassy Jerusalem-ICEJ) ve Evanjelistler'i kendine katan AIPAC (American Israel Public Affairs Committee) Ayrıntılar için lütfen bkz. Mearsheimer&Walt, a.g.e. (2017), s. 177.

²⁷Spesifik soruya dair daha yakın tarihli bir anket bulunamamıştır. Ancak tezin ilerleyen bölümlerinde farklı sosyolojik araştırmalara yer verilmektedir. Pew Research Center, “Jesus Christ's Return to Earth,” (2010) <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2010/07/14/jesus-christs-return-to-earth/>; Pew Research Center, “U.S.

Özetle, Amerika Birleşik Devletleri'nde 89 milyonla²⁸ ülkede yüksek bir nüfus oranına sahip olan Evanjelik Fundamentalistler, iletişim araçlarını oldukça aktif kullanarak İsrail-yanlısı milyonları peşine takmış, Cumhuriyetçi Parti destekçisi seçmen kitlesini oluşturmuş ve kuvvetli asabiyetleriyle dini taleplerini siyaset arenasında etkili bir biçimde göstermeyi başarmışlardır. Evanjelik çoğunluğun yanı sıra farklı mezhep ve gelenekten gelen Hristiyan muhafazakârlardan oluşan Hristiyan Sağ da Amerikalı Yahudiler ve diğer Siyonistler dahil olmak üzere İsrail-taraftarlığı konusunda bu asabiyete eklemlenmektedir. Çalışmada *Armageddon asabiyeti* olarak adlandırdığımız bu toplulukların siyasi taleplerinin tamamı dini inanca dayalıdır ve böylelikle ABD'de var olan "*Eretz İsrail*"²⁹ ideasına olan destek, Kitab-ı Mukaddes'e dayanan bir iman meselesi haline getirilmiştir.

Dolayısıyla Başkan Trump döneminde uygulanan politikalarla görünür olan bu eskatolojik anlatılar, Amerikan sivil diniyle birlikte okunduğunda, ortaya âdeta şöyle bir mit çıkmaktadır: Bu dünyanın "*İlahi Yazgısı*" ya da bir anlamda "*Mesih*"i olan ABD'nin "*üstünlüğünün*" (supremacy) bitmesi, diğer ülkelerin de kurtarıcısız kalması demektir. Dolayısıyla ABD gerilerse, tüm dünya gerileyecektir. O halde, "*Amerika'yı yeniden harika yapmak*" için şartları hazırlamak gerekmektedir. Bunun için *İsrail'e karşı Amerikan görevi tamamlanmalı ve bu sayede ABD'nin kutsanması sağlanmalıdır*. Böylelikle Trump, Evanjelizm'in kıyamet anlatılarını sivil din platformu vasıtasıyla sunarak, bu anlatıların cazibesinden faydalanmıştır. Bu durum Başkan Trump'ın Armageddon'u andıran kriz anlatılarında ve İsrail politikalarında ardı ardına gerçekleştirdiği kontrolsüz, katı ve kararlı adımlarında açıkça görülmektedir.

Diğer yandan Trump'ın izolasyonist eğiliminin Başkan'a Amerikan üstünlüğünü ortaya koyabileceği başka bir alan bırakmadığı da söylenebilir. Dolayısıyla ABD'nin Trump dönemi politik anlatıları, İsrail politikalarıyla birlikte okunduğunda, ABD'nin ontolojik güvenlik arayışının, fiziksel güvenlik arayışına baskın hale geldiği görülmektedir. Zira Amerika Birleşik Devletleri'nin gerilemeyle sarsılan narsist benlik yaraları ve ulusal onuru âdeta ABD'nin "*uzaktaki evi İsrail*" vasıtasıyla sarılmaya/iyileştirilmeye çalışılmaktadır.

Tüm bu argümanlardan yola çıkarak tezde, ABD'nin gerileme süreci ve Trump döneminde yüzeye vuran İsrail'e yönelik köklü Evanjelik anlatılarla örülü dış politika olmak üzere iki değişken incelenmektedir. Bu iki değişken tek tek detaylandırılarak birbirlerine olan etkileri Trump dönemi özelinde analiz edilecektir. Zira Başkan Trump dönemi, köklü dini benlik

Christians' Views on the Return of Christ," <https://www.pewresearch.org/religion/2013/03/26/us-christians-views-on-the-return-of-christ/> [Erişim 29.01.2023].

²⁸Pew Research Center, "America's Changing Religious Landscape," <http://www.pewforum.org/2015/05/12/americas-changing-religious-landscape> [Erişim 25.08.2020].

²⁹Eretz İsrail, "İsrail Diyarı," "İsrail Toprakları" ya da "Vaat Edilmiş Topraklar" anlamlarına gelmektedir.

anlatılarının ortaya çıktığı zamana atıfla sembolik bir değer taşımaktadır. Buna ek olarak çalışmada kullanılacak olan Ontolojik Güvenlik Teorisi (OGT) perspektifine ve tezin argümanlarına katkıda bulunmak amacıyla İbn Halduncu düşünceden faydalanılacaktır. Bir sonraki bölümde hedeflenen bu katkıların içeriği özetlenmektedir.

1.2. Tezin Teorik Çerçevesi ve Katkısı

Çalışmada kullanılacak olan teorik perspektif Ontolojik Güvenlik Çalışmaları'dır (OGÇ). Kısaca “*varlık ya da benlik güvenliği*” anlamına gelen ontolojik güvenlik, ABD'nin İsrail politikasında geleneksel güvenlikle açıklanamayan dini adımlarını incelemekte olan bu çalışmaya, ideal bir bakış açısı sağlamaktadır. Zira genel hatlarıyla geçmişten günümüze ABD'nin İsrail ile süregelen istikrarlı dostluk ilişkisinin altında yatan ABD'nin din kaynaklı benlik anlatılarının ve bu anlatıların politika sahnesinde yeniden üretildiği Trump döneminde değişen güvenlik dengesinin, gerileme kaygılarıyla ilişkisinin araştırıldığı bu çalışma için ontolojik güvenlik perspektifi elverişli bir zemin sunmaktadır.

Ayrıca duygular literatürüne kapı aralayan OGÇ, tezde yer alan iki ayrı duygunun vaka uygulamasına da yer açmaktadır. Tezde çalışılan duyguların ilki OGÇ'de merkezi bir öneme sahip olan “*kaygı*”dır. ABD'nin gerileme kaygıları bağlamında incelenen olan bu duyguyu, Evanjelik asabiyetler, sivil din, Amerikan ulusal birliği, ABD-İsrail ilişkisi ve ABD hegemonyasına dair küresel birlik duygusunu çözümlemede kullanılacak olan İbn Halduncu “*asabiyet*” duygusu takip etmektedir.

Duygular literatürüne yapılan “*asabiyet*” katkısının yanı sıra, tezde ontolojik güvenlik çalışmalarında yapılagelen bir diğer tartışmaya, İbn Halduncu perspektiften farklı bir fikri yapı önerilmektedir. Bu bağlamda ontolojik güvenlik-fiziksel güvenlik arasındaki bağ hususunda İbn Haldun'un İslam kaynaklı “*zâhir-bâtın*” algısına başvurulmaktadır. Böylelikle *sürekli olarak fiziksel güç verileri üzerinden analiz edilen devlet güvenliğinin, gerçekte tek yönlü olmadığı ve aynı şekilde ontolojik güvenliğin de fiziksel güvenlikle iç içe olduğu* iddiası dile getirilmektedir. Dolayısıyla bu perspektifle ontolojik güvenliğin, fiziksel güvenlikten farklılıklarına değil, fiziksel güvenlikle kesişimlerine ve birbirleriyle etkileşimlerine odaklanılarak, OGÇ'deki “*maddeye dönüş*” tartışmalarına yeni bir bakış açısı sunulmaktadır.

Bu bağlamda *fiziksel güvenlik-ontolojik güvenlik*, birey düzeyinden alınan *beden-benlik* kavramları ile açıklanmaktadır. Böylelikle birey düzeyinden devlet düzeyine geçişte kişi-olarak-devlet, Nina Krickel-Choi'nin “*beden-içinde-benlik güvenliği*” öznesiyle

tanımlanmaktadır. Diğer yandan Krickel-Choici özünde “*topraklar ve halk*”tan ibaret olan beden algısına, Kürşat Güç’ün eylem sahası olarak sunduğu “*devletin kurumsal mekanizmaları*” katkısı eklenmektedir. Dolayısıyla tezin argümanları Amerikan halkı, içe-yansıtma yoluyla benliğe dahil edilen ontik alan Kudüs ve kurumsal mekanizma bağlamında Amerikan Başkanlık Makamı çerçevesinde açıklanmaktadır. Diğer bir deyişle kişi-olarak-Amerikan bedeni, eylem sahası olan bu üçleme vasıtasıyla sunulmaktadır. Bu bağlamda çalışmada ontik alana dair bir bölüm yer alırken, Amerikan halkının İsrail’e karşı duygularına dair sosyolojik araştırmalar sunulmakta ve ayrıca gerileme kaygıları ile Evanjelik mesihanik anlatılar bağlamında başkan söylemlerine alan açılmaktadır.

Tüm bunlara ek olarak tezde ontolojik güvenlik çalışmalarında ve bu araştırmada kullanılan kişi-olarak-devlet düzeyine, ABD’nin kuruluş, yükseliş ve gerileme aşamalarını kapsayan özel bir katkı bölümüne yer verilmektedir. Bu amaçla çalışmanın diğer bölümlerinde konu edilmeyen bu kapalı özgün kısım, İbn Halduncu *kuruluş-çöküş* evrelerini ABD’ye uygulayarak, bir çeşit *Amerikan gerilemesi sorgulaması* yapmaktadır. Buradan yola çıkılarak öncelikle İbn Haldun’un biyolojik devlet algısını içeren “*Çöküş Teorisi*”ndeki safhalar açıklanmakta ve bağlı olarak insansılaştırılan (antropomorfize edilen) ABD’nin hayat hikâyesi sunulmaktadır. Bu hikâyede ayrıca devletin benliğinin kurucu öğelerinden olan Evanjelizm’in/Evanjelik asabiyetlerin geçmişine de değinilmektedir.

Başkanlar açısından düşünüldüğünde *birey*, Evanjelikler bağlamında *grup*, Amerikan halkı söz konusu olduğunda *toplum* ve Amerika Birleşik Devletleri’yle ilgili olduğunda *devlet* düzeyinde analizler içeren ve bunlar arasındaki etkileşimi ortaya koyma amacı güden olan bu çalışma, tartışmaya açık, deneysel düzeyde birtakım prototipler sunma çabasındadır.

Dolayısıyla tezin üçüncü bölümünde yer alan teorik katkı bölümü, İbn Halduncu çalışmaları kendi içinde sonuçlandırmakta ve tezin tamamını kapsayan sonuç kısmına yansıtılmamaktadır. Buna ek olarak, tezin diğer tüm bölümlerinden ayrılarak özel bir bölüm olarak tasarlanan üçüncü bölümün ikinci alt bölümü, kendi içinde bir model sunumuyla sonuçlandırılmaktadır.

1.3.Araştırma Soruları

Araştırmada bulunan iki ayrı değişken ve argümanlardan yola çıkarak düşünüldüğünde akla pek çok soru gelmektedir. Bunlar arasından çalışmanın ana temasını oluşturacak temel soru: “ABD’nin gerileme kaygıları, Başkan Donald Trump döneminde Evanjelizm’in İsrail-merkezli kıyametçi anlatılarının yeniden-üretimini ve böylelikle İsrail dış politikasında teopolitik

dönüşümü tetiklemiş midir?” olmuştur. Bu soru da diğer bazı sorulara yol açmıştır: “*Başkan Trump dönemi İsrail politikalarında dini politika baskınlığının ABD’nin gerileme kaygılarıyla bağlantısı nedir? Başkan Trump yönetiminde kullanılan siyasi anlatılar ile Evanjelik mesihanik anlatılar arasındaki bağlantılar nelerdir? Evanjelik dini anlatıların Amerikan benliğindeki konumu ve kuruluştan bugüne gelen Protestan mirasın siyaset sahnesine aktarımı nasıl açıklanabilir? Bu dini politik anlatıların yeniden üretimi bir çeşit kaygı-kontrol stratejisi midir? Bahsi geçen dini anlatıların cazibesi ABD hegemonyasını tekrar canlandırmak amacıyla nasıl araçsallaştırılmıştır?*” Dolayısıyla bu sorulara bağlı olarak, ABD’nin İsrail’e karşı ontolojik güvenlik odaklı politikalarının altyapısını araştırmada ABD benliğindeki Protestanlık kaynaklı unsurlar/gelenekler, dini anlatılar, sosyolojik ve politik sahada gerileme kaygısı anlatıları ve Evanjelik İsrail-merkezli mesihanik anlatıların politik sahadaki rolü araştırılacaktır.

Ayrıca teorik katkı içeren bu çalışma, ikiye ayrılmış araştırmaları içermektedir. Dolayısıyla tezin teorik zemini ve vaka analizi açısından farklı sorular barındırmaktadır. Kısaca bölüm içeriklerinde şu soru kümeleri bulunur:

1. Bölüm soruları: Tezin temel konusu ve temel argümanları nelerdir? Tezin teorik çerçevesi nedir? Çalışmada ne gibi teorik katkılar yapılmaktadır? Çalışmadaki özgün katkılar nelerdir? Tezin araştırma soruları nelerdir? Tezin amacı, kapsamı ve sınırlılıkları nelerdir? Tez kaç bölümden oluşmaktadır ve bölümlerin içerikleri nasıldır? Çalışmada hangi araştırma yöntemi kullanılmaktadır?

2. Bölüm soruları: Ontolojik Güvenlik yaklaşımı nedir, nasıl tanımlanır? Rutinler ve kaygı ontolojik güvenliği/güvensizliği anlamlandırmada nasıl bir rol oynar? Ontolojik güvenliğin Uluslararası İlişkiler disiplindeki yeri nedir? Ontolojik güvenlik literatüründeki temel tartışmalar nelerdir? Ontolojik güvenliğin analiz birimi nedir? Ontolojik güvenlik ve fiziksel güvenlik arasında nasıl bir bağ vardır? Ontolojik güvenlikle özne nedir? Devletlerde yaşanan krizlerden doğan kaygı ne çeşit kaygı-kontrol stratejilerine yol açabilir? Bu kaygılar ne gibi değişimler doğurur? Başkan Trump döneminde yaşanan gerileme kaygısıyla nasıl bir kaygı-kontrol stratejisi geliştirilmiştir? ABD’de dini inanç ve siyaset arasında nasıl bir ilişki vardır? ABD’de sivil din nedir? ABD’de sivil dinin önemi ve kaynağı nedir? Ontik alan nedir? ABD’nin ontik alanı neresidir? ABD’nin gerileme kaygıları devletin İsrail politikasına nasıl yansımıştır? ABD, İsrail dış politikasında sivil dini araçsallaştırarak hangi dini anlatıları yeniden üretmiştir? Dış politika ve ontolojik güvenlik ilişkisi nasıldır?

3. Bölüm soruları: İbn Haldun kimdir? İbn Haldun'a göre asabiyet duygusu nedir? Asabiyet teorisi nasıl açıklanabilir? Asabiyet duygusu ontolojik güvenlik çalışmalarına nasıl bir katkı sağlar? Asabiyet duygusu tez kapsamında nasıl kullanılmaktadır? İbn Haldun'da zâhir-bâtın algısı nedir? Ontolojik güvenlik ve fiziksel güvenlik ilişkisine İbn Halduncu zâhir-bâtın algısıyla nasıl katkıda bulunulabilir? İbn Haldun'un organik devlet anlayışı nasıldır? İbn Haldun'da organik devlet anlayışı kapsamındaki çöküş teorisi nedir? İbn Halduncu organik devlet anlayışı ve çöküş teorisi ile antropomorfizm perspektifine nasıl katkıda bulunulabilir? İbn Haldun'un çöküş teorisinde yer alan safhalar ABD'ye uygulanabilir mi? Bu bağlamda ABD'yi insansılaştırarak doğumunu, gelişimini, ihtiyarlığını ve ölümünü yorumlayabilir miyiz? Nasıl?

4. Bölüm soruları: İbn Halduncu asabiyet teorisi bağlamında ABD'nin hegemon olma süreci nasıl değerlendirilir? ABD'nin refleksif hegemonya okuması nasıldır? ABD benliğinde yer alan hegemonik mitler nelerdir? Bu hegemonik ulusal mitler ABD ulusal benliği için ne ifade etmektedir? ABD gerileme kaygısını benliğinde hangi düzeyde yaşamaktadır? ABD hegemonyasındaki gerileme İbn Halduncu asabiyet teorisi bağlamında nasıl açıklanır? ABD kolektif hafızasında gerileme kaygıları var mıdır? Gerileme kaygısı Amerikan başkanlarının söylemlerinde nasıl ortaya çıkmaktadır?

5. Bölüm soruları: Amerikan benliğinde Evanjelizm inancının ve Evanjelik asabiyetlerin etkisi nedir? Evanjelikler politik alana nüfuz etmekte hangi yöntemleri kullanmakta, hangi faaliyetlerde bulunmaktadır? ABD'nin İsrail dış politikasında âdeta ulusal anlamda mitleşmiş Evanjelik mesiyani anlatılar nelerdir? Amerikan toplumu İsrail'e karşı hangi duyguları hissetmektedir? ABD'nin İsrail politikalarında geçmişten günümüze fiziksel ve ontolojik güvenlik odaklı adımlar hangi yoğunlukta olmuştur? Dini-mesiyani anlatılar Amerika Birleşik Devletleri'nin İsrail politikalarında hangi türden etkiler yaratmıştır? Bu etki başkanlar düzeyinde nasıl ortaya çıkmıştır? Donald Trump dönemi İsrail politikasında İsrail-merkezli kıyametçi Evanjelik anlatılar politik alana nasıl yansımıştır? Bu dini anlatıların cazibesi ABD hegemonyasını tekrar canlandırmak amacıyla araçsallaştırılmış mıdır? Bu dini anlatılar Başkan Trump döneminde bir kaygı-kontrol stratejisi olarak kullanılmış mıdır?

Sonuç olarak, ABD'de Başkan Trump dönemi İsrail politikasında uygulanan ontolojik güvenlik odaklı politikaların baskınlığının ABD'nin gerileme kaygılarıyla bağlantısı var mıdır? Amerikan benliğinde geniş yer kaplayan din kaynaklı unsurlar bu politikalarda zemin teşkil etmiş midir? ABD'nin İsrail'e karşı geçmişten günümüze zamanla baskın hale gelen ontolojik

güvenlik odaklı politikalarda Evanjelik inançtan neşet eden ahir zaman anlatılarının rolü nedir? sorularının cevapları tartışılacaktır.

1.4.Tezin Amacı, Kapsamı ve Sınırlılıkları

Bu çalışmada amaç, ABD’de Başkan Donald Trump dönemi İsrail dış politikasında artan ontolojik güvenlik odaklı politik anlatı ve adımların ABD’nin gerilemesi/gerileme kaygıları ile ilişkisini araştırmaktır. Bu dönemde artan dini eğilimin Amerikan benliğindeki tarihi, sosyolojik ve teolojik arka planına yer verilirken, diğer yandan yeniden üretilen köklü dini anlatıların ABD hegemonyası için bir kaygı-kontrol stratejisi olarak araçsallaştırılıp araçsallaştırılmadığı sorgulanmaktadır. Bunun yanı sıra çalışmanın teorik perspektifine ve teze İbn Halduncu düşünceden katkılar sağlama amacı güdülmüştür.

ABD siyaset sahnesinde var olan yoğun Evanjelizm nüfuzu ve buna bağlı güncel politikalar, yerli ve yabancı pek çok kitabın, makalenin ve tezin konusunu oluşturmaktadır. Genel anlamda yeni-muhafazakârlara ve lobi faaliyetlerine odaklanan bu çalışmalarda, bu tezin konusunu oluşturan Evanjelizm’in İsrail-merkezli kıyametçi mitlerinin politik alana taşınmasının sebebini ABD’nin gerileme kaygılarıyla ilişkilendiren bir sorgulama bulunmamakta, teorik ve metodolojik olarak bu çalışmadakine benzer yöntemler kullanılmamaktadır. Dolayısıyla, ABD’nin gerileme kaygısıyla tetiklenen dini anlatı ve adımlara odaklanan bu tez, araştırma konusu, yöntemi, teorik katkıları ve hipoteziyle özgün yanını kuvvetlendirmektedir.

Tez kapsamında, Uluslararası İlişkiler disiplininde geniş yer tutan analiz düzeyi tartışmalarına yer verilmemektedir. Ayrıca zengin bir içeriğe sahip olan tez, teorik katkı ve vaka çalışması olarak ikiye ayrılmakta; tezin teorik katkı alt-bölümleri, kendi içinde sonuçlandırılmakta/değerlendirilmektedir.

İbn Halduncu asabiyet teorisi üzerinden ABD’nin hegemon olma ve gerileme sürecinin araştırıldığı bu çalışmada ekonomi, demografi, askerî güç ve coğrafi koşullar asabiyetin zâhiri unsurları olarak dile getirilmekte ancak ‘*coğrafya*’ detayları ihmal edilmektedir. Zira ülkelerin coğrafi konumlarını ve koşullarını, iklimlerinin insanlar ve toplum üzerindeki etkilerini, doğal kaynaklarını ayrı ayrı irdelemeyi gerektiren İbn Halduncu *coğrafya* unsurunu 9.833.517 km²’lik yüzölçümüne sahip olan ABD üzerinde incelemek oldukça güçtür. Bu nedenle bu konunun farklı tezlere ilham olabileceği düşünülmektedir.

Buna ek olarak vaka çalışması bağlamında çalışmada Evanjelik baskı gruplarıyla bağlantılı lobi faaliyetlerinin dışında kalan ABD lobileri, Avrupa ve dünyanın farklı yerlerinde bulunan

Evanjelik hareketler ve kıyametçi İsrail odaklı anlatılar dışındaki Evanjelik anlatılar çalışma kapsamı dışında bırakılmaktadır.

Ayrıca çalışmada kuruluştan bugüne oluşan toplumsal ve siyasal dini altyapının üzerinde yükselen Trump dönemi teopolitik eğilimi sembolik bir örnek olay olarak ele alınmaktadır. Bu anlamda var olan dinamiklerle Trump döneminde en belirgin uygulamalarını, referanslarını ve yansımalarını bulan ABD'nin İsrail teopolitiği özel olarak incelenmektedir. Dolayısıyla diğer başkan dönemlerine dair analizlere başka çalışmalarda yer verilebilir.

Tezde, Trump dönemi teopolitiğinin sacayakları kabul edilebilecek Amerikan benliğindeki Protestan alt-yapı, ABD'nin gerileme kaygıları ve Orta Doğu'daki konjunktür/küresel konjunktür temellerinden ilk ikisine odaklanılmaktadır. Bu açıdan dönem teopolitiği farklı çalışmalarda bölgesel ve küresel konjunktür analizleri çerçevesinde incelenebilir.

Bunun yanı sıra tezin yazıldığı sırada 46. Amerikan Başkanı olan Joe Biden dönemine, birkaç atıf haricinde yer verilmemektedir. Ayrıca çalışmadaki kısıtlılık nedeniyle, Başkan Trump döneminde ABD'nin İsrail politikasında gerçekleştirilen Golan Tepeleri'nin ilhakının tanınması, Yüzyılın Anlaşması ve Arap ülkeleriyle imzalanan İbrahim Anlaşmaları'nın detayları kapsam dışında bırakılarak, sembolik anlamı büyük olan Amerikan Büyükelçiliği'nin Kudüs'e taşınması kararına odaklanılmaktadır. Zira bu karar, diğer tüm adımlarla birlikte aynı amaca hizmet etmekte ve tez konusunun *teopolitik dönüş* iddiasını açıklamakta yeterli görülmektedir.

1.5. Tezin Yapısı

Birinci bölümde, çalışmanın konusu ve temel argümanları, tezin teorik çerçevesi ve teorik katkıları, araştırma soruları, amaçlar, kapsam ve özgünlük, tezin ana hatları ve yöntemi ayrıntılı bir şekilde ortaya koyulmaktadır.

İkinci bölümde, çalışmanın teorik çerçevesi sunulmaktadır. Bu kapsamda çalışmanın teorik altyapısını oluşturan ontolojik güvenlik perspektifi ve OGÇ'nin Uluslararası İlişkiler disiplindeki yeri açıklanmaktadır. Bölümde temel olarak, ontolojik güvenlik ve ontolojik güvenliğin temel unsurları tanımlanmakta, ontolojik güvenlik çalışmalarındaki tartışmalara yer verilmektedir. Tartışmalar bölümünde, İbn Halduncu düşünceden katkı yapılacak OGÇ tartışmalarına yer verilerek üçüncü bölümle bağlantılar kurulmaktadır. Bölümde ABD'nin gerileme kaygıları bağlamında krizlerin yarattığı ontolojik sorunlar açıklanmaktadır. Buna ek olarak ABD'nin sivil dininin ontolojik güvenlik sağlamada araçsallaştırılması konu

edilmektedir. Buradan yola çıkarak ontolojik güvenlik-dış politika ilişkisi ve ulusal mitler haline getirilen dini anlatılara yer verilmektedir. ABD ontik alanına dahil edilen Kudüs şehri de bölüm kapsamında bulunmaktadır.

Üçüncü bölümde, ilk bölümle kurulan bağlantılarla ontolojik güvenlik çalışmalarındaki *ontolojik güvenlik-fiziksel güvenlik* ve *maddeye dönüş* hakkındaki iki temel tartışmaya katkı sunulmaktadır. Buna ek olarak duygular literatürüne içkin ontolojik güvenlik çalışmalarına İbn Halduncu “*asabiyet*” duygusu önerilmekte ve bu duygunun ontolojik güvenliğe sağlayabileceği katkının değerlendirilmesine yer verilmektedir. Daha sonra bölümde, çalışmaya yayılmayan ancak teorik anlamda antropomorfizme ve vaka bağlamında Amerikan gerilemesine İbn Halduncu teoriyle farklı bir perspektif sunan bir kapalı ek bölüme yer verilmektedir. Bu amaçla İbn Halduncu organik devlet yaklaşımı ve bu yaklaşımın kapsadığı “*Çöküş Teorisi*” bağlamında beş safha içeren “*Tavırlar Nazariyesi*” etraflıca incelenmektedir. Tüm bu katkılardan elde edilenlerle insansılaştırılan kişi-olarak-ABD’nin karakteristiği alt-bölümün çıktısı olarak ortaya koyulmaktadır. ABD’nin hayat hikâyesinin sunulduğu bu kısımda tarihi ve sosyolojik olarak ABD’nin doğumu, gençliği ve ihtiyarlık dönemlerine yer verilmektedir. Ancak bir çeşit model sunma amacıyla olan bölümde, çalışmanın kısıtlılığı dolayısıyla İbn Halduncu tavırların yanlışlanabilirliğine dair detaylar yer almamaktadır. Ya da başka bir deyişle bölüm, İbn Halduncu iddiaların ABD siyasi tarihinde araştırılmasına odaklanarak tarihte gerçekleşen bazı diğer detayları ayrıntılandırmamaktadır. Bunun yanı sıra, hikâye tezin konusu dolayısıyla Protestan Evanjelikler’in tarihi aşamalarını da içermektedir. Bölüme dair değerlendirme ve sonuçlar, bölüm kapsamında yer almaktadır.

Dördüncü bölümde, İbn Halduncu asabiyet teorisi, Amerika Birleşik Devletleri’nin yükseliş ve gerileme dönemlerine uygulanmaktadır. Bir çeşit prototip oluşturma amacı güdülen bölümde ABD’nin hegemon olma sürecinde asabiyetin zâhiri ve bâtını unsurları üzerinden yürütülen araştırmayı, benzer şekilde gerileme süreci takip etmektedir. Gerilemeye karşı toplumsal algıyı ortaya koyabilmek amacıyla Amerikalılar’ın ülkenin gerilemesine dair kaygıları da bölümde ele alınan konular arasındadır. Ayrıca ABD’nin biyografik anlatısındaki en önemli sütunlarından biri olan istisnacı hegemonya algısı, Protestan kökleriyle birlikte ulusal mitler üzerinden incelenmektedir. Son olarak, Amerikan gerilemesiyle bağlantılı politik anlatılara yer verilmekte ve devletin kaygıları başkan retorikleriyle ortaya koyulmaktadır. 1969-2021 yılları arası ABD başkan retoriklerinde gerileme anlatılarına odaklanan bu alt bölümde toplam 313 resmî başkan konuşması incelenmiştir.

Beşinci bölümde, ABD'nin WASP karakterdeki iç-kaynaklı-varlığı ortaya koyularak, bu bağlamda ilk olarak Trump dönemi İsrail politikalarının kaynağı olan İsrail-merkezli, kıyametçi Evanjelik anlatıların dini kaynaklarına ve bu anlatıların ABD'deki tarihsel dolaşımına yer verilmektedir. Bölümün devamında Amerikan kolektif hafızasında yerleşik olan İsrail sempatisi sosyolojik araştırmalarla sunulurken, sonrasında ABD'deki din-siyaset ilişkisi Evanjelik asabiyetler üzerinden açıklanmaktadır. Özetle Evanjelizm-inancının ve Evanjelik asabiyet bağlarının ABD'nin İsrail politikasına etkilerine yer veren bölüm, Amerikan başkanlarının Evanjelik kıyametçi anlatıları politik alana nasıl yansıttıklarına dair geniş bir araştırma ile son bulmaktadır.

Sonuç bölümünde, öncelikle elde edilen tüm veriler değerlendirilerek Başkan Donald Trump dönemi Evanjelik mesiyaniğin anlatıların izini süren politik adımların ABD'nin gerileme süreciyle ilişkisi analiz edilecektir. Bu bağlamda geçmişten günümüze fiziksel-ontolojik güvenlik bağlamlarının değişen ibresi dolayısıyla ABD'nin gerileme kaygılarının İsrail politikasına yansımaları yorumlanacaktır. Çalışmanın teorik kısmına dair değerlendirmeler, bu genel sonuç bölümünde yer almamaktadır zira üçüncü bölüm kendi içinde değerlendirilmiştir.

1.6.Tezin Araştırma Yöntemi: Anlatı Analizi

Amerika Birleşik Devletleri'nin gerileme kaygılarının, İsrail dış politikasına etkisinin araştırıldığı bu tezde, hegemonik gerilemenin ABD benliğinde reflektif olarak ne anlama geldiğini tespit için öncelikle bu benliği oluşturan hegemonik kurucu mitler incelenmektedir. Daha sonra Amerikan politik alanında hissedilen gerileme kaygıları başkan konuşmalarında aranmaktadır. Ayrıca çalışma, Amerikan sivil dini ve köklü Protestanlık gelenekleri temeli üzerinde yeniden canlandırılan ahir zaman eskatolojisinin politik alana taşınması aşamasını da kapsamaktadır. Amerikan benliğine ait ontolojik anlatılar, devletin bedenini temsilen başkan konuşmalarında aranmaktadır. Dolayısıyla araştırmada, ontolojik güvenlik çalışmalarında devlet davranışlarını anlatılar üzerinden anlamlandırmada kullanılan anlatı analizi (narrative analysis) metodu kullanılmaktadır. Bu nedenle bu bölümde anlatı analizi incelenmektedir. Öyleyse öncelikle sorulması gereken ilk soru şudur: “*Anlatı nedir? Kim için gereklidir?*”

En kapsamlı tanımıyla anlatı: “*Dil, sözlü veya yazılı, sabit veya hareketli görüntüler, mimikler ve tüm bunlardan oluşan mitler, efsaneler, fabllar, romanlar, destanlar, resimler, sinema*

filmleri, çizgi romanlar, haberler, sohbetler...”³⁰ ve benzeri iletişim araçlarıdır.³¹ Anlatılar zaman-mekân, sınıflar, aktörler üstüdür ve neredeyse sonsuz sayıdadırlar çünkü insan “*homo narrans*” (hikâye anlatan)’dır.³² Bruner’e göre aktörlerin dünyadaki konumlarını bulma projesi olan anlatılar, doktor-hasta, öğretmen-öğrenci, yönetici-yönetilen vb. gibi çoğu sosyal ilişkide bulunur.³³ Sosyal bilimci anlatılarla sosyal bilimci olur, siyasetçilerin en çok kullandığı iletişim aracı da yine anlatılardır. Kısacası anlatılar, sosyal hayatın ontolojik koşuludur ve kronolojik bir olay örgüsü içinde olan eylemlere dair sözlü ya da yazılı açıklamalardır.³⁴

İlk anlatı analizleri kutsal kitapların hermönetik incelemeleriyle başlamıştır. Çağdaş anlatı analizleri ise geleneksel hermönetikten farklı olarak, metinlere ve metinlerin arka planına odaklanan edebi anlatı araştırmalarıyla devam etmiştir. Anlatı araştırmaları bu çalışmalarla birlikte sosyal bilimlere entegre olmuştur. Böylelikle tarih yazımı, hermönetik analizi ve toplum dil bilimi (sociolinguistics) pek çok eleştiriye ve değişime uğramıştır. Siyaset biliminde anlatı analizinin önemine ilk kez dikkat çeken Walter Fisher, psikolojide Jerome Bruner ve ekonomide Deirdre McCloskey olmuştur. Bunun yanı sıra Derrida, Foucault gibi post-yapısalcıların yapı-söküm çalışmalarının kattığı dinamizmi de göz ardı etmemek gereklidir. Zira postyapısalcılarla birlikte anlatı, günlük bilgideki rolünden koparak âdeta evrensel teorilere meydan okumanın bir parçası haline gelmiştir. Böylelikle her türden yazılı/sözlü çıktıyı değerlendirmede işlevselleşen anlatı analizine konuşma analizi ve söylem analizine göre daha çok rağbet edilir olmuştur.³⁵

Anlatıların çeşitleri, özellikleri ve ilkeleri bulunmaktadır. Buna göre anlatılar kamusal, kavramsal, üst-anlatı (meta-narrative) veya ontolojik olarak çeşitlenmektedir. Kısaca açıklamak gerekirse kamu anlatıları, adından da anlaşılacağı üzere mikro veya makro toplulukların oluşturduğu kurumsal oluşumlara aittir. Ailelere ait anlatılardan hükümetlere, uluslara ait kolektif anlatılardır. Ontolojik anlatılar ise (birey ya da kolektif) aktörlerin kim olduklarını tanımlar, hayatlarını ve eylemlerini bir anlam binası üzerine kurmalarını sağlarlar. Meta-anlatılar sosyal teori ve kavramları içine alan üst-anlatılar iken, kavramsal anlatılar sosyal bilimciler tarafından zaman-mekân ve olay örgüleri ile inşa edilirler.

³⁰Alıntı için bkz. Barbara Czarniawska, *Narratives in Social Science Research* (India: Sage Publications, 2004), s. 1.

³¹A.g.e.

³²“Storytelling human” Alıntı için lütfen bkz. A.g.e., s. 10.

³³Molly Patterson&Kristen Renwick Monroe, “Narrative in Political Science,” *Annual Review of Political Science*, c. 1, S. 1 (1998): 315-331, s. 320.

³⁴Czarniawska, a.g.e. (2004), ss. 9-10, s. 17; Margaret R. Somers, “The Narrative Constitution of Identity: A Relational and Network Approach,” *Theory and Society*, c. 23, S. 5 (1994): 605-649, ss. 613-614.

³⁵Czarniawska, a.g.e. (2004), s. viii, ss. 1-3; Patterson&Monroe, a.g.m. (1998), ss. 318-319.

Anlatılar dört özellik taşırlar: parçaların ilişkiselliği (relationality of parts), nedensel olay örgüsü (causal emplotment), seçici benimseme (selective appropriation) ve “*zamansallık, sıra ve yer*” (temporality, sequence, and place). Bu kavramlardan anlaşılacağı üzere anlatılar, olayları diğer olaylarla nedensel bir ilişkilendirme içinde anlamlandırmaya yararlar. Belli bir olay örgüsünü içeren anlatıdaki sıralama, zaman-mekân bağı ve hangi unsurların seçilip, hangilerinin atlandığı gibi faktörler oldukça önemlidir. Farklı anlatılar, aktörlerin, konumların, bakış açılarının, zaman-mekân ve olay örgülerinin de farklılığı demektir. Örneğin 2008 yılı Yahudi İsraililer için bağımsızlığın 60. yılı iken, Filistinliler için Büyük Felaket’in (Nakba) 60. senesidir. Dolayısıyla anlatı araştırmaları, anlatıların veya hikâyelerin eylemlerin, kimliklerin, deneyimlerin ve anlamlandırmanın kaynağına inmektedir. Bununla birlikte anlatıyı yorumlayanın bakış açısı da yeni bir anlatı yaratmaktadır çünkü anlatılar yeniden hikâyeye edildiğinde, aynı zamanda anlatıcı tarafından tekrar inşa edilmektedir.³⁶

Anlatıların kendine has bir rasyonalitesi vardır ya da diğer bir deyişle ilkeleri bulunur. Bir hikâyeye kendi içinde tutarlı ve bütün bir olay örgüsüdür, aynı zamanda toplumsal kabule açık ve güvenilir olmalıdır. Birey, grup, toplum ve devlet bazında eylemlerin ardında yatan amaçları, niyetleri ya da kısaca anlam dokusunu okuyabilmek için anlatıların yorumuna ihtiyaç vardır. Kendisi de bir çeşit anlatı olan toplumsal hayat da yorumlanmaya ihtiyaç duyar. Toplumların ortak noktaları da yine anlatılarla anlaşılır olmaktadır çünkü anlatılar bir bilme tarzıdır (mode of knowing). Belli bir cazibeye sahip olan ‘anlatılar,’ bu cazibeyi anlatının gerçekleşme olasılığına inananların varlığına borçludur ve bu nedenle kurgusal ya da gerçek olmaları bir şey değiştirmez. Örneğin mitler gibi bir gerçekliğe dayanan anlatılar oldukça etkilidir çünkü bu anlatılar kurgu-gerçek karışımından oluşur ve toplumsal olarak yaygındırlar. Buna bağlı olarak anlatı sahibinin nihai amacı da dinleyicinin duygularına seslenmektir zira inanç duygu yoluyla varlık bulur. Kendisine inanılmayan bir *gerçek* bile hitap edilen öznelere için hiçbir şey ifade etmez çünkü kurgusal da olsa aslolan anlatının inandırıcılığıdır.³⁷

Alfred Schütz’e göre insan davranışlarını anlamak için niyetlerini/amaçlarını ve onları etkileyen ortamları anlamak gerekir.³⁸ Bu anlamda eylemlerin kendisi de bir metin olarak kabul edilip okunabilir ya da anlatılardan yola çıkarak davranışların altında yatan amaçlar çözümlenebilir. “...Eylemler bir yaşam anlatısında yer edinerek anlam kazanırlar”³⁹ ve bu

³⁶Patterson&Monroe, a.g.m. (1998), ss. 324-325; Phillip L. Hammack&Andrew Pilecki, “Narrative as a Root Metaphor for Political Psychology,” *Political Psychology*, c. 33, S. 1 (2012): 75-103, s. 76; Somers, a.g.m. (1994), ss. 613-614.

³⁷Czarniawska, a.g.e. (2004), ss. 3-11.

³⁸A.g.e., ss. 8-9.

³⁹A.g.e., ss. 5-7.

anlam eylemlere meşruiyet zemini sağlar. Siyaset ise şüphesiz meşruiyete en çok ihtiyaç duyulan alandır. Dolayısıyla siyasal gerçekliğe dair algıları ve eylemleri etkileyen anlatılar böylelikle siyasal davranışlarda kurucu bir rol oynarlar. Bu anlamda, bireyler, gruplar, kolektif aktörler politik gerçekleri anlatılar aracılığıyla anlar, onları üretir ve kullanırlar. Örneğin milletlerde ulus-devletlerin kuruluşu, yükselişi ile ilgili anlatılarla kim oldukları, nereden ve nasıl geldikleri, ortak inançları hakkında duygu birliği sağlanır. Toplumsal işleyişte gerekli bu tür anlatılar devlet benliklerine, eğitim müfredatına ve popüler kültüre nüfuz ederler.⁴⁰

Böylelikle toplumda yaygın olarak paylaşılan anlatılar, aynı zamanda siyasi tartışmaların da odağı haline gelirler. Örneğin “*Amerikan hikâyesi*,” ABD’de okul sıralarından, filmlere, şiire, sanata ve dolayısıyla politikaya yansımıştır. Bu tür anlatılar, bireylerden toplumlara ve devlet benliğine aktarılmaktadır. Dolayısıyla anlatı, dünyanın anlamlandırılması, aktörün dünyadaki konumunun ne olduğu, kim olduğu, nasıl davrandığı ve öteki aktörlere hangi rolleri atadığına dair zemin oluşturmaktadır.⁴¹ “*Bu anlamda hem kimlik hem de siyasi istikrar, ortak bir anlatının paylaşılmasından doğar.*”⁴² Böylelikle ortak, kolektif anlatıların incelendiği anlatı analizleri ile makro kimlik/benlik oluşumlarının ontolojik olarak incelendiği çalışmalar oldukça rağbet görmektedir. Zira ulus-devletlerin biyografik anlatıları siyasi amaçlarla sürekli olarak yeniden üretilmektedir. Örneğin ABD’de toplumdaki yaygın inancı cezbetmek amacıyla politikacılar tarafından kurucu anlatının bilinen, nostaljik ve dini bölümlerine sürekli vurgu yapılmaktadır. Dolayısıyla anlatılar devlet politikası kararlarında açıklayıcı bir rol oynamaktadır.⁴³

Diğer yandan siyasi anlatılar bir nevi normatif açıklamalardır. Zira bir anlatıya sahip olmayan siyasi eylemlerin meşruiyet zemini, bir anlatıya sahip olan siyasi eylemlerden daha yoğun şekilde sorgulanmaktadır. Çünkü toplumların en önemli taleplerinden biri, devlet kurumunun “hesap verebilir” durumda olmasıdır. Buna ek olarak “*inşa edilen*” kurgusal politikaların zemininde de anlatılara ihtiyaç duyulmaktadır. “*Anlatı, sıradan, “normal,” olağan ve beklenen ile “anormal,” olağandışı ve beklenmedik arasındaki karşıtlık üzerinde gelişir. Beklenmedik olanı anlaşılır kılmak için etkili anlamlara sahiptir.*”⁴⁴ Dolayısıyla politik elit tarafından yeniden üretilen anlatıların toplum üzerindeki etkisi oldukça güçlüdür.

⁴⁰Patterson&Monroe, a.g.m. (1998), ss. 315-316, s. 322.

⁴¹A.g.m., s. 322.

⁴²A.g.m., s. 323.

⁴³Jelena Subotic, “Narrative, Ontological Security, and Foreign Policy Change,” *Foreign Policy Analysis*, c. 12, S. 4 (2016): 610-627, s. 610.

⁴⁴Czarniawska, a.g.e. (2004), ss. 9-10.

Diğer yandan, anlatılar güncel durum ve yapıdan doğduğu için sadece sözcüklerden ibaret değildir, aktörlerin neyi neden yaptığına dair bilişsel haritalar sunarlar. Bir fail (agent) tarafından üretilen anlatılar, genellikle belli bir konu çerçevesinde ve sosyal ağlarla bağlı bir olay örgüsüne sahiptirler. Olayların anlatılma sırası, anlatının dayandığı anlam sistemlerini açığa çıkarır. Bu anlatılar yoluyla işaret edilen anlam sistemleri belli bir açıdan eylemlere meşruiyet kaynağı sağlayan ahlaki veya dini temellere dayanabilir. Böylelikle bugün ve yarın için, ortak geçmişe vurgu yapılır. Dolayısıyla anlatı analizleri, bireysel ya da kolektif aktörlerde benliği şekillendiren din, kültür ve bunun gibi pek çok faktörün rolü hakkında bilgi sağlamaya yararlar. Örneğin Subotic, Sırbistan'ın Kosova'ya ilişkin dış politikasını incelediği çalışmasında, Sırp ulusal anlatısında büyük değer atfedilen ontik alan Kosova'nın tanınmasını maddi çıkarlar feda edilerek nasıl reddedildiğini anlatır. Yazara göre konuya dair politik anlatılar Sırp siyasi eliti tarafından “*mağduriyet*” vurgusu ile manipüle edilmektedir.⁴⁵

Dolayısıyla devletlere eylemlerinin zemini konusunda meşruiyet kaynağı sağlayan anlatılar, bir anlam binası üzerine kurulmuşlardır. Bu anlam binaları üzerine kurulan eylemler, aynı zamanda diğer aktörler tarafından “*tanınmayı*” da gerektirir. Çünkü kabul görmeyen davranışlar, aktörde boşluk hissi yaratır ve bu da kaygıya neden olur. Dolayısıyla içsel anlamda kurulan örüntüler, dışsal/sosyal etkileşimlere muhtaçtırlar. Aktörlerin kendi benliklerinin refleksif tanımlamaları, aynı zamanda diğerleri tarafından nasıl tanınmak istediklerini de gösterecektir. Ancak tanınma kimi zaman “*zanlar*” üzerine inşa edilmiş de olabilir. ‘*Zan*’ dediğimiz şey, bir aktörün bir diğeri hakkında “*uydurma akıl yürütmesi*”dir. Aktör, diğer bir aktör hakkında bir kanıya varır, bu kanıyı gerçek zannederek inanır ve bu zan eylemlerini etkiler. Pek çok devletin düşmanlaştırma anlatılarının bu zemin üzerine kurulduğu oldukça nettir. Ya da bu zanlar Dimitry Chernobrov’un Arap Baharı yorumunda olduğu gibi kimi zaman yanlış tanımaya da (misrecognition) yol açabilir.⁴⁶ Bazen de Lacancı perspektifte olduğu gibi, aktörlerin idealleri fantastik bir biyografik anlatıya dönüştürülebilir. Yani anlatı “*Gerçek*” (Real) değildir ama hissedilen sürekli “*eksiklik*” (lack) “*Sembolik Düzen*”e (Symbolic Order) uygun bir form ile hikâye edilir. Nitekim Eberle, bu anlatı türünün bir tür kaygıyla başa çıkma stratejisi veya gerçek anlamda ulaşılamayan ontolojik güvenlik fantazisine dilsel bir inşa ile ulaşma çabası olduğunu savunmaktadır.⁴⁷

⁴⁵Patterson&Monroe, a.g.m. (1998), s. 315-318; Subotic, a.g.m. (2016).

⁴⁶Dmitry Chernobrov, “Ontological Security and Public (Mis)Recognition of International Crises: Uncertainty, Political Imagining, and the Self,” *Political Psychology* (2016), c. xx, S. xx.

⁴⁷Jakub Eberle, “Narrative, Desire, Ontological Security, Transgression: Fantasy as a Factor in International Politics,” *Journal of International Relations and Development*, c. 22, S. 1 (2019): 243–268.

Özetle genel anlamda anlatılar, aktörlerin kimliklerini anlamlandırmak, konumları/rolleri çözümlemek konusunda oldukça önemlidir çünkü anlatı ve eylemler birbirlerini sürekli olarak beslerler.⁴⁸ Bu çalışmada Başkan Trump dönemi İsrail dış politikasında atılan adımlara temel oluşturan, gerileme kaygısı ve dilsel olarak yeniden üretilen hegemonik anlatılara odaklanılmaktadır. Bu amaçla kurucu biyografik anlatısındaki hegemonik mitleri sunulan ABD'nin, politik alandaki kaygı anlatıları ve kaygıdan korunma stratejisi olarak araçsallaştırılan/yeniden üretilen Evanjelik dini anlatıları ortaya koyulmaktadır. Bunun yanı sıra araştırma kapsamında Evanjelik inanca ait anlatıların politik alanda nasıl yeniden üretildiği, gerileme kaygısıyla ilişkisi ve altında yatan sosyo-psikolojik dinamikler değerlendirilmektedir. Dolayısıyla tezde, Evanjelik inancın köklerinden, ABD siyasal iktidarına doğru uzanan anlatıları içeren bir analiz yapılmaktadır. Bu anlamda bir nitel araştırma yöntemi olarak anlatı analizi uygulanmakta, konu ile ilgili araştırmalar yapılırken neden-sonuç ilişkisi içinde karşılaştırmalı bir yöntem benimsenmekte; yerli ve yabancı kitaplardan, makalelerden, internet kaynaklarından, resmî belgelerden, ABD başkanlarına ait konuşmalardan, biyografilerden, hatıratlardan, notlardan ve raporlardan yararlanılmaktadır.

⁴⁸Somers, a.g.m. (1994), ss. 617-619.

2. Bölüm: Devletlerde Ontolojik Güven(siz)lik, Kaygı, Bir Kaygı-Kontrol Mekanizması Olarak Sivil Din ve Ontik Alan

2.1.Ontolojik Güven(siz)lik

Ontolojik güvenlik lensi, bu tezin konusunu oluşturan Amerika Birleşik Devletleri'nin İsrail politikasında fiziksel güvenlikle açıklanamayan teopolitik adımlarını incelemede verimli bir zemin sunmaktadır. Zira OGÇ, geleneksel güvenlik anlayışından farklı olarak devletlerin kurucu anlatılarına, devlet benliğini oluşturan mitlere, politik davranışların altyapılarına ve rutin davranışlara odaklanmaktadır. Bu doğrultuda ABD'nin gerileme kaygılarının Trump dönemi İsrail dış politikasındaki kırılma üzerindeki etkisi ontolojik güvenlik perspektifi aracılığıyla araştırılmaktadır. Buradan yola çıkarak bu bölümde tezin teorik çerçevesini oluşturan ontolojik güvenlik anlayışı ile bir başlangıç yapılmaktadır.

Fiziksel güvenliği önceleyen güvenlik anlayışlarından farklılaşarak kısaca “*var-olma-olarak güvenlik*”⁴⁹ (security as being) anlamına gelen ontolojik güvenlik kavramı birey, grup, toplum ve devlet düzeylerinde “*benlik oluşumunda kaygının yönetimine odaklanan öznelliği anlamak için kavramsal bir mercektir.*”⁵⁰ Disiplinlerarası niteliğiyle oldukça ilgi gören ontolojik güvenlik perspektifine göre, aktörler istikrarlı bir varlığa sahip olma arzusunu tatmin için; dünü-bugünü-yarını doğrusal olarak birleştiren biyografik anlatılarını belirli, tahmin, edilebilir günlük hayat rutinleri aracılığıyla devam ettirmektedirler. Dolayısıyla ontolojik güvenlik, benliğin/kimliğin -veya iç-kaynaklı-varlığın⁵¹- istikrarlı bir şekilde devamını sağlayan bu biyografik anlatılara, rutinlere ve istikrarı bozan “*belirsizlik*” ile bu belirsizlikten doğan “*kaygı*” duygusuna odaklanmaktadır.

Ontolojik güvenlik R.D. Laing ile Psikoloji, Anthony Giddens ile Sosyoloji disiplinlerinden sonra Jef Huysmans, Bill McSweeney, Ian Manners ile Uluslararası İlişkiler disiplinine aktarılmış ve Jennifer Mitzen, Catarina Kinnvall ve Brent J. Steele'nin çalışmalarıyla popüler hale gelmiştir. Ontolojik güvenlik yaklaşımı genel anlamda, devletlerin güvenlik anlayışlarını

⁴⁹Bahar Rumelili&Umut Can Adısönmez, “Uluslararası İlişkilerde Kimlik Güvenlik İlişkisine Dair Yeni bir Paradigma: Ontolojik Güvenlik Teorisi,” *Uluslararası İlişkiler*, c. 17, S. 66 (2020): 23-39, s. 26. Detaylar için lütfen bkz. Brent J. Steele, *Ontological Security in International Relations: Self-Identity and the IR State* (New York: Routledge, 2008).

⁵⁰Catarina Kinnvall&Jennifer Mitzen, “Anxiety, Fear, and Ontological Security in World Politics: Thinking with and Beyond Giddens,” *International Theory*, c. 12 (2020): 240–256, s. 240.

⁵¹Rumelili&Adısönmez, a.g.m. (2020).

“*hayatta kalma (beka)*” arayışına bağlayan realist/neorealist perspektiften farklılaşarak, sosyopsikolojik altyapısıyla aktörlerdeki öz-kimliği/benliğe ve kaygıya dikkat çekmektedir.

Kavram, Psikoloji disiplininde ilk kez R.D. Laing’in *The Divided Self* (1960) kitabında yer almıştır. Laing çalışmasında, varoluşçu teorisyenlerden psikolojiye uyarladığı ontolojik güvenliği, dağılmış benlikleriyle toplumsal veya biyolojik uyum zorluğu çeken şizofreni ve şizoid hastalardaki ontolojik güvensizliklerini tarif etmekte kullanmaktadır. Buna göre günlük hayat akışındaki koşulları varoluşlarına sürekli bir tehdit olarak algılayan, benlik algısı zayıf, kimliği şüphede, ölü gibi yaşayan bu kişiler ontolojik olarak güvensizdirler.⁵² Gerçeklikle bağlantısı kesilerek, benliğini kendine ait bir dünyaya hapseden patolojik durumdaki bu bireylerin taşıdığı kaygılar, ontolojik olarak güvenli bir bireyin duyduğu geçici kaygılardan farklı olarak kalıcı ve şiddetlidir.⁵³ Laing’e göre ontolojik güvenli birey ise, “*toplumsal, etik, ruhsal, biyolojik yaşamın tüm getirdiklerini merkezi olarak sıkı bir kendisinin ve başka kişilerin gerçekliği ve kimliği hissinden hareketle karşılamakta*” ve “*dünyayı ve diğer insanları gerçek, yaşayan, bütün ve sürekli olarak tecrübe edebilmektedir.*”⁵⁴ Dolayısıyla bu tanımlama, kimliğini ve özerkliğini sürekli olarak hisseden ontolojik güvenliğe sahip “*normal*” bireyi, bölünmüş benliğe sahip olan “*hasta*” bireyden ayırmakta kullanılmıştır.

1991 yılında ise kavram, Anthony Giddens tarafından Sosyoloji disiplinine aktararak bir sosyal teori halini almıştır.⁵⁵ Giddens’in tanımıyla ontolojik güvenlik, “*bireylerin kimliklerinin sürekliliğini sağlayan toplumsal ve maddi eylem ortamlarının tutarlılıklarına duydukları güven*”dir ve diğer insanlarla, nesnelerin inanılabilirliklerine bağlıdır.⁵⁶ Güvenliğin fiziksel niteliğini yadsımadan, daha çok psikolojik yönüne vurgu yapan bu güvenlik çeşidi, bireylerde bebeklik döneminde kazanılmakta ve oluşan temel güven hayatlarının bütününe nüfuz etmektedir. Giddens, bireysel kimliklerinin güvende olduğu hissine ihtiyaç duyan bireylerin fiziksel ve varoluş güvenliklerini sağlayabilmek için birtakım rutin davranış kalıplarına bağlandıklarını iddia etmektedir.

Bu düşünceye göre, bebek ve bakıcısı arasında gerçekleşen rutinlerle örülen *temel güven* inşasının bebek üzerinde hayattaki tehlikelere karşı bir tür *aşı* ya da *koruyucu koza* görevi

⁵²Ronald David Laing, *The Divided Self: An Existential Study in Sanity and Madness* (London: Penguin Classics, 1990), s. 42.

⁵³Karl Gustafsson&Nina C. Krickel-Choi, “Returning to the Roots of Ontological Security: Insights from the Existentialist Anxiety Literature,” *European Journal of International Relations*, c. 26, S. 3 (2020): 1-21, s. 8.

⁵⁴Ronald David Laing, *Bölünmüş Benlik: Akıl Sağlığı ve Delilik Üzerine Varoluşsal Bir Çalışma*, çev. Ergün Akça (İstanbul: Pinhan Yay., 2015), s. 37.

⁵⁵Bahar Rumelili, “Ontological (in)security and Peace Anxieties: A Framework for Conflict Resolution,” *Conflict Resolution and Ontological Security* (New York: Routledge, 2015): 10-29, s. 10.

⁵⁶Anthony Giddens, *The Consequences of Modernity* (United Kingdom: Polity Press, 1990), s. 92.

üstlenmektedir.⁵⁷ Umudun ve var olma cesaretinin kaynağı olan bu koza bilinçaltına yerleşerek, bireyleri diğer insanların güvenilirliğine dair tam bir itimada yönlendirmekte ya da bireylerde bu kozanın eksikliği/kırılğanlığı ileride benlik problemlerine yol açabilmektedir. İnsanlar, bebeklik zamanlarında kazandıkları temel güven ile şekillenen bir öz-kimliğe sahip olurlar ve bu öz-kimlik ilerleyen yaşlarında da önemini yitirmez. Sağlıklı temel güvene sahip, kim olduğunu tanımlayabilen, neler yaptığını bilen ve bu davranışlarının nedenlerinin bilincinde, kendi biyolojik-anlatılarında istikrara sahip bireyler rutinlerle tam, bütün ve kaygılardan uzakta hissederek. Dolayısıyla günlük hayatın tekrara dayalı alışkanlıkları ya da davranış kalıpları olarak tanımlanabilecek “*rutinler*” bireylerin ontolojik güvenliklerini sağlayan ana unsuru oluşturmaktadır.

İnsanlar gündelik, belirli, öngörülebilir, gerçekleştirilebilir hayata odaklanarak, varoluşsal problemler içeren tehlikeli, muğlak ihtimaller dizesini arka plana atarlar. Bu pratik davranış kalıplarını (rutinler) tekrarlayan insanlar, böylelikle sürekli kendisini hissettiren kaygının yarattığı kaostan yani ontolojik güvensizlikten kaçmaktadırlar.⁵⁸ Başka bir deyişle bir tür kâr-zarar hesabı yapan bireyler, kontrol dışı tehlike ihtimallerinden; bu tehlikeleri sürekli düşünmeye dayalı yoğun kaygılardan, dahası üzeri örtülü kaygıların yarattığı uyuşmuşluk halinden sakınarak günlük problemlere sığınır. Böylece yapılması gereken günlük işlere odaklanılarak, bireysel-kimliklerine dayalı rutinlerle geçici kazançlar peşinde günlük hayat aktivitelerine dâhil olunur. Zira günlük hayat koşuşturması bireylerin ontolojik sorularını susturan bir mekanizmadır. Ayrıca rutinler, yani sorgulanmadan/düşünülmeyen yapılagelen davranış kalıpları ya da başka bir deyişle bireyin kendini gerçekleştirmesini sağlayan öznel anlatı örüntüleri, insanların ontolojik güvenliğini sağlamlaştırmaktadır.⁵⁹ Tanınan, bilinen, belirli, baş edilebilen her etkileşim ve iletişimde edinilmiş *incinmezlik*⁶⁰ kozasıyla birlikte eş zamanlı olarak büyüyen, gelişen, değişen ve diğer aktörlerden farkı ortaya çıkaran öznellik de böylece kazanılmaktadır. Bireylerin yapabileceği sınırsız ihtimaller arasından an be an yeniden seçilen eylemler kümesi, insanların karakterlerini oluşturmakta ve fail olma yetisine haiz kılmaktadır.

Laing ve Giddens’la kazanılan bu psiko-sosyal altyapı ile birey/grup/toplum düzeylerinde zengin bir içerik sunan ontolojik güvenlik yaklaşımı, 2000’li yılların başlarında Uluslararası

⁵⁷Anthony Giddens, *Modernite ve Bireysel-Kimlik: Geç Modern Çağda Benlik ve Toplum*, çev. Ümit Tatlıcan (İstanbul: Say Yayınları, 2010), ss. 13-14.

⁵⁸A.g.e., s. 56.

⁵⁹Anthony Giddens, *Modernliğin Sonuçları*, çev. Ersin Kuşdil (İstanbul: Say Yayınları, 1994), s. 122.

⁶⁰Giddens, a.g.e. (2010), s. 59.

İlişkiler disiplinine entegre edilmiştir. Bir sonraki bölümde Uluslararası İlişkiler’de yoğun fiziksel güvenlik odaklı bakış açısına alternatif olarak ortaya çıkan ontolojik güvenlik yaklaşımının disipline aktarımı ele alınmaktadır.

2.1.1. Ontolojik Güvenliğin Uluslararası İlişkiler Disiplinindeki Yeri

Realizm ve neo-realizm gibi rasyonalist teoriler, toplum ya da devletlere ait kimlik/benlik gibi temel unsurların dış politikaya etkisini neredeyse tamamen göz ardı ederek, istisnai olarak devlet kimliklerini devletler arası ittifak yapılarını yansıtan unsurlar olarak görmeyi tercih etmişlerdir. Neo-liberal teoride ise dış politika kararları sistemdeki etkileşimden ziyade, içsel tercihlerin bir sonucudur ve devlet kimliği temelde iç siyasetteki güç dengeleriyle belirlenmektedir. Farklı bir bakış açısıyla realist/neorealist, liberal/neoliberal teorilerde de kendilerine has kimlik algıları bulunduğu savunulabilir. Ancak varsayılan devlet kimlikleri “iş birliğine açık” veya “açgözlü, çıkar peşinde”⁶¹ olmak üzere değişmeyen, sabit özellikler barındırmaktadır. Bunlardan farklı olarak eleştirel konstrüktivist teoride ise “kimlik” en önemli çalışma konularından biridir ve dış politikaya doğrudan etki eder.⁶² Bunun sebebi, konstrüktivist bakış açısıyla, kimliklerin, tehdit ve çıkar tanımlarını ortaya çıkarmada başat etken olmasıdır. Buna göre, kim olduğumuz, dost/düşman, tehdit/çıkarcı tanımlarımızı oluştururken diğer yandan bireyin ya da devletin güvenlik algısına, dolayısıyla da eylemlerine yön verecektir. Konstrüktivizmin yanı sıra post-yapısalcı yaklaşımlar tarafından da benimsenen kimlik-odaklı çalışmalar, uluslararası ilişkilerde dilin/söylemin kimliği ve dış politikayı nasıl inşa ettiğine odaklanmaktadır.⁶³

Kimliğe dair çalışmalarda bireyden devlet düzeyine geçiş yaparak analiz etme eğilimi göze çarpmaktadır. Latince “*idem*” (aynı) kelimesinden türeyen kimlik (identity), ilk kez Locke ve Hume tarafından öz (self) ile ilgili tartışmalarda kullanılmış,⁶⁴ kısaca “benlik duygusu” ya da “değerler bütünü” olarak ele alınmıştır.⁶⁵ Coğrafya, tarih, biyoloji, kültür, kolektif hafıza, dil ve din gibi pek çok nitelikle şekillenen kimlik, “birey ya da grup olarak, kendimizi ve

⁶¹Jennifer Mitzen, “Ontological Security in World Politics: State Identity and the Security Dilemma,” *European Journal of International Relations*, c. 12, S. 3 (2006): 341-370, s. 341, s. 353.

⁶²Bahar Rumelili, “Kimlik,” (ed.) Ali Balcı ve Şaban Kardaş, *Uluslararası İlişkilere Giriş* (İstanbul: Küre Yayınları, 2014): 377-385, ss. 391-392.

⁶³Helin Sarı Ertem, “Kimlik ve Güvenlik İlişisine Konstrüktivist Bir Yaklaşım: ‘Kimliğin Güvenliği’ ve ‘Güvenliğin Kimliği,’” *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, c. 8, S. 16 (2012): 177-234, ss. 208-209; Senem Aydın Düzgü, “Avrupa Birliği-Türkiye İlişkilerine Postyapısalcı Yaklaşım: Almanya Örneğinde Dış Politika ve Söylem Analizi,” *Uluslararası İlişkiler*, c. 8, S. 29 (2011): 49-70, ss. 51.

⁶⁴Philip Gleason, “Identifying Identity: A Semantic History,” *The Journal of American History*, c. 69, S. 4 (1983): 910-931, s. 911.

⁶⁵Ertem, a.g.m. (2012), ss. 191-192.

*diğerlerini, etrafımızı saran sosyal çevre içinde nereye, nasıl yerleştirdiğimiz ile doğrudan ilişkilidir.”*⁶⁶ Vietnam Savaşı’na denk gelen 1970’lerden itibaren artmaya başlayan kimlik çalışmaları, insani müdahaleler, işgaller ve iç savaşlarla anılan 1990’lı yıllardan itibaren, güvenlik (algısı) ile ilişkisi bağlamında dikkat çekmeye başlamış, alana yeni katılan eleştirel teorilerin de etkisi ile devlet ya da ulus kimlikleri ve bu kimliklerin dış politikaya etkisi bağlamında çokça tartışılır hale gelmiştir.

Böylelikle Uluslararası İlişkiler teorilerinde var olan fiziksel unsurlar/iç-unsurlar ayrımı ve bu unsurlara karşı farklı bakış açıları güvenlik çalışmalarına da yansımıştır. Geleneksel güvenlik anlayışında var olan fiziksel tehdit ve devlet odaklı bakış açısını eleştiren, tüm bireylerin güvenliğini ön plana koyarak onları özgürleştirmeyi hedefleyen eleştirel güvenlik çalışmalarında pek çok yeni tartışma konusu ortaya çıkmıştır. Eleştirel güvenlik çalışmalarının bu bakış açısı felsefe, sosyoloji, antropoloji, psikoloji gibi alanlardan faydalanan disiplinlerarası yeni perspektiflerin ortaya çıkmasına neden olmuştur.⁶⁷ Eleştirel Güvenlik Çalışmaları (EGÇ) ile birlikte, geleneksel güvenlik tanımındaki “*diğerlerine karşı*” vurgusu “*karşılıklılık*” odağına oturtulmak istenmiştir.⁶⁸ Çift kutuplu yapının kuvvetlendirdiği tekdüze askerî söylemler bulutu Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği’nin (SSCB) dağılmasıyla birlikte aralandığında var olan çok-boyutlu tehditleri görünür kılmış, uluslararası toplumun hastalıkları gün yüzüne vurmuş ve böylelikle “*güvenlik*” kavramı sorgulanmaya başlamıştır.⁶⁹

Geleneksel güvenlik anlayışının dar kapsamının irdelenmeye başlamasıyla “*yüksek politika*” (high politics) ve “*alçak politika*” (low politics) ayrımı sarsılmıştır. Bununla birlikte güvenliğin öznesi devlet merkezli olmaktan çıkmış ve birey, grup, toplum, ekolojik sistem düzeylerini kapsamına alarak dikey bir derinleşme ile uluslararasılaşan ve çeşitlenen tehditler nedeniyle ekonomik, siyasi, demografik, ekolojik ve sosyal sorunları içine alarak yatay bir genişleme göstermiştir.⁷⁰ Böylelikle gelişen yeni güvenlik yaklaşımı askerî güvenlik, ekonomik güvenlik, toplumsal güvenlik, siyasi güvenlik, çevre güvenliği ve insani güvenlik gibi kategorilere ayrılmıştır. Eleştirel güvenlik çalışmalarıyla geleneksel güvenlik anlayışının sorgulanması, güvenlik kavramının kapsamının genişlemesi, aktör çeşitlenmesi vb. birlikte artan

⁶⁶Akt. Richard Mole (ed.), *Discursive Constructions of Identity in European Politics* (New York: Palgrave Macmillan, 2007), s. 3. Akt. Ertem, a.g.m. (2012), s. 192.

⁶⁷Nasih Sarp Ergüven, “Uluslararası Hukuk Açısından Güvenlik Kavramının Teorik Temelleri,” *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, c. 65, S. 3 (2016): 771-836, ss 810-811.

⁶⁸Ken Booth, *Dünya Güvenliği Kuramı*, çev. Çağdaş Üngör (İstanbul: Küre Yayınları, 2012), s. 18, s. 21, s. 47.

⁶⁹A.g.e., s. 30.

⁷⁰Sinem Akgül Açıkmeşe, “Güvenlik, Güvenlik Çalışmaları ve Güvenlikleştirme,” *Küresel Siyasete Giriş: Uluslararası İlişkilerde Kavramlar, Teoriler, Süreçler* (İstanbul: İletişim Yayınları, 2016): 241-257, s. 244.

disiplinlerarası çalışmalar ve insan-odaklı yaklaşımlar ontolojik güvenlik perspektifinin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır.

Ontolojik güvenlik kavramı Uluslararası İlişkiler disiplininde ilk kez “*İstikrarlı bir sosyal kimlik arzusu yaratan dünyayla ilişkilerde öngörülebilirlik*” tanımıyla Alexander Wendt’in bir makalesinde yer almıştır. Wendt ontolojik güvenliği fiziksel güvenlik, diğer aktörler tarafından tanınma ve gelişme gereklilikleri ile birlikte uluslararası alanda devletlerin sahip oldukları dört önemli çıkardan biri olarak kabul etmiş ancak eserinde konuya geniş bir yer vermemiş, kavramsal tanımlarla yetinmiştir. Wendt’e benzer şekilde ontolojik güvenliğin kavramsal içeriğiyle çalışmalarına katkı sağlayan diğer akademisyenler ise Huysmans, McSweeney ve Manners’tır. Ontolojik güvenlik kavramını Uluslararası İlişkiler disiplininde kullanan öncülerden olan Huysmans; Walker, Weaver, Der Derian gibi güvenlik kavramının postyapısalcı yapı-sökümü araştırmalarına dâhil olmuştur. “*Uluslararası İlişkiler disiplinine göre güvenlik nedir?*” sorusuna cevap arayan yazar, “*yoğun imleyen yaklaşımı (thick signifier approach)*” ile yeni güvenlik çalışmalarındaki yerini almıştır.⁷¹ Ancak 1990’ların sonlarında Jef Huysmans’la Uluslararası İlişkiler disiplininde görünür olmaya başlayan kavram, sistematik teorik bir yapı sunmamaktadır.

Günlük güvenliği (daily security) ontolojik güvenlikten ayıran Huysmans, ontolojik güvensizliğin fiziksel güvenlik tehditleri arasında bir öncelik kaybıyla ortaya çıkacağını iddia ederken; çalışmasında Foucaultçu söylem analizini kullanarak “*güvenlik*” kavramını yapı-sökümüne uğratmaktadır. Araştırmacı, gerçeğin söylemsel inşasına dikkat çektiği çalışmasında, yoğun imgelem yaklaşımı (thick signifier approach) ile güvenliğin kavramsal analizini çözümleme amacını gütmektedir. O’na göre güvenlik, epistemolojik korku ve bilgi arzusuna dayanır. Dolayısıyla toplumlarının hayatta kalmalarından (fiziksel güvenliğinden) sorumlu olan devletler, insanların ölüm korkusunu somutlaştırarak düşman tanımı yaparlar. Düşman/lar belirlendiğinde, belirsizlik tehdidi ortadan kalkar, toplumda “*dost/düşman*” tanımlarıyla bir hayat tarzı yaratılır ve nihâyetinde bu hayat tarzı sosyal ilişkileri belirler. İşte söylemle inşa edilen bu güvenliğin/güvensizliğin, yaratılan dilin ve bunların toplumsal yaşama yansımalarının güvenliğin araştırma gündemine katılması gerekliliğini vurgulayan Huysmans, bir araştırma yöntemi olarak çift güvenlik problemini öne sürmektedir. Çift güvenlik problemi, güvenliğin “*beka*” (survival) anlamından farklılaşan günlük güvenliği (daily security) ve ontolojik güvenliği (ontological security) içermektedir. Huysmans’a göre günlük güvenlik “*ölümü*

⁷¹Jef Huysmans, “Security! What Do You Mean? From Concept to Thick Signifier,” *European Journal of International Relations*, c. 4, S. 2 (1998): 226-255, s. 233, ss. 226-229.

ertelemeye dayanan yaşama stratejisi” iken, belirli bir tehdide dayanmayan ontolojik güvenlik ise “sosyal ilişkileri yönetme stratejisidir.”⁷²

Huysmans’la aynı yıllarda, Kopenhag Okulu’na ait Toplumsal Güvenlik perspektifinin nesnel kolektif kimlik anlayışını eleştiren McSweeney, kolektif kimlik algısının daha öznel olması gerektiğini iddia etmektedir. Bu bağlamda “*var-olma-olarak güvenlik*” olarak tanımladığı ontolojik güvenlik perspektifini toplumsal güvenlik yaklaşımına bir alternatif olarak öneren yazar, öngörülebilir ve kontrol edilebilir sosyal eylemlerin yani rutinlerin önemine vurgu yapmaktadır. Bireylerin temel ihtiyaçlarının giderildiği güvenli etkileşimlere dayanan ontolojik güvenlik hem benlikle hem de aktörün diğer insanlarla ilişkileriyle birebir bağlantılıdır. Bireyden toplum ve devlet düzeylerine geçiş yaparak, devletlerin sosyal düzeni sağlarken toplumsal etkileşimler arasında var olan güven bağlarını tehdit etmemeleri gereğini belirten McSweeney, aksi taktirde kolektif kimliğin parçalanacağını ve bu durumun ontolojik güvensizliğe yol açacağını iddia etmektedir.⁷³

Ian Manners ise güvenliğin derinleşme, genişleme, yoğunlaşma (thickening) boyutlarının durağanlığına ve “*güvenlikleştirme*” (securitization) yaklaşımının dinamizmiyle, varlığın güvenliğine (security of being) değinmektedir. Kopenhag Okulu’nun güvenliğe hareket ve istikamet kazandıran güvenlikleştirme/güveniksizleştirme (securitization/desecuritization) perspektifini “*vektörleştirme*” (vectoring) kavramıyla nitelendiren Manners, çalışmasında güvenliğin beş boyutunu tanımlayarak, Avrupa Birliği’ni (AB) analiz etmektedir.⁷⁴

Uluslararası İlişkiler disiplinde ontolojik güvenlik, kavramsal analiz boyutuyla öncelikle yukarıda bahsedilen üç yazarın eserlerinde yer almış, kavramın teorileşme süreci ile birlikte öne çıkan isimler ise Jennifer Mitzen, Catarina Kinnvall ve Brent J. Steele olmuştur. İnşacılığın temellerini atan kişi Nicholas Onuf olmasına rağmen, teorinin Wendt’e atıfla anılıyor oluşu düşünüldüğünde; ontolojik güvenlik çalışan akademisyenler içinde (ikinci) üç ismin öne çıkması anlaşılır olmaktadır. Uluslararası İlişkiler disiplinde ontolojik güvenlik yaklaşımının teorileşme sürecinde büyük katkısı olan akademisyenler, ağırlıklı olarak devlet davranışlarına, aktörlerin iç-kaynaklı varlıklarına (benlik ya da kimliklerine) ve devletler arası ilişkilere odaklanarak, devletlerin biyografik anlatılarını analiz etmişlerdir. Ek olarak bu anlatıların çoğu

⁷²Huysmans, a.g.m. (1998).

⁷³Filip Ejdus, *Crisis and Ontological Insecurity: Serbia’s Anxiety over Kosovo’s Secession* (Switzerland: Palgrave Macmillan, 2020), s. 10, s. 31. Ayrıntılar için lütfen bkz. Bill McSweeney, *Security, Identity and Interests: A Sociology of International Relations* (Cambridge: Cambridge University Press, 1999), ss. 154-157, ss. 208-209.

⁷⁴Ian Manners, “European [Security] Union from Existential Threat to Ontological Security,” *Kopenhag Barış Araştırmaları Enstitüsü (COPRI)*, c. 42 (2002): 1-43.

zaman kendilerine ve ötekilere ait imgelerle bağlantılı bir şekilde tekrar eden çatışmalara nasıl kaynaklık ettiğini açıklamaya çalışmışlardır.⁷⁵ Kinnvall ve Mitzen, geleneksel güvenlik anlayışının alışılmış algısından farklılaşan ontolojik güvenliğin, aktörde belirsizliğe, kaygıya, rutinlere ve istikrarlı bir benlik duygusuna odaklanmasına işaret etmektedirler. Bunun yanı sıra yazarlar, perspektifin iç-kaynaklı varoluş krizlerinin altında yatan sosyo-psikolojik faktörlerle bağlantısına ve negatif anlamlar taşıyan (ihtilaf ilişkileri veya kaygı gibi) bazı olgulardaki yaratıcı/değiştirici istikrara faydalı arka planı yüzeye çıkarabildiğine vurgu yapmaktadırlar.⁷⁶ Uluslararası İlişkiler disiplinine entegre edilen ontolojik güvenlik yaklaşımı, literatürde sürekli olarak artan çalışmalarla zaman içinde birtakım farklılaşmalara ve tartışmalara sahne olmuştur. Bir sonraki bölümde ontolojik güvenlik literatüründe ortaya çıkan bu tartışmalara yer verilmektedir.

2.1.2. Ontolojik Güvenlik Literatüründeki Temel Tartışmalar

2000'lerin başlarında Uluslararası İlişkiler literatüründe görünür olmaya başlayan Ontolojik Güvenlik Çalışmaları gün geçtikçe çoğalmıştır. Bu çalışmaların artmasıyla doğru orantılı olarak hem teorik hem de ampirik bakış açıları çeşitlenmiş ve farklılaşmıştır. Uluslararası İlişkiler'de ontolojik güvenlik yaklaşımı bugüne dek milliyetçilik, kolektif hafıza, göç, toplumsal travma, popülizm, küreselleşme, ırkçılık vb. gibi konuları içine alan çeşitli vaka analizlerinde postkolonyalizm, postyapısalcılık, feminizm, güvenlikleştirme vb. gibi farklı teorik perspektifler ile çalışılmıştır.⁷⁷ “Ontolojik Güvenlik Çalışmaları,” “Ontolojik Güvenlik Yaklaşımı” ya da “Ontolojik Güvenlik Teorisi” (OST) olarak çeşitli kavramsallaştırmalarla anılan yaklaşım, kendi içinde barındırdığı bu çeşitliliği yansıtmaktadır.⁷⁸ OGÇ'de yer alan bu farklılıklar bir yandan bir tartışma zemini yaratarak perspektifin gelişimine katkı sağlarken, diğer yandan bir belirsizliğe yol açmakta ve okuyucuda kafa karışıklığına sebep olmaktadır.

Diğer yandan çeşitli bakış açılarının yol açtığı bu kafa karışıklığına rağmen her bir çalışmanın özel bir odağa yönelerek, o odağa özel bir alan açmakta oldukları görülmektedir. Birbirleriyle etkileşim halinde devam eden literatür böylelikle zenginleşmiştir. Ayrıca mutlak surette

⁷⁵Örn. bkz. Catarina Kinnvall&John Cash, “Postcolonial Bordering and Ontological Insecurities,” *Postcolonial Studies*, c. 20, S. 3 (2017): 267–274, s. 269.

⁷⁶Catarina Kinnvall&Jennifer Mitzen, “An Introduction to the Special Issue: Ontological Securities in World Politics,” *Cooperation and Conflict*, c. 52, S. 1 (2017): 3-11, ss. 4-5.

⁷⁷Helin Sarı Ertem&Aslı Nur Düzgün, “Uluslararası İlişkiler Disiplininde Ontolojik Güvenlik Teorisi: Kavram ve Literatür Odaklı Bir İnceleme,” *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, c. 17, S. 37 (2021): 39-83, ss.75-76.

⁷⁸Prof. Kinnvall, ontolojik güvenlik yaklaşımının barındırdığı farklı bakış açıları nedeniyle bütüncül bir teori olarak düşünülemeyeceği ve böyle adlandıramayacağı görüşündedir. (2022 yılında İsveç, Lund Üniversitesi'nde Prof. Kinnvall ile görüşmelerden alıntılanmıştır).

birbirleriyle çelişmeleri gerekmeyen farklı bakış açıları da belirli ortak noktalar etrafında birleşebilmektedir. Örneğin ontolojik güvenlik çalışmaları aktörlerin fiziksel güvenlik ihtiyaçlarının yanı sıra istikrarlı bir biyografik anlatı veya öznellik arayışı içinde oldukları iddiasını n-kabul ile başlarlar. OG’nin bu iddiası devletler arası ilişkilerde beka arayışının ncllğn tartışmaya açmıştır. Ayrıca OG perspektifiyle çalışılan vakalar, genel anlamda fiziksel güvenlik anlayışı ile anlaşılması mümkün olmayan analizleri kapsamaktadır. Bu araştırmalar fiziksel güvenliğin feda edilme eğiliminin nedenlerini araştırma çabasıyla başlamaktadır. Kısacası biyografik anlatılarla uyumlu/uyumsuz aktör davranışlarına yönelen ontolojik güvenlik çalışmaları, geleneksel güvenlik arayışı merceğinden bakıldığında “irrasyonel” kabul edilen vakalar üzerinde durmuşlar ve fiziksel güvenliğin başat rolünü sorgulamaya açmışlardır.

OG’deki tartışmalar: “Ontolojik güvenliğin analiz birimi nedir?”, “Ontolojik güvenlik ve fiziksel güvenlik arasında nasıl bir bağ vardır?”, “Ontolojik güvenlikte özne nedir?”, “Ontolojik güvenliğin kaynağı nedir? Kaygının kaynağı nedir?” (aktör/yapı problemi), “Ontolojik güvenlik ulaşılamayacak fantastik bir ideal mi yoksa erişilebilir bir erek midir?”, “Ontolojik güvenlik değişime açık olmayan, konservatif bir yaklaşım mıdır?”, “Kaygı değişimi engeller mi yoksa tetikler mi?”, “Farklı kaygı dereceleri var mıdır?” soruları etrafında yürütülmektedir. Ancak bu çalışmanın kısıtlılığı nedeniyle bütün tartışmalara yer vermek olanaklı değildir. Bu nedenle bu bölümde sadece çalışma kapsamına giren tartışmalara yer verilmektedir.

Örneğin, “kişi-olarak-devlet” açılımla ilgili bu tez için OG’de analiz birimi tartışması önemlidir. Nitekim ontolojik güvenlik literatüründe devam eden tartışma konularından biri analiz birimi yani ontolojik güvenliği arayan aktöre ilişkindir. Mitzen ve Larson’ın “*kimin ontolojik güvenliği?*” sorusuna verilen cevapları özetledikleri çalışma, bu tartışmayı genel hatlarıyla açıklamaktadır. Buna göre devletlerin ontolojik güvenliği dört şekilde araştırılabilir: kişi-olarak-devletin ontolojik güvenliği, devlet siyasi elitinin ontolojik güvenliği, dâhil olduğu grupların/uluslararası kuruluşların bir yesi olarak devletin ontolojik güvenliği veya devlet-toplum/birey arasındaki diyalektik ilişkide ontolojik güvenlik.⁷⁹

Devlet-merkezli bakış açısına göre ontolojik güvenliği arayan aktör antropomorfize edilmiş devlettir. Pek çok çalışmada kullanılan perspektife göre insani ihtiyaç ve duygular devlete

⁷⁹Rumelili&Adışnmez, a.g.m. (2020), ss. 31-32; Jennifer Mitzen&Kyle Larson, “Ontological Security and Foreign Policy,” *Oxford Research Encyclopedia of Politics* (2017): 1-26, s. 12.

atfedilmektedir.⁸⁰ Ontolojik güvenlik literatüründe yer alan ilk eserinde Mitzen, analiz düzeyini birey düzeyinden devlet düzeyine taşır.⁸¹ Yazar antropomorfizmle (insansılaştırma)⁸² birey düzeyinden devlet düzeyine geçiş yaparken, “*devletler insan değildir ve farklı bir mantalite barındırır*” vurgusunu ihmal etmez. Devletlerin fiziksel güvenlik arayışında da bir rutinleşme aradıklarını belirten Mitzen, felsefi bir bakış açısıyla devletin bedenini sorgulamaktadır. Yazar devletin bedeninin yani fiziksel olarak korunması gerekenin tam olarak ne olduğu sorusunu sorarken, bir yandan ontolojik güvenlik arayışına ve antropomorfizme vurgu yapmaktadır. Uluslararası İlişkiler disiplinde varlığı net olarak kabul edilen fiziksel güvenlik arayışında korunan/korunması gereken maddi yapının net olmayışı ve hatta soyut kavramları da kapsıyor oluşu örneği ile Mitzen, ontolojik güvenliğin soyut kavramsal zeminine dair düşünmeye davet etmektedir. Bu düşünceye göre bir kişi-olarak-devleti merkeze alarak uluslararası ilişkiler okuması yapmak, devlet davranışlarının sosyo-psikolojik analizinde verimli sonuçlar doğuracaktır.⁸³

Mitzen’le aynı fikirde olan Ejodus da bu öznenin fiziksel güvenliğin feda edildiği dini politikaların anlaşılmasında faydalı bir araç olabileceğini belirtmektedir. Buna göre “*ontolojik güvenlik arayanları olarak devlet*” düşüncesi makro düzeydeki devlet davranışlarına bir açıklama sağlayabilir. Bunun yanı sıra Ejodus aktör-olarak devlet (state-as-actor) anlayışının yaygınlığına dikkat çekerken, eleştiren teorisyenlerin dâhi bu perspektifi kullandığını belirtmektedir. Nitekim her “-izm”in kökeninde bir insan doğası tanımı bulunur. Realistler, “*homo homini lupus*”⁸⁴ ana fikrini bireyden devlet düzeyine geçişle, devlete “*korku*” gibi insani duygular atfederek, liberaller ise demokrasilere insanların rasyonel ve iyi olduğu kurgusuyla barışçıl niyetler yükleyerek yapmışlardır.⁸⁵ Ayrıca Alexander Wendt, Barry Buzan gibi önemli kalemler de devletin insana benzeyen bilinçli bir aktör olduğunu kabul etmektedir. Bunun gibi pek çok teori/düşünce, bir kolektiflikten bahsederken bireye ait özellikleri

⁸⁰Mitzen, a.g.m. (2006); Steele, a.g.e. (2008); Bahar Rumelili, “Peace Anxieties: A Framework for Conflict Resolution,” Bahar Rumelili (ed.) *Ontological Security and Conflict Resolution: Peace Anxieties* (New York: Routledge PRIO New Security Studies Series, 2015): 10-29.

⁸¹Mitzen, a.g.m. (2006), s. 341.

⁸²Ertem, a.g.m. (2012), s. 191.

⁸³Mitzen, a.g.m. (2006), s. 351.

⁸⁴“İnsan insanın kurdudur.”

⁸⁵Ejodus, a.g.e. (2020), s. 11-12; Nina Krickel-choi, “Rethinking Ontological Security Theory Conceptual Investigations into ‘Self’ and ‘Anxiety’” (Doktora Tezi, Stockholm Üniversitesi, Sweden 2021), s. 5.

sınıflara/gruplara/uluslara/devletlere atfetmişlerdir. Tüm bunların da ötesinde yöntemin kullanım alanının görüldüğünden çok daha fazlası olduğu, insanlığa ait olduğu iddia edilebilir.⁸⁶

Çünkü her konu öncelikle insanların kendi hayat tecrübelerinin, duygularının, düşüncelerinin süzgecinden geçerek anlaşılır olmaktadır. Dolayısıyla her insanın kendi rengine boyayarak yeniden inşa ettiği kavramlar, olaylar, vakalar yine insanın kendi benliğine ait kodlarla tanımlanmaktadır. Devletin insansılaştırılması, onun bir insan olarak kabulü anlamına gelmez ve sosyo-psikolojik bir araştırma merceği olarak ontolojik güvenlik, bu anlayışa uygun bir zemin sunmaktadır. Birey düzeyinde ortaya çıkmış olan kavramlarla yapılan ve devletleri ilgilendiren çalışmaların çoğunluğu birey-devlet benzetmeleriyle örülmüştür. Buna ek olarak perspektifin anlaşılması güç bir duygu olan kaygıyı merkeze alması da önem taşımaktadır. Kriz anlarında, belirsizlikler baş gösterdiğinde, rutinler bozulduğunda kaygıya sürüklenen aktörlerden sıkça bahsediliyor olsa da kaygının bireyler tarafından yaşandığında dahi tanımlanması zor duygu olduğu ve bu nedenle devlet düzeyinde yaşanan kaygının antropomorfizme olan ihtiyacı artırdığından bahsedilmemektedir.

Diğer bir tartışma konusu ise çalışmada İbn Haldun'un zâhir-bâtın tanımlamalarıyla katkıda bulunulmakta olan ontolojik-fiziksel güvenlik arasındaki ilişkidir. Bu ilişki, ontolojik güvenlik yaklaşımı Uluslararası İlişkiler disiplinine uyarlandığından beri var olmuş bir konudur. Çünkü OGÇ yaklaşımı disipline, yoğun geleneksel güvenlik anlayışını tamamlayan ve/veya ona meydan okuyan şekilde giriş yapmıştır. Ontolojik güvenlik ve fiziksel güvenlik karşıtlığını üreten şey ise aslında fiziksel güvenliğin Uluslararası İlişkiler disiplinindeki sarsılması güç baskın rolüdür.⁸⁷ Ontolojik güvenliği beden-benlik ayrımı üzerinden yürüten öncül yazarlar da yaklaşımın fiziksel güvenlikten “*farklı konumuna*” olan vurguyu kuvvetlendirmişlerdir.⁸⁸ Mitzen'e göre devletlerdeki ontolojik güvenlik anlayışı, fiziksel güvenliği feda etme “*irrasyonalitesine*” degecek ve en az onun kadar önemli bir etken gibi görünmektedir.⁸⁹ Bu tanımlama ontolojik güvenliği fiziksel güvenliğin karşı safına oturtmuş olsa da aynı zamanda bugün hâlâ devam eden bir tartışmaya kapı aralamıştır. “Ontolojik güvenlik ve fiziksel güvenlik

⁸⁶Barry Buzan, *People, States, and Fear the National Security Problem in International Relations* (Great Britain: Wheatsheaf Books, 1983), s. 54; Alexander Wendt, “The State as Person in International Theory,” *Review of International Studies*, c. 30, S. 2 (2004): 289-316, s. 296; Ejduş, a.g.e. (2020), s. 11.

⁸⁷Nina C. Krickel-Choi, “The Embodied State: Why and How Physical Security Matters for Ontological Security,” *Journal of International Relations and Development* (2021): 1-23, s. 2.

⁸⁸Krickel-Choi, a.g.e. (Doktora Tezi, 2021), s. 26; Ayrıntılar için lütfen bkz. Mitzen, a.g.m. (2006).

⁸⁹Mitzen, a.g.m. (2006).

arasındaki, diğer bir deyişle benlik-beden arasındaki ilişki nedir?” sorusu üzerinden yürütülen tartışma “*maddeye dönüş*” çalışmalarının artmasına neden olmuştur.⁹⁰

OGÇ literatüründeki analizlere genel olarak bakıldığında eylem sahasına yansımamış salt-duygulardan bahsedilmediği görülmektedir. Zira insanların “*bâtını*nda” var olan duygular ancak failin işlediği fiillerle görünür olur ve böylelikle “*zâhir*”e çıkar.⁹¹ Bu çalışmalarda siyasi elitlerin söylemleri, biyografik anlatılar, rutinleştirilmiş davranış kalıpları, siyasi etkileşimler...vb. gibi eylem sahasına çıkmış pratikler analiz edilmektedir. Aktörlerde içe-dönük refleksif sorgulamalar dahi eylem sahasına çıkmadan araştırılamaz. Dolayısıyla antropomorfize edilmiş devlet temasını merkeze almayan ontolojik güvenlik çalışmaları da bir eylem sahasının varlığını ya da korunması gereken bir somut alanı inkâr etmemektedirler.

Analiz edilen tüm vakalarda mutlak surette eylem/ler ve fail/ler mevcuttur, sadece odağa alınan aktör değişmektedir. Buna ek olarak “*antropomorfize edilen devlet*” temasını kullanan çalışmalar da devletlerin insan oldukları *iddiasında değildir*. Bu tür çalışmalarda yapılan, insan türünün bir inşası olan ve insanlardan oluşan devleti, yine insan gözüyle anlama çabasıdır. Dolayısıyla sosyo-psikolojik bir perspektif kazandırma amacıyla olan ontolojik güvenlik analizlerinde siyasi mekanizmaları yorumlarken insanla analogiler kurarak açıklamalar yapılması oldukça doğaldır. Buradan yola çıkarak çalışmada fiziksel ve ontolojik güvenliğin (tıpkı insanlarda olduğu gibi) “*birbirinin karşıtı*” olmaktan çok “*birbirini tamamlayan*” güvenlik çeşitleri olduğunu iddia etmek, devleti antropomorfize ederken daha net bir kavrayış sağlayacaktır. Bu konuya tezin ilerleyen bölümlerinde İbn Halduncu zâhir-bâtın konusu ile tekrar değinilmektedir.

Bahsi geçen tartışmanın türevi olan bir diğeri ise ontolojik güvenliğin öznesi bağlamında devam etmektedir. Kinnvall, Steele ve Rumelili, çalışmalarını *benlik güvenliği* (*security of the self*) kavramı üzerine inşa eden Mitzen ve *kimlik güvenliği*’ni (*security of identity*) vurgulayan Gustaffson, Ejodus ile Ertem’den farklılaşarak *var-olma-olarak güvenlik/varlık güvenliği*

⁹⁰Krickel-Choi, a.g.m. (2021), s. 5.

⁹¹Zâhir: Görünen, âşikâr olan. Açık, belli, meydana olan; Bâtın: İç, iç yüz, gizli, sır, iç âlem. Alıntı için bkz. Osmanlıca Türkçe Sözlük, <https://www.luggat.com/index.php#ceviri> [Erişim 23.12. 2021]. Zâhir-bâtın konusu İbn Haldun teorilerinin işlendiği üçüncü bölümde ayrıntılarıyla incelenmektedir.

(*security-as-being/security of being*)⁹² kavramsallaştırmasını tercih etmektedir.⁹³ Ancak ontolojik güvenlik çalışmalarında özne tercihlerinde zamanla değişimler olmuş ve farklılık yelpazesi genişlemiştir. Örneğin Catarina Kinnvall, Lacaniyan perspektif üzerine inşa ettiği güncel çalışmalarında, sabit bir benlik algısı yerine sürekli değişen varlığa işaretlerle “*var-olmakta-olanın/oluşun güvenliği*” (*security-of-becoming*) öznesini kullanmaktadır. Rumelili de içsel-varlığa olan vurguyu artırmıştır. O’na göre ontolojik güvenliğin fiziksel güvenlikten farklı olduğu vurgusu onu tanımlamada yeterli değildir.

Bu bakış açısıyla ontolojik güvenlik, toplumsal güvenlik ve post-yapısalcı yaklaşımlarla taşıdığı benzerliklerden ayrıştırılmadığı sürece literatüre bir katkı sağlaması mümkün görünmemektedir. Ayrıca farklı dinamikler ve süreçlere tabii olan fiziksel ve ontolojik güvenlik ayrımı korku-kaygı ayrımına dayanmaktadır. Ontolojik güvenliğin merkezinde yer alan kaygıda bir tehdit nesnesi bulunmazken, fiziksel güven(siz)lik korku ile eşleştirilir. Dolayısıyla Rumelili, teoride kaygı duygusunun kurucu rolüne olan vurgunun artırılmasından ve iç-kaynaklı varlığın devamlılığına odaklanılmasından yanadır.⁹⁴ Ancak bu, fiziksel güvenlikle ontolojik güvenlik arasındaki bağı göz ardı etmek anlamına gelmez çünkü “*fiziksel ve ontolojik güvenlik birbirinden bağımsız değildir.*”⁹⁵

Literatürde zamanla fiziksel ve ontolojik güvenlik arasındaki yakın ilişkiye odaklanan çalışmalarda artış olmuştur. OGÇ’de bu ikinci dalga ile birlikte fiziksel güvenlik ve ontolojik güvenliğin farklılıkları yerine kesiştikleri noktalara odaklanma eğilimi ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda göçmen krizinde “*evlerine misafir kabul etmeyen*” Avrupa Birliği (AB) ya da bu krizde AB tarafından üretilen teritoryal mitler, “*devletin bedensel biçimi olarak fiziksel bölge,*” ulus-devletin benliğinin yaşanmışlıklarla konumlandırılan “*anlamlı*” mekân anlatısı, Kovid-19

⁹²Profesör Catarina Kinnvall, Lacaniyan perspektif üzerine inşa ettiği sonraki çalışmalarında, durağan bir benlik algısı yerine sürekli değişen varlığa işaretlerle “*var-olmakta-olanın/oluşun güvenliği (security-of-becoming)*” öznesini kullanmaktadır. Ayrıntılar için lütfen bkz. Kinnvall&Cash, a.g.m. (2017), s. 270; Kinnvall&Mitzen, a.g.m. (2017), s.7; Catarina Kinnvall&Ian Manners&Jennifer Mitzen, “Introduction to 2018 Special Issue of European Security: Ontological (in)Security in the European Union,” *European Security*, c. 27, S. 3 (2018): 249-265, s. 253; Kinnvall&Mitzen, “Anxiety, Fear, and Ontological Security in World Politics...,” a.g.m. (2020), s. 253.

⁹³Mitzen, a.g.m. (2006); Karl Gustafsson, “Identity and Recognition: Remembering and Forgetting the Post-War in Sino-Japanese Relations,” *The Pacific Review*, c. 28, S. 1 (2015): 117-138; Karl Gustafsson, “Routinised Recognition and Anxiety: Understanding the Deterioration in Sino-Japanese Relations,” *Review of International Studies*, c. 42, S. 4 (2016): 613-633; Ejduş, a.g.e. (2020); Ertem, a.g.m. (2012); Catarina Kinnvall, “Feeling Ontologically (In)secure: States, Traumas and the Governing of Gendered Space,” *Cooperation and Conflict*, c. 52, S. 1 (2016): 1-19; Brent J. Steele, “Ontological Security and the Power of Self-Identity: British Neutrality in the American Civil War,” *Review of International Studies*, c. 31, S. 3 (2005): 519-540; Rumelili&Sönmez, a.g.m. (2020).

⁹⁴Rumelili, “Ontological (in)security and Peace Anxieties...,” a.g.e. (2015), s. 54; Rumelili&Adısönmez, a.g.m. (2020), s. 26.

⁹⁵Bahar Rumelili&Sibel Karadağ, “Göç ve Güvenlik: Eleştirel Yaklaşımlar,” *Toplum ve Bilim*, S. 140 (2017): 69-92, s. 83.

pandemisinde “*nekropolitik*⁹⁶ ve *beden ilişkisi*” gibi konuları ele alan pek çok çalışma ortaya konmuştur.⁹⁷ Bu çalışmalar daha çok mekân-benlik ilişkilerini analiz etmeye yönelmişler ancak ontolojik güvenliğin referans nesnesine dair özel bir kavramsallaştırma yapmamışlardır. Bu boşluğu doldurmak isteyen Krickel-Choi, benliğe giydirilen beden elbisesinin adını koymakta ve böylelikle sahip olunan maddi/fiziksel sahaya ismini ve nüfuzunu iade etmektedir.⁹⁸

Bedensiz bir benlik anlayışı yerine, (tıpkı insanlarda olduğu gibi) bedeni, benlikten ayırmadan anlamlandırmak iddiasında olan yazar, “*beden-içinde-benliğin güvenliği*” (security of the self-in-the-body) kavramını ortaya atmıştır.⁹⁹ Laing ve Giddens’a dayanan Krickel-Choi çalışmasında bu kavramsallaştırmayı, fiziksel bir tehdidin yol açtığı ontolojik güvensizliği vurgulamada kullanmaktadır. Makalede fiziksel güvenlik, yani bedenin güvenliği ülke toprakları ve vatandaşların yaşamları olarak alınmaktadır. 17 Japon vatandaşının Kuzey Kore tarafından kaçırılması vakasını inceleyen Krickel-Choi çalışmasında Japon vatandaşlarını ilgilendiren fiziksel bir tehlikenin devletin ontolojik güvenliğini nasıl etkilediğini işlemektedir. Buna göre ontolojik güven(siz)lik fiziksel güvenliği etkilediği gibi, fiziksel güven(siz)likler de ontolojik güvenliği etkiler çünkü beden anlatısı, ulusal-egemenlik anlatısına dâhildir. Dolayısıyla bu bakış açısıyla psikolojik ve fiziksel güvenliği birbirinden ayırmadan anlamlandırmamız gerekmektedir.¹⁰⁰

Bu tezde de kullanılan *beden-içinde-benliğin güvenliği* kavramı argümana ne fiziksel ve ne de ontolojik güvenliğin ihmal edilmediği bütüncül bir antropomorfik perspektif sağlamaktadır. Bu bakış açısı, tezin konusunu oluşturan Amerikan benliğinde Kudüs şehrinin yeri, benliğinde var olan bu önemin dini kökenleri, dayandığı Evanjelik mesiyaniğin anlatıları ve ABD-İsrail ilişkilerini araştırmada elverişli bir zemin sunmaktadır. Dolayısıyla çalışmada Krickel-Choi’nin özne tanımını kullanılmaktadır. Ancak Krickel-Choi’nin çalışmasında devletin bedeni olarak

⁹⁶Nekropolitik, devletlerin politik olarak bireylerin yaşamlarını ve ölümlerini biçimlendirmesi/dikte etmesidir.

⁹⁷Ejdus, a.g.e. (2020); Jennifer Mitzen, “Anxious Community: EU as (In)security Community,” *European Security*, c. 27, S. 3 (2018): 393-413; Jennifer Mitzen, “Feeling at Home in Europe: Migration, Ontological Security, and the Political Psychology of EU Bordering,” *Political Psychology*, c. 39, S. 6 (2018): 1373-1386; Stuart Croft&Nick Vaughan-Williams, “Fit for Purpose? Fitting Ontological Security Studies ‘into’ the Discipline of International Relations: Towards a Vernacular Turn,” *Cooperation and Conflict*, c. 52, S. 1 (2017): 1-19, s. 7; Felix Berenskoetter, “Parameters of a National Biography,” *European Journal of International Relations*, c. 20, S. 1 (2014): 262-288, s. 264; Vincent Della Sala, “Homeland Security: Territorial Myths and Ontological Security in the European Union,” *Journal of European Integration*, c. 5, S. 39 (2017): 1-20; Kandida Purnell, “Bodies Coming Apart and Bodies Becoming Parts: Widening, Deepening, and Embodying Ontological (In)Security in the Context of the COVID-19 Pandemic,” *Global Studies Quarterly*, c. 1 (2021): 1-9.

⁹⁸Krickel-Choi, a.g.m. (2021), s. 4.

⁹⁹A.g.m., s. 10.

¹⁰⁰A.g.m., ss. 14-19.

kabul edilen *topraklar* ve *halk*, sadece korunması gereken eylemsiz, kendileri için devletlerin birtakım fiiller işlediği varlıklar olarak ele alınmaktadır. Bu anlayışı Laing ve Giddens’a dayanarak eleştiren Kürşad Güç’e göre: “...bireyin bedeni kaygı, rutin ve biyografik anlatı üzerinden sürekli bir eylem ortaya koymakta (ya da koyamamakta) ve bu eylemler (ya da eylemsizlikler) nedeniyle de birey, varoluşunu sürekli refleksif olarak gözetmektedir. Fakat uluslararası ilişkiler yazınında devletin bedeni olarak ortaya konulan ülke... doğası gereği eylem ortaya koyabilen bir yapıya sahip değildir.”¹⁰¹ Buradan hareketle Kürşat Güç, biyografik anlatısına uygun olan/uygun olmayan eylemleri gerçekleştiren failin bir nevi sahnesi olan bedenini, kurumsal mekanizmaları ile tanımlamaktadır. Yani “yasama, yürütme, yargı, ordu, ekonomik sistem ve her türlü bürokratik mekanizma, devletin birçok farklı alanda eylem ortaya koyan organları...”¹⁰² devletin bedeni olarak kabul edilmektedir.

Bu tez de devlette korunması gereken *beden* olarak topraklar, halk ve ontolojik anlatıların yürütme organı olan devlet kurumunu baz almaktadır. Halk ve yürütme organı aynı zamanda eylemlerin açığa çıktığı alanlardır. Açacak olursak, çalışmada yer alan “*topraklar*” teması tezde merkezi öneme sahip ontik alan “*Yahudiler’e vaat edilen topraklar*” yani “*İsrail toprakları, Kudüs şehri*”dir. Zira Kudüs şehri, ABD’nin biyografik anlatısı dolayısıyla bedenine dahildir. “*Halk*” teması Amerikan toplumunu oluşturan insanları kapsamakta ve bir eylem sahası kabul edilerek, çalışmada konuya dair sosyolojik araştırmalar sunulmaktadır. Devlet davranışlarının açığa çıktığı mekanizmalar olan kurumlar bazında ise Amerika Birleşik Devletleri’nin yürütme organı olan Amerikan Başkanlık Makamı antropomorfize edilerek, *kişi-olarak-devletin* eylemlerinin sahnesi olarak kabul edilmekte ve bu bağlamda tezde başkan retorikleri incelenmektedir. Böylelikle ana tema “*insanlar bedenlerden ibaret varlıklar değildir ancak bir bedene sahiptirler. Beden, zihinsel ve içsel olarak inşa edilen varoluş anlatılarının eylem sahası ve aynı zamanda korunması gereken bir tamlayandır. İçsel olarak inşa edilen varoluş anlatıları, beden vasıtasıyla görünür olur ve yorumlanabilir.*” düşüncesi üzerine bina edilmektedir.

Teorik boyutta ayrıca İbn Halduncu organik devlet anlayışı ile kişi-olarak-devlet öznesine farklı bir katkı sağlanmaktadır. “Devletlerin yükseliş ve gerileme” aşamalarını içeren bu perspektifle, İbn Haldun’un “*Tavırlar Nazariyesi*” bağlamında ABD’nin bir nevi hayat hikâyesi sunulmaktadır. Amerikan gerilemesinden bahseden çalışmanın bir özgün artısı olarak bu katkı,

¹⁰¹Kürşat Güç, “Soğuk Savaş Sonrası Rus Dış Politikasında Ontolojik Güvenlik” (Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 2020), ss. 5-6.

¹⁰²A.g.e., s. 7.

üçüncü bölüm sonunda antropomorfizm ile bireyden devlet düzeyine geçişle uygulanmaktadır. Ancak bu alt-bölüme geçmeden önce çalışmada pek çok boyutta temas edilen İbn Halduncu asabiyet duygusuna yer verilmektedir. Alt-bölümde İbn Haldun’a göre bu duygunun detaylı açıklaması yapıldıktan sonra O’nun zâhir-bâtın algısına geçiş yapılmaktadır. Zira İbn Haldun’un zâhir-bâtın algısı, bu bölümde tartışmalarına yer verdiğimiz ontolojik güvenlik-fiziksel güvenlik ayrımlarının kaldırılması ve her ikisinin aynı anda incelenebilmesinin yolunu açmaktadır.

Diğer yandan ABD hegemonyasındaki gerileme kaygılarının, İsrail politikasındaki değiştirici gücünün araştırıldığı bu tezde yer alan diğer bir konu da kaygıdır. “*Kaygı*,” aktörlerin bu duyguyla baş etme stratejilerini konu edinen ontolojik güvenlik çalışmalarında bir başka tartışma konusudur. OGÇ’de var olan *kaygının kaynağı* tartışması “Devletlerde kaygı uluslararası sosyal etkileşimlerden mi kaynaklanır yoksa devletin kendi varlığından doğarak devletler arası ilişkileri mi etkiler?”¹⁰³ sorusuna verilen farklı cevaplar etrafında dönmektedir. Mitzen ve Larson’un tanımıyla dışsalcı (externalist) ve içselci (internalist)¹⁰⁴ olarak tanımlanan iki yorum bulunmaktadır. Mitzen’e göre ontolojik güvenlik “*önemli diğerleri ile devletler arası ilişki rutinleri*” (inter-state relation) yoluyla sağlanır, dolayısıyla bu bakış açısı dışsal/sosyal olarak adlandırılır. Bu düşüncede sosyal olarak tanımlanan kimlikler, refleksif kimlik algılarını yok sayabilir.¹⁰⁵

Steele ise, devlette içselliğe odaklanmaktadır. Benliğin içsel dinamiklerine odaklanan bu (bireyci) yaklaşımda sosyal etkileşim rutinleri göz ardı edilmese de sosyal yaklaşımdaki dışsallık abartılı bulunmaktadır.¹⁰⁶ Bu iki yoruma “*orta-yol*” olarak adlandırılan hem aktörle hem de yapıyla aynı anda ilgilenen farklı bir perspektif daha eklenmiştir. Kinnvall’un küreselleşmenin bireylerde yarattığı ontolojik güvensizlikten kaçarak din ve milliyetçilik “*evine*” sığınmasına dayanan çalışması, “*dışsal-içsel*” güvenlik diyalektiğine örnek oluşturmaktadır.¹⁰⁷ Ayrıca yazarın sosyal alanda gösterilen ve aslında “*gerçek olmayan*,” hayali benlik perspektifinde hem içsel hem de dışsal alanın önemi vurgulanmaktadır. Zira önemli diğerleri tarafından tanınan/kabul gören karakteristik yapılar, gerçekte erişilemeyen fantastik benlikler demek olabilir. Böylelikle toplumdaki sosyal etkileşimlerin bir parçası olmak isteyen insanlar bir nevi kendileri olmaktan çıkarlar. Sürekli eksik benlik algısına sahip olan bireyler,

¹⁰³Ejdus, a.g.e. (2020), ss. 14-15.

¹⁰⁴Mitzen&Larson, a.g.m. (2017), s. 7.

¹⁰⁵Mitzen, a.g.m. (2006), s. 359

¹⁰⁶Mitzen&Larson, a.g.m. (2017), s. 7; Ejduş, a.g.e. (2020), ss. 14-15.

¹⁰⁷Ejdus, a.g.e. (2020), ss.14-15; s. Catarina Kinnvall, “Globalization and Religious Nationalism: Self, Identity, and the Search for Ontological Security,” *Political Psychology*, c. 25, S. 5 (2004): 741-767.

bu boşluğu ideal benlik algılarıyla kapatmaya çalışırlar. Var olan ve gösterilen kimlikler arasındaki bu fark, kişilerin/aktörlerin “gerçek” kimliğini görmeye engel olmaktadır.¹⁰⁸ Bu bağlamda içsel arayış dışsal-sosyal etkileşimlerin çıkış yeridir. Dolayısıyla biri, diğerine tercih edilmez. Sonuç olarak içselci ve dışsalcı bakış açılarının her ikisi de gereklidir. İbn Halduncu asabiyet duygusu bölümünde yer alacak olan bireyde hem içsel hem de sosyal etkileşimlerle ortaya çıkan asabiyet duygusu bu bakış açısını pekiştirmektedir. Dış politika analizi yapılan bu çalışmada da birey düzeyinden devlet düzeyine aks değiştirirken bu diyalektik bakış açısı uygulanmaktadır.

Diğer yandan Giddens’in kaygı algısı üzerine inşa edilen çoğu çalışma, aktör davranışını engelleyen, felç eden, failliği durduran bir kaygı anlatısı üzerine inşa edilmiştir ve bu çalışmalar konservatif olmakla eleştirilmektedir. Dolayısıyla belirsizlik, belirsizlikten doğan kaygı ve ontolojik güvensizlik zincirlemesi¹⁰⁹ güncel pek çok çalışmada yer almamakta, kaygı duygusu farklı bakış açıları ile ele alınmaktadır. Yeni yazında ontolojik güvenliğin rutinlerle ulaşılabilen bir sonuç olduğu düşüncesinden de uzaklaşmakta, ontolojik güvenlik aktörün davranışlarında bir motivasyon kaynağı olsa da erişilebilir bir durumu ifade etmediği vurgulanmaktadır. Buna göre sağlanması beklenen istikrarlı benlik sürekli bir oluş halindedir ve bu durum benliğin sabit/değişmez niteliğinden çok, bir “arayışı” ifade etmektedir. Erişildiği düşünülen eksiksiz/tam benlik aslında bir fantaziden ibarettir ve bir kaygı-kontrol stratejisidir.¹¹⁰ Çalışma, Lacancı bir perspektif üzerine inşa edilmiyor olsa da ABD’nin İsrail dış politikasında kaygıdan kaçınmak için fantastik benlik anlatılarında bulunduğu iddiası üzerinde durulacaktır.

Ontolojik güvenlik yaklaşımı zaman içinde uğradığı bu değişimlere rağmen “değişime kapalı olmak” ve “statükoculuk” ile eleştirilmektedir. Kinnvall ve Mitzen, Giddensçi perspektife dayanan çalışmalar nedeniyle bir değişmezlik sanrısı olduğunu iddia ederek bu eleştiriye itiraz ederler. Yazarlar, korku-kaygı farkını ortaya koyarak, kaygının duygusal ve davranışsal pek çok farklı sonuç doğurabilme özelliğinden bahsederler.¹¹¹ Rumelili de benlik inşasında kaygının başat rolünü vurgulayarak, aktöre pozitif potansiyeli ile seçim özgürlüğü sağladığını ve değişime yol açabileceğini söylemektedir.¹¹² Giddens’in kaygı inşasına bir diğer eleştiri de Gustafsson ve Nina Krickel-Choi’den gelmiştir. Yazarlar kaygının felç eden, eylemi engelleyen

¹⁰⁸Catarina Kinnvall, “Ontological Insecurities and Postcolonial Imaginaries: The Emotional Appeal of Populism,” *Humanity & Society*, c. 42, S. 4 (2018): 1-21, s. 10.

¹⁰⁹Mitzen, a.g.m. (2006); Steele, “Ontological Security and the Power of Self-Identity...,” a.g.m. (2005).

¹¹⁰Kinnvall, “Ontological Insecurities and Postcolonial Imaginaries...,” a.g.m. (2018); Eberle, a.g.m. (2019); Kinnvall&Mitzen, “Ontological Security and Conflict...,” a.g.m. (2018). Ayrıca bkz. Kinnvall, “Ontological Insecurities and Postcolonial Imaginaries...,” a.g.m (2018).

¹¹¹Kinnvall&Mitzen, “Anxiety, Fear, and Ontological Security in World Politics...,” a.g.m. (2020), s. 241.

¹¹²Rumelili, “Ontological (in)security and Peace Anxieties...,” a.g.e. (2015), s. 13.

bütüncül bir tanımı yerine “*normal ve nevrotik*” kaygı derecelendirmesini önermişlerdir. Buna göre normal kaygı her aktörde olması muhtemel ve kontrol edilebilir iken, nevrotik kaygı patolojik ve eyleme engel olan anormal kaygı türüdür.¹¹³ ABD’nin gerileme kaygısının İsrail dış politikasına yansıyan kısmının inceleneceği bu tezde, kaygıya bir sonraki bölümde daha detaylı yer verilmektedir.

Sonuç olarak Amerika Birleşik Devletleri, İsrail dış politikası bağlamında geleneksel güvenlik anlayışı ile açıklanamayan tutumlar içine girmiştir. Dolayısıyla çıkarlarına ters düşse de İsrail’e her şart ve koşulda destek veren ABD’nin İsrail yanlısı kimliğini daha da kuvvetlendirmeye iten sebep/ler düşündürücüdür. Bu odak, Başkan Trump görülen dini-politik adımlar ontolojik-güvenlik-yoğun bir dış politika anlatısını yüzeye çıkarmaktadır. Buradan yola çıkılarak çalışmada Evanjelikler’in görünür desteğini alan ve onlara politika satarak Evanjelik mesiyaniğin dini anlatıları harfiyen uygulayan Başkan’ın adımlarının Amerikan benliğindeki köklerine inilecektir. Ancak öncesinde, Başkan Trump’ın İsrail-yoğun hedeflerinin Amerikan gerilemesine verilen reaksiyonların bir boyutu olduğu fikrinden hareketle, Amerika Birleşik Devletleri’nin yaşadığı askerî, ekonomik, demokratik ve toplumsal krizin irdelenmesi gerekmektedir. Devletlerde krizler ve kaygı ilişkisiyle başlayan bir sonraki bölüm, bu süreci incelemede bir zemin sağlamaktadır.

2.2.Devletler Dünyasında Krizler ve Kaygı

“Biz artık lider değiliz... Amerika’nın büyüklüğü, ülkemizin özgür ve özgür olmayan dünyanın lideri olduğu fikri yok oldu... Bu karışıklık ciddi derecede bir lider istiyor. Sağduyuya ve ticari zekaya sahip birisini, Amerika’yı bizi geçmişe gerçekten de büyük yapan şeye geri götürecektir birisini gerektiriyor.”¹¹⁴

Bu cümlelerin sahibi 45. ABD Başkanı Donald Trump’ın 2015’te yayınlanan kitabı The New York Times en çok satanlar listesinde ilk beşte yer almıştır. “*Sakatlanmış Amerika*” (Crippled America) başlığını taşıyan kitabın bu kadar ilgi görmesindeki sebep, sadece ilgiyi üzerine toplamak için elinden geleni yapan bir başkana olan merak mıdır? Bu sorunun cevabı elbette “*hayır*” olacaktır. Tıpkı 2016 seçimlerinde bu “*zengin iş adamı*” figürünün 227’ye 304 oyla seçilmesinin bir tesadüf olmadığı gibi.

ABD’nin gerilediği düşüncesi ilk kez Trump tarafından kullanılmamıştır. Başkanlar tarafından açıkça ifade edilmiş olsun ya da olmasın, ABD’de 1969 Richard Nixon döneminden itibaren

¹¹³Gustafsson&Krickel-Choi. “Returning to the Roots...,” a.g.m. (2020), ss. 1-3.

¹¹⁴Donald J. Trump, *Yeniden Büyük Amerika: Gücünü Kaybeden Amerika’yı Yeniden Ayağa Kaldırmak*, çev: İrem Sağlamer (İstanbul: Pegasus Yay., 2017), ss. 12-13.

rutinleşen iç krizlerle başlayan ve sonrasında devletin hegemonik konumunu sarsan, imajını yerle bir eden başarısız müdahalelere kadar pek çok sorun baş göstermiştir. Nitekim ABD'nin gerileme süreci uzun zamandır pek çok ünlü akademisyen, gazeteci ve siyasi isim tarafından dile getirilmektedir. Belki sadece bu nedenle çalışmada “*ABD'nin gerileme kaygısı*” tanımlaması aslında “*çöküş kaygısı*” olarak değiştirilmelidir. Çünkü kaygı, var olan bir gerçeklikten değil, var olmayan bir şeyden kaçınmayı gerektirir. Ancak konuya dair kullanılan terminolojiye riayet etmek adına bu çalışmada “*gerileme*” kavramı kullanılmaya devam edilmekte ve kaygı duygusuyla ilintisi açıklanmaya çalışılmaktadır. Dolayısıyla bu bölüm, ABD'nin içinde bulunduğu gerileme kaygısı ile bu kaygının çıktılarını genel hatlarıyla açıklamak amacıyla ontolojik güvenlik perspektifinde kaygı ve kaygının krizlerle olan bağlantısını içermektedir.

Uluslararası arenada hegemonik aktörlerin yükseliş ve gerilemeleri Uluslararası İlişkiler disiplininde her zaman rağbet görmüş bir araştırma konusu olmuştur. Amerikan gerilemesi de bir süredir bu tartışmaların merkezinde yer almaktadır.¹¹⁵ Örneğin, 1980'lerde konuya dair yazan Immanuel Wallerstein'a göre Marksizm'in yıkılması liberalizmin zaferine değil, daha büyük bir yıkıma doğru koşuşuna işaret etmektedir. Keza Gramscici Arrighi Giovanni de Amerika Birleşik Devletleri'nin Vietnam hezimetini sonrası itibarının çoğunu kaybetmiş olduğunu ve bir çöküş sürecine girdiğini iddia etmiştir. ABD'nin yirminci yüzyıldaki dünya liderliğini kabul eden George Modelski ise, devletin hegemonik döneminin (world power cycle) 1973-1975 yıllarında bitmiş olduğunu öne sürmüştür. Bunun yanı sıra Amerika Birleşik Devletleri'nin hiç beklenmedik bir anda çökebileceğine işaret eden Niall Ferguson, bu durumun ABD'li siyasetçileri oldukça kaygılandığına işaret etmiştir.¹¹⁶ Bu tespitleri artık ABD'ye ayak uydurmak istemeyen “*diğerlerinin yükselişi*” iddiası ile Fareed Zakaria takip etmektedir.¹¹⁷ Bahsi geçen bu isimler özetle ABD hakkında: “*Batı kendi zayıflığının yaratıcısıdır*”¹¹⁸ veya “*güç, güçsüzlüktür*”¹¹⁹ demektedir.

¹¹⁵Kennedy, a.g.e. (1989); Immanuel Wallerstein, *The Politics of the World-Economy: The States, the Movements and the Civilizations* (Melbourne: Cambridge University Press, 1984); Immanuel Wallerstein, *Liberalizmden Sonra* (İstanbul: Metis Yay., 1998); Wallerstein, a.g.e. (2003); Arrighi Giovanni, *Adam Smith in Beijing* (USA: Maple Vail, 2007); Arrighi Giovanni, *The Long Twentieth Century* (USA: Maple Vail, 2010); Todd, a.g.e. (2003); Chomsky, a.g.e. (2011); Ferguson, a.g.m. (2010); Fareed Zakaria'ya göre bu değişim “*Geri kalanların yükselişi*”dir (The rise of the rest). Alıntı için lütfen bkz. Zakaria, a.g.e. (2008).

¹¹⁶Wallerstein, a.g.e. (1998), s. 1; Giovanni, a.g.e. (2007), s. 332, ss. 344-345; Giovanni, a.g.e. (2010), s. 115; George Modelski, *Long Cycles in World Politics* (London: Macmillan Press, 1987), s. 40, ss. 97-98; Ferguson, a.g.m. (2010).

¹¹⁷Fareed Zakaria, *Post-Amerikan Dünya* (İstanbul: Kırmızı yay., 2013), s. 17, s. 51.

¹¹⁸Philip Stephens, “The West is the Author of its Own Weakness,” *Financial Times*, <https://www.ft.com/content/9779fde6-edc6-4d4c-b532-fc0b9cad4ed9> [Erişim 05. 09.2022].

¹¹⁹Zakaria, a.g.e. (2013), ss. 80-82.

Analizlerde yer alan “gerileme sürecinin kısa bir zaman önce başlamadığı ve kısa bir zaman diliminde bitmeyeceği” ortak görüşü, “yükselmekte olan güçlerin gerileyeceğine” dair düşünce takip etmiştir. ABD’nin hegemonik güç zehirlenmesine uğramış olması, güç sınırlarının dışına çıkmış olması (imperial overstretch), yeni-muhafazakâr tek-taraflı politikaları, çeşitli bölgelerde ABD’ye yönelen anti-Amerikancılık, yeni rakip güçlerin ortaya çıkışı ve “evin içinde” zayıflayan ekonomi, toplumsal kaos, gibi nedenler de ABD gerilemesinin altında yatan diğer sebepler olarak sunulmaktadır.

İkinci Dünya Savaşı sonunda başlayan ABD’nin hegemonik yükselişi, ekonomik, kültürel ve askerî üstünlüğü ile uluslararası sistem yeniden şekillenmiştir. İdeolojisi, kurumları ve ekonomik rejimiyle uluslararası sistemin iliklerine işleyen neo-liberal küresel dönüşüm, Bretton Woods sisteminin çöküşü, Vietnam Savaşı hezimet ve 1973 Petrol Krizi’ne dek tırmanışını sürdürmüştür. ABD hegemonyasının Soğuk Savaş sonrasında daha da netleşen konumu “*Tarihin Sonu*”¹²⁰ tezleriyle desteklenmiş olsa da 1970’lerden sonra başlayan gerilemeye mâni olunamamıştır. Bahsi geçen kırılma noktaları ve küresel ekonomik kriz nedeniyle Amerikan hegemonyasında büyük bir çatlak oluşturmuştur. Bu çatlak 11 Eylül, Irak ve Afganistan hezimetleri vb. diğer bazı krizlerle günden güne genişlemiş ve siyasi, toplumsal, demokratik, askerî, ideolojik ve kültürel alanlara yayılmıştır.

Bu anlamda ekonomik kriz (2008), güvenlik krizi, politikaların satın alındığı yozlaşmış lobiler,¹²¹ Irak hezimet (2003-2011), Afganistan krizi (2001-2021), Hint-Pasifik bölgesinde Çin’le devam eden güç mücadelesi, işsizlik, göçmen krizi, COVID-19, George Floyd’un öldürülmesiyle başlayan toplumsal hareketler, gerilimli Kasım 2020 seçimleri sonrası 6 Ocak Kongre Baskını, toplumsal kutuplaşma ve köhneyen seçim sistemi örnek gösterilebilir. Kamusal alanda yaşanan bu patlamalardan anlaşılmaktadır ki ABD, ekonomik kriz, siyasi kriz, askerî kriz, demografik kriz, toplumsal kriz ve benlik krizini bir arada yaşamaktadır.¹²² Kısaca ABD hakkında fiziksel güvenliğin ve ontolojik güvenliğin iç-içe ve karşılıklı olarak etkilendiği pek çok kriz ya da “kritik durum”dan¹²³ bahsetmek mümkündür. Uzun süredir dünyanın pek çok ülkesinde yaşanan krizlerle benzerlikler taşıyan Amerikan krizleri de diğer ülkelerde

¹²⁰Francis Fukuyama, *The End of History and the Last Man* (Middlesex: Harmondsworth, 1992).

¹²¹Howard J. Wiarda, *Divided America on the World Stage* (Virginia: Potomac Books, 2009), ss. 130-131.

¹²²Michael Lind, “The Five Crises of the American Regime,” <https://www.tabletmag.com/sections/news/articles/american-crises-capitol-assault> [Erişim 14. 09.2022]; Huntington, a.g.e. (2004).

¹²³Ejdus, a.g.e. (2020), ss. 15-25.

olduğu gibi “*kaygı*”ya yol açmıştır.¹²⁴ Politik, toplumsal ve akademik anlatılarla görünür olan bu *kaygı*, ülkede birey, toplum ve devlet düzeylerinde (çeşitli kurumlar, siyasal aktörler, dış politika vs.) geniş bir alanı etkisi altına almıştır. Ancak ABD’nin gerileme kaygısını bu skala üzerinde yankı bulan her noktası ile yorumlamak imkânsızdır. Dolayısıyla çalışmanın kısıtlılığı nedeniyle tezde gerileme kaygısının ABD’nin İsrail dış politikası üzerindeki etkisine odaklanılmaktadır. Bunun için “*kaygı*” duygusunu merkezi bir konuma oturtan ontolojik güvenlik perspektifinden yararlanılmaktadır.

Güvenliğin kaygı ile ilişkisi aslında ontolojik güvenlikle başlamaz, bu bağ zannettiğimizden daha eskiye dayanmaktadır. İlk kez Antik Yunan ve Roma uygarlıklarında kullanılmış olan güvenlik kavramı, 1600’lü yıllarda Hobbes’un Thukydides tercümesiyle yeniden ortaya çıkmıştır. Arends’e göre “*security*” (güvenlik) kavramı, Latince “*se*” (olmaksızın) ve “*cura*”nın (endişe) birleşiminden doğmakta ve “*securitas*” etimolojik kökeninden gelmektedir. Romalılar, “*securitas*” kavramını “*endişenin yokluğu*” ya da “*tehlikeden uzak olma, emniyet ve güvenlik*” anlamında kullanmışlardır.¹²⁵ Tanımlanması zor olan kaygı duygusu, benliğe tehdittir.¹²⁶

OGÇ’de bilişsel ve duygusal bir sorun olarak kabul edilen belirsizlik, aktörde kaygının temel sebebidir ve aktörler tarafından içsel olarak yaşanır.¹²⁷ “*Belirsizlik*,” “*öngörememe*” yani “*bilinmeyen kaygısı*”, faileri varlıkları için gereken koşulları bilmeye/öğrenmeye iter. Bunun yanı sıra aktörler varlıklarının anlamını temellendirmede veya varoluşlarını devam ettirmede yetersiz olduklarını hissettiklerinde de kaygı duyarlar.¹²⁸ Diğer yandan özgürlüğü ve tüm eylem ihtimallerini gözler önüne sererek içsel-huzursuzluğa ve kararsızlığa yol açan kaygı, Kierkegaard’da “*özgürlüğün sersemletmesi/baş dönmesi*” olarak tanımlanmaktadır.¹²⁹ Benzer şekilde Giddens da sonsuz eylem ihtimalleri kümesinden seçilen birine karşı, paranteze alınan diğer tercihleri hatırlatmaktadır.¹³⁰ Bu anlamda kaygının aktörlerin sınırlılıklarından doğan bir içsel reaksiyon olduğu da söylenebilir. Aynı zamanda, aktörler için yerleşik rutinlerin bozulması demek olan kriz zamanları, aktörü kaygıya sürüklemektedir. Failin fiziksel

¹²⁴Catarina Kinnvall&Jennifer Mitzen, Ontological Security and Conflict: the Dynamics of Crisis and the Constitution of Community, Journal of International Relations and Development, c. 21, S. 4 (2018): 825-835, s. 826.

¹²⁵J. Frederik M. Arends, “Homeros’dan Hobbes ve Ötesine: “Güvenlik” Kavramının Avrupa Geleneğindeki Boyutları, çev. Uluslararası İlişkiler Konseyi Derneği,” *Uluslararası İlişkiler*, c. 6, S. 22 (2009): 3-33, s. 4.

¹²⁶Croft&Vaughan-Williams, a.g.m. (2017), s. 19.

¹²⁷Ejdus, a.g.e. (2020), s. 9.

¹²⁸Mitzen, a.g.m. (2006).

¹²⁹Soren Kierkegaard, *Kaygı Kavramı*, çev. Türker Armaner (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yay., 2013), s. xi, s. 56.

¹³⁰Giddens, a.g.e. (2010), ss. 54-55.

güvenliğini tehdit etmese bile, biyografik sürekliliğini ya da bilişsel tutarlılığını baltalayan kriz anları, geleceğe dair kaygı yaratırlar.¹³¹

Tüm bunların yanı sıra biyografik anlatılarla tutarsız eylemler ve devam eden belirsizlik ortamları, aktörleri kaygıya ve tekrar varoluşsal bir sorgulamaya götürebilir. Dolayısıyla sınırlılıkların farkındalığı ve ani kırılma anları ontolojik kaygıyı doğurur. “*Fânilik*” nedeniyle veya benliğe dair/diğer aktörlerle ilgili varoluşsal soruların kontrol altına alınamaması dolayısıyla aktörlerin yaşadıkları kaygı onlara fail olma yetisini kaybettirebilir.¹³² Yaşanan sarsılmayla birlikte belirsizlikle güvensizleşen varlığın “*kaygı*”dan uzaklaşabilmesi için biyografik anlatılar yeniden üretilir. Yani kaygıyla baş etme stratejisi olarak, bilinen rutinelere dönülür. Zira varlıklarını refleksif olarak anlamlandıran aktörler, kendi inşa ettikleri biyografik anlatı ile uyumlu bir rutinleşme sürecinde geçmiş, bugün ve yarını içine alan anlatılara bağlanırlar. Bu durumda fail hakkında, “*Ben kimim? Ne yapıyorum ve onu neden yapıyorum?*” sorgulamasının aşıldığı varsayılır. Kaygı bir delikten başını çıkartmaya ne zaman meyletse hemen başına fantastik benlik anlatısı sopası ile vurulur. Ya da başka bir deyişle aktör tarafından arzulanan ile gerçekte olan arasındaki farktan doğan kaygı, fantastik biyografik anlatılarla dindirilmektedir.¹³³

Çalışmada daha önce de belirtildiği gibi, ABD’nin yaşadığı kaygı aslında bir gerileme kaygısı olmaktan çok, *çöküş kaygısı* olarak nitelendirilebilir. Çünkü kaygı, somut bir nesneye karşı ortaya çıkan korku yerine,¹³⁴ Kierkegaard’ın tanımıyla “*gerçekte var olmayan,*” *hiçlik*” ile tanımlanır.¹³⁵ Ancak uluslararası ilişkiler literatürü bu konuyu “*Amerikan gerilemesi*” olarak nitelendirmektedir, dolayısıyla bu çalışmada da literatürdeki kullanım tarzı tercih edilmiştir. Amerika Birleşik Devletleri’nin değişmeye yüz tutan gerileme aşamasındaki uluslararası konumu, geçmişin gururu ve fantastik benlik kurgusunun utancını barındıran narsistik bir benliğe yol açmaktadır.¹³⁶

Bu durum tıpkı yavaş yavaş yaşlanan, güç ve kuvvetten düşen, zenginken fakirleşen insanların dünyaya daha sıkı sarılma isteklerine benzemektedir. Zira bitiş/son veya ölüm düşüncesi, biten

¹³¹Kinnvall&Manners&Mitzen, “Introduction to 2018 Special Issue...,” a.g.m. (2018), s. 249; Bahar Rumelili, “Integrating Anxiety into International Relations Theory: Hobbes, Existentialism, and Ontological Security,” *International Theory*, c. 12, S. 2 (2020): 257-272, s. 262.

¹³²Ejdus, a.g.e. (2020), ss. 15-16.

¹³³Kinnvall, “Ontological Insecurities and Postcolonial Imaginaries...,” a.g.m. (2018).

¹³⁴Kinnvall&Mitzen, “Anxiety, Fear, and Ontological Security in World Politics...,” a.g.m. (2020); Rumelili, “Ontological (in)security and Peace Anxieties...,” a.g.e. (2015); Rumelili, “Integrating Anxiety...,” a.g.m. (2020); Steele, “Ontological Security and the Power of Self-Identity...,” a.g.m. (2005).

¹³⁵Kierkegaard, a.g.e. (2013), s. xi, ss. 35-37.

¹³⁶Linus Hagström, “Great Power Narcissism and Ontological (In)Security: The Narrative Mediation of Greatness and Weakness in International Politics,” *International Studies Quarterly*, c. 65 (2021): 331–342, s. 332.

şeye karşı insanda bir açlık doğurmaktadır. Hegemon konumunu yitirmekte olan ABD için, bu konumun sonunun geldiği ve tıpkı örnekteki yaşlı insan gibi (ya da Trump'ın seçimleri kaybettiğinde yaptığı gibi) bu bitişi asla kabullenmediği söylenebilir. Tarihte pek çok hegemon devletin bu kaçınılmaz sonla yüzleştiğini bilmek, ABD'nin kaygılarını artırmış olabilir. Bu bir devlet için ölüm değilse de uluslararası arenada hegemon konumunun bitiştir/sonudur. Dolayısıyla gerilemenin bilincinde olan ABD liderleri söylemlerinde inkâr anlatısını benimseyerek “güç” vurgusu yapsalar da gerçekte bu anlatıyı “zayıflama” üzerine kurmaktadırlar. Çünkü meydan okumak, karşı-anlatıdır ve zıt mefhumu üzerine inşa edilir. Kolektif aktörleri etkileyen bu kaygı patlamaları kamusal söylem aracılığı ile görünür olmaktadır.¹³⁷ Başkan Obama'daki “Yeniden...” vurgusu (Yeniden hayal et, yenile, yeniden değiştir),¹³⁸ Başkan Donald Trump'ın “Önce Amerika” (America first), “Amerika'yı yeniden harika yap” (Make America great again), Başkan Biden'ın “Amerika geri döndü”¹³⁹ (America is back) söylemleri ABD siyasi aktörlerinin gerileme kaygısını itiraf ettiği söylemlerinden birkaçıdır.¹⁴⁰ Bu istisnacı inkâr söylemlerinin altında, zayıflamanın kabulü yatmaktadır. Kısaca büyük güç olma takıntısı, aşağılık kompleksi ile birlikte ortaya çıkmaktadır ve gerilemeye meydan okunmaktadır.¹⁴¹

ABD'de bozulan biyografik anlatı ve rutinlerden doğan kaygının nüfuz ettiği pek çok iç ve dış politika söylemi bulunmaktadır. Bu tezin odağında olan, ABD'nin İsrail dış politikası bağlamı bunlardan sadece biridir. Çalışmada, ABD benliğinde yerleşik olan İsrail özdeşleştirmesinin bir kaygı-kontrol stratejisi olarak gerileme döneminde tekrar canlandırıldığı iddia edilmektedir. Özellikle Trump dönemi ikili ilişkilere bakıldığında İsrail âdeta ABD'nin kendi benliğini seyrettiği bir ayna, benlik anlatılarını üzerinden tekrar ürettiği bir platform gibidir. Zira fiziksel güvenlik argümanlarıyla, İsrail Büyükelçiliği'ni Tel Aviv'den Kudüs'e taşınması, Kudüs'ün İsrail'in başkenti olarak kabul edilmesi gibi uluslararası hukuka aykırı tek-tarafli politikalar anlaşılır olmamaktadır. Bu adımlarla Evanjelizm'in kıyametçi anlatılarını takip eden Başkan

¹³⁷Hagström, a.g.m. (2021); Ejduş, a.g.e. (2020), s. 17.

¹³⁸Alelign Aschale, A Critical Discourse Analysis of Barack Obama's Speeches vis-a-vis Middle East and North Africa” (Doktora Tezi, Addis Ababa University, 2013), s. 18.

¹³⁹White House, “Remarks by President Biden on America's Place in the World” <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/speeches-remarks/2021/02/04/remarks-by-president-biden-on-americas-place-in-the-world/> [Erişim 25. 10.2022].

¹⁴⁰Diğer yandan Amerikan başkanlarının kullandığı bu tarz söylemler “selefi dışında her şey” politik tutumuna da işaret etmektedir. Başka bir deyişle, başkanların kendilerinden önce gelenlerin ülkeyi zayıflattığına ve devletin âli menfaatlerini temsil eden biricik aktörün kendileri olduğuna halkı inandırmak için yaptıkları siyasal söylem oyunlarıdır.

¹⁴¹Hagström, a.g.m. (2021), s. 332.

Trump yeni Kral Cyrus ilan edilmiş, yani tarihteki benzer travmalara, kahramanlara, geçmiş ve geleceğin görkemli zamanlarına referanslar yapılmıştır.¹⁴²

Dolayısıyla ABD yaşanan sarsıntılarla birlikte benliğindeki kurucu öğelere (Protestanlık, sivil din vb.) İsrail üzerinden tekrar sarılmaktadır. Böylelikle ABD bir yandan benlik anlatısını İsrail yoluyla tekrar üretirken, diğer yandan “*gerçekte kim olduğunu*” Amerikan toplumuna ve uluslararası topluma tekrar hatırlatmaktadır. Böylelikle WASP (Beyaz, Anglosakson, Protestan) benliğinin derin izleri Trump dönemi popülist siyasette, özellikle de İsrail dış politikasında güçlü bir şekilde hissedilmektedir. Zira öngörülemeyen sarsıntılar veya Giddens’in perspektifiyle “*kritik durumlar*” (critical situations) aktörlerin rutinlerini bozan dönemlerdir.¹⁴³

Kurumsallaşmış rutinlerin sağladığı kozayı yırtan kriz dönemleri, ontolojik soruları açığa çıkarır ve artık hiçbir şey eskisi gibi değildir. Yaşanan kaygı, kontrol edilemez hale gelir ve ontolojik güvenliğe zarar verir.¹⁴⁴ Bu durum faili aşına olduğu rutinlerin, geçmiş anlatıların ve inançların güvenli sahasına geri dönmeye itmektedir.¹⁴⁵ Ayrıca benlik anlatılarının istikrarını sağlamaya çalışan kolektif aktörler, dış çevrelerinin sürekliliğine güven duymayı arzulamaktadır. ABD’nin güven çeperi içinde bulunan, benliğinin aynası İsrail bu anlamda biçilmiş kaftan gibidir. Zira aşına olunan, bilinen biyografik anlatılar/mekânlar/aktörler kaygıya karşı bir koruyucu koza sağlamaktadır. Dolayısıyla ABD, kurucu anlatılarına yerleşmiş dini anlatıların peşinden koşar ve bu durum ABD’ye kendini “*evinde hissetme*”¹⁴⁶ olanağı tanıdığı gibi aynı zamanda hegemonik rutinlerini sürdürmesini de sağlamaktadır. Çünkü sisteme nüfuz eden bir küresel aktörün tanıdık olanın güvencesini, kurucu kimliğinde ontik alan kabul edilen bir toprakta sağlaması oldukça kolaydır.¹⁴⁷

Ontolojik güvenliğe yaklaşımda kilit rol üstlenen rutinleri sürdürmek bağlamında Giddens, aktörlerin yaşamlarında gerçekleşmesi mümkün, olumsuz/tehlikeli ihtimal hesapları içeren düşüncelerini yani belirsizliğin yol açtığı kaygılarını, çevreye bilişsel bir düzen empoze ederek aşmaya çalıştıklarını söylemektedir. Bu bilişsel düzen rutinlerle sağlanmaktadır. Temel güven

¹⁴²Washington Post, “Yair Netanyahu, son of Israeli leader, calls Trump a 'real rock rock star and compares him to King Cyrus,” <https://www.washingtonpost.com/world/2019/06/11/yair-netanyahu-son-israeli-leader-calls-trump-real-rock-star-compares-him-king-cyrus/> [Erişim 17.11.2021]; Catarina Kinnvall, “European Trauma: Governance and the Psychological Moment,” *Alternatives: Global, Local, Political*, c. 3, S. 37 (2012): 266-281.

¹⁴³Anthony Giddens, *The Constitution of Society Outline of the Theory of Structuration* (Berkeley: University of California Press, 1984), s. 41.

¹⁴⁴Ejdus, a.g.e. (2020), ss. 15-17; Rumelili, “Ontological (in)security and Peace Anxieties...,” a.g.e. (2015), s. 11.

¹⁴⁵Kinnvall&Mitzen, “Ontological Security and Conflict...,” a.g.m. (2018).

¹⁴⁶Ejdus, a.g.e. (2020), s. 25, s. 18. Ayrıntılar için lütfen bkz. Kinnvall, “Globalization and Religious Nationalism...,” a.g.m. (2004), s. 747.

¹⁴⁷Giddens, a.g.e. (1994), s. 126.

sisteminin (basic trust system) kurucu ögesi koruyucu koza yani rutinler sayesinde failer günlük hayatlarına odaklanarak, tehlike ihtimallerini sustururlar/paranteze alırlar.¹⁴⁸ Rutinleşme, sosyal yaşamı ve aktörün kendi benliğini bilindir/tahmin edilebilir kılar, temel güveni sağlayarak iç-kaynaklı varlığı korur ve aktörler kendileri olduklarını hissettiren bu eylemlere bağlanırlar. Dolayısıyla buna tezatla bozulan rutinler, biyografik anlatıyla uyumsuzluğa yol açtığı için aktörlerde “*kim olduğunu ve hangi eylemi neden yaptığını bilen fail bir aktör olma*” duygusunun kaybına sebep olabilir.¹⁴⁹

Bireysel düzeyden bakıldığında tüm insanlar günlük hayat rutinlerine bağlılık gösterirler ancak bağlılık boyutları farklılaşabilir. Rutinler bozulduğunda, bu değişimi geçici olarak algılayan ve tolere edebilen bireyler sağlıklı temel güvene sahip, rutinlere karşı esnek bağlılık gösterebilenlerdir. Sıkı ya da değişmez temel güvenli bireyler ise, rutinlerini merkeze alarak, onları âdeta amaç olarak kabullenmiş olanlardır. Bunlar geçici bozulmalarla dahi derinden sarsılır ve bu bozulmaları varlıklarına tehdit olarak algırlar. Rutinleri benliklerini kaplamıştır, varlıklarını oluşturan öğeler alışkanlıklardır ve onlara sıkı sıkıya bağlıdırlar. Bu bağlamda kolektif aktör davranışlarının bir kısmı tıpkı bireylerdeki alışkanlıklar gibi düşünülmeden, önceden inşa edilmiş olarak, otomatik bir şekilde ortaya çıkar. Zira daha önce iç-sistemde çözülmüş problemler, örülü ilişkiler bulunur ve bunlar çözüldüğü/bilindiği kabul edilerek bilinç altına itilir. Bu formül kimi zaman varlığın bir parçası olarak kabul edilen sosyal ilişkiler için de geçerli olabilir. Derinlemesine düşünme, değişim kapısı kapalıdır ve dolayısıyla alternatiflerin ihtimallerin önü tıkanmıştır. Mitzen bu durumu rutinlere “*sıkı bağlanma*” (rigid attachment) olarak adlandırmaktadır. Değişim tolere edilmez ve yüksek düzeyde kaygı barındırır.

Mitzen’e göre benliği ve anlam sistemlerini kuvvetlendiren, varoluşsal kaygıları bastıran rutinler kimi zaman fiziksel açıdan tehlikeli de olabilir. Buna rağmen, alışılmış olanın dışına çıkmak bireyi kaygıya sürükleyebilir ve fiziksel zarara rağmen rutinler sürdürülür. Dışsal sosyal etkileşim rutinleri üzerine kurulu çalışmasında bu durumu açıklayan yazar, rutinleşmiş ve belirli/tanımlı sosyal ağlardan bahsetmektedir. Buna göre birey, dost ya da düşman tanımına eşit uzaklıktadır, vurgu aktörün bilindir/tahmin edilebilir davranışlara sahip olmasındadır. Bu durum kimi zaman rol kimliğini anlamlı kılan çatışmaya bağlanma, kimi zaman ise bir iş birliği şeklinde ortaya çıkabilir.¹⁵⁰ Mitzen bu konuda ABD’nin İsrail’e karşı, farklı zamanlarda ve

¹⁴⁸Anthony Giddens, *Modernity and Self-Identity: Self and Society in the Late Modern Age* (Cambridge: Polity Press, 2006), s. 3, s. 40.

¹⁴⁹Mitzen, a.g.m (2006), ss. 346-347.

¹⁵⁰A.g.m., s. 347, s. 354.

farklı başkan yönetimlerinde nasıl ve neden benzer şekilde irrasyonel ve fedakâr devlet davranışları yürüttükleri örneğini vermektedir. Bu, alışkanlıkların/yerleşik rutinlerin var olan kalıplarla, tekrar üzerinde düşünmeden yeniden-üretilmesi durumudur.¹⁵¹ İsrail-Filistin çatışmasının sona ermesi durumunda, İsrail Başbakanı'nın yıllık Birleşmiş Milletler (BM) konuşmasında yerleşik anlatılar dışında ne diyeceğini bilememesi durumu da konuya dair verilebilecek diğer örneklerdendir.¹⁵²

Bu tezin konusunu oluşturan ABD'nin hegemon anlatı ve rutinlerine karşı değişmez, sıkı bağı ve ABD-İsrail arasındaki değişime kapalı, uyumsuz temel güvene dayanan ilişki bu minvalde çalışmada incelenmektedir. Aktörde derinlemesine hissedilen yüksek kaygı düzeyinin, failde eski rutinlere daha sıkı (rigid) şekilde bağlanmaya yol açabileceği iddia edilmekte ve ABD'nin hegemon anlatısına olan sıkı bağının, yaşanan gerileme kaygısıyla İsrail dış politikasında cesur adımlar atmasına neden olduğu fikrine varılmaktadır. Dolayısıyla krizlerle birlikte ABD, İsrail dış politikasında sivil din üzerinden kurucu WASP anlatısına geri dönmüş ve bu anlatıları yeniden üretmiştir. Zira kriz dönemlerinde tıpkı bireyler gibi kolektif aktörler de ideolojiler, inanç sistemleri, milliyetçilik gibi üst şemsiyeler altına sığınmaktadırlar.¹⁵³ ABD için ise bu sığınak sivil dindir. Dolayısıyla bir sonraki bölümde Amerika Birleşik Devletleri'nin gerileme kaygılarından kaçarak şemsiyesi altına saklandığı sivil dini, Evanjelizm ve ontolojik güvenlikle olan ilişkisi bağlamında ayrıntılarıyla ele alınmaktadır.

2.3.Kaygı-Kontrol Mekanizması Olarak Sivil Din

Derinlerde yatan örtülü kaygılar (deep underlying anxieties), pragmatik kabullenme (pragmatic acceptance) sergileyen aktörlerde uyuşukluğa yol açarlar. Her zaman var olan olumsuz ihtimaller silsilesi aktör tarafından unutulurak, bir nevi gaflette yaşanır.¹⁵⁴ ABD'nin yükseliş döneminde uluslararası sistemde var olabilecek olumsuz ihtimaller kümesine karşı böyle bir pragmatik kabulleniş sergilediği söylenebilir ya da diğer bir ifadeyle devlet tam bir güç sarhoşu olmuştur. Ancak onu uykusundan uyandıran hegemonik anlatıyı bölen krizler ve diğerlerinin yükselişi ile birlikte sarsılan konumu dolayısıyla ABD'de kaygı açığa çıkmıştır. Nitekim hegemonik biyografik anlatılarını devam ettiremeyen, rutinleri bozulan ve değişime zorlanan aktörler böyle kritik anlarda kaygılanırlar. Kaygı ise ontolojik soruları yeniden açığa çıkarır

¹⁵¹A.g.m., ss. 346-347.

¹⁵²Rumelili, "Ontological (in)security and Peace Anxieties...", a.g.e. (2015), ss. 18-19.

¹⁵³Kinnvall&Mitzen, "Ontological Security and Conflict...", a.g.m. (2018). Ayrıca lütfen bkz. Kinnvall, "Ontological Insecurities and Postcolonial Imaginaries...", a.g.m. (2018).

¹⁵⁴Giddens, a.g.e. (1994), s. 122.

çünkü biyografik anlatıyı oluşturan anlam sistemi derinden sarsılmıştır. Benliği tanımlayan anlatının çökmesi ile duyulan kaygı, faili değişim ve cesarete iterek yeni bir anlam sistemi inşa etmesine neden olabilir. Yahut her ne pahasına olursa olsun bilinen anlatılara ve rutinlere sıkı sıkıya bağlı kalınır. Geniş insan topluluklarını kapsayan kolektif aktörler böyle durumlarda kurucu anlatılarını yeniden üretirken, bir nevi sosyal tutkal olan “*kolektif coşku*”yu kazanmak için (collective effervescence) dini anlatılara bilhassa ağırlık verirler.¹⁵⁵

Ontolojik güvenlik literatürünün duayenlerinden Kinnvall, aktörlerin yaşadıkları belirsiz ve güvensiz dönemlerde öz-kimliklerinin güvenliğini sağlayabileceğine inandıkları herhangi bir kolektif kimliğin şemsiyesi altına girdiklerini iddia etmektedir. Böylelikle alarm veren ontolojik güvenlik ihtiyacı kolektif kimliklere aidiyetle giderilmektedir.¹⁵⁶ Bu bağlamda ontolojik güvensizlik anlarında aktörlerin milliyetçi ve/veya dini referanslara başvurmaları diğer ihtimallere göre daha olasıdır.¹⁵⁷ Temel ontolojik sorgulamaları başlatarak faillik kaybına yol açan kaygı, aktörü bu soruların net cevaplar bulduğu bilinen yerleşik anlatılar şemsiyesinin altına iter. Bu nedenle ontolojik kaygı hisseden aktörlerin tehdit altındaki öz-kimlik binalarını sarsıntıdan korumak için genellikle din ve milliyetçiliğin sağlam köklerine sıkıca sarıldıkları görülür. Zira toplumsal çoğunluğu içine alan grupların güçlü inanç ve anlatılarının cazibe kaynağı olduğu aşîkârdır.¹⁵⁸ Böylelikle aktörler “*kim olduklarını ve hangi eylemi neden yaptığını bilen fail bir aktör olma*” ve kolektifleşme ile “*birlik olma*” (asabiyet) duygusu kazanırlar. Ortak duygu altında birleşmeyi sağlayan bu türden biyografik anlatılar, aynı zamanda aktör yaşamlarına/davranışlarına bir anlam zemini sağlamaktadır.

Kinnvall’a göre milliyetçilik ve din; cinsiyet, dil, kast veya ırkla inşa edilmesi mümkün olmayan kategorik soyutlamada ve seçilmiş travmaları araçsallaştırmada verimli bir zemin oluşturur. Ulusal ve dini kimlikler bir arada kurumsallaştıklarında ise, bireysel düzeyde yaşanan inançlar bir içsel deneyim olmaktan çıkarak halk ve kurumlar üzerinde hâkimiyet kurmak ve bu hâkimiyeti sürdürmek amacıyla kullanılabilirler.¹⁵⁹

Din/inanç sistemlerine ait rutin pratikler, ritüeller ve aynı “*amaç-anlam*” şemsiyesinde birleşen aktörler de bireylerdeki/topluluklardaki kaygıyı bastırmaya yardımcı olurlar. Böylelikle maddi, manevi tüm tehlike ihtimallerinden doğan yoğun kaygılar paranteze alınır.¹⁶⁰ Diğer insanlarla

¹⁵⁵Deborah Lupton, *The Emotional Self* (Great Britain: Biddies Ltd, 1998), s. 91.

¹⁵⁶Kinnvall, “Globalization and Religious Nationalism...,” a.g.m. (2004). Ayrıca bkz. Kinnvall, “Ontological Insecurities and Postcolonial Imaginaries...,” a.g.m. (2018).

¹⁵⁷Kinnvall, “Globalization and Religious Nationalism...,” a.g.m. (2004), s. 741.

¹⁵⁸A.g.e., s. 742; Ty Solomon, *The Politics of Subjectivity in American Foreign Policy Discourses* (Michigan: University of Michigan Press, 2018).

¹⁵⁹Catarina Kinnvall, “Nationalism, Religion and the Search for Chosen Traumas,” *Ethnicities*, c. 2, S. 1, (2002):79-106, ss. 87-89.

¹⁶⁰Giddens, a.g.e. (2010), s. 14, s. 54.

aynı fikirleri taşımanın, aynı amaçları gütmenin, aynı dine inanmanın bireyler üzerinde her zaman büyüleyici bir etkisi olmuştur. Zira bu durum bir yandan insanlara kendilerini farklı bir bedende seyrettikleri hissiyatını verirken diğer yandan onları bir olmak yerine bin olmaklıkla büyük bir topluluğun/bedenin parçası olma düşüncesiyle heyecanlandırmaktadır. Burada duygu ortaklığı asıl birleştirici harçtır. Ayrıca pek farkedilmeyen bir şekilde fikir birlikleri de nihâyetinde ortak duygulara yol açmakta ve bu duygusal etkileşim birbirini takip ederek kolektiflikler yaratmakta ya da var olanı kuvvetlendirmektedir. Çünkü insan davranışlarını yönlendiren başlıca sebeplerden biri hiç şüphesiz duygulardır. Dolayısıyla denilebilir ki: “aynı amacı taşıyan, aynı inanca tabii olan, aynı fikri paylaşan insanların birlik olma duyguları (asabiyet) tetiklenir ve bu duygu insanları birleştirir.”

Netice olarak duyguların birleştirdiği insan toplulukları, onları yönetmek iddiasında bulunan devlet kurumlarını her zaman yakından ilgilendirmiştir. Tam da bu nedenle devletler, bireyleri barış içinde bir arada tutmak, onlardaki kaygıları gidermek ve destek bulmak için insanlarda halihazırda var olan ve duyguları harekete geçiren inanç kalıplarını bu uğurda kullanmaktadırlar. Duyguların insanlar üzerindeki etkisi, zannedildiğinden daha güçlüdür ve eğer kontrol edilmezse hızlıca eylem sahasına çıkar. Bu nedenle çoğu birey, bir çeşit akıl-duygu hiyerarşisi kurarak akli duygudan üstün olarak konumlandırmaktadır. Bu konu tartışmaya açıktır. Örneğin Durkheim’a göre inanç sistemleri aklın tanımına Aydınlanmacı bir perspektiften bakmadıkları için dinlere göre rasyonalitenin tanımı da farklılaşmaktadır. Bu bakış açısıyla maddi/fiziksel bedellerine rağmen, bir anlam sisteminin buyruklarının neden tercih edildiği de anlaşılır olmaktadır. Tam burada doğru veya yanlış; rasyonel veya irrasyonel; iyi veya kötü sorgulaması başlar. Yani bu durum, konulara hangi perspektiften baktığımızla oldukça ilişkilidir. Nitekim Ejduş da irrasyonel kabul edilen aktör davranışlarının kendi içinde bir mantığı olduğunu belirtmektedir.¹⁶¹

Kierkegaard da “*Korku ve Titreme*” kitabında İbrahim Peygamber’in oğlunu kurban etme yolunda karşılaşabileceği ihtimaller arasında mekik dokuduğunu varsayarak anlattığı hikâyede, iman “*aşağı*,” aklın ise “*üstün*” konuma oturtulma çabasını sorgulamaktadır. O’na göre iman şövalyeleri “*absürd*”e inanır ve tek aşkları olan Tanrı için her şeylerini feda edebilirler. Hayatının merkezine “*Tanrı*”yı koyan insanlarda, rasyonalitenin tanımı farklıdır ve “*deli*” olarak nitelendirilmekten rahatsız olmazlar.¹⁶² Buna ek olarak Kinnvall çarpıcı bir başka yöne

¹⁶¹Ejdus, a.g.e. (2020), s. 1, s. 19; Emile Durkheim, *Dini Hayatın İlk Biçimleri* (İstanbul: Ataç Yayınları, 2005), ss. 44-45.

¹⁶²Soren Kierkegaard, *Korku ve Titreme* (İstanbul: Anka Yayınları, 2002), s. 85, s. 103, s. 124, s. 147.

temas ederek ideolojilerin de birer inanç sistemi olduğunu söylemektedir.¹⁶³ Gerçekten de örneğin herhangi bir ideoloji fanatığı, o perspektifin eleştirildiği bir yerde ayağa kalkıp yüzü kıpkırmızı olana dek şiddetle eleştiriye karşı çıktığında, sadece aklı ile mi hareket etmektedir? Yoksa düşünce sistemleri, ideolojiler, bakış açıları kendinden önceki inanç sistemlerine, dinlere eleştiriler getirerek kendileri yeni dogmalar mı yaratmaktadırlar? Ya da kendi anlam sistemlerini inşa edenler, kendilerinin peygamberleri midir?¹⁶⁴ Günümüzde oldukça yaygınlaşan “*postmodern din ve ritüeller*” de birtakım kutsallar yaratmaktadır ve kitleler bu yeni sosyal inşaların duygu seline kapılmakta veya kaygıdan kaçarak farklı anlam sistemlerine sığınmaktadırlar.¹⁶⁵

Daha ötesinde birtakım inanç sistemleri ve ideolojilere ait çeşitli kalıplarla şekillendirilmek istenen bireyler, önceden verili inşaların dışında olduklarında ya da dışına çıktıklarında, kendilerini onlara göre bir üst konumda tanımlayan insanlar/gruplar, kendilerine has “*şeytanlaştırma*” tanımlarıyla “*ötekileri*” dışlamaktadırlar. Nitekim çoğu birey, grup ve toplum kendilerine ait anlam sistemleri yoluyla bunu harfiyen yapmaktadır ve dünyadaki pek çok sorun böylece patlak vermektedir. Üstelik bu durum yalnız bugüne ve belirli aktörlere ait olmayan, tersine pek çok örneği tarih sahnesinde görülmüş ve süregelen bir gerçekliktir. Bilinen çoğu inanç sistemi, düşünce ve ideoloji kendi doktrinine “*iman etmeyi*” ötekileştirmektedir. Foucaultçu bir perspektifle bu aşağı-üstün algısı “*her yerde ve sürekli*”dir, dahası pek çok birey, grup, toplum ve devletin sürekli yeniden ürettiği bir eylem tarzı olmasıyla zaman-mekân üstü bir davranış kalıbı olduğu söylenebilir. Bu durum bize tarihin derinliklerinde, bugün, gelecekte, her yerde ve her zaman duygularına hitap edilebilecek aktörlerin bulunduğunu hatırlatmaktadır. İktidarlar da bahsi geçen anlam sistemlerine inanan insanlarda zaten var olan ortak duyguları yakalamak ve onları eyleme geçirmek isterler. Bu nedenle duygunun cazibesi ve birleştirici gücü, her zaman siyasetçilerin ilgi alanında olmuştur. Ancak son dönem yükselen siyasi popülizm dalgası ile toplumların duygularını kullanarak atılan politik adımlara daha sık rastlanmaktadır.

Zira sosyolojik olarak dinler ve inanç sistemleri bireylere çeşitli perspektifler ya da bütüncül bir hayat tarzı sunarlar. Öyle ki bu hayat tarzının dışına çıkmak, verili biyografik anlatıdan sapmak aktörlerde kaygıya sebep olabilmektedir. Sunulan tutarlı yapılarla ontolojik güvenlik

¹⁶³Prof. Catarina Kinnvall ile görüşmelerden alıntılanmıştır, Kasım 2021, İsveç.

¹⁶⁴Bu sorgulamanın cevapları herkese göre farklılaşmaktadır. Bu tür konular her bireyin kendi özgürlük alanına girmektedir ve burada belirtmek gerekir ki bu tez kesinlikle bir din, ideoloji ya da anlam sistemini eleştirme çabasında değildir. Nitekim çalışmada amaç, politika eleştirisidir.

¹⁶⁵Serpil Şengün Gürsoy, “Tüketim Toplumu ve Ontolojik Güvenlik Erozyonu Dâhilinde Yükselen Akım ‘Yoga,’” (Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, 2019).

arayışçıları olan aktörlerin geçmişe, bugüne ve geleceğe dair varoluşsal soruları böylelikle cevap bulur. Anlatılarla bağlantılı rutinler yerine getirilir, ritüeller ve sembollerle anlam duygusu pekişir. Dolayısıyla aktörler düzen duygusu ile belirsizlikten netliğe, sorulardan cevaplara geçiş yapan failler olarak “*gerçek, canlı, bütün*”¹⁶⁶ bir varlık olarak hissederler. Zira belirsizlik *cehennemdir* ve insanlar netliği arzularlar. Aynı dine, ideolojiye veya inanç sistemine inananlar veya aynı şekilde düşünenler, üyesi oldukları grubun tek bir vücut haline gelmesini, kurumsallaşmasını sağlayabilirler.¹⁶⁷

Tüm bunların bilgisine sahip siyasal aktörler, politik hedeflerine ulaşmak için kitlelerin duygularını harekete geçiren inançlarını, fikir ve ideolojik birliklerinden doğan toplu mobilizasyonlarını kullanmaktadır. Netice olarak aynı şekilde düşünen, aynı duyguları hisseden; biyografik anlatıları bir olan tek vücut olmuş gruplar, pek çok politik hedef için etkili olacaktır. Hatta ulus-devlet bedeninden hareketle, gerekirse ülkenin içerdiği bütün nüfusa hitap eden tek bir anlam sistemi devlet aygıtı eliyle icat edilmelidir. Bu da kısaca yurttaşlar için inşa edilen bir yaşam şekli olarak özetleyebileceğimiz “*sivil din*”dir.

Devletlerde sivil din düşüncesi yeni değildir. Machiavelli,¹⁶⁸ Rousseau ve Durkheim siyasal aktörlerin böyle bir sivil din inşa etmesine olumlu bakmaktadır, yani onlara göre bu din kolektif birlik için bir gerekliliktir.¹⁶⁹ Papaların siyasetten çekilmesi yönünde laik düşüncüyü öne süren Niccolo Machiavelli, İtalya’nın kurtuluşunu dine bağlamıyor olsa da dini inancı toplum birliği için gerekli görmüştür. Zira Machiavelli’ye göre din, içerdiği etik değerler manzumesi ile bireylerin iyi bir yurttaş olmasını da kolaylaştıracaktır. Ayrıca O’na göre hükümdar, devleti için dindar olmasa bile dindar görünmelidir.¹⁷⁰

Rousseau’ya göre ise devletler arası kaosu bitmesi için her devletin bir sivil dini mutlaka olmalıdır. Rousseau sivil din mantığı ile her ulusun farklı “*Tanrılarının*” ya da “*Efendilerinin*” birbirleriyle savaştırılmasının önüne geçmek istemektedir. O’na göre devletler arasında işleyen aşağı-üstün algısı ya da başka bir deyişle “*benim Tanrım en büyük*” rekabeti ancak böyle son bulacaktır. Dolayısıyla “*yurttaşların dini*” kendine has dogmalar, ritüeller ve yasalar inşa etmelidir. Ancak bu dini, savaşları ve ölümü bitirmek için bir formül olarak sunan Rousseau,

¹⁶⁶Kinnvall, “Nationalism, Religion...,” a.g.m. (2002), s. 89; Ayrıntılar için lütfen bkz. Laing, a.g.e. (1990), s. 39, s. 41.

¹⁶⁷Durkheim, a.g.e. (2005), s. 64.

¹⁶⁸Machiavelli dinin siyasete alet edilmesini eleştiriyor olsa dabilenleştirici bir unsur olması vatandaşların ahlaki değerlerini koruyarak devletlerine bağlılıklarını sağlamaktadır. Bu nedenle hükümdarlar gerçekte dindar olmasalar dahi, “*dindar*” sıfatı yakıştırılacak bir izlenim yaratmalıdırlar. Bkz. Niccolo Machiavelli, *Hükümdar* (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yay., 2019), s. 68.

¹⁶⁹Helin Sarı Ertem, “Geleneksel Amerikan Kimlik ve Güvenlik Algısının 11 Eylül Sonrası ABD Dış Politikasına Etkileri” (Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, 2010), ss. 314-315. Ayrıntılar için bkz. Robert N. Bellah, “Civil Religion in America,” *Daedalus*, c. 96, S. 1 (1967): 1-21, s. 8.

¹⁷⁰Machiavelli, a.g.e. (2019), s. 16, ss. 128-129.

her nasılsa başladığı yere geri döner ve “dinin dogmalarına inanmayanlar ‘Devlet Tanrı ölmeden önce’¹⁷¹ öldürölmeleridir” der.¹⁷² Dolayısıyla Rousseau’ya göre sivil din siyasi meşruiyeti sağlayan bir araçtır.

Durkheim ise sivil dinin kolektif benlikte, din-toplum diyalektiğinde kendiliğinden oluştuğunu savunmaktadır. Bu sosyal dinin de kutsal ve ortak anlatıları, sembolleri, ritüelleri, mekân ve zamanları bulunur.¹⁷³ Kolektif benliği sağlayan bu kutsal anlam sistemi, modern dünyevi bir yurttaş din kalıbı sunmaktadır. Durkheim’a göre dinler/inanç sistemleri kolektifliklere bilgi veren bir olgudur ve her biri kendi bakış açılarıyla ideal insanı tasvir ederler. Süreklilik ve düzenlilik içeren olayları açıklamayı amaçlarlar. Herhangi bir inancın kabulü ve pratiklerinin uygulanması, sadece insanlara değil; bu insanlardan oluşan gruba da aittir. Böylelikle bireylerden oluşan grup, duygu ortaklığı ile birbirlerine, gruba ve inanca daha çok bağlanmaktadır. Dolayısıyla, ister sosyolojik anlamda bir dinden bahsedelim, istersek bir ideoloji ya da bir ulus-devletten; hiçbir kolektif birlik düşüncesi cemaatleşmekten yani asabiyet duygusundan geri kalmayacaktır. Oluşan bu manevi topluluk/ların hepsi aynı zamanda yol gösterici rehberlere sahiptir. Bu rehberler, birliğin üyelerine inancın gerekliliklerini, değerlerini, ritüellerini, ayinlerini, olması gereken davranış kalıplarını, sembolleri ve üyelerin üzerlerine düşen rolleri öğretirler.¹⁷⁴ Devletin sivil dininde de bütün bu mekanizma aynı şekilde işlemektedir. Devletin dinine itaatkâr olan yurttaşlar, hükümetler tarafından yönlendirilirler.

Dolayısıyla -seküler bir sivil din yanlısı olan- Durkheim, bir kolektif moral bilinç inşasının gerekli olduğunu söylemektedir. Ayrıca Durkheim, “bir peygamber edasıyla... bu dinin önce Fransa’da yerleşip daha sonra tüm Batı toplumlarına hâkim olması gerektiğini ifade eder.”¹⁷⁵ Dolayısıyla sivil din, “sivil inanç,” “halk dindarlığı,” “cumhuriyet dini” olarak da anılmaktadır.¹⁷⁶ Amerika Birleşik Devletleri’ne geçiş yapıldığında “toplumun siyasi yaşamına

¹⁷¹Nietche “Tanrı öldü” ifadesiyle Avrupa’da Hristiyanlığın Tanrı inancından uzaklaştığı ve aklın tanrılaştırıldığı zaman dilimini ima etmektedir. Bu çalışmada ise, Nietzsche’ye atıfla analogi kurularak Rousseau’nun “Devlet Tanrı”nın ölümü kastedilmiştir. Friedrich Nietzsche, *Şen Bilim*, çev. Walter Kaufmann (New York: Vintage Books, 1974), s. 125. Kemal Ataman ise Rousseau’nun sivil din tanrısını, hukuk ve sosyal mukavele olarak tanımlamaktadır. Bkz. Kemal Ataman, *Ulus Olmanın Kutsal Temeli* (Bursa: Sentez yay., 2020), s. 34. Ayrıca lütfen bkz. Jean-Jacques Rousseau, *Toplum Sözleşmesi*, çev. Vedat Günyol (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yay., 2006), ss. 124-136.

¹⁷²Rousseau, a.g.e. (2006), ss. 124-136.

¹⁷³Mesut Düzce, “Sivil Dinin Teorik Temelleri,” *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, c. 1, S. 35 (2017), s. 2, s. 17, s. 18.

¹⁷⁴Durkheim, a.g.e. (2005), s. 27, s. 42, s. 47, ss. 65-67.

¹⁷⁵Ataman, a.g.e. (2020), ss. 49-50. Ayrıntılar için lütfen bkz. Emile Durkheim, *Moral Education* (New York: Free Press, 1961), s. 11.

¹⁷⁶Robert D. Linder, “Universal Pastor: President Bill Clinton’s Civil Religion,” *J. Church & St.*, 38 (1996): 733-749, s. 734.

*kutsal bir anlam kazandıran...*¹⁷⁷ bu sosyolojik inşa, kiliseden ve devletten bağımsız ancak aynı zamanda Protestanlık dini, kilise ve kurucu mitlerle¹⁷⁸ uyumlu bir etkileşim içindedir. Örneğin Amerikan sivil dininde yer alan “*demokrasi, özgürlük, adalet, fırsat eşitliği, hoşgörü, başkaları için endişe, yeni bir başlangıç olasılığı ve açık gelecek gibi kavramlar...*”¹⁷⁹ Püriten gelenekten beslenmektedir. “Tocqueville’e göre, ‘ABD’de din... ulusun tüm alışkanlıklarıyla, tüm yurttaşlık duygularıyla birleşerek özel bir güç kazanmıştır.”¹⁸⁰ Dolayısıyla bu halk dini, “*Tepenin üzerinde parlayan şehirde*” aynı dine inanan, birbirleriyle ahitleşerek toplanan ve “*Tanrı tarafından seçilerek misyon yüklenen*” bir halk topluluğunu oluşturmaktadır.¹⁸¹ Toplumun seçilmişliğinin koşulu, Tanrı’nın iradesini yeryüzünde gerçekleştirmeleriyle doğru orantılıdır. Diğer bir deyişle sivil din, Amerikan kurucu istisnailik miti aracılığıyla Tanrı’yla ahitleşen vatandaşları *ilahi düzene* bağlamaktadır.¹⁸²

Robert Bellah 1967’te yayınladığı “*Civil religion in America*” makalesinde Amerika Birleşik Devletleri’ndeki sivil dini açıklamaktadır. O’na göre “*Amerikan yaşam tarzı*” (*the American way of life*) *Amerikan toplumunun millî inancıdır.*¹⁸³ Amerikan sivil dinine göre âdeti “*ABD tüm dünya için ve Tanrı da ABD içindir*” ve bu O’nun bir yazgısıdır (Manifest Destiny). Kurucu Babalar’dan (Founding Fathers) itibaren var olan sivil din, Amerikan başkanlarının hemen hepsinin konuşmalarında “*Tanrı*”ya atıfla yer almıştır. Ülkede farklı inançlara sahip insanlardan oluşan demografik özellikler nedeniyle ABD başkanlarının çoğunluğu konuşmalarında “*aynı Tanrıya inanıyoruz*” vurgusu yapmışlardır. Bu vurgu, farklılaşan toplum mozaikini inanç tutkısıyla birbirine yapıştırmak içindir.¹⁸⁴ Zira devlet düzeyinde kurumsallaşan inançlar bir harç dokusu sağlayarak heterojen toplulukları özelleştirir, birlik ve bütünlük sağlar. Böylelikle ABD sistemindeki seküler anlayışa rağmen politik teoloji çoğu zaman iç-dış politikada devletin hegemonik konumunun kaynağı ve meşruiyet aracı olmuştur. Dolayısıyla ABD’de sivil din, biyografik anlatıya dayanarak failin değişim zamanlarında ortaya çıkan kaygıyı azaltmada ortak payda olarak araçsallaştırılmıştır. Bu payda, Hristiyanlıktan türemiş olsa da genel anlamda

¹⁷⁷ A.g.e.

¹⁷⁸ “Armstrong’un mezkûr çalışması ile meşhur olmuş tabirle mythomoteur (kurucu mit), “biz kimiz” ve “neden bir arada yaşıyoruz” sorularına “bir arada yaşıyoruz çünkü bir atadan geldik, aynı hisleri paylaşıyoruz” cevabını veren anlatıdır.” Alıntı için lütfen bkz. Mustafa B. Bozkurt, *Millî İrade: Millet ve Demokrasi Üzerine Yeniden Düşünmek* (İstanbul: Mavi Gök Yay., 2022), s. 31. Ayrıca bkz. Huntington, a.g.e, (2004).

¹⁷⁹ Linder, a.g.m. (1996), s. 735.

¹⁸⁰ Huntington, a.g.e, (2004), s. 103.

¹⁸¹ Linder, a.g.m. (1996), ss. 733-735.

¹⁸² Sean F. Everton, “American Civil Religion in the Era of Trump,” *Religions*, c. 14, S. 5 (2023): 1-20, ss. 1-2.

¹⁸³ Bellah, a.g.m. (1967), s. 1.

¹⁸⁴ Ertem (Doktora Tezi, 2010), ss. 314-315. Ayrıntılar için bkz. Bellah, a.g.m. (1967), s. 15.

çizgisi belirsizleştirilmiştir, semboliktir ve ülkede var olan tüm çeşitlilikleri birleştirici bir rol oynamaktadır.¹⁸⁵

Amerika Birleşik Devletleri'nde sivil dinin rutinleştirilen toplumsal ritüelleri, törenleri vasıtasıyla Amerikan toplumunun ortak duyguları yeniden canlandırılarak ontolojik güvenlik hissi kuvvetlendirilir. Vatandaşlara sunulan anlam sisteminin üzerine bina edilen “*seküler kutsal mekânlar, zamanlar ve kutsal değerler*” (Kongre, Arlington mezarlığı, Amerikan başkanları, Şükran günü,¹⁸⁶ demokratik ve liberal değerler vs.) ile sivil din kurumsallaştırılır. Böylece bir inanç sisteminde var olan her şey sivil dine yerleştirilmiş olur: Ortak inanç ve amaç, ortak değerler, cemaat, ritüeller, semboller, kutsallar, mitler ve kurtarıcılar.¹⁸⁷

Amerikan tarihinde “*başkan*,” halkın sivil inancının lideridir. Lider kimi zaman Abraham Lincoln gibi *ulusal bir peygamber gibi* davranmakta, kimi zaman ise Eisenhower gibi *ulusal papaz* olarak içselleştirilmekte, bazen ise Reagan gibi *sivil dinin baş rahibi* tavrını takınmaktadır. *Sivil dinin peygamberi* rolündeki başkan, ulusal politikaları uhrevi değerlerle ilişkilendirerek, halkı fedakarlığa çağırma görevini üstlenir. Şayet başkan ulusal papazlığa soyunursa, halkın değerlerini onlara hatırlatarak, bunlara tutunmaya davet eder ve onları sıkıntılar hakkında teselli eder. Başkan rahiplik yapmayı tercih ediyorsa bu defa yapılacak şey ulusal cemaatini pohpohlayarak, onları ABD'nin misyonlarına davet etmektir. Bu teopolitik mizaçlı başkanlar, demokratik olarak seçilerek Amerikan halkının arzusunu yansıtmaktadırlar.¹⁸⁸

Başkanların yemin töreni konuşmalarında ABD, Tanrı tarafından âdeta “*dünyanın süpermeni*”¹⁸⁹ olarak görevlendirilmiştir. Başkanlar bu törenlerde “*Amerikan istisnailiğini*” ve dolayısıyla hegemonik konumunu kalın çizgilerle tekrar tekrar hatırlatarak, devletin hegemonya mitlerini yeniden üretirler: “*Kurucularımızı, tıpkı eski İsrail'de olduğu gibi ana yurtlarından çıkaran ve onları hayatın tüm gereklilikleri ve rahatının bulunduğu bir ülkeye yerleştiren eli olduğumuz Varlığın (Tanrı'nın) lütfuna benim de ihtiyacım olacak...*”¹⁹⁰

¹⁸⁵Ataman, a.g.e. (2020), s. 66, s. 76; Kinnvall, “Nationalism, Religion...,” a.g.m. (2002), ss. 89-90; Bellah, a.g.m. (1967), s. 7.

¹⁸⁶Şükran günü, İbrani-Hristiyan gelenekten neşet eden sivil dinin özü gibidir. Zira bir göç ülkesi olan ABD, Firavun'un gazabından kaçan İsrailoğulları gibi; Hacılar ve Püritenler tarafından kurulmuştur. Alıntı için lütfen bkz. Everton, a.g.m. (2023), ss. 1-2.

¹⁸⁷Kemal Ataman, “Düşünce ve Sanat Merkezi, “Sivil Din,” <https://www.youtube.com/watch?v=Y5MtqD7LLaY&t=5568s> [Erişim 06.08.2021]; Bellah, a.g.m. (1967), s. 4, s. 11.

¹⁸⁸Linder, a.g.m. (1996), ss. 733-735.

¹⁸⁹Marie Gould, “Dissecting the Man of Steel: The Evolution of Superman as a Reflection of American Society,” (Lisans Tezi, Bellarmine University, 2020), s. 45.

¹⁹⁰ABD'de hegemonik mitler konusuna tezin dördüncü kısmında ayrıntılı olarak yer verilmektedir. Alıntı için bkz. Thomas Jefferson Second Inaugural Address, Second Inaugural Address, March 4, 1805, https://avalon.law.yale.edu/19th_century/jefinau2.asp [Erişim 04.05.2022].

Jefferson’ın bu sözlerinde yer alan “*Amerikan sivil dininin Tanrısı*,” âdeta ABD’nin dünyayı kurtarması için lütuflar yağdırmaktan başka işi olmayan bir Tanrı tahayyülü içermektedir. Böylelikle, başkan konuşmaları yoluyla ABD’nin “*Tanrı’nın kozmik planındaki yeri ve misyonu*”¹⁹¹ kolektif hafızaya sürekli olarak hatırlatılır. Zira “*seçilmiş kullar*” olan Anglo-Sakson ve Protestan (WASP) “*beyaz adamın yükü*” ağırdır.¹⁹² Carter’ın deyişiyle “Kutsal Kitap kime çok şey verilirse, ondan çok şey isteneceğini söyler” ve Amerikalılar’ın “buna mukabil verecek çok şeyi” vardır.¹⁹³

Başkanların konuşmalarında farkedilen başka bir özellik ise ABD’nin İsrail’le özdeşleşmesini içeren retorik tercihidir. Nitekim yukarıda Jefforson’ın konuşmasında vurgulanan bu ortak ruh ifadelerinin altında âdeta şu anlatı bulunmaktadır: İngiltere’den (Mısır’dan) ABD’ye (“*Yeni İsrail’e*,” “*Vaad Edilmiş Topraklar’a*”) dini baskı nedeniyle kaçan Protestanlar, göç etmelerinin ardından, Kızılderililer’den (Kenanlılar’dan) topraklarını alarak kendilerine “*Cennetin Krallığı*”nı kurmuşlardır.¹⁹⁴ Bu özdeşleşme geçmişten günümüze pek çok başkan söyleminde bulunmaktadır. Zira kendi benliğini İsrail üzerinden inşa eden kurucu anlatıya göre ABD’nin İsrail’e olan tutkusu, İbrani-Hristiyanlık ortak miras temeliyle çok yakından ilişkilidir.¹⁹⁵

ABD’de 17 ve 18. yüzyıllara dayanan geçmişle bilinen Protestanlık; Baptizm, Presbiteryenizm, Methodizm, Lüteryanizm gibi pek çok kollara ayrılmıştır. Ancak septik bakış açısıyla ayrışan modernistler haricinde, genel anlamda Fundamentalist-Evanjelizm’in bir ortak inanç şemsiyesi olduğu söylenebilir. Tezi ilgilendirdiği kadarıyla bu inancın en belirgin temaları ise kısaca Eski ve Yeni Ahit’i (Kitab-ı Mukaddes) kapsayan kutsal metinlerde geçen ve Armageddon Savaşı, İsrailoğulları’nın onlara vaad edilen topraklara dönüşü, İsa Mesih Peygamber’in yeryüzüne ikinci gelişi gibi dini “*Kıyamet Beklentisi*” literatürüne inanan asabiyetlerdir.

Daha sonraki bölümlerde detaylarına ineyeğimiz bu konuda özel olarak altı çizilmesi gereken nokta, ABD sivil dininin ülkenin barındırdığı tüm ideolojileri ve dinleri kapsayan müphem

¹⁹¹Kemal Ataman, “Düşünce ve Sanat Merkezi, “Sivil Din,” <https://www.youtube.com/watch?v=Y5MtqD7LLaY&t=5568s>; Bellah, a.g.m. (1967).

¹⁹²“*Seçilmişlik*” düşüncesi “*amm kadoş*” veya “*goy kadoş*” (kutsal halk/millet) terimleriyle İsrail halkını belirtmek üzere Tevrat’ta da geçmektedir. Ortak dini miras bu anlamda da kendisini göstermektedir. Ayrıntılar için bkz. Halit Ahmet Çiftçi, “Kitab-ı Mukaddes’te İsrailoğulları’nın Seçilmişliği ve Justin Martyr’in Seçilmişlik Eleştirisi,” *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, c. 38 (2017): 219-236, s. 221.

¹⁹³Ertem (Doktora Tezi, 2010), ss. 96-107; Jason Berggren&Nicol C. Rae, “Jimmy Carter and George W. Bush: Faith, Foreign Policy, and an Evangelical Presidential Style,” *Presidential Studies Quarterly*, c. 36., S. 4 (2006): 606-632, s. 617.

¹⁹⁴Wald&Calhoun-Brown, a.g.e. (2011), s. 52; Westbrook, a.g.e. (2014), s. 294; Ehle, a.g.e. (1977), s. 22; Paul, a.g.e., (2014), ss. 137-142; Hakan Yılmaz, *Amerika’da Evanjelik Hareket: Dini ve Siyasi Yansımaları* (Doktora Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, 2019), s. 64.

¹⁹⁵Everton, a.g.m. (2023), ss. 1-2.

tonunun Carter, Bush ve özellikle de Trump'ın başkanlık dönemlerinde Evanjelizm'in tonlarına doğru kaymış olmasıdır. Bu bağlamda sivil din, başkanların dini anlatıları politik sahaya taşınmasında oldukça uygun bir platformdur. Elbette arka planda Amerika Birleşik Devletleri'nde politik sahada oldukça aktif lobiler, yükselen muhafazakâr Protestanlık ve Amerikan istisnacılığının yüksek etkisi de tartışmasıdır. Bu etkiyi Mearsheimer&Walt ve onların ardından yazılan pek çok çalışma zaten kanıtlamıştır.¹⁹⁶ Bu tez ise konuya dair öne sürülen düşüncelerin gerçekte birbiriyle yarışmak yerine, hepsinin sarmal bir biçimde birbirleriyle bağlı olduklarını ve güçlerini İsrail tandansında birleşen “*Armageddon asabiyeti*”nden aldıklarını iddia etmektedir. Bununla beraber Amerikan hegemonyasındaki gerileme ve buna bağlı olarak artan kaygı ile, yeniden canlandırılan sivil dinin Evanjelik renge boyanarak mesihanik anlatılara/politikalara yol açtığı düşünülmektedir. Böylelikle geçmiş, bugün ve geleceğin kontrolünün kendilerinde olduğunu her fırsatta dile getiren ABD başkanları silsilesinde Donald Trump eliyle “*geleceğin kaygısı*” susturulmak istenmiştir. Zira kaygıya yol açan geleceğin belirsizliğini kırmak ancak onun senaristi olmakla sağlanabilir.¹⁹⁷

Özetle, Amerika Birleşik Devletleri'nin gerilemesiyle açığa çıkan büyük kaygıların İsrail dış politikası kompartımanı üzerinden gösterilen “*hegemonya onurunu tamir çabasında*” sivil din, iyi bir sıçrama tahtası olmuştur. Bir sonraki bölümde sivil din vasıtasıyla politik sahada yeniden üretilen dini anlatılara ve ontik alan tanımına yer verilerek Başkan Trump'ın Evanjelik dini anlatılarını siyasal mit haline getirmesinin altındaki amaç sorgulanmaktadır. Politik sahaya taşınan Evanjelik mesihanik anlatıların detayları ise tezin beşinci bölümünde “*Mesianik Dini Anlatılar ve Evanjelik Asabiyetler*” başlığı altında yer almaktadır.

2.3.1. Sivil Din Vasıtasıyla Politik Sahada Yeniden Üretilen Dini Anlatılar ve Ontik Alan

İnsanlar eylemlerinin kaynağı olan amaçlarına uygun biyografik anlatılar geliştirirler. Tıpkı insanlar gibi ontolojik güvenlik arayan aktörler olarak devletler de biyografik anlatılara ihtiyaç duyarlar. Bu anlatılar, faillerin söylem ve eylemlerini, olaylar karşısındaki tepkilerini, üsluplarını ve rutinlerini kapsayan bir anlam binasına işaret etmektedir. Başka bir deyişle anlatılar, aktörün kendi benliğine refleksif bakışını yani kendisini nasıl tanımladığını ortaya koymaktadır.¹⁹⁸ Zira aktörler, biyografik anlatılarını benliklerini oluşturan ontolojik sorulara

¹⁹⁶Mearsheimer&Walt, a.g.e. (2017); Mead, a.g.m. (2006); Skillen, a.g.m. (2006).

¹⁹⁷Rumelili, “Integrating Anxiety...,” a.g.m. (2020).

¹⁹⁸Vincent Della Sala, “Narrating Europe: the EU's Ontological Security Dilemma,” *European Security*, c. 27, S. 3 (2018): 266-279, ss. 266-267.

verdikleri cevaplarla şekillendirerek, kendilerine bir karakter çizmektedirler. İçsel olarak üretilen anlatılar, beden ile söylemler, eylemler veya rutinlerle ortaya çıkmaktadır. Failler arasında farklılaşan bu anlatılar, tek bir failde de zaman, mekân ve koşullara göre değişkenlik gösterebilmektedir. Dolayısıyla aktörlerin biyografik anlatılarını çözümleme çabası, onların dünyayı algılama biçimlerini, eylemlerini neden ve nasıl yaptıklarını/yapacaklarını anlaşılır kılmaktadır.

Ontolojik güvenlik anlayışına göre aktörlerin biyografik anlatılarıyla uyumlu, tutarlı eylemlerde bulunması beklenir. Anlatılarla tutarsız eylemler ortaya çıktığında, mevcut durum anlatıları baltaladığında ve rutinler bozulduğunda iç-varlığa anlam katan ontolojik amaçlar binası kaygı ile sarsılır. Bu durumda huzursuz edici kaygıdan uzaklaşmak için eylemlerin biyografik anlatı ile dengede, istikrarlı ve uyumlu olması sağlanmalıdır. Bunun için benlikte var olan biyografik anlatının mevcut duruma uygun olan kısımları öne çıkarılarak anlatı yeniden üretilebilir. Birey düzeyinde bellekte üretilen biyografik anlatılar, devlet düzeyinde siyasi elit söylemleri ve kurumlar aracılığıyla kolektif bilinçte inşa edilmektedir. Dolayısıyla biyografik anlatılar, siyasal sistemlerde politik ve toplumsal alanı düzenlemede kullanılan bilişsel haritaları kavramada merkezi önemdedir. Zira devletler anlatıların üretimi ve tekrar üretimi yoluyla geçmiş-bugün-gelecek çizgisinde benliğin istikrarını amaçlayarak, *kendileri olmaya* yani ontolojik güvenlik durumuna yaklaştırmaya çalışırlar. Diğer bir deyişle anlatılar yoluyla kaygıyı paranteze alarak, temel güveni sağlamak ve rutinelere zemin oluşturmak amaçlanmaktadır.¹⁹⁹

Biyografik anlatının sürekliliği ile ontolojik güvenlik sağlama amacıyla olan aktörler, benliğin üzerine kurulduğu ontolojik binayı sarsan kritik durumlarda, iç-kaynaklı varlığın güvenliğini fiziksel güvenliğe tercih edebilirler. Çünkü ontolojik güvensizlik durumunda benlikte oluşan istikrarsızlık, tutarsızlık, içsel çatışmalar ve kaygı, failliğin durmasına sebep olabilir. Dolayısıyla aktör, ontolojik güvenliğine yoğunlaşarak, benliğini iyileştirmeyi öncelemektedir. Özellikle rutinlerin bozulduğu, kolektif kaygının ortaya çıktığı zamanlarda görülen bu iyileşme çabasında, bazen fiziksel çıkarları takip eden “*rasyonel seçimler*” yerine, “*irrasyonel*” kabul edilen ya da “*absürd*” olarak nitelendirilen bir yol izlendiği de görülmektedir.²⁰⁰ Böyle durumlarda devletin diğer birtakım fiziksel/zâhiri çıkarları ile örtüşmemesine rağmen, anlatı üretim/yeniden-üretim süreci politik elitler eliyle manipülasyona uğratılmakta ya da başka bir deyişle “*çıkar tanımı değiş(tiril)mektedir.*” Bu türden kritik durumlarda, politik elitlerin

¹⁹⁹A.g.e.

²⁰⁰Mitzen, a.g.m. (2006). Bu cümlede geçen “*absürd*” Kierkegaard’ın bakış açısını yansıtmaktadır. Kierkegaard’a göre “*absürd*” imanın âdeta bir gerekliliğidir. Ayrıntılar için bkz. Kierkegaard, a.g.e. (2002), s. 104.

inancı/dini değerleri, milliyetçiliği kullanarak halkların duygularını manipüle eden anlatılar ürettiği görülür. Kinnvall'a göre bu anlatılar çoğu zaman hayali/nostaljik bir geçmiş anlatısına vurgu yaparken, aynı zamanda popülist-nativist politika hedeflerinde ve gerçek-dışı, hayali benlik tasavvurlarında kullanılmaktadır. İnsanların inançlarına ve duygularına vurgu yapacak şekilde oluşturulan politik söylemler/mitler halklarda kaygıyı önlemek, kızgınlıkları nötürlemek ve bir açıdan kaygıya yol açan asli sebepleri paranteze almak için üretilmektedir.²⁰¹ Böylelikle idealize edilen benlik algısı gerçek olmasa da gerçek-miş gibi yapılarak ontolojik güvensizlik ile ortaya çıkan anlam arayışına cevap üretilmektedir.

Kolektif benlik inşasında toplumlarda bulunan yerleşik inançlar politika için oldukça işlevseldir çünkü ontolojik sorular kaygı ile açığa çıktıklarında, bunların tamamına yanıt verebilen anlam sistemleri, hedefe ulaşmada kestirme yollar sunarlar. Dolayısıyla devletler kriz dönemlerinde inançların toplumlar üzerindeki derin duygusal bağlarını kullanarak, birtakım yarı gerçek-yarı kurgusal siyasi mitler üretebilirler. Bu mitler, sosyolojik temeller üzerine inşa edilen ve kolektif aktörlerce desteklenen anlam sistemlerini, inanç ve değerleri sembolize eden anlatılardır. Devletlerin kuruluş aşamalarında, benlik algılarında kullanılan ve kırılma anlarında üretilen/yeniden-üretilen politik mitler ontolojik güvenliği sağlamada önemli araçlar olarak kabul edilmektedir. Literatürde “ulusal mitler” olarak yer alan bu efsanevi hikâyeler güçlü anlatılardan beslenirler. Dolayısıyla ulusal mitleri analiz etmek hem devletlerin mevcut durumlarını ortaya koymak hem de ulusları simgesel benlik anlatılarına göre karakterize etmek imkânı sunmaktadır.²⁰²

Mitler kendi içlerinde; gerçeklik ile kurgu, akıl ile duygu ve belirli toplumsal özellikler ile evrensellik gibi ikilikler taşıyan melez bir yapıdadırlar. Topumlarda derin duygusal kökleri bulunan ilkel veya modern mitler, reddedilmelerini imkânsızlaştıran bir kutsiyet barındırmaktadırlar.²⁰³ Özellikle dini değerlere dayanan mitler söz konusu olduğunda, bu dine mensup olanlar tarafından bunları sorgulamak, reddetmek daha da zor hale gelmektedir. Dolayısıyla gerçeklik barındıran bir inanişaya dayanan mitleri insanlara kabul ettirmek için özel bir çaba harcamak zorunda kalınmaz, çünkü bu tür mitler hatırlatıldıklarında kendilerini empoze etme gücüne içkindirler.

Kolektif hafızada yerleşik bulunan bu tür anlatılar, diğer anlatı çeşitlerine göre daha sağlam, daha inandırıcı ve sürekliliğini kendiliğinden sağlayabilen bir yapıdadır. Ulusal mitlerin

²⁰¹Kinnvall, “Ontological Insecurities and Postcolonial Imaginaries...,” (2018), s. 3.

²⁰²Sala, a.g.m. (2017), ss. 2-4; Gérard Bouchard, *National Myths: Constructed Pasts, Contested Presents* (London: Routledge, 2013), s. xii; Gérard Bouchard (ed.), “The Small Nation with a Big Dream,” *National Myths: Constructed Pasts, Contested Presents* (London: Routledge, 2013): 276–297, s. 2.

²⁰³Bouchard, “The Small Nation with a Big Dream... a.g.e. (2013), ss. 2-3.

kolektif duygu patlamasına yol açan kutsal yönleri, halklara *uğrunda ölünecek bir amaç* vermektedir. Bu amaç, insanları kendi etrafında toplayarak birlik ruhunu (asabiyet) üretmekte ve sosyal aidiyet duygusunu kuvvetlendirerek insanlara “*kim olduğunu*” hatırlatmaktadır.²⁰⁴ Ayrıca politik özneler genellikle devlet düzeyinde var olan eksiklikleri giderebilmek için kolektif düzeyde sembolik süreçlerle özdeşleşmeler kurarlar, yani fantastik anlatılarla (sözde bütün ve gerçek) bir benlik inşa ederler.²⁰⁵ Bu özellikleriyle mitler devletler tarafından kriz dönemlerinde ontolojik güvenlik sağlayıcı bir araç olarak kullanılmaktadır. Kolektif hafızayı uzun süre ve kuvvetli şekilde etkileme cazibesine sahip olan bu anlatılar, benliğin yaralarını toplumsal coşkunlukla hızlı bir şekilde sarabilirler.

Ulusal mitlerde, tarihi referanslar yani devletlerin kurucu anlatıları oldukça önemlidir. Çünkü mevcut biyografik anlatıyı tamamıyla silmek, farklı bir aktör olmayı kabullenmekle eşdeğerdir ki bu da ontolojik binayı kökünden sarsmak demektir. Bunun yerine, genellikle nostaljiye başvurulur, kurucu anlatıdan güncel konjonktüre uygun kısımlar parlatılır ve mevcut anlatı, farklı bir odakla yeniden sunulur. Özellikle kurucu anlatılarında dini öğeler bulunan devletler, nostaljik öğeleri kullanmakta zorlanmayacaktır çünkü din teması her zaman diliminde insanlar üzerindeki etkisini sürdürmektedir. Dolayısıyla geçmiş, bugüne uyarlanarak aktarılır ve gelecek kaygısı kutsal ilahi misyonlarla unutturularak sarsılmış benlik âdeta yeniden inşa edilir.

Önceki bölümlerde de değindiğimiz gibi, Amerika Birleşik Devletleri de İsrail dış politikası bağlamında böyle bir yol izlemiş, kurucu mitlerinde var olan Protestan dini referansları sivil din vasıtasıyla öne çıkarmış ve geleceğin kutsal misyonunu tanımlayarak var olan din-kaynaklı ulusal mitleri yeniden üretmiştir. Örneğin retorik değişiklikleriyle ABD başkanları tarafından sürekli olarak vurgulanan İlahi Yazgı (Manifest Destiny), tepenin üzerinde (dünyaya ışık saçarak) parlayan şehir,²⁰⁶ beyaz adamın yükü, vaad edilmiş topraklara göç, Hacılar ve Püritenler, özgür dünyanın kutsanmış mesihi ABD,²⁰⁷ “*Kıyamet Beklentisi*” ve benzeri kurucu mitlerde dini referanslar öne çıkmaktadır.²⁰⁸ Protestanlık anlatıları barındıran bu mitler,

²⁰⁴Bouchard, a.g.e. (2013), s. 3; İbn Haldun, *Mukaddime I. ve II. Cilt*, haz. Dr. Arslan Tekin (İstanbul: İlgi Kültür Sanat Yay., 2013), s. 283.

²⁰⁵Solomon, a.g.e. (2018), s. 206.

²⁰⁶“Tepedeki Şehir,” Peygamber Yeşaya'nın İsrail'in dünyadaki özel rolüne atıfıdır ve uzun süredir ABD için kullanılmaktadır. Alıntı için Bkz. Mark Silk, “Discovered letter exposes roots of Ronald Reagan’s ‘city on a hill’ patriotism,” <https://religionnews.com/2018/09/15/the-faith-of-ronald-reagan/> [Erişim 30.05.2023]; Ertem (Doktora Tezi, 2010), s. 2, s. 87.; Ian Tyrell, “The Myth(s) That Will Not Die: American National Exceptionalism,” *National Myths: Constructed Pasts, Contested Presents*, (ed.) Gérard Bouchard (London: Routledge, 2013), ss. 50-56.

²⁰⁷Tyrell, a.g.e. (2013), ss. 56-57.

²⁰⁸Dördüncü bölümde din ve istisnacılığı harmanlayarak ABD benliğini ören kurucu ulusal mitlere “Amerikan Benliğinde Hegemonik Mitler” alt-bölümünde yer verilirken, ABD benliğinde ulusal olarak mitleştirilmiş Evanjelik dini anlatılara beşinci bölümde “Mesiyanik Dini Anlatılar ve Evanjelik Asabiyetler” başlığı altında değinilmektedir.

ABD'nin kuruluşundan bugüne benlikte yerleşik temellerdir. Politik sahnede tekrar tekrar yeniden üretilen bu ulusal mitlerde din ve siyaset harcı bir araya getirilerek; kriz zamanlarında ulusal ve uluslararası toplumun yerleşik inançlarının ortak yönlerine hitap etmenin en etkili ve kısa yolu bulunmuştur. Çünkü *“din ve milliyetçiliğin kombinasyonu, hızlı değişim ve belirsiz gelecek anlarında güçlü bir tepkidir.”*²⁰⁹

ABD'de başlayan gerileme ve özellikle 2000'li yıllarda ardı ardına patlak veren krizlerle birlikte hegemonik anlatıların bölünmesi/politik davranışlarla tutarsızlaşması, rutinlerin bozulması ile ortaya çıkan kaygıyı bastırmada benzer bir yol izlenmiştir. ABD'de siyasi arenanın tamamına dağılan kaygı, bu tezin odak noktası olan Trump dönemi İsrail dış politikasına da yansımıştır. Din, özgürlük, ekonomik refah ve küresel hegemonya temelleri üzerine kurulu olan Amerikan istisnailiği miti, *“kurtarılması gereken onur”* duygusu üzerinden dini açısı yoğunlaştırılarak İsrail sahnesinde tekrar üretilmiştir.²¹⁰ Bu bağlamda sivil din Evanjelizm rengine boyanmış, Protestanlığa dayanan kurucu mitler yeniden üretilmiş, rutinler tavizsiz hale getirilerek, ontolojik güvenlik yoğunluklu *“absürd”* politik adımlar atılmıştır. Ekonomik, siyasal, demokratik, ontolojik vb. pek çok krizle bölünen Amerikan toplumunda ve hegemonik uluslararası konumu sarsılan devlet aygıtında yaşanan içsel ve dışsal benlik krizinden çıkış yolu, dini/tarihi referanslarla kim olduğunu hatırlamak ve hatırlatmakta aranmıştır. Bu maksatla Amerikan benliği, İsrail aynasında –tıpkı kuruluş mitlerinde olduğu gibi- tekrar seyredilmeye başlanmış ve benliğin narsistik yaralarını sarmada bir anlam zemini kazandıracak mitler, semboller, kahramanlık hikâyeleri ve kutsiyet ithafları yeniden parlatılmıştır.

“Kıyamet Beklentisi” öğretisinde var olan İsrail desteği bu konuda oldukça uygun bir zemin sağlamıştır. Evanjelik mesiyaniğin anlatı temel olarak iki dini açılıma dayanmaktadır. Bunların ilki İbrahim Peygamber'e hitapla Yaratılış/Tekvin 12:3'te yer alan: *“Seni büyük bir ulus yapacağım, seni kutsayanları kutsayacağım. Seni lanetleyeni lanetleyeceğim. Yeryüzündeki halkların hepsi senin aracılığınla kutsanacak”*²¹¹ ayetlerinin Yahudi ırkına ithaf edilen (Evanjelik) yorumudur. İkincisi ise, *“Milenyalizm”* (binyılcılık) ile tanımlanan İsa Peygamber'in yeryüzüne yeniden gelişi ile başlayacak bin yıllık altın çağ kehanetleridir.²¹² Bu kehanetler, Kudüs'ün İsrail'in ebedi başkenti olarak tanınması, ABD Büyükelçiliği'nin Tel Aviv'den Kudüs'e taşınması ve diğer Evanjelik mesiyaniğin anlatılarıyla bağlantılı tüm ulusal mit,

²⁰⁹Kinnvall, “Globalization and Religious Nationalism...,” a.g.m. (2004), s. 741.

²¹⁰Tyrell, a.g.e. (2013), ss. 52-56.

²¹¹Yaratılış 12:3.

²¹²Carlo Aldrovandi, *Apocalyptic Movements in Contemporary Politics: Christian and Jewish Zionism* (New York: Palgrave Macmillan, 2014), ss. 36-61.

sembol, kutsama ve kahramanlık hikâyelerinin kaynağıdır. İncil'e dayanan bu yeniden-doğuş anlatısına göre, İsa Peygamber yeniden dünyaya gelip bin yıllık krallığını kurmadan önce birtakım aşamalardan geçilmelidir (dispensasyonalizm inancı). Buna göre öncelikle kutsal şehir Kudüs yeniden Yahudiler'in olmalıdır. Ya da İsrail'in daha fazla toprak kazanmasının Tanrı'nın planına dahil olduğuna olan inanç dolayısıyla ABD'nin Golan Tepeleri'nin ilhakını tanıması da “yeniden-doğuş” veya “*Kıyamet Beklentisi*” anlatısına dayanmaktadır.²¹³

Holokost'tan sonra anti-semitik yazından arındırılan teolojik metinlere göre, Yahudiler tarihte İsa Peygamber'i reddetmiş ve O'nu çarmıha germiş olsalar da Tanrı bu topluluğa bir şans daha tanımaktadır. Kutsal topraklarda kendilerine ait bir devlet kurduktan sonra, Yahudiler yıkılmış olan mabedlerini yeniden inşa edecekler ve bu girişim Armageddon Savaşı'na yol açacaktır. Aynı dönemde Yahudiler'in bir kısmı kendilerine verilen şansını kullanarak İsa Peygamber'i kabul edecekler, felaket yılları sonlandığında İsa Mesih dünyaya yeniden gelecektir ve milenyum yani “*bin yıllık krallık*” (altın çağ) yaşanacaktır. Özetle, Başkan Trump döneminde gerçekleştirilen İsrail odaklı politik adımlar bu mesihanik temel üzerine inşa edilmiştir.²¹⁴

Burada sorulması gereken asıl soru şudur: “Başkan Trump dönemi ABD'nin İsrail politikasında mesihanik dini anlatılar neden/nasıl politik adımlara dönüşmüştür?” Elbette bu konuda tek bir hedef olduğu söylenemez. Başkan Trump'ın 2016 ve 2020 seçimlerinde Evanjelik asabiyetlerin güçlü rüzgârını arkasına alma arzusu bunlardan biridir. Nitekim Trump 2016 seçimlerinde yüzde 81, 2020'de ise yüzde 59 Evanjelik oy desteği almıştır.²¹⁵ Bunun dışında üzerinde durulan bir diğer alt başlık, *Armageddon asabiyetlerinin* İsrail için yürüttükleri güçlü lobi destekleridir. Howard J. Wiarda'ya göre ABD'de küresel ve büyük bir ticarete dönüşen lobicilik yoluyla, yerli şirketlerden yabancı hükümetlere kadar geniş bir yelpazede “*müşterilere*” politika satılmaktadır. ABD'de 50.000'e ulaşan lobicilerin çokluğu, her bir meclis üyesine 100 lobici düşmesi demektir. Müşterilerine halkla ilişkiler, araştırma hizmetleri, reklam, oy potansiyeli yükseltme, televizyon reklamları ve politik tavsiyeler konusunda hizmet verebilen lobiciler, âdeta bir tüccar edasıyla çalışmaktadır. Bu bağlamda İsrail lobisine de değinen Wiarda, bu güçlü grup ya da lobilerin ABD dış politikasındaki baskın rollerini tek tip bakış açısına sahip

²¹³Hakan Yılmaz, “Evanjelik Hareketin ABD Siyaset Kurumundan Dinî Talepleri Üzerine Bir İnceleme,” *Oksident*, c. 1, S. 2 (2020): 27-58, s. 46.

²¹⁴Samuel Goldman, *God's Country: Christian Zionism in America* (Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2018), ss. 18-40.

²¹⁵Pew Research Center, “How the Faithful Voted: A Preliminary 2016 Analysis,” <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2016/11/09/how-the-faithful-voted-a-preliminary-2016-analysis/> [Erişim 16.01.2022]; Pew Research Center, “Most White Americans Who Regularly Attend Worship Services Voted for Trump in 2020,” <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2021/08/30/most-white-americans-who-regularly-attend-worship-services-voted-for-trump-in-2020/> [Erişim 16.01.2022]

olmanın yetersizliğiyle ve resmin bütününe bakmamaları nedeniyle eleştirmektedir. Dolayısıyla hükümet makinesinin yağının *para* olduğunu söyleyen yazar, ABD’de, baskı gruplarının lobicilik faaliyetlerinde para eksenli tavırları nedeniyle çoğulcu ve rekabete dayanan demokrasiden çok uzaklaştığını belirtmektedir.²¹⁶

Bu tezde ise daha önce belirtildiği gibi Amerikan benliğinde yerleşik İsrail tutkusunun neşet ettiği sivil din, Armageddon asabiyeti, Protestan dini anlatılar vb. gibi unsurların ABD’nin İsrail politikaları üzerindeki etkisi ortaya konulurken, diğer yandan bu unsurların yeniden üretilmesine neden olan bir başka etken daha olduğu iddia edilmektedir: “*yaşadığı krizlerle içerde bölünmekte ve uluslararası konumunda gerilemekte olan ABD’nin, kırılan hegemonik onurunu İsrail odağında din vasıtasıyla iyileştirme çabası.*” Daha önce de belirtildiği gibi ABD’de ortaya çıkan ontolojik güvensizliği iyileştirmek için etrafında birlik ruhu (asabiyet) üretecek bir ideal etrafında birleşmeli; geleceğin kaygısından, geleceğin senaristi olarak çıkılmalı ve aynı zamanda ABD hegemonyası izolasyonizme rağmen tekrar gösterilmeliydi. Dolayısıyla insanlara, toplumlara hitap edebilmek için genel bir gerçekliğin, kurucu bir mitin cazibesi temel alındı: “ölüme/sona dair Kıyamet Beklentisi anlatısı” ABD böylece sivil din platformu üzerinden tüm dinlerde var olan ve Amerika Birleşik Devletleri’nin kurucu mitlerinden olan bir anlatıyı, kıyamet inancını politik sahada yeniden üretmiştir.

Ek olarak belirtmek gerekir ki, “*bedenlerin ölümü, dünyanın sonu*” düşüncesine sahip olmak için, herhangi bir dini inanca sahip olmak da gerekmebilir, zira modern zamanın riskleriyle sürekli olarak uyarılan insanlar *tam olarak kendileri olabilmek için*, ölümlülük gerçeğini kabul ederler. Nitekim Giddens da modern zaman insanların nükleer ve ekolojik tehlikelerle yüzleşmelerini “*kıyamet*” kavramıyla açıklamaktadır.²¹⁷ Bu noktada hedeflenen “*yakın ölümün duygusal etkisi*”ni ve ölüm sonrası inançların cazibesini kullanmaktır.²¹⁸ Ölümün kaçınılmazlığı, insanın ölüm karşısındaki çaresizliği ve diğer her şeyi unutturma gücü politik anlamda araçsallaştırılmaktadır.

Diğer bir hedef ise, bilinmeyen, öngörülemeyen geleceğin kaygısından, geleceği inşa ederek kurtulmaktır. “...Çünkü gelecek sadece geleceği şekillendirme gücüne sahip olanlar tarafından bilinebilir...”²¹⁹ ve böylelikle devletler kendi kaderini tayin eder.²²⁰ Şayet bunun çözümü

²¹⁶Wiarda, a.g.e. (2009), s. 126, ss. 129-130.

²¹⁷Eric J. Ettema, “Death: ‘nothing’ Gives Insight,” *Medicine, Health Care and Philosophy*, c. 3, S. 16 (2013): 575-585, s. 576. Bkz. Ernest Becker, *The Denial of Death* (Simon and Schuster, 1997); Giddens, a.g.e. (2010), s. 15, s. 29.

²¹⁸Ettema, a.g.m. (2013), s. 576.

²¹⁹Rumelili, “Integrating Anxiety...,” a.g.m. (2020), ss. 261-264.

²²⁰Felix Berenskoetter, “Friends, There Are No Friends? An Intimate Reframing of the International,” *Millennium*, c. 3, S. 35 (2007): 647-676, s. 656.

“Tanrıyı kıyamete zorlamak” ise gereken yapılacaktır ve böylelikle “Cennetin Krallığı”na ulaşılacaktır.²²¹ Dolayısıyla Amerika Birleşik Devletleri’nde Başkan Trump dönemi İsrail politikasında yeniden üretilen ahir zaman eskatolojisi, hemen hemen dünyadaki tüm insanlara hitap edebilecek güçteki ölüm/son anlatısına dayanmaktadır. Belli bir gerçekliğe dayansa da abartılar içeren, özel yorumlar barındıran bu türden politik mitler var olan krizleri insanlara unutturmak konusunda oldukça işlevseldirler.²²² Zira var olan sorunların üzerinde ve onları gözardı etmeyi sağlayacak nihai sona dair bir meta-anlatı, bir anlam-sistemi sunulmaktadır. Dolayısıyla ortaya çıkan anlatı âdeta şu minvaldedir: “kıyamet kopacaktır ve ABD bu konuda da her zaman olduğu gibi, üzerine düşen görevi yapmaktadır ve izolasyonculuğu seçmiş olsa bile hegemonik gücünü uluslararası alanda tekrar masaya elini vurarak kanıtlayacaktır.”

Bu kurgudan hareketle, BM Genel Kurulu’nun 1947’de aldığı 181 numaralı taksim kararıyla uluslararası bir statüye sahip olan (corpus separatum) Kudüs şehrini, uluslararası hukuka aykırı şekilde tek-taraflı olarak İsrail’in başkenti olarak tanıyan Başkan Trump, önceki başkanların yönetimlerinde gerçekleştirilememiş bir politik adım atmıştır. “Tanrı’nın planını” hayata geçirmekte olduğunu söyleyen Başkan Trump, Evanjelik liderler tarafından kutsallaştırılırken, Kudüs’ün ABD sivil dinindeki önemi tekrar gün yüzüne çıkarılmıştır. Dolayısıyla ABD’nin İsrail dış politikası üzerinden benlik anlatısı üretimi, sadece neyin ne zaman yapılacağına değil, aynı zamanda “nerede” yapılacağına da işaret etmektedir. Aralarında 6717 mil mesafe bulunmasına rağmen, Kudüs şehrinin ABD’nin ulusal benliğindeki özel önemi, yeniden-doğuşun mekânı olmasından kaynaklanmaktadır.²²³ Yani diğer bir anlamda Kudüs şehri, Amerika Birleşik Devletleri’nin ontik alanıdır.²²⁴

²²¹Halsell, a.g.e. (2003).

²²²Tyrell, a.g.e. (2013), ss. 50-51.

²²³Sala, a.g.m. (2017), s. 4; Ejodus, a.g.e. (2020), s. 10, s. 31. Ayrıntılar için bkz. McSweeney, *Security, Identity and Interests...*, a.g.e. (1999), ss. 2-5.

²²⁴Diğer yandan Kudüs şehri İsrail’in de ontik alanıdır. Bu durum İsrail benliğinde Kudüs şehrinin yerini, Filistinlilere dair algıları ve benlik tanımlarının altında yatan anlatıları açmayı da gerektirebilir. Bilindiği üzere İsrail devlet benliği, bir Yahudi devleti olmak hasebiyle Filistin topraklarının Tevrat’ta Tanrı tarafından kendilerine verildiğine inandıkları dini söylem üzerine, yani “Arz-ı Mev’ud” (Vaad Edilmiş Toprak) inancı üzerine kuruludur. Bu inanca sahip pek çok Yahudi, zaten kendilerine ait olduğuna kani oldukları bu topraklarda yaşayan Filistinlilerin konum aidiyetlerini reddetmektedirler. Bölgeye göç etmeden önce bu bölgede yerleşik kimsenin yaşamadığı düşüncesine dayanan bu mite göre Yahudiler, kendilerine ait halksız bir toprağa döndüklerini iddia etmektedirler. İsrail, bu Siyonist söylemi ulus-devlet inşasında kullanmış, dolayısıyla Yahudilik inancını Siyonizm’le sekülerleştirerek millileştirmiştir. Bu temele dayanarak Yahudiler için “seçilmiş üstün halk” olan İsrailoğulları dışındaki herkes Oved Avoda Zara (doğru yoldan sapmış) yani “yabancı”dır, diğer bir deyişle “öteki”dir. Yani İsrail’de ötekileştirme Yahudi ulus-devlet bilinci oluşturulurken temel harca katılmıştır. İsrailoğulları ontik alan Kudüs’e bir gün mutlaka geri dönerek hüküm sürecekleri günü, “gelecek sene Kudüs’te” söylemiyle ve bu topraklara olan bağlılıklarını: “Seni tutarsam, ey Kudüs, sağ elim hünerini unutsun!.. Eğer seni anmazsam, eğer Kudüs’ü baş sevincimden üstün tutmazsam, dilim damağıma yapışsın” anlatısıyla ifade etmektedirler. Ayrıntılar için lütfen bkz. Tekvin 15: 12-21; Tevrat, Mezmurlar, 137; Ilan Pappé, *İsrail Hakkında On Mit*, çev. S. Erdem Türközü (Ankara: Nika Yay., 2017), ss. 19-29; Eldar Hasanov, “Nuhi Kimliği Bağlamında

Ontolojik güvenliğe yaklaşımda belirli bir maddi çevreye bağlılığı ifade eden “ontik alan,” aktörlere bir mekâna aidiyetle “evde ve güvende hissetme” duygusu aşılar. Ontolojik güvenlik duygusunun önemli ve köklü kaynaklarından olan aktör-mekân ilişkisinde, mekâna dair tarih, anlatı, anlam ve rutinlerle bir alan, benliğin biyografik anlatısına dahil edilmektedir.²²⁵ Kudüs şehrinin ABD’nin benlik anlatısına dahil oluşu bu ülkede var olan “Salem” olarak isimlendirilmiş ilçelerin çokluğu vasıtasıyla da okunabilir. Örneğin Illinois, Indiana, Massachusetts, New Hampshire, New Jersey, North Carolina, Ohio, Oregon, Virginia eyaletlerinde bulunanlar dahil olmak üzere toplam 36 ilçede Salem adının kullanıldığı görülmektedir.²²⁶ Bununla birlikte “Salem” isimlendirmelerini geçmeyecek şekilde Antik Yunan, Sümer ve Babil medeniyetlerinin şehir isimlerini de (Babylon, Memphis vb.) ilçelerinde kullanan Amerikalılar, bu noktada eski dünya medeniyetlerinin mirasını temsil eden bir topluluk olma iddiasını devam ettirmektedir. Tüm bunlardan hareketle, kurucu mitlerini takip eden ABD, hegemonya olma iddiasını bu sembolizm ile de görünür kılmaktadır.

Dolayısıyla ABD için fiziksel mesafe dolayısıyla rasyonel bir bağlantı kurulamayan *Kudüs ontik alanı*, gerileme ile kaygıya sürüklenen benliğinde var olan Protestan köklere atıfla okunduğunda ontolojik güvenliği sağlama amacıyla anlaşılır olmaktadır. Tüm dinlerin odak noktası olmak itibarıyla küresel bir değer taşıyan ve dolayısıyla hegemonik bir iz bırakılması mümkün olan bu şehir, bu noktada içe-yansıtma/içeatım yoluyla (introjection) benlik anlatısına dâhil edilmektedir.²²⁷ Böylelikle dini anlatılarla, sembolik ve stratejik öneme haiz bir mekân sahiplenilmekte ve benlikte özel bir statüye yükseltilmektedir.²²⁸ Ya da diğer bir deyişle, ABD için Kudüs şehri Amerikalı Armageddon asabiyeti için öneminin haricinde, devletin biyografik anlatısına işlenmiş özel bir alandır. Nitekim Mısırlılar, Babilliler, Persler, Romalılar, Osmanlılar vb. gibi pek çok medeniyetin/hegemonun uğruna çatıştığı Kudüs şehri, “binlerce yıldır tarihin en işlek kavşaklarından”dır.²²⁹ Dolayısıyla Kudüs’ün medeniyetler indindeki

Yahudilikte Yabancı Algısı,” *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi*, c. 2, S. 1 (2015): 137-160, s. 140, ss. 153-154

²²⁵Volker Boege, “Ontological Security, the Spatial Turn and Pacific Relationality: A Framework for Understanding Climate Change, Human Mobility and Conflict/Peace in the Pacific, Part I,” *Toda Peace Institute Policy Brief* 123 (2022), s. 2, s. 6.

²²⁶Ayrıntılar için lütfen bkz. Geotargit, <https://geotargit.com/called.php?qcity=Salem> [Erişim 11.09.2020].

²²⁷“Yaşamın çok erken aşamalarında oluşan ve yansıtmaya (projeksiyon) benzer bir savunma mekanizmasıdır.[2] Bilinçdışı olarak kişinin kendi zihni içine bir nesne veya kişi karakterinin alınması içeatımın yaygın kullanılan bir tanımıdır.” Alıntı için lütfen bkz. İbrahim Taymur&Rıza Cumhur Boratav, “İçselleştirme, içeatım, içeatım ve özdeşim,” *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, c. 5, S. 3 (2013): 330-342, s. 334.

²²⁸Ejdus, a.g.e. (2020), s. 27.

²²⁹Douglas Wilson, *Cities that Ruled the World: How Jerusalem, Athens, Rome, London Shaped Global History* (USA: Thomas Nelson, 2009), s. 8.

önemi, ABD'nin hegemonik gururunu bu şehir üzerinden onarmaya çalışmasına neden olmuştur.

Başkan Trump Kudüs'te büyükelçilik açmanın ve bu şehri İsrail'in başkenti olarak tanımanın uluslararası hukuka aykırılığının ve uluslararası arenada büyük yankı uyandıracağına farkındadır. Zira Kudüs'te açılması planlanan ABD Büyükelçiliği'ne dair yasa Kongre'ye ilk kez 1995 yılında gelmiş, ancak 22 yıl boyunca (1995-2017) ABD Başkanları Bill Clinton, George W. Bush ve Barack Obama tarafından gerçekleştirilmesindeki zorluklar nedeniyle sürekli olarak ertelenmiştir.²³⁰ Dolayısıyla Başkan Trump döneminde Evanjelizm'in yeniden-doğuş anlatılarının siyaset sahnesine çıkması ile “*ABD'nin ontik alanı olarak Kudüs şehri*” anlayışı üzerinde yoğunlaşmıştır. Arka plandaki Cumhuriyetçi Parti, Evanjelikler, İsrail lobileri ya da kısaca Armageddon asabiyeti bu anlayışın siyaset sahnesine çıkmasında büyük çaba sarfetmiştir. Evanjelik anlatıların güçlü savunucuları Cumhuriyetçi Mike Pence, Dışişleri Bakanı Mike Pompeo, yargıç üyeliğine atanan muhafazakâr yargıçlar, oval ofise atanan Hristiyan Sağ'dan önemli isimler, teleevanjelistler, siyasetçilerle iş birliğinde olan Evanjelik liderler bu dönemde öne çıkmışlardır. Yine aynı dönemde bir politik Evanjelik danışma kurulu oluşturulmuştur. Netice olarak Amerika Birleşik Devletleri'nin sivil dini gittikçe Evanjelik bir renge boyanmış ve Trump'ın izlediği Evanjelik yol dini siyasetle güç kazanmıştır.²³¹

Dolayısıyla bu çalışma, genelde Armageddon asabiyetinin ve özelde Evanjelikler'in etkisini göz ardı etmeden dini kaynaklarına inerek detaylandırmakta ve ABD'nin gerileme kaygısıyla baş etmede din şemsiyesine sığınmasını, devletin narsist hegemonik gururunu iyileştirme çabası olarak değerlendirmektedir. Özetle Amerika Birleşik Devletleri'nin İsrail dış politikasına nüfuz eden mesiyani Evanjelik anlatılar, ontolojik güvenlik sağlamak adına araçsallaştırılmıştır. Bu bilgilerden hareketle, bir sonraki bölümde devletlerin dış politikası ve ontolojik güvenlik ilişkisi açıklanarak, ABD'nin Trump dönemi İsrail dış politikasında ontolojik güvenlik sağlamak amacıyla yeniden ürettiği ulusal benlik anlatısı incelenmektedir.

²³⁰White House Archives, “Presidential Proclamation Recognizing Jerusalem as the Capital of the State of Israel and Relocating the United States Embassy to Israel to Jerusalem,” <https://trumpwhitehouse.archives.gov/presidential-actions/presidential-proclamation-recognizing-jerusalem-capital-state-israel-relocating-united-states-embassy-israel-jerusalem/> [Erişim 11.09.2020].

²³¹John Fea, *Believe me the Evangelical Road to Donald Trump* (Michigan: William B. Eerdmans Publishing Company, 2018), introduction, s. 97.

2.4. Dış Politikada Ontolojik Güvenlik Arayışı

Dış politikaya OGÇ perspektifinden bakan çalışmalarda devletlerin benliği ile bağlantılı kararlar, biyografik anlatılar ve devletlerin kaygıdan/utançtan kaçınma, onurlarını yeniden kazanma stratejileri incelenmektedir. Bu çalışmalarda dış politikada ontolojik güvenliğe odaklanan uzmanlar geleneksel güvenlik perspektifinden farklılaşsa da kimi zaman onunla uzlaşan, bazı zaman ise fiziksel güvenliğe tercih edilen ontolojik çıkarılara dair kararları konu edinmişlerdir. Buna göre ontolojik güvenlik, dış politika tercihlerini etkileyen bir ihtiyaç olarak ele alınarak, analiz düzeyi bağlamında iki farklı bakış açısına odaklanılmaktadır. Devlet ya antropomorfik perspektifle insansılaştırılarak ontolojik güvenlik arayan aktör olarak kabul edilir veya halkın ontolojik güvenlik ihtiyaçlarını sağlamaya çalışan bir fail konumundadır.²³² *Beden-içinde-benliğin güvenliği*²³³ öznesini merkeze alan bu tezde Amerika Birleşik Devletleri'nin İsrail odaklı ontolojik güvenlik politikaları devlet aygıtı antropomorfize edilerek incelenmektedir.²³⁴

Devletler, krizlerle günlük dış politika rutinleri bozulduğunda önceden benimsediği eylemlerin sonuçlarını öngörememeye başlar ve bu durum korunma kabiliyetinin zedelendiği hissi ile kaygı doğurur. Hem dışsal (external) hem de içsel (internal) olarak şekillenmekte olan devlet benliklerinde krizler dolayısıyla değişimler görülür ve aktörlerin değişimlerle başa çıkma stratejilerini inceleyen ontolojik güvenlik, bu konuda biçilmiş kaftan gibidir.²³⁵ Aynı zamanda yaşanan krizlerin devletler üzerinde maddi-manevi (zâhiri-bâtını) çıktıları/bedelleri vardır. Örneğin ABD, yirmi yıllık askerî başarısızlığı barındıran “*Irak/Afganistan sendromu*”ndan sonra askerî harcamalarını önemli ölçüde azaltmıştır.²³⁶ Geleneksel güvenlik bağlamında atılan bu politik değişimde olduğu gibi, ABD yaşadığı ontolojik güvenlik krizlerine karşı da birtakım müdahalelerde bulunmuştur. Örneğin dost, düşman tanımları yeniden yapılmıştır. Sürekli kendisini aşağı çeken bir suçlu arayan ABD, imparatorluğu aşırı büyümekten yufka gibi yırtılmaya başlayınca (imperial overstretch), benliğine yüklediği ilahi misyonla varlığını adadığı dünya ülkelerini artık tiksindirici bir öteki (abject) olarak nitelendirmeye başlamıştır.²³⁷ Ayrıca ABD, gerilemenin etkisiyle çok kutuplu düzenin yükselişte olan diğer aktörleri olan Çin

²³²Mitzen&Larson, a.g.m. (2017), ss. 1-2, ss. 7-10.

²³³Krickel-Choi, a.g.m. (2021), s. 10.

²³⁴Ayrıntılar için lütfen 2.1.3.Ontolojik Güvenlik Literatüründeki Temel Tartışmalar alt-bölümüne bakınız.

²³⁵Mitzen&Larson, a.g.m. (2017), s. 7; Christopher S. Browning&Pertti Joenniemi, “Ontological Security, Self-Articulation and the Securitization of Identity,” *Cooperation and Conflict*, c. 52, S. 1 (2017): 31-47, s. 32.

²³⁶John Mueller&Mark G. Stewart, “America the Humble: The End of Post-9/11 Militarism,” <https://www.cato.org/commentary/america-humble-end-post-9/11-militarism> [Erişim 24.01.2021].

²³⁷Julia Kristeva, *Powers of Horror: An Essay On Abjection*, çev. Leon S. Roudiez (New York: Columbia University Press, 1982), ss. 10-25.

ve Rusya'yı *kendi kusurlarını görmezden gelerek* öfke nöbetleriyle ötekileştirmektedir. Başkan Trump'ın Kovid-19 virüsünü “Çin virüsü” olarak adlandırması ya da Başkan Biden'ın Rusya Devlet Başkanı Putin'i “katil,” “ruhtan yoksun” olarak niteleyerek aşağılaması bunlardan birkaçı olarak sayılabilir.

Devletlerin dış politikasında ontolojik güvenlik arayışında olduklarını varsayan OGÇ perspektifi bu anlamda ABD'nin ontolojik çıkarlarını, karakterini ve kurumlarını etkileyen öznelliğini tespit etmede verimli bir zemin oluşturmaktadır.²³⁸ Dolayısıyla örneğin ABD'nin hegemonik konumunu sarsan kaygı, yaşadığı onur kırıcı utançla birlikte O'nun narsistik benlik anlatılarının açığa çıkmasına, din şemsiyesine sığınmasına neden olmuştur ve bu çıktı aslında devletin ontolojik savunma mekanizmasıdır. Trump döneminde geçmişin müdahaleciliği yerine tercih edilen izolasyonizmle birlikte benliğin Jacksoncu Protestan geleneklerine aynı anda geri dönmüştür. ABD bir yandan içsel bölünmeleri, kendine yabancılaşmayı tedavi etmeye çalışırken, diğer yandan önemli diğer devletlerle ilişkilerinde geçmiş görkemli konumunu yeniden inşa etmenin peşinde koşmaktadır.²³⁹ Zira 11 Eylül sonrası dünya güvenliğinde “vazgeçilmez ulus” olma rolünden tardedilerek “dünya barışı polisliği sorgulanan ulus” haline gelen ABD'nin kırılan hegemonik gururu tamir edilmelidir.²⁴⁰ Benliğin refleksif okumasında kendisini “Dünyanın son şansı/umudu” (the last best hope of Earth)²⁴¹ olarak tanımlayan ABD, yaşadığı gerileme kaygısından çıkabilmek için biyografik anlatısında farklı odaklar benimsemiştir. Bu bağlamda ABD'nin İsrail politikasında Evanjelik dini anlatıları benimseyerek, attığı politik adımlara daha önceki bölümlerde değinilmişti. Bu bölümde ise ABD'nin İsrail'le ilişkilerine odaklanılmaktadır.

İsrail, ABD'nin kurucu anlatısında refleksif tanımlarında merkezi bir yer teşkil etmektedir. Zira Avrupa'da Otuz Yıl Savaşları'ndan sonra dini özgürlükleri için ABD topraklarına yerleşen Püritenler, devlet benliğini İsrail benliğiyle özdeşleştiren pek çok ulusal mit üzerine inşa etmişlerdir.²⁴² Bu özdeşleşme ortak dini miras, kültür, ortak/benzer tecrübeler ve kader birliği üzerinedir. Uluslararası ilişkilerde benlik üzerinden tanımlanan sosyal yapılar ve karşılıklı

²³⁸Mitzen&Larson, a.g.m. (2017), s. 5.

²³⁹Chernobrov, a.g.m. (2016), ss. 5-6.

²⁴⁰Stephen Wertheim, “The End of the Indispensable Nation,” *Spotify Podcast*, <https://podcasts.apple.com/id/podcast/the-end-of-the-indispensable-nation-stephen-wertheim/id1200758267?i=1000533850210> [Erişim 13.02.2022]; Gökhan Oğuz, “Amerikan Dış Politikasında Trump Dönemi ve Amerikan İstisnacıılığı Anlatısının Sonu,” *Iğdır University Journal of Social Sciences* (2019).
²⁴¹Stephen M. Walt, *The Myth of American Exceptionalism*, <https://foreignpolicy.com/2011/10/11/the-myth-of-american-exceptionalism/> [Erişim 24.01.2022].

²⁴²ABD hegemonyası ve istisnacıılığının İsrail'le özdeşleşme ile iç içe geçtiği kurucu ulusal mitlere dördüncü bölümde “Amerikan Benliğinde Hegemonik Mitler” başlığı altında ayrıntılarıyla yer verilmektedir. Alıntı ve yorumlar için lütfen bkz. Yılmaz, a.g.e. (Doktora Tezi, 2019), s. 64.

etkileşimlerde din faktörü oldukça önemlidir. Çünkü sosyolojik olarak din, insanlar arasında birlik ruhu (asabiyet) yaratma kuvvetine ve cazibesine sahiptir. Aidiyetlere, ittifaklara ya da ötekileştirmelere temel sağlayan din gibi bütüncül dünya görüşleri, aktörlerin biyografik anlatılarına zemin olmakta, eylemlerine yön vermekte ve dost/düşman tanımları yapmalarını sağlamaktadır. Dolayısıyla dini, kültürel, tarihi olarak aralarında bir ortak bağ bulunan aktörlerin kendilerini birbirleriyle özdeşleştirmeleri, hatta bütüncül, simbiyotik bir benliği paylaştıklarını varsaymaları mümkündür. Bu durum dini bağlarla yakın ilişkide bulunan aktörlerin “ortak” tanımlamalarını çoğaltmaktadır: “ortak dostlar/ittifaklar/asabiyetler,” “ortak düşmanlar/ötekileştirmeler,” “ortak amaçlar,” “ortak çıkarlar,” “ortak gelecek vizyonları” ya da “ortak kader birliği.”²⁴³

İbn Haldun, asabiyet teorisinde toplulukları açıklarken insanlar arasında, soya (nesebe) ve sebebe dayanan iki çeşit birlik ruhu olduğunu iddia etmektedir. Bunların ilki soy asabiyeti, yani akrabalık yoluyla doğuştan oluşan bağlar; ikincisi ise dini, millî, fikri birliklerle ile birbirine bağlanan insan topluluklarıdır. Sebep asabiyeti yoluyla oluşan birlik veya gruplarda ilişkiler “ortak” veya “benzer” duygular, düşünceler, geçmiş/tarihi tecrübeler ya da inanç vasıtasıyla kurulmaktadır. Ulus-devletlerin benlikleri de kadim inançların, kültürün, kolektif travmaların karakteristik özelliklerini taşıdıkları gibi, şekillenirken her an toplumun ve sosyal etkileşimlerin etkisi altındadırlar.²⁴⁴ Dolayısıyla ABD dış politika anlatısına dönüşen “Yahudiler’e vaat edilen toprakların verilmesi” konusu, Amerikan benlik anlatısında var olan Püriten inanç ve değerlerden kaynaklanmaktadır. Amerikan sivil din binası “göç” (Exodus), “Yeni Kudüs”²⁴⁵ (New Jerusalem), “Ölüm” ve “Yeniden Doğuş” tuğlaları ile örülmüştür.²⁴⁶ Dolayısıyla ABD’nin kuruluşundan bugüne benliğine işlemiş bir devletle ilişkisine odaklanırken ABD’nin kurucu biyografik anlatısı bize İsrail’le yakın ilişkilerini çözümlemekte yol gösterici olacaktır.

Diğer yandan bu formülün tersi de mümkün görünmektedir. Bir devletin benlik anlatıları yoluyla devletlerin dış politika ve güvenlik anlayışlarını öngörmek mümkünken, devlet davranışlarından benlik anlatısına, karakter yapısına varılabilmektedir. Zira Wendt’e göre tekrarlara dayanan aktör eylemleri ya da rutinler, failerin kimlik/benlik göstergeleridir.²⁴⁷ Yani rutinler hem ontolojik güvenlik aşısı hem de karakteri oluşturan eylemlerdir. Bu konuda İbn

²⁴³Berenskoetter, a.g.m. (2007), s. 662; İbn Haldun, *Mukaddime*, haz. Uludağ, a.g.e. (2020), s. 413.

²⁴⁴Carolyn M. Warner&Stephen G. Walker, “Thinking about the Role of Religion in Foreign Policy: A Framework for Analysis,” *Foreign Policy Analysis*, c. 7, S. 1 (2011): 113-135, s. 117; Valerie M. Hudson, *Foreign Policy Analysis: Classic and Contemporary Theory* (United Kingdom: Rowman&Littlefield, 2007), s. 119.

²⁴⁵“Yeni Kudüs” mitosu İncil kaynaklıdır. Ayrıntılar için lütfen bkz. M. B. Bozkurt, a.g.e. (2022), ss. 44-45.

²⁴⁶Bellah, a.g.m. (1967), s. 18.

²⁴⁷Alexander Wendt, “Anarchy is What States Make of it: the Social Construction of Power Politics,” *International Organization*, c. 46, S. 2 (1992): 391-425, s. 398, s. 424.

Haldun da şöyle söylemektedir: “*insan adetlerinin (ülfet ettiği) çocuğu ve ürünüdür. (Tabiatına ve mizacına olan bağlılığı bundan sonra gelir) Bir kimse, huy, meleke ve adet vaziyetine gelecek derecede birtakım hallerle ünsiyet ederse, artık bu haller o kimsenin tabiatı ve cibilliyeti durumuna gelir.*”²⁴⁸

Dolayısıyla İbn Haldun’un bu sözleri de benzer bir biçimde aktörde rutinlerden doğan karaktere işaret etmektedir. Diğer yandan aktörlerin biyografik anlatıları ve eylemleri/rutinleri arasında tutarlı bir korelasyon görülmesi ile görülmemesi arasında fark vardır. İlki aktörü ontolojik olarak güvenli olmaya yaklaştıırken, ikincisi kaygıya sürükler. Konuyu birey düzeyinde anlatmanın kavramayı kolaylaştırmasından faydalanacak olursak, *A kişisi* kendi refleksif okumasında kendini “cömert” biri olarak tanımlayabilir ve sosyal ilişkilerinde de aynı nitelikte tanıtılabilir/tanınabilir. Ancak hayatın içinde cömertliğe aykırı, “cimri” tavırlarda bulunduğu, bu tutarsızlığı gören (öncelikli olarak kendisi) herkes karşısında küçük düşmüş hissedecektir ve utançtan kaçınmak (shame-avoidance) için²⁴⁹ ya biyografik anlatısını veya davranışını sorgulayacaktır. Örneğin ABD’nin zedelenen hegemonik utancından kaçınması, onurunu yeniden kazanmaya çalışması, buna örnek oluşturmaktadır. Diğer yandan bunun tersine aktör biyografik anlatısında tanımladığı farklı bir nitelikte tutarlı eylemlerde bulundukça da sürekli olarak motive olacak, iyi hissedecektir. Dolayısıyla söylem-eylem farklılıkları aktörlerde ontolojik güvensizliğe yol açabilirken, biyografik anlatıyla uyumlu/tutarlı eylemler de aktörü ontolojik güvenliğe yaklaştıracaktır.²⁵⁰ Buradan yola çıkarak: “*Aktörler biyografik anlatılarıyla uyumlu eylemlerde bulunabilir, rutinler inşa edebilirler ancak bu anlatıdan sapma gösteren davranışlara da sahip olabilirler. Diğer yandan alışkanlıklar/rutinler haline getirilen davranış kalıpları aktörün benliğini inşa etmektedir ve biyografik çözümlemelerde yanıltıcı değildir*” diyebiliriz.

Bazı zaman sağlıklı temel güvene sahip olduğu iddia edilen aktörlerde, rutinlerin yıkılması/değişmesinin benliği sarsan büyük bir deprem yaratmasının altında da bahsi geçen ‘*karakter haline gelmiş rutinler durumu*’ yatıyor olabilir. Yerleşik biyografik anlatı ve rutinlerin bozulması aktörün benliğini zorladığından, bilinen rutinelere sıkı sıkıya bağlanmak yeniden “*kendisi olmak*” anlamına gelebilir. Dolayısıyla rutinelere dönüş travmatik bir tecrübeyi

²⁴⁸İbn Haldun, *Mukaddime*, haz. Uludağ, a.g.e. (2020), s. 330.

²⁴⁹Brent J. Steele, “Making Words Matter: The Asian Tsunami, Darfur, and ‘Reflexive Discourse’ in International Politics,” *International Studies Quarterly*, c. 51, S. 4 (2007): 901-925, s. 907.

²⁵⁰Ontolojik güvenliğin erişilebilir bir durum olup olmadığı konusunda OGÇ’de tartışmalar devam etmektedir. Buna ek olarak, “*tutarlılık*” vurgusu ontolojik güvenlik çalışmalarında sürekli yapılıyor olsa da bu konunun üzerinde özel olarak durulmamaktadır. Dolayısıyla bu çalışmada, alışkanlıklardan doğan karakterlere ve aktörleri anlamada biyografik anlatının yeterli olmadığına dair bir parantez açılmak istenmiştir.

savuşturmada bir araç olarak kullanılabilir veya (ilk bölümde açıklandığı gibi) rutinlere sıkı bağlanma (rigid attachment) ile sonuçlanabilir.²⁵¹ Bu minvalde, ABD'nin hegemonik anlatılarına -sağıksız bir temel güvenle- sıkı sıkıya bağlı olduğunu ve bu bağlılığa uygun politik davranış ve rutinlere sahip olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Dolayısıyla krizlerle bölünen hegemonik anlatı nedeniyle ABD, “*onurunu kurtarmak*” için dini ağırlıklı politikalara başvurmuştur.

Bunlara ek olarak dış politikaya dair söylenmesi gereken diğer bir konu da aktörler için fiziksel güvenlikle sınırlı olmayan “*iyi olma hali*”nin dışsal/sosyal ilişkileri kapsıyor oluşudur. Bir devlet diğer devletler tarafından tanınmadığı sürece var olamaz/meşruiyetini sağlayamaz ve varlığını sürdüremez. Bu nedenle devletler benlik anlatılarının ve hatta politik davranışlarının diğer devletler tarafından tanınmasını/onaylanmasını sağlama amacı güderler. Bu bağlamda aktörler, kendi refleksif anlatılarıyla tanınabilir veyahut diğerleri tarafından bu anlatıdan sapmış biçimde tanımlanıyor olabilirler. Diğer devletler, bir devleti karakteristik olarak “*agresif, revizyonist, saldırgan, açgözlü, rekabetçi, düşman*”²⁵² veya “*barışçıl, müffetik, dost*”²⁵³ gibi sıfatlarla nitelendirebilirler. Bu tanımlar kimi zaman devletlerin refleksif tanımlarıyla örtüşmeyebilir ya da bazen devletler bu tanımları (damgalanmaları) kabullenip içselleştirebilirler.²⁵⁴

Bunlara dayalı olarak uluslararası ilişkilerdeki karşılıklı sosyal etkileşimler, dost-düşman saflarında kategorize edilmektedir. Örneğin “*ittifak ilişkisi*” olarak tanımlanan “*dostluk*” ilişkileri (ya da asabiyet bağları) bireyden devlet düzeyine geçiş yaparak OGC’de incelenmiştir.²⁵⁵ Bu bakış açısına göre bireylerde sadakat, güven, tanınma ve karşılıklılık ile nitelendirilen dostluk ilişkileri insanların bilişsel ve duygusal ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Bu tip nadir bulunan ilişkiler ya da diğer bir deyişle “*gerçek dostluklar*” aktörlerin benliğini etkileme, şekillendirme kapasitesine sahiptir. Genel anlamda “*dostumun dostu, dostum; dostumun düşmanı düşmanımdır*” mottosu merkeze alındığı için dostluk ilişkileri aynı zamanda dışlayıcı bir özellik de taşırlar. Çünkü dostluklar arasında düşman algıları ortaktır ve ötekileştirmeler genellikle birlikte yapılmaktadır.

Aktörler genellikle benlik inşalarında dostluğu, düşmanlığa tercih ederler çünkü dostluk ilişkisi, düşmanlık ilişkisinin yapamadığını yapar ve ortak bir uluslararası düzen kurulurken dostları,

²⁵¹Mitzen, a.g.m. (2006), s. 343, s. 350.

²⁵²A.g.m., ss. 347-358.

²⁵³Berenskoetter, a.g.m. (2007).

²⁵⁴Ayşe Zarakol, “‘Rise of the Rest:’ As Hype and Reality,” *International Relations*, c. 2, S. 33 (2019): 213-228.

²⁵⁵Berenskoetter, a.g.m. (2007); Browning&Joenniemi, a.g.m. (2017).

anlatıları inşa etme ve sürdürme konusunda birbirlerini desteklemeye zorlar. Dolayısıyla devletler özgünlük/özellik arzularını aidiyet ve tanınma arzularıyla birleştirerek yakın ilişkilere (asabiyet bağlarına) ihtiyaç duyarlar. Çünkü devlet gibi aktörler de benliklerinin istikrarını diğer devletlerden tecrit ederek değil, “önemli ötekiler” ile sosyal etkileşimlerle yani içsel olduğu kadar öznelarası bir biçimde sağlamaktadırlar. Bu açıdan bakıldığında dostlar birbirlerinin benliklerini tanıy/onaylar, konumlarını kabul ederler ve böylelikle dostluk ilişkileri istikrar sağlar, netlik kazandırır.²⁵⁶

Berenskoetter, Aristo’dan yola çıkarak dostluğun bir özgünlük çerçevesi içinde aktörlerin aidiyet, tanınma ihtiyaçlarını karşıladığını ve kaygıyla başa çıkma yollarından biri olduğunu öne sürmektedir. “*Pragmatik/faydacı, keyif veren ve mükemmel dostluk*” olarak sıraladığı üç tip ilişki arasından tek “*gerçek dostluk*” modeli sonuncusudur. İlk ikisi ise daha çok çıkara dayanan araçsal arkadaşlıklardır. Gerçek arkadaşlar arasında sürdürülen “*ortak yaşam*” ve birlikte aşılan zorluklar, tarafların benliklerinde birbirlerine verdikleri değeri kuvvetlendirir, aralarındaki asabiyet bağını pekiştirir. Hiyerarşik olmayan arkadaşların birbirleri için yaptıkları fedakârlıklar, materyalist karşılıklılık ilkesine dayanmaz. Bu ilişki çeşidi farklılıkları nötrleyen, hiyerarşiyi kaldıran şekilde “*bütünsel bir benlik-miş gibi*” olmayı gerektirmektedir.²⁵⁷

İsrail ve ABD arasındaki ilişki, şüphe yok ki yakın dostluğa, sıkı bir asabiyet bağına dayanan bir ilişkidir. Aralarındaki hiyerarşiyi aşamıyor olmaları ise bu ilişkideki diğer bir gerçektir. Bu nedenle böyle bir ilişkinin bir dostluktan çok “*baba-evlat*” ilişkisine benzediğini söylemek abartılı olmayacaktır. Neticede ABD, İsrail’e uzun süredir maddi-manevi fedakâr şekilde hamilik yapan, çocuğu yaramazlık yaptığında bile sadece ikaz eden ama yine de onu çok seven “*hayali bir baba figüründen*”²⁵⁸ farklı davranmamaktadır. Kamu yönetiminde Lacancı psikanalize başvuran Nisar, uygulayıcının (practitioner) nasıl “*hayali kahraman bir baba*” figürüne dönüştüğünü açıklamıştır. Buna göre sembolik düzene²⁵⁹ yani toplumsal düzenin gerekliliklerine adapte olmaya çalışan ancak hep eksik olan çocuk, *fantastik bir baba hayali* ile

²⁵⁶Browning&Joenniemi, a.g.m. (2017), ss. 42-43; Berenskoetter, a.g.m. (2007), s. 647, ss. 656-657, s. 664.

²⁵⁷Berenskoetter, a.g.m. (2007), ss. 664-667.

²⁵⁸Muhammad Azfar Nisar, “Practitioner as the Imaginary Father of Public Administration: A Psychoanalytic Critique,” *Administrative Theory&Praxis*, c. 42, S. 1 (2020): 1-19, s. 7. Başkan Reagan döneminde Menachem Begin Golan Tepeleri’ni ilhak edince, ABD Başkanı İsrail’le imzalanan stratejik iş birliği mutabakatını ve F-16 sevkıyatlarını askıya almıştır. Bunun karşılığında Menachem Begin ABD’nin İsrail Büyükelçisi Sam Lewis’e şöyle demektedir: “Biz size tabi devlet miyiz? Muz cumhuriyeti miyiz? Yaramazlık yaptığımızda bileklerimizizi tokatladığınız 14 yaşındaki çocuklar mıyız?” Alıntı için lütfen bkz. Dennis Ross, *Doomed to Succeed: The U.S.-Israel Relationship From Truman to Obama* (New York: Macmillian, 2015), s. 216.

²⁵⁹Sembolik düzen özetle, toplumsal düzeni ve gerekliliklerine ayak uydurmayı ifade etmektedir. Toplum içinde anlamlı bir konuma sahip olmak için gerekli olan toplumsal yasaları, değerleri, norm ve kategorileri ve bunlarla ilişkili rol beklentilerini gerçekleştirmektir. Bkz. Nisar, a.g.m. (2020), s. 6.

doldurulmaya çalışılır. “Baba” imajı hegemonyayı çağrıştırır ve aynı zamanda beyaz ve rasyoneldir.²⁶⁰ Dolayısıyla hegemonik rutinleri bölünen ABD’nin kaygıyla sarsıldığında “Baba” imajını yakaladığı “eve” dönmesi şaşılacak bir durum değildir. Nitekim bireyler de kaygılandıklarında *olmak istedikleri kişi olabildikleri* evlerine sığınır, o rolü tanıyan ötekilerle eskisinden daha çok ilgilenirler ve rollerini devam ettirirler. Bu açıklama ABD’nin İsrail dış politikasındaki ontolojik güvenlik yoğun politikalarını anlamlandırmada oldukça faydalı görünmektedir. ABD, benliğinde merkezi önemdeki hegemonik anlatısını kurucu mitlerine yeniden başvurarak, kendisinden bir parça gibi gördüğü İsrail üzerinden yeniden kurmaktadır. Bunlara ek olarak ABD’nin İsrail’e olan bu yoğun ilgisi, ilişkinin geçmişi ve bugündeki tutarlılığı, geleceğinde bir değişim olmayacağı öngörüsüne de yol açmaktadır. Zira bir babanın evladını, o ne yaparsa yapsın terketmeyeceği varsayılır.²⁶¹

ABD’nin İsrail’e olan desteğinin geleneksel güvenlikten ontolojik güvenliğe doğru eksen kaymasını merkez alan bu tezin dış politikaya dair bu bölümünde, geçmişe yönelik bir kısa perspektif sunmak gerekirse, bu yakın ilişki 21 Eylül 1922’de Amerikan Kongresi’nde onaylanan Balfour Deklarasyonu’yla başlamıştır. II. Dünya Savaşı sonrasında İngiliz sömürge yönetiminin Filistin’den çekilmesiyle bölgede başlayan ABD hâkimiyeti dolayısıyla biraz daha ilerleyen ikili ilişkiler, Başkan Roosevelt’le birlikte Amerikan dış politikasına yerleşmiş ve Başkan Truman döneminde İsrail’in tanınmasıyla birlikte yavaş yavaş gelişmeye başlamıştır. ABD yönetimi ile İsrail arasında mesafeli bir arkadaşlıkla başlayan süreç, özellikle 1967 sonrasında dost haline gelen İsrail’e yoğun fiziksel güvenlik desteğiyle devam etmiştir.

11 Eylül sonrasında, ABD benliğinde gerçekleşen “*tehdit*” algısındaki değişimle birlikte İsrail’le olan asabiyet ilişkileri derinleşmiştir. ABD’de politika yönlendiricisi konumunda olan muhafazakâr asabiyetlerin etkisiyle özellikle Başkan Bush döneminde ortaya çıkan müdahaleci Orta Doğu politikalarında İsrail’in güvenliği de hedeflenmiştir. Bölgesel politikalar Başkan Obama döneminde strateji değişikliğine gidilerek yumuşatılmaya çalışılmışsa da pek çok açıdan başarılı olamamıştır. Obama, Bush döneminde zarar gören ABD imajını toparlamaya çalışmış, İsrail-Filistin barışını sağlamak istemiş ancak bu tavrı sadece söylem bazında kalmıştır. Trump döneminde ise devreye sokulan din odaklı politikalarla, ilişkilerde ontolojik güvenlik odaklı bir eksen kayması yaşanmıştır. Kısacası İsrail, ABD’nin Orta Doğu’daki en

²⁶⁰A.g.m., s. 4.

²⁶¹Çalışmada ABD ve İsrail ilişkilerinde kullanılan “Baba-oğul” ilişkisi Lacancı perspektifi yansıtmaktadır. Biden’in “Eğer bir İsrail olmasaydı, onu yaratmak zorunda kalabilirdik” söylemine atıfla, İsrail’in kuruluşunda ABD’nin bir “baba” rolü üstlenmediği aşıkardır. Bu anoloji şayet Lacancı perspektif üzerinden kurulmuş olmasaydı, Judeo-Hristiyan kökenden çıkmış olan bu iki devlet, “baba-oğul”dan ziyade “abi-kardeş” analogisiyle açıklanabilirdi.

yakın müttefikidir, dostudur ve hatta bunun biraz daha ötesinde “*ABD, İsrail ile hem dost hem de aynı kanı taşıyan bir akraba gibidir.*” Nitekim Başkan Johnson’ın İsraililer’e dair şu sözleri, ABD-İsrail ilişkilerinin bir özeti gibidir: “Bir atasözü şöyle der: ‘Dost her zaman sever, kardeş ise zorluklar için doğar. Sizler benim dostlarım oldunuz ve bazılarınız bana kardeş gibi davrandınız. Yani atasözünün deyişiyle, biz bu zamanlar için doğduk.’”²⁶²

Özetle ABD’nin İsrail dış politikalarını anlamlandırabilmek için gerekli teorik zemine (OGÇ) yer verdiğimiz ikinci bölüm, çalışmanın teorik katkısını içeren İbn Halduncu düşünce ve kuramların yer aldığı bölümle devam etmektedir. Üçüncü bölüm asabiyet duygusu, zâhir-bâtın anlayışı ve ABD’nin yükseliş ve gerilemesini içeren antropomorfik hayat hikâyesini kapsamaktadır. Bölümde detaylandırılan İbn Halduncu asabiyet kavramı, bir meta-anlatı olmasıyla tüm çalışmaya nüfuz etmiştir. Diğer yandan daha önce bahsi geçen fiziksel ve ontolojik güvenliğin birbirlerine olan etkileri, birbirlerini tamamlayan konumları “zâhir-bâtın” anlayışıyla burada açıklanmaktadır. Çalışmaya nüfuz etmeyen, diğer bir ek katkı olarak sunulan ABD’nin hayat hikâyesinin anlatımı ise, devletlerin kurulmasından itibaren geçirdiği aşamaların Amerika Birleşik Devletleri’ne uygulanmasını içermektedir. Böylelikle ontolojik güvenlik literatürüne Doğu bilgini İbn Haldun’un asabiyet teorisi, çöküş teorisi ve antropomorfik benzetmeleri ile katkıda bulunmaktadır.

²⁶²Lyndon B. Johnson, *Public Papers of the Presidents of the United States: Lyndon B. Johnson: 1968-1969*, Cilt II, (Michigan: Office of the Federal Register, National Archives and Records Service, General Services Administration, 1970), s. 945.

3. Bölüm: Teorik Katkı: Ontolojik Güvenlik ve İbn Haldun

3.1.İbn Haldun

İbn Haldun, İslam medeniyetinin duraklama-gerileme dönemine girdiği ve Avrupa medeniyetinin canlanmaya başladığı 1332–1406 yılları arasında yaşamıştır. Tunus doğumlu olan İbn Haldun, yaklaşık yirmi sene ilim tahsil ettikten sonra siyasi ve idari işlerde görev almıştır. Bu süre zarfında Tunus, Cezayir, Fas ve Endülüs'te bulunan İbn Haldun el-İber²⁶³ kitabını Cezayir, Tunus ve Mısır'da yazmıştır. Bu çalışmada faydalanan Mukaddime eseri de el-İber kitabının giriş kısmıdır. Mâlikî mezhebi fakihî olan İbn Haldun belli bir süre eserleriyle meşgul olduktan sonra kadılık ve müderrislik yapmıştır.²⁶⁴ Dünya hayatının son günlerine dek çalışmalarına devam eden İbn Haldun, 17 Mart 1406'da Kahire'de vefat etmiştir.²⁶⁵

İbn Haldun *Mukaddime*'de dini ve nakli ilimlerden felsefi ve akli ilimlere, medeniyet tarihine, edebiyat ve sanata dair fikirlerine yer vermiştir. Altı bölümden oluşan *Mukaddime*'de genel hatları ile “*umran ilmi*,”²⁶⁶ “*bedevi ve hadarî umran*,” devletler ve devlet kurumları, ekonomik meseleler, şehirler ve şehir hayatından bahsedilmektedir.²⁶⁷ Toplum biliminde öne sürdüğü teoriler ve perspektiflerle İbn Haldun sosyolojinin kurucusu kabul edilmektedir. Bu anlamda kitap *umran ilmi*, coğrafi konum-iklim-insan ilişkisi, sosyal morfoloji, demografi, urbanizm, asabiyet, çöküş teorisi gibi içine aldığı pek çok konu başlığı ile özgün ve öncüdür. İbn Haldun'un eserleri ve düşünceleri bugün hâlâ pek çok araştırmamanın konusunu oluşturmaktadır. O'nun analizleri ve teorileri Sokrates öncesi filozoflardan, 20. yüzyıl düşünürlerine dek Heraklitos, Aristoteles, Aqıunali Thomas, Dante, Thukydides, Machiavelli, Hobbes, Montesquieu, Locke, Rousseau, Hegel, Comte, Tolstoy, Toynbee, Sartre vb. gibi pek çok isimle karşılaştırılmaktadır.²⁶⁸

²⁶³Mukaddime kitabı, İbn Haldun'un “Kitâbü'l-İber ve Dîvânü'l-Mübtade' ve'l-Haber Fî Eyyâmî'l-Arab Ve'l-Acem ve'l-Berber ve Men Âşerahüm min Zevî's-Sultânî'l-Ekber” (Araplar, Acemler, Berberiler ve Onlarla Çağdaş Olan Büyük Devlet Sahibi Halklar Hakkında İbretler Kitabı, Başlangıç Divanı ve Haber Derlemesi) isimli kitabının giriş bölümüdür. Alıntılar için lütfen bkz. İslam Ansiklopedisi, *Mukaddime*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/mukaddime--ibn-haldun> [Erişim 06.12.2022]; Say, a.g.e. (2011), s. 18.

²⁶⁴İbn Haldun, *Mukaddime*, haz. Uludağ, a.g.e. (2020), ss. 15-16.

²⁶⁵Seyfi Say, İbn Haldun'un Düşünce Sistemi ve Uluslararası İlişkiler Kuramı (İstanbul: İlk Harf Yay., 2011), s. 90.

²⁶⁶“Rosenthal ve Monteil ‘umran’ı ‘medeniyet’ olarak, Lacoste ise ‘ekonomik, sosyal ve kültürel faaliyetlerin toplamı olarak yorumlar.” Alıntılar için lütfen bkz. Beyza Sümer, “İbn Khaldun's Asabiyya for Social Cohesion,” *Electronic Journal of Social Sciences*, c. 11, S. 41 (2012): 253-267, s. 258.

²⁶⁷İbn Haldun, *Mukaddime*, haz. Uludağ, a.g.e. (2020), s. 55, s. 83.

²⁶⁸Ümit Hassan, *İbn Haldun Metodu ve Siyaset Teorisi* (Ankara, Doğu Batı Yay., 2019), ss. 37-41.

İbn Haldun çalışan pek çok akademisyen, İbn Haldun'un asabiyet çalışmalarının sadece tarihi bir veri kaynağı olmadığını, değişimi merkeze alarak sosyolojik analiz ve formüller sunduğu için her dönemde kullanılabileceğini vurgulamışlardır.²⁶⁹ Zira Haldun, tıpkı bugün akademik eserlerde olduğu gibi, sosyolojik tezler ortaya atmakta ve bu tezlere tarihi argümanlar sunmaktadır.²⁷⁰ İbn Haldun asabiyet kavramıyla evrensel bir siyasi değişim teorisi geliştirmiştir. Cox, İslam medeniyetinin gerileme sürecini yaşayan İbn Haldun'un bir küresel değişimle yüzleştiğini ve günümüz şartları için -egemen paradigma- realizmden farklı bir perspektif sunduğunu söylemektedir. İbn Haldun'un yaşadığı dönemle günümüz dünyası arasında pek çok benzerlik vardır. Afrika kaos içindedir ve İslam dünyası hegemonyasının gerileme dönemidir. Dolayısıyla Cox'a göre İbn Haldun'un yaşadığı 14. yüzyılla bugün arasında pek çok farklılık olsa da analogiler kurarak güncel sistem hakkında yorumlar yapmak mümkündür.²⁷¹ Kayapınar da farklı bir bakış açısına sahip olan asabiyet teorisinin siyasi teorisinin geleceği için umut verici olduğunu dile getirmektedir.²⁷² Yazara göre asabiyet teorisi modern öncesi ya da modern bir teori değil, sahip olduğu arka planla modern-üstüdür.²⁷³

Batı-merkezli/Batı-dışı uluslararası ilişkiler ayrımlarının kaldırılmasını ve evrensel bir bakış açısının yerleştirilmesi düşüncesini takip ederek bu çalışmada da İslami siyaset bilimci İbn Haldun'un evrensel ve tarih-üstü iddiaları incelenecek, pek çok düşünürün üzerinde büyük etkiler bırakan İbn Haldun'un Mukaddime eseriyle bağlantılar kurulacaktır. Bu amaçla bir sonraki alt bölümde asabiyet kavramının detaylarına inilmekte ve teze olan katkısı değerlendirilmektedir.

²⁶⁹Syed Farid Alatas, "The Historical Sociology of Muslim Societies: Khaldunian Applications," *International Sociology*, c. 22 (2007), s. 270; Mehmet Akif Kayapınar, "İbn Khaldun's Concept of Asabiyya: An Alternative Tool for Understanding Long-Term Politics?" *Asian Journal of Social Science*, c. 36 (2008): 375-407, s. 405.

²⁷⁰"Umumi olan sebep ve illetler kapısından, hususi olan haber ve hadiselere geçtim." Alıntı için bkz. İbn Haldun, *Mukaddime*, haz. Uludağ, a.g.e. (2020), s. 162.

²⁷¹Kayapınar, a.g.m. (2008), ss. 376-377, s. 384; Ayrıntılar için lütfen bkz. Robert W. Cox, "Towards a Post-Hegemonic Conceptualization of World Order: Reflections on the Relevancy of Ibn Khaldun," *Governance Without Government: Order and Change in World Politics* (Cambridge: Cambridge University Press, 1992).

²⁷²Manoj R, "İbn Khaldun's Theory of 'Asabiyya' and Its Application in Kerala Muslim Politics," https://www.academia.edu/30328509/Ibn_Khalduns_theory_of_asabiyya_and_its_application_in_Kerala_Muslim_politics [Erişim 18.03.2022], s. 3. Ayrıntılar için lütfen bkz. Kayapınar, a.g.m. (2008); Alatas, a.g.m. (2007).

²⁷³Mehmet Akif Kayapınar, "The Theory of Asabiya in Comparison with the Social Contract Approach (Doktora Tezi, Binghamton Üniversitesi, 2014), s. iv; Cox, a.g.e. (1992).

3.1.1. Asabiyet Duygusu²⁷⁴

Asabiyet, İbn Haldun'un en ünlü eseri olan Mukaddime'de şüphesiz en bilinen kavramdır. Kavramın kökeni *insan vücudundaki sinir sistemi, bir topluluğun ileri gelenleri* demek olan 'aseb,' 'usb,' 'asb' (sargı, bağ) kökünden ya da on varlıktan, kırk varlığa dek oluşan topluluk anlamına gelen 'usbe' (cemaat), 'isâbe' (cemaat, topluluk) kelimelerinden gelmektedir.²⁷⁵ Togan, asabiyet kavramını "*ideolojik ve dinî dayanışma*" olarak tanımlarken, Süleyman Uludağ ise, asabiye insanların birbirine arka çıkmasını, birliklerini sağlayan doğal bir duygu olarak tanımlamaktadır. Toynbee'ye göre her türden toplumsal ve siyasal organizmanın kendisinden doğduğu bu çekirdek duygu, insan topluluklarının devlet kurmalarını ya da iktidar olmalarını sağlayan birlik duygusudur.²⁷⁶

"...İbn Haldun'un siyaset, mülk ve hatta amme hukukunun esasını asabiyet nazariyesi teşkil eder. Onun asabiye'ten kasdettiği mânâ, değişik izah ve yorumlara sebep olmuştur. Mukaddime'nin İngilizce tercümesinde Rosenthal, asabiyet kelimesini "*group feeling*" (hizip hissi), Fransızca tercümesinde De Slane "*esprit de corps*" (zümre ruhu), Vincent Monteli "*esprit de clan*" (kabile ruhu) şeklinde tercüme etmişlerdir. Türkçeye bazan "*cinsiyet*" şeklinde aktarılmıştır. Pirîzâde ve Cevdet Paşa asabiye kelimesini tercüme etmeden olduğu gibi kullanmışlar, Ugan da bazan böyle yapmış, bazan "*kavimlerin şevket ve kudreti*," bazan da başka şekillerde tercüme etmiştir. Turan Dursun ise çoğunlukla "*yakın akraba bağı*," "*yakın akraba topluluğu*," "*yakın akraba*" şeklinde tercüme etmeyi tercih etmiştir.

Von Kremer, asabiye karşılık "*gemeinsinn*" (cemaat hissi), "*national tatsidee*" (milliyetçilik fikri), tabirlerini kullanmıştır... Diğer bazı müelliflerin asabiye karşılık olarak kullandıkları ifadeler de şunlardır: H. Ritter, "*feeling of solidarity*" (tesanüt ve dayanışma hissi), M. Halpern, "*group solidarity*" (hizip tesanüdü), S.H. Bahş – H. Han Şirvanî, "*communal spirit*" (cemaat ruhu), E. Gellner, "*social cohesion*" (ictimai iltisak) veya "*martial spirit*" (askerî ruh), Erwing Rosenthal, "*solidarity*" (tesanüt) ve "*striking power*" (vurucu güç), D.S. Margoliouth, "*clannishness*" (kabilecilik), M. Mehdi, "*social solidarity*" (ictimai tesanüt)."²⁷⁷

²⁷⁴İbn Halduncu "asabiye" kavramı Türkçe kullanımda "sinirlilik" hâli ile karıştırılmamak için bazı yazarlar tarafından "asabiye" olarak da kullanılmaktadır. Bu farklı kavramsallaştırmalar İngilizce'ye de kimi zaman "asabiyyah/asabiya/asabiyya" gibi kelimelerle yansımaktadır. Ancak İbn Haldun çeviri ve katkılarını içeren başlıca eserler "asabiye" kavramsallaştırmalarını tercih etmektedir. Ayrıca "asabiye" kavramı kökü itibarıyla sinir sistemiyle birebir bağlantılıdır. Dolayısıyla bu çalışmada "asabiye" kavramı kullanılmaktadır. Bazı eserler için lütfen bkz. İbn Haldun, *Mukaddime*, haz. Uludağ, a.g.e. (2020); Bouchard, a.g.e. (2013), s. 3; İbn Haldun, *Mukaddime I. ve II. Cilt*, haz. Dr. Arslan Tekin (İstanbul: İlgi Kültür Sanat Yay., 2013); Say, a.g.e. (2011); Akif Kayapınar, "İbn Haldun'un asabiye kavramı: Siyaset teorisinde yeni bir açılım," *İslâm Araştırmaları Dergisi*, c. 15 (2006): 83-114; Ejder Okumuş, "İbn Haldun ve Osmanlı'da Çöküş Tartışmaları," *Dîvân: Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi*, c. 6 (1999): 183-209.

²⁷⁵İbn Haldun, *Mukaddime*, haz. Uludağ, a.g.e. (2020), s. 94.

²⁷⁶A.g.e., s. 95; Say, a.g.e. (2011), s. 501, s. 507.

²⁷⁷Hazırlayanın notu. Alıntı: İbn Haldun, *Mukaddime*, haz. Uludağ, a.g.e. (2020), s. 95.

Bir psikolojik sebep olarak asabiyet devletin, iktidarın, hukukun, her türden siyasi faaliyetin ve dini olayların temelini oluşturmaktadır.²⁷⁸ Yani asabiyet tüm sosyal ve tarihi olayların merkezinde yer almaktadır. Asabiyetler arasındaki dengelerin değişimi tüm sosyal kurumlar üzerinde etkili olduğu gibi, sosyal kurumlardaki değişim de asabiyetlere tesir etmektedir. Zira “devletin mizacı (iç yapısı ve bünyesi) ise sadece asabiyetten oluşur.”²⁷⁹ Bir asabiyetin, bir diğerine veya diğer asabiyetlere üstünlük kazanması halinde, iktidar olmayanlar geriler ve zayıflar. Dolayısıyla asabiyetin kuvvetlenmesi veya iktidar olması için diğerlerindeki zayıflama neredeyse gereklidir. Bu nedenle bir ya da birden fazla grubun, partinin, devletin kuvvet kazanması diğerlerinin gerilemesine bağlıdır.²⁸⁰ Bu tespiti ABD’de lobiler/Evanjelik asabiyetler arasındaki çekişmelerde güç ve zayıflık üzerinden okumak mümkün olduğu gibi; uluslararası ölçekte Çin, Hindistan, Rusya ile diğerlerinin yükselişinde ve ABD’nin gerilemesinde izlemek de mümkündür. Nitekim ABD’nin yükseliş dönemi de büyük güçlerin zayıflama dönemlerinde olmuştur.²⁸¹

İbn Haldun’un kendi çağına uygun şekilde kabileler, monarşiler ve imparatorluklar üzerinden anlattığı asabiyet kavramı, bugün siyasal partiler, hizipler, hükümetler ve uluslararası alanda ulus-devletler üzerinden düşünülebilir. Buna göre demokrasilerde çeşitli partiler içinde bir parti seçimlerde diğer partilere kıyasla üstünlük elde eder ve bu da hâkimiyete dönüşür. Ya da lobiciliğin etkin olduğu ABD gibi devletlerde, bir lobi diğerleriyle yarışarak siyasi üstünlük elde eder. Keza bu iktidar yarışını uluslararası sistemde de görmek mümkündür. Ayrıca iktidar olmak ya da söz sahibi olmak için insan toplulukları tarafından sahip olunan birlik duygusu, birliklerin olduğu her yer için düşünülebilir. İbn Haldun’un asabiyet teorisinde “siyasal erki elde etme ve onu kullanma/sürdürme” vurgusunu atlamadan, burada Foucaultçu düşünceye de yer açarak tahayyülümüzü genişletebiliriz. Nitekim İbn Haldun da asabiye tanımlarken “ortaklaşa yapılan her türlü sosyal faaliyet” cümlesiyle başlamaktadır.²⁸²

Ritter da asabiyet teorisinde insan toplulukları arasındaki çok çeşitli bağlara/birlik duygularına dikkat çekmiştir.²⁸³ Ek olarak Uludağ da asabiyetin millî ve kavmî topluluklara ait bir his olmaktan çok daha fazlası olduğunu, dinler, mezhepler, ideolojiler ve doktrinlere bağlı olan pek

²⁷⁸A.g.e., ss. 101-102.

²⁷⁹Ejder Okumuş, “İbn Haldun ve Osmanlı’da Çöküş Tartışmaları,” *Dîvân: Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi*, c. 6 (1999): 183-209, s. 192.

²⁸⁰A.g.e.

²⁸¹Zakaria, a.g.e. (2008), s. 3.

²⁸²Hassan, a.g.e. (2019), s. 197.

²⁸³Say, a.g.e. (2011), ss. 518-519.

çok insan topluluğunun birleştirici harcı olduğunu söylemektedir.²⁸⁴ Bu bağlamda, daha önceki bölümlerde dikkat çekilen “*iktidar olma arzusu her yerde ve sürekli, dahası pek çok birey, grup, toplum ve devletin sürekli yeniden ürettiği bir eylem tarzı olmasıyla zaman-mekân üstü bir davranış (ya da davranışla sonuçlanan bir duygu) kalıbıdır*” vurgusunu tekrar hatırlatmak gereklidir. Nitekim Koschut tarafından da dile getirildiği gibi “*duygusal topluluklar*” her yerdedir.²⁸⁵ Uluslararası ittifaklar, ulus-devletler, devlet kurumları, partiler, hizipler, etnisiteler, hükümetler, sınıflar, gruplar, lobiler, sosyal, dini veya ideolojik birlikler, sivil toplum kuruluşları, okullar, üniversiteler, iş yerleri, hastaneler, sosyal medya platformları, aileler, ikili ilişkiler, günlük hayatın geçtiği çeşitli organizasyonlar... vb. kısacası insan topluluklarından müteşekkil her birlik kendi içinde kendine özgü bir asabiyet duygusu barındırmaktadır.²⁸⁶ Dolayısıyla istisnasız her insan, grup ve toplulukta “*asabiyet*” duygusu vardır ve buna bağlı olarak hepsinin bir iktidar alanı bulunmaktadır çıkarımı yapılabilir.

Öz olarak, aynı soydan, aynı ırktan olanların, aynı dine ya da aynı ideolojiye bağlı olan insanların aralarında birbirlerine karşı duydukları *tutkunluk*, *bağlılık hissi* ve bundan doğan *ekip ruhu* demek olan asabiyyetin çeşitleri bulunur. Soya (nesebe) ve sebebe bağlı olarak iki çeşidi bulunan asabiyyetlerden ilki kandaş veya soydaş olmayı gerektirirken, ikincisi farklı bağlar arasında olabilir. Aslında ikincisi, İbn Haldun’un yaklaşımıyla ilkinden doğmuştur. Nesep asabiyyeti hemen hemen her bireyde tabii olarak vardır ve asabiyyetin asıl kaynağıdır. Kan bağından kaynaklanan sevgi ve şefkat duygusu ile yardımlaşma, dayanışma, koruma güdüsü ortaya çıkmaktadır. İbn Haldun’a göre nesep asabiyyeti ile sebep asabiyyeti karşılaştırıldığında, (istisnaları olmakla birlikte) soydan kaynaklanan birlik duygusu daha kuvvetlidir.²⁸⁷ Bu topluluklarda asabiyyetle “*ben*”ler “*biz*”lere dönüşür ve insanların ait olduğu topluluk uğruna pek çok fedakârlık yapmasına, hatta kimi zaman ölümü göze almasına neden olabilir.²⁸⁸ Ayrıca birbirlerine herhangi bir sebeple bağlı topluluklarda da (ölümü göze alma gibi) bu tip fanatiklikler görülür. Bu çalışmada soy birliği asabiyyeti tez konusunun kapsamı dışında olduğu için, sebebe bağlı işlevsel asabiyyete odaklanılmaktadır. Bu nedenle sebebe bağlı asabiyyet türlerini biraz açmak gereklidir.

²⁸⁴İbn Haldun, *Mukaddime*, haz. Uludağ, a.g.e. (2020), s. 99.

²⁸⁵Simon Koschut. “Emotional (security) communities: The significance of emotion norms in inter-allied conflict management,” *Review of International Studies*, c. 40, S. 3 (2014): 533-558.

²⁸⁶Aynı yaşam çemberinde bulunanların zihin yapıları arasındaki etkileşimler dolayısıyla dönüşümler bilimsel olarak kanıtlanmıştır. Bkz. Lydia Denworth, “Brain Waves Synchronize when People Interact,” *Scientific American*, <https://www.scientificamerican.com/article/brain-waves-synchronize-when-people-interact/> [Erişim 17.06.2023].

²⁸⁷Say, a.g.e. (2011), ss. 510-513.

²⁸⁸Kayapınar, a.g.m. (2008), ss. 376-377, ss. 380-381.

Öncelikle belirtmek gerekir ki insanlar arasında sebep asabiyeti olması için soy bağına ihtiyaç yoktur. Önemli olan kader birliği ile kurulan yakın ilişkiler ve bu yakınlığı yaratan tasavvurdur. Kimi zaman soy bağlarından kuvvetli olabilen sebep asabiyetiyle kurulan yakın ilişkilerde çıkara, ideolojilere ya da inançlara dayalı temeller bulunur. Tüm asabiyet türlerinin ortak tarafı, asabiyet sahibi aktörler arasında içlerinden birinin aşağılanması veya haksızlığa uğraması durumunda utanmaları ve yakınlarını korumaya çalışmalarıdır.²⁸⁹ Kısaca “...yakınlık (iltihâm) hissini asıl meydana getiren şey, sosyal münasebet, dostluk, uzun süreli dostluk ve birlikte büyümenin... yaşam ve ölümün ayrıntılarını paylaşmanın getirdiği dostluktur.”²⁹⁰

Sebebe dayanan asabiyet (mükteseb asabiyeti) bağlarında dört farklı türden bahsedilmektedir: Velâ (bağlılık), hilf (ittifak), ıstınâ (lütuf ve ihsanlarla dost olmak) ve iltica (sığınma).²⁹¹ İbn Haldun’un bahsettiği bu asabiyet bağlarıyla Aristo’nun “*Pragmatik/faydacı, keyif veren ve mükemmel dostluk*” tanımlarının benzerliği dikkat çekicidir.²⁹² Aristo’da olduğu gibi İbn Halduncu perspektifte de ilk iki ilişki çeşidinde çıkarlar ağır basmakta, üçüncü bağda ise alturistik bir ilişkiden bahsedilmektedir.²⁹³

İbn Haldun’a göre asabiyetin kendisi manevi/psikolojik bir sebep iken, bunun bir de maddi temeli bulunmaktadır. Zira madde-manâ (iç-yüzü) birbirini mutlak surette tamamlar. Yani her maddenin (zâhir) bir iç yüzü/manâsı ve her manânın (iç-yüzü/öz/bâtın) da bir maddesi bulunmaktadır. O’na göre asabiyetin maddi temeli ekonomi, demografi ve coğrafi koşullardır.²⁹⁴ İklimin, gıdanın insanların karakteristiğini nasıl etkilediğini açıklayan İbn Haldun’a göre örneğin çok sıcak ve çok soğuk iklimlerdeki asabiyetler zayıf olur ve buralarda

²⁸⁹ A.g.m., ss. 382-383.

²⁹⁰ A.g.m., s. 384.

²⁹¹ İbn Haldun, *Mukaddime*, haz. Uludağ, a.g.e. (2020), ss. 100-101.

²⁹² Bu kıyaslama çalışmanın ikinci bölümde “Dış Politikada Ontolojik Güvenlik Arayışı” başlıklı alt bölümünde yer alan Berenskoetter’in çalışmasındaki vurgu ile birlikte düşünülmelidir. Ayrıntılar için lütfen bkz. Berenskoetter, a.g.m. (2007), ss. 664-667.

²⁹³ İbn Haldun’un *Mukaddime*’sinde Aristo’nun ismi defaatle geçiyor olsa da eleştirel bir bakış açısı ile yer almaktadır. Bkz. İbn Haldun, *Mukaddime I. ve II. Cilt* (2013), s. 16.

²⁹⁴ Asabiyet teorisinin zâhiri öğelerinden coğrafya ülkenin konumunu, coğrafi koşullarını, iklimini ve ekonomik etkilerini kapsamaktadır. İklim koşullarının insanların karakter ve ahlakları üzerindeki tesirine dair özel vurgular barındıran İbn Halduncu düşünceye göre bir devletin coğrafi konumundaki iklim koşulları asabiyeti doğrudan etkilemektedir. Zira O’na göre çok sıcak ve çok soğuk iklimlerde kuvvetli asabiyetler oluşmamakta ancak ılıman iklimlerde yaşayan halklar bu türden bir bağlılığa sahip olabilmektedir. Dolayısıyla iklimden üretim biçimleri, teknoloji, sanayi, toplumsal yapı, ilim, kültür, liderlik, devlet ve siyaset etkilenmektedir. Bunun yanı sıra büyük şehirlerle kırsal kesim arasındaki hava kirliliği farklılıklarına değinen İbn Haldun, bozulmuş çevresel koşullarda yaşayanların hastalanacağına işaret etmekte ve bunun neticesinde asabiyet bağlarının bundan olumsuz etkileneceğine değinmektedir. Bu bağlamda 9.833.517 km²’lik yüzölçümüne sahip olan ABD için asabiyetin zâhiri koşullarından olan coğrafya etkisini araştırmak farklı bir araştırmanın konusu olabilir. Çalışmadaki kısıtlılık, bu unsuru bütünüyle ortaya koymakta güçlük yaratmaktadır. Bu bağlamda araştırmada ABD’de asabiyet araştırmasında coğrafi unsur ihmal edilmektedir. Ayrıntılar için lütfen bkz. Say, a.g.e. (2011), ss. 397-400, ss. 402-405; İbn Haldun, *Mukaddime*, haz. Uludağ, a.g.e. (2020), s. 102.

yaşayan topluluklar iktidar olamazlar.²⁹⁵ Ya da asabiyetlerin kapsadığı insanların çokluğu, asabiyetlerde gücü artıran bir faktördür. Bunun yanı sıra asabiyeti en kuvvetli insan toplulukları bedevîler (medeni olmayanlar) arasından çıkar. Bedevîler, hadarîlere (medenîler) göre daha az konforlu ve daha zor/vahşi ortamlarda hadarîlere göre çok daha çalışkan, üretken ve birbirlerine daha muhtaç halde olurlar. Hadarîlerde ise sanayi, ticaret bakımından gelişmişlik ve konfor ile tembellikler baş gösterir ve asabiyet bağları zayıflar. “...grup bir kez üyelerinin rahat ve lüks içinde yaşayabildiği zirveye ulaştığında, asabiyyet duygusu zayıflar ve grubu gerileme aşamasına getirir.”²⁹⁶ Bedeviler-hadarîler arasındaki bu farklılıkların da temelinde coğrafya, ekonomi ve sosyal şartlar yatmaktadır.

Böylelikle İbn Haldun asabiyet teorisi ile siyasal iktidarların yükseliş ve gerilemelerinde fiziksel ve ontolojik unsurları birleştirmiş, birini diğerine tercih etmemiştir diyebiliriz. Ayrıca insanlar için ve insanlardan oluşan siyaset yönetiminde, insan psikolojisinin devlet kurumunu nasıl etkilediğine dikkat çekmiştir. Buna göre bir devletin, iktidarın kurulması ve yükselmesi için gerekli olan insanlar arasındaki asabiyet kuvveti, bireysel bazda içten gelir ancak aynı anda sosyal etkileşimlere bağımlıdır. Örneğin fazla genişletilen asabiyet bağları zayıflamaya neden olur ve iktidarı istikrarsızlaştırır. İmparatorluk gibi kuvvetli asabiyetlere sahip yapılarda maddi ölçülülük ve değerlendirmelerde denge kaybı yaşandığında asabiyetin gerilemesiyle sonuçlanır. Yani asabiyet siyasal sistemlerin yükseliş ve gerilemelerinde önemli bir etkidir. Ekonomide hissedilen ölçsüzlük de asabiyette zayıflamaya neden olur, yani maddi faktörler de toplumsal psikolojiyi etkilemektedir.²⁹⁷ Dolayısıyla İbn Haldun’da devlet birbirini karşılıklı olarak etkileyen iki ana unsur üzerinde özellikle durur: asabiyet ve ekonomi.²⁹⁸

Bu tespitleri Mukaddime’nin “*vergilendirme*” kısmında yapan İbn Haldun’un devletlerde fiziksel ve ontolojik etkenlerin birbiriyle olan girift ilişkisine dair yorumlarını özellikle vurgulamak gerekmektedir. Zira fiziksel veya ontolojik/psikolojik unsurların birine saplanıp kalmak, herhangi birini göz ardı etmek eksik bir kavrayışa neden olacaktır. Çünkü tıpkı insan gibi, devletler dâhil tüm varlıkların fiziksel/maddi ve içsel/manevi/psikolojik özellikleri bulunmaktadır. Nitekim insanların asabiyet duygusuyla bir araya gelerek iktidarı elde etmeleri de görünmeyen birleştirici bir duygunun, davranış (görünür bir eylem) haline gelmesi demektir.

²⁹⁵İbn Haldun, *Mukaddime*, haz. Uludağ, a.g.e. (2020), s. 102.

²⁹⁶Asyiqin Ab Halim, “İbn Khaldun’s Theory of Asabiyyah and the Concept of Muslim Ummah,” *Journal of Al-Tamaddun*, c. 9, S. 1 (2014): 1-12, s. 3.

²⁹⁷Alfred Gierer, “İbn Khaldun on Solidarity (“Asabiyyah”) Modern Science on Cooperativeness and Empathy: A Comparison,” *Philosophia Naturalis*, c. 38 (2001): 91-104, ss. 91-96.

²⁹⁸Okumuş, a.g.m. (1999), s. 197.

İbn Haldun insandaki ruh-beden bütünlüğü gibi tüm kâinatta ve varlıklarda bulunan madalyonun iki yüzünü tasavvuftaki “zâhir-bâtın” ilminden alarak pek çok defa vurgulamaktadır. Bu ilme göre, görünen (beden), görünmeyenin aynasıdır yani zâhirde olana bakmak, aynı anda görünmeyene bakmaktır.²⁹⁹ Bu anlayışa göre insan kâinatın merkezinde kâinatı içine alabilen, büyük kâinattır ve her varlıkta insandan bir iz bulunur. “*Bilmek lazımdır ki, tabiat âlemindeki tasarrufların tümü sadece insan nefesine ve beşerî himmetlere hastır. Zira insan nefsi tabiatı ihata etmiş (kuşatmış) olup zatı ile onun üzerinde hükmetmektedir.*”³⁰⁰ Buradan yola çıkarak “Ontolojik Güvenlik Literatüründeki Temel Tartışmalar” alt-bölümünde ifade edilen: “*insanlar bedenlerden ibaret varlıklar değildir ancak bir bedene sahiptirler. Beden, zihinsel ve içsel olarak inşa edilen varoluş anlatılarının eylem sahası ve aynı zamanda korunması gereken bir tamlayandır. İçsel olarak inşa edilen varoluş anlatıları, beden vasıtasıyla görünür olur ve yorumlanabilir*” teması İbn Halduncu bakış açısı ile desteklenmektedir. Böylelikle, fiziksel güvenlik-ontolojik güvenlik ilişkisi ve ikisinin birbirleriyle etkileşimleri netliğe kavuşmuş olmaktadır. Ayrıca bu perspektifle ontolojik güvenliği araştırırken, fiziksel güvenlik faktörlerinden ayırmak gerekmez, iki yön bir terazinin iki kefesi olarak düşünülebilir.³⁰¹

Ancak İbn Haldun “zâhir-bâtın” ilminin bir açılımı olan, devletlerde Hükümet-i Rabbani (İlahi hükümet) inancına karşı bir tavır takınmıştır. İbn Haldun, bu konuya sahte kurtarıcılardan kaçınma konusundaki endişelerini dile getirirken yer vermektedir. “*İlahi hükümet*” öğretisi İbn Haldun döneminde mutasavvıflar tarafından bildirilen, ilahi/manevi düzenin yeryüzündeki siyasi düzene yansımaları hakkındaki öğretilerdir. “*Ruhsuz olan bedene îtibar edilmediği gibi bâtın ilminden yoksun olan kimseye de îtibar yoktur.*”³⁰² anlayışından yola çıkarak, fonksiyonel olarak devlet teşkilatlanmasının Hükümet-i Rabbani’nin yeryüzündeki yansıması/aynası oldukları anlatılmaktadır.³⁰³ Bu anlatımda dönemin yöneticilerine övgüler yerine, siyasi teşkilat biçimi ve “*olması gereken*” siyasi elit tarifleri yer almaktadır. Nitekim bu konuda pek çok eseri bulunan Mutasavvıf İsmail Hakkı Bursevî, kendi zamanının idarecilerini sert bir dille

²⁹⁹Selim Çakıroğlu, “İsmail Hakkı Bursevî’nin Tuhfe-i Recebiyye Eserinin Tahkik ve Değerlendirmesi” (Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2006), s. 60.

³⁰⁰İbn Haldun, *Mukaddime*, haz. Uludağ, a.g.e. (2020), s. 911.

³⁰¹Prof. Bahar Rumelili ile görüşmelerden alıntı yapılmıştır.

³⁰²Bu anlatı ünlü mutasavvıf Muhyiddin İbn Arabî’den ilham alarak 17-18. yüzyıllarda Mutasavvıf İsmail Hakkı Bursevî tarafından kaleme alınan eserlerde görülmektedir. Dolayısıyla detaylı bilgiye erişebilmek için 17. yüzyılda yazılmış olsa da Mutasavvıf İsmail Hakkı Bursevî’nin eserlerine başvurulmuştur. Alıntı için lütfen bkz. Merve Tabur, “İsmail Hakkı Bursevî and the Politics of Balance” (Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi, 2011); Muammer Cengiz, “İsmail Hakkı Bursevî’nin Tuhfe-i Hasekiyye’sinin Birinci Bölümü (Metin ve Tahlil)” (Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2007), s. 34.

³⁰³Tabur (Yüksek Lisans Tezi, 2011), a.g.e., ss. 26-27. Ayrıca lütfen bkz. İsmail Hakkı Bursevî, “Tuhfe-i Aliyye,” “Tuhfe-i Recebiyye,” “Tuhfe-i Hasekiyye,” “Tuhfe-i Ömeriyye,” “Tuhfe-i Vesimiyye,” “Tuhfe-i İsmailiyye.”

eleştirerek, olması gerekene uymadıkları için onları adaletsizlik ve insafsızlıkla suçlamaktadır.³⁰⁴ “Zira halkın dili, Hakkı’n dilidir”³⁰⁵ ve siyasiler hiç durmadan halk için çalışmakla mükelleftir. Dolayısıyla bu öğreti devletin ve devlet teşkilatının oluşma aşamalarının, kâinatın yaradılışıyla ilişkilendirilmesine dairdir, siyasi elitleri ululamak maksadıyla yazılmamıştır.

Bursevî’ye göre manevi hiyerarşide her çağda Hazreti Muhammed’in varisi bir “Kutup” bulunmaktadır. O’nu takip eden iki imamlarla birlikte oluşan “Üçler”i, alemin dört direği olan “Evtad,” yediler, kırklar ve diğer yetkili evliya takip eder.³⁰⁶ Siyasi hiyerarşi de bu manevi hiyerarşinin bir taklididir. Bu anlayışa göre kâinattaki otorite gizli olan Kutup’un elindedir ve siyasi otorite kutuba göre bir gölge şahsiyettir. Maddi otorite, manevi otoriteye istemsiz şekilde boyun eğmekte, hatta boyun eğmediği taktirde (manevi bir şekilde) cezalandırılmaktadır.³⁰⁷ Örneğin Yusuf Peygamber, Süleyman Peygamber ve Davud Peygamber hem manevi kutup hem de siyasi otorite olmuşlardır.³⁰⁸ Ancak bu örnekler istisnaidir ve Peygamberlerden sonra manevi kutbiyyet, onların varisleri olan halifelere verilmiştir. Siyasi hilafet ise manevi olandan farklı bir kurumdur.

İbn Haldun bu anlayışa muhalefet eder ve devlet türlerini riyaset, siyasi otorite ve hilafet olmak üzere üçe ayırır. O’na göre “kutbiyyet” veya “imamlık” müessesesi Şia’dan alınmıştır ve bid’attir.³⁰⁹ Bir Mâlikî fakih olan İbn Haldun, tasavvuf öğretilerini gerekli görmekle birlikte, imamiyet anlayışının onları anlamayanlar tarafından sahte mehdilik iddiaları ve isyanlar ile kullanılmaya açık olduğunu düşünmektedir. Dolayısıyla bu düşünceyi barındıran kitapların yakılması gerektiğini iddia eder.³¹⁰ Ancak Mukaddime’de Kuran ayetlerinden yola çıkarak Mâlikî mezhebinin usulünü umran ilmine taşımakta, dolayısıyla siyasal ve sosyal analizlerini dini bir perspektiften yapmaktadır.³¹¹ Netice olarak, İbn Haldun’da asabiyyet kavramı hakkında ele alınması gereken bir diğer nokta da din, asabiyyet ve iktidar olma arasındaki ilişkidir.

³⁰⁴İhsan Kara, “İsmail Hakkı Bursevî’nin Tuhfe-i Hasekiyyesi” (Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 1997), s. 15.

³⁰⁵İsmail Hakkı Bursevî, *Seyr-u Sülûk: Üç Tuhfe*, haz. Şeyda Öztürk&M. Ali Akidil (İstanbul: İnsan Yay., 2016) ss. 147-150.

³⁰⁶İbn Haldun, *Mukaddime I. ve II. Cilt* (2013), ss. 1320-1321; Tabur (Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi, 2011), a.g.e., ss. 79-84.

³⁰⁷Medyascope, “Dr. Hüseyin Yılmaz ile Osmanlı Siyaset Düşüncesinin Yapısı,” <https://www.youtube.com/watch?v=ps8e0Pk2lQU> [Erişim 25.03.2022].

³⁰⁸M. Cengiz, a.g.e. (Yüksek Lisans Tezi, 2007), s. 27.

³⁰⁹Semih Ceyhan, “İbn Haldun’un Sufilere ve Tasavvufa Bakışı: Umranda Tasavvuf İlmi,” *İslâm Araştırmaları Dergisi*, c. 15 (2006): 51-82, s. 64; Ümmet Erkan, “İbn Haldun Sosyolojisinde Tasavvuf Düşüncesi,” *Akademik Platform İslami Araştırmalar Dergisi*, c. 1, S. 1 (2017): 80-88, s. 91.

³¹⁰Ceyhan, a.g.m. (2006), s. 60, s. 62, s. 66.

³¹¹A.g.m., s. 65.

İbn Haldun’a göre büyük devletlerde kan bağı yetersiz olduğu için amaç birliği gereklidir ve bu amaç birliğini din sağlar. Ancak O’na göre dini yaymak için de asabiyet gereklidir.³¹² İbn Haldun aynı dini paylaşan insan topluluklarının duygularının ortak bir hedefe yönelmekte oldukları için rekabetleri ortadan kaldırdığını ve dolayısıyla asabiyetlerini kuvvetlendirdiğini söylemektedir. Bu durumda paylaşılan dinin sağladığı ortak anlam sistemi ve ortak amaçlar, farklılıkları göz ardı etmeye yarayan bir rol oynamaktadır. İbn Haldun çalışmasında din ile sağlanan asabiyet duygusunun iktidar olmayı sağladığı İsrailoğulları’na sıklıkla atıfta bulunmaktadır. Salime Leyla Gürkan, İbn Haldun’un (açıkça dile getirmese de) Yahudi Kutsal metinlerinde (Jewish Scripture) yer alan “seçilmişlik/kutsallık” (chosenness/holiness) anlatısının aslında asabiye işaret ettiğini söylemektedir. Buna göre aralarında din ortak paydasıyla sağlanacak grup dayanışması (group solidarity) ile (evrensel olmayan) sosyo-politik üstünlük hedeflenmektedir.³¹³ Dolayısıyla İbn Haldun’a göre din ve siyasi hegemonya arasında sıkı bir ilişki vardır.³¹⁴ Nitekim bu tezin temasında yer alan ABD’nin ulusal seçilmişlik mitleri de Protestanlık kaynaklıdır.

Süleyman Uludağ, İbn Haldun’da siyaset-din ilişkisini yorumlarken:

“Bir devlet içindeki sayıca az olan bir hizip (grup, parti) ve zümre, şayet inançlı, mütesanit (birbirini destekleyen), teşkilatlı ve dinamik bir topluluk ise, sayıca kendisinden çok fazla olan iktidar sahiplerini devirerek hâkimiyeti ve idareyi eline alır. Hatta bu inancın gücü karşısında, zafere ve galibiyete esas teşkil eden bedevilik ve asabiyet bile ikinci planda kalır. Siyasi iktidarın yıpranması ve yerine yeni bir gücün gelmesi bu suretle vukua gelmektedir.” demektedir.³¹⁵

Zira dini birliklerde engel olunamaz bir ortaklık, hedef ve kader birliği vardır. Dolayısıyla İbn Haldun’a göre devletlerin mutlak surette kişisel çıkarlardan, keyfi idareden uzak, gerçekçi bir doktrini bulunmalı ve bu doktrine inanan geniş, nüfuzlu bir insan kitlesi olmalıdır. Kalpler dünyevileştikçe rekabet ve çekişmeler artacağından ihtilafları azaltmak, yardımlaşma ve dayanışmayı teşvik etmek için toplumun yüzü dini inanca dönük olmalıdır. Ayrıca dini inanca tabii olan kişilerin ahlaki güzelliğe, iyi huylara meylenmesi de devlet düzeni için oldukça önemlidir çünkü bu özellikler devletin yapısını/mizacını tamamlar. Güzel ahlak sahibi olmayan

³¹²Sümer, a.g.m. (2012), s. 263.

³¹³Salime Leyla Gürkan, “Some Implications of Ibn Khaldun’s Approach to the History of the People of Israel: The Relation Between ‘Asabiyyah and Chosenness,’” *Journal of Faculty of Theology*, Sakarya University/Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, c. 19, S. 35 (2017), ss. 104-106.

³¹⁴Sümer, a.g.m., (2012), s. 263.

³¹⁵İbn Haldun, *Mukaddime*, haz. Uludağ, a.g.e. (2020), s. 379.

topluluklarda ise devlet, organları kesilmiş bir bedene benzemektedir. Dolayısıyla İbn Haldun’a göre toplumsal “*iyi olma hali*” dinden geçer. Ancak O’nun kastı sivil bir din yaratmak değil, daha çok bireysel ve kolektif iyiliğin, ahlakın artması için sahip olunması gereken idealdir.³¹⁶

Bunun yanı sıra İbn Haldun’a göre dini propaganda da asabiyet olmadan başarılı olamaz. Umranın dönüşümünde motor gücü olan asabiyet, dini propaganda girişimlerinde de gereklidir. Çünkü bu girişim de arkasında kitlesel bir insan hareketliliğini gerektirir. Din sayesinde insanlar arasında amaç, zihin ve gönül birliği oluşur ve din, evrensel somut çağrısıyla kapladığı insan sayısının çokluğunu sağlar.³¹⁷ Ancak şunu söyleyebiliriz ki, bunu sağlayan sadece sosyolojik anlamda dinler değildir, Avrupa’da “*Tanrı’nın ölümüyle*”³¹⁸ inşa edilen post-modern seküler dinlerin/ideolojilerin de aynı etkiyi yarattığı bir gerçektir. Keza belli bir amaç birliğiyle yaratılan ulus-devletler bunun bir örneği sayılabilir.³¹⁹

Özet olarak Uluslararası İlişkiler disiplinde gittikçe büyüyen duygular literatürüne, kolektif siyasal hareketleri yönlendiren asabiyet duygusuna yer açmak adına yazılan bu alt bölüm, kavramın ontolojik güvenlik çalışmalarına ve bu teze katkısının değerlendirildiği bir sonraki alt bölümle devam etmektedir.

3.1.2. İbn Halduncu Asabiyet Duygusu ve Ontolojik Güvenlik Çalışmalarına Katkısı

İbn Haldun’un teorilerini kapsayan bu bölümde ilk olarak asabiyet duygusuna odaklanılmıştır. İbn Haldun’un asabiyet teorisinin siyaset psikolojisinde birey, grup, toplum ve devlet bazında duyguların rolüne önemli vurgular yapan ontolojik güvenlik çalışmalarına ve bu teze büyük katkısı olacağı düşünülmektedir. Nitekim Uluslararası İlişkiler disiplinde gittikçe genişleyen “*duygular*” literatürü ontolojik güvenlik çalışmalarında özellikle göze çarpmaktadır. Bu çalışmalarda antropomorfik bakış açısıyla bireylerde olan özellikler ve duygular gruplar, toplumlar, devletler, uluslararası organizasyonlar gibi kolektif öznelerle uygulanmıştır. Ontolojik güvenlikte temel, aktörün fail olma işlevini yerine getirebilmesidir ve duygular failliği etkilemektedir. Dolayısıyla duygular yoluyla ya da duygulardan kaçarak inşa ettiği benliğini rutinlerle koruyan aktör için duygular oldukça önemlidir.³²⁰

³¹⁶A.g.e., s. 378, s. 413; İbn Haldun, *Mukaddime I. ve II. Cilt* (2013), s. 245.

³¹⁷Kayapınar, a.g.m. (2008), ss. 376-377, ss. 392-395.

³¹⁸“Tanrı öldü” Nietche’nin kullandığı bir metafordur. Bu metafor, Avrupa uygarlığının Hristiyanlığın Tanrı, ahlak ve erdem anlayışından geri dönülmez bir şekilde uzaklaştığını, sekülerizmle metafiziğe sırtını döndüğünü ve “aklı” kutsallaştırdığını ifade eder.

³¹⁹Kayapınar, a.g.m. (2008), s. 395.

³²⁰Giddens, a.g.e. (2010).

Daha önce de vurgulandığı gibi istikrarsızlaştırıcı bir etkiye sahip ‘kaygı’ duygusundan kaçınma, ontolojik güvenlikte en çok işlenen temalardan biridir. OGÇ’de genel anlamda kaygı, aktörlerde kaçınılması veya bastırılması gereken bir duygu olarak tanımlanıyor olsa da aynı zamanda olumlu olarak nitelendirilebilecek pek çok başka duyguya veya dönüm noktasına da eşik olarak kabul edilmektedir. Heyecan, yaratıcılık, girişimcilik, stres, korku, donup kalma... vb. gibi pek çok farklı duygu veya davranışın sıçrama tahtası olduğu varsayılan kaygı, böylelikle değişimin başlangıç noktası olarak da kabul edilir.³²¹ Ya da bu duygu kimi çalışmada, “ölüm kaygısı, anlamsızlık kaygısı ve suçluluk/kınama kaygısı,”³²² “normal ve nevrotik kaygı”³²³ olarak ayrıntılandırılmaktadır. Böylelikle ontolojik güvenlik çalışmalarında birey psikolojisinden yola çıkılarak bireyler ya da kolektif varlıklar duygular aracılığıyla yorumlanmaya çalışılmaktadır.

Kinnvall eserlerinde küreselleşmenin etkisiyle yaşanan belirsizliklerin kaygıya yol açtığını ve bu kaygıdan kaçabilmek için kolektif kimliklere aidiyetlerin arttığını vurgulamaktadır. Yani kaygı duygusundan kaçınma, din ve milliyetçilik gibi “biz” inşalarına yönelimi artırmaktadır.³²⁴ Başka bir deyişle bir duygudan kaçış, kolektif birliklere katılıma neden olmaktadır. Steele ve Subotic’in kaygıyı merkeze aldığı diğer bir makalede ise, Amerikan kimliğinde var olan kaygı araştırılarak, bu duygunun yol açtığı kontrol kaybıyla birlikte devlet davranışlarında bir “ahlaki yaralanma”nın ortaya çıktığı iddia edilmektedir.³²⁵ Bahar Rumelili ise kaygıya odaklanarak, bu duygunun çatışma çözümlerinde görünmeyen etkisini açığa çıkarmaktadır. Yazara göre devletlerde kaygı, beka güvenliğinin rakibi olarak değil, değişime yol açan bir kurucu koşul olarak anlaşılmalıdır.³²⁶ Dolayısıyla kaygı duygusu bireylerde ya da kolektif aktörlerde değişimleri ve davranışları açıklamakta anahtar kavram olarak kullanılmaktadır.

Kaygının yanı sıra OGÇ’de “korku” duygusuna, “kaygı-korku” duyguları arasındaki farklılıklara, kolektif benliği üreten “sevgi” duygusuna, “onur,” “utanç,” “nefret,” “öz-saygı,” “itibar,” “tutku,” “üstünlük duygusu (narsisizm)” gibi pek çok farklı duyguya da yer

³²¹OGÇ’nin öncül yazarları olan Kinnvall ve Mitzen de kaygıyı benliğin kurucu ögesi olarak tanımlamaktadırlar. Ayrıntılar için lütfen bkz. Kinnvall&Mitzen, “Anxiety, Fear, and Ontological Security in World Politics...,” a.g.m. (2020), s. 244.

³²²Paul Tillich, *The Courage to Be* (Yale: Yale University Press, 2000), ss. 35-36, ss. 42-51.

³²³Gustafsson&Krickel-Choi. “Returning to the Roots...,” a.g.m. (2020).

³²⁴Kinnvall, “Globalization and Religious Nationalism...,” a.g.m. (2004); Catarina Kinnvall, “Globalization, Identity, and the Search for Chosen Traumas,” (ed.) Kenneth Hoover, *The Future of Identity: Centennial Reflections on the Legacy of Erik Erikson* (Oxford: Lexington Books, 2004): 111-136; Kinnvall, “Nationalism, Religion...,” a.g.m. (2002).

³²⁵Brent J. Steele&Jelena Subotic, “Moral Injury in International Relations,” *Journal of Global Security Studies*, c. 3, S. 4 (2018): 387-401, ss. 387-388.

³²⁶Rumelili, “Integrating Anxiety...,” a.g.m. (2020).

verilmiştir.³²⁷ Örneğin Della Sala ve Akchurina, Rusya ve Avrupa Birliği'nin benliklerini yani “biz” çatılarını oluşturan “sevgi” ve aralarındaki rekabeti oluşturan “korku” anlatılarına odaklanırken, Browning çalışmasında ulus-markalaşma yoluyla “ulusal itibarın” yani “öz-saygının” güvence altına alınmasını işlemektedir.³²⁸ Ya da Steele farklı bir açıdan bakarak, Belçika'nın I. Dünya Savaşı'nda yetersiz kapasitesine rağmen Almanya ile savaşa girmesini “onur” duygusuna dayandırmaktadır.³²⁹ Buna ek olarak ontolojik güvenlik çalışmalarında insanlar arası ilişkilerden, devletler arası ilişkilere geçiş yapılarak “ev-vatan,” “dostluk ilişkisi-ittifak ilişkisi” gibi pek çok anoloji kurulmuştur.³³⁰ Kısacası bu ve benzeri pek çok eser ile ontolojik güvenlik çalışmaları, bireyler, gruplar, devletler ve uluslararası aktörler bazında benlik oluşturmada veya benliklerin istikrarını sağlamada duyguların rolüne odaklanmaktadır.

Bu tezde de iki farklı duygu baz alınmaktadır. Birincisi, ilk bölümde açıklandığı üzere Amerika Birleşik Devletleri'nin siyasal kurumlarında (Başkanlık kurumu) gerileme sürecinde yaşanan “kaygı”dır. İkinci duygu ise İbn Haldun'dan alıntıyla, kolektif aktörlerin siyasal birlikler oluşturmada veya iktidar olma mücadelesindeki dürtüsü/duygusu olan “asabiyet”tir. Günümüzde Simon Koschut'un duygular literatürüne katkısı olan “duygusal (güvenlik) toplulukları”³³¹ açılımı bağlamında ele alınabilecek asabiyet duygusu, 14. yüzyılda üretilmiş bir kavramdır. Asabiyet duygusu “dayanışma, uyum, güven, özsaygı, aidiyet, güç, meşruiyet, asalet, cesaret ve metanet, özgürlük ve övgüye değer nitelikler gibi birçok farklı önemli psiko-politik ve sosyal nitelikleri içeren bir enerjidir.”³³² Kısaca *kan bağı yakınlığı ile aralarında kan bağı olmayanların belli bir amaç ile birbirlerine yakınlığı, iktidar olmak amacına içkin birlik duygusu* gibi anlamlara gelen asabiyet aynı zamanda devletin canlılık gücünü sağlayan histir.

Asabiyyetin değişimi, siyasi değişimler demektir ve dolayısıyla hem rasyonel hem de irrasyonel siyasi enerjileri barındırır. Politik bir dinamik olan asabiyet, etkin olduğunda bireyleri politik bir varlık, kitleleri de sosyo-politik birimlere dönüştürür. Bu anlamda kavram, psiko-ontolojik

³²⁷Rumelili, “Ontological (in)security and Peace Anxieties...,” a.g.e. (2015); Kinnvall&Mitzen, “Anxiety, Fear, and Ontological Security in World Politics...,” a.g.m. (2020); Rumelili, “Integrating Anxiety...,” a.g.m. (2020); Vincent Della Sala&Viktoria Akchurina, “Love and Fear in the Neighbourhood: Emotions and Ontological Security,” *Foreign Policy Analysis* (2019); Christopher S. Browning, “Nation Branding, National Self-Esteem, and the Constitution of Subjectivity in Late Modernity,” *Foreign Policy Analysis*, c. 11, S. 2 (2015): 195-214; Steele, a.g.e. (2008); Steele, “Ontological Security and the Power of Self-Identity...,” a.g.m. (2005): 519-540; Brent J. Steele, “Ontological Security, Shame and ‘Humanitarian’ Action,” *The University of Iowa* (2005); Hagström, a.g.m. (2021); Ty Solomon, “Attachment, Tautology, and Ontological Security,” *Critical Studies on Security*, c. 1, S. 1 (2013), ss. 130-132.

³²⁸Sala&Akchurina, a.g.m. (2019); Browning, a.g.m. (2015).

³²⁹Steele, a.g.e. (2008).

³³⁰Mitzen, “Feeling at Home in Europe...,” a.g.m. (2018), ss. 1373-1375; Sala, a.g.m. (2017); Berenskoetter, a.g.m. (2007).

³³¹Koschut, a.g.m. (2014).

³³²Kayapınar, a.g.m. (2008), ss. 376-377.

bir arka plana sahiptir.³³³ Dolayısıyla asabiyet duygusu, ontolojik güvenliğin özel odağı olan kolektif aktörlerin iç yapısını/mizacını yorumlamada açıklayıcı bir perspektif sunmaktadır. Bu duygu, kan bağına ihtiyaç duymadan ideoloji, dini inanç, siyaset gibi bir ortak şemsiyede birleşerek, aynı siyasal hedeflere yürüyen toplulukları ve aralarındaki dayanışmayı anlamlandırmada anahtar bir kavramdır. Bunun yanı sıra bir psikolojik faktör olarak asabiyet duygusu sahip olduğu arka planla, devletlerde ve uluslararası arenada süregiden siyasi değişimleri okumada farklı açılımlar sağlar. “İbn Haldun’un asabiyet teorisinin önemi mekânîk, tikelci ya da pozitivist bir siyasi görüşün dışında, bütüncül bir çerçeve geliştirme olasılığını ortaya koymasından kaynaklanmaktadır.”³³⁴

Kısaca “*birlik ruhu/takım ruhu*”³³⁵ olarak tanımlayabileceğimiz asabiyet duygusu gruplar, toplumlar, devletler ve uluslararası topluluklar gibi, ortak amaçlar çatısı altında birleşen kolektif öznelerde ortaya çıkmaktadır. Belirli insan topluluklarını birleştiren bu komünal duygu ‘*zaman,*’ ‘*mekân*’ ve ‘*ortak amaç çeşitliliğine*’ göre farklı başlıklar altında toplanabilir ancak asabiyet hepsini kuşatan bir tür meta-duygudur.³³⁶ Asabiyet kavramı kimi düşünürler tarafından grup kimlikleri, etnik kimlikler veya ‘*ulusal karakter,*’ ‘*ulusal moral,*’ ‘*ulusal kimlik,*’ ‘*milliyetçilik duygusu*’ olarak yorumlanıyor olsa da bu kavramın kapsadığı çerçeve zannedilenin aksine oldukça geniştir. Bazı yazarlar asabiye milliyetçilik ile eşdeğer kabul etse de aslında siyasi erk olma amacıyla birlik olma duygusunun bir üst-şemsiye olduğunu söylemek gerekir. Milliyetçilik, bu duygunun sadece ulus-devletler bazındaki tezahürüdür, oysa asabiye insan topluluklarını birleştiren pek çok farklı başlıkta (ideolojiler, inançlar/din, fikir birlikleri) çeşidi daha bulunmaktadır. Toynbee’nin de vurguladığı gibi İbn Haldun’da asabiyet, dinamik ve zaman içinde değişim göstermektedir.³³⁷ Ayrıca milliyetçilik, azınlıkları dışlayıcı ve genelde ulus-devlet kurulduktan sonra ulusu yaratmak için ortaya çıkan bir ideoloji iken, iktidar kurulmadan önce ihtiyaç duyulan duygu birliği-eylemlerden oluşan asabiyet bütünüyle *iktidar kurmakla ilgilenir.*³³⁸

Buna ek olarak “asabiyet” kavramı, değişim üzerine kurulu sosyo-politik bir felsefeye sahiptir. Dolayısıyla zaman içinde değişen tüm kolektif özneleri kapsar. İbn Haldun asabiyet kavramını siyasal değişimlerin “*iç-kaynaklı sebebi*” olarak göstermektedir, yani politik değişimleri açıklarken ontolojik güvenlik kuramıyla entegre olmaya elverişli bir kavramdır. Daha önce

³³³A.g.m., ss. 401-402.

³³⁴Kayapınar, a.g.e. (Doktora Tezi, 2014), s. iv.

³³⁵İbn Haldun, *Mukaddime*, haz. Uludağ, a.g.e. (2020), s. 95.

³³⁶Hassan, a.g.e. (2019), s. 179, s. 507.

³³⁷Say, a.g.e. (2011), s. 507.

³³⁸A.g.e., ss. 530-531.

detaylı olarak açıkladığımız gibi ontolojik güvenlik, fiziksel güvenliğin tamamlayıcısıdır ve OGÇ çalışmalarının odak noktası devletlerin iç-kaynaklı varlıklarıdır. Dolayısıyla devletlerin, hükümetlerin, iktidar olmaya çalışan grupların veya kısaca iktidarların oluşumunda ve değişiminde bu duygu oldukça önemlidir. Buna ek olarak İslam'ın *her anın yeniden yaratıldığı* inancı üzerine kurulu olan İbn Halduncu ontolojinin, değişime kapalı olmakla olarak eleştirilen ontolojik güvenlik perspektifine büyük katkısı olacaktır.³³⁹

İbn Haldun asabiyeti, toplumsal ve siyasi değişimlerin merkezine oturarak, değişimin yörüngesini çizer. Hegel'in "*halkın ruhu*" (volksgeist), Gumilev'in "*tutku*" (passionarity) ve Machiavelli'nin "*virtù*" kavramları ile benzeyen yanları olan asabiyet duygusu, bunlardan farklı olarak -diğer değişkenlerle bağlantılı- içsel bir değişkendir.³⁴⁰ Lenn Evan Goodman'a göre siyasal değişimin en küçük bileşeni olan asabiyet, Anderson'a göre pek çok biçim alabilecek bir meta-kavramdır.³⁴¹ Zira asabiyet belirli bir amaçla birleşen on kişilik bir gruptan, uluslararası boyutta topluluklara dek amaçların çeşitliliğiyle doğru orantılı olarak çeşitlenen ve siyasi kolektif aksiyona yol açan bir duygudur.³⁴² Zaman ve mekâna göre amaçlar, ortak noktalar değişebilir ancak birleştirici/dahil edici olan bu duygu sabittir. Dolayısıyla 14. yüzyılda ya da bugün 21. yüzyılda ve gelecek zaman dilimlerinde küçüklü büyüklü insan topluluklarının birliklerini yorumlamada açıklayıcı, kapsamlı bir zemin sağlamaktadır.

Bu çalışma bağlamında ise bu meta-kavram, içerikte yer alan pek çok siyasal örgütlenme biçimini açıklamakta yardımcıdır. Asabiyet, tezde yer alan Evanjelik gruplar, lobiler, sivil din, ABD devleti, ABD-İsrail arasındaki ilişkiler ve uluslararası düzeyde ABD hegemonyası için var olan birlik duygusunu, iktidar olma amacıyla dayanışmayı incelemede anahtar kavram olmaktadır. Yani asabiyet duygusu, çalışmada pek çok farklı düzeyde "*aynı dürtüyü*" (iktidar olmak amacıyla birlik duygusu) incelememize zemin sağlayacak ve böylece Uluslararası İlişkiler disiplininde duygulara vurgu yapan ontolojik güvenlik literatürüne özgün bir katkı sunulacaktır. Bu katkıyla çeşitli düzeylerde kolektif aktörleri yorumlamada asabiyet duygusunun somut örnekleri de sunulmuş olacaktır. Aynı zamanda devlet içi kurumlarda, devletlerin ve hükümetlerin oluşumunda ve iktidarın korunmasında, uluslararası düzende hegemonik arzulara sürekli olarak bahsedilen ancak daha önce kavramsallaştırılmamış olan

³³⁹Kayapınar, a.g.m. (2008), ss. 376-378; İbn Haldun, *Mukaddime I. ve II. Cilt* (2013), s. 9; Kinnvall&Mitzen, "Anxiety, Fear, and Ontological Security in World Politics...", a.g.m. (2020).

³⁴⁰İbn Haldun, *Mukaddime I. ve II. Cilt* (2013), s. 10; Kayapınar, a.g.m. (2008), ss. 376-378.

³⁴¹Say, a.g.e. (2011), s. 507; İbn Haldun, *Mukaddime I. ve II. Cilt* (2013), s. 9.

³⁴²İbn Haldun, *Mukaddime*, haz. Uludağ, a.g.e. (2020), ss. 94-95.

“*iktidar olma arzusuna içkin toplumsal dayanışma duygusu*”nun adını koymamızı sağlayacaktır.

Özetle bu bölümde İbn Haldun’un Mukaddime eserinde merkeze koyduğu asabiyet teorisinin ayrıntılarına ve bu teorinin teze/duygular literatürüne olan katkısının değerlendirmesine yer verilmiştir. Bir sonraki kapalı alt-bölüm çalışmaya nüfuz etmeyen ancak teorik anlamda antropomorfizme ve vaka bağlamında Amerikan gerilemesine İbn Halduncu teoriyle farklı bir perspektif sunan ek bir katkıyı içermektedir. Bu amaçla ontolojik güvenlik teorisinde sıkça kullanılan antropomorfizm (insansılaştırma) ayrıntılandırıldıktan sonra İbn Halduncu organik aşamalar tek tek açıklanarak kişi-olarak-Amerika devletine uygulanmaktadır. Amerikan gerilemesinin bir çeşit sağlamasını içeren bu özel alt-bölüm, *Amerikan hikâyesi* olarak sunulmaktadır.

3.2. Antropomorfizm ve İbn Halduncu Organik Devlet Anlayışı

Daha önce ikinci bölümde analiz düzeyinde kişi-olarak-devlete ve antropomorfizme yer verilmiştir. Bu nedenle bu bölümde tekrardan kaçınılarak antropomorfizmin tarihi kökenlerine, kişi-olarak devlete getirilen eleştirilere kısa bir giriş yapılmakta ve İbn Halduncu organik bakış açısı “*Çöküş Teorisi*” bağlamında ele alınmaktadır. Bu teoride yer alan “*Tavırlar Nazariyesi*” devletlerde görülen doğum, ergenlik,³⁴³ gençlik, ihtiyarlık ve ölüm aşamaları Amerika Birleşik Devletleri’nin siyasi tarihinde aranmaktadır. Diğer yandan ABD’nin baskın WASP karakteristiği/mizacı bağlamında Evanjelik asabiyet bağları ele alınırken, bölümün tamamında “*Amerika Birleşik Devletleri’nin hayat hikâyesi*” sunulmaktadır.

Antropomorfizm, “...*genel olarak insana ait özelliklerin insan dışındaki varlıklara yüklenmesini ifade eder.*”³⁴⁴ Kelime kökeni itibarıyla, insan (anthropos) ve biçim (morphe) kelimelerinden türeyen antropomorfizm, “*insan-biçimcilik*” ya da “*insansılaştırma*” olarak da tanımlanmaktadır.³⁴⁵ Antik Yunan mitolojisinde ilahi varlıklara insani duygu, tavır ve düşünceler atfedilmesiyle ortaya çıkan antropomorfizm, soyut/somut insan-dışı varlıklar için tarih boyunca kullanılagelmıştır. Zira dünyayı kendi benliğinde algılayan insan türü için, diğer varlıkları kendi sahip olduğu niteliklerle tanımlaması doğal ve kendiliğinden bir eğilimdir. Bu doğal eğilim nedeniyle günlük hayatta insan-dışı varlıklara karşı antropomorfik benzetmelere

³⁴³İbn Haldun’un Mukaddime eserinde/eserine dair yorumlarda böyle bir kavramsallaştırma yoktur, “*ergenlik*” benzetmesi yazara aittir.

³⁴⁴Habib Şener, “David Hume’un Tanrı Anlayışı ve Antropomorfizm Eleştirisi,” *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 11 (2017): 241-269, s. 244.

³⁴⁵Ahmet Cevizci, *Felsefe Sözlüğü* (İstanbul: Paradigma Yay., 2005), s. 128; Ertem, a.g.m. (2012).

sıklıkla rastlanmaktadır. Örneğin çiçek-severlerin, çiçeklerini sularken onları bebekleri gibi sevmeleri ya da hayvanseverlerin evcil hayvanlarıyla insan-mış gibi konuşmaları, onlarla arkadaşlık etmeleri buna örnek gösterilebilir. Bir başka örnek duvar-kol saati reklamlarında saatlerin sürekli olarak onu on geçe (10:10) olarak kuruluyor olmasıdır. Yapılan ampirik deneylerde, saat müşterilerinin insanların bu görüntüyü gülümseyen bir insan yüzüne benzettikleri ve böylece saatleri satın alma ihtimallerinin artmakta olduğu ortaya çıkmıştır.³⁴⁶ Bunun yanı sıra şiir, öykü ya da masallarda insan olmayan varlıklara, insani nitelikler atfeden edebi sanatlarda da antropomorfizm yapılmaktadır. Dolayısıyla benzer duyguları, düşünceleri ya da tecrübeleri benzer bir elbise içinde (beden)³⁴⁷ yaşayan insanlık için, insan-dışı varlıkları antropomorfize etmek âdeta insan türüne ait bir dil gibidir.

Devlet ve devlet kurumları da hem halk arasında hem de siyaset bilimciler tarafından sıklıkla antropomorfize edilen insan-dışı aktörlerdendir.³⁴⁸ Devletin -insan değilse de- “*insan-gibi*” ya da “*insana benzeyen*” bir biyolojik organizma olarak kabul edilerek, insan-devlet analogileri kurma âdeti eski çağlardan itibaren vardır. İlk çağlarda Platon ve Aristoteles tarafından öne sürülen “*uzviyetçi teori*,”³⁴⁹ Orta Çağ’da Marsilius Patavinus, Farabi, Salisbury ve İbn Haldun’da görülen bu tip analogilere, 17-18. yüzyıllarda Harbert Spencer, Comte ve Darwin’de rastlanmaktadır.³⁵⁰ Örneğin, Salisbury John 12. yüzyılda Plutarkhos’tan yola çıkarak, devleti bedenleştirmektedir. Buna göre:

“...devletin bedeninde, başın yerini Tanrı’nın yeryüzündeki temsilcisi olan prens; kalbin yerini her türlü iyi ve kötü işlerin kaynağı olan meclis; gözlerin, kulakların ve dilin yerini şehirlerdeki yargıçlar ve valiler; ellerin yerini memurlar ve askerler; mide ve bağırsakların yerini maliyeciler ve hazinedarlar; ayakların yerini de sürekli toprağa temas eden köylüler almaktadır.”³⁵¹

Hobbes da 17. yüzyılda benzer şekilde devleti (Leviathan) bir insan bedenine benzeterek incelemektedir. Buna göre cansız beden ancak yöneten-yönetilen arasındaki sözleşme sonucu

³⁴⁶ Ahmed A. Karim & Britta Lützenkirchen & Eman Khedr & Radwa Khalil, “Why Is 10 Past 10 the Default Setting for Clocks and Watches in Advertisements? A Psychological Experiment,” <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC5572348/#:~:text=İnyüzde%20theyüzde%20firstyüzde%20experimentyüzde%20C%20yüzde%20we,wouldyüzde%20haveyüzde%20theyüzde%20oppositeyüzde%20effect> [Erişim 29.05.2022].

³⁴⁷ Mevlânâ Celaleddin Rumi, *Konularına Göre Açıklamalı Mesnevi Tercümesi Üçüncü Cilt* (İstanbul: Ötüken Yay., 1997); İsmail Hakkı Bursevî, *Lübbü’l Lübb* (İstanbul: Bahar yay., 2007).

³⁴⁸ Kenneth Waltz, *Man, the State, and War* (Columbia University Press, 2018).

³⁴⁹ Organizmacı teori, organik teori, uzviyetçi teori veya biyolojik teori olarak da adlandırılmaktadır.

³⁵⁰ Muhittin Sağrılı, *Sosyolojik Açısından Devlet Teorileri* (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, 1995), s. 52.

³⁵¹ Akt. Güç, a.g.e. (Doktora Tezi, 2020), s. 70. Alıntı ayrıntıları için lütfen bkz. Celaleddin Güngör, *Policraticus ve Salisbury John’un Siyaset Kuramı* (Ankara: Barış Kitap, 2015), s. 125.

ortaya çıkan egemenlikle ruh kazanmakta, canlanmaktadır. Devlet için görevlendirilen kamu görevlileri de insan bedenindeki organlara benzetilmektedir. Bedende verilen ödül ve cezaların kaynağı ise sinir sistemiyle özdeşleştirilmektedir.³⁵² Daha güncel anlamda Alexander Wendt ise, “devletler de insandır”³⁵³ tezini iddia ederken, devletlerin de insanlar gibi benlikleri, kimlikleri ve çıkarları olduğunu öne sürmektedir. Wendt’in bu konu hakkında metaforik kullanımın ötesine geçen düşüncelerine göre, devleti antropomorfize eden sadece akademisyenler değildir, bunu siyasetçiler ve tüm insanlar yapmaktadır.³⁵⁴

“Ancak devlete insani nitelikler atfedenler sadece akademisyenler değil, hepimiziz. Gündelik hayatımızda hem vatandaşlar hem de siyasetçiler rutin bir şekilde devletlerin insanlar gibi olduğunu varsayıyoruz, onların birbirimize atfettiğimiz aynı türden amaçsal nitelikleri varmışçasına onlardan söz ediyoruz. Amerika Birleşik Devletleri’nin İran Körfezi’nde “güvenlik çıkarları” olduğunu, Irak’ın Kuveyt’i “işgali” ile bunların tehdit edildiğine “inandığını,” bunun sonucunda Irak’a “saldırdığını,” O’nun eylemlerinin “akılcı” ve “meşru” olduğunu ve benzeri şeyleri düşünüyoruz. Uluslararası hukuk bu insani nitelikler atfedici konuşma tarzını devletin “şahsiyetine” atıfla benimser (iç hukukta anonim şirketlerin aktörler olarak kabul edilmesinde olduğu gibi) ve esasında ortak akılda o kadar derinlemesine yer etmiştir ki o olmadan uluslararası siyasetin nasıl kavramsallaştırılacağını ya da yürütüleceğini hayal etmek bile güçtür. Carr’ın işaret ettiği üzere kurumsal aktörlüğün nitelikleri olmadan gündelik Uluslararası İlişkiler’i anlamlandırmak mümkün değildir. Bir diğer deyişle, uluslararası sistemin gerçekleri bu tür bir konuşma tarzı aracılığıyla oluşturulur.”³⁵⁵

Wendt’in de işaret ettiği gibi antropomorfizm sadece konstrüktivistler tarafından değil, realistler, Marksistler, liberaller tarafından da kullanılmıştır. Daha önce “*Ontolojik Güvenlik Literatüründeki Temel Tartışmalar*” bölümünde değinildiği üzere, ontolojik güvenlik teorisinde de antropomorfizm yapılarak kişi-olarak devlet, analiz düzeyi olarak kabul edilmekte ve kullanılmaktadır.

³⁵²İbrahim Can Karaduman, “Thomas Hobbes ve Leviathan’ı Üzerine Bir İnceleme: Yönetim Bilimi’ni İçeriye Almak,” *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, c. 3, S. 1 (2020): 114-137, s. 115. Ayrıca bkz. Thomas Hobbes, *Leviathan veya Bir Din ve Dünya Devletinin İçeriği, Biçimi ve Kudreti*, çev. Semih Lim (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2017), s. 17.

³⁵³Alexander Wendt, *Social Theory of International Politics* (Cambridge: Cambridge University Press, 1999), s. 215.

³⁵⁴A.g.e., ss. 193-195.

³⁵⁵Alexander Wendt, *Uluslararası Siyasetin Sosyal Teorisi*, çev. Helin Sarı Ertem&Suna Gülfer İhlamur Öner (İstanbul: Küre Yay., 2016), s. 246.

Kişi-olarak-devlet aktörü çeşitliliği yadsıdığı, totolojik bir anlayışa sürüklediği ve bu nedenle incelemelerde sapmalara neden olduğu gerekçesiyle eleştirilere hedef olmaktadır.³⁵⁶ Ancak bu eleştiriler yapılırken dikkat çeken husus, kullanılan öznenin yine devlet aktörü olmasıdır. Hâlihazırda var olan ulus-devletler sisteminde yaşayan toplumların, devlet politikaları konusunda çeşitli siyasi varyasyonlara sahip olduğu bilindiği halde, herhangi bir politikadan bahsederken uygulayıcı olan devlet aktörüne işaretle konuşulmaktadır. Zira “*Uluslar-arası İlişkiler*” disiplinde normatif veya ampirik olarak araştırma yapmayı mümkün kılan da yine devlet aktörüdür. Ringmar’a göre devlet farklı düzeylerde analiz edilebilir olsa da antropomorfize edilmiş tanımları her zaman daha baskındır.³⁵⁷ Analizlerde örneğin, “*ABD’nin İsrail’e 1 milyar dolarlık askerî yardımından*” ya da “*ABD’nin Rusya’ya yaptırımlarından*” bahsedilmektedir. Herhangi bir politikaya muhalefet edenlerden bahsederken ise “*muhalifler*” öznesine başvurulmaktadır. Çünkü iktidarlar, ülkelerin politik gücünü ellerinde tutarak, politikaları devletleri adına yaparlar. Bir politikayı eleştirmek, siyasi elitin ya da politikanın karşısında durmak anlamına geliyor olsa da iktidar sahibi politik gücünü kullanarak politikaları muhaliflere rağmen uygulayabilir ve nihâyetinde devlet, uygulanan politika ile anılır. Tıpkı bugün Ukrayna’yı işgal eden Rusya örneğinde olduğu gibi (2022). Rusya içindeki savaş-karşıtı pek çok muhalife rağmen devam eden savaş, “*Putin*” tarafından inatla sürdürülüyor olsa da “*Rusya*” adıyla anılmaktan kaçamamaktadır. Dolayısıyla devletlerde iktidara gelen siyasilerin ellerinde bulunan güç erki nedeniyle, devlet temsilleri kaçınılmaz olmaktadır.

Ayrıca kişi-olarak-devlet aktörünün tümdengelimci bakış açısında gerçekleşen sapmalar, diğer araştırma türlerinde de ihtimal dahilindedir. Zira vakaları ve olguları genelleştirerek analiz etmek, genel olarak sosyal bilimlerin problemidir ve belli bir asabiyet bağına ait insanların tamamını ve/veya onların zamanla gerçekleşen değişimlerini tespit edecek bir araştırma yapmak imkânsızdır.³⁵⁸ Siyasal bilimler bağlamında da herhangi bir devlette yaşayan toplumların veya onları temsil edenlerin siyasi görüş yelpazesini, değişim süreçlerini bütünüyle kapsayıcı analizler sunmak oldukça güçtür. Böylelikle makro-düzeyde devlet davranışlarını açıklarken faydalı bir zemin sunan kişi-olarak devlet öznesi ve buna bağlı antropomorfizm daha anlaşılır olmaktadır.

³⁵⁶Alanna Krolkowski, “State Personhood in Ontological Security Theories of International Relations and Chinese Nationalism: a Sceptical View,” *Chinese Journal of International Politics*, c. 2, S. 1 (2008): 109-133.

³⁵⁷Erik Ringmar, “On the Ontological Status of the State,” *European Journal of International Relations*, c. 2, S. 4 (1996): 439-466, s. 443. Alıntı için lütfen bkz.: Katharina E. Höne, “The State-as-Person in International Relations Theory” (Doktora Tezi, Aberystwyth University, 2014).

³⁵⁸Arnold Marshall Rose, *Theory and Method in the Social Sciences* (Minneapolis: University of Minnesota Press 1954), s. 954.

Gerçekte “*insan olmayan*” ancak insanlar için, insanlar eliyle ve onlardan müteşekkil bir kurum olan devlet, yine insanlar tarafından yorumlandığında insana benzetilerek anlatılmaktan kaçamaz. Herhangi bir olguyu kendi dünyası çerçevesinde tanımlayabilen insanın, soyut bir varlık olan devlet kurumunu insanlığın diliyle tanımlaması olağandır. Dolayısıyla bu tez, devletlerin bir insan olduğu iddiasını reddetmekle birlikte, insanlığın teşbih (benzetme) dili olan antropomorfizmi kullanmakta ve bu dilin kavrayışı kolaylaştırmasından faydalanmaktadır.

Bu metaforik dili eserlerinde kullanan İbn Haldun da 14. yüzyılda ve devletleri insansılaştırarak açıklamaya çalışmıştır. Bir sonraki alt bölümde detaylı olarak yer verildiği gibi, İbn Haldun devletlerin insanlar gibi doğup, geliştiğini ve bir süre sonra öleceklerini iddia etmektedir.³⁵⁹ Kendi döneminde meydana gelen siyasal ve sosyolojik değişimleri ortaya koyan İbn Haldun, onları biyolojik olaylarla kıyas eden benzetmelerle açıklamaktadır. İbn Haldun, insanlar için geçerli kanunların toplumlar ve devletler/iktidarlar için de geçerli olduğunu savunmaktadır. Zira umranın yani insan topluluklarının ya da medeniyetlerin de insana benzer bir tabiatları bulunmaktadır. O’na göre devletlerin de insanlar gibi organları vardır, dolayısıyla bu organların fonksiyonları da insan türündeki organlar misalidir.³⁶⁰ Örneğin, devletin merkezi “...kendisinden ruhun ve canın çevreye yayıldığı kalp gibidir. Kalp mağlup edilir ve ona malik olunursa, bütün çevre ve uç noktalar hezimete uğrar.”³⁶¹ Bunun yanı sıra devletlere ömür biçen İbn Haldun, iktidarın canlılığının kendisine bağlı olduğu asabiyetlerin en fazla üç nesil sürdürülebileceğinden yola çıkmaktadır.³⁶²

Aşağıdaki özel alt bölümde İbn Halduncu organik devlet anlayışının tezahür ettiği safhalar ayrıntılarıyla ele alınmaktadır. Bu bölümde İbn Haldun’un tavırlar nazariyesi bağlamında doğum, ergenlik, gençlik, ihtiyarlık olarak adlandırabileceğimiz evreler ve bu evreler bağlamında ABD’nin kuruluşundan bugüne genel çizgileriyle “*hayat hikâyesine*” yer verilmektedir. Dolayısıyla İbn Halduncu organik devlet anlayışında bulunan antropomorfik devlet tanımları yoluyla Amerika Birleşik Devletleri insansılaştırılmaktadır. Böylelikle amaçlanan, ontolojik güvenlik teorisinde kişi-olarak-devlet aktöründe kullanılan antropomorfizme farklı bir katkıda bulunmak ve ABD’nin genel mizacını ortaya koyarak, geçirdiği evreleri gün yüzüne çıkarmaktır. Çalışmaya nüfuz etmeyen bu özel bölüm, diğer bölümlerden ayrılarak, kendi içinde İbn Halduncu perspektifle Amerikan gerilemesini devletin

³⁵⁹İbn Haldun devletler için bitişten/ölümden önceki döngüyü yeniden yükselişle tamamlamanın kapısını da açık bırakmaktadır.

³⁶⁰İbn Haldun, *Mukaddime*, haz. Uludağ, a.g.e. (2020), s. 159.

³⁶¹A.g.e., s. 383.

³⁶²İbn Haldun’un devletler bazındaki açıklamaları bugün hükümetler düzeyinde de düşünülebilir. A.g.e., ss. 91-92.

siyasi tarihinde aramakta ve ontolojik güvenlikte kullanılan antropomorfizme yapılan katkıya bir örnek teşkil etmektedir. Bu bağlamda aşağıdaki özel alt-bölüm, teorik ve vaka bağlamında yapılan katkının çıktısını/sonucunu oluşturmaktadır. İbn Halduncu katkıları içeren üçüncü bölüm, bu çıktının sunumuyla sona ermektedir.

3.2.1. İbn Halduncu Çöküş Teorisinde Safhalar ve ABD'nin Hayat Hikâyesi

Devletlerin güç kapasiteleri, varoluş anlatıları ve karakteristikleri değişkenlik gösterebilir niteliktedir. Bu özellikler doğrusal bir çizgide ve belirli bir kararlılıkta devam etmeyebilir. Ancak bazı kırılma noktalarında ortaya çıkan kimi özellikler, belirli zaman aralıklarında süreklilik kazanabilir. Başka bir deyişle devletler söz konusu olduğunda, kimi periyotlarda belli başlı bazı özellikler öne çıkmaktadır. Araştırmacılar bu süreklilikleri ve değişimleri formülleştirmek amacıyla benzer karakter özellikleri taşıyan zaman aralıklarını kategorize etmektedirler.

Örneğin Wallerstein ve Arrighi gibi yazarlar, Marksizm'den esinlenerek önce yükseliş ve sonrasında gerileme yaşayan modern devletler sistemini yorumlayabilmek için “*Dünya Sistemi*” anlayışını geliştirmişlerdir. Merkez-çevre hiyerarşisinden yola çıkan bu düşüncede, kapitalist ekonomiden kaynaklanan tahakküm edici hegemonyanın, eşitsizliği tetikleyen yıkıcı etkisi devletlerdeki gerilemenin sebebidir. Wallerstein’a göre rızaya dayanmayan hegemonik sistemler yıkılmaya mahkûmdur ve liberal sistem de bunlardan biridir.³⁶³ Paul Kennedy ise devletlerin yükseliş ve çöküş dönemlerinin altında yatan sebepleri araştırırken, devletlerde ekonomik ve askerî güç ilişkisi üzerine odaklanmıştır. Kennedy’e göre ekonomik ve askerî güç ya da zafiyetler yükseliş, gerileme ve çöküşlerin asıl nedenidir. Devletlerin daha fazla ekonomik kazanç elde etmek için kapasitelerini aşan yayılma ihtirasları gerilemeye neden olmaktadır. Çünkü kaynakları artırılan askerî güç kapasitesi ve artan askerî müdahaleler devletlerde ekonomik zafiyetlere yol açmaktadır. Böylelikle devletler kendilerini aşan bir hırsla, taşıyamayacakları bedellerin altına girerek kaynaklar-harcamalar arasındaki dengeyi kaybederler ve çöküşe sürüklenirler.³⁶⁴ Daron Acemoğlu da bu tartışmaya dahil olarak, coğrafi, kültürel, entelektüel farklılık teorilerini reddeder ve devletlerin refah ve çöküş dönemlerini siyasal kurumlarla bağlantılandırır. Bu düşünceye göre zenginleşen devletlerle, fakir devletler

³⁶³Wallerstein, a.g.e. (1998); Wallerstein, a.g.e. (2003); Immanuel Wallerstein, *Historical Capitalism* (London: Verso Editions, 1983); Giovanni, a.g.e. (2007); Giovanni, a.g.e. (2010).

³⁶⁴Paul Kennedy, *Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri*, çev. Birtane Karanakçı (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yay., 2001).

arasında “toplumu gözetken demokratik ve çoğulcu” ve “toplumu sömüren yozlaşmış otoriter kurumlar” farklılığı bulunmaktadır.³⁶⁵

İbn Haldun ise, devletlerdeki yükseliş ve çöküş dönemlerini analiz eden ilk araştırmacılardandır. İnsanlar ve devletler arasında analogiler kurarak, gelişen safhaları açıklayan İbn Haldun’a göre devletler de tıpkı insanlar gibi doğar, genç olur, ihtiyarlar ve ölürlür.³⁶⁶ Dolayısıyla her devletin kuruluş, yükseliş, gerileme dönemleri bulunur. Tarihte Roma İmparatorluğu, Bizans İmparatorluğu, Endülüs Emevi Devleti ve Osmanlı İmparatorluğu örneklerinde olduğu gibi bazı devletler de yıkılmakta, çökmektedir. Devletlerin dalgalı seyreden ömürleri, güçlenme dönemlerinin yanı sıra zayıflama dönemleri ve bu safhaların sebepleri İbn Haldun’un Mukaddime eserinde konu edilmektedir. İslam medeniyetindeki gerilemenin sebeplerini anlamlandırmak isteyen İbn Haldun, sunduğu döngüsel (cyclical approach) yaklaşımda asabiyet duygusunu merkeze almıştır. İbn Haldun eserinde ayrıca bir devletin gücünün belirleyicileri olan ekonomik güç, askerî güç ve yumuşak güç gibi bugün de hâlâ pek çok uzman tarafından vurgulanan unsurlara da yer vermektedir. Psikolojik asabiyet gücünü ekonomik güçle birlikte ele alan İbn Haldun, daha önce de bahsedildiği gibi devletin varlığını zâhir-bâtın algısıyla harmanlayarak açıklamaktadır. Dolayısıyla bu tanım yoluyla İbn Halduncu devletin varlığı bir kuşa benzetilse, bir kanadı fiziksel güç unsurları, diğer kanadı ise asabiyettir.

İbn Haldun yaşadığı dönemde gerilemekte olan İslam medeniyetini anlamlandırabilmek için devletlerin yükseliş ve çöküşlerindeki sebepleri âdeta formülleştirerek, döngüsel safhaların belirtilerini açıklamıştır. İbn Haldun’un çöküş teorisini O’nun organizmacı görüşünden ayırmak mümkün değildir, bu nedenle bu bölümde teori organizmacı/biyolojik devlet yaklaşımı ile iç içe açıklanmaktadır. İbn Haldun’un çöküş teorisinde bulunan safhalar, bu safhalarda ortaya çıkan tavırlar ile ortaya konarak, ABD vakasına uygulanmaktadır. Böylelikle bu bölümde çöküş teorisinden hareketle ABD’nin gerilemesi, İbn Halduncu gerileme çözümlemesi yardımıyla analiz edilmektedir. Çalışmanın bu bölümde amaç ABD’nin çöküş aşamasına gelen bir devlet olduğunu kanıtlama çabasıdır, çok, ülkedeki değişimleri İbn Halduncu perspektiften genel çizgileriyle açıklamak, yaşanan gerilemenin altında yatan krizleri ve yozlaşmayı vurgulamaktır. Bunun için antropomorfize edilen ABD’nin, hayat hikâyesi sunulmaktadır. Ancak bir prototip sunma amacıyla olan bölüm, çalışmanın kısıtlılıkları dolayısıyla ABD’de

³⁶⁵Daron Acemoğlu&James A. Robinson, *Ulusların Düşüşü: Güç, Zenginlik ve Yoksulluğun Kökenleri* (İstanbul: Doğan Egmont Yay., 2012).

³⁶⁶Okumuş, a.g.m. (1999), s. 183.

İbn Halduncu tavırları yanlışlayan aşamaları ihtiva etmeyen, Amerikan siyasi tarihinde sadece İbn Halduncu iddialara odaklanan ve bu evreleri araştıran bir kapsam içermektedir. Dolayısıyla anlatımda aralıklı zaman geçişleri bulunmakta ve teorinin kapsamı dışında kalan, farklılık yaratan zaman dilimlerine yer verilmemektedir. Böylelikle akademide yıllardır tartışılan ABD'nin gerileme süreci İbn Haldun'un döngüsel aşamaları yoluyla analiz edilmektedir.

Devletlerin değişen tavırlarını ve geçirdiği aşamalarda toplumların karakterlerini açıklayan İbn Halduncu değişim dönemleri beş türdür ve bu beş aşama “*Tavırlar Nazariyesi*” olarak adlandırılmaktadır. Bu tavırların ilki devletlerin/hükümetlerin “*zafer dönemi*”dir, diğer bir deyişle kuruluş/doğum aşamasıdır. Daha önce de belirttiğimiz gibi İbn Haldun'a göre devletlerin/hükümetlerin (ya da kısaca iktidarın) kuruluşları ancak asabiyetle mümkün olmaktadır. Bu dönemin nesli (ilk nesil), zor şartlarla mücadele edebilen, yırtıcı ve sert bedevi bir karaktere sahiptir.³⁶⁷ Çünkü devletlerin kuruluşlarında var olan iktidar olma rekabetinde gruplar arasında uyuşmazlıklar bulunur ve çekişmelerde galip gelmek kolektif bir mücadele gerektirir.³⁶⁸ İktidar olmada kolektif mücadelenin mayası da asabiyettir. Asabiyet sahipleri istila ettikleri toprakları, kendilerinden önceki yerleşik topluluklardan bu kuvveyle almaktadır.

Amerika Birleşik Devletleri'nin kuruluşuna/doğuşuna bakıldığında da durum İbn Haldun'un ilk aşama için işaret ettiği karakteristikle örtüşüyor gibi görünmektedir. Zira Avrupa'dan ABD topraklarına göç edenler için yerleşik bir düzenden sonra yeni bir devlet kurmak zor şartlarda bir mücadeleyi gerektirmektedir. ABD'de kurulan on üç koloninin ilk mücadeleleri kronolojik olarak vahşi doğayla, yerlilerle, kendi aralarında ve daha sonra da Britanya İmparatorluğu'yla olmuştur. Kuzey Amerika tarihinde Anglosaksonlar ve Latinler, mutlakiyetçilik ve demokrasi; baskıcı yönetimlerle özgür kurumlar, farklı inançlara toleranslı olan dini gruplar ve olmayanlar arasında çatışmalar sürmüştür.³⁶⁹

Amerika kıtasının ilk keşfedildiği yıllarda güneyde ve kuzeyde sömürülen, katledilen yerliler Avrupalı göçmenlerin aralarındaki asabiyet bağını ve sert bedevi karakterini gözler önüne sermektedir. Göçmenlerin yerlileri katletmeleri hariç tutularak farklı bir açıdan bakıldığında, göçmenlerin bedevi karaktere bir anlamda mecbur oldukları da söylenebilir. Zira göçmenler, kıtanın zor şartlarında bedevi bir karaktere bürünmemiş olsalardı bu onlar için ölüm demek

³⁶⁷İbn Haldun, *Mukaddime*, haz. Uludağ, a.g.e. (2020), 393. İbn Haldun'a göre “*bedevilik*,” mutlaka “*göçebelik*” anlamını taşımaz, medeni hayat tarzından önce gelen toplum biçimlerinin tümünü kapsamaktadır. Bedeviler, medeni olmayan sert karakterli, savaşçı, asabiyet bağları kuvvetli topluluklardır. Ayrıca İbn Haldun'da “*bedevilik*” aşağılayıcı ibarelerle anlatılmaz, bunun tersine övülür. İbn Haldun'a göre bedevilik, insan hayatındaki bebeklik dönemi gibidir. Yorumlar ve alıntılar için lütfen bkz. Say, a.g.e. (2011), ss. 332-338.

³⁶⁸İbn Haldun, *Mukaddime*, haz. Uludağ, a.g.e. (2020), s. 373.

³⁶⁹Allan Nevins&Henry Steele Commager, *ABD Tarihi*, çev. Halil İnalçık (Ankara: DoğuBatı Yay., 2011), s. 35.

olabilirdi. Dolayısıyla ABD'nin vahşi doğasında, Avrupa'nın medeni bir şehrinde yaşar gibi yaşayamayacaklarını anlayan göçmenler, yerlilerden öğrendikleri ile güçlü birer avcı, çiftçi ve savaşçılara dönüşmüşlerdir. Daha sonra gelen Avrupalı gezginler de Amerikan göçmenlerindeki bu sert, bedevi karakteri teşhis etmişlerdir. Buna ek olarak özellikle Güney'e göç edenler arasında olan suçlular, mahkûmlar, akli ve bedensel anlamda vasıfsız olanın yanı sıra ahlakı bozuk, cahil ve kaba olan insanların da ABD'deki bedevi popülasyonunu artırmış oldukları söylenebilir. Böylelikle ilk Amerikan kolonileri vahşi doğa ve yerli kabilelerle girilen savaşlarda sert bir karakter kazanarak yerlileri bozguna uğratmış ve ABD topraklarını istila etmişlerdir.³⁷⁰

Bunun yanı sıra her bir koloni asabiyet bağları ile birbirlerine ve kendilerine has özelliklere sıkı bağlılık göstererek, her türden tehlikede/kazanımda kolektif mücadele etmeyi başarmışlardır. Örneğin, ABD topraklarına 1600'lerin başlarında gelen ilk göçmenlerin önemli bir kısmı Hollanda'da bulunan İngiliz Kalvinist Püritenler'dir. Salem ve Boston şehrine göç eden ilk Püritenler, ABD'ye giden büyük Püriten göç akınına öncü olmuşlardır. Avrupa'da yaşadıkları dini baskıyla bir dini asabiyete sahip olarak ABD'ye kaçan Püritenler, bu topraklara bireysel olarak değil, topluluklar halinde göç etmişlerdir. ABD topraklarına geldiklerinde ise ilk yapmak istedikleri şey bir teokratik kilise hükümeti kurmak olmuştur. Nitekim küçük oligarşik bir yapıyla arzu ettikleri bu sistemi belirli bir süre geçerli kılmışlardır. Göç ettikten sonra din, dil ve kültür açısından homojen bir topluluk olarak kalmaya çabalamışlardır. Sosyal hayatlarını kiliselerde geçiren, dini asabiyetleri yüksek olan Püritenler, dini ve siyasi otoriteyi birleştirerek kendilerine ait koloni yönetimleri kurmuşlardır. Ayrıca koloniler arasında da 1700 yılına dek oluşturulan genel bir sistemden de bahsetmek mümkündür.³⁷¹

İbn Haldun devletlerin kuruluş aşamasında asabiyet kuvvetiyle doğan iktidarların belli bir süre sonra hükümranlığını (hâkimiyetini) sağlamlaştıracığını, iktidarını bir düzene oturtacağını söylemektedir. Bu düşünceye göre iktidar olan belirli bir süre sonra itibar kazanır ve vergi toplamaya başlar. Nitekim ABD'de, kolonilerin sömürgeci devletlere bağlılık zamanından, devrime dek vergilendirme hep var olmuş bir uygulamadır. Hatta İngiltere tarafından toplanan vergiler kimi zaman göçmenlerde isyanlara yol açmış ve bu isyanlar Amerikan Bağımsızlık Savaşı'nın da başlıca sebebi olmuştur.³⁷²

³⁷⁰A.g.e., s. 4, ss. 1-27, s. 80.; Acemoğlu&Robinson, a.g.e. (2012), ss. 1-15.

³⁷¹Nevins&Commager, a.g.e. (2011), ss. 4-10, s. 22.

³⁷²A.g.e., ss. 9-14, ss. 40-54.

İbn Haldun’a göre devletlerin kuruluş döneminde hükümdar, asabiyetin ortaya çıktığı toplulukla birlikte hareket etmektedir. Bir süre sonra halk arasında iktidar sahiplerine itaat etmek âdeti dini bir inanç haline gelir. İbn Haldun’a göre bu duruma gelen halk, iktidar sahiplerinin hâkimiyetinin devamı için âdeti dini inançları için savaşır gibi mücadele etmeye başlar. Başka bir deyişle iktidara itaat, ilahi bir ferman gibi kabul edilir ve bu “*itaatkâr kullar*” asabiyete olan ihtiyacı ortadan kaldırarak hâkimiyete kuvvet kazandırırılar.³⁷³

Kolonyal dönemde ABD’ye göçen ve dini inancı kendilerine asabiyet tutkalı yapan belirli gruplarda, örneğin Püritenler’de durum benzer bir nitelik taşıyor gibi görünmektedir. Bu bağlamda New England, Massachusetts ve Connecticut kolonilerinde teokratik bir siyasal düzen oluşturulmuş, kurulan kilise-devlet yapısını koruyabilmek adına sıkı tedbirler alınmıştır. Örneğin oy verebilmek veya önemli bir yetki kazanımı için Püriten kilisesine üye olmak şarttır ve herkes kiliseye gitmek zorundadır. Kolonilerde Püritenlik haricindeki inançlara yer yoktur ve kurallara uymayan Püritenler’e de cezalar verilmektedir. Ayrıca oldukça donanımlı, bilgili rahipler de halk için cazibe kaynağı olmuştur. Dolayısıyla özellikle Püritenler’den oluşan koloni devletler, kiliselerle birlikte dini merkeze alan bir sisteme tabiidir. Bu durumda bu tip birlik asabiyetlerinde İbn Haldun’un belirttiği gibi devlete itaat, Tanrı’ya itaat gibidir.³⁷⁴

Genel anlamda ABD federatif ulus-devletinin kuruluşuna bakıldığında, yine İbn Haldun’un iddialarını doğrulayan yönler olduğu görülmektedir. 15. ve 16. yüzyıllarda İspanyollar, Portekizliler, Fransızlar ve İngilizler tarafından sömürgeleştirilen ABD kolonileri, uzunca bir süre kendi aralarındaki çekişmelerden çok büyük zarar görmüş olsa da nihâyetinde “*kendi geleceğine karar verme*” asabiyeti ile İngiliz Kraliyeti’ne karşı birleşmişlerdir. Bu asabiyet, Benjamin Franklin’in “*Birbirimize sıkı sıkı sarılmalıyız, yoksa hepimiz ayrı darağaçlarında sallanırız*”³⁷⁵ ifadesinde ya da “*ağacın hangi tarafından geçeceğine karar veremediği için ölen iki başlı yılan*”³⁷⁶ anlatısında görünür olmaktadır.

Kolonilerin kendi aralarındaki mücadelelerinden, Amerikan Kongresi’nin zayıflığından, vergi toplamanın zorluğundan, sınıflar arası eşitsizliklerden, resmî kiliselerin devlet işlerine karışmasından ve anti-fedaralistlerden kurtulmaya çalışan konfederasyon hükümeti, yaşanan krizler neticesinde birlik asabiyetine kavuşmuştur. Böylelikle bir halk yönetimine geçildiğini

³⁷³İbn Haldun, *Mukaddime*, haz. Uludağ, a.g.e. (2020), s. 374.

³⁷⁴Nevins&Commager, a.g.e. (2011), ss. 14-15, s. 22.

³⁷⁵A.g.e., s. 67.

³⁷⁶A.g.e., s. 74.

ilan eden ABD kolonileri anayasa ile bu felsefeyi ilan ederek, George Washington başkanlığında federal bir ulusal hükümet olarak Amerika Birleşik Devletleri'ni kurmuşlardır.³⁷⁷

Ulus asabiyeti ortaya çıktığında ülkede vergi vermek, askerlik yapmak gibi isteksizlikler nispeten azalmıştır. ABD'de İngiliz dilini yaymak için çalışan kurumlar, birlik asabiyetine ortak bir dil sağlayarak büyük katkıda bulunmuşlardır. Bunun yanı sıra İngilizler dışında Almanlar, İskoçlar, Hollandalılar, İsveçliler gibi çeşitli ülkelerden göç edenler sayıca az olsa da “*Amerikalı*” potasında diğerleriyle kaynaşmaya başlamışlardır.³⁷⁸ 17. ve 18. yüzyıllarda siyasi özgürlüğüne kavuşarak demokrasinin filizlendiği bir sisteme geçiş yapan ABD'de halk, federal devlet sistemine duygusal olarak bağlanmaya başlamıştır.

“...ilk yıllardan itibaren kolonistler, ticaret şirketlerine, mülk olarak koloni alanlara veya halkın kendisine bağışlanmış kral berâtlarında yazılı hakları kutsal saymayı öğrenmişlerdi. Temel hakların yazılı olması sistemine bu bağlılık, Amerikan tarihi üzerinde derin bir iz bırakacaktır.”³⁷⁹

Yukarıdaki cümlelerden de anlaşılacağı üzere iktidar sahiplerine itaat etmek fikri gerçekte ABD kolonileri döneminden itibaren mevcuttur. Dolayısıyla Amerika Birleşik Devletleri kurulduktan sonra devletin kendine özgü yazgısına inanmaya başlayan Amerikalılar, temel insan haklarına, özgürlüklere ve eşit haklara sahip olmak bağlamında demokrasi düşüncesine de bağlılık göstermişlerdir. Zira göçmenlerin Avrupa'da gördükleri baskılardan doğan idealleri ve o topraklardan taşıdıkları bir medeniyet tahayyülleri bulunmaktadır. Bunun için koloniler, biriken servetle aralarında eşitsizliğe neden olan ayrıcalıkları ortadan kaldırmak amacıyla bir bağımsızlık asabiyetine uyum sağlamakta zorlanmamışlardır.³⁸⁰ Diğer yandan emperyal merkezin ötekisi olmak ve merkezden bağımsızlık, aynı zamanda Amerikan ulus asabiyetinin doğumu demektir. Ancak ilk iki başkan (George Washington ve John Adams) dönemlerinde henüz tam olarak oturmadığını varsayabileceğimiz ulusal birlik asabiyeti, milliyetçilik olarak Thomas Jefferson döneminde tezahür etmeye başlamıştır. “*Amerikan hikâyesi*” anlatısının ilk yazarlarından Jefferson'a göre otoritenin kaynağı “*tek halk*” (one people/a people) olan Amerikan ulusudur ve devlet de ulusun/halkın iradesinin amaçlarını gerçekleştirmek üzere var olmuş bir aygıttır.³⁸¹

³⁷⁷A.g.e., ss. 57-60.

³⁷⁸A.g.e., s. 17, s. 19.

³⁷⁹A.g.e., s. 11.

³⁸⁰A.g.e., ss. 33-34.

³⁸¹Brian Steele, *Thomas Jefferson and American Nationhood* (USA: Cambridge University Press, 2012), ss. 4-7, ss. 11-14.

Bunun yanı sıra Amerikan toplumunun kuruluş dönemini simgeleyen kültürel eserleri, Eski ve Yeni Ahit'i temel alan Amerikan toplum bilincinde “*devlete itaat, Tanrı'ya itaat*” fikrine uygun şekilde Kurucu Babalar'ın ilahi bir konuma oturtulduklarını göstermektedir. (Şekil 1&Şekil 2&Şekil 3) Özellikle George Washington bu tür mitlerin merkezinde yer almaktadır.

Bu tasvirler Washington henüz hayattayken başlayarak, Peygamberlerle başkanlar arasında özdeşleşmeler kurulmasıyla devam etmiştir. Örneğin Washington, Amerikalılar'ı vaat edilmiş topraklara kavuşturan Musa Peygamber'e benzetilmiş ve tıpkı İsa Peygamber gibi annesinin adı Mary olan bir kişi olarak anlatılarda yer almıştır. Ya da “Yuşa Peygamber gibi (Prophet Joshua) halkı için savaşan Washington, seçilmiş Amerikan halkını Tanrı'nın vaadine ulaştırmıştır.”³⁸² Bu detaylardan yola çıkarak, İbn Halduncu düşüncede devletlerin kuruluş dönemindeki karakteristiği ABD vakasında görünür olmaktadır.



Şekil 1. David Edwin tarafından çizilen Washington Apotheosisi (1800)³⁸³

³⁸² Ataman, a.g.e. (2020), ss. 79-82.

³⁸³ Apotheosis, ölümlü insanın tanrılaştırılması ya da yarı-tanrılaştırılması anlamına gelmektedir. Alıntı için lütfen bkz. Fahri Öz, “Apotheosis of Mortal Man: Stellar and Terrestrial Imagery in Dylan Thomas’s Poetry,” *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, c. 4, S. 15 (2016):1044-1053; Images of Liberty and Power, <http://davidmhart.com/liberty/Art/FeaturedImages/WashingtonsBirthday/index.html> [Erişim 18.06.2021]. Alıntı: Ataman, a.g.e. (2020), s. 82.



Şekil 2. Lincoln'ün cennette Washington tarafından karşılanması (1865)³⁸⁴



Şekil 3. John James Barralet tarafından çizilen Washington Apotheosisi (1802-1816)³⁸⁵

³⁸⁴Images of Liberty and Power, <http://davidmhart.com/liberty/Art/FeaturedImages/WashingtonsBirthday/index.html> [Erişim 18.06.2021]. Alıntı için lütfen bkz.: Ataman, a.g.e. (2020), s. 87.

³⁸⁵Images of Liberty and Power, <http://davidmhart.com/liberty/Art/FeaturedImages/WashingtonsBirthday/index.html> [Erişim 18.06.2021].

İbn Haldun'un çöküş teorisine göre ikinci tavrı, baskı ve yalnızlık dönemidir. İbn Haldun'da böyle bir nitelendirme olmasa da diğer safhaların isimlerinden esinlenerek bu dönemi “*ergenlik*” dönemi olarak adlandırabiliriz (istibdat ve infirad).³⁸⁶ Buna göre devlet lideri, idareyi ele geçirdikten sonra asabiyet kuvveti ile birlikte hareket ettiği topluluktan hızla uzaklaşmaktadır. Bunun nedeni ise, bu asabiyet sahiplerinin iktidara ortak olma, kararlara karışma girişimleri yani iktidara boyun eğmeyip bunun yerine iktidara boyun eğdirme arzularıdır. Bu dönemde iktidar sahipleri kibir ve gurura kapılarak bir nevi Firavunlaşır yani kendisini ilahlaştırır ve kontrolden çıkarlar. İktidar, otoritesine ortak kabul etmez, yakın çevresini uzaklaştırdıktan sonra boşalan bürokratik konumları (âdeta eski asabiyet bağlarını cezalandırmak için) yeni taraftarlar ile doldurmaya çalışır. Yani ilk aşamada “*yabancılar*” karşı verilen mücadele daha sonra asabiyyetin kendi içine döner ve aynı asabiyyette yabancılaşma başlar ki, İbn Haldun'a göre bu durum devletteki/iktidardaki ölümcül hastalığın belirtisidir. İbn Haldun'un ikinci tavrı olarak ortaya koyduğu hastalık teşhisi bugünkü ismiyle otoriterliktir.³⁸⁷

ABD gibi demokratik yönetimle idare edilen devletlerde otoriter eğilimlerin baş göstermeyeceğini düşünmek ise büyük bir yanılgıdır. Nitekim Alexis de Tocqueville, demokrasiyle merkezi otoriteye karşı savunmasızlaşan ve aynı zamanda hâkim düşüncüyü sorgusuzca kabul ederek çoğunluğun tiranlığına kendilerini hapseden halkların, otoriterliği aşan totaliter siyasete nasıl açık hale geldiğini 19. yüzyılda açıklamaktadır.³⁸⁸ Günümüzde görünüşte yani zâhirde demokratik, ancak bâtında otoriter yönetimlerin varlığı da bu duruma açık bir kanıt oluşturmaktadır. ABD'de baş gösteren otoriterlik hastalığı hakkında ise devletin kuruluş dönemine yakın belirli bir zaman aralığında olup bitmesinden çok, zamana yayılmış olduğunu söylemek daha uygun olacaktır. Kurucu Babalar'ın ABD Başkanlık Makamı'nı suistimale açık ve belirsiz şekilde tanımlamalarından dolayı bu durum kuruluştan bugüne, dönem dönem etkisini göstermektedir.³⁸⁹ Dolayısıyla ABD'deki bu periyotları hükümetler bazında hastalık dönemleri olarak düşünebiliriz.

ABD Anayasası'nı hazırlayan 55 delege (Framers) ABD Başkanlık Makamı'nı tasarlarlarken otokratik bir yönetimden kaçınmak istemişler ve başkanı, gücünü halktan alan Cumhuriyetçi

³⁸⁶İstibdat: Baskı; İnfirad: Tek başına kalma, yalnızlaşma. Bkz. Luggat Osmanlıca Türkçe Sözlük, <https://www.luggat.com/index.php#ceviri> [Erişim 23.12.2022]; Ayrıca lütfen bkz. İbn Haldun, *Mukaddime*, haz. Uludağ, a.g.e. (2020), s. 374.

³⁸⁷A.g.e., s. 388, s. 400, s. 412.

³⁸⁸Alexis de Tocqueville, *Democracy in America* (Indiana: Liberty Fund, 2010). Ayrıca lütfen bkz. Timur Kuran, “The Unthinkable and the Unthought,” *Rationality and Society*, c. 5, S. 4, (1993): 473-505, s. 475; Bozkurt, a.g.e. (2022), ss. 203-204.

³⁸⁹Garrett Epps, “The Founders’ Great Mistake,” *The Atlantic*, <https://www.theatlantic.com/magazine/archive/2009/01/the-founders-great-mistake/307210/> [Erişim 20.04.2022].

bir yönetici olarak kurgulamışlardır. Ancak 1787 Federal Konvansiyonu’nda yapılan Başkanlığa dair tartışmalar, Kongre için olanlar kadar uzun ve derin değildir. Zira Washington’un ilk başkan olarak seçilmesi konusunda hemfikir olan delegeler, yürütme konusunda çok fazla fikir yürütmenin, otoriter kişiliğiyle insanları cezbeden Washington’a saygısızlık olacağını düşünmüşlerdir. Bu ve benzeri nedenlerle Amerikan Başkanlık Makamı’nın yetkilerinin içeriği ve sınırları oldukça müphem kalmıştır. Nitekim ABD Anayasası’nda Kongre’ye ayrılan I. Madde’nin, Başkanlık Makamı için yazılan II. Madde’nin iki katı açıklama içeriyor oluşu bu belirsizliğin kanıtlarından biridir. Böylelikle bu makam az yetkilerle donatılmış da olsa, güç sınırlarının çizilmemiş olması, başkanlığı suistimale açık hale getirmiştir. Başkanın Kongre’ye fazla bağımlı olmasını istemeyen anayasa kurucusu delegeler (Framers), görevi kötüye kullanma suçlaması dışında (Impeachment) bu makamı dizginleyebilecek başka bir yol kurgulamamışlardır.³⁹⁰

ABD Anayasası, Amerikan başkanını “*yasalar üzerinde mutlak veto yetki sahibi, ömür boyu hizmet edecek seçilmiş hükümdar*” olarak tanımlayan Alexander Hamilton’un eseridir. Bu geniş tanımın etkisi ilk olarak Washington, 1793 İngiltere-Fransa Savaşı’nda tarafsızlığı Senato’ya sormadan tek taraflı ilan ettiğinde görülmüştür. Senato’dan tepkiler geldiğinde ise Hamilton bu durumu “*Anayasa’nın yasaklamadığı genel bir yürütme yetkisi*” olarak tanımlamıştır. Ayrıca konuyu kişiselleştirerek Washington’u savunan Hamilton, böylece kriz zamanlarında yürütmeye biriken gücün daha sonraki dönemlere sıçramasına da neden olmuştur. Dolayısıyla geçmişten günümüze Amerikan Başkanları halkı temsil etmeyen ve onlar tarafından onaylanmayan çeşitli kararlar alıp, yürürlüğe koyabilmişlerdir. Örneğin ABD’nin 10. Başkanı John Tyler 1841’de Amerikan İç Savaşı’na neden olan kölelik politikalarına tek taraflı baskılar uygulamıştır. 17. ABD Başkanı Andrew Johnson ise İbn Haldun’un tezleriyle birebir örtüşen otoriter tavırlar sergilemiştir. Zira Johnson, başkan olduktan sonra kendisinin Başkanlık Makamı’na gelme sebebi olan parti asabiyetinden oldukça uzaklaşmıştır. Hatta durum öyle bir hal almıştır ki Andrew Johnson’un kendi partisinden olanlar, başkanın onları askerî güçle Kongre’den attıracağını düşünmektedir. Bu örneklerin yanı sıra ünlü başkanlar Lincoln ve Roosevelt de hızlı karar vermeleri gereken zamanlarda acil durum yetkileri ile kendilerini donatmışlardır.³⁹¹

³⁹⁰Epps, a.g.m. (2009).

³⁹¹Matthew C. MacWilliams, “Trump is an Authoritarian. So are Millions of Americans,” <https://www.politico.com/news/magazine/2020/09/23/trump-america-authoritarianism-420681> [Erişim 23.04.2022].

Böyle otoriteriyen siyaset çizgisinde ilerleyen liderler, genellikle önce ülke içinde ve/veya uluslararası arenada ötekileştirmeler yapmakta ve “ötekiler” üzerinden korku pompalayarak sivil özgürlükleri, demokratik yönetimi, değerleri, normları ve yasaları ihlal etmektedirler. Örneğin, Soğuk Savaş döneminde anti-komünist asabiyetiyle pek çok insanı ötekileştiren ünlü senatör Joseph McCarty, baskı yoluyla insanların işlerini kaybetmesine, hapse atılmasına neden olmuştur. Dolayısıyla McCarty’nin otoriter yönetimle özdeşleşen bu tavırları nedeniyle, yakın geçmişte Bush ve Trump döneminde görülen baskıcı eğilimler de “*McCartycilik*” olarak adlandırılmıştır. Bush ve Trump’ın kendi dönemlerinde kendilerine verilen yetki haddini aşarak âdeta firavunlaşmış oldukları iddia edilmektedir.³⁹²

Başkan Trump, ABD’nin yüzde 18’ine tekabül eden otoriterliğe yatkın Amerikalılar’ı temsil eden bir siyasetçidir.³⁹³ Eric Fromm’un tanımıyla “*sınırsız ego sahibi, narsist ve saldırgan*” bir başkan olarak kabul edilen Trump,³⁹⁴ ülke içinde Beyaz Amerikan asabiyetini (WASP) kullanarak diğerlerini “öteki” ilan etmiştir. Dolayısıyla Trump’ın konuşmalarında sıklıkla İslam’a/Müslümanlar’a, Hispanikler’e, zencilere ve göçmenlere düşmanlık eden söylemlere rastlanmaktadır. Bunların yanı sıra Meksika sınırına ördürdüğü duvar, tek-taraflı olarak BM İnsan Hakları Konseyi, UNESCO, TPP (Trans Pasifik Ortaklık Anlaşması) ve Paris İklim Anlaşması gibi uluslararası anlaşmalardan çekilme kararı almış olması ve Kudüs’teki *oldubitti* (fait accompli) politikaları Trump’ın otoriter popülizminin örneklerindendir. Dolayısıyla ABD için, İbn Haldun’un vurguladığı hastalık döneminin özelliklerini taşıyan belirli bir zaman aralığı yerine, bazı başkanlık dönemlerinde tekrar eden yetki aşımından ve buna sebep olan sistem yanlışlarından yani tekerrür eden hastalıktan bahsetmek mümkündür.³⁹⁵

Ayrıca İbn Haldun’a göre toplumsal değişimin, iktidar olan devlet veya liderle yakından ilişkisi bulunmaktadır. İbn Haldun, bu durumu iki şekilde tanımlar. Birinci tanım: “*En-nâsu alâ dîni mülûkühüm*”dür (Halk hükümdarın dinindedir).³⁹⁶ Bu düşünceye göre halk tarafından iktidar sahibine, tıpkı çocukların anne-babalarına ya da öğrencilerin öğretmenlerine atfettiği gibi, bir üstünlük atfedilir.³⁹⁷ Yönetimi ele geçiren iktidar sahibi bir yandan var olan devlet

³⁹²A.g.m.

³⁹³A.g.m.

³⁹⁴Douglas Kellner, “Donald Trump as Authoritarian Populist: A Frommian Analysis,” *Critical Theory and Authoritarian Populism*, (ed.) Jeremiah Morelock (Westminster: University of Westminster Press, 2018): 71-82, ss. 71-72.

³⁹⁵Epps, a.g.m. (2009).

³⁹⁶Burada “hükümdarın dininde olmaktan kasıt, hükümdarın tüm yaşam tarzını taklit etmektir. Yani burada “din,” tüm yaşantıyı etkileyen bir inanç/yaşam tarzı olarak anlaşılmalıdır. Ayrıntı ve alıntılar için lütfen bkz. Okumuş, a.g.m. (1999), s. 183, s. 185; Ayrıca bkz. İbn Haldun, *Mukaddime I. ve II. Cilt* (2013), s. 63, s. 486.

³⁹⁷İbn Haldun, *Mukaddime I. ve II. Cilt* (2013), s. 255.

geleneklerinin bir kısmını devam ettirirken diğer yandan kendine has adetler inşa eder. Halk da bu değişimleri, geçmişten gelenlerle birlikte, üstünlük atfettiği iktidar sahibinden örneklemeye başlayacaktır. İbn Haldun bu görüşü bir adım öteye götürerek, milletlere uygulamaktadır. Bu şekilde halklara uygulanan formül, “*galibin hayat tarzını, giyimini, hal ve adetlerini taklit etmeye düşkün olan*”³⁹⁸ mağlup bir toplumun altyapısını açıklamaktadır. Çünkü insan nefsi daima kendisinden üstün gördüğüne mükemmellik atfeder. Ya da diğer bir deyişle insanlar bir diğer insanın, liderin, toplumun ya da devletin galibiyetine şahit olduklarında bu galibiyetin altında yatan asabiyet bağlarına, çabaya ve mücadeleye bakmazlar, galibiyeti zâhiren benzemekte ararlar ve taklide yönelirler.³⁹⁹ Tarih, bu bakış açısının örnekleriyle doludur. Örneğin İbn Haldun’un yaşadığı dönemde Endülüs’te Hristiyan vaizlerin, aynı dine mensup olan topluluklara Araplar’a benzetmek ve onları taklit etmek kastıyla kendi dillerini unutmalarına dair yaptıkları ikazlar veya -güncel olarak- uzun süredir pek çok boyutta tüm dünyada taklit edilen Amerika Birleşik Devletleri buna bir örnek olarak gösterilebilir.⁴⁰⁰ 35. Başkan John F. Kennedy’nin sözleriyle: “*Perikles’in Atinalılar’a söyledikleri uzun zamandır bu devlet için de geçerlidir: ‘Biz taklit etmeyiz, çünkü başkalarına örnek oluruz.*’”⁴⁰¹

İkinci tanıma göre ise iktidar sahibi ve devlet, aynı zamanda umranın bir aynasıdır, yani toplum/medeniyet liderde görünür olur. Umran bozulduğunda, iktidar sahibi de bozulur. Bu iki tanımdan anlaşılacağı üzere, toplum ve lider arasında karşılıklı, dinamik bir ilişki bulunmaktadır. Hem lider toplumun ürünüdür hem de toplum liderin ardı sıra yürür. Bunun yanı sıra İbn Haldun, tavırlar nazariyesinde iktidar sahipleri ile beş dönem arasındaki karakter benzerliğine de dikkat çekmektedir. Buna göre, kısaca *zamanın ruhu* liderlere yansımaktadır.⁴⁰²

İbn Haldun’a göre *Tavırlar Nazariyesi*’nde üçüncü tavır, iktidarda olmanın meyvesi olan dünyevi lükse kavuşulan, “*refah tavrı*”dır yani bir nevi “*gençlik dönemi*”dir. Bu dönemde, iktidar sahibi/sahipleri vergi toplar, servet edinir ve bu servetle büyük yapılar, sanat eserleri inşa ederek devletin şehirlerini imar eder. Yine aynı dönemde askerî güç kuvvetlenir, bahşişler bollaşır, ehliyet sahibi kişilerin önü açılır. Toplum -bu tavırda ikinci nesil-, bedevilikten hadarîliğe geçerken, tembelleşir ve asabiyet zayıflar. Zayıflama, ulaşılan arzunun bitişi/yokluğu nedeniyle gerçekleşmektedir. Çünkü bu dönemde alışılan huzur, barış ve bolluk nedeniyle

³⁹⁸A.g.e., s. 254.

³⁹⁹A.g.e.

⁴⁰⁰Mehmet Özdemir, *Endülüs* (İstanbul: İsam yay., 2020), s. 57.

⁴⁰¹Presidential Speeches, John F. Kennedy Presidency, January 9, 1961: “City Upon a Hill” Speech, <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/january-9-1961-city-upon-hill-speech> [Erişim 13.05.2023]

⁴⁰²Okumuş, a.g.m. (1999), s.183, s. 186; Ayrıca bkz. İbn Haldun, *Mukaddime I. ve II. Cilt* (2013), s. 486.

mücadeleden kaçınılır. Zira amaca ulaşmak, hedefe varma mücadelesini öldürmüştür. Dolayısıyla biten mücadele rahatlığa, rahatlık da rehavete, tembelliğe ve uyuşukluğa yol açar. İnsanlar zor koşullarda amaçsız değildir ve amaç, aktörlerin hedefe ulaşmak için verdikleri mücadelede güçlenerek ilerlemelerini sağlar. İbn Haldun bu bakış açısı âdeta Nietzsche'nin: *"dans eden bir yıldız doğurabilmek için, insanın içinde kaos olmalıdır."*⁴⁰³ sözlerini hatırlatmaktadır. Bu nedenle refah dönemi, İbn Haldun düşüncesinde sonun başlangıcı sayılmaktadır. Asabiyet zayıfladıkça askerî harcamalar ve orduya olan ilgi azalır. Refah ve lüks artışı ile toplumda süfli (bayağı, aşağı, dünyevi) alışkanlıklar artar, dinden uzaklaşılır ve toplumsal ahlak bozulur.⁴⁰⁴

ABD için refah dönemi İkinci Dünya Savaşı sonrasında başlamaktadır. Brzezinski ABD'nin yükselişinin Birinci Dünya Savaşı ve Soğuk Savaş sonrası olmak üzere iki kez gerçekleştiğini iddia ediyor etmektedir ancak ABD'nin hegemonik yükselişinin II. Dünya Savaşı sonrasında gerçekleştiği düşüncesi daha yaygındır.⁴⁰⁵ Özellikle 19. ve 20. yüzyıllarda, önceki yüzyıllara göre yüzde yüz artış gösteren sanayileşme ve imalat artışıyla biriken millî servet, ABD'deki refah seviyesini tırmanışa geçirmiştir.⁴⁰⁶ Yarım yüzyıl gibi kısa bir sürede büyük bir iktisadi büyüme gösteren ABD'nin bu sıçrayışında, savaşlardan çıkmış diğer devletlerin uğradıkları zafiyetleri de atlamamak gereklidir, zira zemin başka bir aktörün hegemonluğuna elverişlidir. Dolayısıyla İngiltere başta olmak üzere Avrupa'daki gerileme, ABD'nin ekonomik refah seviyesinin artışı ile eş zamanlı yürümüş ve böylelikle ABD hegemonyasına giden yol açılmıştır. Bu durum İbn Halduncu *'devletlerin kuvvet kazanması diğerlerinin gerilemesine bağlıdır'* bakış açısını yansıtan bir tablo gibidir.⁴⁰⁷

ABD'nin yükselişinin sacayaklarından biri de şüphesiz O'nun askerî gücüdür. Amerikan İç Savaşı'ndan sonra modern savunma sanayisini gitgide geliştiren ABD, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra dünyadaki müttefiklerinin askerî güçlerinin toplamından daha fazla askerî güce sahip olmuştur.⁴⁰⁸ Dünya Savaşları'nda kendisini savaşın yıkımından büyük oranda izole etmeyi başaran ABD, diğer yandan iki savaşta da Avrupa'ya verdiği askerî güç desteğiyle müttefiklerine ve düşmanlarına karşı kendini kanıtlamıştır. ABD, özellikle girdiği İkinci Dünya

⁴⁰³Friedrich Nietzsche, *The Complete Works of Friedrich Nietzsche: Thus Spake Zarathustra*, (ed.) Dr. Oscar Levy, s. 12.

⁴⁰⁴İbn Haldun, *Mukaddime*, haz. Uludağ, a.g.e. (2020), s. 376, s. 389, ss. 391-393.

⁴⁰⁵Zbigniew Brzezinski, *Strategic Vision: America and the Crisis of Global Power* (New York: Basic Books, 2012), ss. 24-25.

⁴⁰⁶Kennedy, a.g.e. (2001), ss. 191-192.

⁴⁰⁷Okumuş, a.g.m. (1999), s. 192.

⁴⁰⁸Barry R. Posen, "Command of the Commons: the Military Foundation of US Hegemony," *International Security*, c. 28, S. 1 (2003): 5-46, s. 8.

Savaşı'nda Nazi Almanyası'na karşı kazandığı zaferle ve Hiroşima'da kullandığı nükleer güç ile caydırıcılığını artırmıştır. Dolayısıyla 20. yüzyılda dünya ekonomisinin yaklaşık dörtte birini elinde tutan ABD, böylelikle geliştirdiği askerî, siyasi ve yumuşak güç bağlamında tek süper güç haline gelecek kadar kuvvet kazanmıştır.⁴⁰⁹ Buradan yola çıkarak İbn Haldun'un devletlerin refah döneminde ele aldığı ekonomik ve askerî güç artışının Amerikan tarihinde görünür olması söz konusudur.⁴¹⁰

Diğer yandan ABD'de yükselen refah seviyesiyle birlikte sosyal yaşamda lüksün artmasıyla dini asketizm (çilecilik/ dünyevilikten uzaklaşma/münzevilik) yerini Weberci kapitalizmin ruhuna bırakmıştır.⁴¹¹ Weber, kapitalizmin Protestanlıkla birbirlerini nasıl beslediklerini henüz 1904 yılındayken tespit etmiştir. Ünlü düşünür, Hristiyan asketizminden farklılaşarak çalışmayı ibadet ve dünyevi yaşamlarını Tanrı'ya ulaşma vesilesi olarak kabul eden Protestanlığın ekonomik gelişmeleri nasıl etkilediğini ortaya koymaktadır. Nitekim Alexis de Tocquville'in de: "...*Para sevgisinin insan kalbinde bundan daha büyük yer tuttuğu bir ülke bilmiyorum*"⁴¹² sözleri de aynı noktaya işaret etmektedir. Bu gelişmelerle birlikte aynı dönemde liberal teoloji, Darwinci Evrim teorisi ve İncil'e getirilen eleştirilerle Protestan Evanjelik hareket bir zayıflama dönemine girmiştir.⁴¹³

Refah dönemindeki bu gelişmelerle birlikte, İbn Halduncu düşünceye göre devletler bu evrede edindikleri servetle büyük yapılar, sanat eserleri inşa ederken diğer yandan şehirlerini imar ederler. Dolayısıyla devletlerde inşa edilen yapıların geçirilen dönemlerle birebir bağlantılı olduğunu söylemek mümkündür. Bu bakış açısı ABD'de arandığında İbn Halduncu iddiayı doğrulayan örnekler bulmak mümkündür. Örneğin ilk evre olan koloniler döneminde (birinci safha) inşa edilen Evanjelik Kiliseler, İngilizler'i sosyal ağlar aracılığıyla tek bir ulus altında toplamak konusunda oldukça işlevsel olmuşlardır.⁴¹⁴ Diğer bazı örnekler ise ABD'nin devletleşme sürecinde Philadelphia Bağımsızlık ve Kongre Salonu (Independence Hall in Philadelphia), New York Federal Salonu, ABD Kongre Binası (Capitol Building) gibi kamu binalarının inşasıdır. Böylelikle doğum aşamasında soyut bir kurum olan devlet, kurumsal binalar aracılığıyla sembolik olarak görünme/zâhire çıkma dönemine girmiş olur.

⁴⁰⁹John Dumbrell, "American Power: Crisis or Renewal?" *Politics* 30 (2010): 15-23, s. 15; Joseph Nye, *Is the American Century Over?* (USA: Polity Press, 2015), s. 2.

⁴¹⁰ABD hegemonyası bağlamında refah dönemine özel olarak dördüncü bölümde ayrıntılarıyla yer verilmektedir.

⁴¹¹Max Weber, *Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhu* (Ankara: Ayraç Yay., 1999).

⁴¹²Tocqueville, a.g.e. (2010), s. 85.

⁴¹³Yılmaz, a.g.m. (2020), ss. 29-30.

⁴¹⁴Mark A. Noll, *America's God: From Jonathan Edwards to Abraham Lincoln* (Oxford: Oxford University Press, 2002), ss. 193-194.

Refah dönemine (üçüncü evre) gelindiğinde ise 1915'te Lincoln Anıtı, yapımı 1937'de biten Golden Gate Köprüsü, 1941'de tamamlanan Kurucu Babalar (George Washington, Thomas Jefferson, Theodore Roosevelt ve Abraham Lincoln) büstlerinin kayalara oyulduğu Rushmore Dağı Anıtı gibi mimari eserler, heykeller ve görkemli yapılar inşa edilmiştir.⁴¹⁵ Böylelikle ABD'nin ulusal birliğini kuvvetlendirebilmek için duyguları uyandıracak ve fedakârlığa teşvik edecek kültürel yapılara hız kazandırılmıştır denebilir. Zaman ilerledikçe değişen ulusal zevkin nesneleri ve kanıtları 1900'lerin başlarında Empire State Binası, Uluslararası Amerikan Binası (American International Building), 70 Pine Street Binası, Comcast Binası, Chrysler Binası vb. gibi yapımları artarak devam eden ve bugün sayısı 3000'leri bulan gökdelenler olmuştur.⁴¹⁶ Ekonomik refah seviyesinin yüksekliğinin sembolü olan bu binalar, aynı zamanda kapitalizmin seküler anıtlarıdır.⁴¹⁷ Netice olarak inşa edilen büyük yapılar, sanat eserleri ve anıtlarla birlikte ABD'de biriken servet ve güç görünür olmuş, şehirler imar edilmiştir.

İbn Haldun'da dördüncü tavrı "*kanaat ve barış*"⁴¹⁸ aşamasıdır ve artık devlette ihtiyarlık baş gösterir. Bu periyotta iktidar, diğer iktidarlara/diğer devletlerle barış halinde bulunur ve geçmiş iktidar sahiplerine öykünerek, onların izlerini takip eder. Bu nedenle nostaljik vurgular yoğunlaşır. Dördüncü aşama ABD'de izolasyonist politikaları eşliğinde geçen, yayılcı/müdahaleci politikaların uygulanmadığı zamanlarda arandığında, bu tür periyotların oldukça az/kısa süreli olduğu görülmektedir. ABD tarih boyunca değerler-çıkarlar, realizm-idealizm, izolasyonizm-müdahalecilik arasında sürekli bir git-gel yaşasa da devletin çıkarları gereği realist müdahaleciliği baskın gelmektedir.⁴¹⁹ Örneğin 1935-1940 arasında izolasyonist politikalar dolayısıyla yaşanan barış dönemi fazla uzun sürmemiştir. Zira kuruluşundan itibaren küçük, büyük pek çok savaş yapan ABD, refah döneminde de Soğuk Savaş dolayısıyla Kore (1950-1953) ve Vietnam'da (1955-1975) savaşmıştır. 1978'de Afganistan'da başlatılan vekalet savaşına dek (proxy war) ABD'de üç senelik kısa bir barış dönemi daha yaşanmıştır. Afganistan, Irak, Somali, Libya, Suriye, Yemen vb. gibi pek çok ülkede yaşanan ABD, 1997 ve 2000 yıllarında da herhangi bir savaşa müdahil olmamıştır.⁴²⁰

⁴¹⁵Lauren Rothman&Tim Lowery, "Check out the most famous buildings and monuments in the USA," <https://www.timeout.com/usa/things-to-do/famous-buildings-in-america> [Erişim 21.08.2021].

⁴¹⁶Brian Steele, a.g.e. (2012), s. 50, ss. 140-141.

⁴¹⁷Serdar Turgut, "Kapitalizmin seküler anıtları (Bir 11 Eylül yazısı)," Habertürk, <https://www.haberturk.com/yazarlar/serdar-turgut-2025/3187135-kapitalizmin-sekuler-anitlari-bir-11-eylul-yazisi> [Erişim 30.08.2021].

⁴¹⁸İbn Haldun, *Mukaddime*, haz. Uludağ, a.g.e. (2020), s. 401.

⁴¹⁹Ertem (Doktora Tezi, 2010), s. 21.

⁴²⁰Charles Beuck, "Only 15 Years of Peace in The History of the United States of America," <https://medium.com/traveling-through-history/only-15-years-of-peace-in-the-history-of-the-united-states-of-america-c479193df79f> [Erişim 20.05.2022]; Philip Bump, "Nearly a Quarter of Americans Have Never

Trump döneminde ise tekrar ortaya çıkan içe kapanmacı politikaların, Biden döneminde de devam ettiği görülmektedir. ABD'nin Afganistan'dan çekilmesi, Suriye'den çekilme kararı ve ardından patlak veren Ukrayna Savaşı'nda askerî müdahalede bulunmaması, bu döneme nüfuz eden izolasyonist tavrı gözler önüne sermektedir. Dolayısıyla ABD'nin bir süredir İbn Halduncu dördüncü tavrı yaşıyor olması kati olmasa da ihtimal dahilindedir. Ayrıca politik sahada çoğalan nostaljik vurgular bu ihtimali artırmaktadır. Zira bugün Amerikan siyaseti tamamen restorasyon üzerine kuruludur ve nostaljik anlatılar, gerileme dönemlerinde kaybedilenlere yakılan ağıtlardır.⁴²¹ Bu vurguları artıran “...*demagogik popülistler... kaybedilen düzenleri geri getirmeye yemin ederler.*”⁴²² Böylelikle “‘Amerika'yı yeniden harika yapacaklar,’ ‘kontrolü geri alacaklar’ ya da işleri, endüstrileri, egemen sınırları ve ulusal gururu iade edeceklerdir.”⁴²³

İbn Haldun tüm bunlara ek olarak her devletin tabii (doğal) sınırları olduğunu iddia etmektedir. Bu düşünceye göre, farklı topraklarda bu tabii sınırın gücünü zorlayarak tutunmaya çalışan devletler, kendilerine zarar verirler. Hâkimiyeti geniş topraklarda olan bir devletin zafiyeti, bu topraklarda barındırdığı demografi ile de yakından bağlantılıdır. Demografik uyumsuzluk ve asabiyet zayıflıkları devletin zaman içinde bu topraklardaki hâkimiyetini kaybetmesine neden olacaktır. Böylelikle hâkimiyet altında tutulmaya çalışılan topraklar sahipsiz kalır, düşman ve komşuların istilasına açık hale gelirler. Dolayısıyla istila gücünün sonuna gelerek acizleşen devlet, ihtiyarlamaya yüz tutar ve yayıldığı topraklardan çekilmeye başlar. Nihâyetinde her siyasi erk mutlak surette son bulacaktır ve iktidarın ömrü onu ayakta tutan asabiyet ile doğru orantılıdır.⁴²⁴ Nitekim ABD çok zaman gücü dolayısıyla aşırı yayılmaktan zarar gören bir “*imparatorluk*” olmaklıkla eleştirilmektedir (imperial overstretch).⁴²⁵

21. yüzyılda 2004 yılından itibaren IŞİD'le, altı ay Libya'da (2011), dokuz yıl Irak'ta (2003-2011), on üç yıl Pakistan'da (2004-2017), yirmi yıl boyunca Afganistan'da (2001-2021) savaşan ABD'nin kendi kapasitesini aşan maliyetlere inatla kendi toprakları dışındaki yerlerde hegemonyasını devam ettirmeye çalışması, devletin gücünü aşındırmıştır.⁴²⁶ Bunun yanı sıra

Experienced the U.S. in a Time of Peace,” The Washington Post, <https://www.washingtonpost.com/politics/2020/01/08/nearly-quarter-americans-have-never-experienced-us-time-peace/> [Erişim 20.05.2022].

⁴²¹Patrick Porter, *The False Promise of Liberal Order: Nostalgia, Delusion and the Rise of Trump* (Cambridge: Polity Press, 2020), ss. 4-5, s. 10.

⁴²²A.g.e.

⁴²³A.g.e.

⁴²⁴İbn Haldun, *Mukaddime*, haz. Uludağ, a.g.e. (2020), ss. 383-386.

⁴²⁵Kennedy, a.g.e., (1989); Wallerstein, a.g.e. (2003), s. 515.

⁴²⁶Beuck, a.g.e. (2020); Bump, a.g.e. (2020).

Amerika Birleşik Devletleri'nin özellikle Orta Doğu'da öngöremediği ve karşılaştığı demografik uyumsuzluk, şüphe götürmez bir gerçektir. Washington'da görev yapan “sözde” Orta Doğu uzmanlarının yanı sıra, bölgeye gönderilen ABD askerlerinin kültürel uyumsuzluğu bu konudaki diğer bir çarpıcı etkidir.⁴²⁷ Sonuç olarak ABD, özgürlük ve demokrasi götürme hedefiyle müdahalede bulunduğu Irak ve Afganistan'da geride sadece kaos, ölüm ve gözyaşı bırakmıştır. Tüm bu çıktılar ABD imajını geri döndürülemez bir şekilde aşındırmış ve tüm dünyada anti-Amerikan görüşlerin yaygınlaşmasına neden olmuştur.

Ayrıca 2008 ekonomik krizinden sonra ülkede yaşanan ekonomik gerileme ve aksayan liberal dünya düzeninin ardından ABD'de görülen kemer-sıkma politikaları da İbn Haldun'un tarif ettiği kanaat/barış dönemiyle uyumlu görünmektedir. Zira devlet gelirlerinde yaşanan büyük gerileme, alt sınıfların ve hükümet kurumlarının bu maliyetin/yükün altında ezilmesine neden olmuştur. Bu dönemde nüfusun yaklaşık yüzde 12'si işsiz kalmış, 2 milyondan fazla eve haciz gelmiştir. Uygulanan kemer-sıkma politikalarıyla hem yerel hem de devlet düzeyindeki harcamalar azaltılmış, hizmet ve personel giderleri kesilmiştir. Böylece Amerika Birleşik Devletleri'nde yaşanan büyük ekonomik kriz, gerilemeye ivme kazandırmıştır.⁴²⁸

İbn Haldun'a göre devletler için değişim zaten kaçınılmazdır ve hiçbir kolektif birlik aynı asabiyet kuvvetinde sürekli kalmaz. Dolayısıyla beşinci tavırdaki devletlerde “*israf dönemi*” başlar. Bu dönemle birlikte yaşlılık hızlanmıştır ve “ölüm” yakındır. İktidar sahibi devlet servetini dünyevi hazlar, itibar ve dalkavukların övgüleri peşinde kişisel çıkarları için harcamaya başlar. Bu dönemde devletler ayakta kalabilmek için belirli bazı gruplara dayanırlar. Toplum (üçüncü nesil), asabiyetini kaybederek savunmaya ve bakıma muhtaç bir hale gelir. Yetkilendirme yapılırken, ehliyet sahipleri yerine iktidara övgüler yağdıranlar seçilir. Kuruluş/iktidar olma aşamasında kendilerine dayanan asabiyet sahipleri, artık iktidarın düşmanı olmuştur. Çünkü başlangıçta iktidar olma asabiyetiyle verilen mücadeleler ve birlikte katlanılan zorluklar unutulmuştur. Yaşanan hadarîlik (medenilik) ile insanlar rahatta oldukları için asabiye olan ihtiyaçları nesilden nesile azalmıştır.⁴²⁹ Böylece devlet, tedavisi olmayan

⁴²⁷Negar Razavi, “Washington'da İran Uzmanı Var mı?” çev. Zahide Tuba Kor, *Fikir Turu*, <https://fikirturu.com/abd-dis-politikasi/washingtonda-iran-uzmani-var-mi/> [Erişim 21.05.2022]; Talya Greene&Joshua Buckman&Christopher Dandeker& Neil Greenberg, “The Impact of Culture Clash on Deployed Troops,” *Military Medicine*, c. 175, S. 12 (2010): 958-963.

⁴²⁸Jamie Peck, “Pushing Austerity: State Failure, Municipal Bankruptcy and the Crises of Fiscal Federalism in the USA,” *Cambridge Journal of Regions Economy and Society*, c. 7, s. 1 (2014): 17-44; Charles H. Ferguson, *Predator Nation: Corporate Criminals, Political Corruption, and the Hijacking of America* (New York: Crown Business, 2012), ss. 5-6.

⁴²⁹İbn Haldun, *Mukaddime*, haz. Uludağ, a.g.e. (2020), ss. 373-375, ss. 392-393. Stuart S. Brown, “The Future of US Global Power (London: Palgrave Macmillan, 2013), ss. 35-65, s. 52.

ölümcül ihtiyarlık hastalığına kapılır. Bedevi bir karakterle tanımlanan kuruluş dönemi çöküşe doğru hadarî bir mizaca dönüşmekte ve bir asabiyetin iktidarı toplamda üç nesil sürmektedir. Üç nesil ise ortalama 120 yıl sürer. Bu süre zarfında zirvede yani refah döneminde başlayan çöküş aşaması, beşinci tavrın sonunda tamamlanır.⁴³⁰

Ancak devletlere ömür biçen ve en fazla üç nesil süreceğini iddia eden İbn Haldun, bunun yanı sıra ihtiyarlığın baş gösterdiği bir devletin kendi ömrünü uzatabileceği ihtimaline de değinmektedir. O'na göre ölümü yakın olan devletlerin, köklü ıslahat veya ihtilallerle yeniden doğumu mümkün olabilir. Bu durumda bahsedilen çöküşün, bir rejim ya da hükümetin çöküşü olarak değerlendirilmesi de mümkün görünmektedir.⁴³¹

İbn Halduncu bakış açısında işaretleri gösterilen beş tavır, bölüm başlarken belirtildiği gibi güncel anlamda hükümetler bazında düşünülebilir. Nitekim bu beş ayrı tavır ABD'de iktidara gelen partiler ve başkanlık dönemleri itibarıyla ayrıntılı olarak incelenecek olsa, belirtilerin ortaya çıktığı dönemleri tespit etmek mümkün olabilir. Genel çerçevede düşünüldüğünde, her hükümet belirli baskı gruplarının asabiyet bağlarından faydalanarak kurulur ve bunların arasında liderin gücünü Tanrı'dan aldığını iddia eden fanatikler de bulunmaktadır. Ancak lider yerini sağlama aldıktan sonra liderle asabiyet bağları olan gruplar kendi çıkarları uğruna iktidara boyun eğdirmek istediğinde, liderle aralarındaki bağlar kopar ve kibri artan lider kendisine dayanak olarak başka zeminler aramaya başlar. Belirli bir dönem refah ve zenginlik içinde bulunduğu için askerî harcamalar artar, dinden uzaklaşılır ve asabiyet bağları zayıflar. Nostalgik vurguların arttığı dönemin hemen sonrası israf dönemidir ve zeval vakti yakındır. Burada vurgulanmak istenen, İbn Halduncu çöküş aşamalarının bugün hem devlet düzeyinde hem de hükümetler bazında düşünülebileceğidir. Ayrıca aralarındaki duygu bağları dolayısıyla Evanjelik gruplara ya da *Armageddon asabiyetine* odaklanıldığında da benzer bir tablo ortaya çıkacaktır.

İsraf dönemi olarak nitelenen son periyot ise ABD'de hem hükümetler bazında hem de devlet ölçeğinde çıkar grupları, baskı grupları/lobiler aracılığıyla gözlemlenebilir. Lobicilik çoğu ülkede var olsa da özellikle ABD hükümetleri belirli baskı gruplarından 1946'dan itibaren yasal olarak destek almaktadır. Ancak bu destekler aynı zamanda birtakım yozlaşmaları da beraberinde getirmiştir. Zira lobiler aracılığıyla tıpkı bakkaldan peynir alır gibi yasama faaliyetleri alınıp satılmaktadır. Kongre üyeleri, seçim kampanyalarında harcamaları gereken

⁴³⁰İbn Haldun, *Mukaddime*, haz. Uludağ, a.g.e. (2020), s. 131, s. 393, s. 401.

⁴³¹İbn Haldun, *Mukaddime*, haz. Uludağ, a.g.e. (2020), s. 92, s. 131.

miktari lobilerden karşılamakta ve bu da üyelerin politika satmalarına neden olmaktadır.⁴³² Böylelikle politik sahada çok seslilik zayıflamakta, ekonomik üstünlüğü olan baskı grupları yarışa 1-0 başladığı için ortaya zengin çıkar gruplarının tiranlığından oluşan, yozlaşmış bir demokrasi tablosu çıkmaktadır. Wiarda'ya göre ABD'de lobiciliğin nüfuzu gittikçe artmakta, baskı gruplarının ilgilendiğı departmanları, büroları tamamen ele geçirmeleri ve böylelikle devlet politikalarını kolayca yönlendirmeleri mümkün olmaktadır.⁴³³ Nihâyetinde bu tür asabiyetlerin desteğıyle iktidar olanlar, bu grupların seslerini duyurdukları için yine onlar tarafından methe layık bulunmaktadır. Bunun tipik örneklerinden biri İsrail dış politikasında Evanjelik grupların isteklerini gerçekleştirdiğı için yine onlar tarafından Süleyman Peygamber'e benzetilen Başkan Trump'tır.⁴³⁴ Dolayısıyla ABD'de baskı grupları/lobiler ve siyasiler arasında karşılıklı çıkar ilişkisi süregitmekte ve demokrasi gittikçe aşınmaktadır.

Ayrıca ABD'deki israf dönemi, kamu ve özel sektördeki yolsuzluk artışında da seyredilebilir. 2021 Transparency International Raporu'na göre yolsuzluklar konusunda son on yılın en kötü tablosunu veren ABD, yüzde 67'lik oranla yolsuzluk listesinde 25. sıradadır. Amerikalılar'ın dörtte biri yerel hükümet yetkililerinin yolsuzluk yaptıklarına inanırken, siyasi eğilimler nedeniyle yargıda yolsuzluk yapıldığını düşünen insan kitlesinin oranı ise yüzde 55'tir.⁴³⁵ Buna ek olarak ABD siyaseti gün geçtikçe finans, teknoloji, telekominikasyon ve enerji endüstrisi gibi oligarşik bir yapının tahakkümü altına girmiştir. ABD'nin yüzde 1'lik dilimini oluşturan bu oligarşi 2008 ekonomik krizinde dahi servetini katlamaya devam etmiştir. Dolayısıyla yüzde 1'lik dilimle, yüzde 99'luk kesim arasındaki büyük uçurum ve çeşitli yolsuzluklar ABD'de tabloyu kötüleştiren etkenlerdendir.⁴³⁶

Sonuç olarak, ABD'de ayyuka çıkan gerileme, İbn Haldun'un çöküş teorisi perspektifinden bakıldığında da görünür olmaktadır. Ikenberry ABD'deki bu gerilemeyi, "*Romalı vatandaşların kendi şehirlerini kendi elleriyle yıkmalarına*" benzetmektedir.⁴³⁷ Buradan yola çıkarak ABD'deki kriz ve gerilemenin nedenlerini/suçlularını dışarıda aramak yerine, içerde

⁴³²Wiarda, a.g.e. (2009), s. 126, s. 130.

⁴³³A.g.e., s. 131.

⁴³⁴Adam Gabbatt, "Unparalleled Privilege': Why White Evangelicals See Trump as Their Savior," <https://www.theguardian.com/us-news/2020/jan/11/donald-trump-evangelical-christians-cyrus-king> [Erişim 21.05.2022].

⁴³⁵Cailey Griffin&Amy Mackinnon, "Report: Corruption in U.S. at Worst Levels in Almost a Decade," <https://foreignpolicy.com/2021/01/28/report-transparency-international-corruption-worst-decade-united-states> [Erişim 21.05.2022]; Transparency International, "Corruption Perceptions Index," <https://www.transparency.org/en/cpi/2021> [Erişim 21.05.2022]; USA Corruption Report, <https://www.ganintegrity.com/portal/country-profiles/usa/> [Erişim 21.05.2022].

⁴³⁶Charles H. Ferguson, a.g.e. (2012), ss. 1-6.

⁴³⁷Porter, a.g.e. (2020).

aramak ve düzeltmeye çalışmak gerekliliği vurgulanmalıdır. Özetle, İbn Halduncu aşamaların belirtileri aracılığıyla Amerika Birleşik Devletleri'nin geçirdiği dönemlerin analiz edildiği bu bölüm, İbn Haldun'da insan-devlet anolojileri ile birleştirilmiştir. Böylelikle ontolojik güvenlik teorisinde sıkça kullanılan antropomorfizm (insansılaştırma) tekniğine ve vakaya katkılar sunularak kişi-olarak-ABD'nin hayat hikâyesine yer verilmiştir.

İbn Halduncu çöküş teorisiyle ABD'nin geçtiği aşamaları analiz ettiğimiz bu alt-bölümden sonra, dördüncü bölümde sırasıyla ABD'nin hegemonya ve gerileme süreçleri incelenecektir. Bir sonraki alt-bölümde öncelikle ABD'nin hegemon olma süreci İbn Halduncu asabiyet teorisi perspektifinden incelenmektedir. Daha sonra ABD'nin gerileme sürecinde yaşadığı kaygıları anlamlandırabilmek adına refleksif benlik anlatısında kemikleşen hegemonik mitler ele alınmaktadır. Zira aktördeki gerileme travması ancak yükselmenin benliğindeki anlamıyla birlikte kavranabilir. Bu incelemelerle birlikte, ABD'nin gerileme süreci yine İbn Halduncu asabiyet lensiyle değerlendirilmektedir. Ayrıca bölümde ABD gerilemesinin Amerikan toplumu üzerinde yarattığı etkiler ortaya koyulmakta ve bölüm politik alanda hissedilen gerileme kaygısı anlatılarıyla sonlandırılmaktadır.

4. Bölüm: Amerikan Hegemonyası ve Gerileme

4.1. Asabiyet Teorisi Bağlamında Amerikan Hegemonyası

Homeros’a değin uzanan tarihsel kökleri ile “önderlik etmek,” “liderlik” anlamlarına gelen “hegemonya” kavramı, yazılı kaynaklarda ilk kez Perslerin işgaline karşı Yunan şehir devletlerini birleştiren Sparta’nın lider konumunu belirtmek için kullanılmıştır. Yani kavram çıkış noktası itibarıyla belirli bir amaç etrafında birlik kuran lider devleti (buna “uluslararası asabiyet bağları ile iktidar olan devlet” de denebilir) tanımlamaktadır.⁴³⁸ Dolayısıyla doğası gereği mücadeleye içkin olan hegemonya kavramı, liderlikle özdeşleşirken, diğer yandan hegemonya konumunun devletler arasında yapılan asabiyet birlikleriyle elde ediliyor olduğuna dair bir vurgu barındırmaktadır. Günümüzde ise sözlük anlamı “bir devletin başka bir devlet - ya da devletler- üzerindeki siyasal üstünlüğü ve baskısı” olan hegemonya, uluslararası ilişkilerde kısaca “düzen kurucu iktidar” anlamında kullanılmaktadır.⁴³⁹ 1960’ların başında ilk kez literatüre giren “hegemonya” sözcüğü o dönemde sadece beş kitapta bulunmakta iken, 21. yüzyılın başlarında ise her ay yaklaşık 161 eserde yer almıştır ve günümüzde sıklıkla kullanılmaktadır.⁴⁴⁰

Tarih boyunca dokuz ulusal kültür içinde yoğrulan hegemonya kavramı Marksist, realist, liberal ve eleştirel yaklaşımlar tarafından farklı şekillerde yorumlanmış ve böylelikle günümüzde pek çok hegemonya tanımı ortaya çıkmıştır.⁴⁴¹ Hegemonyayı, realistler materyal yani ekonomik, askerî ve siyasi güce dayalı bir hiyerarşiye; liberaller rıza ve karşılıklı bağımlılığa; eleştirel kuramcılar ise genel olarak Gramsciyan düşüncelere dayandırmaktadırlar.⁴⁴² Bu konuda özellikle öne çıkan Antonio Gramsci, hegemonya kavramıyla âdeta özdeşleşmiştir. Marksist bakış açısıyla bilinen Gramsci’ye göre hegemonya, sivil toplumda sınıflar arasında kurulan tarihsel blok ve kitlelerin rızasıyla elde edilen iktidar anlamına gelmektedir.⁴⁴³ Neo-Gramscici perspektifiyle kavramı Gramscici toplumsal sınıflardan uluslararası ilişkiler düzeyine taşıyan

⁴³⁸Perry Anderson, *The H-Word: The Peripeteia of Hegemony* (London: Verso, 2017), Foreword, s. 1.

⁴³⁹Oxford Dictionary, <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/hegemony?q=hegemony> [Erişim: 22 Haziran 2022]; TDK Sözlük, <https://sozluk.gov.tr/> [Erişim: 22 Haziran 2022].

⁴⁴⁰A.g.e., Foreword.

⁴⁴¹A.g.e.

⁴⁴²Akt. Kıymet Yavuzaslan, “21. Yüzyılda Amerikan Hegemonyası” (Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2014), ss. 28-39.

⁴⁴³Akt. Yavuzaslan, a.g.e. (2014), ss. 7-10; Ayrıca lütfen bkz. Savaş Çoban, “Gramsci, Hegemonya ve Kapitalizm,” 1st International Interdisciplinary Social Inquiry Conference, http://www.academia.edu/1250610/Gramsci_Hegemonya_ve_Kapitalizm [Erişim 22.06. 2022]; Wallerstein, a.g.e. (1983); Wallerstein, a.g.e. (1998); Wallerstein, a.g.e. (2003); Giovanni, a.g.e. (2007); Giovanni, a.g.e. (2010).

Robert Cox ise hegemonyayı baskı ve zora dayanmadan, güç merkezlerinin kendiliğinden tanıdığı sistemik güç olarak nitelendirmektedir. Dünya Sistemi kuramcılarında olan Wallerstein ve Arrighi de ekonomi temelli açıklamalarında hegemonyanın rızaya dayanmadığı takdirde zayıflayıp gerileyeceğine işaret etmişlerdir. Liberal kurumsalcı Robert O. Keohane ise devletlerin katılımları ile rızalarına dayalı olarak uluslararası düzene hükmeden devletin hegemon olacağını belirtmektedir. Buna karşılık Joseph Nye hegemonyayı yumuşak güce dayandırmaktadır. Diğer yandan defansif realist Robert Gilpin, hegemonyayı rıza ve iş birliği yoluyla uluslararası düzende istikrarı sağlayan bir unsur olarak vurgularken, saldırgan realist perspektifiyle ünlenen Mearsheimer hegemonun rakip güçlerle hâkimiyet yarışına atıfta bulunmaktadır.⁴⁴⁴

Günümüzde çok kutuplu sistemin hareketliliği ve belirsizliği nedeniyle çokça tartışılan hegemonya kavramı, bugünlerde özellikle ABD ve Çin rekabetiyle gündeme gelmektedir. ABD hegemonyasının sonuna gelindiği düşüncesi, devletlerin fiziksel güç kaynakları olan ekonomik büyüme, askerî güç kapasitesi, demografi, jeopolitik ve teknolojik güç kaynaklarının Çin’e ait olanlarla kıyaslanması sonucunda sunulmaktadır. Bunun yanı sıra ulusal karakter ve ulusal moral, diplomasi gücü, yumuşak güç ve liderlik gücü gibi diğer bazı maddi olmayan güç faktörlerine de değinilmekte ise de bu tartışmalarda realizm etkisi nedeniyle fiziksel güç verilerinin ön planda olduğu açıktır. Dolayısıyla örneğin, uluslararası arenada ABD’nin, önemli ötekilerin rızası ve iş birliği konusunda zafiyete uğradığı gerçeği daha az vurgulanan bir faktördür.

ABD hegemonyasındaki gerilemeyi ilgilendiren bu konunun detayına girmeden önce fiziksel güce yapılan tek yönlü vurgudan kaçarak, bu bölümde İbn Halduncu asabiyet teorisiyle ABD’nin hegemon olma süreci anlatılmaktadır. Zira Amerika Birleşik Devletleri’nin gerilemesini konu edinen bu tezde, devletin zirveden inişini anlatabilmek için önce o zirveye nasıl tırmandığına yer vermek gereklidir. Çalışmanın üçüncü bölümünde İbn Halduncu “*Çöküş Teorisi*” bağlamında Birleşik Devletler’in refah dönemine kısaca yer verilmiş olsa da ABD’nin hegemonya olma süreci asabiyet kavramı üzerinden açıklanmamıştır. Bu boşluğu doldurmak üzere bu bölüm, İbn Halduncu asabiyet teorisine göre bir devletin uluslararası arenada iktidar

⁴⁴⁴Akt. Yavuzaslan, a.g.e. (2014), ss. 7-10; Ayrıca lütfen bkz. Savaş Çoban, “Gramsci, Hegemonya ve Kapitalizm,” 1st International Interdisciplinary Social Inquiry Conference, http://www.academia.edu/1250610/Gramsci_Hegemonya_ve_Kapitalizm [Erişim 22.06. 2022]; Wallerstein, a.g.e. (1983); Wallerstein, a.g.e. (1998); Wallerstein, a.g.e. (2003); Giovanni, a.g.e. (2007); Giovanni, a.g.e. (2010).

olması için gerekli zâhiri ve bâtını asabiyet unsurlarının ABD siyasi tarihi üzerinden bir değerlendirmesine yer vermektedir.⁴⁴⁵

Bölüm başında bahsedilen hegemonya tanımlarından anlaşılacağı üzere, genel olarak “*iktidar olmak*” anlamına gelen hegemonya, bunun yanı sıra “*diğerlerini baskı veya rıza ile yönetmek*” vurgusuna da haizdir. Perry Anderson’a göre hegemonya sözcüğü ile eş anlamda kullanılan “*arkhe*” sözcüğü, Thucydides zamanında ve O’nun tarafından ayrıştırılarak; ilki (hegemonya) “*rıza ile yönetmek*,” ikincisi ise (arkhe) “*zor ve baskı ile yönetmek*” anlamında kullanılır olmuştur.⁴⁴⁶ Bugünkü literatüre bakıldığında, hegemonya kavramı tanımlarının bazı çalışmalarda zora dayalı “*var olan*” hegemonyayı eleştiren daha pejoratif bir alt-yapıya sahipken, diğer bazılarında ise “*olması gereken*” rıza için formüller sunan daha idealist bir temel içermekte oldukları görülmektedir. Bu tezde ise İbn Halduncu asabiyet kavramı üzerinden açıklanmaya çalışılan ABD hegemonyası her iki bakış açısına da içkindir. Zira İbn Haldun, asabiyet teorisini açıklarken istibdat dönemine ait baskıyı “*hastalık*” olarak nitelendirmekte ve rıza ile yönetimi de asabiyete bağlamaktadır.

İbn Haldun Mukaddime’de kökleri nesep asabiyetine ya da onar kişilik gruplara dayanan asabiyet kavramını esneterek devletleri oluşturan toplumlara/geniş topluluklara uyarlamıştır. Bu meta-kavramın esnetilebilirliğinden hareketle bu çalışma da üçüncü bölümde detaylarına inilmiş olan “*iktidar olma amacı taşıyan asabiyetlerin*” aynı zamanda –kavram bir kez daha genişletildiğinde- uluslararası ilişkiler sahasında hegemonya yarışlarında da görünür olduğunu iddia etmektedir. Nihai olarak “*insan topluluklarının bir amaç için birleşip, diğerlerine tahakküm etme çabasıyla kurumsallaşması ve bu kurumun sorumlu olduğu toplulukta birliği, dayanışmayı, güvenliği sağlaması*” insanlar arasında ya da toplumlar arasında olduğu gibi devletler arasında da geçerlidir. Dolayısıyla her türden siyasi faaliyetin ve dini olayların temelini oluşturan İbn Halduncu asabiyet duygusu, antropomorfize edilmiş devletler dünyasına yani uluslararası ilişkilere de uygulanabilir.⁴⁴⁷ Zira devletlerin/iktidarların (ve/veya bugünkü anlamda hükümetlerin) kuruluşlarının temelinde yatan bu duygu, aynı anda uluslararası rekabette, bir devletin diğer devletlere iktidar olma arzusunu da kapsayabilir. Bu anlamda uluslararası arenada iktidar olmayı arzulayan ya da iktidarını sürdürmek isteyen bir devletin

⁴⁴⁵Tezde İbn Halduncu kavramlar güncel konjonktüre uyarlanmıştır. Örneğin asabiyet kavramı ve bu kavramın uygulandığı analiz düzeyleri hakkında birtakım uyarlamalar yapılmaktadır.

⁴⁴⁶Anderson, a.g.e. (2017), s. 1.

⁴⁴⁷İbn Haldun, *Mukaddime*, haz. Uludağ, a.g.e. (2020), s. 101.

içsel ve dışsal yani hem devlet-içi, hem de devletler arası ilişkilerindeki “birlik duyguları” yani asabiyetleri önem taşımaktadır.

21. yüzyılın *ulus-devlet* sisteminde bir devletin uluslararası düzeyde hegemon olabilmesi için ilk ihtiyacı olan şey öncelikle kendi sınırları dahilindeki -güncel anlamda- ulusal birliğidir. Zira İbn Haldun’a göre devlet-içi birlik ne kadar çok fraksiyona bölünürse yani devlet içindeki asabiyetler ne kadar çoğalırsa, devlet gücü de o kadar zayıflar.⁴⁴⁸ Dolayısıyla ilk koşul yani devletin birliği sağlandığında –esnetilen asabiyet kavramıyla- ikinci olarak gerekli olan uluslararası toplulukta olabildiğince geniş bir asabiyet birliği oluşturmaktır. Bunun için devletler ve uluslararası toplum bağlamında bu birliği oluşturacak araçlar kullanılmalıdır. Örneğin bugün için uluslararası arenada geçerli olacak bir ideoloji çerçevesi -bir inanç çerçevesi- ile uluslararası normlar, uluslararası rejimler, uluslararası kurumlar ve devletler arası ittifaklar ile amaç birlikleri yani sebep asabiyetleri oluşturulmalıdır.

Bunun yanı sıra dünya sahnesinde iktidar olma hedefi hiçbir zaman rekabetsiz olmamıştır. Tarihe bakıldığında Antik Yunanlılar, Persler ve Spartalıları’la; Romalılar Makedonya Krallığı’yla; İspanya Portekiz’le; Fransa Hollanda ve ardından Britanya İmparatorluğu’yla; Almanya Britanya’yla; SSCB ABD ile dünya sahnesinde iktidar olma rekabetinde bulunmuşlardır.⁴⁴⁹ Bu rekabetler, fiziksel güç rekabetinin yanı sıra devletlerin kendi birlik asabiyetlerine katabildiği diğer devletlerle de doğru orantılı olmuştur. Bir önceki hegemonun zayıflama döneminin yarattığı güç boşluğu da bir sonraki için bir sıçrama tahtası olmuştur. Böylelikle bir devlet asabiyeti bir önceki hegemon ve diğer rakip devletlerin asabiyetlerine üstün gelerek hegemon olma yolunda ilerlemiştir.

Daha önce üçüncü bölümde vurgulandığı gibi İbn Haldun’a göre asabiyet duygusu maddi olmayan, psikolojik bir etken iken, bu bâtını öğeyi tamamlayan bir de zâhiri yani maddi bir cephesi bulunmaktadır. Ancak İbn Haldun, zâhiri unsurlara odaklanarak, bâtını öğeleri ihmal eden bir tavır içinde değildir. İbn Haldun’a göre asabiyetin zâhiri öğeleri ekonomi, demografi, askerî güç ve coğrafi koşullardır.⁴⁵⁰ Nitekim bu faktörler bugün uluslararası ilişkilerde fiziksel güç faktörleri olarak benzer şekilde yer almaktadır. Aynı zamanda toplumda ve liderde olması

⁴⁴⁸İbn Haldun günümüzde aşırı sağ ile artan ırkçılık, popülizm, nativizm dalgalarında düşünülmesi gereken bir anlayışı yedi yüzyıl önce dile getirmiştir. Devlet içinde sürekli artan bölünmeler ulusal birliği sağlamada ve devleti yönetmekte pek çok zorluklara yol açmaktadır. Dolayısıyla siyasal elitler toplumları tek-tipleştirmek için can atarlar. İbn Haldun’dan alıntılar için lütfen bkz. İbn Haldun, *Mukaddime I. ve II. Cilt* (2013), ss. 237-238, s. 470.

⁴⁴⁹ Yavuzaslan, a.g.e. (2014), s. 50.

⁴⁵⁰Daha önce de belirtildiği üzere, çalışmada asabiyetin zahirî ‘coğrafya’ unsuru ihmal edilmektedir. Paragrafta bulunan alıntılar için lütfen bkz. İbn Haldun, *Mukaddime*, haz. Uludağ, a.g.e. (2020), s. 102, s. 167, ss. 348-349, ss. 358-359, ss. 384-385; Say, a.g.e. (2011), ss. 424-425.

gereken nitelikleri sıralayarak -bugünkü anlamda- ulusal karakter ve ulusal moral ve liderlik gücüne vurgu yapan İbn Haldun, kültürel çekiciliğin (yani yumuşak gücün) iktidar olduğunda kendiliğinden gerçekleşeceğini söylemektedir.⁴⁵¹

İbn Halduncu asabiyet teorisinin zâhiri unsurlarına odaklanacak olursak, ABD'nin hegemonya olma yolunda ilk öne çıkan güç faktörünün ekonomik refah seviyesindeki yükseliş olduğunu söyleyebiliriz. Birinci Dünya Savaşı'na dek dünya çapındaki GSMH'nın yüzde 33'üne ulaşan ABD, endüstriyel büyümede artan ivmeyle gittikçe zenginleşmiş ve bunun neticesinde dinamik, yenilikçi ulusal karakterinin de etkisiyle iktidar olma hırsları artmıştır. Ekonomik gücün etkisiyle, İngiltere hegemonyası için sonun başlangıcı olan Birinci Dünya Savaşı sonrasında doğan boşlukta ABD yükselen güç haline gelmiştir. Rakibi Almanya'nın İkinci Dünya Savaşı'nda Hitler nedeniyle bastırılması sonucunda zayıflamasıyla ABD için hegemon olma yolu açılmıştır. Böylelikle Brzezinski'nin tabiriyle “*Avrupalı olmayan ancak Avrupa'ya hükmeden*” Amerika Birleşik Devletleri kısa yoldan dünyanın en büyük gücü haline gelmiştir.⁴⁵²

İkinci Dünya Savaşı sırasında ise ABD'nin Gayrı Safi Milli Hasılası (GSMH) eskiye oranla yüzde 50 yükseliş gösterirken, tüm Avrupa'nın GSMH'sında yüzde 25 gerileme görülmüştür. Gittikçe açılan farkla 1950'lerde ABD'nin toplam GSMH'sı Avrupa'nın beş katına ulaşmıştır. Savaşlar ve ekonomilerdeki farklılaşmalar elbette askerî harcamalara ve demografilere de yansımıştır. ABD aynı yıllarda 14,5 milyar dolar askerî harcama yaparken yeni rakibi SSCB savunmaya 4,3 milyon ayırabilmiştir. Bunun yanı sıra İngiltere 2,3 milyar dolar, Fransa 1,4 milyar dolar, İtalya 0,5 milyar dolarla askerî harcamalarda önde gidenlerin oldukça gerisinde kalmışlardır. ABD ekonomik ve askerî gücündeki ilerleme hızıyla yalnız bir sene içinde (1950-1951) savunma harcamasını iki katına çıkarmıştır. Bunun yanı sıra Avrupa'nın nüfusu da savaşlar nedeniyle toplam dünya nüfusunun yüzde 15'ine gerilemiş, dolayısıyla savunma güçleri de bu gerilemeden oldukça etkilenmiştir. Dünyanın dördüncü en büyük yüzölçümüne sahip ABD'nin öncülük ettiği Bretton Woods sistemi ile kurumsallaşan küresel kapitalist piyasa sistemi, ABD'nin nükleer ve askerî kapasitesi, NATO ve görülen teknolojik ilerleme ile ABD hegemonyası iyiden iyiye pekişmiştir.⁴⁵³

Dolayısıyla ABD ve SSCB'nin ekonomik ve askerî gücündeki yükselişler, Avrupa'nın zayıflaması ve İngiltere hegemonyasının sonunun gelmesi ile birlikte kelimenin tam anlamıyla

⁴⁵¹İbn Haldun, *Mukaddime I. ve II. Cilt* (2013), s. 254.

⁴⁵²Brzezinski, a.g.e. (2012), s. 1-4.

⁴⁵³Kennedy, a.g.e. (2001), s. 439.

küresel hegemonya meydanı boş kalmıştır. Bu durum ABD ve SSCB gibi iki evrenselci milliyetçi ülkenin hegemonya yarışına tutulmasının kaçınılmazlığı demek olmuştur.⁴⁵⁴

Diğer yandan savaştan elli yıllık bir rakip kazanarak çıkan ABD'nin hem ulusal asabiyet birliği hem de küresel hegemonya asabiyetlerini oluşturarak gücünü yayabilmek için “ötekiye” yani SSCB'ye ihtiyacı vardır. Zira benlikler “öteki” üzerinden inşa edilir ve bir düşman tehdidi karşısında kuvvetli birlik asabiyetlerine sahip olunur. Sosyal psikologlara göre ulusların benlik algılarında, kimlerin “bizden olmadığına” karşı birleşmek için, “öteki” oldukça önemli bir kurucu etkidir.⁴⁵⁵ Tıpkı zayıf düşmüş insanların bir düşmanla mücadele ettiklerinde fazladan güç kazandıkları gibi, devlet varlığı için de benzer bir durum söz konusudur. Dolayısıyla bir düşmana karşı yapılan *asabiyet birliği aşısı*, ölüyü (ölü bir topluluğu/devleti) diriltebilir. Buradan hareketle ABD, fiziksel güç anlamında küresel liderlik koltuğuna oturmuş olsa bile, rakibi SSCB sayesinde dünyada geniş asabiyet bağlarına (dostlara/ittifaklara) ulaşmıştır diyebiliriz. ABD'nin hegemon olabilmek için diğer devletlerin hegemonyasını tanımasına, onaylamasına yani rızasına olan ihtiyacı böylelikle giderilmiştir. Zira biricik liderliğin temeli çoğuldur.⁴⁵⁶ Bir devlet stratejik ortakları ya da diğer bir deyişle asabiyet bağları tarafından tanınmadan ve onaylanmadan oluşamaz, meşruiyet kazanamaz ve amaçlarını gerçekleştiremez. Önemli diğerlerinin bir devleti tanınması, onun benlik anlatısını sürdürmesini sağlayan koşullardan biridir.⁴⁵⁷

Dolayısıyla bu durum o dönemde ABD'nin zâhiri/fiziksel gücünün yanı sıra bâtını gücünü de asabiyet bağlarıyla pekiştirmesini gerektirmektedir. Amerika Birleşik Devletleri'nin benlik algısında var olan “dünyanın geri kalanı için üstlendiği misyon” için çarpışacağı düşman tanımı o dönemde SSCB ile birebir uyumluydu ve düşmanına karşı birleşebileceği asabiyet bağlarını kurmada uygun ortam hazırdır. Sovyet tehdidi, -tıpkı bugün Rusya'nın Ukrayna işgali sonrasında olduğu gibi- Avrupa'yla arasındaki asabiyet bağlarını daha da kuvvetlendirmiştir. Nitekim ABD, elli yıl boyunca Avrupa'nın güvenliğini sağlamakla ve bölgeyi yeniden inşa etmekle görevlendirilmiştir. Birleşik Devletler, Avrupa'ya SSCB'den çok daha fazla zarar verebilecek bir kapasiteye sahip olmasına rağmen, aralarındaki ortak ruhtan doğan asabiyet bağları Avrupa'nın bu gücü bir düşman olarak algılamasına mâni olmuştur. Zira sadece

⁴⁵⁴Anderson, a.g.e. (2017), s. 24.

⁴⁵⁵Jeff D. Colgan&Robert O. Keohane, “The Liberal Order is Rigged: Fix it Now or Watch it Wither,” *Foreign Affairs*, c. 3, S. 96 (2017), 36-44, s. 40; Meghana V. Nayak&Christopher Malone, “American Orientalism and American Exceptionalism: A Critical Rethinking of US Hegemony,” *International Studies Review*, c. 11 (2009), 253-276, s. 261.

⁴⁵⁶Amitav Acharya, *The End of American World Order* (USA: Polity Press, 2014), s. 8.

⁴⁵⁷Chernobrov, a.g.m. (2016), s. 8; Mitzen, a.g.m. (2006), ss. 357-358.

“Batı'nın Batılı olmayan ‘öteki’si varoluşsal bir tehdittir, ancak aynı zamanda daha aşağıdır ve harcanabilir.”⁴⁵⁸ Bu düşünceye dayalı olarak asabiyet bağlarıyla ABD için dost-düşman cepheleri netleşmiştir.⁴⁵⁹

Özetle bu dönemde ulusal, devletler arası ve uluslararası kurumlar bağlamında ABD’nin ihtiyacı olan bütünü güç yani asabiyet bağları pekiştirilmiştir. İki dünya savaşında yaşananlardan ders alan devletler dış politika, ekonomi ve güvenlikte rekabet yerine bu “*takım sporuna*” inanmaya başlamışlardır. Devletler “*birlikten kuvvet doğar*” düsturuna uyarak ABD ile uluslararası kurumlara, ticari anlaşmalara ve askerî ittifaklara katılmışlardır ya da diğer bir deyişle ABD öncülüğünde asabiyet bağları kurmuşlardır.⁴⁶⁰ 1949 yılında kurulan NATO (Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü) ABD’nin askerî güvenlik amacıyla toplanan devletler arası asabiyet bağlarını temsil ederken, 1955’te kurulan Varşova Paktı ise SSCB’nin askerî asabiyetlerini bir çatı altında toplamaktaydı.

Bu türden asabiyet bağlarıyla çeşitli devletlerden, farklı başlıklar altında ancak benzer amaçlarla çeşitli birlikler oluşturulmuştur. Böylece Soğuk Savaş döneminde uluslararası arenada kurulan ittifaklarla oluşan asabiyetler ikiye –daha sonra Bağlantısızlar Hareketi’yle birlikte üçe- ayrılmıştır. NATO’da oluşan güvenlik asabiyetinin ilk üyeleri, daha önce Rusya tehdidine karşı Brüksel anlaşmasını imzalayan İtalya, Portekiz, İzlanda, Norveç, Danimarka ve Kanada’dır. İsviçre, İsveç, Finlandiya ve İrlanda gibi bazı devletler ise kendilerine gelen üyelik davetini reddetmişlerdir. 1950’lerde Yunanistan, Türkiye ve Batı Almanya bu ittifaka dâhil olmuşlardır. Birine karşı yapılacak silahlı saldırının hepsine yapılmış kabul edildiği, fiziksel güvenliği sağlamak amacıyla sivil, askerî ve siyasi bir çatıda birleşen bu devletler topluluğu ABD safında bir asabiyet bağlarını geliştirmişlerdir.

1950’de Kore Savaşı’nın patlak vermesiyle genişleme kararı alan NATO, SSCB’nin NATO’ya katılma talebini reddettikten sonra karşısında sekiz ittifakıyla Varşova Paktı’nı bulmuştur. Varşova Paktı da benzer bir şekilde fiziksel güvenlik asabiyeti bağlamında Doğu Almanya, Polonya, Arnavutluk, Bulgaristan, Çekoslovakya, Romanya ve Macaristan’ı içermektedir.

⁴⁵⁸Nayak&Malone, a.g.m. (2017), s. 262. Ayrıca bkz. Barry Buzan&Ole Wæver&Jaap Dewilde, *Security: A New Framework for Analysis* (Boulder: Lynne Rienner Publishers, 1998).

⁴⁵⁹John Paul Delacour Dunbabin, *The Cold War: The Great Powers and Their Allies* (USA: Routledge, 2008), ss.10-11.

⁴⁶⁰Gideon Rose, “Out of Order? What’s Inside,” *Foreign Affairs*, <https://www.foreignaffairs.com/articles/2016-12-12/out-order> [Erişim 01.08.2022].

Soğuk Savaş dönemi hegemonya yarışında iki gruba bölünen asabiyetler, ABD bağlamında NATO ile sınırlı değildir.⁴⁶¹ ABD bunun yanı sıra pek çok devletle farklı anlaşmalar yapmış ve çeşitli sebepler/amaçlar başlığı altında asabiyet bağlarını geliştirmiştir. Örneğin ABD ile Yeni Zelanda ve Avustralya ile Büyük Okyanus güvenliğine dair askerî bir birleşme olan ANZUS⁴⁶² (1951); Tayvan (Çin Cumhuriyeti) ile Karşılıklı Savunma Anlaşması (Mutual Defence Treaty) imzalanmıştır. Aynı zamanda NATO’nun Güneydoğu Asya versiyonu olan Güneydoğu Asya Anlaşması Örgütü (SEATO/South-East Asia Treaty Organisation) Filipinler, Yeni Zelanda, Avustralya, Tayland, Pakistan, İngiltere ve Fransa ile kurulmuştur.⁴⁶³ Dolayısıyla ABD hegemon olma yolunda elini kuvvetlendirmiştir, zira daha önce de belirtildiği gibi asabiyetlerin kapsadığı aktörlerin çokluğu, devletler için gücü artıran bir faktördür.

Bu dönemde ABD, ekonomik anlamda da kurumsallaşma yoluna giderek diğer devletlerle asabiyet bağları, iş birlikleri geliştirmiştir. Bretton Woods Sistemi ile kurulan Uluslararası Para Fonu (International Monetary Fund/IMF), Dünya Bankası, Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT/General Agreement on Tariffs and Trade), Çok Taraflı İhracat Kontrolleri Koordinasyon Komitesi (COCOM/Coordinating Committee on Multilateral Export Controls) gibi küresel ya da Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması (NAFTA/ North American Free Trade Agreement), Asya Pasifik Ekonomik İş Birliği (APEC/Asia Pasific Economic Cooperation) gibi bölgesel kurumlar diğer devletlerle kurulan ekonomik asabiyet birliklerinin başında gelmektedir. Yine ABD, Almanya, Rusya, İngiltere, Fransa, İtalya, Japonya ve Kanada’nın birleşmesiyle 1975’te kurulan ve dünya ekonomisinin yüzde 65’ini temsil eden G-8 (Group of Eight) gibi diğer ekonomik asabiyet birlikleri de kurulmuştur.⁴⁶⁴ Dolayısıyla ABD, kurduğu sistemik liberal kapitalist düzenle kuşattığı asabiyet bağları sayesinde küresel hegemonluğu ele geçirmiştir.⁴⁶⁵ Ayrıca Marshall Planı, Truman Doktrini, Eisenhower Doktrini, Carter Doktrini, Reagan Doktrini gibi doktrinlerle devletleri “*komünizm tehlikesinden korumayı*” vaat eden ABD, asabiyet şemsiyesi altında toplamak istediği devletlere yaptığı ekonomik ve askerî yardımlarla yarattığı sistemi cazip hale getirmiş, düşmanı SSCB’yi çevreleyerek kendi hegemonyası için meşruiyet zemini sağlamıştır.

⁴⁶¹Tezin konusu ve kısıtlılıkları nedeniyle ABD’nin hegemon olma sürecindeki uluslararası asabiyet bağlarına daha geniş yer verilmekte, SSCB’nin asabiyet bağlarına ise kısaca değinilmektedir.

⁴⁶²Avustralya, Yeni Zelanda ve Amerika Birleşik Devletleri Paktı (Australia, New Zealand and United States Security Treaty).

⁴⁶³J.P. Dunbabin, a.g.e. (2008), ss. 9-10; North Atlantic Treaty Organization, “A Short Story of NATO,” https://www.nato.int/cps/en/natohq/declassified_139339.htm [Erişim: 04.07.2022].

⁴⁶⁴Ayrıca 1999’dan sonra dünyanın yüzde 85’ini temsil eden G-20 (Group of 20). Ayrıntı ve alıntılar için lütfen bkz. Yavuzaslan, a.g.e. (2014), s. 178.

⁴⁶⁵Mark Kramer, “Ideology and the Cold War,” *Review of International Studies* (1999): 539–576, ss. 539-541.

İdeoloji de ABD'nin küresel hegemonya olma yolunda tanınma, onaylanma ve rıza elde etmede kullandığı evrensel araçlardan biri olmuştur. Soğuk Savaş söz konusu olduğunda fiziksel güç ve maddi çıkarları temel alan bakış açıları ile ideolojik rekabet temelli perspektifler arasında tartışmalar bulunmaktadır. Örneğin Kenneth Waltz Soğuk Savaş'ı kapasitenin eşitsiz dağılımı ve uluslararası sistemin anarşik doğasıyla açıklarken, John Gaddis, Arthur Stein vb. gibi kalemler ise çatışmanın temelini ideolojilere dayandırmaktadırlar. İkinci tür analizlerde, SSCB ideolojisinin ABD'ye düşmanlığını yitirmesiyle Soğuk Savaş'ın da sona erdiği iddia edilmektedir.⁴⁶⁶ Bu tez çalışmasında ise Soğuk Savaş rekabetinde her iki devletin de diğer devletlerle asabiyet bağlarını oluşturmak ve/veya kuvvetlendirebilmek için ideolojileri tıpkı din gibi kullandığı iddia edilmektedir.

Burada Alam'ın “*modernite*” hakkındaki sözünü “*ideoloji*” bağlamında söyleyecek olursak, bu sav daha anlaşılır olacaktır: “Birçok din için dini yayma ne ise, ideolojiler için de evrenselleştirilebilirlik odur.”⁴⁶⁷ Dolayısıyla Soğuk Savaş dönemi sebep asabiyetleri ideolojiler temelinde evrenselleştirilmiş ve ulaşılmak istenen uluslararası tahakküm gücünün motorlarından biri de ideoloji olmuştur. Örneğin, ABD liberal demokratik ideoloji ile diğer devletlerdeki siyasetçilerin algılarını istediği kalıba oturturken, diğer yandan güç korelasyonunu da yine ideolojiyle sağlamıştır.⁴⁶⁸ Öyle ki verili kalıpların dışına çıkanlar, “bir zamanlar öte dünya krallığını kutsayan Hristiyanlar'ı asi ilan eden paganlar gibi... bu dünyanın değerlerini benimsemeyenler ‘asi’ veya ‘sivil dine itaatsiz dinsizler/günahkarlar’ olarak ilan edilmekte”dir.⁴⁶⁹ Aynı zamanda ABD'nin “*istisnacı seçilmişlik*” algısı, O'nun izini takip eden her devlete atfedilmektedir. Dolayısıyla razı edilenler şekillendirilirken, boyun eğdikleri “*efendilerinin*”⁴⁷⁰ iltifatına mazhar olmuşlardır.

Asabiyet bağları, asabiyet sahibi aktörler arasında içlerinden birinin aşağılanması veya haksızlığa uğraması durumunda utanmaları ve yakınlarını korumaya çalışmaları amacıyla kurulmaktadır.⁴⁷¹ Daha önce “*Kaygı-Kontrol Mekanizması Olarak Sivil Din*” alt bölümünde de

⁴⁶⁶ A.g.e.

⁴⁶⁷ Alam'ın sözleri modernite üzerinedir: “Birçok din için dini yayma ne ise, modernite için de evrenselleştirilebilirlik odur.” (Universalizability is for modernity what proselytizing is for many religions) Alıntı: Catarina Kinnvall, *Globalization and Religious Nationalism in India: The Search for Ontological Security* (New York: Routledge, 2007). Ayrıca lütfen bkz. Javeed Alam&Senior Fellow Javeed Alam, *India: Living with Modernity* (USA: Oxford University Press, 1999), s. 7.

⁴⁶⁸ J.P. Dunbabin, a.g.e. (2008), ss. 10-11.

⁴⁶⁹ Alıntı: Aslı Nur Düzgün, “Avrupa Birliği'nin ‘Sivil Dini,’ Karikatür Krizi ve Ontolojik Güvensizlik,” *Avrupa Birliği Üzerine Tartışmalar*, (ed.) Filiz Cicioğlu&Hacı Mehmet Boyraz (İstanbul: Aktif Yayınevi, 2021), 167-178, s. 175. Ayrıca lütfen bkz. Rousseau, a.g.e. (2006), s. 126, s. 130.

⁴⁷⁰ Rousseau, a.g.e. (2006), ss. 124-136.

⁴⁷¹ Kayapınar, a.g.m. (2008), s. 383.

belirtildiği gibi, ideolojiler de inanç sistemleridir ve tıpkı dinler gibi ideologların “*âdeta peygamberleştirilmesiyle*” ve normların “*kutsallaştırılmasıyla*” birlikte onlara itaat edilmektedir. Dogmatikleştirilen ideolojiler böylelikle araçsallaştırılır ve asabiyet birliklerini sağlamada duyguları tutkal yaparak, sosyolojik anlamda bir nevi din işlevi görürler. İbn Haldun bunu ideolojiler üzerinden açıklamıyor olsa da büyük devletlerde nüfuzlu insan topluluklarında kan bağı yetersiz olduğu için amaç birliğini sağlayacak bir doktrinin gerekliliğini vurgulamaktadır.⁴⁷² Dolayısıyla Soğuk Savaş döneminde kader birliği ve amaçlar birliği yoluyla kurulan uluslararası asabiyet ilişkileri bu ideolojilere dayanmaktadır.

Başka bir deyişle Soğuk Savaş kurumları da ideolojiler vasıtasıyla işletilmektedir. Örneğin NATO askerî bir güvenlik ittifakı olsa da hiçbir zaman bu çerçeveye sınırlı kalmamış ve özgürlük, demokrasi, hukukun üstünlüğü gibi anlatılar etrafında birleşen devletlerin ontolojik amaçlarına hizmet eden “*duygusal bir güvenlik kurumu*”⁴⁷³ olmuştur. Öyle ki NATO asabiyetine bağlı devletler için demokratik yönetim sistemi “*kutsallaştırılmış*” bir norm ya da diğer bir deyişle âdeta dini bir kural gibidir.⁴⁷⁴ Böylelikle İbn Halduncu düşünceye göre iktidar olmak için devletlerde bulunması gereken doktrin ve bu doktrine inanan geniş, nüfuzlu aktörler bloğuna ulaşılmaktadır.⁴⁷⁵ Özetle Amerika Birleşik Devletleri, “*imparatorluğunun*” kapsamasını istediği coğrafyalardaki pek çok devletle, gerek ekonomik, gerek ideolojik, gerek askerî ve diğer başlıklar altında asabiyet bağlarını genişletmiştir. Ikenberry’nin deyişiyle ABD, devletleri kendi hegemonyasına direnmek yerine birliğine katarak güvenlik ve ekonomide sağladığı küresel hizmetlerle, iş birliği içinde çalışmaya arzulu kılmıştır. Böylece Amerikan güç kaynakları gerilese bile, inşa ettiği küresel kurumlar ve bu sistemlere bağlı asabiyetlerle kurduğu ağlar onu yeniden diriltebilecektir.⁴⁷⁶

Revizyonist ABD’nin, revizyonist SSCB’yi askerî, ekonomik, diplomatik ve coğrafi olarak çevreleme stratejisi de bu devletin asabiyet bağlarını kuvvetlendirmesine neden olmuştur. ABD, bu amaçla diğer devletlerle sebep asabiyetlerine oldukça önem vermiş ve NATO dışında Bağdat Paktı, Güneydoğu Asya Anlaşması Örgütü ve ANZUS gibi çeşitli anlaşmalar imzalamıştır. Ayrıca Orta Doğu’da kurulan ittifaklar bu hedefle oluşturulmuştur. Daha önce Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi’nin oluşumunda da büyük bir etkiye sahip olan ABD, SSCB’yi çevreleme stratejisinin bir parçası olarak 1950 Kore Savaşı’nda Birleşmiş Milletler

⁴⁷²Sümer, a.g.m. (2012), s. 263; İbn Haldun, *Mukaddime*, haz. Uludağ, a.g.e. (2020), s. 378.

⁴⁷³Koschut, a.g.m. (2014).

⁴⁷⁴Kramer, a.g.m. (1999), s. 549.

⁴⁷⁵İbn Haldun, *Mukaddime*, haz. Uludağ, a.g.e. (2020), s. 378.

⁴⁷⁶Joseph S. Nye Jr., *Is the American century over?* (UK: John Wiley & Sons, 2015), s. 7.

asabiyetine de önderlik etmiştir.⁴⁷⁷ Dolayısıyla ABD, amacını gerçekleştirebilmek adına İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra SSCB, İngiltere, Avrupa ve Japonya'dan oluşan güçlerden en az üçüyle asabiyet bağlarını geliştirme yoluna gitmiştir.⁴⁷⁸ Böylelikle ABD'nin asabiyet bağı kurduğu pek çok devlet, SSCB tehlikesine inanmış ve O'nun tuzağına düşme kaygısı ile ABD hegemonyasının önünü açmıştır. Netice olarak asabiyetin zâhiri ve bâtını tüm unsurlarını kullanarak kendisine uluslararası bir meşruiyet zemini sağlayan ABD, devletleri içeriden ve dışarıdan, zâhiri ve bâtını olarak kuşatan kurumlar, ideoloji ve asabiyet bağları (ittifaklar) ile hegemon olmuştur.⁴⁷⁹ Başka bir deyişle ABD hegemonyasını, dünyanın her yerinde kurduğu fiziksel güvenlik üsleri, asabiyet bağları ve bunun yanı sıra ikna gücü, liberal ideolojiyi ve kültürel değerlerini yayma kuvveti ile önemli ötekileri kendisiyle özdeşleştirerek⁴⁸⁰ yarattığı “*Küçük Amerikacıkları*” kendisine biat ettirerek kurmuştur.

“*Taklit edilme arzusu*” genel anlamda Birleşik Devletler’e özgü bir durum değildir. Ancak ABD’nin “*Tanrı’dan alınan misyon*” inancıyla ortaya çıkan narsisizmi diğer devletlere göre daha yoğunur.⁴⁸¹ Zira devletin biyografik anlatısı istisnacılık mitleriyle örülmüştür. Dolayısıyla ABD hegemonyasını, O’nun refleksif benlik anlatısında var olan “*hegemonya*” mitleri üzerinden okumak, bugün devletin içinde bulunduğu gerileme kaygılarını kavramada oldukça önemlidir. Amerikan benliğinin temelini oluşturan bu mitler, ülkenin gerilemedeki travmatik deneyimini açıklamakta oldukça faydalı olacaktır. Bunun için bir sonraki bölümde ABD’nin kuruluşundan bugüne benliğinde var olan hegemonik mitlere yer verilmektedir.

⁴⁷⁷Ali Balcı, “Controlling International Institutions: How the US Engineered UNSC Non-permanent Members in the Early Cold War,” *Global Policy* c. 13, S. 2 (2022): 259-270; Nye Jr. a.g.e. (2015), s. 5.

⁴⁷⁸Nye Jr., a.g.e. (2015), s. 4.

⁴⁷⁹Yavuzaslan, a.g.e. (2014), s. 135; Ayrıca bkz. M. Patrick Cottrell, “Hope or Hype? Legitimacy and US Leadership in a Global Age,” *Foreign Policy Analysis*, c. 7 (2011), s. 345.

⁴⁸⁰Alıntı için lütfen bkz. Yavuzaslan, a.g.e. (2014), s. 122.

⁴⁸¹Aslında üstün olmak arzusu tek başına bir devlete ya da insana ait bir durum değildir, istisnaları olmakla birlikte insanların çoğu, diğer insanlarla sürekli bir rekabet içindedir. Kimi insan zenginliği ile, kimisi çocuğu ile, diğer bazıları eğitimi, eserleri ya da bilgisi ile -bunu dile getirmeden- diğerlerinden üstün olduğunu sürekli olarak kanıtlama çabası içindedir. Bu üstün gelme ya da hayatı bir yarış olarak görerek herhangi bir konuda diğerlerinin önüne geçme arzusu, insanlardan müteşekkil olan devletlere de yansımaktadır. Devletler de tıpkı insanlar gibi, üstün, özenilen, sözü-dinlenen, itaat edilen, iktidar sahibi varlıklar olmayı arzu ederler. Ayrıca aktörlerdeki modellenme/örnek alınma arzusu da galip ve üstün olma arzusuna dahildir. Ancak bu arzular ABD’ye özgü değildir. Taklit edilmeyi/örneklenmeyi arzulayan aktörlerin, bu arzuların diğer aktörlerden talep edilerek/onları zora koşarak gerçekleştirmeyeceğini, özenilecek duruma gelmiş hale gelmenin bunun için yeterli olacağını anlaması gerekmektedir. Zira zor, tahakküm ve dayatma rızayı öldürür, taklit edilmenin önünü tıkayarak reaksiyona ve muhalefete, hatta bazen düşmanlığa sebep olur.

4.1.1. Amerikan Benliğinde Hegemonik Mitler

Eski Yunan mitolojisi ya da tarihi efsanelerle sınırlı olduğu düşünülen *mitler*, şimdiki zamanda geçerli olmadığı varsayılan anlatılar olarak algılanmaktadır. Dolayısıyla fantastik bir dünyanın ürünü zannedilse de aslında sosyal deneyimlerin anlatı haline getirilmiş somut hali olan mitler, bugün de etkisini sürdürmektedirler.⁴⁸² Mitler günümüzde gruplar, toplumlar ve devletler tarafından birtakım amaçlara erişmede *inanmak* ya da birilerini *inandırmak* için araçsallaştırılan *yarı hayal-yarı hakikat* anlatılarıdır. Bu tezin konusunu oluşturan ABD'nin İsrail'le ilişkileri bağlamında mitler büyük önem taşımaktadır, zira hâlihazırda her iki devletin politika sahnelerinde bu sembolik dil kullanımı devam etmektedir.⁴⁸³

Amerika Birleşik Devletleri'nin benliğinde kuruluştan bugüne var olan mitler bugün hâlâ Amerikan kimliklerine dair tartışmaların çıkış noktasını oluşturmaktadır. Genel anlamda ABD benliğinde bulunan bütün mitler tek bir paradigmaya bağlanmaktadır: “*Amerikan istisnacılığı*.” Burada istisnailik kavramından kasıt, Alexis de Tocqueville'in “*ABD'nin diğer devletlerden kuruluşu ve gelişimi bağlamındaki farklılıkları*” anlamını taşımamakta, daha çok “*üstünlük*,” “*hegemonya*,” “*eşsizlik*” anlamına gelmektedir. Amerikan istisnacılığı ideolojisi, ABD uzmanları için âdeta bir köşe taşıdır ve istisnacılığa bağlı mitler dini, siyasi ve ekonomik olmak üzere üç ayrı bağlamda çalışmalarda yer almaktadır.⁴⁸⁴

Heike Paul, ABD benliğinde yer alan mitlere dair detaylı çalışmasında istisnacılık ideolojisine bağlı bu mitleri “*Christopher Columbus miti ve Amerika'nın keşfi, Pocahontas miti, Vaat Edilmiş Topraklar miti, Hacılar ve Püritenler miti, Kurucu Babalar miti, Eritme Potası miti, Batı Amerika miti ve Kendi Kendini Yetiştirmiş İnsan miti*” olarak sıralamaktadır.⁴⁸⁵ Yazara göre her bir mit bugünkü toplumsal asabiyetleri temsil etmekte ve Amerika Birleşik Devletleri'nin öznelliğini sağlamaktadır. Bu mitler ulusal mitolojiye hegemonik mücadeleler ile eklemlenen ve ABD benliğindeki amaçlar kümesine içkin anlatılardır.⁴⁸⁶

Amerikan istisnacılığının dini mitleri, sivil dinine ait seküler siyasi ve ekonomik mitlerin kurucusudur. Örneğin “*Vaat Edilmiş Topraklar*” miti, istisnacılığın ilk kurucu mitidir. ABD'nin tüm benliğini kaplayan istisnacılık ideolojisinin kökleri, devletin Püriten geçmişine dayanmaktadır. Deborah Madsen'e göre ABD'nin kurtarıcılığına dair Mesihyanik mitler de 17.

⁴⁸²Paul, a.g.e. (2014), ss. 26-27.

⁴⁸³Pappe, a.g.e., (2017); Paul, a.g.e. (2014), s. 13.

⁴⁸⁴Paul, a.g.e. (2014), ss. 12-15.

⁴⁸⁵A.g.e., s. 14.

⁴⁸⁶A.g.e.

yüzyıl Püriten anlatılarından alınmıştır.⁴⁸⁷ ABD’deki siyasal mitler genellikle Kurucu Babalar tarafından üretilen, Birleşik Devletler’in diğer devletlerden farklı siyasal özelliklerini ve yurtseverliği vurgulayan milliyetçi mitlerdir. ABD mitlerinin ekonomik açılımında ise, “*Amerikan Rüyası*” şemsiye miti gibi seküler sivil din enstrümanı olan ve insanlara “*bireycilik, özgürlük, eşitlikle birlikte daha iyi bir yaşam*” vaat eden mitler bulunmaktadır. Ancak ABD benliğinde var olan bu çok çeşitli mit skalasının tamamına bir bölümde yer vermek imkânsızdır. Dolayısıyla bu bölümde tez konusunu ilgilendiren, Amerikan sivil diniyle bağlantılı ve “*seçilmişliğe*” -istisnacılığa- dayanan Püriten -dini- kurucu mitlere odaklanılmaktadır.⁴⁸⁸

Daha önceki bölümlerde de değindiğimiz gibi, Amerikan istisnacılığı sivil dinle birleşerek anlatıları (ya da mitleri), önemli tarihleri, önemli şahsiyetleri, sembolleri ve ritüelleri kullanmış yani sosyal olarak bir dinde var olan tüm özellikleri birleştirerek devlet benliğini oluşturmuştur. Amerikalılar’ın Tanrı tarafından diğer ırklara –özellikle de Avrupalılar’a-⁴⁸⁹ üstün gelerek seçilmiş olduğuna inanıldığı için, bu topluluğa önemli misyonlar yüklenmiştir. Bu nedenle Tanrı tarafından yönlendirilen ve korunan Amerika Birleşik Devletleri ulusu, “*seçilmişlik*” inancı üzerine kurulmuştur. Ulusal asabiyet birliğinin yanı sıra “*tüm dünyaya ışık saçmak için var olma*” anlatısıyla örülen ABD revizyonizmi de yine bu mitlerden üretilmiştir. Dolayısıyla bir nevi “*Mesihlik*” iddia eden istisnacı seçilmişlik algısıyla Birleşik Devletler’in istisnai olduğu söylenebilir, çünkü her devlet bu kadar kibirli narsist bir ideoloji üzerine kurulmuş değildir.⁴⁹⁰ Bir anlamda “*herkes Amerikalı olabilir ancak Amerika aynı anda ulaşılmazdır.*”⁴⁹¹

Buradan yola çıkarak, Amerikan istisnacılığından doğan hegemonyacı mitlerin, bir yandan ulusal asabiyet birliğini sağlarken, diğer yandan ABD’nin ulus-üstü ilişkilerdeki asabiyet bağlarının da temelini oluşturduğunu söyleyebiliriz. Bu mitler aynı zamanda Amerikan toplumunda geniş kitleleri kapsayan, öznelarası inşa edilmiş biyografik anlatı yapbozunun da parçalarıdır. Zira Birleşik Devletler gibi büyük popülasyona sahip ülkelerde popülerleşen bir inanç olarak mitler, kolektif duygular yaratarak ontolojik güvenliğe katkı sağlarlar.⁴⁹²

ABD’nin ulusal asabiyetini oluşturmada kullanılan mitlerden “*Christopher Columbus miti*” aynı zamanda Amerikan istisnailiğinin ve hegemonyasının da sembol anlatılarından olmuştur. Columbus’un şahsiyeti ve yeni dünyayı keşfi 18. yüzyılda Amerikan ulusal asabiyeti ve küresel

⁴⁸⁷A.g.e., s. 15.

⁴⁸⁸Paul, a.g.e. (2014), s. 15.

⁴⁸⁹Nayak&Malone, a.g.m. (2017), s. 261.

⁴⁹⁰Paul, a.g.e. (2014), ss. 15-16.

⁴⁹¹Nayak&Malone, a.g.m. (2017), ss. 259-260.

⁴⁹²Paul, a.g.e. (2014), ss. 26-27.

hegemonyası için araçsallaştırılmıştır. Bu mit eski dünyanın sıkıntılarından, yeni dünyanın cennetine sığınan göçmenin ütopyasıdır, vaat edilmiş toprağının anlatısıdır. 15. yüzyılda yeni kıtayı keşfederken ABD’yi keşfettiğinden habersiz olan Columbus, Amerikan benliğinin simge şahsiyetlerinden biri olmuş ve keşif günü ülkede ulusal bayram ilan edilmiştir.⁴⁹³ Amerika Birleşik Devletleri uluslaşabilmek için toplumsal hafızaya hitaben bu tarihsel figürü ve O’nun keşfini kirlerinden arındırarak mitleştirmiştir. İtalya kökenli olmasına rağmen Amerikan mizacından kabul edilerek “*homo americanus*” ilan edilen Columbus, Amerikan asabiyetinin pekiştirilmesi için pek çok eserde, normalde olduğundan farklı tasvir edilmiştir.⁴⁹⁴

Daha sonra Columbus ve keşfinin önemine dair tartışmalar, O’nun beş dolar üzerindeki resminin kaldırılmasına neden olsa da şüphesiz ABD ulusu için bugün de önemini korumaya devam etmektedir.⁴⁹⁵ Bunun yanı sıra ülkede zaman içinde farklılaşan asabiyet bağlarına yönelik yeni “*Columbus*”lar da yaratılmıştır.⁴⁹⁶ Bu mit Amerikan ulusal asabiyeti, göçmen asabiyeti, sömürgecilik ve ırkçılık-karşıtı grupların asabiyeti olmak üzere yıllar içinde değişen şekillerde devlet içi birlik asabiyetlerine tutkal olmuştur. Ancak tez konusu itibarıyla bölümde mitin küresel hegemonik anlamına odaklanılmaktadır.

Columbus’a ait olduğu söylenen (şüpheli) mektupta Kıta Amerikası âdeta bir “*cennet*” olarak tarif edilmektedir. Göçmenlerin kıtada karşılaştığı yerli Kızılderililer ise onlara göre “*aşağı, ilkel ve öteki*” olarak konumlandırılırlar. Bu anlatıya göre yerliler –sözde- kendi arzularıyla İspanya otoritesini kabul etmişlerdir. İspanyolca bilmeyen yerliler adına konuşan Colombus, madunu susturarak onları hegemonya nesnesi haline getirmiştir. Medeniyetin yeni kıtaya taşındığı varsayılan anlatıya göre bu zafer/fetih sadece İspanya’nın değil, tüm Hristiyan dünyasının zaferidir.⁴⁹⁷

Bu mit aynı zamanda ABD’nin İngiliz sömürgesinden kurtularak, kendi bağımsızlığını ilan etmesinin temelini oluşturmaktadır. Zira “*İngiliz sömürgecilerinden olmayan Columbus,*” ululaştırılarak ABD’nin ulusal asabiyet figürü ve Amerikalılar’ın atası ilan edilmiştir. Gerçekte

⁴⁹³A.g.e., ss. 43-45.

⁴⁹⁴A.g.e., ss. 52-60.

⁴⁹⁵A.g.e., ss. 43-45.

⁴⁹⁶Örneğin 19. yüzyılın başlarında Avrupalı göçmenlerin artışıyla birlikte Columbus ikonu Anglo-sakson ırkçılığının reddiyelerine uğramıştır. Columbus’un “*Amerikanlığı*” yerine O’nun İtalyan kökleri, Katolikliği anılır olmuş ve keşifle kazandığı statü Katolikler, Yahudiler, İtalyanlar, İrlandalılar gibi azınlıklar tarafından sahiplenilmiştir. Dolayısıyla Amerikan asabiyet birliğinde kullanılan Columbus miti, bir süre sonra WASP kültürünün ırkçılığına karşı tepkisel etnik göçmen asabiyetlerine kaymıştır. Columbus, göçmenlerin ataları olmak itibarıyla, onların Amerika Kıtası’na aidiyetlerinin bir nevi kanıtıdır. Bununla birlikte 1990’larda başlayan sömürgecilik, ırkçılık ve baskı karşıtlığı da yine Columbus miti üzerine inşa edilmiştir. Yorumlar/alıntılar için lütfen bkz. A.g.e., ss. 60-73.

⁴⁹⁷A.g.e., ss. 46-49.

olmadığı şekilde abartılarak ve sömürgeciliğin zulümlerinden ayrı tutularak tasvir edilen Columbus, “*Amerika’nın Batısı*”na geçiş arayışıyla da Birleşik Devletler’in “*sürekli genişleyen ilahi kaderinin*” ideal sembolü olmuştur. (Şekil 4) Dolayısıyla Christopher Columbus miti, vaat edilmiş topraklar ve Amerika Birleşik Devletleri’nin batıya genişlemesine dair mitlerle harmoni içinde Amerikan hegemonyası için araçsallaştırılmıştır.⁴⁹⁸



Şekil 4. Kolombiya Batı’ya ilerliyor⁴⁹⁹

“*Vaat Edilmiş Topraklar*” miti ise, Kutsal Kitap’ın vaadi olan gökyüzü cennetinin, yeryüzünde Amerikan toprakları ile bedenleşmesi inancıdır. 17 ve 18. yüzyıllarda İngiltere’deki dini ayrılıkçı pek çok grup, dini özgürlüğünü elde edebileceği bu cennete inanmış ve bu topraklara göç etmiştir. 1620 yılında William Bradford komutasındaki Mayflower gemisiyle ABD’ye gelerek Plymouth kolonisini kuran Hacılar ve John Winthrop ile Hacılar’dan on yıl sonra Massachusetts, Boston’a yerleşen Püritenler ise Amerikan istisnacılığının merkezi ögesi olan bu mitin baş kahramanlarıdır. Mitte İsrailoğulları’nın Mısır’da Firavun’un zulmünden Tanrı’nın vaadiyle yeni bir ülkeye göç etme hikâyesi, Hacılar ve Püritenler’in İngiltere’den ABD topraklarına gelme hikâyesiyle birebir özdeşleştirilmiştir. İncil Püritenler için yorumlandığında, Tanrı’nın acı çeken bu mazlum insanlara uzanan yardım elinin onlar için

⁴⁹⁸A.g.e., ss. 52-57.

⁴⁹⁹A.g.e., s. 64.

tahsis ettiği bu yeni topraklarda, ihsan ettiği güçle ilahi yazgının sorumlu, “seçilmiş” insanları olduklarına inanmaya başlamışlardır. Mite göre dinleri için kutsal bir yolculukla Kuzey Amerika’ya göç eden bu iki grup (Hacılar ve Püritenler) “*Kutsal Milletler Topluluğu*” kurmayı amaçlayan “*Amerika’nın idealist ve fedakâr ataları*”dır.⁵⁰⁰

Plymouth kolonisinin valisi William Bradford’un “*Plymouth Plantasyonu*” kitabı, ABD topraklarını “*Hacılar’a vaat edilen ülke*” yapan tarihsel kaynakların en bilinenlerindendir. Hacılar’ın Kızılderililer’e olan “*beyaz üstünlüğü*,” Tanrı’nın ilahi planıyla Hacıları aşağılayan ya da onlardan “*aşağı*” olan herkesin bir şekilde ölmesi/katledilmesi veya Hacılar’ın yerlilerden kendiliğinden yardım görmeleri vb. gibi pek çok dini, kültürel, hegemonik -aynı zamanda ırkçı- tema bu kitapla birlikte ortaya çıkmıştır.⁵⁰¹

Diğer yandan John Winthrop (Şekil 5) tarafından temsil edilen ilk New England Püritenleri, Massachusetts’e çoğunluğu Püritenler’den oluşan büyük göç akınını başlatmışlardır.⁵⁰² Winthrop’un İncil’deki kutsal şehire atıfla “*tepenin üzerinde [parıldayan] bir şehir...*”⁵⁰³ olarak nitelendirdiği Amerika Birleşik Devletleri, tüm Hristiyan dünyasına örnek olacaktır. O’na göre Püriten sivil toplumu sevinçleri, üzüntüleri, dertleri ve kaderleri ortak olan tek bir bedendir. Püriten göçmenlerin “*seçilmişlik*” inancını kolektif hafızada pekiştiren Winthrop, diğer yandan İbranice öğrenerek Yahudi kaynaklarını araştırmaya koyulmuştur. Yazılarında İsa Peygamber’in yanı sıra Musa Peygamberden de örnekler veren Winthrop, Yahudi anlatılardan alıntılar yapmıştır. Böylelikle Tanrı’nın iradesini uygulayan bu örnek Hristiyanlar, İngiltere’yi yumuşak güçle değiştirebilecek ve neticede dönüş için uygun ortam kendiliğinden hazır olacaktır. Ancak Püritenler’in bu idealleri hiç gerçekleşmemiş, sadece yüzde onu İngiltere’ye geri dönebilmiştir.⁵⁰⁴ Bu anlatılardan anlaşılması gereken şey ise, bugünkü Amerikan istisnacılığının batinında var olan tüm düşüncelerin bu mitlerin içinde saklı oluşudur.

“*Yeni Kudüs*”e gelen Püritenler hakkındaki bu mit, 17. ve 18. yüzyıllarda Amerika Birleşik Devletleri’nde yeniden üretilmiştir. Bu zihniyetle bağlantılı yaşam tarzına muhalefet edildiğinde, koloniler arasında iktidar çatışmaları başladığında ise Püriten elitler, farklı sesleri ötekileştirmek ve toplumu homojenleştirmek için “*Vaat Edilmiş Topraklar*” mitini kullanılmışlardır. Ancak baskı nedeniyle İngiltere’den göç eden (Exodus) dini gruplar,

⁵⁰⁰A.g.e., ss. 137-142.

⁵⁰¹A.g.e., ss. 143-147.

⁵⁰²A.g.e., ss. 150-152.

⁵⁰³Akt. Ertem (Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, 2010), s. 2, s. 87 Ayrıca lütfen bkz. John Winthrop, *A Model of Christian Charity (1630)* <http://history.hanover.edu/texts/winthmod.html> [Erişim 8.7.2022]; Paul, a.g.e. (2014), s. 152.

⁵⁰⁴Paul, a.g.e. (2014), ss. 150-153.

Amerikan topraklarında Püriten otoriterliği ile karşılaştıklarında, buranın onlara vaat edildiği gibi bir “*cennet olmadığı*” kanaatine varmışlardır.

ABD’nin bir cennete benzemeyişi, vahşiliklerle dolu olması, yerli kabilelere uygulanan şiddet ve yaşanan mücadeleler Püritenler’in kendi içinde şüphelere, bölünmelere yol açmıştır. Püritenler, inandıkları bâtinî tahayyülle çelişen zâhiri görünüm arasındaki çelişkide, şahsî Amerikan deneyimlerinin dâhil olduğu bir özel kültür ortaya çıkarmışlardır. Bu kültürde asketizm yerine dünyevîlik ön plana çıkarılmış ve Püritenler’in ilgisini cezbedebilmek için “*Vaat Edilmiş Topraklar*” teolojik söylemi de yeniden canlandırılmıştır.⁵⁰⁵



Şekil 5. John Winthrop Heykeli (ABD Kongre Binası)⁵⁰⁶

⁵⁰⁵Paul, a.g.e. (2014), ss. 153-160.

⁵⁰⁶Architect of the Capitol, John Winthrop Statue <https://www.aoc.gov/explore-capitol-campus/art/john-winthrop-statue> [Erişim 11.07.2022].

Bunun yanı sıra Birleşik Devletler'in üçüncü başkanı Thomas Jefferson Amerikan ulusal asabiyetini sağlayabilmek adına söylemleriyle “Göç (*Exodus*)” anlatısını tekrar tekrar üretmiştir. Böylelikle Amerikalılar'ın Tanrı ile ilahi ilişkisini de içeren bu anlatı ile toplumsal hafızada “seçilmişlik” inancı tekrar diriltiştir. Yani bölgesel düzeyde üretilmeye başlanan bu kült ABD'nin sivil dini vasıtasıyla seküler ulusal, hatta ulus-üstü anlamlar taşıyan bir mit haline getirilmiştir. Tüm bunların yanı sıra ABD'de Kuzey-Güney çekişmeleri ve Katolik, Yahudi göçlerle, Protestan olmayanlara karşı beyaz ırkçılık ve ülke içi misyonerlik faaliyetleri başlamıştır. Bu düşünceye göre Amerika Birleşik Devletleri sadece Beyaz, Anglo-sakson, Protestanlar'a vaat edilen bir ülkedir.⁵⁰⁷

1700'lerin ortalarında bu mit, Plymouth Kayası'nda sembolizmle birleştirilerek, Hacılar'ın ilk ayak bastığı yer olarak kutsallaştırılır (Şekil 6) ve “Atalar Günü” ilan edilir. Tocqueville kitabında, ululanan bu kayanın birkaç parçasının “kutsal-mış gibi” nasıl özenle saklandığını anlatmaktadır. Dolayısıyla dinleri için “Yeni İsrail”e ya da “evlerine” göç eden bu fedakâr ataların anısı “Atalar Günü” konuşmaları, kutsal kaya gibi motiflerle kolektif hafızaya kodlanmıştır.⁵⁰⁸

Ayrıca “Püritenler miti” de ulusal anlatının bir parçası haline gelmiştir. Bugün hâlâ Amerikan Kongre Binası'nda Hacılar ve Püritenler'e ait resimler ve rölyef heykeller bulunmaktadır. (Şekil 7, Şekil 8, Şekil 9 ve Şekil 10)⁵⁰⁹ Bu eserlerde Hacılar Kuzey Amerika'ya doğru yol almadan önce Mayflower Sözleşmesi'ni imzalarken, Plymouth'a ilk adım attıklarında ve Kızılderili yerlilerle karşılaştıklarında resmedilmişlerdir. Bu sanat eserleri, Amerikan ulusal asabiyetinin ve bununla bağlantılı ABD'nin -Tanrı tarafından kaderi olan- hegemonik misyonunun merkezindeki Hacılar ve Püritenler sembolizminin ve Protestanlıkla bağlantılı ABD sivil dininin kanıtlarıdır. Böylelikle kutsal yazılardan esinlenen mitler sekülerleşmekte ve dünyevi tecrübelerle bağdaştırılarak siyasallaşmaktadır.

Örneğin, Robert W. Weir'in (Şekil 7) tablosu (1843), İngiltere'den (Mısır'dan) göçe odaklanırken, kurtuluşu simgelemektedir. Ancak bu *kurtuluş* kodlaması sadece dini özgürlüğe kavuşan Püritenleri değil, aynı zamanda önce Birleşik Devletleri sonra da tüm dünyayı

⁵⁰⁷Not: “Vaat Edilmiş Topraklar” miti ve bu mitle bağlantılı *Püritenler*, *Hacılar* gibi kahramanlaştırılan karakterler, ABD içindeki ulusal asabiyet bağlarını tesis etmede kullanılırken, diğer yandan içeride beyaz ırkçılığı tetikleyen rüzgârlarda da araçsallaştırılmışlardır. Akt. A.g.e., ss. 153-160, ss. 165-166.

⁵⁰⁸A.g.e., ss. 161-163 Ayrıca lütfen bkz. Tocqueville, a.g.e. (2010), s. 57.

⁵⁰⁹Paul, a.g.e. (2014), ss. 163-164.

kurtaracak olan “seçilmiş Amerikan ulusu” inancını işaret etmektedir.⁵¹⁰ Diğer bir deyişle “Hacılar, Püritenler ve onların evlatları Hristiyanlığın modeli olarak ışıklarını tüm dünyaya yayacaklar” mesajı 17. yüzyıldan bugüne etkisini ABD Kongre Binası’nda sürdürmektedir.

Tüm bunların yanı sıra Amerika Birleşik Devletleri’ne göç eden Yahudiler’in otobiyografilerinde “*Vaat Edilmiş Topraklar*” motifi görülmeye başlamıştır. Bu eserlerde, Amerikan topraklarında topluma entegre olmuş “Amerikan Yahudisi” imajı ortaya koyulmaktadır.



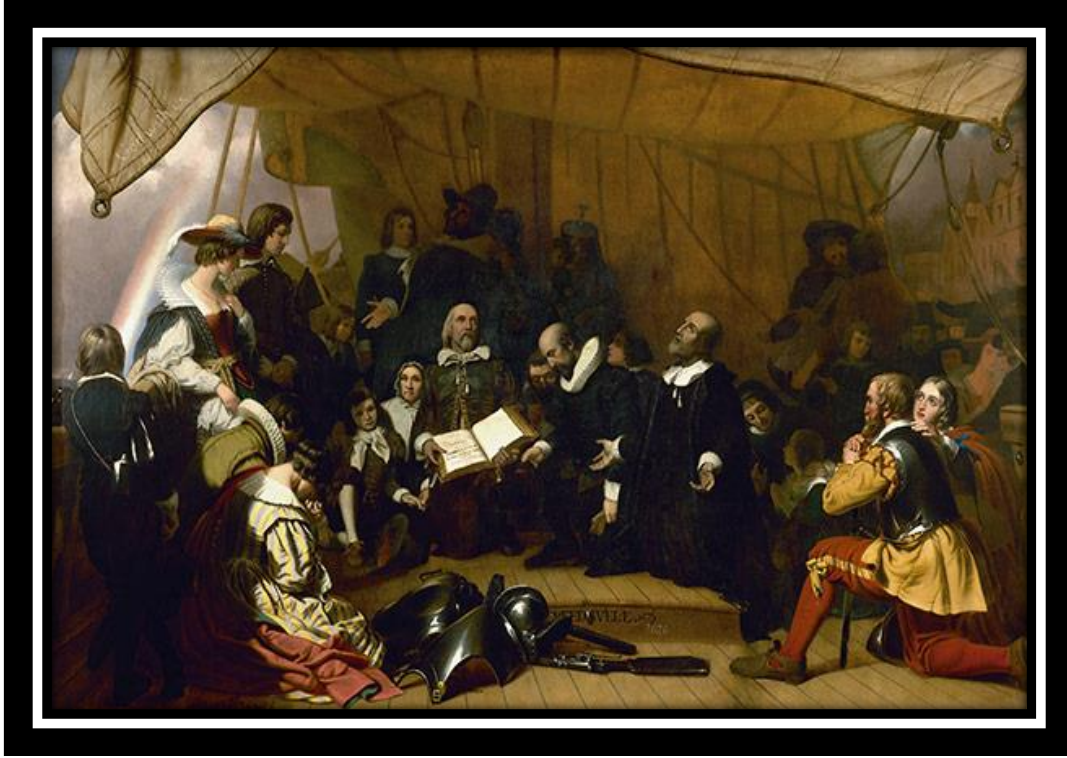
Şekil 6. Plymouth Kayası⁵¹¹

Mary Antin, Anzia Yeziarska, Rudolph Fisher ve bunun gibi pek çok Yahudi yazar, Yahudiliğe ait dini anlatılarla, Püritenliğin anlatılarını birleştirerek ABD’yi “Yeni Kudüs”leri ilan etmişlerdir.⁵¹² Bulundukları her ülkede baskı gören Yahudiler, ABD’yi “kurtuluş”la özdeşleştirmişlerdir.

⁵¹⁰A.g.e., ss. 163-165.

⁵¹¹A.g.e., s. 161.

⁵¹²Paul, a.g.e. (2014), ss. 173-174.



Şekil 7. Hacılar'ın Hollanda'da Speedwell Gemisi'ne çıkışları (ABD Kongre Binası)⁵¹³



Şekil 8. 1620 Mayflower Sözleşmesi (ABD Kongre Binası)⁵¹⁴

⁵¹³Architect of the Capitol, Embarkation of the Pilgrims, <https://www.aoc.gov/explore-capitol-campus/art/embarkation-pilgrims> [Erişim 11.07.2022]; Paul, a.g.e. (2014), s. 164.

⁵¹⁴Architect of the Capitol, The Mayflower Compact, <https://www.aoc.gov/explore-capitol-campus/art/mayflower-compact-1620> [Erişim 11.07.2022].



Şekil 9. Hacılar'ın Karaya Çıkışları (ABD Kongre Binası)⁵¹⁵



Şekil 10. Hacılar'ın Karaya Çıkışları, 1620 (ABD Kongre Binası)⁵¹⁶

⁵¹⁵Architect of the Capitol, Landing of the Pilgrims, <https://www.aoc.gov/explore-capitol-campus/art/landing-pilgrims> [Erişim 11.07.2022].

⁵¹⁶Architect of the Capitol, Landing of the Pilgrims, 1620, Relief Sculpture, <https://www.aoc.gov/explore-capitol-campus/art/landing-pilgrims-1620-relief-sculpture> [Erişim 11.07.2022].

“*Vaat Edilmiş Topraklar*” mitinin bugünlere değin etkili bir sivil din enstrümanı olarak kalmasında, ABD’deki asabiyetlerin çeşitli versiyonlarda bu miti biyografik anlatılarına katmalarının ve Amerikan istisnacılığının gölgesindeki Amerikan Çalışmaları, ABD Tarihi, Amerikan Siyaseti vb. gibi disiplinlerin etkisi de büyüktür. Zira bu disiplinler, ABD’nin Püriten köklerine yaptıkları vurgularla, bu köklere ait anlatıların yeniden üretilerek ulusallaşmasına yardımcı olmuşlardır. Harvard Üniversitesi gibi dünyaca ünlü kurumlarda 20. yüzyılda Püriten çalışmalarına açılan geniş alanda yapılan “*WASP köklerin ululanması*” gayretleri, ABD’nin dünyayı değiştirecek ilahi imajına sıkı sıkıya bağlılığa yol açmıştır.⁵¹⁷

“*Vaat Edilmiş Topraklar*” mitini ulusötesine taşıyanlar ise Hristiyan köktenci Evanjelikler’dir. Küresel katılım teolojisi geliştiren bu gruplar Püriten köklerine sadık, dini doktrinlerini uluslararası alana yayma peşinde olan asabiyeti oluşturmaktadırlar. Dış politikayı yönlendirme konusunda dini motivasyonlara sahip olan Evanjelik gruplar, kendi içlerinde çeşitliliğe sahip olsalar da enternasyonalist hedeflerinde fikir birliğine sahiptirler. Genel olarak ABD’nin dış politikasında müdahaleci olmasını isteyen Evanjelikler için, ulus-aşırı hedeflere ulaşmak amacı, özellikle Soğuk Savaş sonrasında oldukça kuvvetlenmiştir. Bu gruplar dini baskı konusunda Sudan, Çin, Güney Kore gibi ülkelerde insan hakları ihlallerine lobi faaliyetleriyle karşı çıkarak bu duruşlarını sergilemeye başlamışlardır.⁵¹⁸

Anketlere göre ABD’li Hristiyan Evanjelikler, Evanjelik dini liderlerinin görüşleriyle paralel şekilde, ülkedeki diğer Hristiyan topluluklara göre ABD’nin uluslararası politikasında müdahaleci ve tek-taraflı oluşunun çok daha ateşli savunucularıdır. 2003’te Pew Research Center tarafından yapılan bir araştırmaya göre, ABD dış politikası “*ahlaki ilkelerle*” yönetilmeli diyen Evanjelikler’in oranı yüzde 86 iken, “*dini doktrinlerle*” olması gerektiğine inananların oranı yüzde 55’tir.⁵¹⁹ Evanjelik inanca dayanarak yayınlanan makalelere/kitaplara ya da Evanjelik dini liderler tarafından verilen vaazlara göre ABD, Tanrı tarafından özel bir misyonla seçilmiş küresel oyunun baş aktörüdür. Örneğin, Evanjelik bir Baptist olan Başkan Clinton’un milenyum başlangıcında, “*Vaat edilmiş toprakların kadim vizyonu rehberliğinde, gözlerimizi yeni vaatlerin topraklarına dikelim.*” sözleri oldukça dikkat çekicidir.⁵²⁰ Bu algı Evanjelikler’in “*Vaat Edilmiş Topraklar*” mitini ya da ABD’nin “*İlahi Kaderini*” (Manifest Destiny)

⁵¹⁷A.g.e., ss. 180-181; Nayak&Malone, a.g.m. (2017), ss. 259-260.

⁵¹⁸Paul, a.g.e. (2014), s. 176; s. 218; Kevin R. Den Dulk, “Evangelical ‘Internationalists’ and U.S. Foreign Policy During the Bush Administration, *Religion and the Bush Presidency*, (ed.) Mark J. Rozell&Gleaves Whitney (USA: Palgrave Macmillan, 2007), ss. 213-214.

⁵¹⁹Dulk, a.g.e. (2007), ss. 216-219.

⁵²⁰Presidential Speeches, November 3, 1996: Remarks to the Congregation of St. Paul's AME Church, <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/november-3-1996-remarks-congregation-st-pauls-ame-church> [Erişim 02.06.2023].

enternasyonal istisnacığa nasıl taşıdığını göstermektedir. ABD dış politikasında asabiyetleri oldukça kuvvetli olan Evanjelikler'in, hedeflerine ulaşmada ultra-pragmatik davranarak taktiksel yolları denemekte oldukça başarılı oldukları görülmektedir. Aralarındaki bölünmelere veya çeşitli dış politika konularına odaklanmalarına rağmen Evanjelik asabiyet için “İsrail”i ilgilendiren tüm meseleler, ABD’nin birincil misyonudur.⁵²¹

Yukarıda bahsi geçen mitlerin dışında ABD benliğine kodlanmış revizyonist algının köklerinde ayrıca “*Amerika’nın Batısı*” miti yatmaktadır. ABD’nin batıya doğru genişlemesini temsil eden “*Batı*” miti; “*seçilmişlik*” miti ve “*ilahi yazgı*” ile -yani Amerikan hegemonyası ile- birebir bağlantılıdır. Çünkü bu mitte işaret edilen “*Batı*,” henüz fethedilmemiş, tahakküm edilmeyen ancak tahakküm edilmesi gereken “*yarı-uygar*” -olarak etiketlenmiş- tüm coğrafyaların simgesi olmuştur. Kıta içinde genişlemeyi temsille başlayan “*Batı*” kavramı daha sonra “*vahşiliği medeniyetle buluşturan*” ABD’nin dünya üzerinde sürekli genişlemesini ve fethettiği yerleri “*Amerikanlaştırmasını*” temsil eden bir mite dönüşmüştür. Bu mitle öznelerarasında kurulan inanca göre “*istisnai Amerika Birleşik Devletleri*” artık geri döndürülemez biçimde bir küresel güç haline gelmekte ve uygarlığını/ışığını tüm dünyaya yaymaktadır.⁵²²

ABD yayılmacılığının en popüler miti olan “*İlahi Kader*” miti, ilk kez 19. yüzyılda John L. O’Sullivan tarafından Teksas’ın ilhakına dair bir makalede ortaya atılmıştır. Kitapta yer alan ifadelerle göre, *Amerika Kitası’nın tamamına yayılmak, ABD’ye Tanrı tarafından verilmiş ilahi görevidir.* 1800’lerde Amerikan yayılma ideolojisini paylaşan Genç Amerika Hareketi’nin (Young America Movement) üyesi olan Sullivan’ın bu iddiası, Püriten “*Vaat Edilmiş Topraklar*” miti ve “*Amerika’nın Batısı*” miti ile birebir bağlantılıdır.⁵²³

“*Vahşi Batı*,” “*kovboylar*” gibi imgelerle kültürel olarak sürekli olarak yeniden üretilen “*Batı miti*,” ABD’nin 20. yüzyıl siyasi arenasında da sıklıkla başvurulmuş bir anlatı olmuştur. Örneğin Richard Nixon siyasal anlamda John Wayne ve James Stewart ile arkadaşlığını araçsallaştırmış; Ronald Reagan kovboy imajını kullanmış ve George W. Bush kovboy kıyafetleriyle Teksas’taki çiftliğinde poz vermiştir. Batı mitini sembolize eden simgeler kullanılarak güç ve hegemonya vurguları yapmak, Amerika Birleşik Devletleri’nde âdeta siyasal bir rutin haline gelmiştir. Ancak bu mitin en çarpıcı kullanımı şüphesiz John F. Kennedy’nin Kamboçya, Laos ve Vietnam’a askerî müdahale yapmadan önce Batı mitiyle kurduğu analogilerle dolu konuşmasıdır.⁵²⁴ Bu konuşmada, geçmişle kurulan bağlantılar ulus-aşırı müdahalenin

⁵²¹Dulk, a.g.e. (2007), ss. 217-219.

⁵²²Paul, a.g.e. (2014), ss. 311-323.

⁵²³A.g.e., s. 322.

⁵²⁴A.g.e., ss. 343-345.

gerekçesini sunarken araçsallaştırılmaktadır. Dolayısıyla Kennedy'nin bu retoriği, Batı mitinin ABD'nin yayılmacılığı, müdahaleciliği ile birleştiği, mitte anlamın küreselleştirildiği örneklerdendir. Slotkin bunu şöyle anlatır:

“Kızılderili savaşının ve Custer'ın Son Direnişi'nin Vietnam savaşı için örnek olarak kullanılması, soruyu yanıtlamanın mitolojik bir yoluydu: Neden Vietnam'dayız? Mitte saklı olarak verilen cevap şudur: “Oradayız çünkü atalarımız Kızılderililer'e karşı savaşan ve ulus için kendi canlarını feda ederek (doğru ya da yanlış) ölen kahramanlardı.” Bağlantının mantığı yoktur, yalnızca geleneğin nüfuzlu gücü ve duygu ve düşünce alışkanlıkları vardır. (Slotkin, Ölümçül Çevre 19)”⁵²⁵

Vietnam yenilgisinden sonra mitler sarsılmış olsa da bu kök salmış zihniyetin tekrar üretilmeye ne kadar müsait olduğunu Bush'un daha sonra gelen Irak ve Afganistan müdahalelerinden anlamak mümkündür. Zira “*Tanrı tarafından başkan olması gerektiğini*” hisseden Bush'a göre, “*kendini yönetemeyen*” barbar toplumlara, teröre karşı özgürlük, barış, demokrasi ve refahı yaymak Batı'ya ya da ABD'ye değil insanlığa ait bir görevdir.⁵²⁶ Bu düşünceye göre “iyi” ve “kötü,” “biz” ve “ötekiler” ABD'nin çizgisinde saklıdır ve ideal olan bu devletin yoldur.⁵²⁷

ABD'nin bu istisnacı gururu Başkan Bush sonrasında gelen diğer başkan retoriklerinde de devam etmiştir. “*Eşsiz, üstün ve Tanrı'nın kayırdığı*”⁵²⁸ -devlet- düşüncesine içkin refleksif biyografik anlatıya sahip Amerika Birleşik Devletleri'nde demokrat başkanlardan Obama döneminde de bir farklılık görülmemiştir. Zira O'na göre de “*Amerika Birleşik Devletleri, dünyadaki en büyük ulustur.*”⁵²⁹ ABD'nin “*açık ara dünyanın en güçlü ulusu*” olduğunu söyleyen Başkan Trump'la, “*ABD'nin küresel liderliğini*” yeniden kurma sözü veren Başkan Biden arasında da bu konuda hiçbir farklılık görülmemiştir.⁵³⁰ Gilmore 1930'lardan bugüne yapılan başkanlık konuşmalarının yüzde 67'sinde Amerikan istisnacılığı anlatıları olduğunu

⁵²⁵Paul, a.g.e. (2014), s. 344.

⁵²⁶Nayak&Malone, a.g.m. (2017), ss. 259-260.

⁵²⁷A.g.e.

⁵²⁸Alıntı için lütfen bkz.: Hagström, a.g.m. (2021), s. 337. Ayrıca lütfen bkz. Jason Gilmore, “American Exceptionalism in the American Mind: Presidential Discourse, National Identity, and U.S. Public Opinion,” *Communication Studies*, c. 66, S. 3 (2015), 301–320, s. 302.

⁵²⁹Alıntı için lütfen bkz. Hagström, a.g.m. (2021), s. 338. Ayrıca bkz. State of the Union Address, <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/> [Erişim 11.07.2022]; Remarks of President Barack Obama –State of the Union Address As Delivered, [https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2016/01/12/remarks-president-barack-obama-yüzde 80yüzde 93-prepared-delivery-state-union-address](https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2016/01/12/remarks-president-barack-obama-yüzde%20yüzde%2080yüzde%2093-prepared-delivery-state-union-address) [Erişim 27.07.2022]; Katrina Manson, “Biden's Foreign Policy: the Return of American Exceptionalism,” <https://www.ft.com/content/7b687a78-109c-416e-9795-793bb017f964> [Erişim 27.07.2022].

⁵³⁰Alıntı için lütfen bkz.: Hagström, a.g.m. (2021), s. 337. Ayrıca bkz. “Remarks,” 74th Session of the UN General Assembly, September 25, 2019, <https://trumpwhitehouse.archives.gov/briefings-statements/remarks-president-trump-74th-session-united-nations-general-assembly/> [Erişim 27.07.2022]; Katrina Manson, Financial Times, <https://www.ft.com/content/7b687a78-109c-416e-9795-793bb017f964> [Erişim 29.07.2022].

tespit etmiştir.⁵³¹ Dolayısıyla başkanlar arasında değişmeden devam eden istisnacı hegemonya anlatısı, devletin yerleşik sivil dini ve bu sivil dinin öğeleri olan mitlerle sürdürülmektedir. Bu durum aynı zamanda ABD'deki yerleşik Protestan mirasa işaret etmektedir. Zira Protestanlık ABD'nin kültürüne, siyasetine, ulusal karakterine ve benliğine istisnacı mitlerle işleyerek, bu devletin ve O'nu oluşturan toplum kesimlerinin, değerlerini dünyaya yaymakla sorumlu olduğuna inanmasını sağlamıştır.

Diğer yandan günümüzde liberal Protestanlığın zayıflaması ve Ortodoks Protestanlık taraftarlarının çoğalmasıyla yeniden dirilen köktencilik, siyaseten en aktif asabiyet olması hasebiyle politik alanda nüfuzunu artırmasına neden olmuştur.⁵³² ABD'nin yaşadığı iç ve dış krizler sırasında ülkenin yüzde 50'lik kesiminin indinde bahsi geçen mitlerin “*içi boşaltılmış*” olsa da toplumun diğer yarısı üzerinde hâlâ büyük etkisi olan bu sivil din anlatıları tekrar tekrar üretilmiştir. Hegemonik gerilemeyi kabullenemeyen ABD'nin siyaset sahnesinde araçsallaştırılan bu mitler, Evanjelik asabiyetler tarafından desteklenmektedir. Dolayısıyla Trump döneminde ortaya çıkan gerileme kaygısının “*narsistik yaraları*” görmezden gelinmekte ve İsrail politikaları üzerinden “*şişirilmiş benlik*” yeniden yaratılmaktadır.⁵³³

Özetle, ABD'nin istisnacı hegemonik mitlerle işlenmiş benliğini taşıdığı “*tek-kutuplu an*” yaklaşık bir nesil kadar sürmüş (40 yıl) ve yerini hegemonyasına meydan okuyan uluslararası asabiyetlere yani çok kutuplu döneme bırakmıştır.⁵³⁴ Amerika Birleşik Devletleri'nin gerileme kaygılarını anlamlandırabilmek için İbn Halduncu asabiyet perspektifiyle açıklamaya çalıştığımız ABD'nin küresel hegemonya olma süreci ve ABD benliğini ören hegemonik mitler başlıklarından sonra bir sonraki bölümde ABD'nin hegemonik konumunu yitirmesi süreci incelenmektedir. İbn Haldun'un asabiyet teorisiyle analiz edilen bu süreci, Amerika Birleşik Devletleri'ndeki gerileme sürecinin toplum ve siyaset sahnesi üzerinde yarattığı kaygı incelemeleri takip etmektedir.

⁵³¹Gilmore, a.g.m. (2015), s. 304.

⁵³²Mead, a.g.m. (2006), <https://www.foreignaffairs.com/articles/united-states/2006-09-01/gods-country> [Erişim 17.07.2022].

⁵³³Hagström, a.g.m. (2021), s. 334.

⁵³⁴Acharya, a.g.e. (2014), ss. 12-15.

4.2. Asabiyet Teorisi Bağlamında ABD'nin Hegemonik Gerilemesi

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki süreçte küresel hegemon haline gelen Amerika Birleşik Devletleri, Soğuk Savaş'ın bitiminde süper güç olarak küresel siyasetin doruğuna çıkmıştır. Ancak diğer yandan 70'lerden sonra, 2008 ekonomik kriziyle derinleşen ve son zamanlarda ayyuka çıkan şekilde, ABD gerilemektedir. Bugün iç ve dış değişimler nedeniyle hegemonya konumunu sürdüremeyen ABD, bu bağlamda sınırları dahilinde toplumsal, demokratik, siyasi ve ekonomik anlamda çeşitli krizlerle yüzleşmekte ve uluslararası arenada yükselen güçlerin meydan okumalarıyla karşılaşmaktadır.

1990'da ilk kez Charles Krauthammer tarafından ancak bir nesil sürdürülebileceği öngörülen tek kutuplu dönem ve ardından gelen Amerikan gerilemesi on yıllardır uluslararası ilişkilerin odak tartışma konularındandır.⁵³⁵ Bu konuda örneğin Noam Chomsky ABD'nin gerilemesindeki en büyük payın “Çin'in kaybedilmesinde” olduğunu söylerken, bu kuvvetli asabiyet ortağını yanına almak yerine karşısına almakta yaptığı hataya vurgu yapmaktadır.⁵³⁶ Diğer yandan Michael Lind 1914'te başlayan Amerikan Yüzyılı'nın 200 yıl sonra sona erdiğini ifade ederken, Kissinger ise ABD'nin gerilediğini itiraf etmemenin kendini kandırmak olduğunu uzun süredir savunanlar arasındadır.⁵³⁷ Bu farklı isimlerin yorumlarına kısaca değinilmekle birlikte, birinci bölümde ele alınmış olan konuda tekrara düşmemek adına bu bölümde ABD gerilemesi İbn Halduncu asabiyet kavramı üzerinden incelenmektedir. Buna ek olarak bölüm, ABD'nin gerilemediğini düşünen kalemlerin yorumlarını da kapsamakta ve bir sonraki alt bölümde ABD toplumunda görünür olan gerileme kaygıları açıklanmaktadır.

İbn Halduncu asabiyet perspektifiyle ABD'nin gerilemesi iddiaları incelenecek olduğunda, iktidar olabilmeye asabiyet açısından önemli unsurları tekrar etmekte fayda vardır. Zâhiri olarak ekonomi, demografi, askerî güç ve coğrafi koşulları kapsayan bâtını asabiyet kuvveti için, bir devletin iktidar olmasını sağlayacak birlikler, bu birliklerin oluşmasını sağlayan çeşitli kurumlar, kuruluşlar, rejimler, normlar ve ideoloji gibi doktrinler önem taşımaktadır. Diğer yandan yumuşak güç, iktidar olmanın peşi sıra kendiliğinden kazanılmakta iken, çok parçalı asabiyetlerle ilerleyen iç siyasi ortama sahip bir devletin, dış siyasette başarısız olması sürpriz

⁵³⁵Charles Krauthammer, “The Unipolar Moment,” *Foreign Affairs*, https://www.foreignaffairs.com/articles/1990-01-01/unipolar-moment?utm_medium=social&utm_source=twitter_posts&utm_campaign=tw_daily_soc [Erişim 27.07.2022].

⁵³⁶Nye Jr., a.g.e. (2015), s. 9; Ayrıca bkz. Noam Chomsky, “Losing the World: American Decline in Perspective, Part 1,” *Guardian* [Erişim 29.07.2022].

⁵³⁷Nye Jr., a.g.e. (2015), ss. 3-4; Josef Joffe, *The Myth of America's Decline: Politics, Economics, and a Half Century of False Prophecies* (New York: W.W. North Company, 2014), s. 4. Ayrıca lütfen bkz. Henry Kissinger, *The Necessity for Choice: Prospects of American Policy* (New York: Harper, 1961), s. 3.

olmayacaktır. Ayrıca hegemonik konumun sürdürülebilmesini sağlayan “*tanınma*,” “*onaylanma*,” “*rıza*” gibi gereklilikler de asabiyet bağları ile sağlanmaktadır ve bu birliklerin oluşumunda bir “*varoluşsal tehdit*” ya da “*düşman*” kurgusuna ihtiyaç duyulmaktadır.

ABD’de asabiyetin zâhiri unsurlarından ekonomiye bakıldığında, örneğin 2008’de yaşanan ekonomik buhranı ABD’nin ekonomik gerilemesinde büyük rol oynamıştır. Dünyanın önde gelen imalat tedarik kapasitesine sahip olan ABD, bu konudaki küresel liderlik konumunu kaybetmeye başlamış ve Fordist üretim sistemi yozlaşmıştır. Ayrıca ABD’nin dayandığı kapitalist rejimin güçsüzleşmesi diğer ülkelere olan ihtiyacını artırmıştır.⁵³⁸ Dolayısıyla ülke bugün imalat sektörü ve teknoloji alanlarında Çin, Brezilya, Türkiye, Hindistan gibi yeni sanayileşen ülkelerin yükseliş trendiyle yüzleşmektedir.⁵³⁹ Gittikçe azalan Satın Alma Paritesi ile birlikte 1950’lerde dünyanın Gayri Safi Milli Hasılası’nın üçte birinden fazlasını üreten ABD için 2013 yılında bu oran 22,7’ye düşmüştür. Bunun yanı sıra, ABD’nin ekonomik gerilemesi 16.708,25 milyar dolarlık dış borcunda ve bütçesindeki (her yıl ortalama 151 milyar dolar) cari denge açığında da görünür olmuştur. 1980’lerden bugüne ülkede artan enflasyon oranları, yaklaşık 50 milyon Amerikalıyı gıda yardımına muhtaç hale getirmiştir. Bu ekonomik zayıflamaya rağmen, doların uluslararası sistemdeki rolü, ABD hazinesinin IMF tarafından destekleniyor oluşu, teknolojik gelişmelerin devam etmesi gibi güçlü yönleri Amerika Birleşik Devletleri’nin küresel ekonomideki iddialı konumunu sürdürmesini sağlamaktadır.⁵⁴⁰

Ancak ideallerine hiçbir zaman tam olarak ulaşamayan ABD ve kazanılanların adil-eşit dağılmadığı liberal uluslararası düzen hırpalanmış durumdadır.⁵⁴¹ Dolayısıyla İkinci Dünya Savaşı sonundan itibaren demokrasinin, insan haklarının ve açık pazar sisteminin tüm dünyaya yayılacağını düşünenler artık bu konuda umutsuzlaşmışlardır. Liberaller açık pazara geçişle demokratikleşmenin paralel olacağına inanmış olsa da dünyadaki gelişmeler öyle göstermemektedir. Zira demokratik rejimler 2015’e dek küresel olarak yüzde 86’lık bir orana ulaşmış olsa da 2008’den bu yana yaşanan finansal krizler, popülist siyasetin artışı ve otoriter hükümetlerin ortaya çıkışı neticesinde dünya demokratik anlamda gerilemiştir. Arap Ayaklanmaları’nda yaşanan başkaldırı ve savaşla birlikte Orta Doğu’da demokratik liberal sistem kurma hayalleri suya düşmüştür. Amerika Birleşik Devletleri’nde de Afganistan, Irak ve

⁵³⁸Akt. Yavuzaslan, a.g.e. (2014), s. 231.

⁵³⁹Makhura Benjamin Rapanyane, “The New World [dis] Order in the Complexity of Multi-Polarity: United States of America’s Hegemonic Decline and the Configuration of New Power Patterns,” *Journal of Public Affairs*, c. 21, S. 1 (2021), s. 3.

⁵⁴⁰Akt. Yavuzaslan, a.g.e. (2014), ss. 227-232.

⁵⁴¹Tarık Oğuzlu, “ABD’nin Çin’e yönelik yeni dış politika yaklaşımı,” Anadolu Ajansı, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/abd-nin-cine-yonelik-yeni-dis-politika-yaklasimi/2609670> [Erişim 13.02.2023].

Libya kaosundan sonra Obama döneminde başlayan geri çekilme, Trump döneminde artan içe-kapanmacılıkla birleşmiştir. Avrupa Birliği'nde çıkan pek çok krizle başlayan -genişlemeden ziyade- küçülme de liberal krizin bir diğer ayağıdır. Liberal sistemin öncüsü Batı ülkelerinin kendi içinde yaşadığı siyasi ve ekonomik belirsizlikler de krizlere yol açmıştır. Devletlerde görünür olan küreselcilik karşıtı milliyetçilik taraftarlığı ile yükselişe geçen aşırı sağ ve nativizm dalgaları, liberal demokratik rejim sistemini aşındırmaktadır.⁵⁴²

Diğer yandan Amerika Birleşik Devletleri'ni askerî açıdan değerlendirdiğimizde, NATO dolayısıyla pek çok coğrafyaya yayılmış faaliyet gücüne sahip ülkenin, henüz hiçbir devletin erişemediği bir askerî üstünlüğe sahip olduğunu söyleyebiliriz. ABD, savunmaya tüm müttefik ve rakiplerinin toplamından daha fazla harcama ayırmaktadır. Dolayısıyla denizde, havada, karada, askerî eğitimde, nükleer anlamda, silahlanma bazında ve askerî teknolojiye ABD'nin askerî açıdan hegemonyasını devam ettirmekte olduğunu dile getirmek gerekmektedir. 2013 verilerine göre 10.640 nükleer silah ile dünya sıralamasında birinci olan ABD, kara askerî gücünde sayısal olarak Çin'den sonra ikinci sırada yer almaktadır. Ancak bu askerî güç üstünlüğüne rağmen ABD'nin doğrudan müdahalelerde Vietnam Savaşı'yla başlayan Irak, Afganistan, Libya ve Suriye'deki başarısızlıkları, geri çekilme ve vekalet savaşlarına başvurması, O'nun askerî gücünde zayıflama olarak algılanmaktadır. Buna ek olarak askerî müdahalelerdeki ontolojik anlatılarıyla tutarsız eylem ve sonuçlar Amerikan imajına oldukça büyük zararlar vermiştir.⁵⁴³

Tüm bu gelişmeler aynı zamanda ABD'de işsizlik oranlarının yükselişine, yoksulluğa ve eşitsizliklerin artmasına neden olmuştur. Kötüye giden yaşam koşulları zincirleme halde toplumsal ontolojik güvensizliği ve psikolojik sorunları artırarak asabiyet bölünmelerini – ya da kutuplaşmaları- çoğaltmıştır. Amerika Birleşik Devletleri, ülke içinde gittikçe çoğalan ve derinleşen siyasi kutuplaşmalara sahne olmaktadır. Özellikle ülkede en çok oy oranına sahip Cumhuriyetçi ve Demokrat asabiyetler arasındaki husumetler gün geçtikçe tırmanmış ve şiddet kullanımına varan bir düşmanlığa evrilmiştir.⁵⁴⁴ Diğer yandan toplumdaki silahlanma artışı ve radikalleşme ülkede yaşanan tüm krizlerin bir çıktısıdır. Bunun yanı sıra ABD'de yozlaşan seçim sistemi, işlevsizleşen siyasal sistem, komplo teorileri trendi, sosyal medya dezenformasyonları, lobilerde alınıp satılabilen politikalar vb. gibi pek çok iç kriz baş

⁵⁴²Gideon Rose, "What Was the Liberal Order? The World We May Be Losing," *Foreign Affairs* (2017), s. 3; Robin Niblett, "Liberalism in Retreat: The Demise of a Dream," *Foreign Affairs* (2017), ss. 174-179; Aqeel Abbas Kazmi & Zeeshan Fida, "Crisis of Liberal Hegemony and the US," *İZÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, c. 9, S. 18, (2021): 48-58, ss. 55-56.

⁵⁴³Brown, a.g.e. (2013), ss. 36-39; Yavuzaslan, a.g.e. (2014), ss. 67-70, s. 234.

⁵⁴⁴Rapanyane, a.g.m. (2021), s. 3.

göstermiştir. Başkan Trump döneminde yükselen aşırı sağ dalgalar ve göçmen-karşıtlığı ile çalkalanan ABD, yaşadığı COVID-19 kriziyle yeni bir krizle yüz yüze gelmiştir. Ayrıca George Floyd'un ölümüyle kızışan beyaz üstünlükçü ırkçılık dalgaları da salgının yarattığı sağlık kriziyle tekrar alevlenmiştir.⁵⁴⁵

Tüm bu krizler neticesinde Amerikan vatandaşlarının devlete olan güveni yoğun bir şekilde sarsılmıştır. 2014'te yapılan bir araştırmaya göre Amerikalılar sırasıyla Amerikan ordusuna (yüzde 50), Yüksek Mahkeme'ye (yüzde 23), Amerikan Başkanı'na (yüzde 11) ve Amerikan Kongresi'ne (yüzde 5) güvenmektedir.⁵⁴⁶ Siyasi kurumların meşruiyet kaybını ortaya koyan bu araştırmanın yanı sıra yapılan anketlere göre yirmi iki ülkenin on beşinde yer alan toplumların çoğunluğu Çin'in Amerika Birleşik Devletleri'nin hegemonik konumunu elde edeceğine ya da çoktan elde etmiş olduğuna inanmaktadır. Dünya Bankası verilerine göre ise Çin, Satın Alma Paritesi'ne göre ABD'yi çoktan geçmiş durumdadır.⁵⁴⁷

Uluslararası arenada hegemonik kibirle hareket ederek güç sınırlarını yeni-muhafazakâr tek-tarafli politikalarla zorlayan ABD, yaptığı müdahalelerdeki başarısızlıklarla gücünün bir sınırı/sonu olduğunun farkına varmıştır. Dolayısıyla yufka gibi açılarak yırtılmaya başlayan Amerika Birleşik Devletleri'nin (imperial overstretch) tabii (doğal) sınırlarının aşıldığı görülmektedir. Bu İbn Halduncu düşünceye göre, kapasitelerini zorlayarak ısrarla güç sınırı dışındaki topraklarda tutunmaya çalışan devletler zarara uğramaktadır.⁵⁴⁸ Nitekim ABD'de bu düşüncenin izlerini görmek mümkündür. Vietnam hezimetiyile başlayan ABD'nin müdahaleci operasyonları, Irak ve Afganistan'da devam ederek devlete gücünün sınırlarını hatırlatmış ve bunun neticesinde ABD'nin ontolojik kaygılarını tetiklemiştir.

Ayrıca son dönemlerin en parlak konusu olan ABD'nin Çin'le arasındaki kıyasıya rekabet, ezeli rakibi Rusya'nın meydan okuyuşu ve diğer güçlerin kendi aralarında kurdukları asabiyet bağları ABD hegemonyasını sarsan gelişmelerdendir. Çin'le Rusya'nın birlikte Şangay İşbirliği Örgütü'nü (ŞİÖ) kurmasıyla başlayan ve ortak deklarasyonlar, güvenlik anlaşmaları, BRICS gibi örgütlenmelerle devam eden, "çok kutupluluk" inşası devam etmektedir. Diğer yandan Çin, ABD'ye meydan okumak için Asya'da kurmaya çalıştığı asabiyet bağlarıyla ABD'yi bölgeden dışlama çabası içindedir.⁵⁴⁹ Tüm bu gelişmeler ABD'nin kaygılarını şiddetlendirmektedir.

⁵⁴⁵Jonathan M. Metz, *Dying of Whiteness: How the Politics of Racial Resentment is Killing America's Heartland*, (New York: Basic Books, 2019).

⁵⁴⁶ABD'deki gerilemeye dair demografik analizlere bir sonraki alt-bölümde daha detaylı yer verilmektedir. Paragraftaki ayrıntılar için lütfen bkz. Rapanyane, a.g.m. (2021), s. 3.

⁵⁴⁷Nye Jr., a.g.e. (2015), ss. 1-2.

⁵⁴⁸İbn Haldun, *Mukaddime*, haz. Uludağ, a.g.e. (2020), ss. 383-386.

⁵⁴⁹Niblett, a.g.m., ss. 174-177.

Nitekim daha önce de söylediğimiz gibi, kaygı genel anlamda aktörlerin sınırlılıklarından doğmaktadır. Böylelikle ABD'ye meydan okuyan yükselen güçler Amerika Birleşik Devletleri'nin *hegemonya odaklı* biyografik anlatısını bozmakta ve yaşanan sistemik değişime rağmen biyografik anlatısının devamında ısrarcı olan ABD'deki kaygı düzeyini etkilemektedir.

Ancak bazı araştırmacılar ABD gerilemesi hakkında farklı düşünmektedirler. Örneğin, Amerika Birleşik Devletleri'nin gerilediğine dair anlatıların belirli dönemlerde yeniden üretildiğini iddia eden Josef Joffe, “*gerilemecilik*” söyleminin en az elmalı turta kadar Amerikalı olduğunu iddia etmektedir. Yazara göre her kırılma noktasında ya da her yeni yükselen güçle birlikte dillere pelesenk edilen bu söylem âdeta “*ABD'nin kıyamet günü*” mitini yaratmıştır. Yazara göre Sovyetler Birliği'yle başlayıp bugün Çin'le devam eden ABD'nin hegemonya yarışında âdeta “*gerileme 5.0*” versiyonu işlemektedir. Bu düşüncesine rağmen Joffe de bu mitin yeniden üretimini tetikleyen ekonomik ya da jeopolitik gerilemelerin gerçekliğini kabul etmektedir.⁵⁵⁰

Josef Joffe'nin ABD'nin gerilemesine dair dikkat çekici söylemleri, zaman içinde sürekli tekrarlanıyor olması bağlamında doğrudur. Ancak yazarın gözünden kaçan şey, Amerikan benliğinde yatan hegemonik güç anlatılarının ve bununla bağlantılı politik adımların, bu devlette gerilemeye yol açtığı ve hikâyesini âdeta bir kıyamet senaryosuna çevirmekte olduğudur.⁵⁵¹ Bu durum bir önceki bölümde ele aldığımız hegemonik mitlerle birlikte düşünüldüğünde, “*Süpermen*”in gerçek hayatta olağanüstü güçleri olmadığını farkedendenlerin onu bu konuda uyarmasına benzetilebilir. “*Süpermen*” uçurumun tepesine uçmak için ısrarla çıktığında “*ölebilirsin*” diye ikaz edenler pek de haksız sayılmayacaktır. Zira, ancak bu tür fantastik bir anlatıyı yine-yeniden üreten bir aktöre, sürekli olarak aslında “*ne olmadığı*” hatırlatılır.

Joffe'nin yanı sıra, daha önce de söz ettiğimiz gibi Fareed Zakaria ABD'nin gerilemesinden ziyade, geçtiğimiz yüzyılın hegemonik üstünlüğünü artık “*yükselen güçler*” ile paylaştığını iddia etmiştir. Diğer bazı yazarlar ise “*Amerikan hegemonyasının*” başından beri bir mit olduğunu savunmaktadırlar. Acharya da bu görüştedir ve O'na göre ABD hegemonyası olarak algılanmış olan şey, gerçekte çoğunluğu Batılılar'dan oluşan bir birliğe (asabiyyete) ABD'nin hükmetmiş olmasından ibarettir. Zira Çin, Hindistan, SSCB gibi devletleri kendi asabiyyetine

⁵⁵⁰Joffe, a.g.e. (2014), ss. 13-14.

⁵⁵¹Acharya, a.g.e. (2014), ss. 5-6.

katamadığı için, ABD'nin tahakküm ettiği düzen dünyanın yarısından daha azdır. Bu durumda ABD, bir yarı-hegemonya olmaktan öteye geçememiştir.⁵⁵²

Bunun yanı sıra, Amerika Birleşik Devletleri, biyografik anlatısıyla olan tutarsızlıkları nedeniyle hem kendi benliğinde hem de uluslararası aktörlerle sosyal ilişkilerinde kaygıya ve ontolojik güvensizliğe maruz kalmıştır. Bu durum O'nun var olan asabiyet birliklerini de sarsmıştır. Devletler daha önce de vurguladığımız gibi tıpkı insanlar gibidir ve devletler arası ilişkiler de insanlar arasındaki ilişkilere benzemektedir. Bir insan refleksif biyografik anlatısına aykırı fiillerde bulunduğu, öncelikle kendi içinde “*utanacak*” ve bu utancın neticesinde ya var olan refleksif anlatısını fiillerine uygun şekilde değiştirecek ya da aynı anlatıda ayak direyerek fiillerini biyografik anlatısına uydurmaya çalışacaktır. Ancak bu iki seçenek, kendi zayıflıklarına karşı toleranslı olan sağlıklı bireylerde gerçekleşmektedir. Psikolojik olarak hasta olan insanlar (örneğin narsistler) ise, zirveyi bırakmak söz konusu olduğunda (Trump gibi) çılgın şeyler yapabilirler.

Ontolojik anlatısıyla çatışan fiillere sahip olan aktör, yaşadığı kaygı neticesinde herhangi bir değişim göstermezse sosyal çevresi aktörün refleksif anlatısını göz ardı ederek, onu eylemleriyle tanımlamaya/tanımayaya başlayacaktır. Yani diğer bir deyişle aktör, sosyal çevresi tarafından kendi biyografik anlatısı yerine fiillerinin/adetlerinin çocuğu olarak kabul edilir. Böylelikle anlatısıyla tutarsız eylemleri görünür olan aktör, çevresinde “*güvenilmez*” addedilir ve ondan uzaklaşılır.⁵⁵³ Bu durum Amerika Birleşik Devletleri için de geçerlidir. Zira müdahale ettiği her yeri karanlığa gömen ABD, ısrarcı olduğu istisnacı hegemonik anlatısını artık istese de sürdürememekte ve anlatısıyla tutarsız eylemleriyle güvenleri sarsmaktadır.

Hiçbir Amerikan başkanında farklılık görülmeyen “*istisnacılık*” anlatısının gururuyla karşısında buz dağı görse dümeni kibrinden kırmayan Amerika Birleşik Devletleri, gerilediğinin farkında olarak bunu inkâr etmiş ve hegemonik söylemini tekrar tekrar yeniden üretmiştir. Örneğin hegemonyasını kanıtlamak ve “*ışığı yaymak*” için 11 Eylül sonrası Irak sahnesine çıkan Amerika Birleşik Devletleri, burada kaos ve büyük bir yıkım bırakmıştır. “*Biyolojik silah*” yalanıyla başlatılan sözde “*özgürlük ve demokrasi savaşı*”nın sonucunda önemli diğerleri ve ABD toplumu dâhil tüm toplumlarda “*anlatılarıyla tutarsız, güvenilmez*” bir devlet haline gelmiştir. Tüm bunların bir çıktısı olarak ABD abartılı biyografik anlatısı ile övünüyor olsa da aynı zamanda gerileme nedeniyle kaygılanmakta ve utanmaktadır. Zira narsist

⁵⁵²Zakaria, a.g.e. (2013), s. 17, s. 51; Acharya, a.g.e. (2014), s. 3; Nye Jr., a.g.e. (2015), ss. 6-7.

⁵⁵³[İbn Haldun, *Mukaddime*, haz. Uludağ, a.g.e. (2020), s. 330.

büyük güç anlatılarında “*abartı*,” “*gurur*” ve “*inkâr*” duygularıyla, “*utanç*” ve “*kaygı*” duyguları iç içedir.⁵⁵⁴

Dolayısıyla Amerika Birleşik Devletleri’nin tüm karanlıkları aydınlığa kavuşturacağı inancına içkin “*aşırı ben-merkezci*” ya da “*narsist*” benlik anlatısı, O’nun en büyük handikapı olmuştur.⁵⁵⁵ Kendi benliğinin karanlıklarına ışık saçmadan diğerlerine ışık saçabileceği hayaline kapılan ABD, hegemonik anlatısına olan obsesyonuyla kendisini âdeta “*büyük güç olma hırsının hapishanesi*”ne kapatmıştır.⁵⁵⁶ Bir yandan gerilemeyi kabullenerek zayıflık anlatıları üzerinden yeniden canlanma anlatıları üreten ABD, diğer yandan gerilediğini “*inkâr ederek*” rakiplerine meydan okumaya devam etmektedir.

Acharya, dünya seyircisinin artık “*Amerikan Hikâyesi*” filmini tekrar tekrar izlemekten sıkıldığı görüşündedir.⁵⁵⁷ Zira her şeyin tekeli, eşsiz çıkış yolu ve en mükemmeli olma narsisizminin filmi, saniyelerin konuşulduğu sosyal medya dünyasında artık gişe yapmamaktadır. Zaman ve şartlar değiştikçe, hegemonik üstünlüğün de sonu gelmiştir. Üstelik Amerika Birleşik Devletleri dışında herkes ABD’nin kaybettiği inandırıcılığının/güvenin, rıza ve ilginin, paramparça olmuş imajının farkındadır.

ABD’nin gerileme dönemine girmiş olması, olağanüstü bir durum değildir. Zira İbn Haldun’a göre her varlık sonludur.⁵⁵⁸ Dünyadaki tüm varlıklar birbirinin peşi sıra “*oluş*” ve “*bozuluş*” halindedir, çünkü “*yapılmak yıkılmaktır*,” toplanmak ise ancak vakti geldiğinde dağılmak içindir.⁵⁵⁹ İlkbahar yerini sonbaharın sararmışlığına, gündüz parlayan güneş, akşam kaybolarak yerini karanlığa bırakmakta; geceyi aydınlatan dolunay, ay sonunda incelerek zayıflamakta; mis gibi kokan lezzetli yemekler ise pis kokan bir artığa dönüşmektedir.⁵⁶⁰ Dolayısıyla bütün varlıklar gibi insanlar ve insanlardan oluşan devletler de bir sona ve yükselişler de inişlere mahkûmdurlar. Ancak burada kastedilen “*son*,” *yok olmak* anlamına gelmeyebilir. Bebekler anne rahmindeki hayatlarını bitirip dünyaya doğduklarında, ana rahmindeki hayatlarının son bulmasının bebeklerin ölümü demek olmadığı gibi, devletlerde de bazı anlamlarda sona

⁵⁵⁴Hagström, a.g.m. (2021), s. 332.

⁵⁵⁵Hagström, a.g.m. (2021), ss. 332-334.

⁵⁵⁶Neuman bu cümleyi Rusya için kurmaktadır. Alıntı için lütfen bkz. Hagström, a.g.m. (2021), s. 332. Ayrıca bkz. Iver B. Neumann, “I Remember When Russia Was a Great Power,” *Journal of Regional Security*, c. 10, S. 1 (2015), 5–16.

⁵⁵⁷Acharya, a.g.e. (2014), ss. 6-8.

⁵⁵⁸İbn Haldun, *Mukaddime I. ve II. Cilt* (2013), s. 503.

⁵⁵⁹Mevlânâ Celâleddin Rûmî, *Konularına Göre Açıklamalı Mesnevi Tercümesi*, çev. Şefik Can, Üçüncü&Dördüncü Cilt (İstanbul: Ötüken Yay., 1997), ss. 560-561 (Cilt 4).

⁵⁶⁰Mevlânâ, a.g.e. (1997), ss. 501-503 (Cilt 4).

gelinebilir ancak bu “son” çeşitli şekillerde yeniden doğuş ya da çeşitli değişimler demek olabilir.

Kafkaslar ve Karadeniz’de başlayan ve Orta Asya ile Anadolu’da bugün hâlâ var olan Türklerin tarihi bu duruma örnek gösterilebilir. Zira İbn Halduncu “*Çöküş Teorisi*,” Osmanlı İmparatorluğu’nun gerileme sürecinden ve/veya çöküşten nasıl kurtulacağına dair bir yol arayanlar için temel başvuru kaynaklarından olmuştur.⁵⁶¹ Göktürkler, Uygurlar, Karahanlılar, Gazneliler, Selçuklular, Osmanlılar ile devam eden Türk tarihinde son bulmuş/çökmüş kabul edilen devletlere bakıldığında göçler sonucunda değişen coğrafyalar, asırlar boyu görülen pek çok ontolojik, sosyolojik, kurumsal ve idari değişimlerle bugün hâlâ iki kıtada varlıklarını sürdürmektedirler. Dolayısıyla ABD’nin İsrail politikalarına dair eleştiriler içeren bu tez de böyle değişimlerin mümkün olduğu düşüncesine içkindir. Diğer bir deyişle çalışma ABD’nin kıyamet surunu üfleyen bir bakış açısına sahip olmaktan çok, her varlık için geçerli doğal “*değişim*” deviniminden ya da devletlerin “*yükseliş ve çöküşleri*”nden bahsetmektedir. Bu durumda değişim iddiası, bugünkü çok-kutuplu düzenin de bir gün sona ereceği boyutunu da içermektedir.

Özetle, ekonomik krizler ve Bretton Woods sisteminin çöküşüyle başlayan Amerikan gerilemesi, ardı ardına patlak veren Vietnam Savaşı, Petrol Krizi ve daha sonraları 11 Eylül, Irak ve Afganistan hezimetleri ile devam etmiştir. Devlette toplumsal olarak yeniden hortlayan ırkçılık dalgaları, yükselişe geçen aşırı sağ hareket, yozlaşan siyasi arena/sistem vb. gibi ortaya çıkan çok cepheli iç ve dış krizlere bakıldığında ABD’nin hastalıkları görünür olmaktadır. Gerileme süreci ABD’ye has bir durum olmasa da zirveden düşenler, herkesin görüş açısına girdikleri için mutlak surette daha çok ilgi çekerler. Ayrıca enternasyonal olarak bir örümcek ağı gibi çoğu coğrafyayı kaplayan sistemlerin merkezi olan ABD’nin çöküşü tüm dünyayı etkileyeceğinden gerilemesi de dikkatleri üzerine toplamaktadır.

Bunun yanı sıra Amerika Birleşik Devletleri’nin gerileme yaşamadığını düşünen kalemler dahi, bu dönemin ve ABD’nin bir değişim sürecinde olduğunu kabul etmektedirler. İbn Halduncu bakış açısıyla ifade edecek olursak toplum ve devletlerde değişim sürekli ve kaçınılmazdır.⁵⁶² Buradan yola çıkarak bir sonraki bölümde, ABD hegemonyasında yaşanan gerilemenin veya değişimin Amerikan toplumu üzerindeki etkilerine yani sosyolojik gerileme kaygıları analizine yer verilmektedir.

⁵⁶¹Okumuş, a.g.m. (1999), s. 1.

⁵⁶²İbn Haldun, *Mukaddime*, haz. Uludağ, a.g.e. (2020), s. 102.

4.2.1. Amerikan Toplumunda Hissedilen Gerileme Kaygıları

Amerika Birleşik Devletleri'nin gerilemesiyle birlikte artan kaygılar ve ontolojik güvensizlik, ABD toplumuna da yansımıştır. Pew Research Center'in 2019 yılında yaptığı bir araştırmada Amerikalılar'a ABD'nin 2050 yılına dair öngörülerini sorulduğunda, ABD'yi “*zayıf bir ekonomi, bozulmuş bir çevre, bozuk bir siyasi düzen ve terör/silahlı saldırı eylemleriyle kaosa düşmüş bir ülke*” olarak resmetmektedirler.⁵⁶³ 2017 yılında ABD'nin küresel hegemon olduğuna inanan Amerikan toplumu, iki sene içinde devletlerinin gerilediğine inanmaya başlamış ve 6 Ocak 2021 Kongre baskınından sonra bu inanç daha da kuvvetlenerek kolektif hafızaya kazınmıştır.⁵⁶⁴

Baskından bir yıl sonra 6 Ocak 2022'de yapılan bir başka araştırmaya göre toplumun yüzde 70'i ABD'nin krizde olduğunu ve gittikçe güçsüzleştiğini düşünmektedir.⁵⁶⁵ Bu konuda Demokrat seçmen ya da Cumhuriyetçi seçmen arasında fark görülmediği gibi, aynı zamanda Amerikalılar'da yerleşim bölgesi, ırk, yaş ya da cinsiyetler farketmeksizin benzer düşünceler tespit edilmiştir. Ayrıca anketi oylayanların 1/5'i ABD'deki demokratik sistemi, Amerikan değerlerini ve kültürünü korumak için şiddete başvurmak konusunda bir sakınca olmadığı kanaatindedir.⁵⁶⁶ Dolayısıyla Amerika Birleşik Devletleri'nin gerilemesi ve benlik anlatısıyla tutarsız fiilleri, toplumun devlete olan güvenini tuzla buz ederek büyük bir toplumsal kaygı patlamasına neden olmuştur. Toplumda baş gösteren bu kaygının kolektif anlatıyı bozduğunu/bozacağını tahmin etmek ise zor değildir. Amerikan benlik anlatısında içine düşülen bu toplumsal şüphe dalgası, aynı zamanda devletin küresel ölçekte itibarını zedeleyen önemli etkenlerdendir.⁵⁶⁷

Fukuyama, bu durumu Amerikan ulusal birlik (asabiyet) anlatısının bozulması olarak yorumlamaktadır.⁵⁶⁸ Toplumda sürekli artan kutuplaşmalar neticesinde zaten bölünmüş olan ülkenin daha da bölünmesi ihtimal dahilindedir. Bunun neticesinde ülke içinde gittikçe çeşitlenen asabiyet bağları, ulusal asabiyeti ve egemen otoriteyi daha güçsüz bırakacaktır.⁵⁶⁹

⁵⁶³Pew Research Center, “Looking to the Future, Public Sees an America in Decline on Many Fronts,” <https://www.pewresearch.org/social-trends/2019/03/21/public-sees-an-america-in-decline-on-many-fronts/> [Erişim 22.07.2022].

⁵⁶⁴Lauren Jackson, “The Idea of American Decay,” The New York Times, <https://www.nytimes.com/2022/01/07/podcasts/america-decline-capitol-riot.html> [Erişim 22.07.2022].

⁵⁶⁵A.g.e. Ayrıca lütfen bkz. NPR/Ipsos, “Seven in Ten Americans Say the Country is in Crisis, at Risk of Failing,” <https://www.ipsos.com/en-us/seven-ten-americans-say-country-crisis-risk-failing> [Erişim 22.07.2022].

⁵⁶⁶NPR/Ipsos, a.g.e. (2022) [Erişim 22.07.2022].

⁵⁶⁷Lauren Jackson, a.g.m. (2022). [Erişim 22.07.2022].

⁵⁶⁸Lauren Jackson, a.g.m. (2022). [Erişim 22.07.2022].

⁵⁶⁹İbn Haldun, *Mukaddime I. ve II. Cilt* (2013), ss. 237-238, s. 470.

Bugünkü tabloya bakıldığında sosyolojik olarak bölünen ABD’de politik alan da parçalanarak, sakatlanmıştır. Örneğin “*filibuster*” teamülü Senato’nun bugünkü (2022) yüzde 50’lik bölünmesiyle birleştiğinde Amerikan Kongresi’nde karar alma süreci felç olmaktadır.⁵⁷⁰ Buna ek olarak Amerika Birleşik Devletleri son yıllarda yaşanan demokrasi krizleriyle birlikte, küresel demokrasi raporunda “*gerileyen demokrasiler*” listesine girmiştir. Raporda seçim sonuçlarını yalanlama, seçmenleri baskılama ya da oy verme sürecini baltalama, sivil özgürlüklerde gerileme, siyasi kurumlara karşı artan güvensizlik, siyasi katılımın düşmesi ve toplumsal kutuplaşmaya dikkat çekilmektedir.⁵⁷¹ Ülkede siyasi katılımı azalmadan, derneklere üye olmaya kadar gerilemekte olan sosyal sermaye de toplumdaki kutuplaşmayı gözler önüne seren unsurlar arasındadır.⁵⁷²

Asabiyet bölünmeleri Başkan Donald Trump döneminde ortaya çıkan aşırı sağ hareketlerle göçmen krizi, COVID-19 ve George Floyd’un öldürülmesiyle başlayan iç karışıklık, Kasım 2020 seçimleri ve 6 Ocak 2021 Kongre baskısıyla pik yapmıştır. 2008 ekonomik kriziyle tırmanan gerilim, ardı sıra topluma, siyasete ve nihâyetinde Amerikan benliğine sıçramıştır. Birey, toplum ve devlet düzeylerinde yaşanan ontolojik kaygılar ABD biyografik anlatısında da görünür olmaya başlamıştır. Bir önceki bölümde ele alınan Amerikan istisnacılığına dayalı hegemonik mitlerle örülü Amerikan benliği, bugün ABD toplumundaki asabiyet bölünmelerini temsil etmektedir. Örneğin “*Eritme Potası*” mitine içkin Amerikan benliği, bugünkü tabloda çeşitlilik potasında erimeye direnen ve hem ilan ettiği “*ötekilere*” hem de siyasal otoriteye sürekli başkaldıran asabiyetlerle boğuşmaktadır.

ABD’de yeniden dirilen “*beyaz üstünlükçülük*” ya da WASP nativizmiyle çoğalan aşırı sağ dalgaları, “*seçilmiş ulus*” inancıyla yapılan müdahaleci politikaların neticesindeki büyük başarısızlıklar, Amerikan toplumunun devlete olan inancını yitirmesine neden olmuştur. Sarsılan güven neticesinde silahlanma oranları, silahlı saldırılar ve ırkçılık şiddeti artmıştır. Bunun yanı sıra ABD’de bozulan ekonomiyle ortaya çıkan işsizlik, yoksulluk ve eşitsizlikler,

⁵⁷⁰ ABD Kongresi’nde Temsilciler Meclisi’nin kabul ettiği bir yasa tasarısının yasalaşması için Senato’dan onay alması gereğine dair teamül. Alıntı: Yunus Emre Erdölen, “ABD’nin bireysel silahlanma sorununda çözüm yolları tıkalı,” <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/abdnin-bireysel-silahlanma-sorununda-cozum-yollari-tikali/2616064> [Erişim 24.07.2022]; Tim Lau, BC, “The Filibuster, Explained,” <https://www.brennancenter.org/our-work/research-reports/filibuster-explained> [Erişim 24.07.2022].

⁵⁷¹ Cynthia Miller-Idriss, “America’s democracy is failing — and the world knows it,” MSNBC, <https://www.msnbc.com/opinion/america-s-democracy-failing-world-knows-it-n1284597> [Erişim 24.07.2022]. Ayrıca bkz. IDEA, The Global State of Democracy Report 2021, <https://www.idea.int/gsod-2021/> [Erişim 24.07.2022].

⁵⁷² Andrés Rodríguez-Pose & Neil Leea & Cornelius Lipp, “Golfing with Trump. Social Capital, Decline, Inequality, and the Rise of Populism in the US,” *Cambridge Journal of Regions, Economy and Society*, c. 14, (2021): 457–481.

ekonomik refahın sembolü “*Amerikan Rüyası*” mitini parçalamıştır. Bununla birlikte Amerikan devletinin toplumdaki kurumsal meşruiyeti de derinden sarsılmıştır. Zira ABD’de zenginler ve diğerleri arasındaki eşitsizlik uçurumu 1970’lerden itibaren oldukça büyümüştür. Ekonomik adaletsizlikler, sosyo-politik alana olan ilgiyi azaltınca demokratik sistem de türbülansa girmiştir.⁵⁷³ Nitekim kötü şartlarla boğuşan toplumların ontolojik kaygıları mutlak surette siyaset sahnesini de etkilemektedir. ABD siyasal otoritesi, evinin-dışına ışık saçmak isterken gittiği yerde kaos yaratan ve evine döndüğünde otoritesini kaybettiğini farkedenden bir “*baba*” figürüne dönüşmüştür. Sonuçta “*babasına küs*” olan ev halkı, “*evlatlık edinilen*” kardeşlerini (göçmenleri) evden atmak isteyen ve otorite olabilmek için ellerine silah alıp isyan çıkaran bireyler haline gelmiştir. Dolayısıyla ABD’nin çocuklarının yarısı bu ülkenin “*İlahi Kaderi*”ni, ellerine aldıkları silahlarla totoliter bir demokrasiye doğru götürmek istemektedirler.

Yaşanan tüm bu gelişmeler neticesinde ABD toplumunda “*İlahi Kader*” ve “*Amerika’nın Batısı*” mitleri de oldukça yara almıştır. Bunun yanı sıra “*Eritme Potası*” mitiyle bir göçmen ülkesi olmayı sürdüren ABD’de ortaya çıkan ekonomik gerileme zenofobiye, aşırı sağ dalgaları ve WASP üstünlüğüne dayalı beyaz ırkçılığı kamçılamıştır. Böylelikle ırkçılık ve nativizm, “*seçilmişlik*” anlatısının yeni görünümü olmuş ve ABD’de WASP üstenci asabiyeti temsil eder hale gelmiştir. Diğer yandan bozulan düzen “*Columbus miti*”ni de hırpalamıştır. Zira ABD’nin bir cennet olmadığının farkına varan Amerikalılar, onu gelecekte neredeyse bir cehenneme benzetmektedirler. Bu da Columbus mitiyle birlikte kurtuluşla özdeşleşen “*Vaat Edilen Topraklar*” mitinin de içinin boşalması anlamına gelmektedir. Başkan Donald Trump’la birlikte gittikçe artan göçmen nefreti neticesinde, Columbus miti artık sadece göçmen asabiyetlere ait bir mit haline gelmeye başlamıştır. Sonuç olarak bugünkü durumda ABD’nin benliğini oluşturan mitlerin her biri artık ABD toplumu içinde bir asabiyeti temsil etmektedir. Diğer yandan bu mitler, parçalanmış asabiyetler tablosunda bazı grupların zihin dünyasını şekillendirmeye devam etmektedir.

Amerikan toplumunda ortaya çıkan siyasi, sosyal ve kültürel konulardaki kutuplaşmaların artışı, hasta bir insan bedeni ile analogi kurarak somutlaştırılabilir. Zira bedende var olan hastalıklar insanın sadece iyileşmeye çalışmasına ve başka bir şeyle ilgilenememesine yol açar. Hasta insan ağrılarından kurtulmak için ilaçlar alır, tedavi görür ve sosyal ilişkilerini sadece evinin içinde gerekli olduğu kadar yaşar. Dolayısıyla Amerikan toplumunda birbirleri arasında artan husumetle çoğalan asabiyet bağları, dış politikayı felce uğratmış ve devleti toplumsal

⁵⁷³Rodríguez-Posea&Neil&Cornelius, a.g.m. (2021), s. 458.

iyileşme için evine hapsetmiş olabilir. ABD'nin 51. Eyaleti olarak anılan⁵⁷⁴ İsrail toprakları da bu anlamda devlet iyileşmeye çalışırken, bulunduğu “ev”ine dahildir.

Tüm bunların yanı sıra ülkenin bazı bölgelerinde artan yoksulluk, gerileyen yaşam koşulları, sağlık sistemindeki bozulmalar, bebek ölümleri gibi pek çok faktör toplumun devlete olan güvenini etkilediği gibi, Amerikan imajını ve dolayısıyla ABD'nin yumuşak gücünü baltalamaktadır.⁵⁷⁵ Science Dergisi'nde yer alan bir araştırmaya göre, Amerikan toplumunun neredeyse yarısı önümüzdeki yıllarda ülkede bir iç savaşın kopacağına inanmaktadır. Bu konuda ilginç olan diğer bir ayrıntı ise, ABD'de iç savaşın çıkacağına inananların çoğunun şiddete olan eğilimleridir. Zira araştırmaya katılan Amerikalılar arasında siyaseti felç eden bir demokrasi yerine güçlü bir lideri tercih ettiklerini belirtenler, aynı zamanda bahsi geçen iç savaşta görev almaya gönüllü olanlardır. 2010 yılından bugüne ülkede artan silah satışları ve bunun bir sonucu olarak gerçekleşen dramatik silahlı saldırılar korkunç bir seviyeye ulaşmıştır.⁵⁷⁶

Araştırmada yer alan bu radikal yanıtların Donald Trump'ın temsil ettiği asabiyetlere ait eğilimler olduğu bilinmektedir. Nitekim Kongre baskını da Amerikan muhafazakârlarının ABD'nin gerilemesine olan öfkelerinin eyleme dönüşmüş halidir.⁵⁷⁷ Beyaz üstünlükçülüğe dayanan komplo teorilerine inananlardan oluşan bu toplulukların şiddeti meşru gördükleri de bir gerçektir. Bu durum daha önce vurgulanan İbn Halduncu görüşteki, toplum ve siyasi liderler arasındaki girift ilişki ağını doğrulamaktadır. Zira İbn Haldun'a göre hem iktidar sahibi toplumun (umranın) aynasıdır, hem de hükümdarın dininde olan halk, liderin inançlarını kopyalar.⁵⁷⁸

Bu formüllerle örtüşen şekilde Donald Trump'ın Amerika Birleşik Devletleri'nde var olan ırkçı, popülist, şiddet yanlısı toplumsal potansiyeli, başkanlık otoritesiyle bir asabiyet bağına çevirmiş olduğunu söylemek mümkündür. Kullandığı beyaz üstünlükçü retorikle toplumda var olan duygulara hitap ederek bir “*duygusal*” asabiyet bağı tesis eden Donald Trump, bu kitleyle birlikte Kongre baskınının da fitilini ateşlemiştir. Dolayısıyla bulundukları toplumun bir ürünü

⁵⁷⁴Mearsheimer&Walt, a.g.e. (2017), s. 18.

⁵⁷⁵Nye Jr., a.g.e. (2015), s. 54.

⁵⁷⁶Rodrigo Pérez Ortega, “Half of Americans Anticipate a U.S. Civil War Soon, Survey Finds,” <https://www.science.org/content/article/half-of-americans-anticipate-a-us-civil-war-soon-survey-finds> [Erişim 23.07.2022].

⁵⁷⁷Andrew H. Kydd, “Decline, Radicalization and the Attack on the US Capitol,” *Violence: An International Journal*, c. 2, S. 1 (2021): 3-23.

⁵⁷⁸Okumuş, a.g.m. (1999), s. 183, s. 185; Ayrıca bkz. İbn Haldun, *Mukaddime I. ve II. Cilt* (2013), s. 63, s. 486.

olan liderler, aynı zamanda ortak duyguları paylaşanları, o duygulara başvurmak suretiyle bir asabiyet bağında birleştirebilir ve böylelikle kitlesel hareketlere yol açabilirler.

Özetle, ABD'nin hegemonik pozisyonundaki gerilemesine dair kaygıları, Amerikan toplumuna çeşitli şekillerde yansımıştır. Bu durum toplumsal bağlamıyla sınırlı kalmayarak siyaset sahnesine de sıçramış ve iç-dış politik adımları etkilemiştir. Bu bağlamda Amerikan toplumunda baş gösteren gerileme kaygılarının anlatıldığı bu bölüm, Richard Nixon yönetiminin başlangıcından (1969), Başkan Donald Trump döneminin sonuna dek (2021) ABD başkanlarının 313 resmî konuşmasındaki gerileme anlatılarının analiziyle devam etmektedir.

4.3. Başkan Retoriklerinde ABD'nin Gerileme Anlatıları

Bu bölüme değin açıklanan “*Amerika Birleşik Devletleri'nin gerilemesi*” topluma yansıdığı gibi elbette Amerikan siyasi arenasında da görünür olmuş ve yönetici elitler bazında bir retoriğe dönüşmüştür. Bu anlamda bu alt bölümde ABD'de gerileme başkan retorikleri bazında incelenmektedir.

Araştırma, İkinci Dünya Savaşı sonunda başlayan ABD hegemonyasının, 1970'lerle birlikte gerileme aşamasına girdiği önkabulü ile 1969'da ABD Başkanı olan Richard Nixon dönemi ile başlamakta ve 2021 yılı Donald Trump döneminin sonuna dek olan başkanlık dönemlerini içermektedir. Bu bağlamda ilk alt bölümde Richard Nixon tarafından 1969-1974 yılları arasında gerçekleştirilen 23 resmî konuşma,⁵⁷⁹ Gerald Ford tarafından 1974-1977 yılları arasında gerçekleştirilen 14 resmî konuşma,⁵⁸⁰ Jimmy Carter tarafından 1977-1981 yılları arasında gerçekleştirilen 22 resmî konuşma,⁵⁸¹ Ronald Reagan tarafından 1981-1989 yılları arasında gerçekleştirilen 60 resmî konuşma,⁵⁸² George H. W. Bush tarafından 1989-1993 yılları arasında gerçekleştirilen 23 resmî konuşma,⁵⁸³ Bill Clinton tarafından 1993-2001 yılları arasında gerçekleştirilen 39 resmî konuşma⁵⁸⁴ George W. Bush tarafından 2001-2009 yılları arasında

⁵⁷⁹Presidential Speeches, Richard M. Nixon Presidency, <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches> [Erişim 06.06.2022].

⁵⁸⁰Presidential Speeches, Gerald Ford Presidency, <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches> [Erişim 07.06.2022].

⁵⁸¹Presidential Speeches, Jimmy Carter Presidency, <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches> [Erişim 07.06.2022].

⁵⁸²Presidential Speeches, Ronald Reagan Presidency, <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches> [Erişim 07.06.2022].

⁵⁸³Presidential Speeches, George H. W., Bush Presidency, <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches> [Erişim 07.06.2022].

⁵⁸⁴Presidential Speeches, Bill Clinton Presidency, <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches> [Erişim 07.06.2022].

gerçekleştirilen 39 resmî konuşma,⁵⁸⁵ Barack Obama tarafından 2009-2017 yılları arasında gerçekleştirilen 50 resmî konuşma⁵⁸⁶ ve Donald Trump tarafından 2017-2021 yılları arasında gerçekleştirilen 43 resmî konuşma⁵⁸⁷ incelenmiş ve ABD'nin gerileme anlatıları ortaya konularak analiz edilmiştir.

Tez, özel olarak Donald Trump dönemi ABD'nin İsrail politikasına odaklandığı için Joe Biden dönemi tez kapsamı dışında kalmakta ve bu nedenle incelenmemektedir. 1969-2021 yılları arası ABD başkan retoriklerinde gerileme anlatılarına odaklanan bu bölümde toplam 313 resmî konuşma incelenmiş ve ABD'de 70'li yıllardan itibaren sürekli iyileştirilmeye çalışılan yaralar tespit edilmiştir. ABD'de sürekli olarak tekrar eden şekilde ortaya çıkan kaygının çıkış noktaları 70'li yıllardan günümüze hep aynı olmuştur. Sıralamak gerekirse: gerileyen ekonomi, işsizlik, sağlık krizi, ırkçılık, silahlı şiddet, iklim değişikliği, çevre kirliliği, göçmen krizi, enerjide dışa bağımlılık, eğitim, vergi yüksekliği, AIDS, küreselleşme ve etkileri, terörizm, siber saldırı tehdidi, dış müdahaleler, hegemonik rakipler, iç bölünmeler, zamanına göre değişen isimlerde düşmanlar (Soğuk Savaş'ta SSCB, 11 Eylül sonrası El-Kaide, Taliban, IŞİD vb.) ve ABD'nin “*sarsılmaması gereken*” hegemonik konumu.

Dolayısıyla bu bölüm, Amerika Birleşik Devletleri siyaset sahnesinde nadiren itiraf edilen ancak çoğunlukla *inkâr edilen* gerileme anlatılarını ABD'nin temel iç problemleriyle birlikte ele almaktadır.

4.3.1. Nixon'dan Trump'a ABD'nin Gerileme Anlatıları (1969-2021)

Richard Nixon Amerika Birleşik Devletleri, Soğuk Savaş'ın ikinci vekalet savaşı olan Vietnam bataklığından (1955-1975) çıkmaya çalıştığı yıllarda ABD Başkanı olmuştur (1969-1974). 1960'larda ABD'de “*Vietnam Savaşı-karşıtlığı*” asabiyetiyle başlayan iç karışıklık, kitlesel hareketlere dönüşmüştür ve “*İkinci Amerikan İç Savaşı*” olarak adlandırılacak kadar büyümüştür. Nixon, ABD kamuoyunda gittikçe büyüyen isyanlar sırasında yapılan seçimi, savaşı bitirme vaatleriyle kazanmıştır. Ancak seçilmiş Başkan Nixon, “*Amerikan gururu*” nedeniyle halkın “*savaşı kaybet, evine dön*” isteklerine uymayıp bir anda Vietnam'dan tamamen geri çekilmeyi kabul etmemiştir. Çünkü çekilme kararını verirken bile Başkan'a göre

⁵⁸⁵Presidential Speeches, George W. Bush Presidency, <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches> [Erişim 07.06.2022].

⁵⁸⁶Presidential Speeches, Barack Obama Presidency, <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches> [Erişim 07.06.2022].

⁵⁸⁷Presidential Speeches, Donald Trump Presidency, <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches> [Erişim 07.06.2022].

“ABD’nin ilahi kaderi” O’nun sırtındadır: “Kararımın gelecek nesil üzerindeki etkisini ve Amerika’da ve dünyada barış ve özgürlüğün geleceği üzerinde düşünmek zorundaydım.”⁵⁸⁸

Richard Nixon ABD’nin Vietnam’dan ani şekilde çekilmesinin tüm dünya için felaketler doğurabileceğine inanmaktadır.⁵⁸⁹ Dolayısıyla “dünyadaki barış davasına katkıda bulunacak”⁵⁹⁰ “Vietnamlılaştırma” ile bölgeden yavaş yavaş geri çekilmeyi seçen Başkan, tüm bu çabasına rağmen Amerikan hegemonyasının ulusal ve uluslararası anlamda sorgulanmasına, eleştiri yağmuruna tutulmasına ve ABD’deki bölünmelere engel olamamıştır. Bu durum öyle bir hâl almıştır ki ABD’nin yönetilip yönetilemeyeceği dahi tartışma konusu olmuştur.⁵⁹¹

ABD’nin üç başkan dönemi boyunca, tam 11 yıl süren büyük başarısızlığı olan Vietnam Savaşı, aynı zamanda ABD’nin biyografik anlatısıyla olan tutarsızlığını da gözler önüne sermiştir. Barış ve demokrasinin getirileceği vaad edilen savaşta bir buçuk milyon Vietnamlı ve altmış bine yakın Amerikan askeri ölmüştür. Bu durum iç siyasette giderek artan şekilde Amerikan sağına doğru bir kayma hareketini de başlatmıştır.⁵⁹² Dışarıda emperyal yırtılmayı başlatan Vietnam Savaşı’nın yanı sıra, küresel ekonomik durgunluk ve Bretton Woods sisteminin çöküşü, Sovyetler’in nükleer güç tehdidi, Japonya’nın yükselişi; içeride ise enflasyon artışı, gelir eşitsizlikleri, artan suç oranları, Watergate Skandalı dolayısıyla dalga dalga yayılan isyanlar, kutuplaşmalar ABD hegemonyasını sarsan diğer önemli gelişmelerdir.⁵⁹³ Dolayısıyla bu iç ve dış türbülanslar neticesinde ABD siyasetinde akışı değiştiren Nixon dönemi, gerilemenin başlangıcı ve gerileme kaygısının açığa çıktığı, toplumsal eylemlere dönüştüğü dönemdir. Amerikan Başkanı Nixon, Roosevelt döneminde yaşanan maddi krizlere nazaran kendi dönemindeki manevi krizlerle körüklenen ulusal kaygıdan söz ederek, “*Kurucu Babalar*”a atıfla yardım dilenmektedir:

“...Bugünkü krizimiz tam tersi. Kendimizi mal bakımından zengin ama ruhen perişan bulduk; görkemli bir dikkatle aya ulaşıyor ama yeryüzünde gürültülü uyuşmazlıklara düşüyoruz. Barış isterken, savaşa

⁵⁸⁸Presidential Speeches, Richard M. Nixon Presidency, Address to the Nation on the War in Vietnam, November 3, 1969, <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/november-3-1969-address-nation-war-vietnam> [Erişim 04.08.2022].

⁵⁸⁹A.g.e.

⁵⁹⁰A.g.e.

⁵⁹¹Presidential Speeches, Richard M. Nixon Presidency, State Union Address, 20 January 1972, <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/january-20-1972-state-union-address> [Erişim 05.08.2022].

⁵⁹²Michael Cox, “Whatever Happened to American Decline? International Relations and the New United States Hegemony,” *New Political Economy*, c. 6, S. 3 (2001), 311-340, ss. 316-317; Fatih Gökyıldız, “Richard Nixon Dönemi ve Grand Strateji,” <https://akademikarastirma.org/richard-nixon-donemi-ve-grand-strateji/> [Erişim 03.08.2022].

⁵⁹³Taesuh Cha&Jungkun Seo, “Trump by Nixon: Maverick Presidents in the Years of U.S. Relative Decline,” *The Korean Journal of Defense Analysis*, c. 30, S. 1 (2018): 79-96, ss. 81-82.

yakalandık. Birlik isterken, tefrikalarla bölündük. Etrafımızda tatmin edilmeyi bekleyen boş hayatlar görüyoruz. Yapılması gereken işler görüyoruz, onları yapacak elleri bekliyoruz. Ruhun krizine, ruhtan bir cevap bekliyoruz.”⁵⁹⁴

Ulusal ruhtan -ya da ulusal asabiyetten- beklenen bu cevap Nixon’a göre aslında yine Amerikan ulusunun ilahi yazgısında saklıdır çünkü ancak “*istisnai*” Amerikan ulusu bu savaştan aldığı dersle “barışçıl onurun çağrısına uyarak dünyayı karmaşa vadisinden çıkarabilir.”⁵⁹⁵ Yaralanmış ve beline kadar çamura saplanmış adam, Amerika Birleşik Devletleri, yine de diğerlerine yardım götürmeli, ışığını saçmalıdır. Bunun için kendi yaralarını sararken, tüm hücrelerinden yardım dilenmektedir. Nixon’un zihinlerde âdeta bu izlenimi yaratan konuşmasında, toplumsal kaygıya olan vurgusunu, hükümetin tüm “*yaralı ve endişeli sesleri*” dinleyeceğinden bahsedişini ve hükümetin tek başına yapabileceklerinin sınırlarına değindiğini görürüz.⁵⁹⁶ Bunun için hücrelerine: “Amerikan rüyasını uyuyanlar göremez” demektedir, zira halk ve hükümet birlikte çalışmalıdır.⁵⁹⁷ İçeriden dönüştürme sonra ise Başkan, ABD’nin ilahi yazgısının altını çizmektedir, zira sadece “evi” toparlamak yetmez, insanlığa açılmak ve onlara bir düzen ihraç etmek gereklidir:

“...Yurtta birlikte ilerlemeyi öğrenirken, tüm insanlıkla birlikte ilerlemeye de çalışalım. Barışın bilinmediği yerde onu hoş karşılamayı; barışın kırılgan olduğu yerde, onu güçlendirmeyi; barışın geçici olduğu yerde, onu kalıcı hale getirmeyi hedefimiz olarak kabul edelim.”⁵⁹⁸

Dolayısıyla gerek toplumsal gerekse siyasi anlamda yaşanan kaygılar ya da travmalara rağmen ABD benliğinde yerleşik olan istisnai hegemonya anlatısının nasıl sağlam bir yere sahip olduğu böylece gözler önüne serilmektedir.⁵⁹⁹

Richard Nixon, ABD’de yaşanan geniş ölçekli kaygıyı saklamamaktadır, zira bu kaygı saklanabilir değildir. Başkan, ikinci başkanlık seçimini kazandığında, gerilemeyi ve gerileme kaygısına olan vurguyu geçmişe atıfla tekrarlamaktadır: “Dört yıl önce burada tanıştığımızda Amerika’nın ruhu kasvetliydi, yurt dışında âdeta bitmeyen bir savaş ve içeride yıkıcı bir çatışma

⁵⁹⁴Presidential Speeches, Richard M. Nixon Presidency, January 20, 1969: First Inaugural Address, <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/january-20-1969-first-inaugural-address> [Erişim 03.08.2022].

⁵⁹⁵A.g.e.

⁵⁹⁶A.g.e.

⁵⁹⁷A.g.e.

⁵⁹⁸A.g.e.

⁵⁹⁹İlerleyen kısımlarda ABD’nin hegemonya anlatısının, ülkenin biyografik anlatısında nasıl bir ana sütun olduğu daha net görülmektedir.

ihhtimaliyle bunalımdaydı.”⁶⁰⁰ Ancak gerilemeden kaynaklanan ulusal kaygı düzeyi ne kadar yüksek olursa olsun, ABD’nin liberal dünya tasavvuru bir yandan sürekli olarak yeniden üretilmektedir: “Açık bir dünya arıyoruz - fikirlere açık, mal ve insan mübadelesine açık - büyük ya da küçük hiçbir insanın öfkeli bir izolasyon içinde yaşayamayacağı bir dünya.”⁶⁰¹ Dolayısıyla zayıflama kaygısının itirafları ediliyor olsa da ABD hegemonik arzularından hiç taviz vermemektedir: “...zayıflığın cazibesine kapılan herkese, olmamız gerektiği sürece, olmamız gerektiği kadar güçlü olacağımızdan hiç şüphemiz olmasın.”⁶⁰² Zira Nixon’a göre dünyada acı çeken insanların “yüreği güzel Amerika’ya” ihtiyacı olduğu sürece ABD güçlü olmak mecburiyetindedir.⁶⁰³ Bu yüzden ABD’nin acılı gecesi ne kadar uzun olursa olsun, karanlığa lanet etmek yerine ışığını yeniden toplamalıdır.⁶⁰⁴

Daha sonra Watergate skandalına adının karışması dolayısıyla istifa eden Nixon, yerini Gerald Ford’a (1974-1977) devretmiştir. Ford başkanlık yeminini ederken, “Amerikalılar’ın daha önce hiç yaşamadığı olağanüstü koşullar altında... aklımızı karıştıran ve kalbimizi acıtan bir tarih saati...”nde bu görevi üstlendiğini dile getirmektedir.⁶⁰⁵ Watergate skandalı, Ford’a göre dışarıda yapılan savaşlardan daha acılı ve zehirlidir.⁶⁰⁶ Ancak bu skandaldan da mühimi 1973’te ABD’nin Arap-İsrail Savaşı (Yom Kippur) dolayısıyla İsrail ordusuna verdiği destek dolayısıyla, OPEC ülkelerinin ilan ettiği petrol ambargosunun uzun süreli ekonomik etkileridir. Ülke içinde ve ülke dışında sular durulmamıştır ve yükselen kaygı düzeyinin ibresi hiç düşmemiştir.

“Bugün, dünya ekonomisi benzeri görülmemiş bir stres altında... Gıda ve petrol krizleri, karşılıklı bağımlılığımızın boyutunu gösteriyor... Gıda ve petrol fiyatlarındaki artışların tetiklediği kontrolsüz enflasyon hepimiz için bir erken uyarı sinyalidir... Kendimizi kandırmayalım. Petrol, gıda ve enflasyon konularında iş birliği yapılmaması, bu odada temsil edilen her ulus için felaket anlamına gelebilir.”⁶⁰⁷

⁶⁰⁰Presidential Speeches, Richard M. Nixon Presidency, January 20, 1973, <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/january-20-1973-second-inaugural-address> [Erişim 05.08.2022].

⁶⁰¹Richard M. Nixon Presidency, “First Inaugural Address,” a.g.e. (1969) [Erişim 03.08.2022].

⁶⁰²A.g.e.

⁶⁰³A.g.e.

⁶⁰⁴A.g.e.

⁶⁰⁵Presidential Speeches, Gerald Ford Presidency, August 9, 1974: Remarks on Taking the Oath of Office, <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/august-9-1974-remarks-taking-oath-office> [Erişim 05.08.2022].

⁶⁰⁶A.g.e.

⁶⁰⁷Presidential Speeches, Gerald Ford Presidency, September 18, 1974: Address to the General Assembly of the United Nations, <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/september-18-1974-address-general-assembly-united-nations> [Erişim 05.08.2022].

Dolayısıyla Ford kendi döneminde, dünya ekonomisindeki kaosu dindirme, enerji kaynakları ve enflasyonu düşürme çabasıyla meşgul olarak ekonomik kaygıları ortaya koymaktadır.⁶⁰⁸ Ardından gelen işsizlik artışı ile Başkan Ford'un "kötü haberleri vardır,"⁶⁰⁹ Birleşik Devletler'in durumu iyiye gitmemektedir.⁶¹⁰ Ulusal borç 500 milyar dolara çıkmış, federal bütçe açığı 1975'te 30 milyar dolara yükselirken, 1976'da 45 milyar dolara ulaşacağı tahminleri yapılmıştır.⁶¹¹ Bu nedenle Başkan konuşmasında petrol tüketiminde azalma, enerji bağımsızlığı, istihdamı artırmada seferberlik, vergi indirimi gibi çözüm önerileri sunmaktadır. Başkan Ford bunları söylerken, kaygıların azaltılmasında izolasyoncu bir politika önermemekte, tersine O'na göre Amerika Birleşik Devletleri'nin refahı "...her zamankinden daha çok... Amerika'nın tüm dünyadaki liderliğine bağlıdır."⁶¹² Dolayısıyla ABD'nin ulusal asabiyeti kurulmalı, ev toparlanmalı ve bir "kale" gibi olan Amerikan hegemonyası dünyaya tekrar ışık saçmalıdır.⁶¹³ Zira "ekonomik belirsizlik, siyasi huzursuzluk ve barışa yönelik tehditlerle dolu olan..." dünya, ABD'nin hegemonik "konumundan feragat etme ya da içeride ihtilaf lüksüne" izin vermemektedir.⁶¹⁴

1975'lere gelindiğinde "acı ve kinle açılan" sene, "korkular, alarmlar ve korkunç öngörülerle" devam etmiştir.⁶¹⁵ Dolayısıyla hegemonik gerileme hâlâ derinden hissedilmektedir, kaygı artmıştır ve Başkan Ford en güzel zaferlerin zorluklardan sonra geldiğini hatırlatmaktadır.⁶¹⁶ ABD'de işsizlik oranları yüksek seyrine devam ederken, enflasyon dizginlenememiş ve enerji bağımsızlığı sağlanamamıştır. Dolayısıyla ülkede zayıflama anlatılarıyla birlikte siyasi vaatler verilmeye devam etmektedir: "İnsanların dünyevi malları kadar ruhen de zengin oldukları bir Amerika inşa edeceğiz. İnsanların kendileri ve ülkeleri hakkında gurur duydukları bir Amerika inşa edeceğiz..."⁶¹⁷ diyen Ford aslında ülkedeki eksikliklere/yetersizliklere işaret etmektedir.

⁶⁰⁸Presidential Speeches, Gerald Ford Presidency, October 8, 1974: "Whip Inflation Now" Speech, <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/october-8-1974-whip-inflation-now-speech> [Erişim 05.08.2022].

⁶⁰⁹Presidential Speeches, Gerald Ford Presidency, January 15, 1975: State of the Union Address, <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/january-15-1975-state-union-address> [Erişim 05.08.2022].

⁶¹⁰A.g.e.

⁶¹¹A.g.e.

⁶¹²A.g.e.

⁶¹³A.g.e.

⁶¹⁴Presidential Speeches, Gerald Ford Presidency, April 10, 1975: Address on U.S. Foreign Policy, <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/april-10-1975-address-us-foreign-policy> [Erişim 05.08.2022].

⁶¹⁵Presidential Speeches, Gerald Ford Presidency, January 19, 1976: State of the Union Address, <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/january-19-1976-state-union-address> [Erişim 05.08.2022].

⁶¹⁶A.g.e.

⁶¹⁷Presidential Speeches, Gerald Ford Presidency, August 19, 1976: Republican National Convention, <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/august-19-1976-republican-national-convention> [Erişim 05.08.2022].

Belirtmek gerekir ki, liderlerin umut vaat eden anlatıları, tersten okunduğunda gerçekte ülkede “*neye sahip olunmadığını*” gösteren imgelerdir. Örneğin bu anlatıyı ele aldığımızda, Amerikalılar’da zaten olan bir *milliyetçi gururun* onlara vaat edilmeyeceğini anlarız. Dolayısıyla hakkında umut vaatlerinin bitmediği her konu, henüz tamamlanmamıştır/eksiktir diyebiliriz.

Başkan Ford döneminde yaşanan kaygıyı, silahla vurulan bir insanın vurulduğunu bir süre sonra hissetmesine benzetebiliriz. Bu dönemde Amerika Birleşik Devletleri’nin fiziksel güvenliğini ilgilendiren uzun süreli savaş ve ekonomik gerileme neticesinde ülke içinde ve uluslararası anlamda büyük bir kaygı patlaması yaşanmıştır. Vietnam Savaşı ve ekonomik kriz neticesinde yükselen kaygı, aynı zamanda zâhiri ve bâtını güvenlik unsurlarının birbirleriyle etkileşimlerini de net bir şekilde göstermektedir. Vietnam Savaşı’nda kaybedilen Amerikan askerlerinin toplum üzerinde yarattığı kaygı bir yana, uluslararası düzeyde ABD’nin komünizme karşı yürüttüğü haçlı seferinin sorgulanmasıyla ortaya çıkan kaygı ABD’yi dünya çapında zayıflatmıştır.⁶¹⁸ Zâhiri sebeplerle yani fiziksel güvensizlikle Amerikan toplumundaki ulusal asabiyet birliği kan kaybederken, diğer yandan bâtını yani ontolojik güvenliğini önceleyerek İsrail’e verdiği destek nedeniyle OPEC ambargosuna maruz kalmıştır. Böylelikle fiziksel ve ontolojik güvenliğin hiç kesilmeyen etkileşimi ve döngüsü sarmal şekilde birbiri ardına devam etmiştir. Zira petrol ambargosunun uzun süreli çıktıkları da yine ontolojik güvensizlikler yaratmıştır. Jimmy Carter ise, Ford’la henüz başkanlık yarışındayken, ABD’nin gerilemesini şöyle aktarmaktadır:

“Ülkemiz artık güçlü değil; artık saygı görmüyoruz. Denizaşırı ülkelerde ancak kendi yurdunda güçlüyse güçlü olabiliriz... Son 21 aydır bu ülkenin insanları arasında seyahat ettim. Onlarla konuştum ve dinledim. Vietnam, Kamboçya, Şili, Pakistan, Angola ve Watergate, CIA ifşalarının ardından bu ülkeye gelen derin acıyı ilk elden, çok canlı bir şekilde gördüm... biz zayıfız ve dünyanın geri kalanı bunu biliyor.”⁶¹⁹

39. ABD Başkanı Carter döneminde (1977-1981) devam eden yüksek enflasyon oranlarının yanı sıra Orta Doğu’da İran Devrimi, Sovyetler Birliği’nin Afganistan çıkarması, tekrar canlanan petrol krizi, enerji kıtlığı ve İran rehine krizi gibi olaylar gerçekleşmiştir. Bu

⁶¹⁸Dennis Florig, “Hegemonic Overreach vs. Imperial Overstretch,” *Review of International Studies*, c. 36, S. 4 (2010): 1103-1119, s. 1107.

⁶¹⁹Presidential Speeches, Jimmy Carter Presidency, October 6, 1976: Debate with President Gerald Ford (Foreign and Defense Issues), <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/october-6-1976-debate-president-gerald-ford-foreign-and> [Erişim 07.07.2022].

hareketlilik neticesinde Nixon Doktrini'nin yumuşatıcı havasından, Basra Körfezi'nde devam eden krizlere karşı Carter Doktrini'nin müdahaleci havasına geçiş yapılmıştır.⁶²⁰

Carter döneminde “uzun vadeli bir enerji politikası olmayan” ve “enerji kıtlığının kalıcı olduğu gerçeğiyle yüzleşen” Amerika Birleşik Devletleri, petrol krizinin devam etmesiyle birlikte ülke içinde petrol tasarrufuna gitmiştir.⁶²¹ Enflasyon ve işsizlik oranları yükselmeye devam etmekte, ayrıca federal bütçe borcu artmaktadır: “Son istatistiklere göre çalışmak isteyen 7 buçuk milyondan fazla insan (iş) bulamıyor. Yüksek işsizlik ve atıl fabrikalar nedeniyle sizinki gibi ortalama bir Amerikan ailesi yılda 1.800 dolar gelir kaybediyor ve federal bütçe açığına milyarlarca dolar eklendi. Ayrıca enflasyon hepimizi etkiliyor.”⁶²²

ABD'deki ekonomik gerileme ise, Beyaz Saray personelinin üçte bir oranında azaltacak düzeye gelmiştir. Diğer yandan savaştan gazi olarak dönenlerin problemleri ve savaşın yaralarının sarılma kaygıları vardır.⁶²³ Vietnam Savaşı'nın yarattığı “*derin manevi kriz*” dünya çapında Amerikan politikalarına ve yaşam sistemine olan güveni oldukça sarsmıştır.⁶²⁴ Başkan Carter'ın deyimiyle Amerikan ulusunun gerçek sorunları benzin hatlarından, enerji kıtlığından, enflasyon oranlarından ya da ekonomik durgunluktan daha derindir.⁶²⁵ Amerikan toplumuna kaygılarını soran ve siyaset sahnesinde bunlardan bazılarını seçerek dile getiren Başkan Carter, toplumda ortaya çıkan kaygıyı şöyle özetlemektedir:

“Bu bir güven krizidir. Bu, milli irademizin tam kalbine, ruhuna ve maneviyatına vuran bir krizdir. Bu krizi, kendi hayatımızın anlamı hakkında artan şüphede ve milletimiz için bir amaç birliğinin kaybında görebiliriz. Geleceğe olan güvenimizin aşınması, Amerika'nın sosyal ve politik dokusunu yok etmekle tehdit ediyor... Ülkemiz tarihinde ilk kez halkımızın büyük bir çoğunluğu önümüzdeki 5 yılın son 5 yıldan daha kötü olacağına inanıyor.”⁶²⁶

⁶²⁰Bahriye Tur, “Carter Doktrini ve ABD Dış Politika Algısına Etkileri,” *Social Sciences Studies Journal*, c. 7, S. 84, 2652-2662, <https://atif.sobiad.com/index.jsp?modul=makale-goruntule&id=G1WsH3sBYbO9RkQmWtsP> [Erişim 07.08.2022], s. 2653.

⁶²¹Presidential Speeches, Jimmy Carter Presidency, February 2, 1977: Report to the American People on Energy, <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/february-2-1977-report-american-people-energy> [Erişim 07.08.2022].

⁶²²A.g.e.

⁶²³A.g.e.

⁶²⁴Presidential Speeches, Jimmy Carter Presidency, May 22, 1977: University of Notre Dame Commencement, <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/may-22-1977-university-notre-dame-commencement> [Erişim 07.08.2022].

⁶²⁵Presidential Speeches, Jimmy Carter Presidency, July 15, 1979: “Crisis of Confidence” Speech, <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/july-15-1979-crisis-confidence-speech> [Erişim 07.08.2022].

⁶²⁶A.g.e.

Carter bu sözlerle aynı zamanda Amerikan ulusunun, yaşanan krizler neticesinde ABD'nin sınırları/yetersizliklerinin kolektif düzeyde hissedildiğini dile getirmektedir.⁶²⁷ 444 gün süren İran rehine kriziyle Amerikalılar bu yetersizliklerin tekrar farkına varmaktadır. Başkan Carter rehine krizi hakkındaki kaygıları şöyle dile getirmektedir: “Masum Amerikalı rehinelere kaçırılması ve militan teröristler tarafından İranlı yetkililerin desteği ve onayıyla alıkonulmasından kaynaklanan öfke ve sabırsızlık duygusunu hepimizle paylaşmaya devam ediyorum...”⁶²⁸

Diğer yandan Sovyetler Birliği'nin Afganistan işgali ABD'nin enerji kaynaklarına erişimini tehlikeye düşürürken, işgalin yayılması Amerika Birleşik Devletleri'nin hegemonik kaygılarını tetiklemiştir. Başkan Carter bu kaygıyı ABD'nin yarattığını varsaydığı “barışçıl, istikrarlı” sistem üzerinden anlatmaktadır: “Sovyetler bu istilada nihai başarı ile cesaretlendirilirse ve Afganistan üzerindeki tahakkümlerini sürdürürlerse ve ardından güçlerini komşu ülkelere genişletirlerse, tüm dünyanın istikrarlı, stratejik ve barışçıl dengesi değişecektir. Bu, elbette Amerika Birleşik Devletleri, müttefiklerimiz ve dostlarımız da dâhil olmak üzere tüm ulusların güvenliğini tehdit edecektir.”⁶²⁹

Bu sözlerden anlaşılacağı üzere Amerika Birleşik Devletleri'nin başkandan başkana değişmeden kalan hegemonya tutkusu, dünyadaki coğrafyalar hakkında kendisine sahiplik atfetmesine yol açmaktadır. Öyle ki, ABD bir bölgeye müdahalede bulunduğunda o bölgede “*ABD güneşi parlayarak özgürlük ve demokrasi ihraç olunmakta*” ancak bir başka ülke tarafından yapılan her türlü müdahale âdeta ABD'nin kendi bedenine (topraklarına) tecavüz olarak algılanmaktadır. Dolayısıyla Başkan Carter'a göre dünyanın “*Amerika Birleşik Devletleri'nin ışığına*” ihtiyacı vardır ve “kimse ABD'nin idealizmini zayıflıkla karıştırmamalıdır.”⁶³⁰

Bunun yanı sıra 1980'de başkanlık seçimleri yapılırken devam eden İran rehine krizi ABD imajını daha da yıpratmıştır.⁶³¹ Üst üste yaşanan krizler nedeniyle ABD'nin zayıfladığını ve bundan dolayı utanç içerisinde olduğunu öne süren Cumhuriyetçi Başkan aday Ronald Reagan (1981-1989) seçimi kazanmıştır. Reagan başkan seçildikten sonra, ülkede devrıldığı kötü durumu şöyle açıklamaktadır:

⁶²⁷Presidential Speeches, Jimmy Carter Presidency, January 20, 1977: Inaugural Address, <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/january-20-1977-inaugural-address> [Erişim 07.08.2022].

⁶²⁸Presidential Speeches, Jimmy Carter Presidency, January 4, 1980: Speech on Afghanistan, <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/january-4-1980-speech-afghanistan> [Erişim 07.08.2022].

⁶²⁹A.g.e.

⁶³⁰Jimmy Carter Presidency, January 20, 1977, a.g.e. [Erişim 07.08.2022].

⁶³¹4 Kasım 1979'da başlayan İran rehine krizi, 20 Ocak 1981'e dek sürmüştür.

“Küba’da Sovyet muharebe tugayı trenleri, kıyılarımızdan sadece 90 mil uzaklıkta. Bir Sovyet işgal ordusu Afganistan’ı işgal ediyor ve Orta Doğu’daki hayati çıkarlarımızı daha da tehdit ediyor... Amerika’nın savunma gücü bir nesildeki en düşük seviyedeyken, Sovyetler Birliği hem stratejik hem de konvansiyonel silahlarda bizi çok geride bırakıyor. Doğu’dan gelen büyüyen tehdide gergin bir şekilde bakan Avrupalı müttefiklerimiz, liderlik için bize yöneliyor ve onu bulamıyorlar. Ve inanılmaz şekilde 50’den fazla Amerikalı, bizi dünyanın önünde alay etmeye zorlayan diktatör bir yabancı güç tarafından sekiz aydan fazla bir süredir esir tutuldu. Büyük ve küçük düşmanlar irademizi test ediyor ve kararlılığımızı bozmaya çalışıyorlar, gel gör ki güce ihtiyacımız olduğunda bize zayıflık veriliyor; zaman sağlamlık gerektirdiğinde ise yalpalıyoruz.”⁶³²

Bu kötü gidişata rağmen “*mükemmel iletişimci*” Reagan Püriten atalar, kurucu babalar ve “*vaat edilen kutsal topraklar*” mitlerine yaslanarak kendi dönemini ABD’nin istisnacılığının somutlaşacağı “kaderle randevu”⁶³³ periyodu olarak nitelendirmektedir: “Kendimizi küçük hayallerle sınırlandıramayacak kadar büyük bir ulus olduğumuzu anlamamızın zamanı geldi. Bazılarının inandığı gibi, kaçınılmaz bir gerilemeye mahkûm değiliz. Ne yaparsak yapalım başımıza gelecek bir kadere inanmıyorum. Hiçbir şey yapmazsak başımıza gelecek bir kadere inanıyorum.”⁶³⁴ Dolayısıyla Reagan, göreve başlarken ülkedeki gerilemeyi gözler önüne sermekle birlikte, -her başkada olduğu gibi- Amerikan istisnacılığıyla aslan resmini kükretmiştir.

Ancak gerçekler farklıdır. Zira Reagan döneminde de ülkede kötü ekonomik koşullar ve yüksek işsizlik oranlarıyla savaşılmaya devam edilmiştir. Bu krizleri aşmak için farklı yöntemlere geçiş yapılmasına rağmen Amerikan ekonomisi seneler sonra dahi kendini toparlayamayacaktır. Reagan’a göre “çok büyük bir hükümete verilecek cevap, büyümesini beslemeyi bırakmaktır. Hükümet harcamaları ekonominin kendisinden daha hızlı büyüyor. Biriktirdiğimiz devasa ulusal borç, hükümetin yüksek harcama diyetinin sonucudur.”⁶³⁵

Bunun yanı sıra Sovyetler’in biriken askerî cephaneliği ile ABD’nin hegemon konumuna meydan okuması bu yıllarda hegemonik kaygıların ana kaynağı olmaya devam etmektedir ve ABD önemli diğerlerini sürekli olarak kendi asabiyetine dâhil olmaya çağırmaktadır:

⁶³²Presidential Speeches, Ronald Reagan Presidency, July 17, 1980: Republican National Convention, <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/july-17-1980-republican-national-convention> [Erişim 08.08.2022].

⁶³³A.g.e.

⁶³⁴A.g.e.

⁶³⁵Presidential Speeches, Ronald Reagan Presidency, April 28, 1981: Address on the Program for Economic Recovery, <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/april-28-1981-address-program-economic-recovery> [Erişim 08.08.2022].

“Dünyaya bakıyoruz ve yaygın çatışma ve saldırganlık görüyoruz. Bu çatışmanın birçok kaynağı var- yayımlacı hırslar, yerel rekabetler, adalet ve güvenlik elde etme çabası. Hepimiz bu tür anlaşmazlıkları barışçıl yollarla çözmek ve tırmanmasını önlemek için çalışmalıyız.... Nükleer çağda, büyük güçlerin bu çatışma kaynaklarını hafifletmek ve saldırganlıktan kaçınmak için özel bir sorumluluğu vardır. İşte bu yüzden Sovyet davranışından bu kadar derin endişe duyuyoruz.... Sovyet destekli gerillalar ve teröristler Orta ve Güney Amerika'da, Afrika'da, Orta Doğu'da, Karayipler'de ve Avrupa'da iş başındalar, insan haklarını ihlal ediyor ve gösterdikleri şiddetle dünyanın sınırlarını bozuyorlar. Güneydoğu Asya, Afganistan ve başka yerlerdeki komünist vahşet, mülteciler korkularını anlatmak için kaçarken özgür dünyayı sarsmaya etmeye devam ediyor.”⁶³⁶

Dolayısıyla bu söylemlerden anlaşılacağı üzere, detant döneminden sonra Sovyetler'in tekrar “*şeytanlaştırılması*”⁶³⁷ birlikte ABD toplumunda ve Avrupa'da nükleer savaş tehdidi ve konvansiyonel silah artışı konusundaki kaygılar da tekrar artmıştır.⁶³⁸ 1982'de Sovyetler Birliği'nin stratejik olarak ABD'ye üstün gelmesiyle *Thucydides tuzağına* tekrar düşen Amerika Birleşik Devletleri, askerî kanadı olan NATO'yu güçlendirmeye çalışmıştır. Dolayısıyla Afganistan'a giren SSCB, ABD tarafından hegemonyasına yeniden tehdit olarak algılanmaya başlamıştır: [SSCB hakkında] “Hiçbir makul gözlemcinin bugün hem barışa hem de özgürlüğe yönelik bir tehdit olduğunu inkâr edebileceğine inanmıyorum... Değerlerimizi açıkça kınayan ve kısıtlamalarımıza amansız bir askerî yığınakla yanıt veren bir güç tarafından tehdit ediliyoruz.”⁶³⁹

Bu sözlerden anlaşılacağı üzere Sovyetler'le ABD arasında Nixon döneminde başlayan detant (yumuşama) dönemi Reagan'la “*caydırıcılık*” eksenine geri dönmüştür ve Başkan Reagan'a göre dünya barışını korumak ancak “...güçlü bir Amerika'ya bağlıdır.”⁶⁴⁰ Bu retorik, ABD'nin güçlü olmadığının bir itirafıdır ancak güçlü olması gerektiğine dair istisnacı mitlerle kuvvetlendirilmektedir. Halkın duygularına seslenerek yeniden güçlenmek için kullanılan bir enstrüman olan istisnacılık, Reagan döneminde de ABD'nin gerileme anlatılarıyla iç içedir ve

⁶³⁶Presidential Speeches, Ronald Reagan Presidency, June 17, 1982: Speech to the United Nations General Assembly, <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/june-17-1982-speech-united-nations-general-assembly> [Erişim 09.08.2022].

⁶³⁷Presidential Speeches, Ronald Reagan Presidency, March 8, 1983: “Evil Empire” Speech, <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/march-8-1983-evil-empire-speech>[Erişim 08.08.2022].

⁶³⁸Presidential Speeches, Ronald Reagan Presidency, June 9, 1982: Address to the Bundestag in West Germany, <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/june-9-1982-address-bundestag-west-germany> [Erişim 09.08.2022].

⁶³⁹A.g.e.

⁶⁴⁰A.g.e.

gerileme söylemlerle defedilmektedir: “Ülkem bu yüzyılda acı bir ders aldı: Tiranlık belası sadece kelimelerle durdurulamaz. Bu nedenle, tehlikeli bir şekilde azalan gücümüzü yenilemek için bir çaba içine girdik. Potansiyel düşmanlar emperyalist maceralarına bağlı kalırken zayıflamayı reddediyoruz.”⁶⁴¹

İki dönem üst üste seçilen Reagan, ikinci dönem başında “ekonomik bariyerleri yıkan”⁶⁴² daha güçlü ABD’ye vurgu yaparken, ülkenin bitmeyen benzer sorunlarını itiraf etmektedir. Dolayısıyla Başkan’ın ikinci döneminde ekonomik kriz devam etmekte ve bu yangın söndürülmeye çalışılmaktadır. Bunun yanı sıra Reagan döneminde Orta Doğu’da İran-İrak Savaşı (1980-1988) ve Lübnan İç Savaşı (1975-1990), İran-Kontra Skandalı ortaya çıkmış ve Sovyetler’in Afganistan müdahalesi sürmüştür (1979-1989). Orta Doğu’daki bu karmaşaya rağmen Carter tarafından Mısır-İsrail arasında imzalanmış olan Camp David anlaşmasının olumlu sonuçları Reagan döneminde görülmüştür. Aynı zamanda ülke ekonomisinde başlayan düzelme işaretleri,⁶⁴³ azalan işsizlik/yoksulluk ve Gorbaçov’un (1985-1991) Sovyetler’de başlattığı reformlarla birlikte Soğuk Savaş döneminin sonuna yaklaşmıştır. Reagan, kendi deyimiyle ABD siyasal tarihine “Amerikan mucizesini”⁶⁴⁴ bırakmıştır. Dolayısıyla Başkan’a göre bu dönemde yere çakılmaktan kurtulan ABD uçağı burnunu tekrar havaya kaldırmıştır. Başkan Reagan’ın emekli olmasıyla birlikte, yerine başkan yardımcısı George H. W. Bush (1989-1993) geçmiştir.

“Amerika gerilemede değil, Amerika yükselen bir ulus... Amerika'yı lider olarak görüyorum- dünyada özel bir rolü olan eşsiz bir ulus... Buna Amerikan yüzyılı denildi, çünkü o yüzyılda dünyada iyilik için baskın güç bizdik. Avrupa'yı kurtardık, çocuk felcini iyileştirdik, aya gittik ve dünyayı kültürümüzle aydınlattık. Şimdi yeni bir yüzyılın eşiğindeyiz ve hangi ülkenin adını taşıyacak? Başka bir Amerikan yüzyılı olacak diyorum.”⁶⁴⁵

⁶⁴¹Ronald Reagan Presidency, June 17, 1982, a.g.e. [Erişim 09.08.2022].

⁶⁴²Presidential Speeches, Ronald Reagan Presidency, January 21, 1985: Second Inaugural Address, <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/january-21-1985-second-inaugural-address> [Erişim 09.08.2022].

⁶⁴³“Vergi oranları düşürüldü, enflasyon önemli ölçüde düşürüldü ve tarihimizde hiç olmadığı kadar çok insan istihdam edildi.” Alıntı için lütfen bkz. Reagan Presidency, January 21, 1985, <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/january-21-1985-second-inaugural-address> [Erişim 09.08.2022].

⁶⁴⁴Presidential Speeches, Ronald Reagan Presidency, January 11, 1989: Farewell Address, <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/january-11-1989-farewell-address> [Erişim 09.08.2022].

⁶⁴⁵Presidential Speeches, George H. W. Bush Presidency, August 18, 1988: Acceptance Speech at the Republican National Convention, <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/august-18-1988-acceptance-speech-republican-national> [Erişim 09.08.2022].

41. Başkan H.W. Bush bu retorikleriyle Amerika Birleşik Devletleri'nin hegemonik konumundaki gerilemeyi inkâr etmekte ve yeniden meydan okumaktaydı. Reagan döneminde “hasta ekonomiyi tedavi ettiklerini”⁶⁴⁶ dile getiren Bush, “bu ülkenin tekrar zayıf düşmesine” izin vermeyeceğine dair söz verirken, ABD'nin gerileme sürecine dair bir başkan söylemi daha bırakmıştır.⁶⁴⁷ Ayrıca Başkan Bush Benjamin Franklin'e atıfla gerileme anlatısını farkında olmadan daha da kuvvetlendirmektedir: “Benjamin Franklin'in dediği gibi: “Bir serçe O'nun - Tanrı'nın- haberi olmadan yere düşmüyorsa, büyük bir ulus O'nun yardımı olmadan ayağa kalkabilir mi?”⁶⁴⁸ Bu söylemle “*ayağa kaldırılması gereken ABD*” imajı çizen Başkan, “*ABD'nin Tanrısı*” algısıyla istisnacılığı tekrar üretmektedir çünkü O'na göre: “Amerika daha güçlü olduğunda, dünya daha güvenlidir.”⁶⁴⁹

Dolayısıyla küresel hegemonik konumu hakkında burnundan kıl aldırmayan ABD, her şart ve koşulda bu anlatıyı devam ettirmektedir. Başkan Bush bu amaçla sert güce vurgu yapar ve tasarruflar nedeniyle askerî güce ayrılan bütçedeki azalmanın tersine çevrilmesi ve caydırıcı gücün restore edilmesi gerektiğinin altını çizer. Zira Başkan'a göre dünyada “...yalnızca Amerika'nın sağlayabileceği bir liderliğe ihtiyaç vardır.”⁶⁵⁰ Bu sürekli olarak yeniden üretilen istisnacılık anlatısı, ABD'nin izolasyoncu politikalar yönettiğini varsaydığımız dönemlerde bile “*kağıttan kaplanın*” kükrediğini kanıtlamak için müdahaleler yapmasına zemin oluşturmuştur. Nitekim Başkan H. W. Bush döneminde, Irak'ın Kuveyt'i ilhak etmesiyle Körfez Savaşı patlak vermiş, Panama Kanalı ve Somali'deki karışıklıklara müdahale edilmiştir. Yine bu dönemde Körfez Savaşı'na BM'den geniş çaplı bir destekle müdahale edilerek, Irak altı haftada Kuveyt'ten çıkarılmıştır. Bush'a göre Irak müdahalesi ABD hegemonyasının tekrar güçlendiğine bir kanıttır: “Son olaylar, Amerikan liderliğinin yerini hiçbir şeyin alamayacağını kesinlikle kanıtlamıştır.”⁶⁵¹ Dolayısıyla yukarıda da belirttiğimiz gibi, ABD hegemonyasını tüm dünyaya kanıtlamak için dış müdahaleleri araçsallaştırmaktadır.

Bush, Çöl Fırtınası operasyonu ile kişisel prestijini artırmış olsa da bu dönemde ülke içinde ekonomide tekrar yaşanan türbülans ABD'yi kötü etkilemiştir. Dolayısıyla Reagan

⁶⁴⁶ A.g.e.

⁶⁴⁷ A.g.e.

⁶⁴⁸ Presidential Speeches, George H. W. Bush Presidency, February 9, 1989: Address Before a Joint Session of Congress, <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/february-9-1989-address-joint-session-congress> [Erişim 09.08.2022].

⁶⁴⁹ A.g.e.

⁶⁵⁰ Presidential Speeches, George H. W. Bush Presidency, January 31, 1990: State of the Union Address, <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/january-31-1990-state-union-address> [Erişim 09.08.2022].

⁶⁵¹ Presidential Speeches, George H. W. Bush Presidency, September 11, 1990: Address Before a Joint Session of Congress, <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/september-11-1990-address-joint-session-congress> [Erişim 09.08.2022].

dönemindeki bazı düzelmelere rağmen, ABD için belirsizlik devam etmektedir. Belirsizlikler ise ülkede kaygıyı tetiklemektedir: “Büyük bir geçiş, büyük umut ve yine de büyük bir belirsizlik dönemindeyiz.”⁶⁵² Ayrıca Bush döneminde ülke içinde devam eden federal borç, ırkçılık, AIDS, uyuşturucu, eşitsiz gelir dağılımı, evsizler vb. gibi ulus için pek çok “utanç” kaynağı kriz ile savaşılmaya devam edilmiştir.⁶⁵³ Diğer yandan ABD liderliğinin maddi maliyeti eve çok yük getirmektedir.⁶⁵⁴

Ancak her şeye rağmen, ABD hegemonyasının “dünya üzerindeki gerekliliği” âdeta her şeyin üzerine çıkmakta ve çatışma alanları üzerinden yapılan vurgu sürdürülmektedir: “Yine de talihsiz bir gerçeği kabul etmeliyiz: Bugün dünyanın pek çok bölgesinde gerçek olan barış değil çatışmadır. Süregelen düşmanlıklar ve karşıt çıkarlar devam etmektedir. Bu nedenle, barış amacına, çıkarlarımızı ve ideallerimizi savunacak kadar güçlü ve emin bir Amerika hizmet etmelidir.”⁶⁵⁵ Başkan Bush anlatısını şöyle kuvvetlendirmektedir: “Başarısız olmayacağız ya da bocalamayacağız... Zayıflamayacağız, yorulmayacağız. Bize araçları verin, işi bitirelim.”⁶⁵⁶ Dolayısıyla bu anlatıya göre, Sovyetler tehdidi Soğuk Savaş’ın sona ermesiyle bitmiş, nükleer soykırım ihtimali azalmış ve demokrasiler çoğalmış olsa da dünyada savaş tehdidi olduğu sürece ABD’nin yapacakları henüz bitmemiştir.⁶⁵⁷

Başkanlık Makamı’nı Bush’tan devralan 42. Amerikan Başkanı Bill Clinton (1993-2001) ise, yeni başlayan dönemi “Amerika’yı saran ruhun büyük kriziyle savaşılaçağı”⁶⁵⁸ yani ülkenin düzeleceğini umduğu “ABD’nin yenilenme dönemi” olarak adlandırmıştır.⁶⁵⁹ Başkan’a göre yaşanan büyük krizlerden sonra âdeta “yeniden doğacak olan...umut” (ABD),⁶⁶⁰ belli bir dönem *zamanın müziğinin* “...ardından gitmiş olsa da misyonu zamansızdır.”⁶⁶¹ Soğuk Savaş’ın bitmesiyle artık Sovyetler bir tehdit unsuru olmaktan çıkmıştır ancak Clinton

⁶⁵²George H. W. Bush Presidency, January 31, 1990, a.g.e. [Erişim 09.08.2022].

⁶⁵³George H. W. Bush Presidency, February 9, 1989, a.g.e. [Erişim 09.08.2022].

⁶⁵⁴George H. W. Bush Presidency, September 11, 1990, a.g.e. [Erişim 09.08.2022].

⁶⁵⁵George H. W. Bush Presidency, January 31, 1990, a.g.e. [Erişim 09.08.2022].

⁶⁵⁶George H. W. Bush Presidency, February 9, 1989, a.g.e. [Erişim 09.08.2022].

⁶⁵⁷Presidential Speeches, George H. W. Bush Presidency, January 5, 1993: Address at West Point, <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/january-5-1993-address-west-point> [Erişim 10.08.2022].

⁶⁵⁸Presidential Speeches, Bill Clinton Presidency, November 13, 1993: Remarks to the Convocation of the Church of God in Christ in Memphis, <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/november-13-1993-remarks-convocation-church-god-christ-memphis> [Erişim 10.08.2022].

⁶⁵⁹Presidential Speeches, Bill Clinton Presidency, April 30, 1993: National Service Address, <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/april-30-1993-national-service-address> [Erişim 10.08.2022]; Presidential Speeches, Bill Clinton Presidency, January 20, 1993: First Inaugural, <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/january-20-1993-first-inaugural> [Erişim 10.08.2022].

⁶⁶⁰Presidential Speeches, Bill Clinton Presidency, August 29, 1996: Remarks at the Democratic National Convention, <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/august-29-1996-remarks-democratic-national-convention> [Erişim 12.08.2022].

⁶⁶¹Bill Clinton Presidency, January 20, 1993, a.g.e. [Erişim 10.08.2022].

hâlihazırda “...ticari başarısızlıklar, durağan ücretler, artan eşitsizlik ve... derin bölünmeler nedeniyle zayıflamış bir ekonomiyi,” küreselleşmiş “uluslararası ekonomik rekabetin belirsizliğinde” üstlenmiştir.⁶⁶²

Aday Clinton’un Başkan Bush’a karşı yürüttüğü politika sloganı “Mesele ekonomi, aptal!” olmuştur.⁶⁶³ Başkan Clinton ülkede var olan sıkıntıları “*üçüncü yol*” olarak bilinen ılımlı liberal ilkelerle -tıpkı selefleri gibi- ile iyileştirmeye ve “demokrasiyi canlandırmaya” uğraşmıştır.⁶⁶⁴ Ayrıca Clinton, Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması (NAFTA), Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT) ve Ulusal İhracat Stratejisi gibi ekonomiyi ilgilendiren birtakım açılımlar yapmıştır.⁶⁶⁵ Bununla birlikte Clinton’a göre “ABD’yi yenilemek” sadece ülke içini değil, yurt dışındaki hegemonik konumunu da kapsamaktadır. ABD’nin yeni kaygısı ise küreselleşme ve küreselleşmenin getirdiği tehditler olmuştur. Dolayısıyla O’na göre hegemon olmayan bir ABD âdetâ düşünülemez:

“Amerika’yı yenilemek için, yurt içinde olduğu kadar yurt dışında da zorluklarla mücadele etmeliyiz. Artık dış sorunlar ile iç sorunlar arasında net bir ayrım kalmamıştır. Dünya ekonomisi, dünya çevresi, dünya AIDS krizi, dünya silahlanma yarışı: hepimizi etkiliyor. Bugün, eski bir düzen geçerken, yeni dünya daha özgür ama daha az istikrarlı. Komünizmin çöküşü eski düşmanlıkları ve yeni tehlikeleri ortaya çıkardı. Amerika, yaratılmasında çok emeğimiz olan dünyaya liderlik etmeye devam etmelidir.”⁶⁶⁶

Clinton’un bu anlatısından anlaşılacağı üzere ABD, iç politikasında devam eden sağlık krizi, suç artışı, ırkçılık, orta sınıf kaygıları, federal borç ve ekonomik kriz dışında dış politikada da ABD’nin hegemonik üstünlüğünü müdahaleler yoluyla dünyaya kanıtlama çabasına devam etmiştir. Örneğin, 1988’den itibaren devam eden Somali’deki iç savaşa Bush döneminde 28.000 ABD askerîyle yapılan “*Umudu Geri Kazanma*” (Operation Restore Hope) müdahalesi, Clinton döneminde devam ettirilmiştir. Ancak sekiz Amerikan askerinin ölümü ve öldürülen askerlerin cesetlerinin aşağılanması ABD toplumunda büyük bir kaygıya yol açmış ve müdahale sona

⁶⁶²A.g.e.; Presidential Speeches, Bill Clinton Presidency, December 8, 1993: Remarks on the Signing of NAFTA, <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/december-8-1993-remarks-signing-nafta> [Erişim 10.08.2022].

⁶⁶³ Ross, a.g.e. (2015), s. 292.

⁶⁶⁴Bill Clinton Presidency, January 20, 1993, a.g.e., [Erişim 10.08.2022].

⁶⁶⁵Presidential Speeches, Bill Clinton Presidency, January 25, 1994: State of the Union Address, <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/january-25-1994-state-union-address> [Erişim 10.08.2022].

⁶⁶⁶Bill Clinton Presidency, January 20, 1993, a.g.e. [Erişim 10.08.2022].

endirilerek Amerikan askerleri Somali'den çekilmiştir.⁶⁶⁷ Bu ve bunun gibi ABD imajına zarar veren olaylar nedeniyle Clinton döneminde Amerikan hegemonyasının eleştirilmesi ve sorgulanması devam ediyor da olsa hiçbir ABD başkanı temel hegemonik anlatıdan vazgeçmeyecektir:

“Soğuk Savaş’ın sona ermesiyle birlikte, bazı insanlar artık dünyadaki aktif liderliğimize olan ihtiyacı sorguluyor. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra olduğu gibi, Amerika'nın artık liderlik sorumluluklarından geri çekilebileceğine inanıyorlar. Güvende olmak için sadece kendi sınırlarımızı güvende tutmamız gerektiğini ve sınırlarımızın ötesindeki zorlu liderlik işini başkalarına bırakma zamanının geldiğini savunuyorlar. Kesinlikle katılmıyorum. Soğuk Savaş yerini küresel köye bırakırken, liderliğimize her zamankinden daha fazla ihtiyaç var çünkü sınırlarımızın ötesinde başlayan sorunlar hızla sınır içinde sorunlara dönüşebiliyor. Hepimiz terörizm; etnik, dini ve bölgesel rekabetler; organize suç ve kitle imha silahlarının ve uyuşturucu kaçakçılığının yayılması gibi hoşgörüsüzlüğün ve yıkımın örgütlü güçlerine karşı savunmasızız. Faşizm ve komünizm gibi bu güçler de özgürlük ve demokrasiyi, barışı ve refahı tehdit etmektedir. Ve onlar da Amerikan liderliğini talep ediyorlar.”⁶⁶⁸

Dolayısıyla Başkan Clinton izolasyonizme karşı duran bu tür söylemleriyle ABD'nin ilahi yazgısına atıf yaparak, ABD hegemonyasının tekrar toparlanıp kuvvetlenmesinden yana duruş sergilemiştir. Başka bir açıdan bakıldığında ise küreselleşme, Amerikan müdahaleciliğinin yeni bahanesi gibi durmaktadır ve Başkan, dünyanın her yerinde ABD'nin geri çekilme kaygısını yaşayanlara desteğin devam edeceğini konuşmalarında çoğu kez dile getirmiştir:

“Yurt içinde gücümüzü yenilemek için bu adımları birlikte atarken, yurt dışında liderliğimizi yenileme yükümlülüğümüzden de geri adım atamayız... tüm dünyada demokratik yenilenmeyi, insan haklarını ve sürdürülebilir kalkınmayı desteklemek için daha fazlasını yapmalıyız... Şimdi, ülkemizde Soğuk Savaş ile Amerika'nın dünyanın geri kalanına sırtını dönmesi gerektiğini savunanlar var. Dünyanın dört bir yanındaki birçok kişi, tam da bunu yapacağımızdan korkuyordu. Ama bu görevi, dünyanın geri kalanına angaje olarak ulusumuzu güvende tutmak için hiçbir partizanlık içermeyen bir taahhülle aldım... Ve bu yıl, birlikte çalışmamız, NAFTA'yı yürürlüğe koymamız, ordumuzu güçlü ve hazırlıklı tutmamız, yurt

⁶⁶⁷Presidential Speeches, Bill Clinton Presidency, October 7, 1993: Address on Somalia, <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/october-7-1993-address-somalia> [Erişim 10.08.2022].

⁶⁶⁸Presidential Speeches, Bill Clinton Presidency, November 27, 1995: Address on Bosnia, <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/november-27-1995-address-bosnia> [Erişim 10.08.2022].

dışında demokrasiyi desteklememiz nedeniyle Amerika'nın liderliğini, Amerika'nın angajmanını yeniden tasdik ettik.”⁶⁶⁹

Özetle Clinton döneminde, ABD'nin askerî gücü yeniden kuvvetlendirilerek yurt dışı müdahalelere devam edilmiştir. Özellikle Bosna Savaşı, Amerika Birleşik Devletleri benliğinde, ABD hegemonyasını test eden savaşlardan biri olarak algılanmıştır. Başkan Clinton, konuşmalarında Avrupa'nın istikrarının kendi ulusal güvenliği için “hayati” olduğunu vurgulayarak, Avrupa uluslarına yardım etmek için Bosna'ya müdahale etmeleri gerektiğinin altını çizmektedir. Bunun yanı sıra Başkan, bu işi yapabilecek tek güç olarak tanımladığı NATO'nun lideri olan ABD'nin bu konuda mutlaka inisiyatif kullanması gerekliliğini dile getirmektedir.⁶⁷⁰

Diğer yandan Amerikan toplumunda geçmişteki savaş travmalarının ve yaşanan bunalımın bıraktığı kaygılar nedeniyle ABD yönetimi, yapılan müdahalelerde ihtiyatlı anlatılar seçmektedir. Örneğin 1992'de patlak veren Bosna Savaşı'ndaki barış sürecine ABD, “değerleri ve çıkarları” gereği,” “rolü savaşmak olmadan” katılacağını beyan etmiştir.⁶⁷¹ Başka bir deyişle yaşadığı derin kaygılar içindeki Amerika Birleşik Devletleri, sınırları olduğunun farkına varmıştır: “... bu her sorunu çözebileceğimiz anlamına gelmiyor. ABD dünyanın polisi olamaz ve olmamalıdır. Tüm savaşları sonsuza kadar durduramayız, ancak bazı savaşları durdurabiliriz. Her şeyi yapamayız ama elimizden geleni yapmalıyız.”⁶⁷²

Ancak kaygıları yeniden tetiklememek için seçilen ihtiyatlı anlatılar dahi her zaman olduğu gibi Amerikan istisnacılığına içkindir ve yapılan müdahaleler “öyle olması gerektiği için” ya da “...dünyanın ABD'ye ihtiyacı olduğu için” gibi söylemlerle gerekçelendirilmektedir: “Liderliğimizin, savaşı ve sivil şiddeti durdurma veya önleme mücadelesinden açık bir şekilde haklı çıktığına dair kimsenin şüphesi yoktur. Irak'tan Haiti'ye, Güney Afrika'dan Kore'ye, Orta Doğu'dan Kuzey İrlanda'ya kadar barış ve özgürlük için ayağa kalktık çünkü bu bizim çıkarımıza ve yapılması gereken doğru şey bu...”⁶⁷³

Böylelikle ABD benlik anlatısındaki istisnacılık, mitlerle yeniden üretilerek müdahalelere devam edilmektedir. Örneğin, Başkan Clinton döneminde İrlanda barış sürecine de müdahil olunmuştur. Yani müdahalecilik, ABD'nin hegemonik gerileme kaygılarına karşı bir *koza* olarak kullanılmıştır. Rusya'da demokratik sistem desteklenmiş ve Çin'le asabiyet bağları

⁶⁶⁹Bill Clinton Presidency, January 25, 1994, a.g.e. [Erişim 10.08.2022].

⁶⁷⁰Bill Clinton Presidency, November 27, 1995: a.g.e. [Erişim 10.08.2022].

⁶⁷¹A.g.e.

⁶⁷²A.g.e.

⁶⁷³A.g.e.

kuvvetlendirilmeye çalışılmıştır. Ayrıca bir diğer kaygı sebebi olan nükleer silahlar diğer ülkelerde sınırlandırılmaya çalışılmıştır.

Clinton dönemi ABD iç politikasında ekonomik anlamda nispeten dar boğazdan çıkılmış bir dönem sayılabilir. Zira bu dönemde ekonomi başta olmak üzere eğitim, sağlık, güvenlik vb. pek çok alanda bir dizi reform gerçekleştirilmiştir. Yine bu dönemde ABD’de “...son 28 yılın en düşük işsizlik, enflasyon ve konut kredisi oranlarına” sahip olunmuştur.⁶⁷⁴ Ancak tüm bu gelişmelere rağmen ABD’de tam bir iyileşme olduğu söylenemez. Zira ABD’nin içinde olduğu karanlık günler, gün doğumuna yaklaşmış olsa da “liderliği korumak için hep daha fazlasına ihtiyaç vardır” ve bu nedenle yaşanan zorluklar bitmemiştir. Başkan Clinton bu durumu şöyle ifade etmektedir: “Amerika bu dünyada hâlâ büyük zorluklarla karşı karşıya, ancak onlarla çarpışmayı dört gözle bekliyoruz.”⁶⁷⁵

Bill Clinton’un iki başkanlık döneminden sonra 43. ABD Başkanı George W. Bush (2001-2009) olmuştur. George Bush, 11 Eylül krizi ve ardından gelen Afganistan, Irak müdahalesi gibi oldukça sarsıcı türbülansların yaşandığı bir döneme eşlik etmiştir. Bush iki başkanlık döneminin sonunda, yaşanan müdahalelerin travmasından çıkamamış yılgın bir toplum ve ekonomik gerileme bırakmıştır. Ancak bu krizler Başkan Bush’un konuşmalarında konu edilmiş olsa da yaşanan büyük kaygıların Başkan’ın retoriğinde çok az yer kaplamış olması ilginç bir ayrıntıdır. Bu büyük sarsıntılar ve bunların kaygıları yerine, Bush’un retoriği daha çok sert güce teşvik eden ve ABD’nin hegemonik üstünlüğünü tekrar tekrar üreten anlatılar içermektedir. Açılış konuşmasına dahi bu tür bir retorikle başlayan Başkan Bush, ABD hegemonyasıyla gerilemeye meydan okumaktadır: “Zayıflığın meydan okumasına davetiye çıkarmamak için, savunmamızı meydan okumanın ötesine inşa edeceğiz.”⁶⁷⁶ Zira “...herkes, Amerika'nın zenginliğinin gölgesinde hâlâ derin ihtiyaçların ve gerçek acıların olduğunu...”⁶⁷⁷ bilmektedir.

Ancak Başkan Bush “*Süpermen*’i söylemleriyle uçurmaya çalışsa da ABD toplumu ve siyasal arenasında hissedilen derin kaygı, 11 Eylül saldırılarıyla birlikte tamamen yüzeye çıkmıştır. GWB söylemlerinde yaşanan travmatik kayıpları âdeta geçiştirerek, bu saldırının ABD

⁶⁷⁴Bill Clinton Presidency, August 29, 1996, a.g.e. [Erişim 12.08.2022].

⁶⁷⁵Presidential Speeches, Bill Clinton Presidency, June 10, 1999: Address on the Kosovo Agreement, <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/june-10-1999-address-kosovo-agreement> [Erişim 12.08.2022].

⁶⁷⁶Presidential Speeches, George W. Bush Presidency, January 20, 2001: First Inaugural Address, <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/january-20-2001-first-inaugural-address> [Erişim 12.08.2022].

⁶⁷⁷Presidential Speeches, George W. Bush Presidency, January 29, 2001: Remarks on Faith-Based and Community Initiatives, <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/january-29-2001-remarks-faith-based-and-community-initiatives> [Erişim 12.08.2022].

hegemonyasına ve özgürlük ideolojisine tehdit olarak algılandığının altını çizmektedir. Böylelikle ABD'nin hegemonik konumuna saldıran tehdide geri-meydan okuma Başkan Bush'un anlatılarında bariz bir şekilde açığa çıkar ve yaşanan büyük travma anlatısını geride bırakır:

“Terör saldırıları en büyük binalarımızın temellerini sarsabilir ama Amerika'nın temellerine dokunamaz. Bu eylemler çeliği paramparça etti, ancak Amerikan kararlılığının çeliğini zedeleyemezler... Amerika saldırı için hedef alındı çünkü biz dünyadaki özgürlük ve fırsat için en parlak deniz feneriyiz. Ve hiç kimse o ışığın parlamasına engel olamayacak.”⁶⁷⁸

Yaşanan trajedi neticesinde ülkede her şey bir anda yeniden baş aşağı gitmeye başlamış ve ülkede kaygı düzeyi üst seviyelere çıkmıştır, ancak Başkan Bush'un retoriğinde bu kaygıya nadiren değinilmektedir: “Bu gece toplandığımızda milletimiz savaşta; ekonomimiz resesyonda ve medeni dünya benzeri görülmemiş tehlikelerle karşı karşıyadır...”⁶⁷⁹

Bu kriz ve kaygıların üzerini örtme tavrı, sıklıkla tekrar edilen “her ne pahasına olursa olsun” sözleri ile kuvvetlendirilerek, ölüm ve diğer bedellerin göze alındığı/alınması gerektiği vurgusuna haizdir.⁶⁸⁰ Başkan'ın retoriğinde sürekli olarak hatırlatılan nokta, ABD'nin ne kadar güçlü olduğudur. Bush'un bu tür retorik seçimi, ülkedeki güçsüzlüklerin utancından kaçarak üzerini örtmek arzusu olarak okunabilir.

Teröre karşı savaşta kimin tahakküm sahibi olduğunu göstermenin bedeli ne olursa olsun, Bush'a göre ABD bu bedeli ödemeye hazırdır.⁶⁸¹ Zira hayatını feda etmesi beklenen başkanın kendisi ya da yakın bir akrabası değildir, feda edilen Amerikan toplumdur.⁶⁸² Uğruna ölmek fedakârlığı, yaşanan trajedi dolayısıyla bir çeşit intikam arzusuyla⁶⁸³ Amerikalılar'dan isteniyor olsa da diğer yandan Başkan Bush'un söylemlerinde Amerikan hegemonyası ana tema olarak belirmektedir:

⁶⁷⁸Presidential Speeches, George W. Bush Presidency, September 11, 2001: Address to the Nation on the Terrorist Attacks, <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/september-11-2001-address-nation-terrorist-attacks> [Erişim 12.08.2022].

⁶⁷⁹Presidential Speeches, George W. Bush Presidency, January 29, 2002: State of the Union Address, <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/january-29-2002-state-union-address> [Erişim 12.08.2022].

⁶⁸⁰A.g.e.

⁶⁸¹A.g.e.

⁶⁸²Presidential Speeches, George W. Bush Presidency, September 22, 2001: Address on the U.S. Response to the Attacks of September 11, <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/september-22-2001-address-us-response-attacks-september-11> [Erişim 12.08.2022].

⁶⁸³A.g.e.

“Tarih milletimizi harekete geçirdi. Tarih önümüze büyük bir meydan okuma koydu: Eşsiz konumu ve gücü ile Amerika terör karşısında gözünü yumacak mı, yoksa daha özgür, daha medeni bir dünyaya mı önderlik edeceğiz? Tek bir cevap var: Bu büyük ülke dünyayı emniyete, güvenliğe, barışa ve özgürlüğe götürecektir.”⁶⁸⁴

ABD’nin yeni düşmanı “terör”dür ve tehlikeler henüz geçmemiştir.⁶⁸⁵ Yeni dönemde amaç, “terör planlarını bozarak, teröristleri adalete teslim” etmek ve onların “dünyayı tehdit etmelerine” engel olmaktır.⁶⁸⁶ ABD tarafından teröre karşı tüm dünyada açılan savaş, Afganistan, Somali, Irak, İran, Kuzey Kore ve Pakistan’daki teröristleri/dünya barışını tehdit eden rejimleri kapsayan “Şer Eksen”inden (Axis of Evil) oluşmaktadır.⁶⁸⁷ Bu tehlikeyle savaşmak da her zaman olduğu gibi “kendinden daha büyük hedeflere hizmet eden”⁶⁸⁸ ‘*Supermen*’in⁶⁸⁹ sorumluluğundadır. Çünkü “her kıtada özgür ve açık toplumları teşvik ederek barışı” genişletmek, “adil barışı inşa etmek Amerika’nın fırsatı ve Amerika’nın görevidir.”⁶⁹⁰

Terörle savaşta üç amaç belirlenmiştir: “savaşı kazanmak, vatani korumak ve ekonomiyi canlandırmak”⁶⁹¹ Ekonomi önemlidir zira savaşlar oldukça maliyetlidir ve ABD savunma harcamaları son yirmi yılın en yüksek oranına çıkarılmıştır. Bunun yanı sıra ABD’de ekonomik sıkıntılar devam etmekte, işsizlik sorunu, sağlık sistemi krizi için çareler aranmakta, AIDS’le ve uyuşturucuyla savaş, çevre kirliliği, iklim krizi gibi sorunlar hükümet politikalarının temelini oluşturmaktadır.⁶⁹²

⁶⁸⁴Presidential Speeches, George W. Bush Presidency, June 7, 2002: Address to the Nation on the Department of Homeland Security, <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/june-7-2002-address-nation-department-homeland-security> [Erişim 12.08.2022].

⁶⁸⁵Presidential Speeches, George W. Bush Presidency, June 1, 2002: Graduation Speech at West Point, <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/june-1-2002-graduation-speech-west-point> [Erişim 13.08.2022].

⁶⁸⁶George W. Bush Presidency, January 29, 2002, a.g.e. [Erişim 13.08.2022].

⁶⁸⁷A.g.e.

⁶⁸⁸A.g.e.

⁶⁸⁹Hiçbir ABD başkanı Amerika Birleşik Devletleri hakkında bu tarz yakıştırmalarda bulunmaz. Ancak başkanların retoriklerde resmettikleri ABD, âdeta “*Süpermen*” karakterine benzemektedir. Bu nedenle karakter çalışmada eleştiri mahiyetinde kullanılmaktadır. Örneğin George W. Bush’un şu sözlerine bkz. “Teröre karşı savaşımız iyi başladı, ancak daha yeni başladı. Bu kampanya bizim zamanımızda bitmeyebilir; yine de öyle olmalı ve bizim gözetimimizde yürütülecek. Bir an bile durmamalıyız. Şimdi durursak, terör kamplarını sağlam ve terör devletlerini kontrolsüz bırakırsak, güven duygumuz sahte ve geçici olur. Tarih Amerika’yı ve müttefiklerimizi harekete geçmeye çağırdı ve özgürlük mücadelesinde savaşmak hem bizim sorumluluğumuz hem de ayrıcalığımızdır.” Alıntı için lütfen bkz.: George W. Bush Presidency, January 29, 2002, a.g.e. [Erişim 12.08.2022].

⁶⁹⁰George W. Bush Presidency, June 1, 2002, a.g.e. [Erişim 13.08.2022].

⁶⁹¹George W. Bush Presidency, January 29, 2002, a.g.e. [Erişim 13.08.2022].

⁶⁹²A.g.e.; Presidential Speeches, George W. Bush Presidency, January 28, 2003: State of the Union Address, <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/january-28-2003-state-union-address> [Erişim 13.08.2022].

Ancak tahmin edileceği üzere Başkan Bush döneminde dış politika ön plandadır. Öyle ki yaşanan olağanüstü durum ve çatışmalar nedeniyle Bush'un konuşmalarında ülke içi politik konular, dış müdahalelerle yer değiştirmiştir. Zira Bush'tan önceki başkan konuşmalarında ağırlıklı olarak ve ilk önce iç politik sıkıntılara değinilmekte, reform önerileri sunulmakta ve son olarak dış politika konularına girilmektedir. Ancak Başkan Bush döneminde bu gelenek değişmiştir, Bush öncelikli ve ağırlıklı olarak dış politika ve müdahale konularına değindikten sonra iç politik meselelere geçmektedir.⁶⁹³

11 Eylül'ün ikinci senesinde Irak'a yapılacak müdahale için zemin hazırlanmaya çoktan başlanmıştır ve Başkan Bush daha sonra çok ünlenecek o konuşmayı yapmaktadır:

“Saddam Hüseyin senelerdir çok ileri gitti, kitle imha silahları inşa etmek ve tutmak için muazzam meblağlar harcadı, büyük riskler aldı. Ama neden? Tek olası açıklama, bu silahlar için sahip olabileceği tek olası kullanım, hükmetmek, korkutmak veya saldırmaktır. Nükleer silahlarla veya tam bir kimyasal ve biyolojik silah cephaneliği ile Saddam Hüseyin, Orta Doğu'daki (toprak) zapt etme hırslarını sürdürebilir ve o bölgede ölümcül bir kargaşa yaratabilir.”⁶⁹⁴

Böylelikle ABD siyaset arenasında bu tür anlatılarla müdahale gerekçeleri sunulmaktadır. Afganistan'ın ardından gelen Irak müdahalesiyle savaş kaygısı toplumu ve siyaset sahnesini sarmıştır. Başkan Bush'un ABD'nin hegemonik gücüne yaptığı vurguyu bir kenara bırakırsak nadiren başvurduğu kaygı retoriği ise şöyledir:

“Amerikalılar'ı savaşa göndermek bir başkanın verebileceği en derin karardır. Savaş teknolojileri değişti; savaşın riskleri ve acıları değişmedi. Riske giren cesur Amerikalılar için hiçbir zafer üzüntüden muaf değildir. Bu millet isteksiz olarak savaşıyor, çünkü bedelini biliyoruz ve her zaman gelecek olan yas günlerinden korkuyoruz.”⁶⁹⁵

Dolayısıyla Afganistan ve Irak müdahalelerine “keder içinde” olduğu halde devam eden ABD, asabiyetine dâhil olan müttefiklerine de “ya teröristlerle ya da bizimle olursunuz” söyleminde

⁶⁹³Örneğin bkz. Presidential Speeches, George W. Bush Presidency, January 20, 2004: State of the Union Address, <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/january-20-2004-state-union-address> [Erişim 13.08.2022]; Presidential Speeches, George W. Bush Presidency, January 20, 2005: Second Inaugural Address, <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/january-20-2005-second-inaugural-address-0> [Erişim 13.08.2022]; Presidential Speeches, George W. Bush Presidency, January 31, 2006: State of the Union Address, <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/january-31-2006-state-union-address> [Erişim 13.08.2022].

⁶⁹⁴George W. Bush Presidency, January 28, 2003, a.g.e. [Erişim 13.08.2022].

⁶⁹⁵A.g.e.

bulunarak rest çekmektedir.⁶⁹⁶ Bush'un deyimiyle barışı arzulayan ABD'ye "savaş dayatılmaktadır" ya da "barış için savaşılmaktadır."⁶⁹⁷ Bush, verdiği kararları ısrarlı bir şekilde onaylatma arzusundadır ve O'nun müdahalelere dair retoriği "ABD hegemonyasına ve ideolojisine karşı açılan savaş" temasıyla doludur. Zira ABD hegemonyası, Amerikan benliğinin âdeta kırmızı çizgisidir ve 11 Eylül vakası ABD hegemonyasına açılan bir savaş olarak okunmuştur: "Düşmanlarımız niyetleri konusunda oldukça açık. İlmli hükümetleri devirmek ve ülkemize yeni saldırılar planlamak ve yürütmek için güvenli limanlar kurmak istiyorlar. Amerikalılar'ı öldürerek ve terörize ederek, ülkemizi dünyadan çekilmeye ve özgürlük davasını terk etmeye zorlamak istiyorlar."⁶⁹⁸ Ancak Başkan Bush'un makamındaki ikinci döneminde durum beklediği gibi gitmeyince sorgulanmaya başlayan müdahaleler kaygı anlatılarını biraz daha artırmıştır:

"Saddam'ın devrilmesinden bu yana, tarihimizdeki diğer savaşlar gibi bu savaş da zorlu geçti. Amerikan birliklerinin şehir baskınlarında ve çöl devriyelerinde, Saddam yönetimine sadık olanlarla ve yabancı teröristlerle savaşma misyonu, tehlike, acı ve kayıp getirdi. Bu kayıp tüm ulusumuzda kedere yol açtı ve bazılarına göre sorunları çözmekten çok, daha çok sorun çıkarıp çıkarmadığımızı sorgulamasına neden oldu."⁶⁹⁹

Bütün bunların yanı sıra ABD, Wall Street kriziyle bir anda tekrar sarsılınca, ekonomideki gerileme tekrar tetiklenmiş ve ABD halkındaki kaygı siyasal arenaya yansımıştır: "...ekonomimiz bir belirsizlik döneminden geçiyor... Ülkemizdeki mutfak masalarında ekonomik geleceğimiz ile ilgili bir endişe var."⁷⁰⁰ Başkan Bush'a göre bu ekonomik gerileme, tüm dünyayı sarabilir bir tehlikedir: "Amerika bu on yılda belirsizlik veya zayıflık gösterirse,

⁶⁹⁶Presidential Speeches, George W. Bush Presidency, July 17, 2004: Remarks on National Security and the War Effort, <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/july-17-2004-remarks-national-security-and-war-effort> [Erişim 13.08.2022].

⁶⁹⁷George W. Bush Presidency, January 28, 2003, a.g.e. [Erişim 13.08.2022].

⁶⁹⁸Presidential Speeches, George W. Bush Presidency, January 23, 2007: State of the Union Address, <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/january-23-2007-state-union-address> [Erişim 13.08.2022].

⁶⁹⁹Presidential Speeches, George W. Bush Presidency, December 19, 2005: Address on Renewal in Iraq, <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/december-19-2005-address-renewal-iraq> [Erişim 13.08.2022].

⁷⁰⁰Presidential Speeches, George W. Bush Presidency, January 28, 2008: State of the Union Address, <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/january-28-2008-state-union-address> [Erişim 13.08.2022]; Presidential Speeches, George W. Bush Presidency, October 3, 2008: Remarks on Emergency Economic Stabilization Act of 2008, <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/october-3-2008-remarks-emergency-economic-stabilization-act> [Erişim 13.08.2022]; Presidential Speeches, George W. Bush Presidency, November 13, 2008: Speech on Financial Markets and the World Economy, <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/november-13-2008-speech-financial-markets-and-world-economy> [Erişim 13.08.2022].

dünya trajediye doğru sürüklenecek...”tir.⁷⁰¹ Diğer yandan Amerikan istisnacılığı ve müdahaleciliği bir koza işlevi görmeye devam etmektedir ve ABD bunun için güç gösterisini sürdürmektedir. Bu anlatılara göre Amerika Birleşik Devletleri müdahaleciliğiyle tüm dünyayı iyileştirmektedir:

“Afganistan, Taliban'ın El Kaide'yi barındırdığı ve kadınları sokaklarda taşıdığı bir ulustan, terörle mücadele eden ve kızları okula gitmeye teşvik eden genç bir demokrasiye geçti. Irak, acımasız bir diktatörlükten ve Amerika'nın yeminli bir düşmanından Orta Doğu'nun kalbindeki bir Arap demokrasisine ve ABD'nin bir dostuna dönüştü.”⁷⁰²

Yaşanan bu krizlerle dolu dönemden sonra Barack Obama (2009-2017) başkan seçildiğinde Bush, yeni başkanın işinin çok da kolay olmadığını dile getirecektir. Zira Bush durgun bir ekonomiyi devralmış ve ardında yine durgun bir ekonomi bırakmıştır.⁷⁰³ 44. Başkan Obama göreve geldiğinde, bu ekonomik kaygının bilincinde olarak şöyle söylemektedir: “Şu anda izleyen birçok Amerikalı için ekonomimizin durumunun herkesin üzerinde yükselen bir kaygı yarattığını biliyorum ve haklı olarak da öyle...”⁷⁰⁴ Dolayısıyla Başkan Obama, Başkan Bush’tan farklı olarak kaygıyı daha çok itiraf etmektedir: “...yarının getireceği zorlukların hayatımızın en büyükleri olduğunu biliyoruz - iki savaş, tehlikede bir gezegen, bir yüzyılın en kötü mali krizi.”⁷⁰⁵ Ancak Başkan’a göre ABD ekonomisi elbette “bir gecede düşüşe geçmemiş” ve ABD’nin sorunları “...konut piyasası çöktüğünde ya da borsa çöktüğünde başlamamıştır.”⁷⁰⁶ Ekonomik kaygının gerçek suçlusu “küreselleşme” ve onun yol açtığı hiç

⁷⁰¹Presidential Speeches, George W. Bush Presidency, September 3, 2004: Remarks at the Republican National Convention, <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/september-3-2004-remarks-republican-national-convention> [Erişim 13.08.2022].

⁷⁰²Presidential Speeches, George W. Bush Presidency, January 15, 2009: Farewell Address to the Nation, <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/january-15-2009-farewell-address-nation> [Erişim 13.08.2022].

⁷⁰³Presidential Speeches, George W. Bush Presidency, January 12, 2009: Final Press Conference, <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/january-12-2009-final-press-conference> [Erişim 13.08.2022].

⁷⁰⁴Presidential Speeches, Barack Obama Presidency, February 24, 2009: Address Before a Joint Session of Congress, <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/february-24-2009-address-joint-session-congress> [Erişim 14.08.2022].

⁷⁰⁵Presidential Speeches, Barack Obama Presidency, November 4, 2008: Remarks on Election Night, <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/november-4-2008-remarks-election-night> [Erişim 14.08.2022].

⁷⁰⁶Barack Obama Presidency, February 24, 2009, a.g.e. [Erişim 14.08.2022].

bitmeyen değişimlerdir. Zira bu değişimler sadece ABD'yi sarsmamıştır ve devletlere ekonomileri büyürken de etki eden faktörlerdendir.⁷⁰⁷

Diğer yandan Bush yönetiminde alınan müdahale kararlarını eleştiren ve ihtiyatlı diplomatik politikalar yürütmek konusunda kararlı görünen Başkan Obama, gerilemeyi kabul etmekle birlikte retoriğinde selefleri gibi Amerikan istisnacılığını tekrar üretmekte ve hegemonyaya vurgu yapmaktadır: "...dünyada Amerika örneğinden daha kuvvetli bir güç yoktur... biliyoruz ki Amerika bu yüzyılın tehditleriyle tek başına yüzleşemez, ama dünya da onlarla Amerika olmadan baş edemez... dünyamızı iyi ya da kötü yönde şekillendirme yeteneği bizim elimizdedir."⁷⁰⁸ Dolayısıyla asabiyet bağları kuvvetlendirilmelidir: "Terörizmden nükleer silahların yayılmasına, salgın hastalıklardan siber tehditlere ve ezici yoksulluğa kadar 21. yüzyılın zorluklarına göğüs germek için eski ittifakları güçlendirecek, yenilerini oluşturacak ve ulusal gücümüzün tüm unsurlarını kullanacağız."⁷⁰⁹

Konuşma kesitlerinden anlaşıldığı üzere Başkan Obama, diğer başkanlardan biraz daha farklı bir dil kullanıyor olsa da daha önce de belirtildiği gibi, istisnacılık anlatısı başkandan başkana değişmemektedir. Başkan Obama Amerikan benliğinde kemikleşmiş hegemonik anlatıya ve gerilemenin inkârına dair şu sözleri eklemektedir: "Amerika ekonomisinin gerilemede olduğunu iddia eden herkes kurgu satıyor."⁷¹⁰ Çünkü ABD, hâlâ dünyanın "kışkırdığı/imrendiği" güçtür ve "markalaşmış bir demokrasiye sahiptir."⁷¹¹

Ancak bu anlatılara rağmen, gerçekler sürekli yüzeye vurmaya devam etmektedir. Afganistan ve Irak müdahalelerinin bedeli ABD için oldukça ağırdır: "Irak ve Afganistan'daki savaşın tüm maliyetini içeriyor. 7 yıldır savaşta olan bir milletiz. Artık bedelini saklamayacağız."⁷¹² Dolayısıyla Irak müdahalesinin bu ağır bedeli ve diğer ülkelerin tepkileri nedeniyle Aralık 2009'da Irak'tan çekilme başlamış ve bu çekilme 2011 Aralık ayında sona ermiştir. Böylelikle ABD için büyük bir endişe sebebi sonlandırılmaktadır:

"Irak savaşıyla ilgili iç burkan tartışma iyi biliniyor ve burada tekrarlanmasına gerek yok... Bugün, olağanüstü maliyetlerden sonra Irak savaşını sorumlu bir şekilde sona erdiriyoruz. Önümüzdeki yaz

⁷⁰⁷Presidential Speeches, Barack Obama Presidency, January 12, 2016: 2016 State of the Union Address, <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/january-12-2016-2016-state-union-address> [Erişim 16.08.2022].

⁷⁰⁸Barack Obama Presidency, February 24, 2009, a.g.e. [Erişim 14.08.2022].

⁷⁰⁹A.g.e.

⁷¹⁰Barack Obama Presidency, January 12, 2016, a.g.e. [Erişim 16.08.2022].

⁷¹¹A.g.e.

⁷¹²Barack Obama Presidency, February 24, 2009, a.g.e. [Erişim 14.08.2022].

sonuna kadar muharebe tugaylarımızı, 2011 yılı sonuna kadar da tüm birliklerimizi Irak'tan çekeceğiz... Irak'ı başarılı bir şekilde halkına bırakıyoruz.”⁷¹³

Afganistan müdahalesinde de durum iyiye gitmemektedir: “...Afganistan'daki durum kötüleşti.”⁷¹⁴ Taliban ve El Kaide'nin birleşerek yeniden ortaya çıkması dolayısıyla “... kanserin bir kez daha o ülkeye yayılmasını önlemek için” Afganistan'a yeniden takviye kuvveti gönderilmiştir.⁷¹⁵ Dolayısıyla ABD tarafından yapılan her müdahale, toplumda ve siyasi arenada insanları Vietnam Savaşı'nın travmalarına geri döndürmekte ve kaygıyı yükseltmektedir.⁷¹⁶ Bunun yanı sıra her geçen gün toplumsal bölünme artmakta ve bu da siyaset arenasına olumsuz yansımaktadır: “...Daha da kötüsü, vatandaşlarımız arasında daha fazla bölünme, hükümetimize daha fazla güvensizlik ekliyor... Ne yazık ki, 11 Eylül'den sonra hissettiğimiz birliğin bir kısmı dağıldı... Korkuyu ve bölünmeyi geride bırakalım...”⁷¹⁷

Amerikan toplumu, devletin biyografik anlatılarıyla çelişen müdahalelerden doğan maddi, manevi kayıplardan ve içerideki istikrarsızlıklar dolayısıyla devlete olan güvenini yitirmiştir. Başkan Obama bu durumu şu sözlerle vurgulamaktadır: “Ne yazık ki çok sayıda vatandaşımız, en büyük kurumlarımızın – şirketlerimiz, medyamız ve evet, hükümetimiz – hâlâ aynı değerleri yansıttığına olan inancını kaybetti... Etrafta bu kadar kinizm olmasına şaşmamalı. Bu kadar çok hayal kırıklığı olmasına şaşmamalı... Ve şu anda, değişebileceğimize ya da benim yapabileceğime inanıp inanmadıklarından emin olmayan birçok Amerikalı olduğunu biliyorum...”⁷¹⁸

Tüm bu gelişmelerin yanı sıra Obama döneminde Çin, Hindistan, Almanya gibi yükselen güçler trendi ABD'nin liderliğini elinden almakla tehdit etmekte ve hegemonyası için derin kaygı uyandırmaktadır:

“Görüyorsunuz, Washington bize on yıllardır, sorunlar daha da kötüleşirken bile beklememizi söylüyor. Bu arada Çin, ekonomisini yenilemeyi beklemiyor. Almanya beklemiyor. Hindistan beklemiyor. Bu milletler, hareketsiz durmuyorlar. Bu milletler ikincilik için oynamıyorlar. Matematik ve bilime daha

⁷¹³Presidential Speeches, Barack Obama Presidency, December 1, 2009: Speech on Strategy in Afghanistan and Pakistan, <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/december-1-2009-speech-strategy-afghanistan-and-pakistan> [Erişim 14.08.2022].

⁷¹⁴A.g.e.

⁷¹⁵A.g.e.

⁷¹⁶A.g.e.

⁷¹⁷Presidential Speeches, Barack Obama Presidency, January 27, 2010: 2010 State of the Union Address, <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/january-27-2010-2010-state-union-address> [Erişim 14.08.2022].

⁷¹⁸A.g.e.

fazla önem veriyorlar. Altyapılarını yeniden inşa ediyorlar. Temiz enerjiye ciddi yatırımlar yapıyorlar çünkü bu işleri istiyorlar. Amerika Birleşik Devletleri için ikinciliği kabul etmiyorum. Ne kadar zor olursa olsun, tartışmalar ne kadar rahatsız edici ve çekişmeli olursa olsun, büyümemizi engelleyen sorunları çözme konusunda ciddileşmenin zamanı geldi.”⁷¹⁹

Obama tarafından hegemonya adaylarına meydan okuma şu sözlerle sürdürülmektedir:

“Size daha önce Amerika'nın ekonomik gerilemesiyle ilgili tüm konuşmaların politik palavra olduğunu söyledim. Düşmanlarımızın güçlendiği ve Amerika'nın zayıfladığı hakkında duyduğunuz tüm retorikler de öyle. Size bir şey söyleyeyim. Amerika Birleşik Devletleri dünyadaki en güçlü ulustur. Dönem... Dönem... Dönem olarak bile yakın bile değil. Yakın bile değil... Yakın bile değil... Ordumuza sonraki sekiz ülkenin toplamından daha fazla harcıyoruz. Birliklerimiz dünya tarihindeki en iyi savaş gücüdür. Hiçbir ulus bize ya da müttefiklerimize doğrudan saldırmaz, çünkü kendilerini mahvetmenin yolunun bu olduğunu bilirler. Anketler, dünya genelindeki konumumuzun, bu göreve seçildiğim zamandan daha yüksek olduğunu gösteriyor ve önemli uluslararası meseleler söz konusu olduğunda, dünya insanları liderlik için Pekin'e veya Moskova'yı değil-bizi ararlar.”⁷²⁰

Başkan Obama dört senelik başkanlık dönemi sonunda tekrar eden seçimlerde de bu anlatıyı devam ettirerek, ABD için önemli olanın güçler rekabetinde kazanmak ve liderliğini korumak olduğunu altını çizmektedir:

“Şu anda söz konusu olan bir sonraki seçimi kimin kazanacağı değil – sonuçta, daha yeni bir seçim geçirdik. Söz konusu olan, yeni işlerin ve endüstrilerin bu ülkede mi yoksa başka bir yerde mi kök salacağıdır... Amerika'yı sadece bir harita üzerinde değil, aynı zamanda dünyanın ışığı yapan liderliği sürdürüp sürdürmememizdir.”⁷²¹

Dolayısıyla ikinci başkanlık dönemine gelindiğinde Obama'ya göre ABD “yeni tehditler ve yeni zorluklar dünyasında, sınanmış ve kanıtlanmış lider” olmaya devam etmektedir.⁷²² Ancak hegemonik söylemden asla taviz verilmese de bir yandan krizler derinleşmektedir:

⁷¹⁹A.g.e.

⁷²⁰Barack Obama Presidency, January 12, 2016, a.g.e. [Erişim 16.08.2022].

⁷²¹Presidential Speeches, Barack Obama Presidency, January 25, 2011: 2011 State of the Union Address, <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/january-25-2011-2011-state-union-address> [Erişim 15.08.2022].

⁷²²Presidential Speeches, Barack Obama Presidency, September 6, 2012: Nominee Acceptance Speech at 2012 Democratic National Convention, <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/september-6-2012-nominee-acceptance-speech-2012-democratic> [Erişim 15.08.2022].

“...kaydettiğimiz tüm ilerlemeler için zorluklar devam ediyor. Terör komploları durdurulmalı. Avrupa'nın krizi kontrol altına alınmalı. Ne İsrail'in güvenliğine olan bağlılığımız ne de barış arayışımız sarsılmamalı. İran hükümeti, nükleer emellerine karşı birlik içinde kalan bir dünyayla yüzleşmeli. Arap dünyasını kasıp kavuran tarihi değişim, bir diktatörün demir yumruğuyla veya aşırılık yanlılarının nefretiyle değil, bugün burada kutladığımız aynı haklara ulaşan sıradan insanların umutları ve özelemleriyle tanımlanmalıdır.”⁷²³

Diğer yandan Orta Doğu'da başlayan Arap Ayaklanmaları dolayısıyla Orta Doğu'da demokrasinin canlanacağı yanılsamasına düşülmüştür. Nitekim Libya'da Muammer Kaddafi rejimine bu nedenle müdahale edilmiştir. Suriye'de başlayan iç karışıklık nedeniyle Esad yönetimine karşı yaptırımlar uygulanmıştır. Bahreyn, Mısır ve Tunus'a demokrasi için finansal destekler verilmiş, İran'a karşı yaptırımlara başlanmıştır ve İsrail-Filistin meselesine tekrar odaklanılmıştır. Bunun yanı sıra Amerikan birlikleri 2011 Temmuz'da Afganistan'dan yavaş yavaş çekilmektedir.⁷²⁴ Ancak tüm bunlar ABD liderliğinin her zamankinden daha çok sorgulanmasına yol açmıştır. Obama'nın sözleriyle: “...bu on yıllık savaş, birçok kişinin ABD'nin dünya çapındaki angajmanının doğasını sorgulamasına neden olmuştur.”⁷²⁵

Dünyada artan istikrarsızlıklar ve kaosu yanı sıra, ABD'de neredeyse ikinci ekonomik buhrana yol açan Wall Street Krizi, 8 milyondan fazla insanın işini kaybetmesine sebep olmuş ve çok sayıda işletme iş yerini kapatmıştır. Bunun yanı sıra Meksika Körfezi'nde bulunan Deepwater Horizon BP sondaj kulesinde meydana gelen patlama neticesinde yayılan geniş çaptaki petrol sızıntısı, büyük bir çevre felaketine yol açmıştır. Silahlı saldırıların trajedisinden de kurtulamayan ABD'de Obama döneminde dört kez kitlesel silahlı saldırı eylemi düzenlenmiştir. Özetle ülkede ekonomik kriz, gelir eşitsizlikleri, vergi krizi, işsizlik, göçmen sorunu, silahlı saldırılar, enerjide dışa bağımlılık, eğitim ve sağlık krizleri, ırkçılık, iklim değişikliği ve çevre kirliliği gibi pek çok sorun aynen devam etmektedir. Bunun yanı sıra dış politikada küreselleşmenin olumsuz etkileriyle savaştan ABD'nin terörle mücadelesi de devam etmektedir. ABD, Afganistan ve Irak'taki geri çekilmeye rağmen IŞİD ve El Kaide ile savaşmaktadır.⁷²⁶ Obama'ya göre tüm bu krizler neticesinde ülkede baş gösteren kaygıda en

⁷²³A.g.e.

⁷²⁴Presidential Speeches, Barack Obama Presidency, May 19, 2011: Speech on American Diplomacy in the Middle East and North Africa, <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/may-19-2011-speech-american-diplomacy-middle-east-and-north> [Erişim 15.08.2022]; Presidential Speeches, Barack Obama Presidency, June 22, 2011: Remarks on the Afghanistan Pullout, <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/june-22-2011-remarks-afghanistan-pullout> [Erişim 15.08.2022].

⁷²⁵A.g.e.

⁷²⁶Presidential Speeches, Barack Obama Presidency, April 28, 2010: Remarks on Wall Street Reform, <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/april-28-2010-remarks-wall-street-reform> [Erişim 14.08.2022]; Presidential Speeches, Barack Obama Presidency, June 15, 2010: Speech on the BP Oil Spill,

can alıcı nokta, ABD’de ortak amaç duygusunun yitirilmiş olmasıdır: “Son sekiz yılda kaybedilenlerin bir kısmı, yalnızca kaybedilen ücretlerle veya daha büyük ticaret açıklarıyla ölçülemez. Aynı zamanda kaybedilen ortak amaç duygumuzdur- yüksek amaç duygumuz. Ve yeniden canlandırmamız gereken şey bu.”⁷²⁷

Bunun neticesinde içeride veya dışarıda ne tür krizler geçiriliyor olursa olsun her ABD başkanının reçetesi olan istisnacılığa geri dönmektedir:

“Ülkemiz için zor yıllar. Ama biz Amerikalıyız. Yaşadığımız zamanlardan daha sertiz ve politikamızdan daha büyüğüz. O halde anı tanıyalım. Haydi işe koyulalım ve dünyaya Amerika Birleşik Devletleri'nin neden dünyadaki en büyük ulus olarak kaldığını bir kez daha gösterelim.”⁷²⁸

Bu dönemde yaşanan türbülanslarla kendi yetersizliklerini gören ABD’nin güttüğü hegemonik pozisyonu koruma politikası ise biraz değişmektedir. Zira Obama döneminde ülke içindeki gelişmelerin, ABD hegemonyası için önemi anlaşılmış ve biraz daha içe dönmeye başlanmıştır. “Amerika, tarihimiz boyunca, kendi özgürlük ve güvenliğimizle olan bağlantılarını anlayarak, denizaşırı ülkelerde özgürlük ve insan onurunu geliştirmenin yükünü taşımaya istekli olmuştur. Ancak, ulusumuzun yurt dışındaki gücünün ve etkisinin, ülke içindeki refahımıza sıkı sıkıya bağlı olması gerektiğini de anladık.”⁷²⁹ Dolayısıyla artık hegemon olabilmek için içe yönelmeye ihtiyaç vardır: “...polis olmadan Amerika'yı nasıl güvende tutacağız ve dünyaya nasıl liderlik edeceğiz?”⁷³⁰ Bir anlamda ABD dünyaya neden dünyadaki en büyük ulus olduklarını hatırlatmak için hegemonik hedeflerine devam ederken, tekrar büyük olabilmek için önce “Süpermen” olamayacağını kabul etmekte ve içe dönmektedir.

<https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/june-15-2010-speech-bp-oil-spill> [Erişim 15.08.2022]; Presidential Speeches, Barack Obama Presidency, December 16, 2012: Remarks on Sandy Hook Elementary Shootings, <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/december-16-2012-remarks-sandy-hook-elementary-shootings> [Erişim 15.08.2022]; Presidential Speeches, Barack Obama Presidency, February 13, 2013: 2013 State of the Union Address, <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/february-13-2013-2013-state-union-address> [Erişim 15.08.2022]; Barack Obama Presidency, January 12, 2016, a.g.e. [Erişim 16.08.2022].

⁷²⁷Presidential Speeches, Barack Obama Presidency, August 28, 2008: Acceptance Speech at the Democratic National Convention, <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/august-28-2008-acceptance-speech-democratic-national> [Erişim 14.08.2022].

⁷²⁸Presidential Speeches, Barack Obama Presidency, September 8, 2011: Address to Congress on the American Jobs Act, <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/september-8-2011-address-congress-american-jobs-act> [Erişim 15.08.2022].

⁷²⁹Presidential Speeches, Barack Obama Presidency, August 31, 2010: Address on the End of the Combat Mission in Iraq, <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/august-31-2010-address-end-combat-mission-iraq> [Erişim 15.08.2022].

⁷³⁰Barack Obama Presidency, January 12, 2016, a.g.e. [Erişim 16.08.2022].

Yani ABD benliğinin bel kemiği istisnacı anlatısından vazgeçilmese de Obama döneminin sonlarına doğru yeni bir hegemonya tanımı yapılmaktadır:

“...krize giren her ülkeyi en iyi niyetle olsa bile devralmaya ve yeniden inşa etmeye çalışamayız. Bu liderlik değil, bu, sonunda bizi zayıflatacak olan Amerikan kanını ve hazinesini akıtan bir bataklığın reçetesidir. Vietnam'ın dersi; Irak'ın dersi bu -- ve bunu şimdiye kadar öğrenmiş olmamız gerekirdi... Mesele şu ki, 21. yüzyılda Amerikan liderliği dünyanın geri kalanını -teröristleri öldürdüğümüz durumlar hariç- görmezden gelmek ya da toplumun çözülmekte olduğu her şeyi işgal edip yeniden inşa etmek arasında bir seçim yapmak değildir. Liderlik, askerî gücün akıllıca uygulanması ve dünyayı doğru sebeplerin arkasında toplamak anlamına gelir. Dış yardımımızı ayrı bir şey olarak değil, hayırseverlik olarak değil, ulusal güvenliğimizin bir parçası olarak görmek demektir.”⁷³¹

Obama döneminde başlayan bu “ABD her şeye yetişemez” mantığı, 45. Başkan Donald Trump döneminde (2017-2021) izolasyonizm ve korumacılığa doğru bir kayma yaşamıştır. Bu anlayışla Başkan Donald Trump, askerî müdahalelerden kaçınmıştır: “...intikam, direniş ve cezalandırma siyasetini reddetmeli ve sınırsız iş birliği, uzlaşma ve kamu yararı potansiyelini benimsemeliyiz... Büyüklük veya kördüğüm, sonuçlar veya direniş, öngörü veya öç alma, inanılmaz ilerleme veya anlamsız yıkım arasında seçim yapmalıyız.”⁷³²

Başkan Trump'ın Amerika Birleşik Devletleri'nin çıkarlarını önceleyen, içe kapanmacı yolu “Önce Amerika” ya da “...Amerika'yı her zaman ilk sıraya koyacağım.”⁷³³ gibi anlatılarıyla görünür olmaktadır. Bunun yanı sıra Başkan Trump ABD'nin taşıdığı ağır yükleri sürekli olarak dile getirerek, diğer devletlere sürekli olarak kendi sorumluluklarını hatırlatmaktadır:

“...NATO'yu güçlü bir şekilde destekliyoruz... Ancak ortaklarımız mali yükümlülüklerini yerine getirmelidir... NATO, Orta Doğu veya Pasifik'teki ortaklarımızdan hem stratejik hem de askerî operasyonlarda doğrudan ve anlamlı bir rol üstlenmelerini ve maliyetten paylarına düşeni ödemelerini bekliyoruz...”⁷³⁴

⁷³¹A.g.e.

⁷³²Presidential Speeches, Donald Trump Presidency, February 5, 2019: State of the Union Address, <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/february-5-2019-state-union-address> [Erişim 20.08.2022].

⁷³³Presidential Speeches, Donald Trump Presidency, September 19, 2017: Address to the United Nations General Assembly, <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/september-19-2017-address-united-nations-general-assembly> [Erişim 18.08.2022].

⁷³⁴Presidential Speeches, Donald Trump Presidency, February 28, 2017: Address to Joint Session of Congress, <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/february-28-2017-address-joint-session-congress> [Erişim 20.08.2022].

Başkan Trump Birleşmiş Milletler’de de buna benzer bir söylemlerde bulunmaktadır:

“Amerika Birleşik Devletleri, Birleşmiş Milletler'deki 193 ülkeden biri ve buna rağmen tüm bütçenin yüzde 22'sini ve daha fazlasını ödüyörüz. Aslında, herkesin gerçekleştirdiğinden çok daha fazlasını ödüyörüz. Amerika Birleşik Devletleri haksız bir maliyet yükü taşıyor, ancak adil olmak gerekirse, belirtilen tüm hedeflerini, özellikle de barış hedefini gerçekten gerçekleştirebilseydi, bu yatırım şüphesiz buna değerdı.”⁷³⁵

Dolayısıyla Trump dönemindeki küreselciliğe karşı duruşla, uluslararası düzenin yükleri ABD’nin uluslararası asabiyet bağlarının omuzlarına yüklenmiştir. İzolasyonist ve tek taraflı politikaların mimarı Trump, geçmiş dönemlerdeki gibi dış müdahalede bulunmamak için elinden geleni yapacak ve ABD çıkarlarını önceleyecektir:

“Liderlerimiz yurt dışında ulus inşasıyla uğraşırken, yurt içinde ulusumuzu inşa edip yenilemede başarısız oldular. Yetersiz kaynaklar, istikrarsız fonlar ve belirsiz görevlerle üniformalı kadın ve erkeklerimizin etkisini azalttılar ve onları aldattılar. Genellikle çok zengin müttefiklerimizin savunma için adil paylarını ödemeleri konusunda ısrar etmediler ve ABD vergi mükelleflerine ve büyük ABD ordumuza büyük ve haksız bir yük getirdiler.”⁷³⁶

Bunun yanı sıra Başkan Trump döneminde ABD’nin gerileme kaygılarına dair söylemler sadece geçmiş dönemi kötülemek ve kendi döneminin umutlarını ululamak adına nostaljik atıflarla yapılmıştır:

“İnsanlarımızı refahla geri kazanarak işe geri döneceğiz – ülkemizi Amerikan elleri ve Amerikan emeği ile yeniden inşa edeceğiz... Birlikte Amerika'yı yeniden güçlü yapacağız. Amerika'yı yeniden zenginleştireceğiz. Amerika'yı yeniden gururlandıracağız. Amerika'yı yeniden güvenli hale getireceğiz. Ve evet, birlikte Amerika'yı yeniden harika yapacağız.”⁷³⁷

Ancak siyasi propagandaya dâhil olan bu tip söylemler, tersten okumayla ABD’ye olan güvenin nasıl sarsıldığını, ABD’deki gerilemeyi ortaya koymaktadır. Önceki dönemi kötülemek adına

⁷³⁵Donald Trump Presidency, September 19, 2017, a.g.e. [Erişim 20.08.2022].

⁷³⁶Presidential Speeches, Donald Trump Presidency, December 18, 2017: Remarks on National Security Strategy, <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/december-18-2017-remarks-national-security-strategy> [Erişim 18.08.2022].

⁷³⁷Presidential Speeches, Donald Trump Presidency, January 20, 2017: Inaugural Address, <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/january-20-2017-inaugural-address> [Erişim 20.08.2022].

kaos anlatılarına sıklıkla başvuran Başkan Donald Trump, karakteri gereği kendi dönemine dair neredeyse hiç kaygı söyleminde bulunmaz. Zira kendine göre başkan her şeyi mükemmel yapmaktadır:

“Üç yıl önce, büyük Amerikan geri dönüşünü başlattık. Bu gece, inanılmaz sonuçları paylaşmak için karşınızdayım. İstihdam artıyor, gelirler yükseliyor, yoksulluk azalıyor, suç düşüyor, güven artıyor ve ülkemiz gelişiyor ve yeniden saygı görüyor. Amerika'nın düşmanları kaçıyor, Amerika'nın serveti artıyor ve Amerika'nın geleceği ıslıl ıslıl parlıyor. Ekonomik çöküş yılları sona erdi. Ülkemizin başka milletler tarafından kullanıldığı, yararlanıldığı, hatta küçümsendiği günler geride kaldı. Tutulmayan vaatler, işsizlik maaşları, bayatlamış palavralar ve Amerikan zenginliğini, gücünü ve prestijini tüketen sürekli mazeretler de gitti. Sadece üç kısa yıl içinde, Amerika'nın gerileme zihniyetini paramparça ettik ve Amerika'nın kaderinin küçültülmesini reddettik. Küçülmeyi tamamen reddettik. Kısa bir süre önce hayal bile edilemeyen bir hızla ilerliyoruz ve asla ama asla geri dönmeyeceğiz. Bu gece size ekonomimizin şimdiye kadarki en iyi durumda olduğunu bildirmekten heyecan duyuyorum. Ordumuz, dünyanın hiçbir yerinde benzeri olmayan, (ona yakın bir diğer güç bile yok) gücüyle tamamen yeniden inşa edildi. Sınırlarımız güvenli. Ailelerimiz gelişiyor. Değerlerimiz yenileniyor. Gururumuz yenilendi. Ve tüm bu nedenlerle, büyük ülkemizin insanlarına ve Kongre üyelerine şunu söylüyorum: Birliğimizin durumu her zamankinden daha güçlü.”⁷³⁸

Başkan Trump'ın yaklaşık üç yılı bu tarz böbürlenmelerle doludur. Öyle ki Başkan'ı sadece söylemlerinden tanıyan biri, O'nun âdeta ABD'nin -sözde- kurtarıcısı olduğuna inanabilir (!) Trump'ın bu tarz narsist anlatıları, elbette yüksek doz Amerikan istisnacılığına da içkindir:

“Geçen yıl boyunca inanılmaz bir ilerleme kaydettik ve olağanüstü başarılar elde ettik. Beklediğimiz zorluklarla ve asla hayal bile edemeyeceğimiz zorluklarla karşılaştık. Zaferin doruklarında ve zorlukların acılarını paylaştık. Sellere, yangınlara ve fırtınalara göğüs gerdik. Ama hepsinden öte, Amerika'nın ruhunun güzelliğini ve Amerika'nın omurgasındaki çelik gibi gücü gördük. Her sınav, bize kim olduğumuzu hatırlatmak ve bize ne olabileceğimizi göstermek için yeni Amerikan kahramanları yarattı... Geçen yıl boyunca, dünya bizim her zaman bildiğimiz şeyi gördü: Dünyadaki hiçbir insan Amerikalılar kadar korkusuz, cüretkâr veya kararlı değil. Bir dağ varsa, ona tırmanırız. Bir sınır varsa, onu geçeriz. Bir zorluk varsa, onu ehlileştiririz. Bir fırsat varsa, onu yakalarız.”⁷³⁹

⁷³⁸Presidential Speeches, Donald Trump Presidency, February 4, 2020: State of the Union Address, <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/february-4-2020-state-union-address> [Erişim Tarihi: 20.08.2022].

⁷³⁹Presidential Speeches, Donald Trump Presidency, January 30, 2018: State of the Union Address, <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/january-30-2018-state-union-address> [Erişim Tarihi: 20.08.2022].

Dolayısıyla dünyanın “mucizeler ülkesi”⁷⁴⁰ olan ABD, Trump’a göre kendi kurtarıcısını bulmuştur. Ancak konjöntür anlatılanın tersinedir ve Amerika Birleşik Devletleri’nde 1970’li yıllardan bu yana yaşanan krizler hiç değişmemiştir. Uluslararası düzeyde Kuzey Kore ve İran’da nükleer silah tehdidi, Çin’le rekabet ve ticaret savaşları, Venezuela, Küba ve Nikaragua’da sosyalizm tehdidi, İsrail’in güvenliği, IŞİD, El-Kaide ve Taliban tehditleri devam etmektedir. Bunun yanı sıra ülke içinde gelir eşitsizlikleri ve yüksek vergiler, uyuşturucu, göçmen krizi, silahlı saldırılar, ırkçılık, COVID-19’la birlikte iyice kızışan sağlık krizi ve giderek kutuplaşan toplum... vb. gibi kemikleşmiş sorunlar atlatılamamıştır. George Floyd’un öldürülmesiyle ABD’de büyüyen isyanlar,⁷⁴¹ koronavirüs vakalarındaki artışlar ve silahlı eylemlerle kaos ülkeyi âdeta sarmıştır.

Başkan Trump ayrıca tek taraflı politikalarına devam ederek, İran nükleer anlaşmasını fesh etmiş, BM İnsan Hakları Konseyi’nden ve Paris İklim Anlaşması’ndan çekilmiş, NAFTA yerine USMCA (United States–Mexico–Canada Agreement) anlaşmasını imzalamış ve ayrıca Uluslararası Ceza Mahkemesi’ne olan Amerikan desteğini kestiğini açıklamıştır.⁷⁴²

Trump dönemi tek-taraflı politikaların en dikkat çekenini ise uluslararası hukuku delik deşik eden ABD’nin İsrail politikalarıdır. Bu tezin ana konusunu oluşturan bu politikalar Başkan Trump tarafından neredeyse her konuşmasında vurgulanmıştır:

“Kudüs’ü resmen İsrail’in başkenti olarak tanıdık. Biliyorsunuz, her Başkan ‘Kudüs’ü İsrail’in başkenti olarak tanıyacağız’ diye kampanyalar yürüttü. Herkes- birçok Başkan- bunları okuyorsunuz. Ve sonra bunu asla yapmadılar. Ve şimdi bunun nedenini biliyorum. Çünkü ben yapabileceğime dair söz verdim. Doğru mu? Bunu kampanyamda yapacağımı söyledim, bu genellikle... yapacağım anlamına gelir. Daha fazla ülke, daha fazla baskı ve daha fazla insan beni arayıp, ‘Yapma. Yapma. Yapma’ diye yalvardı. ‘Yapmalıyız’ dedim. Bu yapılacak doğru şey. Bu yapılacak doğru şey. Yapmak zorundayız.’ Ve ben yaptım. Ama diğer tüm Başkanlar gerçekten yalan söyledi çünkü bu konuda kampanya yürüttüler. Bu her zaman kampanyanın büyük bir parçasıydı. Ve sonra başkan oldular ama bunu hiç gerçekleştirmediler. Bu yüzden neden yapmadıklarını anlıyorum. Çünkü muazzam bir şey vardı- buna

⁷⁴⁰Donald Trump Presidency, February 28, 2017, a.g.e. [Erişim 20.08.2022].

⁷⁴¹Presidential Speeches, Donald Trump Presidency, June 1, 2020: Statement on Protests Against Police Brutality, <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/june-1-2020-statement-protests-against-police-brutality> [Erişim 20.08.2022].

⁷⁴²Presidential Speeches, Donald Trump Presidency, July 24, 2018: Speech at the Veterans of Foreign Wars National Convention, <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/july-24-2018-speech-veterans-foreign-wars-national-convention> [Erişim 20.08.2022]; Presidential Speeches, Donald Trump Presidency, September 25, 2018: Address at the 73rd Session of the United Nations General Assembly, <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/september-25-2018-address-73rd-session-united-nations-general> [Erişim 20.08.2022].

karşı yürütülen kampanya çok inanılmazdı. Ama biliyor musun? Bunun için yapılan kampanya da inanılmazdı ve biz doğru olanı yaptık.”⁷⁴³

Dolayısıyla bu dönemde İsrail konusunda atılan adımlar öyle önemsenmektedir ki, Başkan Trump’a göre ABD’nin dost ve düşman saflarını netleştiren bir girişimdir:

“...Kudüs’ü İsrail’in başkenti olarak tanıdım. Kısa bir süre sonra onlarca ülke Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nda Amerika’nın bu tanımaya yönelik egemenlik hakkına karşı oy kullandı. Amerikalı vergi mükellefleri cömertçe aynı ülkelere her yıl milyarlarca dolar yardım gönderiyor. Bu nedenle, bu gece Kongre’den Amerikan dış yardım dolarının her zaman Amerikan çıkarlarına hizmet etmesini ve sadece Amerika’nın dostlarına gitmesini sağlamaya yardımcı olacak bir yasa çıkarmasını istiyorum. Dünya çapındaki dostlukları güçlendirirken, düşmanlarımız hakkında da yeniden netleşiyoruz.”⁷⁴⁴

Bu sözlerden anlaşılacağı üzere, Trump döneminde müdahalecilikten kaçınılmışsa da ABD’nin hegemonyasını kanıtlama çabası, “*kendi evi*” İsrail üzerinden devam etmiştir. Gerileme kaygısının yarattığı baskı ile içe kapanan ABD, diğer yandan devlet benliğinde kemikleşmiş istisnacılığını dünya sahnesinde gösterebileceği bir platform olan İsrail’i seçmiştir. ABD bazında neredeyse “*iç politika*” meselesi kabul edilebilecek İsrail politikaları, uluslar sisteminde dünya üzerinde yapılan hamleler olarak tanınmaktadır. Bu durum, müdahalecilik yoluyla hegemonya ispatları sunma çabasının son bulmasıyla ABD’nin İsrail’e yönelmesine neden olmuştur.

Sonuç olarak, Amerika Birleşik Devletleri 1970’lerden 2020’li yıllara ve hatta günümüze dek kendi evinde/yurdunda başlayan ekonomik krizden, işsizliğe, uyuşturucu sorunundan silahlı saldırılara, skandallardan ırkçılığa ve toplumsal bölünmeden demokratik açmazlara kadar pek çok sosyal ve politik krizle uğraşmaktadır. Her başkan adet olduğu üzere bir önceki dönemin “*berbatlığını*” ve kendi döneminin vaat ettiği “*muhteşem umutları*” tekrarlamaya devam etse de Amerika Birleşik Devletleri’nin problemleri âdeta sabit kalmış, aşılammıştır. Tüm bu iç problemlerle birlikte yaşanan Vietnam Savaşı, Irak ve Afganistan müdahaleleri, Libya, Somali, Yemen vb. pek çok yerde yürütülen dış müdahalelerdeki başarısızlıklar Amerikan devlet kurumuna olan güvenin (içeride ve dışarıda) yitirilmesine sebep olmuştur. Dolayısıyla ABD her ne kadar bunu inkâr etse de gerilemiş, benlik anlatısıyla tutarsız eylemleri ABD

⁷⁴³Presidential Speeches, Donald Trump Presidency, February 23, 2018: Remarks at the Conservative Political Action Conference, <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/february-23-2018-remarks-conservative-political-action> [Erişim 20.08.2022].

⁷⁴⁴Donald Trump Presidency, January 30, 2018, a.g.e. [Erişim 20.08.2022].

toplumunda, uluslararası toplumda ve devletler bazında O'nun refleksif tanımıyla kabul görmemesine yol açmıştır. Tüm bu gelişmeler ABD benliğinde kaygıya, eleştirilere ve ontolojik sorgulamalara yol açmış olsa da Amerika Birleşik Devletleri istisnacı biyografik anlatısında ısrarcı olmuştur.

1969 yılıyla başlayan Richard Nixon döneminden 2021 Trump dönemine tüm başkanların politik anlatılarından yola çıkarsak, ABD için istisnacı hegemonya anlatısının O'nun biyografisinde ne kadar değişmez bir temel direk olduğunu kolaylıkla görebiliriz. Değişen zamana, değişen şartlara ve değişen başkanlara rağmen Amerika Birleşik Devletleri'nde değişmeyen şey Amerikan istisnacılığı ile ortaya çıkan hegemon olma arzusudur. ABD'nin yürüttüğü dış müdahalelere zemin oluşturan politik anlatılar incelendiğinde, Amerika Birleşik Devletleri'nin bu müdahaleleri "*hegemonya iddiasına*" kanıtlar olarak sunduğu görülmektedir. Zira her iddia ispata tabiidir ve "*biricik Süpermen*" anlatısından asla caymayan ABD, dış politikada sürekli olarak ispat çabası gütmemektedir. Çoğu zaman bu ispat çabasını eline yüzüne bulaştırmış olsa da bu duruşundan asla vazgeçmemiştir. Ancak Başkan Trump döneminde üzeri örtülen gerileme kaygısıyla tutulan izolasyonist yol, ABD'nin hegemon olma obsesyonu nedeniyle İsrail'i kendini sergileme sahnesi olarak kullanmasına sebep olmuştur.

Özetle Amerika Birleşik Devletleri'nin hegemon olma ve gerileme süreçlerinin İbn Halduncu asabiyet perspektifi üzerinden ele alındığı, ABD'nin istisnacı hegemonya olma arzusunun din kökenli mitlerle benliğine nasıl işlenmiş olduğunun açıklandığı, Amerikan gerilemesinin toplum üzerinde yarattığı kaygıları ve son olarak Amerikan başkanlarının gerileme anlatılarının incelendiği bu bölümde tezin ana sorusunun ilk kısmı cevaplanmıştır.

Amerika Birleşik Devletleri'nin gerileme kaygılarının Başkan Trump dönemindeki dini politikalarla ilgisini araştıran bu tezde, bir sonraki bölüm Evanjelizm inancının ve Evanjelik asabiyetlerin ABD'nin İsrail dış politikasındaki etkilerine odaklanmaktadır. Bu amaçla beşinci bölümde sırasıyla ABD'nin kurucu biyografik anlatısındaki mesiyani anlatılar ve Evanjelik asabiyetler, Amerikan kolektif hafızasına kazınmış İsrail sempatisi ve başkan retoriklerinde Evanjelizm'in etkisi incelenmektedir.

5. Bölüm: Evanjelizm'in ve Evanjelik Asabiyetlerin Amerikan Benliğine Etkisi

5.1. ABD'nin Kurucu Biyografik Anlatısında İsrail-Merkezli Mesihanik Anlatıların Protestan Kökleri

Amerika Birleşik Devletleri'nin İsrail devletiyle olan “çok derin” (bone deep)⁷⁴⁵ ilişkisi, bir sonraki alt-bölümde ayrıntılarına yer verilen Yahudi-merkezli “Kıyamet Beklentisi” anlatısına dayanmaktadır. Kıyametçi kehanet yorumundan alınan mirasla Yahudiler, Protestanlar'ın apokaliptik milliyetçi hedefleri için araçsallaştırılmaktadır. ABD'nin benliğini ve ulusal misyonunu şekillendiren bu biyografik anlatının tarihi kökleri Avrupa'da Protestan Reformu'na dayanmaktadır. 17. yüzyılın başlarında İngiltere Protestanlar'ı arasında tarihselci yorum geleneği ile yayılan düşünce, sömürgeci Püritenler tarafından Kuzey Amerika'ya nakledilmiş ve daha sonra Kabalistik etkilere maruz kalarak Amerikan sivil dinine, dolayısıyla Amerikan benliğine nüfuz etmiştir.⁷⁴⁶

16. yüzyılda Avrupa'da ortaya çıktığı ilk zamandan itibaren politik teolojinin konusu olan “Kıyamet Beklentisi” anlatısına göre, askerî-teolojik roller biçilen “dostlar” (Yahudiler) belirli “düşmanlar” (Katolikler ve Türkler/Müslümanlar) karşısında konumlandırılmakta ve bağlantılı olarak bir ontik alan tanımı yapılmaktadır.⁷⁴⁷ Gelecekte Protestan Hristiyanlar tarafından Yahudiler'e verilmesi planlanan dünyevi mirasla, aralarındaki hiyerarşik ilişkiyi gözler önüne seren Protestan Hristiyanlar, Tanrı'nın kıyamet planının ayrılmaz bir parçası kabul ettikleri Yahudiler'in “Vaat Edilen Topraklara” dönüşlerini politikleştirmektedirler.⁷⁴⁸

Erken dönem Protestanlar'ın benimsediği kıyametçi anlatı, Lüteryan ve Kalvinist öğretileri temel alan reformcuların tarihyazımı geleneğine dayanarak, zamanın güncel siyasi gelişmeleriyle tarihin farklı zamanlarında tekrar tekrar üretilmiştir. Bu anlamda başı çeken Lutherci pastoral apokaliptik yorumla merkezileşen Yahudi-merkezli kıyamet anlatıları, içinde bulunulan günün siyasi şartlarına içkindir. İnanca göre, Protestan Hristiyanlar'ın tüm sıkıntıları kıyamet kehanetleri zuhur ettiğinde çözülecektir ve hiçbir düşman onların zaferine engel

⁷⁴⁵Jacob Magid&Lazar Berman, “Biden lands in Israel: ‘Connection between Americans and Israelis is bone deep,’” The Times of Israel, <https://www.timesofisrael.com/biden-lands-in-israel-connection-between-americans-and-israelis-is-bone-deep/> [Erişim 06.11.2022]

⁷⁴⁶Smith, a.g.e. (2010), ss. 1-16, s. 83.

⁷⁴⁷Kıyamet Beklentisi anlatısına göre Lüteryanların ilk düşmanları olan Müslümanlar, 9/11 sonrasında terörle özdeşleştirilerek, Trump döneminde nefret söylemlerinin ve çeşitli ayrımcılıkların odağı olmuşlardır.

⁷⁴⁸Bahsi geçen ontik alan, bugünkü anlamda İsrail ve Filistin topraklarıdır. Bkz. Smith, a.g.e. (2010), s. 3.

olamayacaktır. Bu minvalde Lüteryan apokaliptik İncil yorumlarında kıyamet saati 16. yüzyılda işlemektedir ve Deccal, Yecüc ve Mecüc çoktan ortaya çıkmıştır.⁷⁴⁹

Protestan hareket, 16. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun Orta Doğu'da yaptığı fetihler neticesinde Haçlı Savaşları zihniyetindeki Katoliklerle birlikte (tüm İslam alemini “*Türkler*” olarak kodlayarak) Türkler’i baş düşmanlar olarak tanımlamıştır. Luther, Yahudi kaynakları Ezeziel, Daniel ve Yaratılış kitabını yorumlayarak Osmanlı İmparatorluğu’nu “*Gog ve Magog*” (Yecüc ve Mecüc) ilan etmiştir. Protestanlar tarafından askerî ve teolojik tehditler olarak görülen bu iki düşman birleşerek “*Hristiyan aleminin ruhunu ve bedenini öldürmektedir.*” Buna göre Hristiyan bedenleri öldüren Osmanlılar iken, Hristiyanlar’ı cehenneme göndererek onların ruhlarını öldüren Katolikler’dir. Dolayısıyla Luther’in zihninde Papa ve temsil ettiği “*küfür dolu*” inanç sistemi, Türkler’in verdiği zarardan büyüktür ve Luther’e göre asıl “*Deccal*” Papa’dır. Ayrıca Mesih’in krallığına da içinde yaşanılan zaman diliminde tanıklık edilmektedir. Böylelikle kıyamet anlatısı yoluyla dönemde yaşanan büyük hayal kırıklıkları, huzursuzluklar ve bunlardan doğan gelecek kaygısı dindirilmekte, Protestan asabiyetine güç katabilmek için mezhebin doğruluğuna “*o dönemde yaşayan Mesih*” bir kanıt olarak sunulmaktadır.⁷⁵⁰

Bu iki büyük düşman anlatısı ve -Lüteryan düşünceye göre- “*düşmanlara rağmen*” ayakta kalan “*gerçek Hristiyanlık*” düşüncesi Fransız reformcu John Calvin (1509-1564) tarafından devam ettirilmiştir. Daha sonra Lüteryan düşüncenin izini süren reformcuların günün koşullarına uygun apokaliptik İncil yorumları da Protestan düşünce yapısının seyrini değiştirmiştir. Tüm bu gelişmelerle tarih, eş zamanlı olarak kıyamet kehaneti belirtileri ile birlikte yorumlanmakta ve böylece seküler tarih yazımına “*ilahi bir akış*” eklenmektedir. Kıyamet metinleriyle sağlanan bu perspektif aracılığıyla tarihin Lüteryan okumaları, 16. ve 17. yüzyıllardaki dini ayaklanmalar sırasında sürgüne gönderilen İngiliz Protestanlar üzerinde doğrudan bir etkiye sahip olmuştur.”⁷⁵¹

Kıyamet alâmetlerini tarih üzerinden okumanın Lutherci yolu, Matthias Flacius Illyricus tarafından sistemleştirildiğinde, Protestan tarih yazım geleneği gitgide yaygınlaşmıştır. Kehanetle tarihin iç içe geçmesi, seküler tarihe teolojik bir boyut kazandırmış ve Protestan tarih yazımı âdeta yeni bir ideoloji yaratmıştır. İngiltere tarihi boyunca John Bale, John Foxe, Francis Kett, John Dove, Arthur Dent, Thomas Brightman, Henry Finch, Joseph Mede, Ebenezer Cartwright ve Menasseh Ben-İsrail gibi pek çokları tarafından gerek milliyetçi tarih

⁷⁴⁹Smith, a.g.e. (2010), ss. 84-91.

⁷⁵⁰A.g.e.

⁷⁵¹A.g.e., ss. 92-95.

yazımında gerekse İncil yorumlarında kullanılan Yahudi-merkezli kıyamet beklentisi anlatısı, tüm Avrupa toplumlarını etkilemiştir. Ayrıca kehanet Cenevre İncili'ne nakledildiğinde, bu yorumun pek çok İncil tefsirine aktarılmasının yolu açılmıştır. İsrailoğulları'nın kurtuluşuna dair vurgulara haiz bu İncil, Hristiyan Siyonizmi ve Anglo-Amerikan Protestanlığı'nda var olan pek çok hareketin zeminini oluşturmuştur. Kıyamet günü, ölüm, Mesih ve yeniden dirilişe dair yorumları içeren bu tefsir, İngiliz Protestanları üzerinde derin izler bırakmıştır.⁷⁵²

Amerikan tarihinde ilk başlarda “*Yahudisiz*”⁷⁵³ bir hermönetik geleneğiyle canlandırılan, John Cotton, Increase Mather, Cotton Mather, Jonathan Edwards ve William E. Blackstone gibi isimler tarafından toplumsal hafızaya kazınan bu anlatı, Amerika Birleşik Devletleri'nin istisnacı “*İlahi Yazgı*” harcına katılmıştır. Dolayısıyla ABD'nin İsrail'e meybinden doğan siyasi yoğunluğun merkezinde Yahudiler'in dış manipülasyonları yerine, Yahudiler'i kendi bencil apokaliptik milliyetçi amaçları için araçsallaştıran Batılı, Beyaz, Protestan Hristiyan Siyonist amaçlar bulunmaktadır. Dolayısıyla “*Filistin topraklarını Yahudiler'e geri vermek*” politik hedefi Armageddon asabiyetinin Yahudiler'in kıyamet sahnesindeki merkezi rollerine olan inançlarıyla birebir bağlantılıdır ve ABD'de İsrail yanlısı gruplar bu dini öğreti çerçevesinde birleşmişlerdir.⁷⁵⁴

Amerika Birleşik Devletleri'ne göç eden Protestanlar üzerinde Lüteryan geleneğin izlerinin yanı sıra, Kabala öğretisinin etkileri de bulunmaktadır.⁷⁵⁵ Zira Kabalistik Yahudi öğretisi, Amerikan Protestan dünyasına devrim öncesi ve devrim sonrasında derinden nüfuz etmiştir. Üstelik bu teolojik etki, 17. yüzyıl ABD'sinde toplam nüfusun yüzde biri dahi olmayan Yahudi nüfusa, Yahudi metinler içermeyen arşivlere ve kolonilerde Yahudi alimi bulunmamasına rağmen var olmuştur. Amerikan dini kimlikleri ve hassasiyetleri, bazı öncü Protestan düşünürler dolayısıyla 1680-1780 yılları arasında Yahudiliğin dini metin ve düşüncelerinden büyük oranda etkilenmiştir. Bu etki, “Quakerizm mezhebi, Püriten-Quaker entelektüel alışverişi, New England mesihçiliği, Yahudiler'in Teslis fikirleriyle ilgili algıları ve Yale Koleji gibi önemli Amerikan kurumlarda teolojik ve eğitimsel vizyonlar gibi önemli fenomenleri şekillendirmiştir.”⁷⁵⁶ Diğer bir deyişle, Yahudi Kabala mistisizmine ilgi duyan düşünürler ve

⁷⁵²A.g.e., ss. 1-16, ss. 94-97, ss. 102-103. s. 165.

⁷⁵³Metinde geçen “*Yahudisiz*” ibaresi ile İngiltere'den sürgün edilen/istenmeyen Yahudiler ve Amerika Birleşik Devletleri'nin kuruluşunda azınlıkta kalan ve kendileriyle irtibat kurulmayan Yahudiler kastedilmektedir.

⁷⁵⁴A.g.e., ss. 1-16, ss. 94-97, ss. 102-103. s. 165.

⁷⁵⁵Yahudi mistisizmine dair kurallar bütünü.

⁷⁵⁶Brian Ogren, *Kabbalah and The Founding of America: The Early Influence of Jewish Thought in the New World* (New York: New York University Press, 2021), s. 187.

onlardan etkilenen devrimciler, Amerikan benliğini oluşturan dini özgürlük düşüncesi, dini hassasiyetler ve tolerans, çoğulculuk, istisnacılık gibi unsurları büyük oranda etkilemişlerdir.⁷⁵⁷

Koloniler döneminde Yahudi olmayan öncü Amerikan düşünürlerini Kabala'ya yönlendiren eğilimler ise çeşitlidir. Kimi düşünürler tesadüfen karşılaştıkları bu literatürde derinlemesine araştırmalar yaparken, diğer bazıları Protestanlığın henüz hiç bozulmamış, saf apostolik⁷⁵⁸ halini yeniden canlandırma arzusuyla Kabala felsefesine ilgi duymuşlardır. Kimi çok nüfuzlu ve öncül diğer düşünürler ise mesihanik merakları nedeniyle bu araştırmaları yapmışlardır.

Çalışmanın kısıtlılığı dolayısıyla her biri tek tek ve ayrıntılı olarak incelenemeyecek olsa da erken dönem ABD'de Kabala öğretisinin yayılmasında özel etkileri olan beş kişi vurgulanmalıdır: İskoç Hristiyan Quaker ilahiyatçı ve erken Quaker inancının şekillendiricisi George Keith (1638-1716), daha önce de isimlerini andığımız Püriten vaizi/papazı ve Harvard'ın altıncı başkanı olan Increase Mather (1639-1723) ve O'nun ünlü Püriten oğlu Cotton Mather (1663-1728), Harvard'da İbranice öğretmeni olan (John Adams'ın öğretmeni) Judah Monis (1683-1764) ve ayrıca Kongregasyonal⁷⁵⁹ kilise papazı, Yale Üniversitesi 7. Başkanı Ezra Stiles (1727-1795). Bu beş ismin yanı sıra özellikle Ezra Stiles ve Judah Monis'in etkisinde kalan Thomas Jefferson ve John Adams gibi cumhuriyet öncüleri de Kabalistik düşünceleri kamusal alana getiren figürler arasındadır. Erken dönem ABD'de yekpare değer ve inançlar sistem birliği olmasa da farklı çizgiler üzerinde Kabalistik düşüncenin yarattığı eskatolojik etkilerin benzerlikleri dikkate değerdir. Böylelikle Yahudi anlatılar nesiller arası aktarım yoluyla, Amerikan toplumunda genel kabul görmüş ve ABD benliğine nüfuz etmiştir. Amerikan Protestanlığı'nın bu birikimi ile “Yahudi-Hristiyan” Amerikan kültürünün, benliğinin ve Amerikan istisnacılığının temelleri örülmüştür.⁷⁶⁰

Kabalistik öğretiye ilgi duyan Jefforson ve Adams'ın bazı yazışmaları, bu nüfuzun boyutlarını kavramak açısından önem taşımaktadır. Thomas Jefferson ve John Adams arasındaki yazışmalarda bu konulardan bahis geçmektedir. Örneğin Jefforson Adams'a yazdığı bir mektubunda William Enfield'in⁷⁶¹ Yahudiler'e dair eleştirilerine tepki göstermektedir. Jefferson'a göre dini temellere dayalı evrensel ahlak sorunu, Kutsal Kitap'a sonradan eklendiği

⁷⁵⁷A.g.e. (2021), ss. 1-3.

⁷⁵⁸Apostolik kelimesi, 'İsa Peygamber'in havarileri tarafından inşa edilen' anlamına gelmektedir.

⁷⁵⁹Kongregasyonalizm, Protestanlığın ve daha sonra Püriten akımın Hristiyanlığı saf haline dönüştüremediğini varsayarak İngiltere'de ve daha sonra Amerika'da gelişen bir çeşit Protestan mezhebidir. Alıntı: Hüseyin Erdem, “Hristiyanlıkta Kongregasyonalist Akımın Ortaya Çıkışı ve Görüşleri” (Ankara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2009), s. IV-VI.

⁷⁶⁰Ogren, a.g.e. (2021), ss. 1-6.

⁷⁶¹Enfield, Johann Jakob Brucker'in İngiliz Üniteryen bakanı ve Historia Critica Philosophiae kitabının yazarıdır. Alıntı ve ayrıntılar için lütfen bkz. A.g.e., ss.3-4.

iddia edilen düşüncelerden arındırılmaya ihtiyaç duymaktadır ve O’na göre bu ihtiyaç ancak Yahudi kaynakları incelenerek karşılanabilecektir. Dolayısıyla Jefforson’a göre İbrani ahlakında bir reform yapan İsa Peygamber’in Kitab-ı Mukaddes’teki “elmas sözlerini” çıkarabilmek için “*batakılık*” olarak adlandırdığı Platonizm, Plotinusculuk, Aristoculuk ve Gnostisizm⁷⁶²’in etkisinden arındırmak gerekmektedir. Bunun için de Mishnah, Gemara, Cosri (Kuzari) ve Talmud gibi Yahudi kaynaklara dönülmelidir.⁷⁶³

Jefferson’a verdiği cevapta Adams, tüm bu kaynakları incelemek için “... *Methuselah gibi çok küçük bir amaç için 969 yılı boşa harcamak...*”⁷⁶⁴ gerektiğini vurgular. Bu negatif cevabına rağmen Adams’ın bu konuya olan ilgisi: “*İbraniler insanları medenileştirmek için diğer milletlerden daha fazlasını yapmıştır*” ve “*Yahudilik tüm insanlığa üstün, zeki, bilge, evrenin her şeye gücü yeten hükümdar/iktidar öğretisini yaymıştır*”⁷⁶⁵ ifadelerinden anlaşılmaktadır. Özetle Jefferson ve Adams, İncil’de elmas madenciliğine girişen en ünlü erken dönem Amerikalılar’dır. Başkanları etkilemiş olan erken dönem Protestan ataları ise bu konuda onlardan daha derin izler bırakmışlardır.⁷⁶⁶

Öyle ki din değiştiren bir Yahudi, Harvard Üniversitesi’nde mesiyani hareketlere yol açmış, bir kilise papazı ise Yahudi bilgelere öğrendiklerini Yale Üniversitesi’nde hayata geçirmiştir. Bu örnekte geçen Ezra Stiles, Yale Üniversitesi Başkanlığı sırasında yaptığı bir konuşmada, Kongregasyonel papazları yetiştirmek üzere Amerikan Üniversiteleri’nin Kabalistik düşünce üzerine yeniden düzenlenmesini öngören radikal ve doktrinel bir duruş sergilemiştir.⁷⁶⁷ Yale Üniversitesi’ni “*Yeni Dünya’nın Hristiyan Kongregasyonel Yeşivası*”⁷⁶⁸ olarak gören Stiles, evrensel Kabalistik geleneğiyle pek çok öğrenci yetiştiren bilge öğretmen olarak “*Yale Yeşivası*”nın başı ilan edilmiştir.⁷⁶⁹

Tüm bunların yanı sıra Stiles, “*prisca teologia*”⁷⁷⁰ geleneğine bağlı kalarak, evrensel Amerikan Yahudi-Hristiyanlığı peşinde Kabala’ya başvurmuştur. Diğer düşünürlerin yaptığı gibi

⁷⁶²“Gnostik sözcüğü, eski Yunanca’da bilgi anlamına gelen *gnosis* sözcüğünden gelmektedir.” Gnostikizm ise “daha kişisel daha doğrudan ve sezgisel olan bir bilgi türü” demektir. Alıntı için lütfen bkz.: Kürşat Haldun Akalın, “Bilgi-İman Ayrılığında Pavlus’un Gnostik Savunması,” *Iğdır Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 8 (2016), s. 31.

⁷⁶³Ogren, a.g.e. (2021), ss.3-5.

⁷⁶⁴Methuselah, Nuh Peygamber’in dedesi olarak anılmaktadır. Alıntı için lütfen bkz. A.g.e., s. 5.

⁷⁶⁵A.g.e., s. 5.

⁷⁶⁶A.g.e., ss. 5-6.

⁷⁶⁷A.g.e., ss. 184-189.

⁷⁶⁸A.g.e.

⁷⁶⁹Bu konumu ona ithaf eden bir “*Yeni Dünya Yahudisi İsrail Sinagogu üyesi Isaac Pinto*’dur. Alıntı ve ayrıntılar için lütfen bkz. A.g.e.

⁷⁷⁰Tüm dinlerin içinden geçen ve eski zamanlarda Tanrı tarafından insanlara verilen tek, gerçek bir teolojinin var olduğunu iddia eden doktrindir. Alıntı ve ayrıntılar için lütfen bkz. A.g.e., ss. 193-194.

böylelikle eski ve yeni, evrensellik hedefiyle yeniden yorumlanmaktadır. Bu şekilde yeni kıtadaki göçmenlerin bu sentezi tüm dünyaya yaymaları hedeflenmiştir. Ayrıca Ezra Stiles 1783'te yaptığı bir konuşmada Amerikan istisnacılığının temellerini atmaktadır:

“Dünyanın egemen güçleri arasında ortaya çıkan yeni bir egemenliğin bu son siyasi fenomenine, bu büyük Amerikan devrimine, tüm uluslar katılacak ve tasavvur edecektir. Seyrüsefer, Amerikan bayrağını dünyanın her yerine taşıyacak... ve ticaretle Doğu'nun bilgeliği ve edebiyatı alınacak. Daniel'in bu kehaneti şimdi tam anlamıyla gerçekleşiyor... Öteye beriye gidip gelen bir evrensel yolculuk olacak ve bilgi artacak.⁷⁷² Bu bilgi eve getirilecek ve Amerika'da birikecek: ve burada olmak hazmedilmiş ve en yüksek mükemmelliğe taşınmış, Amerika'dan Avrupa'ya, Asya'ya ve Afrika'ya geri yansıyabilir ve dünyayı HAKİKAT ve ÖZGÜRLÜK ile aydınlatabilir.”⁷⁷¹

Stiles'in bu pasajda küreselleşmeyle birlikte hayal ettiği Amerikan istisnacılığı fikri *Yeni İsrail*'den çıkan Yahudi-Hristiyan düşüncesiyle beslenmektedir. Zira Daniel kitabından alıntı yapılan kehanetleri içeren bu ifadeler, Eski Ahit ve Yeni Ahit'in birleşiminden faydalanmaktadır.⁷⁷² Ulusal mitlerin inşa edildiği bir dönemde ortaya çıkan bu düşünceler Amerikan benliğini inşa etmişlerdir. Dolayısıyla yukarıda sayılan beş isim, Amerikan benliğinin temel direkleri olan Yahudi-Hristiyan ortak geleneklerine dair ulusal mitlerin kurucuları sayılabilir.

Amerikan Hristiyan İbraniliği olarak adlandırılan (Christian Hebraism) bu yaklaşım aradan yüzyıllar geçtikten sonra Cotton Mather ve Amerikan Yahudi Tarih Kurumu başkanı Lee Max Friedman gibi yazarların eserleriyle yeniden dirilmiştir. Örneğin Friedman, âdetâ “*Eritme Potası*” mitinin köklerini sulayan şu sözleri söylemektedir:

“Tüm Amerikan tarihinin, Amerikan toprağına nakledilen yabancı insan mikroorganizmalarının incelenmesi olduğunu, orada yabancı ve yerli etkilerin iç içe geçmesine ve çevremizdeki eylem dünyamızdaki her heterojen unsurun çapraz döllenmesine serbest tolerans/esneklik sağladığını gördüm. Sonuç, yeni ve şaşırtıcı yeni bir üründür- bu Amerikan olmaktadır. Kemiği kemiğinden, etin etinden, biz Yahudiler bu evrimin yerli unsurlarıyız.”⁷⁷³

Bu ifadelerdeki asıl şaşırtıcı unsur ise Amerikan siyasetine dair güncel bir söyleme şahitlik ediyor gibi hissettirmesidir. Zira Joe Biden'ın Temmuz 2022'de yaptığı İsrail ziyaretindeki

⁷⁷¹A.g.e., s. 200.

⁷⁷²A.g.e., ss. 200-201.

⁷⁷³A.g.e., s. 193.

konuşmasında, ABD-İsrail ilişkileri hakkında kullandığı “...iliklerine kadar derin...”⁷⁷⁴ ifadesi aynı referansa işaret etmektedir. Bu tarz vurgular, politik sahaya nüfuz etme gücüne sahip ABD’li Evanjelik dini önderlerin söylemlerinde de görünür olmaktadır. Örneğin ünlü Evanjelik lider John Hagee’nin pek çok konuşması Yahudi-Hristiyan birliğine işaret etmektedir: “Hristiyan Siyonizmi’nin uyuyan devi uyandı; İsrail devletini ayakta alkışlayan elli milyon Hristiyan var. Bir çizgi çekilmesi gerekiyorsa, çizgiyi hem Hristiyanlar’ın hem de Yahudiler’in çevresine çizin; biz birleştik, biz bölünmeziz.”⁷⁷⁵ Dolayısıyla Donald Wagner’ın vurguladığı gibi geçmiş dönemlere ait olmanın verdiği arkaik dil ve üslup haricinde teolojik anlatıların çoğu 19 ve 20. yüzyıl Evanjelikleri tarafından kullanılan tema ile aynıdır.⁷⁷⁶

Zira Yahudiler’in *vaat edilmiş topraklarına* dönmesine yönelik Hristiyan Siyonist ilgi, Evanjelik Nelson Darby tarafından ABD ziyaretleriyle körüklenmiş ve daha sonra William E. Blackstone, Dwight L. Moody gibi Fundamentalist Evanjelik bakanlarla ülkeye yayılarak güç kazanmıştır. Daha sonraları Büyük Buhran (1929) nedeniyle Amerikan toplumunda başlayan izolasyonizm ve yabancı düşmanlığı, dönem boyu artan WASP nativizmi ile birleşerek anti-semitizmi alevlendirse de Almanya’da gerçekleşen Nazi soykırımı nedeniyle kendilerini suçlu hisseden köktendinci Protestanlar bu konunun çözümünde sorumluluk hissetmeye başlamışlardır. Holokost’un geleneksel Protestan teolojisi üzerinde yaptığı etki, Yahudilerle Hristiyanlar’ın dinler arası diyalogunu yükseltirken, Evanjelikler’in bölgeye ilgisini de artırmıştır.

William Bell Riley ve J. Frank Norris gibi köktendinci dergi editörleri, Yahudiler’e dair anti-semitik komplo teorilerini reddederek, onların ahir zamandaki rollerine vurgu yapan kıyamet anlatısını tekrar canlandırmışlardır. Dünya Kiliseler Konseyi’nin Hindistan toplantısında, “*Antisemitizm Tanrı’ya ve insana karşı işlenmiş bir günah*” olduğuna ve dolayısıyla teolojik metinlerin -İsa Peygamber’i çarmıha gerilmesine neden olanların Yahudiler olduğu fikri dahil- tüm antisemitik düşüncelerden ayıklanması gerektiğine dair kararlar alınmıştır. Ayrıca 1960’larda medya, vaazlar ve kitaplar aracılığıyla artan Holokost yayıncılığı ile *Yahudiler’in Filistin’e geri dönmelerine* karşı toplumsal destek de oldukça artmıştır.⁷⁷⁷

⁷⁷⁴Jacob Magid&Lazar Berman, “Biden lands in Israel: ‘Connection between Americans and Israelis is bone deep,’” The Times of Israel, <https://www.timesofisrael.com/biden-lands-in-israel-connection-between-americans-and-israelis-is-bone-deep/> [Erişim 06.11.2022] Ayrıca bkz. Aslı Nur Düzgün, “Tale of Two Cities: Why ‘Zionist’ Biden gave no hope to Palestinians,” TRT World, <https://www.trtworld.com/opinion/tale-of-two-cities-why-zionist-biden-gave-no-hope-to-palestinians-58948> [Erişim 06.11.2022].

⁷⁷⁵Smith, a.g.e. (2010), s. xi.

⁷⁷⁶A.g.e., ss. 5-6.

⁷⁷⁷Carenen, a.g.e. (2012), ss. xi-xv, ss. 1-7, ss. 37-39, ss. 93-94, s. 115.

Dolayısıyla “*tepenin üzerinde dünyaya ışık saçarak parlayan şehir*,” henüz kurulurken aldığı Püriten *Kıyamet Beklentisi* mirasını güncel anlamda hâlâ dini gruplarda, kolektif hafızada, Amerikan ulusal benliğinde ve netice olarak ABD’nin İsrail politikalarında taşımaktadır.⁷⁷⁸ Protestan Reformu ile 16. yüzyılda başlayan hareket, 17. ve 18. yüzyıllarda İncil kehanetlerinin yeniden incelenmesi, yorumlanması ve Lüteryan tarih okuma geleneğinin yayılmasıyla ivme kazanmış, Protestanlar’ın büyük çoğunluğunu *Yahudiler’in İsa Peygamber’den önce Kutsal Topraklar’a döneceklerine* inandırmıştır.⁷⁷⁹ Diğer bir deyişle Amerika Birleşik Devletleri’nin İsrail dış politikasında artan din ağırlıklı ontolojik güvenlik politikaları, tarihi anlamda uzun bir geçmişe sahip “*Kıyamet Beklentisi*” anlatısına, bu anlatıdan doğan Hristiyan Siyonizmi teopolitiğine ve Amerikan sivil dinine dayanmaktadır.

Tüm bunlardan hareketle öncelikle bir sonraki bölümde Amerika Birleşik Devletleri’nin İsrail dış politikasındaki din-merkezli adımların Kitab-ı Mukaddes’teki referanslarına ve bu politik adımların ateşleyicisi Evanjelik asabiyetlere yer verilmektedir.

5.2. Mesihanik Dini Anlatılar ve Evanjelik Asabiyetler

Bir ontolojik güvenlik arayışı olarak ABD, sahip olduğu WASP mizacının ürünü olan biyografik anlatısıyla politik söylem ve eylemlerini oluşturmaktadır. Kolektif hafızaya yaslanan devlet benliğinin kurucu unsuru olan din, aynı anda Amerikan siyasal yönetiminin ayrılmaz bir parçası olan sivil dinin de kaynağıdır. Dolayısıyla Protestanlık ABD’de “bağımsızlık öncesi dönemde Kızılderililer’e karşı yürütülen ‘kutsal savaşlar’dan, 2003 yılında Irak’a karşı yapılan ‘haçlı seferlerine’ kadar”⁷⁸⁰ etkisini sürdürmüştür. Böylelikle din, Amerikan toplumunun dünyevi hedeflerini gerçekleştirmede araçsallaştırılarak Amerikan dış politikasındaki istisnacı milliyetçiliğin kaynağını oluşturmuş ve başkanlık siyasetini şekillendirmiştir.⁷⁸¹ ABD’nin İsrail siyasetinde her zaman hissedilmiş olan bu etki, özellikle Başkan Trump döneminde Evanjelizm-kaynaklı politikaların artışıyla ayyuka çıkmıştır. ABD-İsrail arasındaki simbiyotik ilişki, Trump döneminde bu dünyanın sınırlarını aşmak istercesine “*Kıyamet Beklentisi*” anlatısı ile yeniden üretilmiştir. Popüler kültüre ve sivil dine yerleşerek günümüze kadar gelmiş olan bu din-kaynaklı kod yeniden canlandırılarak ABD’nin İsrail politikasını ontolojik alana kaydırmıştır.

⁷⁷⁸Skillen, a.g.m. (2006). Alıntılar için lütfen bkz. Smith, a.g.e. (2010), ss. 2-4.

⁷⁷⁹Mead, a.g.m. (2006).

⁷⁸⁰Murat Ülgül, “Faith Abroad: How Religion Shapes Trump Administration’s Foreign Policy,” *International Relations*, c. 35, S. 4 (2021), 551-573, s. 551.

⁷⁸¹Ülgül, a.g.m. (2021), ss. 551-553.

Başka bir deyişle, bahsi geçen Evanjelik mesiyaniğin anlatıları Amerikan sosyolojisinde ve devlet benliğinde hep var olmuştur. Ancak kimi zaman bu anlatılar arka planda uyumuş, kimi zaman ise (özellikle bazı dönüm noktalarında) Evanjelikler'in politik aktifliğiyle doğru orantılı biçimde Amerikan siyasetinde İsrail desteğini artırmıştır. Örneğin 1948'de İsrail'in kuruluşu ve 1967 Savaşı'nda ele geçirilen topraklarla birlikte 1970'lerde canlanan Amerikan Evanjelik hareket, aralarındaki asabiyet kuvvetinin pekişmesiyle politik kolektif aksiyonların artmasına yol açmıştır. Zira bu gelişmeler Evanjelikler için “*Tanrı'nın planının*” gerçekleştiğine olan inançlarını artıran ve kıyamet sahnesine az kaldığı düşüncesini uyandıran olaylardır. Diğer bir dönüm noktası ise, 1970'lerde siyaset sahnesine atılan Evanjelik asabiyetin Evanjelik liderler tarafından kurulan teşkilatlarla siyasette giderek derinleşen nüfuzlarıdır.

11 Eylül vakasında ise, yeni-muhafazakârlarla Cumhuriyetçi Parti'de birleşen Evanjelik asabiyet, İsrail politikalarındaki etkisini daha da kuvvetlendirmiştir. Aynı dönemde kehanet anlatısında Müslümanlar'a verilen “*düşman*” rolünün açığa çıktığına inanan pek çok Evanjelik, Armageddon teolojisine sıkı sıkıya bağlanmıştır. Örneğin Evanjelik Amerikan Senatör Inhofe'un aynı dönemde yaptığı açıklamaya göre, 9/11 saldırısının başlıca sebebi Amerikan değerlerinin yanı sıra ABD'nin İsrail safında yer almasıdır. Zira temel bir karakteri paylaşan ABD-İsrail ikilisi ortak düşmana karşı aynı mücadeleyi vermektedir. Kendisini “*yeniden doğmuş Hristiyan*” olarak tanımlayan senatör, bu gerekçeleri sunarken “*İsrail halkını kutsayan ABD'nin Tanrı tarafından kutsandığı*” inancını taşıyan Eski Ahit anlatısını sözlerine eklemektedir.⁷⁸² Bunun yanı sıra “*Batı Şeria'nın yerli nüfusundan arındırılarak sadece İsrail Devleti'ne tahsis edilmesi*”⁷⁸³ gerektiğini savunan zamanın ABD Temsilciler Meclisi Çoğunluk Lideri Dick Armey'e göre “*İsrail'le Amerika terörizme karşı aynı savaşı vermektedir.*”⁷⁸⁴ Dolayısıyla bu dönemde “...kendilerini zahmetsizce, Armageddon savaşını ve Dünya gezegeninin yok oluşunu izleyecekleri yere, yani göğe yükseltmesi için Tanrı'nın elini çabuk tutmasına...” adayan “*Evanjelik çılgınlar,*” bu amaç için televanjelistleri dinlemekte ve “*buralara her hafta milyonlarca dolar*”⁷⁸⁵ akıtmaktadırlar.

Görüldüğü üzere kıyamet anlatısı özellikle 11 Eylül'de kolektif hafızada yeniden hatırlanmış, dolayısıyla sonraki zaman dilimlerinde hegemonik gerileme nedeniyle anlatının bir kaygı-kontrol mekanizması olarak politik anlamda araçsallaştırılması için yol açılmıştır. Bugün İsrail ve Filistin topraklarını barındıran bölgede Yahudi kontrolünü teşvik etmeyi amaçlayan

⁷⁸²Smith, a.g.e. (2010), s. 17.

⁷⁸³A.g.e., s. 19.

⁷⁸⁴A.g.e.

⁷⁸⁵Halsell, a.g.e. (2003) s. 16.

Evanjelik asabiyetler de diğer Siyonist Hristiyanlarla birlikte bu siyasi eylemin motor gücünü oluşturmuşlardır. Tüm bu tabloya bakıldığında Trump dönemi Amerikan dış politikasında yeniden üretilen din-kaynaklı anlatılar ve bunlarla paralel politikaları anlaşılır olmaktadır. Zira İncil’de yer alan kıyamet anlatısını ve kökeninde bulunan Yahudi eskatolojisini tarihselci yorum anlayışıyla politikleştiren Evanjelikler, güçlerini artırarak güncel dış politikayı yönlendirebilmiştir.

Evanjelik inancın mesiyani anlatısına göre son günler Deccal, Armageddon, Kurtarıcı Mesih İsa Peygamber’in dönüşü ve Tanrı Krallığı ile anılmaktadır.

“Sonun Belirtileri

(Mar.13:1-31; Luk.21:5-33)

1 İsa tapınaktan çıkıp giderken, öğrencileri, tapınağın binalarını O’na göstermek için yanına geldiler. 2 İsa onlara, “Bütün bunları görüyor musunuz?” dedi. “Size doğrusunu söyleyeyim, burada taş üstünde taş kalmayacak, hepsi yıkılacak!”

3 İsa, Zeytin Dağı’nda otururken öğrencileri yalnız olarak yanına geldiler. “Söyle bize” dediler, “Bu dediklerin ne zaman olacak, senin gelişini ve çağın bitimini gösteren belirti ne olacak?”

4 İsa onlara şu karşılığı verdi: “Sakın kimse sizi saptırmasın! 5 Birçokları, ‘Mesih* benim’ diyerek benim adımla gelip birçok kişiyi aldatacaklar. 6 Savaş gürültüleri, savaş haberleri duyacaksınız. Sakın korkmayın! Bunların olması gerek, ama bu daha son demek değildir. 7 Ulus ulusa, devlet devlete savaş açacak; yer yer kıtlıklar, depremler olacak. 8 Bütün bunlar, doğum sancılarının başlangıcıdır.

9 “O zaman sizi sıkıntıya sokacak, öldürecekler. Benim adımdan ötürü bütün uluslar sizden nefret edecek. 10 O zaman birçok kişi imandan sapacak, birbirlerini ele verecek ve birbirlerinden nefret edecekler. 11 Birçok sahte peygamber türeyecek ve bunlar birçok kişiyi saptıracak. 12 Kötülüklerin çoğalmasından ötürü birçoklarının sevgisi soğuyacak. 13 Ama sonuna kadar dayanan kurtulacaktır. 14 Göksel egemenliğin bu Müjdesi bütün uluslara tanıklık olmak üzere dünyanın her yerinde duyurulacak. İşte o zaman son gelecektir.

15-16 “Peygamber Daniel’in sözünü ettiği yıkıcı iğrenç *şeyin kutsal yerde dikildiğini gördüğünüz zaman –okuyan anlasın– Yahudiye’de bulunanlar dağlara kaçsın. 17 Damda olan, evindeki eşyalarını almak için aşağı inmesin. 18 Tarlada olan, abasını almak için geri dönmesin. 19 O günlerde gebe olan, çocuk emziren kadınların vay haline! 20 Dua edin ki, kaçışınız kışa ya da Şabat Günü’ne* rastlamasın. 21 Çünkü o günlerde öyle korkunç bir sıkıntı olacak ki, dünyanın başlangıcından bu yana böylesi olmamış, bundan sonra da olmayacaktır. 22 O günler kısaltılmamış olsaydı, hiç kimse kurtulamazdı. Ama seçilmiş olanlar uğruna o günler kısaltılacak. 23 Eğer o zaman biri size, ‘İşte Mesih burada’, ya da ‘İşte şurada’ derse, inanmayın. 24 Çünkü sahte mesihler, sahte peygamberler türeyecek; bunlar büyük belirtiler ve harikalar yapacaklar. Öyle ki, ellerinden gelse, seçilmiş olanları bile saptıracaklar. 25 İşte size önceden söylüyorum.

26 “Bunun için size, ‘İşte Mesih çölde’ derlerse gitmeyin. ‘Bakın, iç odalarda’ derlerse inanmayın. 27 Çünkü İnsanoğlu’nun* gelişi, doğuda çakıp batıya kadar her taraftan görülen şimşek gibi olacaktır.

28 “Leş neredeyse, akbabalar oraya üşüşecek.

29 “O günlerin sıkıntısından hemen sonra,

‘Güneş karacak,

Ay ışık vermez olacak,

Yıldızlar gökten düşecek,

Göksel güçler sarsılacak.’

30 “O zaman İnsanoğlu’nun belirtisi gökte görünecek. Yeryüzündeki bütün halklar ağlayıp dövünecek, İnsanoğlu’nun gökteki bulutlar üzerinde büyük güç ve görkemle geldiğini görecekler. 31 Kendisi güçlü bir borazan sesiyle meleklerini gönderecek. Melekler O’nun seçtiklerini göğün bir ucundan öbür ucuna dek, dünyanın dört bucağından toplayacaklar.

32 “İncir ağacından ders alın! Dalları filizlenip yaprakları sürünce, yaz mevsiminin yakın olduğunu anlarsınız. 33 Aynı şekilde, bütün bunların gerçekleştiğini gördüğünüzde bilin ki, İnsanoğlu yakındır, kapıdadır. 34 Size doğrusunu söyleyeyim, bütün bunlar olmadan bu kuşak ortadan kalkmayacak. 35 Yer ve gök ortadan kalkacak, ama benim sözlerim asla ortadan kalkmayacaktır.”⁷⁸⁶

Dünyanın sonuna dair kutsal metinlerde yer alan bu dini anlatılar, John Nelson Darby ile başlayan ve Scofield İncili ile devam ettirilen dispensasyonalist (dönemlere ayırma öğretisi) ve milenyalist (binyılcılık) bakış açısıyla yorumlanmıştır. Bu düşünceye göre insanlık tarihi kıyamete dek yedi döneme ayrılmaktadır. Her dönemde insanları farklı kurtuluş planlarıyla sınamakta olan Tanrı, insanlık hepsinde başarısız olduğu/olacağı için onları kıyametle cezalandıracaktır. Adem Peygamber’in dünyaya nüzul etmesiyle başlayan ilk beş devir; Nuh Peygamber ve ümmetinin yaşadığı tufan, Babil Kulesi, İsrailoğulları’nın Mısır’dan çıkışı (Exodus) ve İsa Peygamber’in çarmıha gerilmesiyle sona ermektedir. Hâlihazırda içinde bulunulan devirde Yahudiler, onlara vaat edilen topraklara geri dönerek bir devlet kurmuşlardır. Yine aynı devirde gerçekleşecek olan Felaket Dönemi’nin ardından İsa Peygamber dünyaya (Kudüs şehrine) ikinci kez gelecek ve Hristiyanlar Tanrı’nın Krallığı’na -yani göğe- yükseltilecek “*Yeni Yeruşalim*”de bin yıl yaşayacaklardır.⁷⁸⁷

“Bundan sonra yeni bir gökle yeni bir yeryüzü gördüm. Çünkü önceki gökle yeryüzü ortadan kalkmıştı. Deniz de yoktu artık. Kutsal kentin, yeni Yeruşalim’in gökten, Tanrı’nın yanından indiğini gördüm. Güveyi için hazırlanmış süslü bir gelin gibiydi. Tahttan yükselen gür bir sesin şöyle dediğini işittim:

⁷⁸⁶Matta 24.

⁷⁸⁷Hatice Acar, “Hollywood Filmlerinde Evanjelizme Özgü Eskatolojik Beklentilerin Yansıması” (Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, 2022), s. 2.

“İşte, Tanrı'nın konutu insanların arasındadır. Tanrı onların arasında yaşayacak. Onlar O'nun halkı olacaklar, Tanrı'nın kendisi de onların arasında bulunacak. Onların gözlerinden bütün yaşları silecek. Artık ölüm olmayacak. Artık ne yas ne ağlayış ne de ıstırap olacak. Çünkü önceki düzen ortadan kalktı... Sonra melek beni Ruh'un yönetiminde büyük, yüksek bir dağa götürdü. Oradan bana gökten, Tanrı'nın yanından inen ve O'nun görkemiyle ışıldayan kutsal kenti, Yeruşalim'i gösterdi. Kentin ısıltısı çok değerli bir taşın, billur gibi parıldayan yeşim taşının ısıltısına benziyordu. Büyük ve yüksek surları ve on iki kapısı vardı. Kapıları on iki melek bekliyordu. Kapıların üzerine İsrailoğulları'nın on iki oymağının adları yazılmıştı. Doğuda üç kapı, kuzeyde üç kapı, güneyde üç kapı, batıda üç kapı vardı. Kenti çevreleyen surların on iki temel taşı bulunuyordu. Bunların üzerinde Kuzu'nun on iki elçisinin adları yazılıydı.”⁷⁸⁸

“16 Rab'bin kendisi, bir emir çağrısıyla, başmeleğin seslenmesiyle, Tanrı'nın borazanıyla gökten inecek. Önce Mesih'e ait ölümler dirilecek. 17 Sonra biz yaşamakta olanlar, hayatta olanlar, onlarla birlikte Rab'bi havada karşılamak üzere bulutlar içinde alınıp götürüleceğiz. Böylece sonsuza dek Rab'le birlikte olacağız.”⁷⁸⁹

Bu anlatılardan anlaşıldığı üzere “*Betlehem’de doğan, Nazareth’de hayatını sürdüren ve Kudüs’te çarmıha gerilip kurban edilen ve yeniden dirilip göğe yükseltilen, tekrar yeryüzüne inecek olan İsa Peygamber’e*” inanan Hristiyanlık için bu ontik alan her zaman önemini korumuştur. Buna ek olarak Evanjelikler’in Yahudi desteğinin merkezi-dini referanslarından bir diğeri de Yaratılış Kitabı’nda geçen “*İsrail ulusunu kutsayanların kutsanması, lanetlenenlerin lanetlenmesi*”ne⁷⁹⁰ dair pasajdır. Bu pasajda olduğu gibi Hristiyanlar’ın Yahudiler’i koruması ve onların anavatanlarına dönmelerine dair misyonları hakkında pek çok dini referans daha bulunmaktadır. Örneğin *Kıyamet Beklentisi* kehanetinin gerçekleşebilmesi Armageddon Savaşı yapılmalıdır ve bunun için ontik alan Kudüs’ün tamamında Yahudi ulusunun varlığı gerekmektedir. Yahudi halkının bu topraklara dönüşlerine dair ayrıntılar Kitab-ı Mukaddes bölümlerinde yer almaktadır.⁷⁹¹

Daniel Kitabı, Tevrat’ın Beşinci Kitabı (Tesniye) 7:7-8, Zekeriya 9-14, Yaratılış 12:17 - 13:14-17, Yeremya 30:1-3, Ezekeil 38-39, Matta 24, Levililer 26:44-45 ve Selanikliler 4:16-17; 5:1-11’de⁷⁹² yer alan ayetlere göre ontik alan toprakları Yahudiler’e Tanrı tarafından vaad edilmiştir

⁷⁸⁸Vahiy 21:1-4, 12-14.

⁷⁸⁹Selanikliler 4:16-17.

⁷⁹⁰Yaratılış 12:3.

⁷⁹¹Acar, a.g.e. (2022), s. 68.

⁷⁹²Tezde Hristiyan Evanjelikler’in kıyamet inancının dini köklerinin tamamına ve dini referansların bütününe yer vermek mümkün değildir. Bu nedenle bazı önemli ayetlere değinilmektedir. Ayet alıntıları için lütfen bkz. Donald

ve onlar bir gün mutlaka buraya geri döneceklerdir: “Her şeye Egemen Rab, kendi sürüsünü Yahuda halkını kayıracak... Yahuda halkını güçlendireceğim, Yusuf soyunu kurtarıp sürgünden geri getireceğim... Onları halklar arasına dağıtımsa da uzak ülkelerde beni anımsayacaklar; çocuklarıyla birlikte sağ kalacak ve geri dönecekler.”⁷⁹³

“Lut Avram'dan ayrıldıktan sonra, Rab Avram'a, “Bulunduğun yerden kuzeye, güneye, doğuya, batıya dikkatle bak” dedi. Gördüğün bütün toprakları sonsuza dek sana ve soyuna vereceğim. Soyunu toprağın tozu kadar çoğaltacağım. Öyle ki, biri çıkıp da toprağın tozunu sayabilirse, senin soyunu da sayabilecek. Kalk, sana vereceğim toprakları boydan boya dolaş.”⁷⁹⁴

“Rab Yereya'ya şöyle seslendi: ‘İsrail'in Tanrısı Rab diyor ki: 'Sana bildirdiğim bütün sözleri bir kitaba yaz. İşte halkım İsrail'i ve Yahuda'yı eski durumlarına kavuşturacağım günler yaklaşıyor' diyor Rab, 'Onları atalarına verdiğim topraklara geri getireceğim, orayı yurt edinecekler' diyor Rab.”⁷⁹⁵

“...Onlara de ki, ‘Egemen Rab şöyle diyor: İsrailileri gittikleri ulusların içinden alacağım. Onları her yerden toplayıp ülkelerine geri getireceğim. Onları ülkede, İsrail dağları üzerinde tek bir ulus yapacağım. Hepsinin tek kralı olacak. Artık iki ayrı ulus olmayacaklar, iki krallığa bölünmeyecekler.”⁷⁹⁶

Bu ayetlerden hareketle Evanjelikler’e göre Tanrı tarafından İsrailoğulları’na verilen söz sadece ayetlerin gönderildiği döneme ait değildir, bugün de geçerlidir ve bir kıyamet alâmeti olarak tüm Yahudiler İsrail topraklarına topyekûn geri dönmelidir. Kudüs topraklarının Yahudiler tarafından ele geçirilmesinden sonra beklenen adım ise Yahudiler’in Süleyman tapınağını yeniden inşa etmeleridir. “*Kitab-ı Mukaddes’e göre tapınağa “iğrenç şey” konulacak (Daniel, 9:27; Matta 24:15), İsa yeryüzüne tekrar geldiğinde tapınakta oturacak (2. Selanikliler, 2:3-4) ve Tanrı’nın tapınağı ölçülecektir (Vahiy, 11:1-2).*”⁷⁹⁷ Tüm bu sürecin sonunda ise İsa Mesih gelmeden önce tapınak yeniden inşa edilmiş olacaktır.⁷⁹⁸ Dolayısıyla Kitab-ı Mukaddes’te işaret edilen kıyamet alâmetlerinin güncel teopolitik yorumlarıyla hareket eden Evanjelikler

Wagner, Evangelicals and Israel: Theological Roots of a Political Alliance,” (2003) <https://www.religion-online.org/article/evangelicals-and-israel-theological-roots-of-a-political-alliance/> [Erişim 14.03.2023].

⁷⁹³Zekeriya 10:3, 10:6, 10:9.

⁷⁹⁴Yaratılış, 13:14-17.

⁷⁹⁵Yereya 30:1-3.

⁷⁹⁶Ezekiel 37: 21-22.

⁷⁹⁷Büşra Elmas, “Evanjelik Hristiyanlarda Kıyamet İnancı” (Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi, 2017), s. 23.

⁷⁹⁸A.g.e.

için “*Tanrı’nın planının ölçüm çubuğu*”⁷⁹⁹ olan İsrail’in/İsrailoğulları’nın önemi açıktır ve Yahudiler’in rollerini tamamlamaları için “*ABD, Tanrı tarafından görevlendirilmiştir.*”

Bunların yanı sıra, ABD’nin İsrail politikasının dini eksene kaymasının altında güç kazanan Evanjelik asabiyet haricinde inanan veya inanmayan pek çok Amerikalı’nın mesiyanik anlatıların cazibesine kapılarak toplumsal genel kabulü oluşturması gerçeği de bulunmaktadır. ABD toplumundaki bu yaygın inanç ve İsrail desteği bir sonraki bölümde araştırma sonuçlarıyla ortaya koyulmaktadır ancak bundan önce Evanjelik asabiyetlerden bahsetmek yerinde olacaktır.

Amerika Birleşik Devletleri’ne Avrupa’dan göç eden Protestanlarla kurumsallaşmaya başlayan Evanjelizm, 18. ve 19. yüzyıllarda yaşadığı bir dizi canlanmadan sonra (Birinci ve İkinci Büyük Uyanış) 20. yüzyıl sonunda Protestanlığın en küresel ve dinamik hareketlerinden biri haline gelmiştir.⁸⁰⁰ 20. Yüzyılın başlarında Darwin’in Evrim Teorisi ve bilimsel eleştiriden etkilenen Protestanlık, üç türe ayrılarak dağılmıştır: Fundamentalist (köktenci) Protestanlık, Liberal Protestanlık ve Evanjelik Protestanlık. Böylelikle kutsal metinlerin literal anlamına ve inancın temellerine sadık kalanlar Fundamentalist ya da köktenci Hristiyanlar olarak bilinirken, bilimi teolojiye dâhil eden ana akım Protestan mezhepleri “*modernist*” ya da “*liberal*” olarak adlandırılmıştır. Daha sonra Fundamentalist Hristiyanlar, modernist çizgiyle aralarına duvar örerek kamusal alandan uzaklaşan “*Fundamentalist Ayrılıkçılar*” ve dünyanın geri kalanıyla/diğer Hristiyanlarla ilişkilerini devam ettiren orta-yolcu “*neo-Evanjelikler*” (bugünkü anlamda “*Evanjelikler*”) olarak kendi aralarında ikiye bölünmüşlerdir.⁸⁰¹

Buna ek olarak Evanjelikler’in kendi içlerinde de bölünmeler bulunmaktadır. Ancak buna rağmen, kendi aralarında “*aile benzerliği, çeşitliliğe rağmen birlik*”⁸⁰² vardır. Mezhepler üstü bir hareket olarak kabul edilen Protestan Evanjelizm, “*yeniden doğuş*” deneyimini Mesih aracılığıyla birebir yaşamak, Tanrısal kurtuluşun tek yolunun Mesih’e ve Kutsal Kitap’a iman etmek olduğuna inanmak (sola fide-sola Scriptura), İsa Mesih’i merkeze almak (Christocentrism), kişisel ibadetler (Pietizm) ve dünyayı Mesih için ıslah etmeye yönelik misyon duygusu (Evanjelizm) gibi ortak miras, ortak eğilimler ile tamamını bir şemsiyede birleştirir.⁸⁰³ Kendilerini dünyanın sonuna dair kıyametçi vizyona adayan Evanjelikler, Yahudi ve Hristiyan kaynaklarda yer alan kehanetleri ve gerçekleşeceği ontik alandaki gelişmeleri

⁷⁹⁹Akt. Acar, a.g.e. (2022), s. 68.

⁸⁰⁰A.g.e., s. 11.

⁸⁰¹Mead, a.g.m. (2006).

⁸⁰²Berggren&Rae, a.g.m. (2006), s. 607.

⁸⁰³A.g.m., ss. 611-612.

günbegün takip etmektedirler. Ayrılıkçı Fundamentalistlerle de Armageddon teolojisini paylaştan Evanjelikler, Amerikan Yahudileri'yle de "İsrail" başlığında buluşmaktadır.

Dolayısıyla Evanjelikler'in çoğu, Fundamentalistler, Amerikalı Yahudiler ve diğer Hristiyan Siyonistlerle birlikte "Kıyamet Beklentisi" kehanetlerinin gerçekleşmekte olduğuna/gerçekleşeceğine inanmakta ve bunun için ortak bir çaba sarf etmektedirler.⁸⁰⁴ ABD'nin yüzde 25,4'ünü⁸⁰⁵ oluşturan Evanjelik mezheplerin çoğunluğunu Güney Baptist Konvansiyonu, ABD Ulusal Baptist Konvansiyonu (National Baptist Convention), Afro-Amerikan Kiliseleri'nin de dâhil olduğu Pentekostallar, Lüteryanlar, Presbiteryenler, Metodistler ve Karizmatikler oluşturmaktadır. Ancak Evanjelikler, çok çeşitli alt kültürler nedeniyle ABD'deki her Protestan mezhebinde de bulunabilirler.⁸⁰⁶

Bunun yanı sıra popüler kültürden, kıyamet anlatılarının cazibesinden ve Amerikan istisnacılığından kaynaklanan "seçilmişlik" duygusundan beslenen ABD'nin İsrail politikaları, Amerikalı tabanından aldığı genel kabul ile meşruiyet kazanmaktadır. Böylelikle Amerikalı Yahudiler, Evanjelikler ve diğer Hristiyan Siyonistlerle ortak paydada birleşenler, Armageddon asabiyetini oluşturarak kendi milliyetçi apokaliptik amaçları için İsrail'i ve Yahudiler'i araçsallaştırmaktadırlar.

Dolayısıyla ABD'de İsrail siyasetini yönlendirebilmek için tüm güçlerini harcayan bu asabiyet toplulukları, tek bir merkezden yönetilen birleşik yekpare bir organizasyon değildir. Bu nedenle ortak paydada ortak hareket edebilen bu gruplar "İsrail yanlısı cemaat," "İsrail'e yardım hareketi," "İsrail lobisi"⁸⁰⁷ ya da "Armageddon lobisi"⁸⁰⁸ olarak adlandırılmaktadırlar. Sıradan lobicilik faaliyetini aşan bu asabiyetleri tasnif etmek ve sınırlarını tayin etmek zor olsa da pek çok teşkilat, koalisyon ve birey "ABD toplumunu ve devletini İsrail'e destek sağlamaya yöneltmek" amacıyla birleşmektedir.⁸⁰⁹ Dolayısıyla bu gruplar "ideolojik ve dini dayanışma"⁸¹⁰ anlamındaki İbn Halduncu "asabiyet" kavramının âdeta vücut bulmuş hali gibidirler.

"Sebeup asabiyeti" sayılabilecek dini öğretilerle hareket eden bu birey ve topluluklar dünyanın sonuna dair inancın oluşturduğu "kader birliği" ile aralarındaki farklılıkları göz ardı etmekte ve ortak amaçlar altında birlikte çabalamaktadırlar. Bu da rekabetleri ortadan kaldırarak, güçlerini pekiştirmektedir. İsrail başlığı altında birleşen özneleri harekete geçiren asabiyet duygusu,

⁸⁰⁴Mead, a.g.m. (2006).

⁸⁰⁵Pew Research Center. "Religious Landscape Study (2007/2014)." <https://www.pewresearch.org/religion/religious-landscape-study/> [Erişim 21.01.2023].

⁸⁰⁶Mead, a.g.e. (2006); Acar, a.g.e. (2022), s. 33; Berggren&Rae, a.g.m. (2006), s. 611.

⁸⁰⁷Mearsheimer&Walt, a.g.e. (2017), s. 151.

⁸⁰⁸Bu topluluk tezde "Armageddon asabiyeti" olarak adlandırılmaktadır. "Armageddon lobisi" alıntısı için lütfen bkz. Fildiş, a.g.m. (2018): 149-161, s. 153.

⁸⁰⁹A.g.e.

⁸¹⁰İbn Haldun, Mukaddime, a.g.e. (2020), s. 95.

kişiler-kurumlar arasında uyum ve dayanışma sağlarken diğer yandan bireylere ait olma, bağlılık ve cesaret duygusu aşılamaktadır. Dini anlatılara olan inancın verdiği duygusal birliğin gücü böylelikle insanlara, gruplara, lobilere, teşkilatlara ve nihâyetinde siyaset sahnesine yansımaktadır. “Ben”lerin “biz”lere dönüşmesiyle oluşan bu “hizip hissi,” asabiyeti oluşturan insanların çokluğu ile siyasal anlamda kuvvetlerini pekiştirmektedir. Bu durum aynı başlıkta birleşen insanların temsil şansını artırırken, ekonomik anlamda da ellerini kuvvetlendirmektedir. Dolayısıyla din sayesinde insanlar arasında oluşan amaç, zihin ve gönül birliği, kitlesel insan hareketliliği yaratmakta ve kitleleri politik birimlere dönüştürmektedir.

1920’lerden sonra asketizme dönmelerine rağmen 1970’lerde tekrar kamusal alana karışan Evanjelikler ise siyasal alandaki aktifliklerini artırmaya başlamışlardır. Bu gruplar 1970’lerde, İsrail konusunda Yahudi lobisi, diğer Hristiyan Siyonistler ve İsrail yönetimiyle iş birliklerini çoğaltarak ABD’deki toplumsal tabanlarını genişletmişlerdir. Böylelikle kuvvetlenen Evanjelik asabiyet, 1976’da kendisini “yeniden doğmuş” olarak tanımlayan Demokrat Jimmy Carter’ı desteklemiştir. Ancak yönetiminin başlarında mesiyani kehanete retorikine sahip olsa da Carter, daha sonra Filistinliler’in devletleşme hakkını ve onların insan haklarını savunduğu için Evanjelikler yönlerini Cumhuriyetçi Parti’ye çevirmişlerdir. Reagan’la birlikte Beyaz Saray’da toplantılar düzenleyecek duruma gelen Evanjelikler ve diğer Hristiyan Siyonistler, 1990’larda Cumhuriyetçi Parti taraftarlığını tamamen benimsemişlerdir.⁸¹¹

Aynı tarihlerde ortaya çıkan Jerry Falwell, Pat Robertson, Billy Graham, Gary Bauer, Hal Lindsey ve John Hagee vb. gibi Evanjelik önderler tarafından düzenlenen kongreler, televizyon ve radyo vaazları, yazılan kitaplar ve Kutsal Topraklar’a düzenlenen turlarla Evanjelikler’in/Armageddon asabiyetinin sosyal hareketlilikleri ve siyasal nüfuzları daha da artmıştır. 21. yüzyılın teknolojisini kullanarak medya üzerinden ABD’de geniş insan kitlelerine ulaşan Evanjelik liderler aynı zamanda dindar nesiller yetiştirmek üzere üniversiteler açmışlar, iç ve dış politikayı etkilemek amacıyla teşkilatlanmışlardır. Örneğin Liberty Üniversitesi’nin kurucusu ünlü Evanjelik papaz Jerry Falwell “*Ahlaki Çoğunluk*” hareketinin lideridir. Falwell bu teşkilat aracılığıyla muhafazakâr Hristiyanlar’ı Cumhuriyetçi Parti’ye yönlendirmiştir. Aynı amaçlarla Regent Üniversitesi’nin temellerini atan Pat Robertson, Hristiyan Sağı yönlendirebilmek adına “*Özgürlük Konseyi*,” “*Hristiyan Koalisyonu*” hareketlerini ve CBN (Christian Broadcasting Network) kanalını kurmuştur. Billy Graham ve diğer Evanjelik liderlerin de özellikle 1970’lerden sonra benzer adımlar attığı görülmektedir.⁸¹²

⁸¹¹Ülğül, a.g.e. (2021), s. 556; Acar, a.g.e. (2022), s. 39, s. 41.

⁸¹²Gökalp Saylam, “ABD Dış Politikası ve Evanjelizm” (Yüksek Lisans Tezi, Ufuk Üniversitesi, 2019), ss. 82-89.

Evanjelistler tarafından kurulan söz konusu koalisyon ve teşkilatlar sayesinde müntesipler arasındaki asabiyet duygusu kuvvetlenmiştir. Örneğin “İsrail için CUFI, İsrail İçin Ulusal Hristiyan Liderler Konferansı, İsrail İçin Birlik Koalisyonu, İsrailli Cemaatlerin Hristiyan Dostları (Christian Friends of Israeli Communities-CFIC), Hristiyanlar’ın İsrail Kamusal Eylem Komitesi, Uluslararası Hristiyan Kudüs Sefareti (International Christian Embassy Jerusalem-ICEJ)”⁸¹³ ve Evanjelistler’i kendine katan AIPAC (American Israel Public Affairs Committee) gibi kuruluşlar bu anlamda oldukça etkili olmuşlardır. Aynı zamanda JINSA,⁸¹⁴ Orta Doğu Forumu ya da WINEP⁸¹⁵ gibi kurumlardaki araştırmacılar, İsrail desteği için yerel gazetelerde yazan gazeteciler ya da hayatlarını bu konuya adanmış akademisyenler de “*İsrail şemsiyesi altındaki Armageddon asabiyetine*” dâhil olmuşlardır.⁸¹⁶ Kitab-ı Mukaddes’e dayanarak ABD’deki Hristiyan Siyonistler’in İsrail devletine olan maddi/manevi desteğini artırmak ve Amerikan dış politikasında siyasi baskı oluşturmak için kurulan bu asabiyet gruplarının amaçları ortaktır. Liberaller haricinde İsrail-Filistin sorunda iki devletli çözüme ve Filistinliler’e toprak vermeye sıcak bakmayan Evanjelistler’in ortak görüşüne göre “...*bütün diğer ülkeler insanlar tarafından, İsrail ise Tanrı’nın emriyle kurulmuştur!*”⁸¹⁷ Dolayısıyla İsrail desteği için iletişim araçları vasıtasıyla her sene milyonlarca dolar toplanmakta, politik sosyal sermaye ve lobicilikle siyasilerin üzerinde baskılar kurulmaktadır.

Evanjelist grupların diğer Hristiyan Siyonistlerle birlikte sosyal ve siyasal hayatı yönlendirme biçimlerine CUFI ve AIPAC örnekleri verilebilir. Örneğin John Hagee’nin lideri olduğu Hristiyan Siyonist örgüt olan CUFI, İsrail’e dair konularda “*siyasi deprem*” yaratmak için kurulmuş bir organizasyondur.⁸¹⁸ “*ABD’deki İsrail yanlısı her kilise, kilise dışı örgüt, bakanlık veya bireyin İncil’le ilgili konularda İsrail’i desteklemek için tek bir sesle konuşabileceği ve hareket edebileceği ulusal bir Amerikan birliği sağlamak*” amacıyla olan bu birliğin tek ilgi alanı “*İsrail*”dir.⁸¹⁹ AIPAC’ten daha güçlü bir Hristiyan Siyonist asabiyeti yaratmak güdüsüyle 2006’da yola çıkan bu asabiyet, “*Amerikan Evanjelist Hristiyanları arasında İsrail davasına adanmış belki de en büyük ve en güçlü dini örgüttür.*”⁸²⁰ Yıllık sekiz milyon dolarlık bütçesi olan ve yaklaşık 50.000 üyeye sahip bu birlik, istediği zaman rahatlıkla eyalet yöneticilerinden,

⁸¹³Mearsheimer&Walt, a.g.e. (2017), s. 177.

⁸¹⁴JINSA: Jewish Institute for National Security of America (Amerika Ulusal Güvenlik Yahudi Enstitüsü).

⁸¹⁵WINEP: The Washington Institute for Near East Policy (Washington Yakın Doğu Araştırmaları Enstitüsü).

⁸¹⁶A.g.e., ss.152-153, s. 156.

⁸¹⁷A.g.e., s. 177.

⁸¹⁸Stephen Spector, *Evangelicals and Israel: The Story of American Christian Zionism* (New York: Oxford University Press, 2009), s. 168.

⁸¹⁹Mohd Afandi Salleh&Hafiz Zakariya, “The American Evangelical Christians and the U.S. Middle East Policy: A case study of the Christians United for Israel (CUFI),” *Intellectual Discourse*, c. 20, S. 2 (2012), ss. 143-144, s. 150.

⁸²⁰A.g.m., s. 143.

senatörlere ve kongre üyelerine dek lobicilik faaliyeti yürütebilen Evanjelik siyasi aktivistlerden müteşekkil bir topluluktur.⁸²¹

İsrail'e teolojik, politik, ahlaki ve mali destek sağlayan CUFI, elbette ABD'nin İsrail politikasıyla yakından ilgilenmektedir. Amerikalı ve İsrailli üst düzey yetkililerle CUFI üyelerinin buluşarak her yıl düzenledikleri “*Washington-İsrail Zirvesi*” bu ilginin önemli çıktılarındandır.⁸²² Örneğin 1997’de İsrail Başbakanı olan Netanyahu Washington ziyaretinde Jerry Falwell ve binden fazla fundamentalist ile görüşmüştür.⁸²³ Bir diğer çıktı ise, “*Hızlı Uyarılar Sistemi*” vasıtasıyla CUFI üyelerini harekete geçirerek telefon, e-posta gibi iletişim yöntemleriyle eyalet yönetimlerine ve Kongre üyelerine karşı lobi faaliyetleri yürütmektir.⁸²⁴ Bunun yanı sıra John Hagee’nin yazdığı kitaplar,⁸²⁵ İsrail’e düzenlenen dini turlar, İsrail’in çıkarlarına yönelik kamuoyu açıklamaları ve reklamlar, kampanyalar, dua buluşmaları ve sağlanan milyonlarca dolarlık mali destekler de bu asabiyet topluluğunun İsrail için gösterdiği çabalar arasındadır. Netice olarak Yahudiler’i savunmayanların lanete uğrayacağına inanan CUFI üyeleri, ABD’nin İsrail’in güvenliğini kıyamete dek sağlaması gerektiğine inanmakta ve bunun için var güçleriyle çalışmaktadırlar.⁸²⁶

AIPAC ise Yahudiler’den oluşan bir kurum olarak bilinse de İsrail desteği amacıyla gittikçe büyüyen Evanjelik desteği kendisine katarak genişlemiştir. Dolayısıyla etnik kimlik ya da din kimliğinde değil, İsrail asabiyetinde birleşen Hristiyan Siyonistler’den oluşan AIPAC en iyi organize olmuş, en bilinir ve ABD’nin İsrail politikalarındaki en etkili örgütü olmaya devam etmektedir. İsrail’in ABD’deki *de facto* temsilcisi sayılan bu asabiyet birliği, İsrail çıkarlarına fayda sağlamak için kamusal desteği sağlamaktan Washington’da siyasal süreci etkilemeye kadar pek çok aktif faaliyette bulunmaktadır.⁸²⁷

AIPAC, İsrail’e ABD desteği sağlayabilmek için meclise ve yürütme organına baskı uygulamakta, başkanları ve başkan adaylarını İsrail taraftarı olarak yeniden şekillendirmekte ve iktidarın karar alma süreçlerine müdahale etmektedir. AIPAC üyeleri kendi gündemini destekleyen meclis üyelerini ödüllendirmenin yanı sıra, “*İsrail düşmanı*” ya da “*anti-semitik*” olarak etiketledikleri üyeleri ise cezalandırmaktadır. Böylelikle Washington üzerinde dikkat çekici bir nüfuza sahip olan AIPAC, İsrail’e dair konularda başarılı propaganda faaliyetleri

⁸²¹Spector, a.g.e. (2009), s. 168.

⁸²²Afandi&Zakariya, a.g.m. (2012), s. 141, s. 150.

⁸²³Wagner, (2003) a.g.m.

⁸²⁴Afandi&Zakariya, a.g.m. (2012), ss. 150-151.

⁸²⁵Örneğin Hagee’nin “*Jerusalem Countdown*” kitabı ABD’de 620.000’den fazla satılmıştır. Alıntı için lütfen bkz. A.g.m., s. 144.

⁸²⁶A.g.m., ss. 141-143, ss. 152-155.

⁸²⁷Mearsheimer&Walt, a.g.e. (2017), s. 180, s. 199; Wagner (2003) a.g.m.; John J. Mearsheimer&Stephen M. Walt, *İsrail Lobisi ve Amerikan Dış Politikası* (İstanbul: Zodyak Kitap, 2014), s. 30.

yapmakla kalmayıp aynı zamanda bu konudaki eleştirileri de bastırmaktadır. Dolayısıyla AIPAC sağladığı güçle İsrail'i eleştiren kişilerin önemli görevlerde yer almasını engelleyebilmekte ya da göreve gelmek isteyenlere göz dağı vererek onları İsrail taraftarlarına dönüştürebilmektedir. Dönüştürülen bu kişiler mecliste görev aldıklarında AIPAC'ın amaçlarını gerçekleştirecek şekilde hareket etmektedirler. Bu kurum aynı zamanda büyük bağışlar vasıtasıyla icra organını da baskılamaktadır. Böylelikle her konunun rahatlıkla tartışılabildiği Capitol Hill'de, konu İsrail olduğunda hiç tartışma yaşanmamaktadır. Üstelik bahsi geçen uygulamalar meclisle sınırlı kalmamakta, akademi, basın, eğitim kurumları gibi pek çok alana sıçramaktadır.⁸²⁸

Politik çalışmalarının yanı sıra toplumsal taban desteği için kamusal faaliyetlerde de bulunan AIPAC, İsrail'e dair konularda Amerikan kolektif bilincini yönlendirmede ana akım medyayı dilediği şekilde yönlendirmektedir. Gazeteci Eric Alterman'a göre ABD'de elli altı köşe yazarı İsrail politikalarının avukatlığına soyunurken, İsrail'i eleştirebilen sadece beş yazar bulunmaktadır. Dolayısıyla New-York Times, Wall Street Journal, Chicago Sun-Times, Washington Times, Commentary, Weekly Standart, the New Republic gibi popüler gazetelerde ABD'nin İsrail-yanlısı politikalarının meşruiyetini sağlayan makaleler görmek şaşırtıcı değildir. Zira AIPAC, İsrail politikalarına dair olumsuz haberlere ve yazılara mâni olacak mektup/elektronik posta yazma kampanyaları, gösteriler ve boykotlar gibi baskılama araçlarını kullanarak gazetecilere göz dağı vermektedir.⁸²⁹

Diğer yandan daha önce de vurgulandığı gibi AIPAC kamuoyunu şekillendirmede ABD'nin önde gelen WINEP beyin takımına da hâkim durumdadır. WINEP, Orta Doğu'yla bağlantılı konular hakkında objektif, gerçekçi ve tarafsız bir bakış açısına sahip olduğunu iddia etse de bu kuruluş gerçekte İsrail'i kayıtsız şartsız destekleyen kişiler tarafından finanse edilmektedir. WINEP'e ek olarak, The Center for Security Policy, American Enterprise Institute, The Hudson Institute, The Brookings Institution, The Foreign Policy Research Institute, The Heritage Foundation, Jewish Institute for National Security Affairs ve The Institute for Foreign Policy Analysis kurumlarında çalışanların da bu tarz bir zihniyete sahip olduklarını söylemek gereklidir.⁸³⁰

Tüm bunların yanı sıra üniversite kampüslerinde propaganda çalışmaları yürüten AIPAC, akademideki çalışmalara nüfuz edebilmek amacıyla üniversitelerde İsrail propagandasını

⁸²⁸Mearsheimer&Walt, a.g.e. (2014), ss. 30-35, ss. 199-220; Wiarda, a.g.e. (2009), s. 125.

⁸²⁹Mearsheimer&Walt, a.g.e. (2017), ss. 223-226.

⁸³⁰A.g.e., ss. 230-233.

artırabilmek için “*İsrail Çalışmaları Programları*”nı kurmuş ve “*Campus Watch*” adında bir internet sitesi hazırlamıştır. Bu site ile üniversite öğrencileri, İsrail lehine politikaların karşıtı söylem, davranış ya da çalışmaları ihbar etmeye teşvik edilmiştir. Ayrıca akademisyenlerin ürettiği yayınları takibe alan AIPAC, İsrail yanlısı yayınlar yapan akademisyenlere ödüllendirmelerde bulunurken, İsrail karşıtı yayınlara sahip akademisyenlerin mesleki kariyerlerini baltalamaktadır. Edward Said’in başına gelenler bu durumun en tipik örneğini oluşturmaktadır. Columbia Üniversitesi’ne Said’in çalışmalarını durdurulmasına ve işten çıkarılmasına dair yüzlerce e-posta ve mektup gönderilmiştir.⁸³¹

Özetle AIPAC, İsrail’in politikalarını eleştiren ve İsrail taraftarı asabiyetleri suçlayan Kongre üyelerini, medya çalışanlarını veya akademisyenleri anti-semitik olarak damgalayarak, olumsuz eleştirilerden kurtulmaktadır. İsrail’in politikalarına gelen eleştirileri “*yeni Yahudi düşmanlığı*”⁸³² olarak yorumlayan bu asabiyet, dolaylı olarak İsrail-Filistin sorununun çözüme kavuşturulmasına da engel olmaktadır.

Sonuç olarak İsrail konusunda aynı amaçları güden diğer -Siyonist- asabiyetlerle birleşerek genel anlamda “*Armageddon asabiyeti*”ni oluşturan Evanjelikler hem kamusal hem de siyasal alanda önemli bir etki alanı oluşturmuşlardır. Böylelikle Amerikan başkanlık seçimlerinde İsrail’e derinden bağlı olmayan bir aday görülmemekte ve Washington’da Demokratik ve Cumhuriyetçi tüm yönetim kadrosu üzerinde sahip oldukları güçle İsrail politikalarını kolaylıkla yönlendirmektedirler. Nitekim Amerikalı Uluslararası İlişkiler profesörlerinin yüzde 66’sı da bu asabiyetlerin dış politika üzerindeki etkilerini “*aşırı*” olarak nitelendirmektedir.⁸³³

Armageddon asabiyetinin siyasal alanda yarattıkları bu “*aşırı*” etkinin toplumsal tabandaki karşılığı da oldukça önemlidir. Evanjelik liderlerin ve Evanjelik asabiyetin siyasal yönetimdeki nüfuzlarını anlattığımız bu bölümden sonra, Amerikan toplum tabanında var olan inançlar, İsrail’e karşı duygusal eğilim ve kıyamet inancına olan kanaatleri incelemek gerekmektedir. Böylelikle konuya dair yukarıdan aşağıya ve aşağıdan yukarıya olan etkiyi görmek mümkün olacaktır. Dolayısıyla bir sonraki bölümde Amerikan toplumunda kolektif hafızaya yerleşen ABD-İsrail arasındaki derin ilişki güncel anket ve araştırma verileriyle gözler önüne serilmektedir.

⁸³¹A.g.e., ss. 233-239.

⁸³²A.g.e., s. 248.

⁸³³A.g.e., ss. 23-25.

5.3. ABD Kolektif Hafızasında İsrail’le “Çok Derin” İlişki

Önceki bölümlerde gördüğümüz gibi ABD-İsrail arasındaki simbiyotik ilişkinin kökleri Protestan “*Kıyamet Beklentisi*” anlatısına dayanmaktadır. Amerikan benliğine İbrani-Hristiyan köklerden neşet ederek nüfuz etmiş olan bu din-kaynaklı kültürel kod, Amerikan toplum bilincine yayılarak günümüze kadar gelmiş ve toplumsal İsrail desteğinin yapıtaşlarından birini oluşturmuştur. Amerikan milliyetçi istisnacılığı ile yakından ilintili olan bu destek, aynı zamanda iki ülke arasında süregelen “çok derin” ilişkinin de meşruiyet kaynağıdır.⁸³⁴ Dolayısıyla bu bölümde ABD toplumundaki yaygın İsrail desteği ve bu desteğin Evanjelik inanç ile bağlantıları güncel sosyolojik araştırmalar vasıtasıyla ortaya koyulmaktadır.

Robert Smith’e göre, Hristiyan Siyonizmi’nin en belirgin özelliği İsrail ve işgal altındaki Filistin topraklarını içeren topraklar üzerinde Yahudi kontrolünün sağlanması arzusu ve çabasıdır. Genel anlamda ABD’deki Hristiyan Siyonistler, özel olarak da Evanjelikler bu konuda çabalayan en güçlü asabiyeti oluşturmaktadırlar. Ancak elbette bu kontrolün sağlanması konusunda İsrail’i destekleyen Amerikalılar sadece Hristiyan Siyonistler’den ibaret değildir.⁸³⁵ 1988’den yakın geçmişe dek Amerika Birleşik Devletleri’nde yapılan pek çok sosyolojik araştırma sonucunu inceleyen Smith’in tespitlerine göre Amerikan toplumunda İsrail sempatisi ağır basmaktadır (2/3).⁸³⁶ Diğer ülkeler hakkında çok az bilgiye sahip olan Amerikalılar, İsrail hakkında oldukça bilgilidir ve İsrail’in bağımsızlığından bu yana O’nun destekçileridir. Öyle ki bu toplumsal destek, İsrail uluslararası boyutta eleştirildiğinde, uluslararası kurumlar tarafından ikaz edildiğinde dahi tutarlı bir şekilde devam etmektedir. İsrail’in 1948 yılında kurulmasından bugüne dek ABD’de yapılan kamuoyu araştırmalarının çoğu, İsrail’e karşı yoğun toplumsal desteği kanıtlar niteliktedir. Bu durum, ABD’deki Armageddon asabiyeti, yaygın kültürel ve dini değerler, medyanın yoğun ilgisi vb. gibi etkenlere dayandırılmaktadır.⁸³⁷

Diğer yandan Amerikalılar için apokaliptik anlatılar da yeni ortaya çıkmış değildir, toplumda yerleşiktir. 17. yüzyılda cadı avlarıyla başlayan, Hiroşima ve Nagazaki’ye atılan atom

⁸³⁴Smith, a.g.e. (2010), ss. 18-22.

⁸³⁵A.g.e., s. 47.

⁸³⁶Lydia Saad, “Americans Still Pro-Israel, Though Palestinians Gain Support,” (March 17, 2022), <https://news.gallup.com/poll/390737/americans-pro-israel-though-palestinians-gain-support.aspx>[Erişim 21.01.2023]. Alıntı için lütfen bkz.: Smith, a.g.e. (2010), ss. 49-50; Becka A. Alper, “Modest Warming in U.S. Views on Israel and Palestinians,” (2022), Pew Research Center, <https://www.pewresearch.org/religion/2022/05/26/modest-warming-in-u-s-views-on-israel-and-palestinians/>[Erişim 24.01.2023].

⁸³⁷Smith, a.g.e. (2010), ss. 47-48; Amnon Cavari, “Six Decades of Public Affection: Trends in American Public Attitudes Toward Israel,” (ed.) Robert Owen Freedman, *Israel and the United States: Six Decades of US-Israeli Relations* (Philadelphia: Westview Press, 2012): 100-124, ss. 100-103.

bombalarıyla alevlenen apokaliptik düşünce, nükleer savaş tehdidinden pandemiye dek görülen felaketler neticesinde Amerikan toplumunda kıyamet kaygısının kamçılanmasıyla tekrar yüzeye vurmuştur. Ayrıca popüler kültürde yaygınlaşan kıyamet anlatıları, yaşanan çevresel felaketler, iklim değişikliği gibi nedenlerle insanların düşüncelerine ve inançlarına daha çok nüfuz etmeye başlamıştır. Diğer yandan ABD’de popüler kültüre kıyamet temalı pek çok TV ve radyo yayını, kitap ve Hollywood filmi kazandırılmış, böylelikle Evanjelizm’in mesihanik anlatıları kolektif hafızaya tekrar hatırlatılmıştır.⁸³⁸ Evanjelik liderlerin radyo ve TV vaazları, “*Jerusalem Countdown*” kitabı, “*Left Behind*” kitabı ve filmi, “*Matrix serisi*,” “*Armageddon*,” “*I Am Legend*” ve “*Knowing*” vb. gibi filmler bunlara örnek gösterilebilir.⁸³⁹

Bir başka açıdan bakılırsa, ölüm/evrenin sonu kaygısı ya da düşüncesi evrenseldir, Amerikan toplumuna has değildir. Dünya hayatında *sonlu bir varlık* olarak insan, dünyanın neresinde olursa olsun ölümünden sonra da varlığını sürdürmeyi arzulamaktadır. Dolayısıyla beden ölümünün bir gün mutlaka gerçekleşeceğinin bilincinde olarak insanlar, ölüm sonrası hayatı sorgularlar. Üstelik bu sorgulama sadece kendi varlıklarıyla sınırlı değildir. Tıpkı insanlar gibi bir doğumu/başlangıcı olan evrenin, bir sonu olduğuna kanaat getiren varlıklar evrenin sonunu da öngörmek istemekte, merak etmektedirler. Böylelikle en az ölüm kadar evrensel olan *ölümsüzlük arzusu* ya da *geleceğe olan merakla* kimi insan grupları kaygılarla başa çıkmada farklı yöntemler üretirken, kimi diğerleri ise popüler kültürle diriltiilen dini inançların ölüm sonrası öğretilerine bağlanmaktadır.⁸⁴⁰ Zira birbirlerinden farklılaşsa da inançların çoğunda var olan ölüm/kıyamet sonrasına dair ontolojik anlatılar, belirsizlik bulutunu dağıtmakta ve kaygıları susturmaktadır.

Farklı bir açıdan Amerika Birleşik Devletleri’nde gittikçe azaldığı düşünülen Hristiyanlığın (%64) birkaç on yıl içinde ülke nüfusunun yarısından daha azını kapsayabileceğine dikkat çekilmektedir. Zira 1990’lardan itibaren kendisini agnostik veya ateist olarak tanımlayanların sayısı artmaya başlamıştır (%30).⁸⁴¹ Ancak “*dünyanın sonu*” düşüncesi, bir agnostik ya da çevreci bir ateist için de anlamlı olmaya devam etmektedir. Anlatılarda sunulan nedensel ilişkilendirmeler ve tutarlı olay örgüleriyle inanan veya inanmayan insanların ölüm/evrenin sonuna dair anlamlandırma ihtiyaçları karşılanmaktadır. Bu anlamda kıyametçi öğretisiyle öne çıkan Evanjelizm “*yaşam ve ölümün ayrıntılarını paylaşma*”⁸⁴² duygusunun cazibesiyle

⁸³⁸Elmas, a.g.e. (2017), s. 8; Acar, a.g.e. (2022).

⁸³⁹Acar, a.g.e. (2022).

⁸⁴⁰A.g.e., s. 1.

⁸⁴¹Pew Research Center, “Modeling the Future of Religion in America,” <https://www.pewresearch.org/religion/2022/09/13/modeling-the-future-of-religion-in-america/> [Erişim 21.01.2023].

⁸⁴²Kayapınar, a.g.m. (2008), s. 384.

Amerikan dünyasına nüfuz etmektedir. Böylelikle zaten toplumda yerleşik olan İsrail sempatisi, mesiyaniğin anlatılarının toplumsal genel-kabulüyle birleşerek eskatolojik görüşleri politikleştirmede taban desteğini genişletmektedir. Nitekim 2002 yılında yapılan bir araştırmaya göre, Amerikan toplumunun yüzde 59'u *Kıyamet Beklentisi* anlatısının gerçekleşeceğini umduğunu belirtmiştir.⁸⁴³ 2022 yılında yapılan bir araştırmada ise Amerikalı yetişkinlerin 10'da 4'ü "*ahir zamanda yaşadıklarına inandıklarını*" dile getirmektedir.⁸⁴⁴

Bu bağlamda öncelikle Amerikan toplumundaki dini inanç dağılım tablosuna, kıyamet inancının toplumsal yaygınlığı ile birlikte bakmak gereklidir. Aşağıdaki tabloda (Tablo 1) görüldüğü üzere Amerikan toplumunun yüzde 63'ü kendisini Hristiyan olarak tanımlamaktadır. Buna göre Protestan mezhebe mensup olan Hristiyanların oranı yüzde 43 dolaylarında iken, Beyaz Evanjelistler yüzde 16'lık bir orana sahiptirler. Tablo 2'de görüleceği üzere, genel anlamda Hristiyanlar'ın yüzde 47'si ahir zamanda yaşadıklarına inanırken, spesifik olarak Protestanlar'ın yüzde 55'i bu görüşe katılmaktadır. Protestan mezhepler bağlamında ise kıyamet inancına en çok bağlananlar yüzde 63 oranla Beyaz Evanjelistler, yüzde 76 oranla Siyah Protestanlar (%7'lik dilim), yüzde 31 oranla Anahat Protestanlar ve yüzde 27 oranla Katolikler'dir (%19'luk dilim). Pew Research Center tarafından yapılan diğer bir araştırmada İsa Peygamber'in 2050 yılına dek dünyaya geri döneceğine inanan Amerikalı oranı yüzde 48 olarak hesaplanmıştır.⁸⁴⁵ Ayrıca 2022 yılında yapılan bir araştırmaya göre kıyametin yaklaştığına ya da İsa Peygamber'in büyük bir kaos döneminden önce, karmaşanın ortasında ya da sonrasında geleceğine inanan Amerikalı Hristiyanlar'ın oranı yüzde 47 iken, Evanjelistler'in yüzde 63'ü buna inanmaktadır. "*Yeniden-doğuş*" tecrübesini bizzat kendi bünyesinde yaşadığını söyleyen Evanjelist Protestan liderlerin oranı ise küresel anlamda yüzde 93'tür.⁸⁴⁶

⁸⁴³Acar, a.g.e. (2022), s. 41.

⁸⁴⁴Jeff Diamant, "About four-in-ten U.S. adults believe humanity is 'living in the end times,'" <https://www.pewresearch.org/short-reads/2022/12/08/about-four-in-ten-u-s-adults-believe-humanity-is-living-in-the-end-times/> [Erişim 29.01.2023].

⁸⁴⁵Pew Research Center, "Jesus Christ's Return to Earth," (2010) <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2010/07/14/jesus-christs-return-to-earth/>; Pew Research Center, "U.S. Christians' Views on the Return of Christ," <https://www.pewresearch.org/religion/2013/03/26/us-christians-views-on-the-return-of-christ/> [Erişim 29.01.2023].

⁸⁴⁶Jeff Diamant, "About four-in-ten U.S. adults believe humanity is 'living in the end times,'" (2022) <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2022/12/08/about-four-in-ten-u-s-adults-believe-humanity-is-living-in-the-end-times/> [Erişim 29.01.2023]; Pew Research Center, "Evangelical Beliefs and Practices" (2011), <https://www.pewresearch.org/religion/2011/06/22/global-survey-beliefs/> [Erişim 29.01.2023].

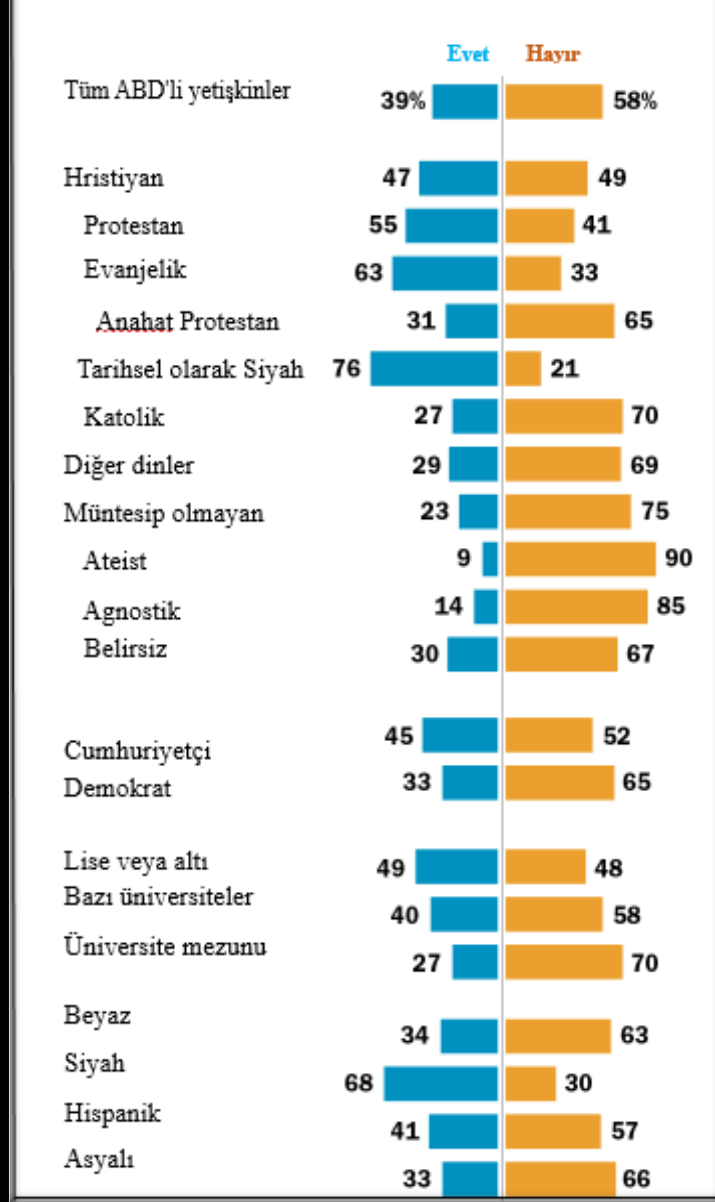
Güncel telefon/internet anketleri/basılı anketler yoluyla yapılan araştırmalar, ABD'nin dini yapısına ilişkin şu tahminlerde bulunmaktadır. Dini kimliğini tanımlayan ABD'li yetişkinlerin yüzdeleri		
	Toplu anketler 2019-2020	2020 web/basılı anketler
	%	%
Hristiyanlar	63	64
Protestan	43	41
Beyaz Evanjelik	16	16
Beyaz (Evanjelik değil)	12	11
Siyah Protestan	7	8
Diğerleri	8	6
Katolik	19	21
Beyaz	10	11
Hispanik	7	7
Diğerleri	2	2
Mormon	2	1
Ortodoks Hristiyan	<1	<1
Diğer İnançlar	7	7
Yahudi	2	2
Müslüman	1	1
Budist	1	1
Hindu	<1	1
Diğerleri	3	3
Dini bağlılığı yok	28	28
Ateist	4	4
Agnostik	5	5
Belirsiz	18	19
Reddedilen	2	1
	100	100
Bir dine mensup olanlar	70	71

Tablo 1. ABD Toplumunda Tahmini Dini Kimlik Dağılım Oranları⁸⁴⁷

⁸⁴⁷Pew Research Center, "Measuring Religion in Pew Research Center's American Trends Panel," [https://www.pewresearch.org/religion/2021/01/14/measuring-religion-in-pew-research-centers-american-trends-panel/#:~:text=In%20the%20Center's%20most%20current,%E2%80%9Cnothing%20in%20particular%E2%80%9D\).](https://www.pewresearch.org/religion/2021/01/14/measuring-religion-in-pew-research-centers-american-trends-panel/#:~:text=In%20the%20Center's%20most%20current,%E2%80%9Cnothing%20in%20particular%E2%80%9D).) [Erişim 25.03.2023].

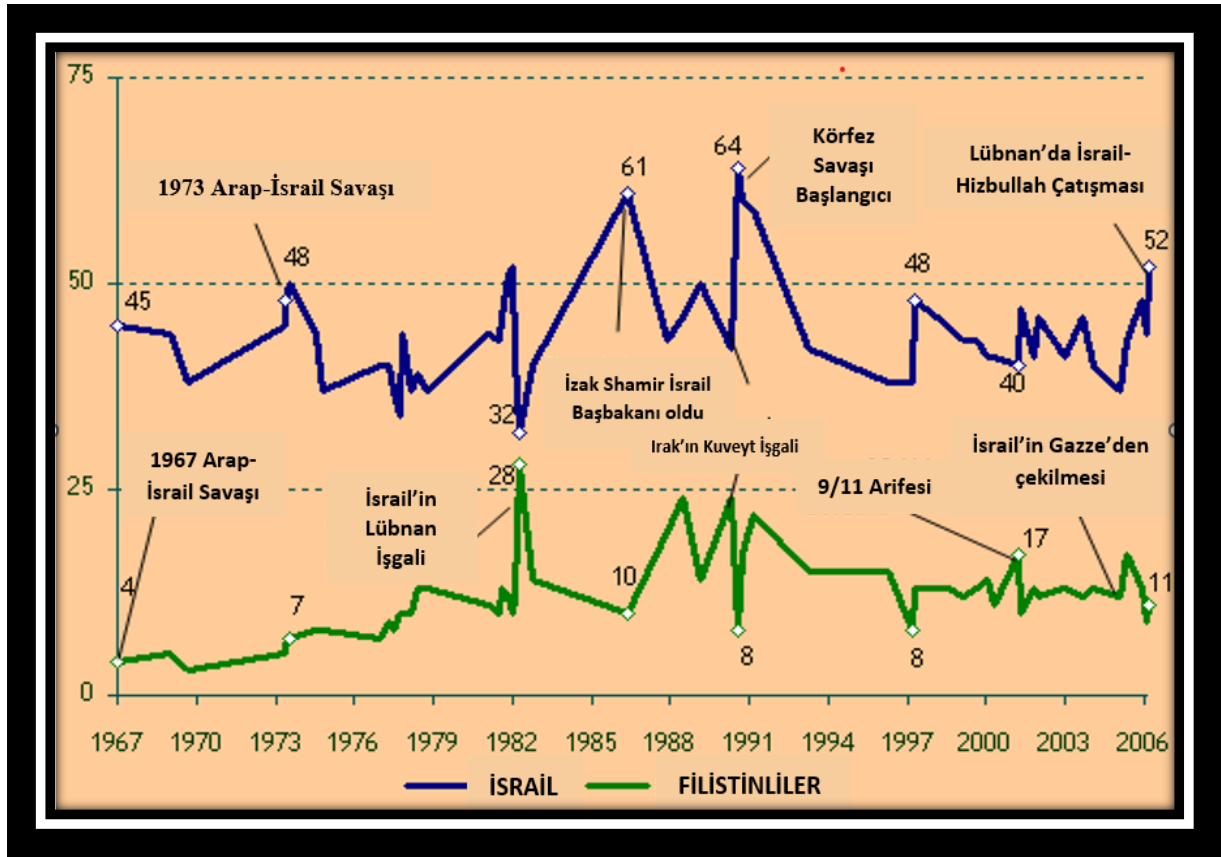
ABD’de Evanjelik ve tarihsel olarak Siyah gelenekten gelen Protestanlar insanlığın ‘ahir zamanda’ yaşadığına inanıyor

Ahir zamanda yaşadığımıza inanıyor musunuz?



Tablo 2. ABD’de Ahir Zamanda Yaşadığına İnanan Yetiřkinler⁸⁴⁸

⁸⁴⁸Jeff Diamant, “About four-in-ten U.S. adults believe humanity is ‘living in the end times,’” <https://www.pewresearch.org/short-reads/2022/12/08/about-four-in-ten-u-s-adults-believe-humanity-is-living-in-the-end-times/> [Erişim 29.01.2023].



Şekil 11. İsrailiiler ve Filistinliler Hakkında Amerikalılar'ın Tercihleri 1967–2006.⁸⁴⁹

ABD'de yaşayan Siyah ırkın (%68), Beyaz ırka (%34) oranla daha baskın şekilde ahir zamanda yaşadıklarına olan inançları ve agnostik (%14), ateist (%9) ya da belirli bir dine mensup olmayanlarda da (%23) kıyamet inancı oranları oldukça dikkat çekicidir. (Tablo 2) Diğer yandan Amerikalılar'da yüksek eğitim kıyamet inancına ket vurmakta ve ayrıca Demokrat Parti (%33) ve Cumhuriyetçi Parti (%45) arasındaki bu inanç oranları farkı açıkça görülmektedir. (Tablo 2)⁸⁵⁰

Ancak üzerinde düşünüldüğünde Amerikalılar'da bulunan kıyamet inanç düzeyi yüksekliğinin birebir İsrail desteği anlamına gelmeyeceği anlaşılmaktadır. Zira insan toplulukları kıyametin kopacağına inanıyor olsalar da farklı anlatılar üzerinden kıyamet öğretisine bağlanmış olabilirler. Örneğin İslam inancında, Evanjelizm anlatısında yer alan pek çok anlatı

⁸⁴⁹Robert Ruby, "A Six-Day War: Its Aftermath in American Public Opinion," Pew Forum on Religion&Public Life (May 30, 2007), <https://www.pewresearch.org/religion/2007/05/30/a-six-day-war-its-aftermath-in-american-public-opinion/> [Erişim 20.01.2023].

⁸⁵⁰ABD'de ortalama etnik nüfus dağımı şöyledir: %60 beyaz, %18,5 Hispanik/Latin, %13,5 Afroamerikalı, %6 Asyalı, %1,5 Kızılderili ve yerli, %0,5 diğer. Ayrıntılar için lütfen bkz. İnsamer, "Amerika Birleşik Devletleri, <https://www.insamer.com/tr/ulke-profil-amerika-birlesik-devletleri/#:~:text=%C3%9Clkede%20%C3%A7ok%20%C3%A7e%C5%9Fitli%20iklim%20tipleri,ise%20k%C4%B1%C5%9F%20s%C4%B1cakl%C4%B1klar%C4%B1%20olduk%C3%A7a%20d%C3%BC%C5%9F%C3%BCkt%C3%BCr.> [Erişim 20.07.2023].

bulunmamaktadır ve yapılan araştırmalar bu detaylara özel olarak girmemektedir. Diğer yandan araştırmalar ayrıntılandırılabilir olsa, kimi zaman kıyamet inancına bağlanan insanların İsrail politikalarına eleştirel bakma ya da Filistin destekçisi olma ihtimallerinin olduğu görülebilir.

Bu anlamda spesifik olarak ABD toplumundaki İsrail desteğini gösteren farklı araştırmalar önem taşımaktadır. Bu araştırmalarda Amerikan toplumunun bölgesel (Orta Doğu) konjonktür, din, ırk, eğitim, parti seçimi vb. gibi demografik özelliklere/verilere göre değişen İsrail desteği tespit edilmiştir. Amerikalılar'ın İsrail desteğini kimi zaman dalgalandıran ve/veya kuvvetlendiren pek çok farklı etken bulunmaktadır. Örneğin Amerikan toplumunun İsrail sempatisindeki bir dönüm noktası yukarıdaki şekilde (şekil 11) de görüldüğü gibi 1967'de geręekleřen Arap-İsrail Savaşı (Altı Gün Savaşı) olmuştur. Savaş başlamadan önce yapılan bir Gallup anketine göre Amerikalılar'ın yüzde 45'i İsrail'e destekten yanadır.⁸⁵¹

1973 Savaşı'nda ise Amerikalılar'ın İsrail sempatisi geğmişle aynı düzeyde kalmıştır. Camp David Anlaşması (1978) ve İsrail'in Lübnan işgaliyle görece azalan İsrail desteği, 1982 yılında Sina Yarımadası'ndan bir kara parçası Mısır'a geri verildiğinde ise tekrar yükselmiştir (yüzde 51). 1991 Körfez Savaşı'nda Irak'tan İsrail'e 39 Scud Füzesi atıldığında bu desteğin yüzde 64'e yükseldiği ancak savaşın bitiminde desteğin azalmakta olduğu görülmektedir.⁸⁵² Bu örneklerden yola çıkarak, Amerikalılar'ın İsrail'in Araplar/Filistinliler tarafından tehdit edildiğine inandıkları zamanlarda İsrail'e desteklerini artırmakta oldukları sonucuna varılabilir. Diğer bir deyişle ABD toplumu, İsrail'i Filistinliler'e karşı saldırgan bulduklarında ülkeye (İsrail) desteğini azaltmaktadır.

Bunun yanı sıra, Körfez Savaşı yıllarındaki oranlara ulaşamasa da Amerikan toplumunda 2010 yılına dek İsrail sempatisinde yükselme görülmüştür (şekil 12).⁸⁵³ Bu yükselişte 11 Eylöl saldırısı (%47), İsrail'in Gazze'den çekilmesi ve İsrail'le Hizbullah arasındaki çatışmalar (%52) gibi olaylar etken olmuştur.⁸⁵⁴ Ayrıca Amerikan toplumu, İsrail'le arasında iyi ilişkiler geliştiği zamanlarda Filistinliler'e olan desteğini artırmaktadır. Örneğin FKÖ Gazze'den çekilerek İsrail'i tanıma sözü verdiğinde ABD'de Filistinliler'e destek oranı yüzde 24 olmuştur. Bununla beraber Filistinliler'le birebir bağlantılı olmasa da Amerikalılar'ın bu halka olan desteği 11 Eylöl saldırısı ve Hizbullah-İsrail çatışmalarında azalma göstermiştir. (şekil 12)⁸⁵⁵

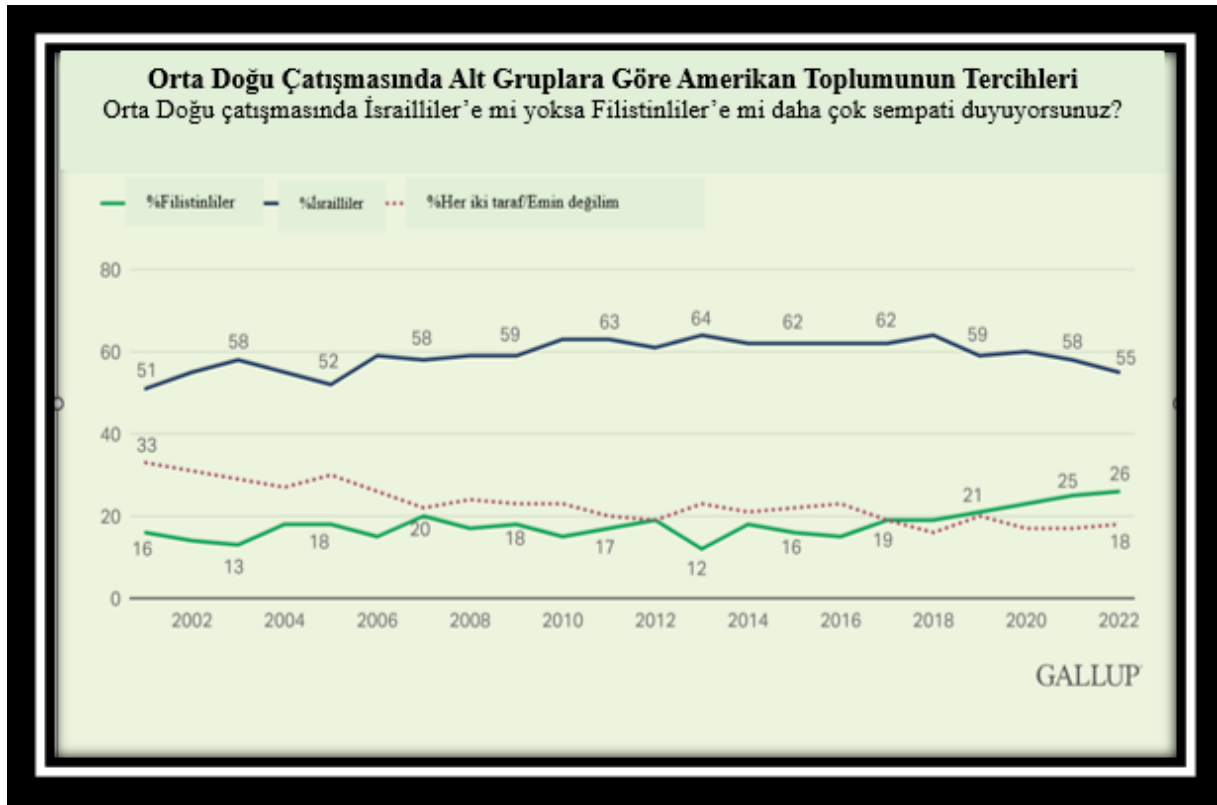
⁸⁵¹A.g.e.

⁸⁵²A.g.e. Alıntı için lütfen bkz.: Smith, a.g.e. (2010), s. 49.

⁸⁵³Smith, a.g.e. (2010), ss. 49-50.

⁸⁵⁴Ruby, a.g.e. (2007). Alıntı için lütfen bkz. Smith, a.g.e. (2010), s. 49.

⁸⁵⁵A.g.e.



Şekil 12. Orta Doğu Çatışmasında Amerikan Toplumunun Tercihleri⁸⁵⁶

2022 yılında Gallup tarafından yapılan bir anket çalışmasına göre, Amerikalılar'ın Filistinliler'e duyduğu sempati geçmiş yıllara göre artış göstermiş olsa da (%26), toplumda İsraililer'e duyulan sempati hâlâ Filistinliler'e duyulandan iki katından daha yüksektir (%55). Tüm bunların yanı sıra, demografik veriler bağlamında yaş, İsrail desteğinde büyük bir etkindir. Zira 55 yaş ve üzeri Amerikalılar'ın İsrail desteği yüzde 64 iken, 35-55 yaş arasındakilerin desteği yüzde 57'ye ve 35 yaşın altındakilerin desteği yüzde 40'lara düşmektedir (Tablo 5).⁸⁵⁷

Bu konuda Amerikalılar'ın dini inançları bağlamında yapılan değerlendirmeler ise âdetâ Amerikan benliğine nakşolunan Protestan anlatıların toplumsal tabanına işaret etmektedir. Bu anlamda Amerikalılar'ın İsrail'e verdikleri güçlü desteğin tamamının 331,9 milyonluk Amerikan nüfusunun yaklaşık yüzde 2,2'sini oluşturan Yahudiler'den gelmediği aşîkârdır.⁸⁵⁸

Pew Research Center araştırma verilerine göre *İsrail topraklarının Tanrı tarafından Yahudiler'e verildiği* düşüncesini destekleyen Amerikalı Yahudiler'in oranı yüzde 40'tır.

⁸⁵⁶Saad, a.g.e. (2022). Alıntı için lütfen bkz. Smith, a.g.e. (2010), ss. 49-50.

⁸⁵⁷Saad, a.g.e. (2022). Alıntı için lütfen bkz. Smith, a.g.e. (2010), ss. 49-50.

⁸⁵⁸World Population Review, "Jewish Population by State 2023," <https://worldpopulationreview.com/state-rankings/jewish-population-by-state> [Erişim 21.01.2023].

Ayrıca Amerikan Yahudileri'nin sadece yüzde 31'i ABD'nin İsrail desteğinin *daha çok olması gerektiğini* düşünmektedir.⁸⁵⁹

Bu oranlar Amerikalı Yahudiler'in bir kısmının İsrail desteklerini gösteriyor olsa da Amerikalı Evanjelik İsrail desteğinin yanında mütevâzî kalmaktadır. Zira Amerikalı Beyaz Evanjelikler'in yüzde 46'sı ABD'nin İsrail'e olan desteğini artırması için büyük çaba harcamaktadır.⁸⁶⁰ Buna ek olarak ABD'deki yüzde 63'lük Hristiyan nüfusunun neredeyse yarısı Protestanlar'dan oluşmaktadır.⁸⁶¹ Dolayısıyla aşağıdaki tablolarda da görüldüğü üzere İsrail desteği Hristiyan Siyonistler ve özel olarak Beyaz Evanjelik Protestanlar arasında oldukça yaygındır (Tablo 3, Tablo 4).⁸⁶²

Daha önce de vurguladığımız gibi politik olarak aktif olan Evanjelik nüfusun tercihleri, dini inançlarıyla birebir bağlantılıdır. “*Kıyamet Beklentisi*” anlatısını takip eden Evanjelikler'in yüzde 70'i, genel olarak ABD'lilerin ise yüzde 30'u *İsrail topraklarının Yahudiler'e Tanrı tarafından verildiğine ve Hazreti İsa'nın ikinci geliş kehanetini gerçekleştirmede başat rol oynadığına* inanmaktadır.⁸⁶³ Dolayısıyla *İsrail ile bağımsız bir Filistin devletinin bir arada yaşamasının asla mümkün olmadığını* düşünen Beyaz Evanjelikler'e göre *Tanrı bu toprakların tamamını İsrail'e vermiştir*.⁸⁶⁴ İsrail'e duydukları tutkuyu âdeta bir iman emaresi kabul eden Evanjelikler'e göre, bu devletin ortaya çıkışı İncil kehanetinin gerçekleşmesi demektir.⁸⁶⁵

Genel anlamda Amerikalı Hristiyanlar'ın Yahudiler'e karşı özel eğilimleri de konuya dair dikkat çekici bir diğer ayrıntıdır. Aşağıda yer alan tabloda (Tablo 3) görüldüğü üzere Yahudiler, ABD'deki çoğu dini grup tarafından oldukça olumlu karşılanmaktadır. Tabloda görüldüğü üzere özellikle Amerikalı Beyaz Evanjelikler'in Yahudiler'e karşı beslediği pozitif duygular,

⁸⁵⁹Michael Lipka, “Strong support for Israel in U.S. cuts across religious lines,” Pew Research Center, <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2014/02/27/strong-support-for-israel-in-u-s-cuts-across-religious-lines/> [Erişim 30.01.2023].

⁸⁶⁰A.g.e. (2014); Saad, a.g.e. (2022). Alıntı için lütfen bkz. Smith, a.g.e. (2010), ss. 49-50; Alper, a.g.e. (2022).

⁸⁶¹Pew Research Center, “Religious Landscape Study (2007/2014),” <https://www.pewresearch.org/religion/religious-landscape-study/> [Erişim 21.01.2023].

⁸⁶²Hristiyan Siyonizmi sadece Evanjelik grupları kapsamaz ancak çoğunlukla Protestanlar'dan oluşur. Ancak Hristiyan Siyonizmi geleneksel Hristiyan mezheplerini de aşan bir asabiyet bağına sahiptir. Zira Hristiyan Siyonistlerin yüzde 94'ü bir dini kimlik dolayısıyla değil, Amerikan istisnacılığı dolayısıyla bu kültürel bağa dahil olmaktadır. Alıntı ve yorumlar için lütfen bkz. Smith, a.g.e. (2010), ss. 60-62.

⁸⁶³Saad, a.g.e. (2022). Alıntı için lütfen bkz.: Smith, a.g.e. (2010), ss. 49-50; Alper, a.g.e. (2022).

⁸⁶⁴Bu öğretiyeye inanan Evanjelikler, Amerikalı Yahudiler'in iki katından fazladır. Alıntı için bkz. Michael Lipka, “Strong support for Israel in U.S. cuts across religious lines,” Pew Research Center, <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2014/02/27/strong-support-for-israel-in-u-s-cuts-across-religious-lines/> [Erişim 30.01.2023].

⁸⁶⁵Ruby, a.g.e. (2007); Alper, a.g.e. (2022); Pew Research Center, “How Americans Feel About Religious Groups” (2014), <https://www.pewresearch.org/religion/2014/07/16/how-americans-feel-about-religious-groups/> [Erişim 21.01.2023]; Smith, a.g.e. (2010), ss. 65-66.

diğer kategorilere kıyasla oldukça yüksektir (%69). Buna tezatla Yahudiler, Evanjelikler’e karşı aynı olumlu duyguları beslemezler (ortalama %34).⁸⁶⁶

ABD’deki Dini Grupların Birbirleri Hakkındaki Değerlendirmeleri								
En Negatif En Pozitif								
	Verilen ortalama termometre değerleri							
Değerlendirmeleri Yapanlar	Yahudiler	Katolikler	Evanjelik Hristiyanlar	Budistler	Hindular	Mormonlar	Ateistler	Müslümanlar
Toplam	63⁺	62⁺	61⁺	53⁺	50⁺	48⁺	41⁺	40⁺
Protestan	64	60	73	45	44	47	32	36
Beyaz Evanjelik	69	63	82	39	38	47	25	30
Beyaz Ana Hat	63	62	62	54	50	52	41	37
Siyah Protestan	59	55	73	41	42	42	30	44
Katolik	61	80	57	55	53	51	38	40
Yahudi	89	58	34	61	57	48	55	35
Bağlı Olmayan	58	52	41	64	56	44	60	45
Ateist	61	47	28	69	58	39	82	44
Agnostik	58	49	37	70	60	47	66	47
Hususi olarak bağı yok	58	54	45	62	54	45	53	44

Kaynak: Amerikan Eğilimleri Paneli (4. dalga). 30 Mayıs-30 Haziran 2014 tarihlerinde yürütülen anket. Katılımcılardan her bir dini grubu 0 (en soğuk, en olumsuz) ile 100 (en sıcak, en olumlu) arasında değişen bir “duygu termometresi” üzerinden derecelendirmeleri istendi.

Tablo 3. ABD’deki Dini Grupların Birbirleri Hakkındaki Değerlendirmeleri⁸⁶⁷

Amerikalılar’ın İsrail desteğine dair diğer bir ayrıntı ise bu konudaki en keskin farklılıkların parti asabiyetlerinde görünür olmasıdır. Gallup tarafından 2022 yılında yapılan bir araştırma

⁸⁶⁶Pew Research Center, “How Americans Feel About Religious Groups,” (2014), <https://www.pewresearch.org/religion/2014/07/16/how-americans-feel-about-religious-groups/> [Erişim 21.01.2023].

⁸⁶⁷Pew Research Center, “How Americans Feel About Religious Groups,” (2014), <https://www.pewresearch.org/religion/2014/07/16/how-americans-feel-about-religious-groups/> [Erişim 21.01.2023].

sonucuna göre, Cumhuriyetçiler'in yüzde 77'si İsrail yanlısı tutumunu sürdürürken, Demokratlar'ın yalnız yüzde 40'ı İsrail'e sempati duymaktadır. Üstelik partiler arasındaki oran farkı Filistinliler'e verilen destek oranlarıyla birlikte okunduğunda daha da netleşmektedir. (Tablo 4)⁸⁶⁸

Ayrıca Cumhuriyetçiler'in 2013 ve 2022 yıllarındaki İsrail destekleri karşılaştırıldığında 9 puanlık düşüş yaşandığı ancak Trump döneminde bu açığın tekrar kapandığı görülmektedir. Zira Başkan Trump döneminde yapılan ABD büyükelçiliğinin Tel Aviv'e taşınması, Kudüs'ün İsrail'in başkenti ilan edilmesi gibi politik hamleler, Cumhuriyetçiler'in İsrail asabiyetini kabartarak toplumsal desteğin artmasına neden olmuştur.⁸⁶⁹

Orta Doğu Çatışmasında Parti Kimliklerine Göre Amerikalılar'ın Tercihleri Orta Doğu çatışmasında İsraililer'e mi yoksa Filistinliler'e mi daha çok sempati duyuyorsunuz?				
	İsraililer	Filistinliler	Tercih yok	Net İsraililer
	%	%	%	pct. pts.
Amerikalı Yetişkinler	55	26	18	+29
Cumhuriyetçiler	77	13	10	+64
Bağımsızlar	54	26	20	+28
Demokratlar	40	38	22	+2

Tercih yok = Her ikisi/Hiçbiri (Gönüllü yanıtlar) veya Emin olmayanlar
Net İsraililer= İsraililere % daha fazla sempati duyanlar eksi % Filistinlilere daha fazla sempati duyanlar

GALLUP, FEB. 1-17, 2022

Tablo 4. Orta Doğu Çatışmasında Parti Kimliklerine Göre Amerikalılar'ın Tercihleri⁸⁷⁰

Bölgedeki dikkat çekici olaylar, yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi gibi demografik özellikler, dini asabiyetler ve parti asabiyetleri gibi farklılıklarla değişen Amerikan toplumundaki İsrail desteği, siyasal ideolojik yelpazeye gelindiğinde daha büyük ayrışmalar göstermektedir. Örneğin Amerikalı muhafazakâr Cumhuriyetçiler, ılımlı/liberal Cumhuriyetçiler'e göre daha

⁸⁶⁸Saad, a.g.e. (2022). Alıntı için lütfen bkz. Smith, a.g.e. (2010), ss. 49-50.

⁸⁶⁹A.g.e.

⁸⁷⁰Saad, a.g.e. (2022). Alıntı için lütfen bkz. Smith, a.g.e. (2010), ss. 49-50.

fazla İsrail destekçisidirler. Muhafazakâr/ılımlı Demokratlar ise Liberal Demokratlar’a göre daha İsrail yanlısıdır.⁸⁷¹

Demokratlar’ın İsrail desteklerinde zaman içinde bir gerileme görünüyorsa da çoğunluğu (2/3) bu desteğe devam etmektedir. Diğer yandan Bağımsızlar da İsrail’e karşı azımsanmayacak bir sempati duymaktadırlar (%54). Özetle, 2013 yılından bugüne yapılan araştırmalara göre Amerikan nüfusunun ortalama yüzde 71’i tutarlı şekilde İsrail desteğini sürdürmekte, Filistin yönetiminden daha çok İsrail’e sempati duymaktadır.⁸⁷²

Parti Kimliklerine Göre Amerikalılar’ın Orta Doğu’daki Tercihleri				
Orta Doğu çatışmasında İsraililer’e mi yoksa Filistinliler’e mi daha çok sempati duyuyorsunuz?				
	İsraililer	Filistinliler	Tercih yok	Net İsraililer
	%	%	%	pct. pts.
Amerikalı Yetişkinler	55	26	19	+29
Cinsiyet				
Erkek	56	26	17	+30
Kadın	55	26	19	+29
Yaş				
18-34 arası	40	37	23	+3
35-54 arası	57	26	17	+31
55 ve üzeri	64	19	16	+45
Eğitim				
Üniversite Mezunu	57	28	15	+29
Üniversite Mezunu Olmayan	55	25	21	+30
İdeoloji				
Muhafazakâr	78	10	13	+68
İlmli	50	29	21	+21
Liberal	29	47	24	-18
İdeolojik Olarak Partiler				
Muhafazakâr Cumhuriyetçi	84	9	7	+75
İlmli/Liberal	61	21	18	+40
Cumhuriyetçi				
Muhafazakâr/İlmli	50	28	22	+22
Demokrat				
Liberal Demokrat	28	52	21	-24

Tercih yok = Her ikisi/Hiçbiri (Gönüllü yanıtlar) veya Emin olmayanlar
Net İsraililer= İsraililere % daha fazla sempati duyanlar eksi % Filistinlilere daha fazla sempati duyanlar

Tablo 5. Parti Kimliklerine Göre Amerikalılar’ın Orta Doğu’daki Tercihleri ⁸⁷³

Sonuç olarak Amerikan toplumunun İsrail’e olan bağlılığı geçmişten günümüze yapılan araştırmalarda görünür olmaktadır. Bu genel toplumsal meyil Ortadoğu’da İsrail’i özel olarak kayıran ABD’nin bu devletle derin ilişkisinin tabanını oluşturmaktadır. Dolayısıyla Amerikan toplumunun İsrail desteği konusundaki bu değişmez çizgisi Amerika Birleşik Devletleri’nin İsrail dış politikasını etkilemektedir. Çünkü politikacılar toplumlarının aynası, ürünüdür. Bu

⁸⁷¹A.g.e.

⁸⁷²A.g.e.

⁸⁷³A.g.e.

bağlamda spesifik olarak Amerikalı Armageddon asabiyeti ve bu şemsiyenin altında istisnai biçimde en büyük desteği sağlayan Beyaz Evanjelikler'den oluşan asabiyetler, Amerikan siyasetinde İsrail lehine yürütülen politikaların motor gücünü oluşturmaktadır. İsrail'e verdikleri bu destekte siyasi kararlar konusunda Evanjelikler'in ilham kaynağı ise “*Kıyamet Beklentisi*” anlatısıdır. Zira bu grup müjdecî geleneğe dayanarak, Hz. İsa'nın yeniden yeryüzüne inebilmesinin “*özel olarak görevlendirilmiş ABD'nin İsrail lehine politik kararlar almasıyla*” bağlantılı olduğuna inanmaktadırlar.⁸⁷⁴

Özetle, genel anlamda Amerikan toplumunda yoğun olan İsrail sempatisi, özelde Armageddon asabiyetine doğru gidildikçe şiddetlenmektedir. Evanjelik mesihanik anlatılarla bağlantılı bu tutku, sosyolojik araştırmalar vasıtasıyla da görünür olmaktadır. Bir sonraki bölümde, bu sosyolojik bakıştan politik sahaya doğru gidilmektedir. Bölümde Amerika Birleşik Devletleri'nin 75 senedir istikrarla devam eden İsrail hamiliğinde ontolojik ve fiziksel güvenlik ağırlıklı politikalar araştırılmaktadır. Böylelikle Trump dönemine dek geçen sürede var olan fiziksel güvenlik yoğunluğu gözler önüne serilmektedir.

5.4. ABD'nin İsrail'e Yönelik Dış Politikasında Fiziksel ve Ontolojik Güvenlik Odaklı Politikalar: Retrospektif Bir Analiz

İsrail ABD'nin Orta Doğu bölgesindeki stratejik ortağı, ABD ise İsrail için vazgeçilmez bir dosttur. ABD ve İsrail arasındaki bu özel ve sarsılmaz bağ, elbette sadece din teması üzerine kurulu değildir. Bu ilişki iki ülke arasındaki stratejik, ekonomik, askeri, diplomatik ve hukuki angajmanlarla ilintili olduğu gibi, aynı zamanda demokratik ortak değerleri de kapsamaktadır. ABD-İsrail arasındaki güvenlik ilişkisi ise, fiziksel güvenlik odağında 1967 Savaşı sonrasında gelişmiş ve Başkan Trump döneminde ontolojik güvenlik odağına doğru kayarak, derinleşmiştir. Nitekim 1948'te kurulan ve bölgede istenmeyen bir devlet olarak İsrail'in uzunca bir dönem fiziksel güvenlik ihtiyacı olmuştur. Soğuk Savaş dönemine giren ABD için ise İsrail, uzun süre bölgedeki Sovyetler Birliği müttefiklerinin tehditlerine set çeken tampon ülke konumunda kalmıştır.⁸⁷⁵

İki ülke arasında oluşan kuvvetli asabiyet bağı kimi zaman barış süreçleri dolayısıyla gerçekleşen sürtüşmelerle dalgalansa da genel anlamda bu bağ hiçbir zaman kopmamış ve ABD'nin İsrail'e diplomatik, askeri, ekonomik destek rutinleriyle hami-vekil (patron-client)

⁸⁷⁴Smith, a.g.e. (2010), ss. 58-66.

⁸⁷⁵Robert Owen Freedman, (ed.) *Israel and the United States: Six Decades of US-Israeli Relations* (Philadelphia: Westview Press, 2012), s. 15.

ilişkisi sürdürülmüştür. ABD-İsrail arasında yaşanan sürtüşmeler, çok zaman İsrail'den barış için istenen tavizler nedeniyle gerçekleştirmiş ve dolayısıyla birbirinin türevi olmuştur. Bir başka deyişle, tıpkı rutinleşen ABD desteği gibi, aralarında cereyan eden krizler de benzer anlaşmazlıklarla bir rutin halde devam etmiştir.⁸⁷⁶ İsrail'in kuruluşuyla başlayan ikili ilişkiler, uzunca bir süre ABD'nin mesafeli politikalarıyla primitif düzeyde devam etmiş, Carter döneminde (1977-1981) İsrail'e yapılan askerî güvenlik desteğiyle bir kırılma yaşayarak gelişmiştir. Zamanın ruhu gereği hem İsrail hem de ABD için öncelikli olan fiziksel güvenlik ilişkisi, bölgesel konjonktür bağlamında uzunca bir süre önemini korumuştur. Ancak 11 Eylül sonrası Amerikan siyasetinde artan Evanjelik etkiyle hareketlenen ve Başkan Trump döneminde tırmanışa geçen teopolitik etki, ABD'nin İsrail politikasında ontolojik güvenliği fiziksel güvenliğe baskın hale getirmiştir.⁸⁷⁷ Dolayısıyla ABD'nin İsrail politikaları tarihi devriminde fiziksel güvenlik-baskın ilerlerken, Trump döneminde ontolojik güvenlik-baskın hâle gelmiştir.

II. Dünya Savaşı'ndan sonra İngiliz yönetiminden pozisyonunu devralan Amerika Birleşik Devletleri, İsrail kurulduktan 11 dakika sonra bu devleti hukuken tanıyan ilk devlet olmasına rağmen bu dönemde İsrail'e karşı temkinli bir tavır içinde olmuştur.⁸⁷⁸ SSCB'den gelen aliyahlar ve kabul edilen Çekoslovak silahlar dolayısıyla taşıdığı potansiyel komünizm tehdidi nedeniyle İsrail, 1948 Savaşı'nda ABD'nin silah ambargosuyla karşılaşmıştır. Amerikan siyasal elitleri, *İngiltere'nin Araplar'a verdiği desteğin ABD'yi savaşın içine çekme ihtimali ve bölgedeki petrolden mahrum kalma kaygısıyla* -İsrail'i tanımaktan ona yapılacak ekonomik yardımlara kadar- Amerikan politik kararlarına direnç göstermişlerdir. ABD daha sonra, İsrail'i savaşta ele geçirdiği topraklardan geri çekilmesi ve göç eden Filistinliler'in topraklarına geri dönüşleri hakkında baskılamıştır.⁸⁷⁹

ABD'nin İsrail'e karşı bu *tedbirli, mesafeli ve baskıcı* tavrı sadece Harry Truman döneminde değil, Dwight Eisenhower, John Kennedy ve Lyndon Johnson dönemlerinde de devam etmiştir. Örneğin Eisenhower döneminde İsrail, Alfa Planı'yla Filistinli mültecilerin topraklarına geri dönüşü ve Mısır'la aralarındaki gerginliğin azaltılması konularında baskılanmıştır. Ardından Mısır ve Ürdün'e yaptığı saldırılarla ABD'nin barış çabalarını boşa çıkaran İsrail, Bağdat Paketi'nden dışlanmış ve silah ambargosuyla 1961'e dek yüzleşmeye devam etmiştir. Ayrıca

⁸⁷⁶Stuart A. Cohen, "Light and Shadows in US-Israeli Military Ties, 1948–2010," (ed.) Robert Owen Freedman, *Israel and the United States: Six Decades of US-Israeli Relations* (Philadelphia: Westview Press, 2012), s. 143.

⁸⁷⁷Freedman, a.g.e. (2012), s. 1.

⁸⁷⁸Arı, a.g.e. (2017), s. 77, s. 87.

⁸⁷⁹Freedman, a.g.e. (2012), s. 2.

1956'da patlak veren Süveyş Krizi'nde İsrail'i, ele geçirdiği Sina Çölü ve Gazze'den geri çekilmeye zorlayan ABD'nin bu tutumları nedeniyle iki ülke arasındaki soğukluk artmıştır. Irak Devrimi'nden (1958) sonra ABD tarafından Orta Doğu'da “*demokratik bir devlet*” olarak tanınan İsrail'in imajı iyileşmeye başlamış olsa da Kennedy (1961-1963) dönemine dek İsrail-ABD ilişkilerinde sıcak bir dostluk havası estiği söylenemez. Dolayısıyla İsrail'in kurulmasından 1970'lere dek yavaş yavaş gelişen ikili ilişkide, ABD'nin İsrail'e ekonomik ve askerî desteği 1970 sonrasına kıyasla daha azdır. 1965'e değin ABD'den yılda ortalama 63 milyon dolar ekonomik kalkınma ve gıda yardımı alan İsrail, 1959 yılında başlatılan -daha sonra feragat edilen- askerî kredi programıyla yılda 100 milyon dolarlık güvenlik desteği almıştır. Bütün bu gelişmelere rağmen 1960'lara dek İsrail'e silah satmayı reddeden ABD, İsrail'in nükleer programına da karşı çıkmıştır.⁸⁸⁰

Başkan Johnson döneminde gelişen ilişkilerin müsebbibi ise 1967 Savaşı'dır. LJB, Vietnam Savaşı'nın zorladığı dönemlerde Orta Doğu meselelerinden uzak dursa da bölgede başlayan savaşın her safhasına İsrail'e gem vurmak adına müdahil olmuştur. İsrail'i engellerken ABD'nin temel motivasyonu Sovyetler Birliği ile bir savaşa girme kaygısıdır ve bunun için diğer tüm ihtimaller denenecektir. Nitekim Başkan Johnson, Arap komşularına saldırmayacağı sözü verdiği halde sözünde durmayan İsrail ile/için savaşa girmemiştir.⁸⁸¹

Ayrıca Orta Doğu'da Mısır, Suriye, Irak'ın Sovyet yanlısı tutumları nedeniyle muhafazakâr Arap ülkelerinin Sovyetler asabiyetine kaymasından endişelenen Johnson, Kennedy'ye benzer şekilde bu rejimlerle bağlarını güçlü tutmaya çalışmıştır. Örneğin Ürdün'ün Sovyet silah alımına neredeyse mecbur kalacak hale gelmesi, ABD'yi bu konuda harekete geçirmiştir. Ürdün'e “*açıktan*” yapacağı bu satış karşılığında İsrail'e daha çok askerî teçhizat göndermek durumunda olduğunu düşünen Başkan, İsrail'e “*gizli olarak*” 210 tank ve 48 Skyhawk bombardıman uçakları gibi saldırı ve savunma silahları sağlamıştır. Diğer yandan ABD-İsrail arasında 34 Amerikan askerinin ölümüyle sonuçlanan beklenmeyen bir çatışma çıkmıştır.⁸⁸²

⁸⁸⁰1967 Savaşı'nda Mısır'a saldırı amacıyla kaldırılan İsrail uçakları ABD'nin Tel Aviv Büyükelçiliği radarları bozularak gizlenmiştir. Bunun üzerine görevlendirilen Amerikan istihbarat gemisi USS Liberty'e saldıran İsrail'le aralarında 34 Amerikan askerinin öldürüldüğü bir çatışma çıkmıştır. Alıntı ve yorumlar için lütfen bkz. A.g.e., ss. 2-3, ss. 124-128.

⁸⁸¹Ross, a.g.e. (2015), s. 85.

⁸⁸²ABD, Ürdün'ü Sovyetler'e kaptırmamak istiyordu ancak İsrail'den Ürdün'e silah satışı konusunda Kongre'de desteğine ihtiyacı vardı. Diğer yandan Orta Doğu ülkeleri tarafından İsrail-yanlısı olarak tanınmak istemeyen ABD, İsrail'e gizli, Ürdün'e açıktan askeri teçhizat satışı yapmıştır. Zira bölgedeki İsrail-karşıtlığı nedeniyle Arap devletlerinin ABD ile diplomatik ilişkileri keseceği, Amerikan petrol şirketlerini taciz edeceği, bazı askeri geçiş haklarını iptal edeceği ve uluslararası organizasyonlarda ABD karşıtlığını teşvik edeceği düşünülmüyordu. Ayrıca Ürdün'e silah satabilmek için ABD Kongre'sinde İsraililer'in desteğine ihtiyacı vardı. Alıntı ve yorumlar için bkz. Ross, a.g.e. (2015), ss. 85-91; Al Jazeera Türk Belgesel, “İsrail Amerika'yı Neden Vurdu?” <https://www.youtube.com/watch?v=tIJqwHx8LjA> [Erişim 29.03.2023]; Freedman, a.g.e. (2012), ss. 27-28.

Ancak yaşanan çatışmaya rağmen, İsrail savaşa (1967) Sovyet müttefikleri Suriye ve Mısır'ı mağlup ederek kendini kanıtlayınca ABD tarafından “müttefik” olarak tanınmıştır. Zira İkinci Dünya Savaşı'ndan Sovyetler Birliği'nin dağılışına dek ABD ve Sovyetler Birliği'nin hegemonik yarış alanı olan Orta Doğu, ABD'nin hegemonyasını kanıtlamak istediği bir platform olmasının yanı sıra enerji kaynakları dolayısıyla da cazip bir bölgedir. Dolayısıyla savaşta Sina Yarımadası, Doğu Kudüs, Golan Tepeleri ve Batı Şeria'yı işgal eden İsrail, hegemonik güç bazında ABD'nin eline büyük kozlar vererek O'nun bölgedeki konumunu güçlendirmiştir. Nitekim daha sonra komünizm tehdidinden arındırılan Mısır'la başlatılan barış sürecinde kullanılan bu kozlar, “barış için toprak” pazarlığında kullanılacaktır. Tüm bu gelişmelerin bir sonucu olarak 1967 sonrasında iki ülke arasında pekişen yakın ilişkiler, ABD'nin İsrail'e karşı uyguladığı silah ambargosunu kaldırmasına ve baskılarını durdurmasına neden olmuştur.⁸⁸³ İsrail'e karşı uluslararası desteğini de artıran ABD ayrıca BM Güvenlik Konseyi'nde (22 Kasım 1967) onaylanan 242 sayılı karara rağmen işgal ettiği toprakların tamamından geri çekilmeyen İsrail'i gözetmiştir.

Özetle uzunca bir süre Amerika Birleşik Devletleri tarafından “büyük bir siyasi ve güvenlik sorunu”⁸⁸⁴ olarak algılanmış olan İsrail, ABD ile fiziksel güvenlik ilişkilerini ancak 1967 Savaşı sonrasında başlatabilmiş ve -1970'te Suriye'nin Ürdün'e saldırmasının ardından- Nixon döneminde (1969-1974) geliştirebilmiştir. Soğuk Savaş'ın kızıştığı bu dönemde Golda Meir'e verilen mali ve askerî yardım sözüyle başlayan ABD silah tedariki, Reagan döneminde (Vietnam çekilmesinden sonra) 2,7 milyar dolarlık askerî yardıma dönüşmüş, 1973 Savaşı'na dek hem yardımlar hem de askerî iş birliği dozu artırılarak devam ettirilmiştir.⁸⁸⁵ 1973 Petrol Ambargosu sonrasında ABD'nin bölgedeki stratejik çıkarları nedeniyle İsrail'e karşı katlanan yardımlar, 2012 yılına dek 100 milyar doları aşan askerî hibe desteğiyle birleşmiştir. Bunun yanı sıra aynı dönemde bölgede istikrarı sağlamak amacıyla barış sürecine eğilen ABD, Mısır-İsrail ilişkilerini düzeltmek için askerî ve diplomatik enstrümanlarını harekete geçirmiştir. Bu amaçla Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ)'ne İsrail'i tanımasını, şiddet eylemlerinden vazgeçmesini ve BM 242 sayılı kararı kabulünü şart koşmuş ve *acil yardım koduyla* İsrail'e desteğini genişletmiştir.⁸⁸⁶

⁸⁸³Freedman, a.g.e. (2012), ss. 2-3.

⁸⁸⁴A.g.e., s. 2, ss. 27-31.

⁸⁸⁵ABD bu savaşta stratejik olarak ilk zamanlar hava ikmalini ve askerî desteği dondurmuş olsa da sonrasında savaş uçaklarının yanı sıra birkaç gün içinde 1.000 ton silah ve malzeme göndermiştir. Savaşta İsrail'e 550 ABD askerî uçuşu gerçekleştirilmiştir. Alıntı ve yorumlar için lütfen bkz. A.g.e., ss. 29-31.

⁸⁸⁶Roby Nathanson&Ron Mandelbaum, “Aid and Trade: Economic Relations Between the United States and Israel, 1948–2010, (ed.) Robert Owen Freedman, *Israel and the United States: Six Decades of US-Israeli Relations* (Philadelphia: Westview Press, 2012), ss. 3-4, s. 128; Cohen, a.g.e. (2012), s. 145.

Jimmy Carter döneminde devam eden İsrail-Mısır barış süreci müzakerelerinde arabulucuk rolü üstlenen ABD, bölgedeki Sovyet etkisini bu sayede kırabileceğine inanarak, Arap-İsrail uyuşmazlığını çözmeyi ana hedef haline getirmiştir. Camp David Barış Süreci'nde İsrail'e her yıl 3 milyar dolarlık yardım ayıracağına ve Sina'da yer alan geçişlerin güvenliğini sağlayacağına dair sözler veren ABD, İsrail'e ekonomik, siyasi, diplomatik ve askerî anlamda desteğini bütünüyle artırmıştır. Öyle ki 1979 yılında ABD tarafından İsrail'e ayrılan ekonomik ve askerî yardımlar İsrail'in Gayri Safi Millî Hasılası'nın yüzde 20'sine ulaşmıştır. Bu tarihten sonra İsrail'in arkasında artık “güvenliğinden sorumlu devlet” olarak ABD vardır ve İsrail ordusu bu sayede teknolojik olarak dünyanın en gelişmiş ordularından biri haline gelmiştir.⁸⁸⁷

Buna ek olarak 1978 yılında İsrail Başbakanı Menahem Begin ABD Başkanı Carter'a “Kudüs'ün İsrail'in başkenti olduğuna ve sonsuza dek öyle kalacağına”⁸⁸⁸ dair söylemleri içeren bir mektup yazmıştır. Begin'e göre bu mektuptan sonra Kudüs konusunda İsrail'de yasalaştırma sürecine gerek kalmamıştır ancak meclisteki sağcılar Knesset'te “Kudüs Temel Yasası” (The Jerusalem Basic Law-1980) tasarısını onaylatmıştır. Kanun şeklinde imzalanan bu siyasi beyan kısaca “Kudüs'ün İsrail'in başkenti olarak statükosunu teyit etmektedir.”⁸⁸⁹ Ancak bu yasa, Evanjelik Başkan Carter'ın konuya dair duygusallığına rağmen ABD Kongresi'ne taşınmamıştır. Dolayısıyla bu dönemde İsrail-ABD arasında gelişen fiziksel güvenlik ilişkileri, kımıldatılmaya çalışılan ontolojik güvenlik ilişkilerine oldukça baskındır.

Ayrıca bu dönemde iki ülke arasındaki birtakım anlaşmazlıklar ve/veya bölgede/dünyadaki krizler bir yandan ABD'nin İsrail'e odaklanmasına engel olurken, diğer yandan İsrail'e avantajlar kazandırmıştır. Örneğin Carter koltuğunu devretmeden 1979'da gerçekleşen İran Devrimi ve ardından gelişen rehine krizi, Reagan döneminde İsrail'in Lübnan işgali, çatışma çözümü çabalarındaki anlaşmazlıklar, İsrail'in yerleşim yerleri sorunu ve Suudi Arabistan'a silah satışı gibi krizler iki ülke arasındaki mesafenin açılmasına neden olmuştur. Ancak diğer yandan Sovyetler Birliği'nin Afganistan işgali, bölgede yer alan Sovyet müttefikleri ve İran İslam Devrimi gibi sebeplerle İsrail, ABD ile *stratejik ortaklık* ilişkisini iyiden iyiye pekiştirmiştir. Dolayısıyla bölgede değişen dengeler ABD'nin İsrail'e sunduğu fiziksel güvenlik desteğini çoğaltmasına yol açmıştır. İki ülke arasındaki askerî iş birliği ve

⁸⁸⁷Nathanson&Mandelbaum, a.g.e. (2012), s. 125, s. 129.

⁸⁸⁸Arye Naor, “Menachem Begin and ‘Basic Law: Jerusalem, Capital of Israel,’” *Israel Studies*, c. 21, S. 3, Jerusalem: Visions & Designs (Fall 2016): 36-48, s. 36.

⁸⁸⁹Kudüs Temel Yasası, “1. Kudüs bölünmez şekilde İsrail'in başkentidir, 2. Büyük Kudüs'ün sınırlarının bütünlüğü ve birliği 1967 Savaşı'ndan bu yana dokunulmazdır, 3. İsrail Devlet Başkanı, Knesset, Hükümet ve Yüksek Mahkeme'nin daimî ikamet yeri Kudüs'tür” maddelerinden oluşmaktadır. Alıntı için lütfen bkz. Zank, a.g.m. (2016), s. 26; Naor, a.g.m. (Fall 2016), ss. 36-37.

koordinasyon resmî olarak 1981 yılında karşılıklı güvenlik ilişkilerini temel alan bir mutabakat metni ile başlatılırken, daha sonraları ABD'nin ekonomik ve askerî hibe yardımlarını geçecek bir düzeye evrilen ticari ilişkiler de harekete geçirilmiştir (1983). ABD-İsrail arasında devam eden *Batı Şeria yerleşim birimleri inşası, Sovyet Yahudisi göçleri ve barış süreci tikanıklıkları* gibi birtakım uyuşmazlıklar da George H. W. Bush döneminde rayına oturmuştur. Baba Bush döneminde ABD, İsrail'e pek çok katkıda bulunmuştur. Örneğin ABD, I. Körfez Savaşı'nda Irak'a misilleme yapmayacağına dair söz veren İsrail'in güvenliğini sağlamak için bölgeye Patriot füzeleri yerleştirmiştir.⁸⁹⁰

1984'ten 1995'e dek Amerikan Kongresi tarafından hakkında destekleyici yasalar çıkarılan ve 1995 yılında oylamaya sunulan "*Kudüs Büyükelçilik Yasası*," başkanlık koltuğuna oturan Bill Clinton döneminin dikkat çeken ayrıntılarından biridir.⁸⁹¹ ABD Dışişleri Bakanlığı'na İsrail Büyükelçiliği'nin Tel Aviv'den Kudüs'e taşınmasına dair yetki veren sembolik yasa teklifi, *Kudüs'ü bölünmez bir şehir olarak İsrail'in başkenti* olarak kabul etmektedir. ABD'de kolektif bilinçte yerleşik geleneğin bir çıktısı olan bu teklif bağlayıcı olmasa da Amerikan siyasi topluluğunu uzunca bir süre *Kudüs'ün İsrail'in başkenti olarak kabulüne dair* baskı altında tutmuştur. Trump dönemine dek 22 sene boyunca her altı ayda bir görevdeki ABD başkanı tarafından özenle tekrar Kongre'ye sunulan bu yasa teklifinin görünmeyen yüzünde ise Evanjelik mesihanik inanç bulunmaktadır. Başkanlık kampanyalarında ABD Büyükelçiliği'ni Tel Aviv'den Kudüs'e taşıma sözü veren Clinton, daha sonra Başkan Bush ve Obama'nın da yapacağı gibi *bölgede şiddetli tepkiyle karşılaşmak ve barış müzakerelerine zarar getirmek endişesiyle* (güvenlik feragatı) bu vaadi yerine getirmemiştir.⁸⁹² Dolayısıyla ABD'nin İsrail politikasında ontik alanı ilgilendiren bu ontolojik güvenlik adımı henüz filizlenmemiştir.

Bush döneminde başlatılan Madrid Konferansı ise Bill Clinton dönemine gelindiğinde Oslo Barış Süreci'ne evrilmiştir. ABD'nin desteğiyle yürütülen süreçte, Oslo I (1993) /Oslo II (1995) ve Ürdün-İsrail arasında barış anlaşması (1994) imzalanmıştır. Ancak barış süreci Rabin suikasti (1995), Peres'in Batı Şeria işgallerini artırması, bölgede alevlenen çatışmalar ve daha

⁸⁹⁰Freedman, a.g.e. (2012), ss. 4-6; Nathanson&Mandelbaum, a.g.e. (2012), s. 124, ss. 129-132.

⁸⁹¹104-45 Sayılı Kamu Yasası bunlardan biridir. Alıntı ve ayrıntılar için lütfen bkz. Giovanna Rettore, "Obama, Trump, and Israel: The Individual Level of Analysis in the US-Israeli Context" (Yüksek Lisans Tezi, Università Ca' Foscari, 2022), s. 44.

⁸⁹²Kudüs Büyükelçilik Yasası, "1. Kudüs, her etnik ve dini grubun haklarının korunduğu bölünmemiş bir şehir olarak kalmalıdır ve 2. Kudüs, İsrail Devleti'nin başkenti olarak tanınmalıdır" maddelerini kapsamaktadır. Alıntı için bkz. Zank, a.g.m. (2016), s. 21, ss. 31-32; 1999 yılına dek büyükelçiliğin Kudüs'e taşınmasını bir zorunluluk addeden yasa, bu durum mümkün olmadığı takdirde ABD Dışişleri Bakanlığı binasına ayrılan bütçenin yarıya indirilmesini öngörmekteydi. Ancak Amerikan başkanları kararın Amerikan ulusal çıkarlarına uymadığını düşündüklerinde yasayı yürürlüğe koymaktan 6 ay feragat edebileceklerdi. Alıntı ve ayrıntılar için lütfen bkz.: Baker, a.g.m. (2016).

sonra Netanyahu-Arafat arasındaki anlaşmazlıklar nedeniyle uzun süre işlevsiz kalmıştır. Sonrasında Netanyahu'nun Mescid-i Aksa'nın altında bir açtığı tünelle (Hasmonean Tüneli) tırmanan gerilim ABD'nin olaylara doğrudan müdahil olmasına sebep olmuşsa da Amerika Birleşik Devletleri'nin bölgede kontrolü ele geçirme çabaları sonuçsuz kalmıştır. Zira El Halil kentinin İsrail ve Filistin arasında bölüşülmesi ve İsrail'in Batı Şeria'dan çekilmesi meselelerinde İsrail, ABD'nin önerilerini uygulamaya geçirmeyi reddetmiştir.⁸⁹³

1997'de ABD Dışişleri Bakanı Madeleine Albright'ın temaslarıyla yeniden başlatılan -çöküş aşamasındaki- barış süreci Netanyahu'nun ABD tekliflerini tekrar reddetmesiyle neticelenince Clinton-Netanyahu arasındaki mesafe açılmıştır. Tıkanan barış sürecinin yanı sıra Clinton yönetimi Batı Şeria topraklarının yüzde 13'ünden geri çekilmesi konusunda İsrail'e ultimatoma vermiştir. Washington'un baskılarından kurtuluşu Amerikalı *Armageddon asabiyetinde* bulan Netanyahu, ABD ziyaretinde Jerry Falwell ve Hristiyan Sağ'dan müttefikleriyle görüşmeler yapmıştır. Verilen ultimatoma *Armageddon asabiyeti* sayesinde başarısız olmuş ancak Netanyahu 1998'de Filistin devletinin ilan edilme tehdidiyle yüzleşince koşullu geri çekilmeyi Wye River Anlaşması'yla kabul etmiştir. Buna rağmen anlaşmanın diğer şartlarıyla birlikte çekilme de kısa sürede tersine dönmüş ve İsrail-Filistin arasındaki çatışmalar yeniden alevlenmiştir. İki ülke arasında süregiden çalkantılar ABD-İsrail ilişkilerine zarar vermiş görünse de Amerika bu dönemde İsrail'e 1,2 milyar dolarlık ekonomik ve 1,8 milyar dolarlık askerî yardım paketi sunmuştur.⁸⁹⁴

İlerleyen günlerde Monica Lewinsky skandalı nedeniyle azil sürecine giren Başkan Clinton'un Gazze'ye yaptığı ziyaret ve Filistinliler'e vaad ettiği 4 milyar dolarlık yardım nedeniyle, dolaylı olarak Netanyahu hükümeti düşmüştür. Yerine geçen Ehud Barak ise çok geçmeden, zamanın başbakan adayı Ariel Şaron'un (2000) Mescid-i Aksa gezisi dolayısıyla İkinci İntifada ile karşı karşıya kalmıştır. Çatışmaları bastırmaya çabalayan Başkan Clinton, Arafat ve Barak'ı Şarm El Şeyh'te uzlaştırmak istese de İntifada durdurulamamıştır. Bunun üzerine ABD Başkanı Clinton, İsrail'den *Kudüs'ün egemenliği ve Doğu Kudüs'ün Filistin devletinin başkenti ilan edilmesi, Haram bölgesinin bölünmesi, Filistinli mültecilerin topraklarına geri dönmesi ve İsrail'in Batı Şeria'dan çekilmesi* gibi tavizler talep etmiştir.⁸⁹⁵ Ancak şartların yerine getirilmemesi ve aynı

⁸⁹³Freedman, a.g.e. (2012), ss. 7-8.

⁸⁹⁴Wye River Anlaşması'na göre İsrail, Batı Şeria topraklarının yüzde 13'ünden çekilecek, ortak kullanılan yüzde 14'lük Batı Şeria toprakları Filistinliler'in kontrolüne verecek, 750 Filistinli siyasi mahkûm İsrail tarafından serbest bırakacak, Gazze'de Filistinliler'e ait bir havaalanı açacak ve Batı Şeria-Gazze arasında güvenli geçiş koridoru açacaktı. Bunun karşılığında FKÖ, İsrail'in yok edilmesini içeren tüzüğünü tamamen değiştirecek, şiddet olaylarının son bulması hakkında İsrail'in şartlarını yerine getirecekti. Ancak anlaşmanın şartları yerine getirilmemiştir. Alıntı ve yorumlar için lütfen bkz. Freedman, a.g.e. (2012), ss. 8-10; Nathanson&Mandelbaum, a.g.e. (2012), s. 130.

⁸⁹⁵Freedman, a.g.e. (2012), ss. 10-15, ss. 37-38.

dönemde başkanlık değişimi nedeniyle, ABD'nin odağı Arap-İsrail çatışma çözümünden İsrail desteğine çevrilmiştir. Dolayısıyla 1948 sonrası ABD-SSCB hegemonya yarışının etkisi altında devam eden ve Clinton döneminde Arap Devletleri ile İsrail eksenine kayan İsrail-Filistin sorunu, Başkan George W. Bush döneminde İsrail-Filistin odağına kaymıştır.⁸⁹⁶

İsrail'in Yahudi halkının anavatanı olduğu inancına sadık olan Evanjelik Başkan Bush, İsrail'le dostluğunu pekiştirerek askerî ve diplomatik desteğe devam etmiştir. Ancak ticaret hacmi oldukça artan ve sanayileşmiş bir ülke haline gelen İsrail'e (anlaşmalı olarak) 2008'de ekonomik yardımlar kesilmiştir. Arap Devletleri-İsrail arasındaki aktif arabuluculuk işlerini ve ABD'nin İsrail'e dayatmacı tavırlarını sonlandıran Bush, İsrail siyasi eliyle yakın temaslar kurmaya başlamıştır. Bu dönemde ABD'nin bölgede kurmaya çalıştığı barış çabalarını kısa bir süre devam ettiren başkan, 11 Eylül'e dek çatışma çözümü çabalarından kaçınmıştır. Ayrıca ABD bu dönemde İsrail'in Hamas ve Hizbullah tehdidinden korunmasını önceleyerek İran ve Suriye gibi *"haydut devletlere"* karşı diplomatik baskılar uygulamaya başlamıştır. 2003 Irak işgali sonrasında İsrail-Filistin meselesine odaklanmakta zorlanan Amerika Birleşik Devletleri, politikalarındaki değişime rağmen 2006 Lübnan Savaşı'nda İsrail'e olan askeri, diplomatik ve stratejik desteğini tekrar hatırlatmıştır.⁸⁹⁷ Bu dönemde İsrail'i füze savunma sistemi geliştirme hareketine dâhil eden Başkan Bush, İsrail'in taleplerini öncelemiştir.⁸⁹⁸

11 Eylül saldırısından sonra *"teröre karşı savaş"* mottosuyla Taliban'a karşı Orta Doğu'da Müslüman desteğini alabilmek için bölge politikasını değiştiren Başkan Bush, barış sürecini yeniden canlandırarak Filistinliler'e karşı yumuşamış, hatta kimi zaman İsrail'i baskılamış ancak buna rağmen İsrail'den elini çekmemiştir. Arafat'ın ölümüne (2004) dek çatışma önleyici planlar (Yol Haritası) ve Filistinliler'i demokratikleştirme çizgisini takip eden Başkan, ateşkes için İsrail'i Gazze ve Batı Şeria'dan çekilmesi için zorlamıştır. Filistin tarafında ise *şiddetin sona ermesi, Filistinli mültecilerin topraklarına geri dönmemesi ve Filistinliler'in Yahudi devletini tanıması* şartlarıyla birlikte iki devletli çözümü destekleyen Bush, bu doğrultuda (terör listesine aldığı) Hamas yerine Mahmud Abbas'ı muhatap almıştır. Zira 2007'de Hamas ve El Fetih arasında çıkan iç savaş, Hamas'ın Gazze'de, Mahmud Abbas başkanlığındaki El Fetih'in de Batı Şeria'da kontrolü ele almasıyla neticelenmiştir. Bush'un iki yıl süren çatışma çözümü çabaları da tıpkı geçmişte olduğu gibi sonuçsuz kalmıştır.⁸⁹⁹

⁸⁹⁶James L. Gelvin, *Modern Ortadoğu Tarihi* (İstanbul: Timaş Yayınları, 2016), ss. 259-277.

⁸⁹⁷Freedman, a.g.e. (2012), ss. 37-40.

⁸⁹⁸Bu talepler kısaca FKÖ Washington bürosunun kapatılması, Filistinliler'e yardımların kesilmesi ve FKÖ yöneticilerinin Beyaz Saray'a davet edilmemesine dairdir. Alıntı ve ayrıntılar için lütfen bkz. A.g.e., ss. 15-16, ss. 37-38; Nathanson&Mandelbaum, a.g.e. (2012), ss. 125-126.

⁸⁹⁹Freedman, a.g.e. (2012), ss. 40-44.

Buna ek olarak barış sürecini devam ettirmek adına 2007 Annapolis Konferansı'nı toplayan Bush yönetimi, Abbas'ı Hamas'a karşı koruyacağını belirtmiştir. Ancak İsrail-Filistin tarafları arasında süregiden çatışmalar ve ABD'de Bush, İsrail'de Olmert yönetimlerinin sonuna gelinmesi nedeniyle çözümsüz kalmıştır. Kendi dönemi boyunca Mahmud Abbas'ı destekleyen Bush yönetimi, Obama döneminde de sürdürülecek bir Filistin politikasını bu dönemde başlatmıştır. Amerika Birleşik Devletleri ikiye ayrılan Filistin iktidarlarından Mahmud Abbas yönetimini tanımış, Hamas yönetimine karşı ise sert bir tutumu tercih etmiştir. ABD tarafından Hamas'ın *İsrail'i tanıması, barış süreci müzakerelerine katılması ve şiddete son vermesi* şartları tekrarlanmış ancak Hamas'ın bu şartlara uymaması neticesinde ABD yaptırımları başlamıştır. Bu durum Obama döneminde devam etmiş, Obama-Netanyahu arasındaki gerginliklere rağmen İsrail'in güvenliğini önceleyen Washington yönetiminin Hamas'a karşı tavrı Bush döneminden farklı olmamıştır. El Fetih hareketini askerî ve ekonomik olarak güçlendirmek için yardımlar başlatan ABD, diğer yandan İsrail'e olan desteğini sürekli kılmıştır. 2007-2017 aralığında İsrail'e 30 milyar dolarlık askerî yardım vaat eden ABD, bununla beraber İsrail'e bölgedeki tüm düşmanlarına karşı askerî üstünlüğünü devam ettirme sözü vermiştir.⁹⁰⁰

Özetlersek Başkan Bush döneminde Afganistan ve Irak müdahaleleri nedeniyle Orta Doğu'da saldırgan, müdahaleci, taraflı politikalar izlenmiş ve bunun sonucunda İsrail/Filistin topraklarında güvensizlik artmıştır. ABD müdahalelerinde yaşanan başarısızlıklar, bölgede izlenen sert ve tek-taraflı politikalar neticesinde Orta Doğu'da anti-Amerikan düşünceler çoğalmıştır. Buna bağlı olarak 20 Ocak 2009'da ABD başkanı olan Barack Obama, ABD'nin bölgedeki çıkarlarını garanti altına almak, zarar gören ABD imajını toparlamak ve İslam dünyasıyla ilişkilerini düzeltmek için bölgede politika değişikliğine gitmiştir. Bölgede kalıcı barış için İsrail'in 1967 sınırlarına çekilmesi gerekliliğini vurgulayan Obama, *barışçıl ve işbirlikçi* olarak tanımladığı Amerikan kimliğiyle ilk yumuşak güç politik adımını İsrail-Filistin meselesinde atmıştır. İsrail-Filistin meselesi için özel temsilci olarak George Mitchell'ı atayan Başkan Obama, başkanlığının ilk gününde Filistin Devlet Başkanı Mahmud Abbas'la görüşmüştür. ABD'nin prestiji için başkanın izlediği uzlaşmacı politik söylemler İsrail ve İsrail taraftarı ülkeler tarafından eleştirilirken, İslam dünyasına ise ümit vaat etmiştir.⁹⁰¹

Obama döneminde ABD ve İsrail arasındaki ilk anlaşmazlık, genişlemesi durdurulamayan Yahudi yerleşim birimleri ve iki devletli çözüm hakkındadır. İki devletli çözüm yanlısı Başkan, İsrail'in yerleşim yerlerini genişletme politikasının karşısında olduğunu ve Filistin'in devlet

⁹⁰⁰A.g.e., s. 55.

⁹⁰¹Arı, a.g.e., ss. 301-302.

kurma hakkını her fırsatta dile getirmiştir. Örneğin, 4 Haziran 2009 Kahire konuşmasında Filistin sorununa dair iki devletli çözümü savunan Başkan Obama, Yahudi yerleşim yerleri inşaatlarının durdurulması gerekliliğinin altını çizmiştir. Bu konuda Amerikan Kongresi'nden destek gören Başkan, İsrail'den umduğunu bulamamıştır. Zira muhafazakâr Netanyahu hükümeti iki devletli çözüm ve yerleşim yerlerinin durdurulması konusunun İsrail'e dayatıldığı düşüncesiyle işi yokuşa sürmüştür. *Filistin Devleti'nin silahsızlandırılması, havadan, denizden ve karadan kontrol edilebilir olması, başka devletlerle askerî iş birliği yapmaması şartı, Filistinli mültecilerin geri dönüşü talebinden vazgeçmesi, Kudüs'ün tamamını ve Batı Şeria'da Yahudi yerleşimlerinin olduğu toprakları İsrail'e bırakması* koşullarıyla iki devletli çözümü kabul edeceğini belirten Netanyahu hükümeti, böylelikle iki devletli çözümü kabul etmediğini dolaylı olarak dile getirmiştir. İsrail halkı da bu konudaki tavizleri kabul etmemek hususunda Netanyahu politikalarının arkasındadır. Nitekim Jerusalem Post tarafından yapılan bir araştırmada İsrail halkının yüzde 76'sı Netanyahu'nun Başkan Obama'nın baskılarına karşı koyması gerektiği konusundaki desteğini belirtmiştir.⁹⁰²

Bu çıkmaza rağmen “*Filistinliler'in kendilerine ait bir devleti hak ettiklerine*”⁹⁰³ dair söylemini devam ettiren Başkan Obama, başkanlık koltuğuna oturduğu ilk dönemde yaptığı Orta Doğu turunda Suudi Arabistan, Mısır ve Türkiye'ye gitmesine rağmen İsrail'i ziyaret etmemiştir.⁹⁰⁴ Reagan'dan sonra ilk kez yaşanan bu durum elbette ABD-İsrail ilişkilerinde gerilime neden olmuştur. ABD Başkan yardımcısı Joe Biden'ın İsrail ziyaretinde, İsrail'in Doğu Kudüs'te yapacağını ilan ettiği konutlara dair kınama açıklaması da iki ülke arasındaki gerilimi iyiden iyiye alevlendirmiştir. Ayrıca dönemin Dışişleri Bakanı Hillary Clinton da İsrail'in yerleşim yerleri nedeniyle baltaladığı barış sürecinin ABD'de büyük bir hayal kırıklığına yol açtığını söylemiştir. Tüm bunların neticesinde 24 Mart 2010 Obama-Netanyahu buluşmasında Beyaz Saray'da soğuk rüzgârlar esmiş, medyaya kapalı yapılan görüşmeye dair basın açıklaması veya fotoğraf verilmezken, toplantı sonrasında herhangi bir açıklama yapılmamıştır.⁹⁰⁵

Aynı yıl İsrail hükümetinden -asgari olarak- 90 gün yerleşim yerleri inşaatını dondurmasını talep eden ABD Başkanı Obama, karşılığında 3 milyar dolar yardım, 20 adet ilave F35 ile füze

⁹⁰²A.g.e., ss. 302-304.

⁹⁰³The White House, “Remarks by President Obama and President Abbas of the Palestinian Authority in Joint Press Conference,” March 21, 2013, <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2013/03/21/remarks-president-obama-and-president-abbas-palestinian-authority-joint-> [Erişim 14.04.2023].

⁹⁰⁴The Times of Israel, “Obama explains why he hasn't visited Israel since taking Office,” 26 October 2012, <https://www.timesofisrael.com/obama-explains-why-he-hasnt-visited-israel-as-president/> [Erişim 14.04.2023].

⁹⁰⁵News, “Biden slams Jerusalem housing plan,” March 9, 2010, <https://www.nbcnews.com/id/wbna35774938> [Erişim 14.04.2023]; Freedman, a.g.e. (2012), s. 60; Reuters, “Clinton berates Netanyahu over settlements,” March 13, 2010, <https://www.reuters.com/article/us-palestinians-israel-idUSLDE62B28W20100312> [Erişim 14.04.2023]; Arı, a.g.e., 306; Reuters, Obama did not snub Israeli PM: Axelrod,” March 28, 2010, <https://www.reuters.com/article/us-usa-israel-idUSTRE62R0NB20100328> [Erişim 14.04.2023].

ve savunma sistemi ve ayrıca Filistin Devleti'ni tanımama vaatlerinde bulunmuş ancak İsrail bu teklifi geri çevirmiştir. Bütün olumsuzluklara rağmen iki ülke arasındaki “bozulmaz bağı” vurgulayan Başkan, BM Güvenlik Konseyi tarafından 18 Şubat 2011’de İsrail’in yerleşim yerleri inşasına karşı hazırlanan kınama kararını veto etmiştir. Ayrıca bu dönemde İsrail’e silah satışına devam etme kararı veren ABD, Pentagon’da İsrail’le 15 ay içinde 75 görüşme gerçekleştirmiş ve Demir Kubbe savunma sistemi için İsrail’e (yıllık 3 milyar dolara ek olarak) 205 milyon dolar verilmesi kararını Kongre’de onaylamıştır. İsrail füze savunma sistemi denemesi de bu dönemdeki fiziksel güvenlik desteğini gösteren diğer bir gelişmedir. Nitekim Başkan Obama bu destekle bağlantılı bir söylem değişikliğine giderek, 2010 yılında barış görüşme çabalarını abarttığını, yerleşim yerleri konusunda Netanyahu’nun kısmi dondurma teklifine sıcak bakmaya başladığını dile getirmiştir.⁹⁰⁶

Yaşanan bu kırılmadan sonra 2012 Kasım’da yeniden başkan koltuğuna oturan Obama, ilk ziyaretini İsrail’e yapmıştır. Aynı yıl İsrail’in Gazze’ye düzenlediği Bulut Sütunu Operasyonu saldırısını “*İsrail’in savunma hakkı*” olarak kabul eden Başkan, 10 yıl içinde İsrail’e 38 milyar dolarlık askerî yardım yapılmasını öngören anlaşmaya imza atmıştır. 2013 Temmuz’unda iki devletli çözüm odaklı barış görüşmelerinin yeniden başlatıldığını açıklayan Başkan Obama, 2014’te müzakere takvimi bitişine dek bir uzlaşma sağlanamadığı için görüşmeleri sona erdirmiştir.⁹⁰⁷

Diğer yandan Obama döneminde Filistin tarafı bazı diplomatik kazançlar elde etmiş ancak ABD yönetimi bu kazançların destekçisi olmadığı gibi karşısında durmuştur. 2012’de BM’de “*üye olmayan gözlemci devlet*” statüsü kazanan FKÖ, egemenlik haklarını elde etmiş ve Filistin’in Uluslararası Ceza Mahkemesi’ne üye olmasını/cezai soruşturma açabilir hale gelmesini sağlamıştır. Ancak 2015’te ABD Filistin’in *de facto* tanınmasına tepki olarak UNESCO’ya yaptığı maddi yardımları durdurmuş, İsrail ise kararı kınayarak Kudüs ve Batı Şeria’daki Yahudi yerleşimlerini artırmaya devam etmiştir.⁹⁰⁸

Aynı tarihlerde Orta Doğu’da baş gösteren Arap Ayaklanmaları ve ardından kopan Suriye Savaşı nedeniyle İsrail-Filistin meselesinin gölgede kalmasına neden olmuştur. Başkan Obama bölgede Dışişleri Bakanı John Kerry vasıtasıyla tekrar barış arabuluculuğu denemesi yapmıştır. Kerry, Doğu Kudüs başkent olmak üzere Filistin Devleti’nin kurulması, 1967 sınırlarının

⁹⁰⁶Arı, a.g.e., ss. 307-308, s. 309; Freedman, a.g.e. (2012), s. 63.

⁹⁰⁷Arı, a.g.e., s. 311; Timeturk, “Obama’nın İsrail-Filistin karnesi,” 02.12.2016, <https://www.timeturk.com/obama-nin-israil-filistin-karnesi/haber-382410> [Erişim 14.04.2023].

⁹⁰⁸Ayşe Ömür Atmaca, “‘Filistin’ Baharı: Yükselen Umutlar ve Kaybedilen Barış,” *Filistin Araştırmaları Dergisi*, S. 1 (2017), s. 63.

kabulü, Filistinli mülteciler sorunu gibi iki tarafın da sinir uçlarına dokunan konularda müzakere çabasında bulunmuş ancak hiçbir sonuç elde edememiştir.⁹⁰⁹

Genel anlamda Başkan Obama döneminde İsrail'e karşı bütüncül ve net bir tavır takınılmadığı görülmektedir. Ancak İsrail'in sert tavrının devam etmesinin Orta Doğu barışını baltalayacağı ve Amerikan imajını kötüleştireceğinin bilincinde olan Başkan, politik adımlarında değil ancak söylemlerinde değişikliğe gitmiştir. Dolayısıyla Demokrat Obama'nın sağcı Netanyahu'ya karşı söylem bazında sert ancak politik olarak İsrail'e yakın bir çizgide kalmış olması, ABD'nin İsrail politikalarında istikrar ve tutarlılık sağlamıştır. Başka bir deyişle *yaramaz oğlu* İsrail'in uzlaşmaz tutumuyla birlikte düşünüldüğünde Obama başkanlığındaki ABD, *çocuğuna yüksek sesle bağırarak bir baba figüründen* öteye geçememiştir ve sert söylemleri doğrulamayan politik adımlar, ABD'de başkanlarla değişmeyen devlet politikasının varlığını kanıtlamıştır.

Başkan Donald Trump ise hem söylemlerinde hem de politik adımlarında Obama'dan farklı bir çizgide yürümüştür. Obama'nın İsrail'in varoluşunu dayandığı Holokost anlatısı yerine henüz başkan adayı iken Evanjelik anlatıların izinde ilerleyen Trump, 2016 yılında AIPAC'te yaptığı konuşmada ABD'nin İsrail Büyükelçiliği'ni Tel Aviv'den Kudüs'e taşımaya vaat etmiştir. Netanyahu'nun "*siyasi ruh eşi*" olarak kabul edilen Trump, ilk resmî ziyaretinde İsrail'i tercih etmiştir.⁹¹⁰ Dolayısıyla Evanjelik desteği toplamak adına yürüttüğü bu kampanya, Trump'ın henüz seçilmeden önce İsrail-Filistin sorununa nasıl yaklaşacağını işaretlerini vermiştir. Trump'ın seçim vaatlerine, 2015 İsrail seçimlerinde *bağımsız bir Filistin Devleti'nin kurulmasına izin vermeyeceğini, İsrail'in bir Yahudi devleti olduğunu, Ürdün nehrine kadar olan bölgenin İsrail'in güvenlik alanı olarak tanınması gerektiğini, 1967 sınırlarını kabul etmediğini ve barışa sıcak bakmadığını* dile getiren Netanyahu'nun söylemleriyle birlikte bakıldığında, İsrail-Filistin meselesinin evrileceği süreç öngörülebilmektedir.⁹¹¹

Seçimlerde galip geldikten sonra 2016'da Wall Street Journal gazetesine verdiği röportajda İsrail-Filistin çatışma çözümü için çabalayacağını açıklayan Başkan Trump, "*hiç bitmeyen savaş*" olarak tanımladığı sorun hakkında "*daha önce yapılmamış nihai bir anlaşma*" yapmayı planladığını dile getirmiştir.⁹¹² Başkan Trump 2018'de ilan ettiği halde uzun süre içeriğini açıklamadığı, Filistin varlığı aleyhine pek çok madde içeren "*Yüzyılın Anlaşması*" planıyla da

⁹⁰⁹A.g.m., ss. 61-79.

⁹¹⁰Rettore, a.g.e. (2022), s. 20, s. 40.

⁹¹¹Atmaca, a.g.m. (2017), s. 74.

⁹¹²Al Jazeera, "Beyond Trump's 'Deal of the Century,'" 24 June 2018, <https://studies.aljazeera.net/en/reports/2018/06/trumps-deal-century-180624070351751.html> [Erişim 14.04.2023].

merakları üzerine çekmiştir. Ancak anlaşmayı açıklamadan önce Evanjelik Hristiyanlar dâhil olmak üzere tüm Armageddon asabiyetine verdiği sözü tutmak üzere (Balfour Deklarasyonu’nun 100. yılında) 2017’de *ontik alan Kudüs ’ü* İsrail’in başkenti ilan ederek, ABD Büyükelçiliği’ni bu şehre taşımıştır. Dolayısıyla ilk kez 1995’te Amerikan Kongresi’nde kabul edilmiş ancak uygulamaya geçirilmemiş olan “*Kudüs Büyükelçilik Yasası*,” Başkan Trump döneminde yürürlüğe konmuştur. Başkan Trump Clinton, Bush ve Obama dönemlerinde vaat edilen ve her 6 ayda bir oylanarak gerçekleştirilmesi (22 yıl) ertelenen yasa teklifinin tehirini “*barış sürecine zarar veren*,” “*geç kalınmış bir adım*” olarak değerlendirmiştir.⁹¹³ Bunun yanı sıra Birleşmiş Milletler Filistinli Mültecilere Yardım Kurulu’sunda (UNRWA) ve ABD Uluslararası Kalkınma Ajansı’nda (USAID) Filistinliler için ayrılan Amerikan fonlarını kesen Başkan Trump, Kudüs’teki ABD Filistin Konsoloslugu’nu ve FKÖ Washington bürosunu kapatmıştır. Ayrıca başkanlığı döneminde BM İnsan Hakları Konseyi’nden ayrılan Başkan Trump, İsrail güvenliği için İran’la Obama döneminde imzalanan İran Nükleer Anlaşması’ndan da (JCPOA) çekilmiştir.⁹¹⁴

İsrail Başbakanı Netanyahu ve temsil ettiği toplum kesimleri tarafından “*sonsuz dek minnet duyulacak*”⁹¹⁵ bir “*bayram anı*”⁹¹⁶ olarak kabul edilen karar sonrasında yeni bir boyut kazanan İsrail-Filistin meselesi, Filistinliler tarafından protesto edilmiş, BM Genel Kurulu’nda 128 ülke tarafından *hükümsüz ve geçersiz* sayılarak reddedilmiştir.⁹¹⁷ Tüm dünyada yükselen tepkilere rağmen geri adım atılmayan karar sonrasında çıkan çatışmalarda pek çok Filistinli hayatını kaybetmiştir. Mahmud Abbas kararı “*ABD’nin barış sürecinde oynadığı rolden çekilme ilanı*,” ve “*Siyonist harekete bir hediye*” olarak nitelendirirken, İsmail Haniye, “*hesap edilmemiş bir kumar*” olarak yorumlamıştır.⁹¹⁸ Kararın ardından İstanbul’da toplanan İslam İşbirliği Teşkilatı

⁹¹³President Trump, “Statement by President Trump on Jerusalem,” December 6, 2017, <https://it.usembassy.gov/statement-president-trump-jerusalem-december-6-2017/> [Erişim 14.04.2023]; Rettore, a.g.e. (2022), s. 45.

⁹¹⁴The Guardian, “US confirms end to funding for UN Palestinian refugees,” 2018, <https://www.theguardian.com/world/2018/aug/31/trump-to-cut-all-us-funding-for-uns-main-palestinian-refugee-programme> [Erişim 3.5.2023]; Rettore, a.g.e. (2022), s. 49.

⁹¹⁵Prime Minister of Israel, <https://twitter.com/IsraeliPM/status/938476679063855104?s=20> [Erişim 14.04.2023].

⁹¹⁶Rettore, a.g.e. (2022), s. 46.

⁹¹⁷Al Jazeera, “Protests held worldwide against Jerusalem capital move,” <https://www.aljazeera.com/news/2017/12/15/protests-held-worldwide-against-jerusalem-capital-move> [Erişim 12.09.2020]; United Nations, “General Assembly Overwhelmingly Adopts Resolution Asking Nations not to Locate Diplomatic Missions in Jerusalem,” 21 December 2017, <https://press.un.org/en/2017/ga11995.doc.htm> [Erişim 12.09.2020].

⁹¹⁸The Guardian, “Palestinians no longer accept US as mediator, Abbas tells summit,” 13 December 2017, <https://www.theguardian.com/world/2017/dec/13/recep-tayyip-erdogan-unite-muslim-world-trump-east-jerusalem> [Erişim 14.04.2023]; Anatolia Agency, “US Jerusalem recognition ‘uncalculated gamble:’ Hamas,” 06.12.2017, <https://www.aa.com.tr/en/middle-east/us-jerusalem-recognition-uncalculated-gamble-hamas/992472> [Erişim 14.04.2023]; Rettore, a.g.e. (2022), s. 46.

(İİT) üyeleri de Trump'ın kararını “*hukuken hükümsüz*” sayarak, Doğu Kudüs'ü Filistin'in başkenti ilan etmiştir.

İsrail'in 70. Kuruluş yıl dönümü olan 14 Mayıs 2018'de kızı Ivanka ve damadı Jared Kushner aracılığıyla ABD Kudüs Büyükelçiliği'ni açtıran Başkan Trump, bununla da kalmayarak 2019 yılında Golan Tepeleri'nin İsrail ilhakını tanıdığını ilan etmiştir. Başkan Donald Trump'ın bu adımı öncelikli olarak İsrail'in fiziksel güvenliği ve ikincil düzeyde ontolojik güvenliği ile ilgilidir. Zira Golan Tepeleri 1800 km²'lik yüzölçümü nedeniyle İsrail açısından askeri boyutta oldukça stratejik bir konuma sahiptir. Trump, açıklamasında *İsrail'in güvenliği için stratejik bir bölge olan Golan Tepeleri'nin Suriye Savaşı'nda bir fırlatma tahtası olarak kullanıldığını ve dolayısıyla İsrail'i Hizbullah, IŞİD, Hamas ve İran tehdidine karşı korumak için bu ilhakı tanıdığını* dile getirmiştir.⁹¹⁹ İsrail'e koşulsuz desteğini gösteren Başkan'ın bu kararına karşı Netanyahu memnuniyetini, Golan bölgesinde bir yeni yerleşim yerine “*Trump Tepeleri*” ismini vererek göstermiştir. Ancak hem Amerikan müttefiklerinin hem de Amerikan karşıtlarının uluslararası hukuka aykırı bularak kınadığı bu karar, uluslararası camiada hükümsüz sayılmıştır.⁹²⁰

Tüm bu gelişmelere ek olarak dönemin ABD Dışişleri Bakanı Mike Pompeo, ABD'nin yıllardır Batı Şeria'da genişleyen *İsrail yerleşim yerlerine reddiyeler dizme* politikasının sonuna geldiğini açıklamıştır. Nitekim 2020'de Yüzyılın Anlaşması ile Filistinliler'den barış karşılığı toprak satın almak isteyen Başkan Trump ve ekibi, bu anlaşmayla İsrail'in Batı Şeria'nın yüzde 30'unu ilhak etmesinin yolunu açmaya çalışmıştır. Trump'ın damadı Jared Kushner tarafından tasarlanan -sözde- barış planı “*gerçekte egemen olmayan, dahası etrafı bütünüyle İsrail tarafından kuşatılmış, ordusuz ve Kudüs'ü hemen hemen bütünüyle İsrail'e terk etmiş olan bir Filistin devletinin kurulmasını öngörmektedir.*”⁹²¹ Anlaşma teklifini “*yüzyılın tokadı*” olarak nitelendiren Mahmud Abbas'ın yanı sıra, AB anlaşmaya karşı olduğunu bildirirken, BM Güvenlik Konseyi de ABD'nin planı geri çekmesi için girişimlerde bulunmuştur.⁹²²

⁹¹⁹Remarks of President Donald Trump at Signing of Presidential Proclamation Recognizing Israel's Sovereign Right Over the Golan Heights, <https://trumpwhitehouse.archives.gov/briefings-statements/remarks-president-trump-signing-presidential-proclamation-recognizing-israels-sovereign-right-golan-heights/> [Erişim 3.05.2023].

⁹²⁰The Guardian, “Trump Heights: Israeli settlement in Golan named after US president,” <https://www.theguardian.com/world/2019/jun/17/minefields-and-ruins-israeli-settlement-called-trump-built-on-conquered-land> [Erişim 3.5.2023].

⁹²¹CNN Politics, “Pompeo announces reversal of longstanding US policy on Israeli settlements,” 2019, <https://edition.cnn.com/2019/11/18/politics/pompeo-west-bank-settlements-announcement/index.html> [Erişim 3.5.2023]; Rettore, a.g.e. (2022), s. 53; Berdal Aral, “‘Yüzyılın Anlaşması' mı, 'Yüzyılın İhaneti' mi?” *Anadolu Ajansı*, 2020, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/yuzyilin-anlasmasi-mi-yuzyilin-ihaneti-mi/1720064> [Erişim 3.5.2023].

⁹²²Rettore, a.g.e. (2022), s. 56.

Bunun yanı sıra Birleşik Arap Emirlikleri, Bahreyn (Eylül 2020) ve daha sonra Sudan, Fas (Ekim 2020) ile İsrail arasında ABD aracılığıyla İbrahim Anlaşmaları imzalanmıştır. İsrail-Arap ülkeleri ilişkilerinde diplomatik normalleşme niyetiyle imzalanan anlaşmalar, hava sahalarının İsrail'e açılmasının ve diplomatik temsilin başlatılmasının yanı sıra ekonomi, güvenlik, kültür ve bilim alanlarında iş birliğine işaret etmektedir. Anlaşma imzalandıktan sonra ABD Kongresi'ne BAE'ye satılması öngörülen 50 adet F-35 savaş uçağı ve 18 adet insansız hava aracı satış teklifi sunulmuş, ayrıca Sudan *teröre sponsor olan ülkeler listesinden* çıkarılmıştır.⁹²³ “İbrahimi dinler”e atıfla barış, insan hakları, dini özgürlük ve dini diyalog motifleriyle dolu anlaşma deklarasyonu, İsrail-Filistin meselesinden neredeyse hiç bahsetmemektedir. Başkan Trump bu anlaşmalar nedeniyle Nobel Barış Ödülü'ne aday gösterilmiş olsa da (2021) her adımında görülen İsrail yanlısı tutumu nedeniyle bölgede güvenilirliğini kaybeden ABD'nin arabuluculuk rolü kökten sarsılmıştır.⁹²⁴

Başkan Donald Trump'ın Kudüs kararı incelendiğinde, perde arkasında Evanjelik inancın ve Evanjelik Hristiyanlar'ın etkisi/nüfuzu bariz bir şekilde görünmektedir. Örneğin ateşli bir Hristiyan Siyonist olan Başkan Yardımcısı Mike Pence aynı zamanda politik düşüncelerini İncil anlayışına göre şekillendiren bir Evanjeliktir. Amerikan iç ve dış politikasında Evanjelizm'in değerlerinin savunucusu olan Cumhuriyetçi Kongre üyesi, Trump'a yüksek düzeyde Dini Sağ desteği kazandırmıştır.⁹²⁵ Amerikan dış politikasını dini boyuta taşıyan Dışişleri Bakanı Michael R. Pompeo da “yeniden-doğmuş” (born-again) Evanjelik Presbiteryen'dir. İnancıyla paralel olarak kıyamete dek devam edecek olan iyi ve kötünün mücadelesinde İran'ı şeytanlaştıran Pompeo, Başkan Trump'ın İran'a uyguladığı yaptırımlar sonrasında O'nu Yahudi halkını Perslerden kurtaran Kraliçe Ester'e benzetmiştir.⁹²⁶ Başkan Trump döneminde ABD'nin İsrail politikasında rol oynayan Evanjelikler'in yanı sıra *Armageddon Asabiyeti*'nde aktif rol oynayan Yahudiler de bulunmaktadır. Örneğin Ortodoks bir Yahudi olduğu için Başkan Trump'ın Baş Hukuk Danışmanı olarak atadığı Jason Greenblatt, aynı zamanda Başkan'a İsrail konusunda danışmanlık yapmıştır. Kilit roller üstlenen Ortodoks Yahudisi damat Jared Kushner da Yüzyılın Anlaşması, İbrahim Anlaşmaları, Suudi Arabistan'a silah satışı gibi politik adımlarda aktif rol oynamıştır.⁹²⁷

⁹²³A.g.e., ss. 57-58.

⁹²⁴Hae Won Jeong, “The Abraham Accords and Religious Tolerance: Three Tales of Faith-Based Foreign-Policy Agenda Setting,” *Middle East Policy*, c. 28, S. 1 (2021): 36-50, ss. 3-5.

⁹²⁵Ülgül, a.g.m. (2021), s. 558.

⁹²⁶A.g.m., s. 558, s. 561.

⁹²⁷Rettore, a.g.e. (2022), ss. 67-75.

Dolayısıyla Başkan Trump döneminde Amerikan dış politikasında görünür olan Evanjelik nüfuz, birbirlerinin fiziksel güvenlikleri için sürekli tehdit oluşturan yani bir güvenlik ikilemi durumunda sıkışıp kalmış olan İsrail ve Filistin taraflarının çatışma çamuruna daha çok saplanmalarına neden olmuştur. Salt çatışma taraflarına bakıldığında, yaklaşık 80 senedir devam ederek âdeta rutinleşen çatışmada istikrarın sağladığı netliğin, çatışmanın durması ihtimalinde varlığı tanımlayan “kurucu öteki”yi kaybetmekle sonuçlanacak bir “belirsizlik” durumuna tercih edildiğini söyleyebiliriz. Yani bir açıdan belirsizliğin doğuracağı “kim olduğunu bilmeme” kaygısından kaçan taraflar, çatışma rutinine bağlanmışlardır. Tarafların benliklerini tanımlayabilmelerini ya da diğer bir deyişle *kendileri olabilmelerini* sağlayan ihtilaf, varoluş tanımlarını kaybetme kaygısıyla tarafları kendisine bağlamaktadır. Dolayısıyla fiziksel güvenliklerinde uğradıkları zarara rağmen ontolojik güvenliklerini sağlamak için İsrail-Filistin taraflarında devam eden düşmanlık ve çatışma hali, Amerika Birleşik Devletleri’nin fiziksel ve ontolojik güvenlik çıkarları eklendiğinde daha da derinleştirmektedir. Zira kendisini İsrail’le özdeşleştiren ABD, İsrail’in toprak ele geçirmede uyguladığı saldırgan ve hukuksuz politikaları desteklemekte ya da mâni olmamaktadır. Hatta Armageddon asabiyetinin amaçlarına hizmet edecek politikalar yürüten Başkan Trump, Evanjelik anlatıları takip ederek bu ihtilafın tırmanmasına kasıtlı olarak yardım etmiş bile olabilir.

ABD’nin İsrail politikasında fiziksel ve ontolojik güvenlik hedeflerini incelediğimiz bu bölümün ardından, Amerika Birleşik Devletleri siyaset sahnesinde başkanların İsrail politikalarındaki retorikleri incelenmektedir. Bölüm, İsrail’in kuruluşuyla başlayan Harry Truman döneminden (1945), Başkan Trump döneminin sonuna dek (2021) Amerikan başkanlarının Evanjelik inançla kişisel bağlarının yanı sıra İsrail politikasına nüfuz eden mesiyani anlatıları ve dönemsel bazda önemli kırılma noktalarına dair başkan konuşmalarını kapsamaktadır.

5.5. Başkan Retoriklerinde İsrail Odaklı Evanjelik Anlatılar

Bir önceki bölümde açıklanan Amerika Birleşik Devletleri’nin 1945-2021 yılları arasında yürüttüğü fiziksel ve ontolojik İsrail politikaları, Amerikan siyasi arenasında meşruiyet arayışında birtakım retoriklere dönüşmüştür. Bu anlamda bu alt bölümde Amerikan başkanlarının Evanjelik inançla bağlantılı İsrail odaklı anlatıları ortaya koyulmaktadır.

Araştırma 1948’te İsrail’in kuruluşu ile bağlı olarak bu zaman diliminde ABD Başkanı olan Harry S. Truman dönemi ile başlamakta ve tez kapsamı bağlamında 2021 yılı Donald Trump dönemi sonuna dek olan başkanlık dönemlerini içermektedir. Bu bağlamda ilk alt bölümde

Harry S. Truman tarafından 1945-1953 yılları arasında gerçekleştirilen 46 resmî ve gayriresmî konuşma,⁹²⁸ Dwight D. Eisenhower tarafından 1953-1961 yılları arasında gerçekleştirilen 42 resmî ve gayriresmî konuşma,⁹²⁹ John F. Kennedy tarafından 1961-1963 yılları arasında gerçekleştirilen 56 resmî ve gayriresmî konuşma,⁹³⁰ Lyndon B. Johnson tarafından 1963-1969 yılları arasında gerçekleştirilen 79 resmî ve gayriresmî konuşma,⁹³¹ Richard Nixon tarafından 1969-1974 yılları arasında gerçekleştirilen 35 resmî ve gayriresmî konuşma,⁹³² Gerald Ford tarafından 1974-1977 yılları arasında gerçekleştirilen 17 resmî ve gayriresmî konuşma,⁹³³

⁹²⁸Presidential Speeches, Harry S. Truman Presidency, <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches> [Erişim 09.05.2023]; Harry S. Truman Library&Museum, <https://www.trumanlibrary.gov/> [Erişim 09.05.2023]; Buseck, a.g.e. (2019); Ross, a.g.e. (2015); Michael J. Cohen, *Truman and Israel* (California: University of California Press, 1990); Robert H. Ferrell, *Off the Record: The Private Papers of Harry S. Truman* (New York: Harper&Row Publishers, 1980).

⁹²⁹Presidential Speeches, Dwight D. Eisenhower Presidency, <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches> [Erişim 09.05.2023]; Dwight D. Eisenhower, *Speeches*, <https://www.eisenhowerlibrary.gov/eisenhowers/speeches> [Erişim 09.05.2023]; Robert H. Ferrell (ed.), *The Eisenhower Diaries* (New York: W.W. Norton&Company, 1981).

⁹³⁰Presidential Speeches, John F. Kennedy Presidency, [https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches?field_president_target_id\[34\]=34](https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches?field_president_target_id[34]=34) [Erişim 13.05.2023]; Remarks of Senator John F. Kennedy, Greater Washington Observance of Israel's Tenth Anniversary, Washington D. C., May 11, 1958, John F. Kennedy Library and Museum, <https://www.jfklibrary.org/archives/other-resources/john-f-kennedy-speeches/israels-tenth-anniversary-washington-dc-19580511> [Erişim 13.05.2023]; Papers of John F. Kennedy, "'American Leadership for Peace in the Middle East,' Pre-Presidential Papers Senate Files, Box 910 Zionists of America Convention, New York City, 26 August 1960," John F. Kennedy Presidential Library, <https://www.jfklibrary.org/archives/other-resources/john-f-kennedy-speeches/new-york-ny-19600826> [Erişim 13.05.2023]; American Presidents&Israel: John F. Kennedy Administration (1961-1963), Jewish Virtual Library: A Project of Aice, <https://www.jewishvirtuallibrary.org/john-f-kennedy-administration> [Erişim 13.05.2023].

⁹³¹Presidential Speeches, Lyndon B. Johnson Presidency, [https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches?field_president_target_id\[34\]=34](https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches?field_president_target_id[34]=34) [Erişim 19.05.2023]; Lyndon B. Johnson, *Public Papers of the Presidents of the United States: Lyndon B. Johnson: 1963-1964*, Cilt I (Michigan: Office of the Federal Register, National Archives and Records Service, General Services Administration, 1965); Lyndon B. Johnson, *Public Papers of the Presidents of the United States: Lyndon B. Johnson: 1968-1969*, Cilt II (Michigan: Office of the Federal Register, National Archives and Records Service, General Services Administration, 1970); Kathleen Christison, *Perceptions of Palestine: Their Influence on US Middle East Policy* (London: University of California Press, 1999); Ross, a.g.e. (2015); Carenen, a.g.e. (2012).

⁹³²Presidential Speeches, Richard M. Nixon Presidency, <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches> [Erişim 20.05.2023]; National Archives, Richard Nixon Presidential Library and Museum, <https://www.nixonlibrary.gov/research/almanac> [Erişim 20.05.2023]; American Presidents&Israel: Richard Nixon (1968-1974), Jewish Virtual Library: A Project of Aice, <https://www.jewishvirtuallibrary.org/john-f-kennedy-administration> [Erişim 20.05.2023]; Richard Nixon, Message From Vice President Richard Nixon to the Annual Convention of the Zionist Organization of America, New York, NY, August 27, 1960; <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/message-from-vice-president-richard-nixon-the-annual-convention-the-zionist-organization>[Erişim 20.05.2023]; Richard Nixon, *Richard Nixon 1969 Containing the Public Messages, Speeches, and Statements of the President.-US Status Government Printing Office* (Michigan: University of Michigan, 1969); Richard Nixon, *Richard Nixon 1970 Containing the Public Messages, Speeches, and Statements of the President.-US Status Government Printing Office* (Michigan: University of Michigan, 1970); Richard Nixon, *Richard Nixon 1971 Containing the Public Messages, Speeches, and Statements of the President.-US Status Government Printing Office* (Michigan: University of Michigan, 1971); Richard Nixon, *The Memoirs of Richard Nixon* (USA: Simon&Schuster, 2013).

⁹³³Presidential Speeches, Gerald Ford Presidency, <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches> [Erişim 20.05.2023]; Gerald R. Ford, *Gerald R. Ford 1974: Containing the Public Messages, Speeches, and Statements of the President, August 9 to December 31* (Michigan: University of Michigan, 1974); Gerald R. Ford, *Gerald R. Ford 1975 (in two books): Containing the Public Messages, Speeches, and Statements of the President,*

Jimmy Carter tarafından 1977-1981 yılları arasında gerçekleştirilen 25 resmî konuşma,⁹³⁴ Ronald Reagan tarafından 1981-1989 yılları arasında gerçekleştirilen 60 resmî konuşma,⁹³⁵ George H. W. Bush tarafından 1989-1993 yılları arasında gerçekleştirilen 23 resmî konuşma ve gayriresmî yazışmalarını kapsayan 1 kitap⁹³⁶ ve Bill Clinton tarafından 1993-2001 yılları

Cilt I (Michigan: University of Michigan, 1977); Gerald R. Ford, *Gerald R. Ford 1975 (in two books): Containing the Public Messages, Speeches, and Statements of the President*, Cilt II (Michigan: University of Michigan, 1977); Gerald R. Ford, *Gerald R. Ford 1976-1977 (in three books): Containing the Public Messages, Speeches, and Statements of the President*, Cilt I (Michigan: University of Michigan, 1979); Gerald R. Ford, *Gerald R. Ford 1976-1977 (in three books): Containing the Public Messages, Speeches, and Statements of the President*, Cilt II (Michigan: University of Michigan, 1979); Gerald R. Ford, *A time to Heal: The Autobiography of Gerald R. Ford* (USA: Harper&Row Publishers, 1979).

⁹³⁴Presidential Speeches, Jimmy Carter Presidency, <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches> [Erişim 07.06.2022]; Jimmy Carter, *Public Papers of the Presidents of the United States: Jimmy Carter: 1977 (in two books)*, Cilt I (Washington: US Government Printing Office, 1977); Jimmy Carter, *Public Papers of the Presidents of the United States: Jimmy Carter: 1977 (in two books)*, Cilt II, (Washington: US Government Printing Office, 1978); Jimmy Carter, *Public Papers of the Presidents of the United States: Jimmy Carter: 1978 (in two books)*, Cilt I (Washington: US Government Printing Office, 1978); Jimmy Carter, *Public Papers of the Presidents of the United States: Jimmy Carter: 1978 (in two books)*, Cilt II (Washington: US Government Printing Office, 1979);); Jimmy Carter, *Public Papers of the Presidents of the United States: Jimmy Carter: 1979 (in two books)*, Cilt I (Washington: US Government Printing Office, 1979); Jimmy Carter, *Public Papers of the Presidents of the United States: Jimmy Carter: 1979 (in two books)*, Cilt II (Washington: US Government Printing Office, 1980); Jimmy Carter, *Palestine: Peace not Apartheid* (New York: Simon&Schuster, 2006); Jimmy Carter, *Jimmy Carter 1978 (in two books)* (Washington: Office of the Federal Register, National Archives and Records Service, General Services Administration, 1979).

⁹³⁵Presidential Speeches, Ronald Reagan Presidency, <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches>, [Erişim 07.06.2022]; Ronald Reagan, *Public Papers of the Presidents of the Presidents: Ronald Reagan: 1981* (Michigan: United States Government Printing Office, 1982); Ronald Reagan, *Public Papers of the Presidents of the Presidents: Ronald Reagan: 1982*, Cilt I (Michigan: United States Government Printing Office, 1983); Ronald Reagan, *Public Papers of the Presidents of the Presidents: Ronald Reagan: 1982*, Cilt II (Michigan: United States Government Printing Office, 1983); Ronald Reagan, *Public Papers of the Presidents of the Presidents: Ronald Reagan: 1983*, Cilt I (Michigan: United States Government Printing Office, 1983); Ronald Reagan, *Public Papers of the Presidents of the Presidents: Ronald Reagan: 1983*, Cilt II (Michigan: United States Government Printing Office, 1985); Ronald Reagan, *Public Papers of the Presidents of the Presidents: Ronald Reagan: 1984*, Cilt I (Michigan: United States Government Printing Office, 1986); Ronald Reagan, *Public Papers of the Presidents of the Presidents: Ronald Reagan: 1984*, Cilt II (Michigan: United States Government Printing Office, 1987); Ronald Reagan, *Public Papers of the Presidents of the Presidents: Ronald Reagan: 1985*, Cilt I (Michigan: United States Government Printing Office, 1988); Ronald Reagan, *Public Papers of the Presidents of the Presidents: Ronald Reagan: 1985*, Cilt II (Michigan: United States Government Printing Office, 1988); Ronald Reagan, *Public Papers of the Presidents of the Presidents: Ronald Reagan: 1986*, Cilt I (Michigan: United States Government Printing Office, 1988); Ronald Reagan, *Public Papers of the Presidents of the Presidents: Ronald Reagan: 1986*, Cilt II (Michigan: United States Government Printing Office, 1989); Ronald Reagan, *Public Papers of the Presidents of the Presidents: Ronald Reagan: 1986*, Cilt II (Michigan: United States Government Printing Office, 1988); Ronald Reagan, *Public Papers of the Presidents of the Presidents: Ronald Reagan: 1986*, Cilt II (Michigan: United States Government Printing Office, 1989); Ronald Reagan, *Public Papers of the Presidents of the Presidents: Ronald Reagan: 1987*, Cilt I (Michigan: United States Government Printing Office, 1989); Ronald Reagan, *Public Papers of the Presidents of the Presidents: Ronald Reagan: 1987*, Cilt II (Michigan: United States Government Printing Office, 1989); Ronald Reagan, *Public Papers of the Presidents of the Presidents: Ronald Reagan: 1988-1989*, Cilt I (Michigan: United States Government Printing Office, 1990); Ronald Reagan, *Public Papers of the Presidents of the Presidents: Ronald Reagan: 1988-1989*, Cilt II (Michigan: United States Government Printing Office, 1991); Douglas Brinkley, *The Reagan Diaries* (New York: HarperCollins, 1981); David B. Frost, *Ronald Reagan Quotations: A Topical Dictionary, with Sources of the Presidential Years* (USA: McFarland & Company, Inc., Publishers, 2012).

⁹³⁶Presidential Speeches, George H. W. Bush Presidency, <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches>, [Erişim 07.06.2022]; George H. W. Bush, *All the Best, George Bush: My Life in Letters and Other Writings* (USA: Simon and Schuster, 2014); Ross, a.g.e. (2015); Carenen, a.g.e. (2012).

arasında gerçekleştirilen 39 resmî konuşma,⁹³⁷ George W. Bush tarafından 2001-2009 yılları arasında gerçekleştirilen 40 resmî konuşma,⁹³⁸ Barack Obama tarafından 2009-2017 yılları arasında gerçekleştirilen 51 resmî ve gayriresmî konuşma⁹³⁹ ve Donald Trump tarafından 2017-2021 yılları arasında gerçekleştirilen 55 resmî konuşma⁹⁴⁰ incelenmiştir. Araştırmada veriler öncelikle İsrail odaklı Evanjelik anlatıları bulmayı sağlayacak “Evanjelizm, Siyonizm, Mesih, Armageddon, Kudüs, Yahudiler, Vaat Edilmiş Topraklar, İbrani, İsrail, Filistin, Orta Doğu...” vb. gibi belirli bazı kod kelimelerle taranmıştır. Bu bağlamda bulunan konuşma cümleleri, başkanların dini inançları, İsrail’e duydukları duygusal bağlılıklar ve başkanların kendi dönemlerinde öne çıkan önemli gelişmelerle harmanlanarak analiz edilmiştir.

Tez, özel olarak Donald Trump dönemi ABD’nin İsrail dış politikalarına odaklandığı için bu dönem ayrı bir başlık altında incelenmektedir. Ek olarak çalışmada Joe Biden dönemi ve ABD’nin İsrail politikasını ilgilendirmeyen tüm başlıklar tez kapsamı dışında bırakılmıştır. 1945-2021 yılları arası ABD başkan retoriklerinde İsrail odaklı Evanjelik söylemlere odaklanan bu bölümde toplam 568 resmî ve gayriresmî konuşma incelenmiş ve bir kişi-olarak-devlet ABD’nin İsrail’e karşı belirli bir devlet politikası olduğu tespit edilmiştir. Amerika Birleşik Devletleri’nde başkandan başkana değişmeyen bu istikrarlı bağlılık, uygulanan politikalarda ve başkan konuşmalarında açıkça görülmektedir.

5.5.1. Truman ve Obama Dönemleri Arasında İsrail Odaklı Evanjelik Anlatılar (1945-2017)

“Acaba Musa Mısır’da bir oylama yapsaydı ne kadar ileri giderdi? Eğer İsa Mesih İsrail’de bir oylama yapsaydı ne vaaz ederdi? Martin Luther bir oylama yaptırsaydı Reformasyon nereye varırdı? Önemli olan oylamalar ya da o anki kamuoyu görüşü değildir. Önemli olan doğru ve yanlış ile liderliktir; dünya tarihinde çığır açan sebat, dürüstlük ve doğruya olan inançtır.”⁹⁴¹

⁹³⁷Presidential Speeches, Bill Clinton Presidency, <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches> [Erişim 07.06.2022]; Linder, a.g.m. (1996); Ross, a.g.e. (2015); Carenen, a.g.e. (2012).

⁹³⁸Presidential Speeches, George W. Bush Presidency, <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches> [Erişim 07.06.2022]; Berggren&Rae, a.g.m. (2006); Ross, a.g.e. (2015); Carenen, a.g.e. (2012); The White House, President George W. Bush, President Bush Calls for New Palestinian Leadership, The Rose Garden, 24 June 2002, <https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2002/06/20020624-3.html> [Erişim 08.06.2023].

⁹³⁹Presidential Speeches, Barack Obama Presidency, <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches>, [Erişim 07.06.2022]; Ken Mondschein, *Barack Obama Selected Speeches* (San Diego: Canterbury Classics, 2021); E. J. Dionne Jr&Joy-Ann Reid (ed.), *We are the Change to Seek: The Speeches of Barack Obama* (New York: Bloomsbury, 2009); Barack Obama, *A Promised Land* (New York: Crown Publishing, 2020). Ross, a.g.e. (2015).

⁹⁴⁰Presidential Speeches, Donald Trump Presidency, <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches>, [Erişim 12.06.2022]; Craig Shirley, *The Greatest Speeches of Donald J. Trump: 45th President of the United States* (USA: Humanix Books, 2022); The National Interest, Donald J. Trump, Trump on Foreign Policy, April 27, 2016, <https://nationalinterest.org/feature/trump-foreign-policy-15960> [Erişim 16.06.2023].

⁹⁴¹Ferrell, a.g.e. (1980), s. 310.

Harry Truman'ın resmî olmayan notları arasında yer alan bu cümleler O'nun politik düşünce dünyasında dini inancın merkeziliğini göstermektedir. Nitekim Protestan Baptist bir ailede doğan ve bir İncil aşığı olan Harry Truman, çocukken İncil'deki gerçek hayat hikâyelerini çocuk ya da peri masallarına tercih ettiğini dile getirmiştir.⁹⁴² Amerikan sivil dininin önde gelen temsil makamlarından başkanlığın temsilcilerinden olan Truman, resmî konuşmalarında da sıklıkla dini temalara yer vermiştir. Örneğin Truman (1945-1953) ABD benliğine dair yaptığı konuşmalardan birinde şöyle söylemektedir:

“Şimdi, size vurgulamak istediğim husus, hükümetin en çok sayıda vatandaş için en yüksek fayda temelinde yürütülmesi gerektiğidir. Bu, sizin ve benim olan hükümetimizin iç programının ve dış politikasının temel dayanağıdır. İdeallerimiz üzerine inşa edilmedikçe hiçbir ulus iyi değildir ve varlığını sürdüremez. Ulusumuz, bencillikten uzak, başkalarının haklarına ve refahına saygı duyan idealler üzerine inşa edilmiştir. Bu ulusun ideallerinin temel dayanağı Sina Dağı'nda Musa'ya verilmiştir. Anayasamızın İnsan Hakları Beyannamesi'nin temel dayanağı Exodus (Göç), Aziz Matta, Yeşaya ve Aziz Pavlus'tan aldığımız öğretilerden gelmektedir. Dağdaki Vaaz [Hazreti İsa'ya ait öğretiler] bize bir yaşam biçimi verir ve belki bir gün insanlar bunun gerçek yaşam biçimi olduğunu anlayacaklardır. Tüm büyük ahlaki kuralların temeli ‘Başkalarına sana davranılmasını istediğin gibi davran’dır. Size nasıl davranılmasını istiyorsanız siz de başkalarına öyle davranın. Bazılarınız böyle bir felsefenin siyasette ve hükümette yeri olmadığını düşünebilir. Ancak kalıcı bir iktidarı dayandırabileceğiniz tek felsefe budur. Bu felsefe üzerine inşa edilen hükümetler sağlam temeller üzerine kurulur ve başarısız olmazlar. Kendi hükümetimiz öncelikle sıradan insanları gözettiğinde, büyüdük ve zenginleştik. Ancak güç sahipleri hükümetimizi en tepedeki birkaç kişinin ayrıcalıklarını artırmak için kullandıklarında, ülkemizin yaşamı ve ruhu geriledi. Tanrı'ya şükürler olsun ki çoğu zaman doğru yolda ilerledik.”⁹⁴³

Bu sözlerle Amerikan ulusunun ideallerini Musa Peygamber devrine dayandıran Truman, Kitab-ı Mukaddes öğretisine açık atıflarda bulunmaktadır. Soğuk Savaş'ın başladığı zaman diliminde dini temayı “*ateist Sovyetler Birliği*”ni düşmanlaştırmak ve inanç şemsiyesi altında asabiyet birliğini sağlamak amacıyla sıklıkla kullanan Başkan Truman, *Kıyamet Beklentisi* anlatısının zamanın ruhuna uygun yorumlarını da yapmıştır. Bu anlamda altın çağ, ontik alana dair vurgular içeren bir konuşmasında Sovyetler Birliği'ni “*düşman*” olarak konumlandıran

⁹⁴²Christison, a.g.e. (1999), s. 63.

⁹⁴³Presidential Speeches, Harry S. Truman Presidency, March 15, 1952, Columbia Scholastic Press Association, <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/march-15-1952-columbia-scholastic-press-association> [Erişim 22.03.2022].

Truman, komünizm tehdidinden kurtuluş gününü ise âdeta “*Cennetin Krallığı*”na ulaşmak olarak betimlemektedir:

“Özgür insanların kaderine derin ve sarsılmaz bir inancım var. Sabır ve cesaretle bir gün yeni bir çağa - harika bir altın çağa- bilimin bizim için oluşturduğu barışçıl araçları dünyanın her yerinde yoksulluğu ve insan sefaletini ortadan kaldırmak için kullanabileceğimiz bir çağa geçeceğiz. Sermayemiz, becerilerimiz, bilimimiz -bilhassa atom enerjimiz- savunma işlevinden kurtarılıp dünyanın her yerinde tamamen barışçıl amaçlara yönlendirildiğinde neler yapılabileceğini bir düşünün. Yapılabileceklerin sonu yok. Burada biraz yüksek sesle hayal kurmaktan kendimi alamıyorum. Dicle ve Fırat Havzası, Babil ve Ninova dönemlerinde olduğu gibi çiçek açabilir. İsrail, Yuşa Peygamber zamanında olduğu gibi süt ve bal ülkesi haline getirilebilir... Birleşmiş Milletler çatısı altında dünyada barış ve güvenliği sağlayabilirsek, gelişmeler o kadar hızlı olacak ki şu anda içinde yaşadığımız dünyayı tanıyamayacağız. Bu bizim gelecek hayalimizdir- Komünist tehdidin üstesinden gelindiğinde sahip olmayı umduğumuz dünyanın resmidir.”⁹⁴⁴

Truman’ın yukarıda yer alan söylemine göre İsrail’in tekrar *süt ve bal ülkesi* haline gelememesindeki tek engel Sovyetler Birliği’dir. Dolayısıyla Soğuk Savaş psikolojisi altındaki lider, Yahudi devleti fikrine kişisel anlamda her zaman sıcak bakmış olsa da taşıdığı büyük kaygılar ve gördüğü büyük baskılar neticesinde uzunca bir süre İsrail’in devletleşme sürecinde herhangi bir adım atmaktan çekinmiştir. Orta Doğu’da Arap ülkelerini Sovyet asabiyetine kaptırma endişesi güden Başkan, bu konuda konjonktüre bağlı pragmatik ve temkinli bir yol izlemiştir. Yahudi soykırımına karşı ise vicdani bir duruşu sergileyen Truman’ın başlıca amacı Yahudiler’i Nazi Almanyası zulmünden kurtarmak olmuştur.⁹⁴⁵ Filistin’de bir Yahudi devleti kurmanın zemininin hazır olmadığına inanan Truman’ın henüz senatörken Amerikan Filistin Komitesi’nde (1943) söyledikleri O’nun soykırıma uğrayan Yahudiler hakkındaki fikirlerini özetlemektedir:

“Kadim ırkın insanları Yahudiler, çılgın Hitler ve yozlaşmış Mussolini’nin fermanıyla Avrupa’nın gettolarına, toplama kamplarına ve çorak topraklara hayvanlar gibi sürülüyor. Bu saygın halkın erkekleri, kadınları ve çocukları Alman askerleri ve Faşistler tarafından açlığa mahkûm ediliyor ve hatta öldürülüyor. Bugün, hala cesaretlerini kaybetmemiş bu ezilen halk, özgürlük, bağımsızlık ve herkes için

⁹⁴⁴Presidential Speeches, Harry S. Truman Presidency, January 15, 1953, Farewell Address, <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/january-15-1953-farewell-address> [Erişim 22.03.2022].

⁹⁴⁵Buseck, a.g.e. (2019); Ross, a.g.e. (2015), s. 20.

adaleti temsil eden bayrağıyla biz Amerika Birleşik Devletleri halkına sığınıyor... Bu bir Yahudi sorunu değil. Bu, Amerikan bir sorundur- ve dürüstçe yüzleşmeliyiz ve onunla yüzleşeceğiz.”⁹⁴⁶

Daha sonra başkanlık koltuğuna oturan Harry Truman, 1945 Potsdam Konferansı’ndan dönüşte yaptığı basın açıklamasında da benzer sözler etmekte ancak diğer yandan savaştan kaçınmaktadır:

“Amerika'nın Filistin'le ilgili düşüncesi, mümkün olduğunca çok sayıda Yahudi'nin Filistin'e girmesine izin vermek istiyoruz. Daha sonra mesele İngilizler ve Araplarla diplomatik olarak çözümlenmelidir ki orada bir devlet kurulabilirse bunu barışçıl bir temel üzerinde kurabilsinler. Filistin'de barışı sağlamak için oraya 500.000 Amerikan askeri göndermeye niyetim yok.”⁹⁴⁷

Dolayısıyla Franklin Roosevelt-Kral Abdülaziz görüşmesinden kalan izler, Arap ülkelerini Sovyetler Birliği asabiyetine kaptırmak ve enerji kaynaklarına erişim sıkıntısı gibi kaygıları taşıyan Başkan, sefelinin ikircikli yolundan giderek Yahudi ve Arap liderlerine birbiriyle çelişen sözler vermiş, gördüğü baskılar nedeniyle bir çeşit hilebazlık yapmıştır.⁹⁴⁸ Zira koşulları gittikçe kötüleşen Avrupa Yahudileri’nin insani ihtiyaçları nedeniyle ABD’de daha çok Fundamentalist Protestan, Yahudiler’in Filistin’e göçünü desteklemeye başlamış ve bu konuda yetkili makamları zorlamıştır. Kendi içlerindeki fikir uyuşmazlıklarına rağmen Protestan çevresinde Yahudiler’e ve bir Yahudi ulusuna yapılacak yardımın ABD’yi kutsayacağı söylemleri artmaya başlamıştır.⁹⁴⁹ Soğuk Savaş koşulları, yönetici ekip ve *Armageddon asabiyeti* baskıları arasında sıkıştığı bir atmosferde, insani aciliyetler dışında Yahudi devletinin kuruluşuna dair adım atmakta tereddüt etmiş olan Başkan Truman, kurtuluşu Yahudi-Hristiyanlık ortak mirasına vurgu yapmakta bulmuştur. Bu yol ile soykırıma karşı yapılan birlik çağrısına laiklerden ve muhafazakâr kesimlerden vicdani karşılık bulan Truman Yahudi-Hristiyanlık arasındaki asabiyeti teşvik etmiştir: “demokrasi, ulusun dört bir yanındaki Katolikler, Protestanlar ve Yahudiler arasında kardeşlik adaleti, dostluk, anlayış ve iş birliğine dayanmaktadır. [Bunlar] kardeşliğin gereklilikleri olduğu kadar demokrasinin de temel taşlarıdır.”⁹⁵⁰

⁹⁴⁶A.g.e., s. 205.

⁹⁴⁷Ross, a.g.e. (2015), ss. 15-16.

⁹⁴⁸A.g.e., s. 1, ss. 4-6.

⁹⁴⁹Carenen, a.g.e. (2012), ss. 41-42.

⁹⁵⁰A.g.e., s. 40.

Yahudi Devleti fikrine duyduğu sempatiye rağmen bunun için adımı ABD'nin atmasından yana olmayan Başkan'a göre, “İsa Mesih yeryüzündeyken” Yahudiler'i “*memnun edememiştir*” o halde Truman'ın “*şansının yaver gitmesi beklenemez*” bir durumdur, zira böyle bir politika “*üçüncü bir dünya savaşı*”na yol açabilecektir.⁹⁵¹ Dolayısıyla geriye sadece Yahudiler'in kendiliğinden fiilen bir devlet kurması durumunda, devleti tanıyarak atılacak bir politik adım kalmaktadır, üstelik Başkan bu konuda kişisel anlamda heveslidir.⁹⁵² Nitekim bu düşünce daha sonra aynı şekilde hayata geçmiş, Harry Truman İsrail Devleti ilan edildikten 11 dakika sonra bu devleti İsrail'i *de facto* olarak tanıdığını ilan etmiştir.⁹⁵³

“Bu hükümet, Filistin'de bir Yahudi devletinin ilan edildiği ve geçici hükümet tarafından tanınma talebinde bulunduğu dair bilgilendirilmiştir. Birleşik Devletler, geçici hükümeti yeni İsrail Devleti'nin *de facto* olarak tanımaktadır.”⁹⁵⁴

ABD'nin bölgedeki enerji çıkarlarında oluşabilecek risklere ve İsrail'in bağımsızlığını kazanamama ihtimaline rağmen devleti tanıma kararı veren Başkan Truman, ertesi yıl bu tanımayı *de jure* olarak genişletmiştir.⁹⁵⁵ Tanıma dolayısıyla İsrail destekçileri tarafından “*Pers Kralı Cyrus*” ile özdeşleştirilen Başkan Truman, bu övgüleri gözyaşları içinde karşılamıştır.⁹⁵⁶ Truman'ın İsrail'i tanınmasının altında Amerikalı Siyonist örgütlerin baskısı, Yahudi oylarını kaybetme kaygısı, Soğuk Savaş dönemi konjonktürü, Truman'ın Holokost hususunda dini ve vicdani dürtülerinin ağır basması vb. gibi çeşitli sebepler olduğu öne sürülmektedir. İsrail'i fiilen ilk tanıyan dünya lideri olan Başkan Truman'ın bu tanınmasının ardındaki temel sebep konusunda bir uzlaşma olmasa da tüm sebepler arasında bir *denge arayışı* yatıyor olabilir.⁹⁵⁷ Zira bir önceki bölümde de belirtildiği gibi Başkan Truman, ABD'nin Arap Devletleri'yle arasının bozulması kaygısı, İsrail'in bağımsızlığını elde edemeyecek güçsüz bir devlet olarak görülmesi ve taşıdığı komünizm tehlikesi nedeniyle İsrail'e karşı soğuk/mesafeli bir ilişki biçimini tercih etmiştir. Devlet haline gelmiş İsrail'e ABD'nin desteğini esirgemeyeceğini

⁹⁵¹Ross, a.g.e. (2015), s. 16.

⁹⁵²A.g.e., s. 17.

⁹⁵³Cohen, a.g.e. (1990), s. 45.

⁹⁵⁴Presidential Speeches, Harry S. Truman Presidency, May 14, 1948, Statement by the President Announcing Recognition of the State of Israel, <https://www.trumanlibrary.gov/library/public-papers/100/statement-president-announcing-recognition-state-israel> [Erişim 20.08.2022].

⁹⁵⁵Charles Lipson, “American support for Israel: History, Sources, Limits,” *Israel Affairs* c. 2, S. 3-4 (1996): 128-146, s. 132, s. 139.

⁹⁵⁶Christison, a.g.e. (1999), ss. 62-63; Buseck, a.g.e. (2019).

⁹⁵⁷Carenen, a.g.e. (2012), ss. 60-61.

bildirse de Truman'ın İsrail'e verdiği destek Amerikan ulusal güvenlik danışmanlarının arzuladığı gibi oldukça sınırlı olmuştur.⁹⁵⁸

Başkan Truman'ın aksine konuya dair *inancın duygusallığından uzak* bir tavra sahip olan Dwight D. Eisenhower (1953-1961), Yahudiler'i İncil'de anılan “*nesli tükenmiş, gerçek dışı*” karakterler olarak kabul etmektedir. Ancak O'nun İkinci Dünya Savaşı'nda Nazi kamplarında şahitlik ettiği soykırım, Yahudiler'e ve İsrail'e sempati duymasını sağlamıştır. Ayrıca kendisinden önce ABD tarafından tanınmış olan İsrail Devleti dolayısıyla ilişkilerde geri döndürülemez noktalar vardır. Eisenhower'ın günlüğüne yazdığı şu sözler O'nun İsrail algısını ortaya çıkarmaktadır:

“...etrafı düşmanlarla çevrili küçük bir ulus olan İsrail, yine de tanıdığımız [recognized] bir ülkedir ve bunun da ötesinde, Yahudiler'in iki yüz elli yıllık tarihi boyunca çektiği trajik acılar nedeniyle Batı dünyasının kalbinde ve duygularında çok güçlü bir konuma sahiptir.”⁹⁵⁹

Bu tür sözlerin yanı sıra, Soğuk Savaş'ta Sovyetler Birliği'ne karşı, ABD'nin kendi asabiyetleriyle arasında tutkal olarak kullanılan Yahudi-Hristiyan ortak dini miras vurgusu da sivil din aracılığıyla Eisenhower döneminde -ve sonrasında- kullanılan kalıplardan olmuştur:

“‘Hükümet biçimimiz, derinden hissedilen bir dini inanca dayanmadığı sürece hiçbir anlam ifade etmez’ dedi ve ekledi, ‘bunun ne olduğu umurumda değil. Elbette bizde bu Yahudi-Hristiyan düşüncesidir ama bu, tüm insanların eşit yaratıldığı bir din olmalıdır.’”⁹⁶⁰

Dolayısıyla İbrani-Hristiyanlığına sempatisine rağmen tutkusuz bir karakterde, pragmatist bir siyasetçi olan eski General Eisenhower, İsrail'in kuruluşundan sonra ABD'de esen kehanet rüzgârlarına kapılmamış ve dolayısıyla Siyonist romantizmden etkilenmemiştir. ABD çıkarlarını önceleyen Başkan, iç siyasette Armageddon asabiyetinin oylarına burun kıvrarak onların politik baskılarına karşı direnç göstermiştir.⁹⁶¹

Bunun yanı sıra Eisenhower, ABD'nin İsrail'e ekonomik yardımları devam ederken, Sovyetler'in Araplar'ın İsrail antipatisini bölgede yer edinmek için kullanabileceğini farketmiştir. Bunun üzerine başkanlık koltuğuna oturduğu yıl (1953), Birleşmiş Milletler'de ilki İsrail'in Ürdün Vadisi ve Golan Tepeleri işgaline dair ve ikincisi İsrail'in Ürdün'deki Filistin

⁹⁵⁸Ross, a.g.e. (2015), s. 17, ss. 26-27.

⁹⁵⁹Ferrell, a.g.e. (1981), s. 320.

⁹⁶⁰Carenen, a.g.e. (2012), s. 114.

⁹⁶¹Christison, a.g.e. (1999), ss. 95-97; Carenen, a.g.e. (2012), s. 94.

mülteci kampları katliamı olmak üzere İsrail'i iki kez kınamıştır.⁹⁶² Aynı yıl, Ulusal Güvenlik Konseyi tarafından hazırlanan ABD'nin Orta Doğu hedeflerinde Filistinli mülteciler sorununa bir çözüm önerisi getirilerek ABD-İsrail ilişkilerinin sınırları belirlenmiştir. Buna göre iki taraf arasındaki temel meseleler “Arap devletleri ve İsrail arasında” çözülmeli, “İsrail herhangi bir Arap devletine göre ayrıcalıklı muamele görmemeli”dir. Ayrıca hedefler arasında “ABD'nin İsrail'e yönelik politikasının İsrail'in Arap devletleriyle dostluk içinde yaşayan bir devlet olmasına yardımcı olmakla sınırlı olduğu” da özel olarak belirtilmektedir.⁹⁶³ Zira Başkan Eisenhower İsrail'in ABD'ye ihtiyacının farkındadır:

“...Genel sloganları ‘bir karış toprak vermeyiz’ ve sürekli olarak silah talep ediyorlar. Elbette hemen her Avrupa ülkesinden daha ucuza silah alabilirler, ancak silahları bizden istiyorlar çünkü bu durumda bizi bölgede başlarına gelebilecek herhangi bir belada sanal bir müttefik haline getirdiklerini düşünüyorlar.”⁹⁶⁴

Bu söylemi takip ederek döneminde patlak veren Süveyş Krizi'nde (1956) Sina Yarımadası'nı ele geçiren İsrail'e geri çekilmesi için -Kongre'deki büyük tepkilere rağmen- ağır baskılar uygulamasıyla bilinen Başkan Eisenhower, İsrail'e karşı mesafesinde kararlı davranmıştır. “Amerika'da bir [hiç] Yahudi yokmuş gibi”⁹⁶⁵ krizi yöneteceğini İsrail'e bildiren Eisenhower, Filistinliler'e karşı da dostane tavırlar içinde değildir. Başkan daha çok Soğuk Savaş koşullarında bölgede ABD çıkarlarını önceleyen stratejik tarafsız bir duruş peşindedir:

“Elbette ki temel pozisyonumuzda bir değişiklik söz konusu olamaz, yani bu bölgedeki her iki tarafla da dost olmalıyız ki onları birbirlerine yaklaştırabilelim. Taraf tutmak, bugün dünyanın en patlamaya hazır durumlarından birinin barışçıl yollarla çözüme kavuşturulmasındaki etkimizi yok etmekten başka bir işe yaramaz.”⁹⁶⁶

Özetle Eisenhower, başkanlığı boyunca Orta Doğu'da Amerika Birleşik Devletleri'nin enerji kaynaklarına erişimini garanti altına almak, anti-Amerikancılığı kışkırtmadan “...Sovyet etkisini bölgeden uzaklaştıracak her türlü adımı atmaya derhal hazır olmak”⁹⁶⁷ ya da diğer bir deyişle Sovyetler'in bölgeye nüfuz etmesine mâni olmak amaçlarıyla hareket ederek, statükoyu

⁹⁶²Carenen, a.g.e. (2012), ss. 94-95.

⁹⁶³Christison, a.g.e. (1999), ss. 99-100.

⁹⁶⁴Ferrell, a.g.e. (1981), s. 319.

⁹⁶⁵Christison, a.g.e. (1999), s. 97.

⁹⁶⁶Ferrell, a.g.e. (1981), s. 318.

⁹⁶⁷A.g.e., s. 333.

korumaya çalışmıştır. Zira Orta Doğu'yu Sovyetler Birliği'yle rekabetin arenası olarak gören Başkan, kuşatmanın bu bölgede kazanılacak yeni müttefiklerle (Arap ülkeleriyle) olacağını düşünmektedir.⁹⁶⁸ Bu nedenle Nasır'ın Süveyş Kanalı'nı millileştirmesinin arkasında durmuş ve İngiltere, Fransa ve İsrail'in işgaline karşı çıkmıştır. Yönetimi boyunca Arap ülkelerinin dostluğunu kazanmaya çalışan Eisenhower, “*özgürlüğün sağlam dostları olabilecek milyonlar*”ın⁹⁶⁹ (Arap halkları) Siyonizm'e düşmanlığı nedeniyle İsrail'i destekleyerek “*güvenilmemeyi göze alamayacağını*”⁹⁷⁰ belirtmiştir.

Soğuk Savaş'ın rekabetçi atmosferinde bölgede asabiyetlerini genişletip, sıkılaştırarak kontrolü ele geçirmek isteyen Başkan, yayınladığı doktrinle (1957) bölge ülkelerine ekonomik ve askerî yardımları başlatmıştır.⁹⁷¹ Ancak bir savunma ittifakı olarak imzalanan Bağdat Paktı, yapılan ekonomik-askerî yardımlar ve Süveyş Krizi'nde Nasır'a verilen desteğe rağmen Başkan Eisenhower'ın Arap devletleriyle aralarında oluşturmaya çalıştığı asabiyet bağı bir türlü kurulamamıştır. Bu durum, hevesi kaçan Başkan Eisenhower'ın yönetimde kaldığı son yıllarında bölgede daha az aktif olmasına yol açmıştır.⁹⁷²

Diğer yandan Nasır'ın Sovyetler Birliği'ne karşı flörtöz tutumlarıyla başlayan saldırganlığı bölgenin güvenliğini tehdit edince bu durum Eisenhower'ın İsrail'le mesafeli bir iş birliğine açılmasına neden olmuştur. ABD-İsrail ilişkilerinde başlayan bu yumuşama -sadece iki yıl iktidarda kalan- Başkan Kennedy (1961-1963) döneminde Hawk füzesi anlaşmasıyla devam etmiştir. Eisenhower döneminin tarafsızlığında tereddütle karşılanan bu anlaşma, Kennedy tarafından net bir destekle neticelenmiştir. Hatta Başkan Kennedy güvence istemekte ısrarcı da olsa, Eisenhower döneminde Dimona'da bir nükleer reaktör inşa ettiği kazara farkedilen İsrail'in *reaktörü barışçıl amaçlarla kullanacağını* iddia etmiştir.⁹⁷³ Dolayısıyla İsrail'le silah anlaşmaları konusunda Eisenhower dönemindeki tabuları yıkan Kennedy, her Amerikan başkanının yaptığı gibi Eisenhower döneminin Orta Doğu politikalarını eleştirmiştir. Kennedy seçim öncesi kampanya konuşmalarından birinde Eisenhower politikalarını şöyle yorumlamaktadır:⁹⁷⁴

“...Amerikan müdahalesi artık kolay olmayacaktır, zira sicilimiz gururla gösterebileceğimiz bir sicil değildir. Yönetimimizin rolünün hiçbir zaman tam olarak açıklanamadığı 1956 Süveyş krizine yol açan

⁹⁶⁸Ross, a.g.e. (2015), s. 28.

⁹⁶⁹Christison, a.g.e. (1999), s. 99.

⁹⁷⁰A.g.e.

⁹⁷¹Christison, a.g.e. (1999), ss. 96-100.

⁹⁷²A.g.e., ss. 99-100.

⁹⁷³Carenen, a.g.e. (2012), ss. 122-124; Christison, a.g.e. (1999), ss. 107-108.

⁹⁷⁴Carenen, a.g.e. (2012), s. 123.

bir dizi inanılmaz Amerikan hatası; iktidarımızın rolünün hiçbir zaman tam olarak açıklanamadığı olaylar, yardımımızı kabul eden uluslar tarafından reddedilen sözde Eisenhower doktrini ve genel olarak ne Arap ne de İsraililer'in tam olarak nerede durduğumuzu ya da ne demek istediğimizi anlamadıkları için tüm Orta Doğu ülkeleriyle ilişkilerimizde bozulma..."⁹⁷⁵

Ancak başkan olduktan sonra Arap liderlerine İsrail-Filistin çatışması ve Filistinli mülteciler sorunlarını kökünden halletme sözü veren Kennedy, komünist yayılmayı engelleme amacıyla Eisenhower döneminde eleştirdiği Araplarla iyileşme adımlarını kendisi de birebir takip etmiştir. Diğer yandan Eisenhower'ın tarafsız duruşundan uzak olan Kennedy İsrail ile duygudaşlığını vurgulayarak, kendisinin başkan olması durumunda ikili ilişkilerin düzeleceğine dair kuvvetli bir yeşil ışık yakmış ve tavrını net bir şekilde ortaya koymuştur:

"Üç hafta önce kamuoyuna yaptığım bir açıklamada İsrail'in burada kalacağını söyledim. Ertesi gün Kahire radyosu İsrail'e olan inancımın dolaylı bana saldırdı ve ...şu eleştiriyi aktardı: 'İsrail'in varlığı ve yokluğu meselesine gelince,' diyor gazete, 'Bay Kennedy İsrail'in var olmak için oluşturulduğunu söylüyor. Biz ise İsrail'in var olmaya devam etmeyeceğini söylüyoruz. Aramızdaki hükmü zaman verecektir, Bay Kennedy.' Katılıyorum. İsrail'in var olmaya devam edip etmeyeceğine zaman karar verecek. Ancak keşke bu Kasım ayına ilişkin kehanetimden de bu olay üzerine yaptığım kehanet kadar emin olabilseydim."⁹⁷⁶

İsrail'e karşı bu kuvvetli destek vaatlerinin siyasi çıkarlarına bağlı olduğu iddia edilen Kennedy, seçim arefesinde kendi ülkesinde mezhebi nedeniyle uğradığı WASP ayrımcılığından, dini baskılardan yakınan bir Katolik'tir. Başkan adayı bu nedenle kampanyasında ABD'de din merkezli siyaset yerine, ulusun çıkarlarını önceleyen pragmatik bir siyaset vaad etmektedir:

"...yaygın gazete kullanımının aksine ben Katolik Başkan adayı değilim. Ben Demokrat Parti'nin aynı zamanda Katolik olan Başkan adayım. Kamusal konularda kilisem adına konuşmuyorum ve Kilise de benim adıma konuşmuyor."⁹⁷⁷

Ancak bu sözleriyle tutarsız şekilde Yahudi cemaatinden önemli miktarda mali destek gören Kennedy'nin seçimlerde aldığı yüzde 80'lik Yahudi desteğine ilk karşılığı, başkan olduğunda

⁹⁷⁵Papers of John F. Kennedy, John F. Kennedy, a.g.e., 26 August 1960 [Erişim 13.05.2023].

⁹⁷⁶John F. Kennedy, a.g.e., 26 August 1960 [Erişim 13.05.2023].

⁹⁷⁷Presidential Speeches, John F. Kennedy Presidency, September 12, 1960: Address to the Greater Houston Ministerial Association <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/september-12-1960-address-greater-houston-ministerial> [Erişim 13.05.2023].

Yahudi liderlerle toplantılar düzenlemek olmuştur. Hatta Başkan, daha sonra Ben-Gurion’a siyasi stratejisini itiraf ederek *Yahudiler için bir şeyler yapmak istediğini* dürüst bir şekilde söyleyecektir.⁹⁷⁸ Açık sözlü Başkan, kampanya döneminde Amerikan Siyonist Kongresi’nde yaptığı konuşmada Theodore Herzl’den “*Siyonizm’in peygamberi*” olarak bahsederken, dini jargonu kullanarak Yahudi desteğini artırmakta bir sakınca görmemektedir:

“Kehanet bir Yahudi geleneğidir ve sizin de büyük bir rol oynadığınız dünya Siyonist hareketi bu köklü geleneği devam ettirmiştir. Liderlerinin hayallerini politik eylemlere dönüştürmüştür. Yahudi halkının umutlarını hayatın somut gerçeklerine dönüştürmüştür. 1897’de ilk Siyonist kongre toplandığında Filistin heba olmuş, ihmal edilmiş bir topraktır. Dağınık birkaç Yahudi kolonisi oraya yerleşmişti. Ama onlar oraya yaşamak için değil ölmek için gelmişlerdi. Dünya hükümetlerinin çoğu kayıtsızdı. Ama şimdi tüm bunlar değişti. İsrail, Siyonizm’in peygamberi Theodore Herzl’in bu toprakların katiliğini ilan etmesinden tam 50 yıl sonra muzaffer bir gerçeklik haline geldi. Bu, eski bir rüyanın genç bir lider bulmasının klasik bir örneğiydi, çünkü Herzl sadece 37 yaşındaydı.”⁹⁷⁹

Dahası Başkan Kennedy, “*ölümsüzlük iddiasında*” olan İsrail’i⁹⁸⁰ “*güçlü orduların adımlarından daha kuvvetli... zamanı gelmiş bir fikrin gücü...*” olarak tanımlamaktadır.⁹⁸¹ Yahudi davasını Amerikalılar’ın davası olarak kabul eden Başkan, Siyonizm ideallerini diğer selefleri Wilson, Roosevelt ve Truman gibi sonuna dek destekleyeceğini belirtmektedir:

“Bu toplantıda İsrail davasının Yahudi yaşamının ötesinde bir anlam taşıdığını hatırlamakta fayda var. Bob Wagner’in de belirttiği gibi, çoğulcu toplumumuzda, İrlanda’nın bağımsızlığı nasıl sadece İrlanda kökenlilerin davası değilse, bu da sadece Yahudiler’in davası değildir; çünkü özgürlüğün olduğu her yerde hepimiz kendimizi özgürlüğe adanmışızdır. Ve nerede tehlikeye girerse, hepimiz orada tehlikeye gireriz. Siyonizm idealleri son yarım yüzyılda her iki parti tarafından ve her kesimden Amerikalı tarafından desteklenmiştir. İsrail için dostluk partizan bir mesele değildir. Ulusal bir bağlılıktır. Hatta bu ulusal dostluk, yükümlülük beraberinde üyesi olduğum partiye özel bir mükellefiyet de getirmektedir. Başkan Woodrow Wilson büyük bir bilgelikle bir Yahudi anavatanı kehanetinde bulunmuştur. Nazi terörünün hüküm sürdüğü günlerde Yahudiler’in kurtuluş umudunu canlı tutan Başkan Franklin Roosevelt’ti. İsrail’in dünya meselelerindeki statüsünü ilk tanıyan- dostum Harry Truman- Başkan Harry Truman’dı...”⁹⁸²

⁹⁷⁸Christison, a.g.e. (1999), s. 106.

⁹⁷⁹John F. Kennedy, a.g.e., 26 August 1960 [Erişim 13.05.2023].

⁹⁸⁰A.g.e.

⁹⁸¹Remarks of Senator John F. Kennedy, a.g.e., May 11, 1958 [Erişim 13.05.2023].

⁹⁸²John F. Kennedy, a.g.e., 26 August 1960 [Erişim 13.05.2023].

Dolayısıyla Başkan Kennedy'nin İsrail'e ve Yahudi davasına karşı bu olumlu tutumundan anlaşılacağı üzere 1960'larda ABD'nin İsrail ile ilişkilerinde dönüşü olmayan bir iyileşme dönemine girilmiştir. Aynı dönemde ABD'de artan Holokost yayıncılığı da toplumsal tabandaki İsrail sempatisini artırmıştır. Dolayısıyla bu ortamda artan toplumsal destek, Başkan'ın eğilimleriyle uyumludur. Dini, vicdani, duygusal veya siyasi çıkar ihtimallerinden hangisi sebebiyle olursa olsun, Başkan Kennedy iki senelik kısa başkanlık döneminde ABD-İsrail ilişkilerini belli bir noktaya taşımıştır. Bu kırılmadan sonra özellikle İsrail'in askeri donanımı konusunda sürekli artan bir etkiye sahip olan Amerika Birleşik Devletleri, Arap ülkeleriyle iyi ilişkiler geliştiren Sovyetler Birliği'ne karşı İsrail'in bir denge unsuru olabileceğini farketmiştir. Bu politika Soğuk Savaş döneminin devamında ivme kazanarak İsrail-ABD ilişkilerini daha üst seviyelere taşınmıştır.

Bir suikaste kurban giden Kennedy'den sonra göreve gelen Lyndon B. Johnson'ın (LBJ) *“İsrail büyük bir dostunu kaybetti, ama siz daha iyisini buldunuz”* sözleri âdeta kendi dönemini özetlemektedir.⁹⁸³ 1964'te İsrail başbakanını Beyaz Saray'da ilk kez kabul eden Başkan olan LBJ (1963-1969), İsrail liderleriyle yakın kişisel ilişkiler kurmuştur. İsrail bir devlet olarak tanındığında henüz bir senatörken *“İsrail hakkında gerekli olan her şeyi mümkün olan en kısa sürede öğrenmeyi”*⁹⁸⁴ arzulayan Johnson'ın, Başkan olduğunda İsrail politikasına yön verecek kadar O'na yakın olan İsrail-yanlısı danışmanları bulunmaktadır.⁹⁸⁵ Başkan LBJ üzerinde -tıpkı öncekilerde olduğu gibi- *“iç politik destek arzusu mu? duygusal bağlılık mı?”* şaibesi dolaşsa da bu dönemde ABD-İsrail ilişkilerinin yeni bir noktaya ulaştığı konusunda şüphe yoktur.⁹⁸⁶

Nitekim Arap-İsrail çatışmasına her zaman İsrail penceresinden bakan Başkan'ın *“bünyesinde çok sayıda Yahudi hücre”* bulunmaktadır.⁹⁸⁷ *“İsrail'e gittiğimde kendimi evimde gibi hissediyorum. Şans eseri de olsa, İsrail ulusunun 1948'de kurulmasını İncil'deki kehanetlerin gerçekleşmesi olarak görüyorum.”*⁹⁸⁸ sözleri O'nun İncil kehanetleriyle olan yakın ilişkisini yansıtmaktadır. Ayrıca LBJ'ye göre bu inanç Amerikan kolektif hafızasını yansıtmaktadır: *“Bence benim pozisyonum Amerikan halkının görüşlerinin ezici çoğunluğunu tam olarak temsil ediyor”*⁹⁸⁹ LBJ'nin Yahudi halkına ve İsrail'e olan bağlılığı aynı zamanda iki devletin ortak değerleriyle de yakından ilgilidir. Bunu Amerikan sivil dini öğelerine başvurarak belirten

⁹⁸³Christison, a.g.e. (1999), s. 109.

⁹⁸⁴A.g.e., s. 110.

⁹⁸⁵Ephraim Evron, Walt& Eugene Rostow kardeşler, Arthur& Mathilde Krim çifti vb. gibi. Alıntı için lütfen bkz. Christison, a.g.e. (1999), s. 109.

⁹⁸⁶Christison, a.g.e. (1999), s. 109.

⁹⁸⁷A.g.e., s. 113.

⁹⁸⁸Carenen, a.g.e. (2012), s. 161.

⁹⁸⁹A.g.e., s. 161.

Başkan: “Bizim Cumhuriyetimiz de sizinki gibi, insanlığa ahlak, sosyal adalet ve evrensel barış ilkelerini öğreten kadim İbrani öğretmenlerin felsefesinden beslenmiştir. Bu bizim mirasımızdır ve sizin de mirasınızdır.”⁹⁹⁰ sözleriyle iki ülke arasındaki özdeşleşmeyi ifade etmiştir.

Filistin’i ve Filistinliler’i âdeta görmezden gelen Johnson, seleflerinin Filistinli mülteciler meselesine olan *sözde* ilgilerini dahi göstermemiştir. Başkan, İsrail’i ABD’nin “*doğal müttefiki*” olarak kabul etmektedir.⁹⁹¹ O’na göre Vietnam müdahalesini dahi eleştirmeyecek kadar ABD’ye bağlı bu “*küçük ülke*” dışarıdan tehdit edildiği için Amerika Birleşik Devletleri’ne ihtiyaç duymaktadır: “Böyle bir dünyada, bu gece Doğu Avrupa halkı, küçük İsrail halkı, Arap komşularının halkı, Güney ve Kuzey Vietnam halkı, Hindistan, Pakistan, Afrika ve Latin Amerika halkı korkusuzca yaşayabilir ve biz de yaşayabiliriz.”⁹⁹²

Başkanlığı boyunca İsrail’e olan hayranlığını her fırsatta dile getiren LBJ’nin bu hayranlığı 1967 Savaşı’yla daha da artmıştır.⁹⁹³ Başkan, B’nai B’rith (ilk Yahudi organizasyonu) toplantısında bu hayranlığını dile getirirken, Hristiyan-Yahudi asabiyet bağına dair çarpıcı sözler sarfetmiştir:

“Toplumumuz İbrani peygamberlerin manevi anlayışlarıyla aydınlanmaktadır. Amerika ve İsrail’in ortak bir insan özgürlüğü sevgisi ve demokratik bir yaşam tarzına ortak bir inancı vardır... Yeşaya Peygamber’in daha önce bildirdiği gibi: “Milletler için bir sancak dikecek ve İsrail’den sürülmüş, Yahuda’dan dağılmış olanları dünyanın dört bucağından bir araya toplayacak.” Tarih, en acımasız olasılıklara karşı sebat etmenin daha etkileyici bir örneğini tanımamaktadır... Hepinizin olmasa da çoğunuzun bu topraklarla ve İsrail halkıyla benim gibi çok derin bağları var, çünkü benim Hristiyan inancım sizinkinden doğdu... İncil’deki hikâyeler çocukluk anılarıma nasıl işlenmişse, modern Yahudiler’in zulümden kurtulmak için verdikleri cesur mücadele de ruhlarımıza öyle işlenmiştir.”⁹⁹⁴

Ancak 1963 yılında yüzünü Asya’ya dönerek Vietnam Savaşı’na dahil olan Amerika Birleşik Devletleri, Soğuk Savaş’ın en zorlu süreçlerinden birindedir. Bu nedenle Başkan Johnson için belli bir süre arka planda kalan Orta Doğu meselelerinde sadece 1967 Savaşı bir istisna oluşturmuştur. Sovyetler Birliği ile bir savaşa girmemek için “*tüm gücüyle (1967) savaşı önlemeye*”⁹⁹⁵ çalışan Başkan, İsrail’in çatışmanın fitilini ateşleyen aktör olmasını önlemede kararlıdır. Kalın harflerle İsrail’i ikaz eden Başkan Johnson: “Eminim ki bize danışılmadan

⁹⁹⁰Ross, a.g.e. (2015), s. 111.

⁹⁹¹A.g.e., s. 111.

⁹⁹²Public Papers of the Presidents of the United States: Lyndon B. Johnson, a.g.e., Cilt II (1970), s. 947, s. 949.

⁹⁹³Carenen, a.g.e. (2012), s. 123; Ross, a.g.e. (2015), s. 109.

⁹⁹⁴Public Papers of the Presidents of the United States: Lyndon B. Johnson, a.g.e. Cilt II (1970), s. 947, s. 949.

⁹⁹⁵Ross, a.g.e. (2015), s. 97.

gerçekleştirilen eylemler sonucunda ortaya çıkan durumlarla ilgili olarak ABD adına herhangi bir sorumluluk kabul edemeyeceğimi anlayışla karşılayacaksınız.”⁹⁹⁶ sözleriyle ABD çıkarlarını öncelemekte olduğunu belirtirken, diğer yandan aralarındaki hiyerarşik ilişki kalıbını da itiraf etmektedir.

Başkan LBJ, konjonktür dolayısıyla Sovyetler Birliği ile Soğuk Savaş psikolojisinde devam eden bir süreç yürütmektedir. Zımnen İsrail’i destekleyen ABD Başkanı Lyndon Johnson, zımnen Mısır’ı destekleyen Sovyetler Birliği Başbakanı Aleksey Kosygin’e yazdığı mektupta: “Anlaşmazlığın... savaşa sürüklenmesini önlemek için iki gücün ortak bir girişimde bulunmasını... itidal için nüfuzlarını sonuna kadar kullanmalarını” önermiştir.⁹⁹⁷ Ancak Nasır’ın boğazları abluka altına almasıyla Johnson tarafından “*yasadışı... barış davası için potansiyel olarak felaket*” olarak nitelendirilen süreç, artık döndürülemez hale gelmiş ve nihâyetinde Suriye, Mısır ve İsrail arasında artan gergin havayla savaş başlamıştır.⁹⁹⁸ Başkan Johnson, Sina Yarımadası’nı, Kudüs’ü, Batı Şeria’yı ve Golan Tepeleri’ni ele geçiren İsrail’in ve Mısır’ın geri çekilmesini öngören bir ateşkes fikrini desteklemektedir. Ancak ateşkes bu defa Süveyş Krizi’nde olduğu gibi olmamalıdır. Başkan LJB İsrail’in çekilmesi karşılığında ülkenin güvenliği için Mısır’dan beklentilerini şöyle dile getirmektedir:

“Bu kez 1957'deki geçici ve alelacele düzenlemeleri tekrarlamayı göze alamayacağımıza ikna olmuştum. Ateşkes için çalışırken, Amerika Birleşik Devletleri'nin üzerinde durabileceği bir çözümün ilkelerini belirlemeye başladık.”⁹⁹⁹

Başkan Johnson ateşkes karşılığında İsrail’in güvenliği için bir şeyler elde etmesini ummaktadır. Nitekim 1967 yılında BM Güvenlik Konseyi’nde kabul edilen 242 sayılı karar da benzer şekilde Başkan Johnson’ın “*barış için toprak*” ilkelerini içermektedir. İsrail’in tanınmasına, O’nunla müzakere ve barışa “*hayır*” diyen Nasır ve ABD’nin *uzlaşılması güç inatçı çocuğu İsrail* arasında köprü kurmaya çalışan Johnson, çareyi oğluna F-4 Phantom uçakları “*şekerini*” vererek O’nu sakinleştirmekte bulmuştur. Bununla da yetinmeyen Başkan, İsrail’le istihbarat alışverişini çift yönlü hale getirmiştir.¹⁰⁰⁰

Daha sonra “Birlikte akıl yürütmeyi öğrenemeyen ulusların barış içinde bir arada yaşamalarının nasıl mümkün olabileceğini anlamak zordur.” sözleriyle bölgede barışı teşvik eden LJB,

⁹⁹⁶A.g.e., s. 85, s. 97.

⁹⁹⁷A.g.e., s. 97.

⁹⁹⁸A.g.e., ss. 98-99, s. 102.

⁹⁹⁹A.g.e., s. 108.

¹⁰⁰⁰A.g.e., ss. 109-110, ss. 116-117.

tarafları müzakereye davet etmiştir.¹⁰⁰¹ Böylelikle kendisini *bir barış elçisi* olarak gören Başkan, “Her birimiz için eski İbranice kelimelerle şöyle denebilir: ‘Müjde getirenin, barışı duyuranın, kurtuluşu ilan edenin dağlardaki ayakları ne güzeldir’ retoriğiyle İbrani geleneğe atıfla barış vurgusu yapmıştır.¹⁰⁰²

Özetle, 1967 Savaşı’nda Sovyetler asabiyeti devletlerine ağır bir yenilgi yaşatan İsrail, bu galibiyetle ABD ile ilişkisinde büyük bir yakınlaşma elde etmiştir. Bu kırılma noktası Pan-Arabizme büyük bir darbe indirirken, diğer yandan çatışmayı Filistinliler’in Siyonizmle mücadelesine dönüştürmüştür.¹⁰⁰³ Ayrıca Johnson’ın savaş sonrası “*barış için toprak*” tavrı gelecekteki ABD politikalarının temeline oturmuştur. Tüm bu gelişmelerin yanı sıra (1967) İsrail’in elde ettiği topraklar neticesinde ahir zaman senaryosunun ortaya çıktığına inanan Armageddon asabiyetinin üyeleri coşkunluk kazanarak politik etkinliklerini artırmış ve inananların sayıları da çoğalmaya başlamıştır.

Amerika Birleşik Devletleri’ni Vietnam hezimetinden kurtarma vaatleriyle başkanlık koltuğuna oturan Richard Nixon, ABD’de gerileme sürecinin başladığı 1969-1974 yılları arasında görev almıştır. Nixon döneminde ABD’nin Orta Doğu politikaları Siyonizm’in romantizminden uzak, Sovyetler Birliği’yle rekabeti merkeze alan şekilde devam etmiştir. Bu nedenle Başkan Nixon kimi zaman İsrail’i Sovyetler Birliği karşısındaki ABD’yi sahada acizleştiren bir tehlike olarak görmekte, kimi zaman ise İsrail’e hayranlıklarını ve fiziksel güvenlik desteklerini sunarak stratejik ortağıyla bölgede dilediği hamleyi yapmaktadır.¹⁰⁰⁴

Bir Quaker olan Başkan Nixon, oldukça dindar bir ailede yetişmiştir. İnancını kişisel anlamda kendi özelinde yaşadığını belirten Başkan Nixon: “Belki de bu nedenle ne okul yıllarımda ne de daha sonraki siyasi hayatımda yaptığım konuşmalarda İncil’den alıntı yapmak gibi yaygın bir uygulamaya hiç girmedim.”¹⁰⁰⁵ sözlerinin sahibidir ancak Amerikan sivil dini dolayısıyla “*dinsiz Sovyetler Birliği’ne karşı tüm inananlar*” vurgusu için dini anlatıları sıklıkla kullanmıştır.¹⁰⁰⁶ Örneğin Başkan, İsrail Başbakanı Golda Meir’i İncil’deki İsrail hükümdarlarından Debora ile özdeşleştirerek Hristiyanlık-Yahudilik ortak mirasına vurgu yapmaktadır:

¹⁰⁰¹A.g.e., s. 114.

¹⁰⁰²Public Papers of the Presidents of the United States: Lyndon B. Johnson, a.g.e. Cilt II (1970), s. 950.

¹⁰⁰³Christison, a.g.e. (1999), ss. 116-117.

¹⁰⁰⁴Christison, a.g.e. (1999), s. 125; Ross, a.g.e. (2015), ss. 117-154.

¹⁰⁰⁵Nixon, *The Memoirs...* a.g.e. (2013), ss. 13-14.

¹⁰⁰⁶Presidential Speeches, John F. Kennedy Presidency, October 13, 1960: Debate with Richard Nixon in New York and Los Angeles, <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/october-13-1960-debate-richard-nixon-new-york-and-los-angeles> [Erişim 21.05.2023].

“Kutsal Kitap'a göre, 3000 yıl önceki Debora'yı hatırlıyoruz. Kutsal Kitap bize Debora hakkında, halkını sevdiği ve onlara iyi hizmet etmesi dışında çok az şey anlatır. Daha sonra, eğer yorumlamama izin verirsiniz, şu düşünceyle sona erer: ülkede 40 yıl boyunca barış vardı. Sayın Başbakan, sizi bu yemekte ağırlarken ve bu ziyaret vesilesiyle bugün ve yarın sizinle bir araya gelirken, kalbimizin en derinlerinde yatan şey, tarihin sizin Başbakan olarak hizmetinizden sonra 40 yıl veya daha uzun bir süre boyunca bu topraklarda barış olduğunu kaydetmesi umududur.”¹⁰⁰⁷

Nixon'un pek çok resmî konuşmasında İsrail hayranlığı önemli yer tutarken, diğer yandan Başkan'ın Yahudiler'e karşı hakarete varan antisemitik sözlerini içeren gayriresmî kasetleri ortaya çıkmıştır.¹⁰⁰⁸ Başkan'ın bu resmî-gayriresmî söylem farklılıkları, Amerikan sivil dinini ve onun başkanlar üzerinde yarattığı etkiyi kanıtlayan çıktılardandır. Bu durum aynı zamanda Başkan'ın İsrail konusunda inancıyla ya da duygularıyla hareket etmediğini, Amerikan çıkarlarını önceliğini de göstermektedir. Zira Nixon, İsrail-Mısır arasındaki (başarısız) barış girişimleri, Nasır'ın Sovyetler Birliği ile anlaşarak tekrar saldırganlaşması, Ürdün Krizi için gerçekleştirilen Amerikan müdahalesi, ardından bölgede başlayan savaş ve son olarak petrol ambargosu dolayısıyla Orta Doğu'da oldukça hareketli bir dönemde ABD başkanlığı yapmaktadır. ABD'nin komutlarını dinlememekle meşhur olan İsrail'e pek çok konuda kızmış olması mümkündür.

Zira ABD çıkarlarını önceleyen Başkan, İsrail politikalarında pragmatik davranmaya çalışmıştır. Bu durum özellikle de 1973 Savaşı'nda görünür olmuştur. Nixon bu savaşı bile isteye çıkmaza sokarak diplomasiye alan açmak -ya da başka bir deyişle “arabulucu” ABD'ye gelmelerini sağlamak- için önce Arap devletlerine savaşı kazandıklarını hissettirerek kendi asabiyetine çekmek istemiş ve İsrail'e ABD'ye ne kadar bağımlı olduğunu göstermek için önce kazandırıp-sonra kaybettirdiği bir strateji uygulamıştır.

1967 Savaşı sonrasında Sovyetler'in bölgedeki asabiyetini genişlettiğine inanan Nixon, ABD'ye pahalıya mal olduğunu düşündüğü İsrail'le arasına mesafe kurmuştur. Başkanlığının devamında Nixon, İsrail'in gücünü ABD gücüyle özdeşleştiren, kendisini İsrail'in güvenliğinden sorumlu hisseden ama aynı zamanda istediği dengeleri kurabilmek adına İsrail'den tavizler bekleyen/O'nu kontrol etmeye çalışan bir politik duruş içinde olmuştur.¹⁰⁰⁹ Bu anlamda “Nixon Meir'e ‘güçlü bir İsrail'den yana olduğunu çünkü ABD'nin İsrail'in

¹⁰⁰⁷Richard Nixon 1969 *Containing the Public Messages*, a.g.e. (1969), s. 745.

¹⁰⁰⁸Jewish Virtual Library, Richard Nixon Administration: Nixon's Anti-Semitic Views Revealed in Tapes (1999), Jewish Virtual Library: A Project of Aice, <https://www.jewishvirtuallibrary.org/nixon-s-anti-semitic-views> [Erişim 21.05.2023].

¹⁰⁰⁹Ross, a.g.e. (2015), ss. 117-154.

savaşlarında savaşmak zorunda kalmasını istemediğini...’ Kendisi başkan olduğu sürece İsrail’in “askeri açıdan asla zayıf olmayacağını...” söylemiştir.¹⁰¹⁰ İzak Rabin’in sözleriyle İsrail bu dönemde, “...Washington’daki pek çok yetkilinin gözünde, kriz zamanlarında... hayati bir bölgede değerli bir müttefik...” olarak kabul edilmiştir.¹⁰¹¹

İsrail’i defalarca eleştirmiş ve iç siyasette İsrail yanlısı asabiyetleri başından savmış bir başkan olarak Başkan Nixon’un İsrail’in varoluşuna bakışı da seleflerinden farklıdır. Zira O’na göre “İsrail devletinin 1948’de kurulması, sonunda üç büyük savaşa dönüşecek olan nefret tohumlarını ekmıştır.” Bu sözlerden de anlaşılacağı üzere Nixon İsrail’i *savaşlara neden olan ve bunu tekrar tetikleme ihtimali olan, ABD’nin başına bela açabilir bir tehlike* olarak görmektedir. Diğer bir deyişle bu “*haylaz çocuk*” Nixon’u korkutmaktadır:

“İsrail’i, bu ülkenin Haziran savaşındaki zaferinden hemen sonra ziyaret ettim. General İzak Rabin ile yaptığım uzun bir görüşmede İsrail’in Vietnam’daki savaşın sonucundan çıkarı olduğunu belirttim. Amerika Birleşik Devletleri’nin Vietnam’da yenilmesi ya da küçük düşürülmesi halinde, Amerikan halkının izolasyonizme dönebileceği ve hayatta kalmak için bize muhtaç olan İsrail gibi diğer küçük ulusların yardımına koşmakta isteksiz davranabileceği yönündeki analizim belli ki ilgisini çekmişti. İsrailli liderlerin ve halkın cesaretinden ve dayanıklılığından etkilendim. Ancak Araplar’a karşı kazandıkları hızlı ve ezici zaferin, gelecekte herhangi bir savaşı kazanabileceklerine dair aşırı bir güven duygusu yaratması ve işgal ettikleri toprakların geri verilmesini içeren herhangi bir barış anlaşmasını müzakere etme konusunda tamamen uzlaşmaz bir tutum sergilemeleri beni rahatsız etti. Zaferleri çok büyük olmuştu. Komşuları arasında öyle bir nefret kalıntısı bırakmıştı ki, özellikle de Ruslar mağlup Arap müşterilerine askeri yardımlarını artırırlarsa, bunun yeni bir savaşa yol açabileceğini düşünüyordum.”¹⁰¹²

Dolayısıyla Orta Doğu’yu Amerikan çıkarları bağlamında Soğuk Savaş perspektifinden okuyan Başkan Nixon’un tek amacı patlamaya hazır olan bu bölgede Sovyetler Birliği ile karşı karşıya gelmemektir:

“Orta Doğu’da 1967 Haziran savaşını takip eden ateşkes, aralıklı çatışmalarla sürekli kesintiye uğradı. Amerika Birleşik Devletleri bir sonraki Arap saldırısına karşı İsrail’i silahlandırmaktan başka bir şey yapamıyor gibiydi. İsrail’in iki büyük potansiyel düşmanı olan Mısır ve Suriye, Sovyet silahlarını alıyordu ve bu da zaten patlamaya hazır olan bölgeyi, patladığında sadece İsrail ile komşuları arasında

¹⁰¹⁰A.g.e., ss. 121-122.

¹⁰¹¹A.g.e., s. 133.

¹⁰¹²Nixon, *The Memoirs...*a.g.e. (2013), s. 312.

yeni bir savaşa değil, aynı zamanda ABD ile Sovyetler Birliği arasında doğrudan bir çatışmaya da yol açabilecek uluslararası bir barut fıçısına dönüştürdü.”¹⁰¹³

Dolayısıyla Sovyetler’le mücadelenin, O’nun bölgedeki asabiyet gücünü zayıflatmaktan ve kendi devletinin asabiyet gücünü kuvvetlendirmekten geçtiğine inanan Başkan Nixon, İsrail’i kayırmak yerine ABD çıkarları için İsrail’in askeri üstünlüğünü korumanın ve güvenliğini garanti altına almanın önemine inanmaktadır.¹⁰¹⁴ Yönetiminin başından beri Orta Doğu’da dengeleri değiştirmenin peşinde olan Başkan, ABD’nin “İsrail’e hiçbir şey borçlu olmadığı”¹⁰¹⁵ düşünerek, iç siyasetteki baskılardan etkilenmeden ve İsrail’in tarafını tutmadan, “kalıcı, adil ve eşitlikçi bir barışa doğru ilerlemek...”¹⁰¹⁶ istediğini belirtmiştir. Nixon daha sonra İsrail’e karşı tutumunu Amerikalı siyahılara karşı tutumuna benzetecektir:

“Siyasi açıdan, siyah Amerikalılar için medeni haklar sorununa yaklaşımım İsrail sorununa yaklaşımına benziyordu. Her iki durumda da ilgili büyük baskı grubuna siyasi olarak manevi yükümlülüklerden muaf olarak eşsiz bir konumdaydım ve bu, karşıt veya rakip gruplar tarafından daha kolay güvenildiğim anlamına geliyordu; bu da yalnızca doğru olduğunu düşündüğüm şeyi yapmak için daha fazla esnekliğe ve özgürlüğe sahip olduğum anlamına geliyordu.”¹⁰¹⁷

Özetle, Nixon bölgedeki tüm olayları küreselci perspektiften okuyarak bölgesel gelişmeleri ABD-Sovyetler Birliği arasında bir güç testi, bir çeşit düello olarak algılamıştır.¹⁰¹⁸ Gerçekte bölgede sarsıldığına inandığı ABD hegemonyasını, Orta Doğu ülkelerini kendisine bağımlı kılmakla asabiyetini genişleterek kanıtlamak isteyen Başkan Nixon, bu stratejik hedefine ulaşmadan Watergate skandalı nedeniyle istifa etmek zorunda kalmıştır.

Başkan Nixon döneminde bölgede savaş sonrası başlatılan yoğun diplomatik süreci devam ettiren Dışişleri Bakanı Kissinger ise Gerald Ford döneminde (1974-1977) hâkim rol üstlenmiştir. Zira Ford 1973-1974 yılları arasında Başkan Yardımcılığı görevini yürütmüş olsa da dış politikada deneyimsiz bir politikacı olarak gerekli tüm donanımı Kissinger’den almıştır.¹⁰¹⁹ Dolayısıyla bu dönemde benzer bir şekilde ABD-İsrail arasındaki derin asabiyet bağlarına olan vurgu hiç değişmeden kalmıştır. Değişmeyen diğer bir çizgi de elbette Hristiyan-

¹⁰¹³A.g.e., s. 378.

¹⁰¹⁴Christison, a.g.e. (1999), s. 126.

¹⁰¹⁵Ross, a.g.e. (2015), s. 141.

¹⁰¹⁶A.g.e., s. 146.

¹⁰¹⁷Nixon, *The Memoirs...* a.g.e. (2013), s. 481.

¹⁰¹⁸Christison, a.g.e. (1999), ss. 126-128.

¹⁰¹⁹A.g.e., s. 125, ss. 144-145.

Yahudi mirası vurgusudur. 1974'te Rabin'in Washington ziyaretinde konuşma yapan Başkan Ford, sivil din temelinde Hristiyanlık-Yahudilik ortak mirasının altını kalınca çizmektedir. Ortak vizyon, ortak hedefler ve ortak kader anlayışını belirten bu konuşmada Başkan, ABD-İsrail arasındaki simbiyotik ilişkiyi halklara tekrar hatırlatmaktadır:

“...sizlere Birleşik Devletler'de İsrail'e duyduğumuz hissiyatın derinliğini ve sıcaklığını iletmek isterim... Memnuniyetle belirtmek isterim ki ülkemiz o dönemde dünyadaki tüm ülkeler arasında İsrail'i tanıyan ilk ülke olmuştur. O zaman bunu yapmaktan gurur duymuştuk ve o dönemde bunu Amerika'nın yapmış olmasından da gurur duyuyoruz... Amerikan halkı, İsrail'i temsil eden aynı tür ideallere büyük bir anlayış, sempati ve bağlılık duymaktadır. Bu nedenle Amerika'da İsrail halkıyla belli bir yakınlık ve anlayış içinde olduğumuzu düşünüyorum... Ortak amaçlarımız ve hedeflerimiz var. Kalıcı ve büyüyen bir dostluğumuz var. Dünya çapında yaygınlaştırılması halinde tüm insanlık için faydalı olacağını düşündüğüm türden bir ilişkimiz var.”¹⁰²⁰

Zira manevi danışmanı Evanjelik lider Billy Zioli olan, bir Episkopal Protestan olarak Başkan Ford, İsrail'e duygusal olarak oldukça bağlıdır. Başkanlık yeminini ederken bir Kudüs İncili'nde Mezmurlar Kitabı (Eski Ahit) 20. ayete el basmış olması bunun kanıtlarından biridir.¹⁰²¹

“Sıkıntılı gününde Rab seni yanıtlasın,
Yakup'un Tanrısı'nın adı seni korusun!
Yardım göndersin sana kutsal yerden,
Siyon'dan destek versin...

Şimdi anladım ki, Rab meshettiği kralı kurtarıyor,
Sağ elinin kurtarıcı gücüyle
Kutsal göklerinden ona yanıt veriyor...

Ya Rab, kralı kurtar!
Yanıtla bizi sana yakardığımız gün!”¹⁰²²

¹⁰²⁰Gerald R. Ford, a.g.e. (1974).

¹⁰²¹Ford, *A time to Heal...* a.g.e. (1979); Carenen, a.g.e. (2012), s. 182.

¹⁰²²Mezmurlar 20.

Nitekim Ford'un bir basın toplantısı sırasında (1974) Kudüs şehriyle ilgili önceki bir söylemine atıfla sorulan bir soruya cevabı Başkan'ın Kudüs'e dair dini duygularını ortaya çıkarırken, bu duygulara tezatla İsrail'e karşı politik duruş farklılığı da görünür olmaktadır:

Başkan'a yöneltilen soru: "...Sayın Başkan, benim sorum 1972 yılında yaptığınız bir açıklama ile ilgili; bu açıklamada bölgesel bir barış anlaşmasının önündeki engelin Kudüs'ün İsrail'in başkenti olmadığı kurgusunun korunması olduğunu söylemişsiniz. Sorum şu efendim, artık dış politikayı siz belirlediğinize göre, büyükelçiliğin diğer 17 ulusal büyükelçilikle birlikte Tel Aviv'den Kudüs'e taşınmasını talep eder misiniz?

BAŞKAN: Mevcut koşullar altında ve Orta Doğu'da adil ve kalıcı bir barışın sağlanmasının önemi göz önünde bulundurulduğunda, bu önerinin bir kenara bırakılması gerektiğini düşünüyorum. Hem adil hem de kalıcı bir barışa ulaşmak için İsrail ve Arap ülkeleri arasında bazı cevaplar bulmalıyız.”¹⁰²³

Dolayısıyla 1973'te yaşanan petrol ambargosu nedeniyle kaygıları artan ABD'nin İsrail'le Nixon döneminde başlayan stratejik çıkar ilişkisi, Başkan Ford döneminde de “*kişisel duygulara ve Kıyamet Beklentisi romantizmine kapalı*” bir şekilde tavizsiz devam etmektedir. Üstelik İsrail'in ABD sayesinde kazandıklarına karşılık, ABD'nin de bölgede asabiyetini kuvvetlendirebilmesi için İsrail'den birtakım çıkarları vardır:

“Harry Truman'dan bu yana her Amerikan Başkanı Yahudi devletine memnuniyetle silah ve fon sağlamıştı. İsraililer askerî açıdan tüm Arap komşularının toplamından daha güçlüydü ama yine de barış hiç olmadığı kadar yakındı. Bu yüzden politikamızın mantığını sorgulamaya başladım. İsraililer'in bunun bir karşılığı olması gerektiğini anlamalarını istedim. Eğer onların askeri yeteneklerini geliştireceksek, karşılığında adil, güvenli ve kalıcı bir barışa ulaşmak için biraz esneklik görmeliydik.”¹⁰²⁴

Başkan Ford bu sözlerle, Truman ve Eisenhower dönemlerine dair bilgi açığını gösteriyor olsa da aynı zamanda ABD'nin İsrail politikasına “*ABD desteğine karşı İsrail'den taviz*” anlayışını oturtmaya çalışmaktadır.¹⁰²⁵ Zira aynı dönemde Kissinger'ın mekik diplomasisi yoluyla anlaşma yapmak isteyen ABD, İsrail'in Sina'dan çekilme karşılığında alacaklarından tatmin olmayışıyla meşguldür. Başkan Ford'un tavrı ise nettir. Anlaşmalarda sorun çıkaran İsrail için

¹⁰²³Gerald R. Ford, a.g.e. (1974), s. 64.

¹⁰²⁴Ross, a.g.e. (2015), ss. 154-155.

¹⁰²⁵A.g.e., s. 155.

ABD, “Sovyetler’i mutlu etme pahasına İsrail’e herhangi bir söz veremeyecektir.”¹⁰²⁶
Böylelikle Ford, ABD’nin İsrail politikalarını yeniden değerlendirmeye almıştır:

“İsrail’in müzakereler sırasındaki tutumundan duyduğum derin hayal kırıklığını ifade etmek isterim... Müzakerelerin başarısızlığa uğramasının bölge ve ilişkilerimiz üzerinde geniş kapsamlı etkileri olacaktır. Genel Amerikan çıkarlarının... korunmasını sağlamak amacıyla İsrail ile ilişkilerimiz de dahil olmak üzere bölgedeki Birleşik Devletler politikasının yeniden değerlendirilmesi için talimat verdim. Kararımız size bildirilecektir.”¹⁰²⁷

Bu sözlerin yazılı olduğu mektubun muhatabı, dönemin İsrail Başbakanı İzak Rabin okuduklarından endişelenerek ABD Kongresi’nde 76 senatörü mobilize etmiştir. Senatörler Başkan Ford’a *İsrail’in acil askeri ve ekonomik ihtiyaçlarının karşılanması ve barış sürecinde ABD’nin İsrail’in yanında olması* konusunda baskı yapmışlardır. Kongredeki bu güçlü İsrail desteği ise İsrailliler’in anlaşmaya karşı daha dirençli olmasına yol açmıştır: “İsrailliler geri adım atmak istemedi. Yetmiş altı Senatörün ne yaparlarsa yapsınlar kendilerini destekleyeceğinden o kadar emindiler ki, barış için yeni fikirler önermeyi reddettiler.”¹⁰²⁸

Ancak Başkan Ford sonrasında Rabin’i muhatap alarak, İsrail Sina’dan çekilmediği takdirde *Mısır’la müzakerelere son vererek, İsrail’in komşularıyla anlaşmaya gideceğini ve İsrail’i yalnız bırakacağını* söylemiştir. Nihâyetinde bu tehdit karşısında duramayan Rabin, anlaşmaya yanaşmıştır. Karşılığında güvence talep eden İsrail, Amerika Birleşik Devletleri’nden 2 milyar dolarlık ekonomik yardımın yanı sıra petrol yardımı, uçak alımı, yıllık yardım sözü ve diplomatik güvence almıştır. Tüm bunların yanı sıra anlaşmaya Golan Tepeleri’nin ilhakı konusunda “ABD’nin Golan Tepeleri’nin nihai statüsü konusunda bir tutum benimsemesi halinde, İsrail’in orada varlığını sürdürmesine ‘büyük ağırlık’ vereceklerine...” dair ek şart düşünülmüştür.¹⁰²⁹

Özetle Ford döneminde ABD hegemonyası, Orta Doğu’da Arap ülkelerindeki çıkarlar ve İsrail’e karşı bağlılığı arasında bir denge kurmaya çalışmıştır. Dolayısıyla her zaman öyle gösterilmese de İsrail-ABD ilişkileri her zamanki sağlamlığında kalmıştır. Ford, 1975 yılında İsrail’e sorulmadan ABD’nin hiçbir barış çabasına girişmeyeceğine dair taahhüt vermiş ve bu gelenek gizli görüşmeler vasıtasıyla senelerce devam ettirilmiştir.¹⁰³⁰ Nitekim bu tavrı

¹⁰²⁶A.g.e.

¹⁰²⁷Ross, a.g.e. (2015), s. 156.

¹⁰²⁸Christison, a.g.e. (1999), s. 145.

¹⁰²⁹Ross, a.g.e. (2015), ss. 157-158.

¹⁰³⁰A.g.e., s. 362.

doğrularcasına Başkan Ford'un 13 Mayıs 1976'da Amerikan Yahudi Komitesi'nde yaptığı konuşma, Amerikan sivil dinini, istisnacılığı, ABD-İsrail arasındaki köklü ve derin ilişkiyi, ortak dini bağları ortaya çıkaran dikkat çekici bir retoriğe sahiptir. Başkan, Amerikan benliğindeki İbrani-Hristiyanlık ortak mirasının altını kurucu mitlerle çizerken, diğer yandan kendi yönetiminde iki ülke arasında olup bitenleri de gözler önüne sermektedir:

“...İki yüzüncü yıl dönümü, ulus olmamızın diğer hayati unsurlarının yanı sıra Yahudiler'in Amerika'ya katkılarını da haklı olarak ele almaktadır. Adalet, özgürlük, aile ve vatandaşlık gibi geleneksel Yahudi kavramları Amerikan mirasının ayrılmaz bir parçasıdır.

Amerika'nın kurucuları 200 yıl önce bu Cumhuriyeti kurduklarında, onu vaat edilmiş bir toprak olarak gördüler. Onlar İsa'nın öğretilerinin yanı sıra Eski Ahit'in ahlaki ve etik değerlerinden de ilham almışlardır. Amerika'nın geleneksel kilise-devlet ayrımını yeniden teyit ederken, ahlaki felsefesini Yahudi-Hristiyan mirasından alan Anayasamızın ruhunu da onurlandırıyoruz. Dini değerler Amerika'nın vadinin temelini oluşturmaktadır: her bireye verdiğimiz sonsuz değer, insan onurunun kutsallığı, insan haklarına bağlılık ve herkes için adalete olan kesin inanç.

Amerika, çeşitliliği davet etme bilgeliğine sahip olduğu için büyük bir ülke haline gelmiştir. Yahudilik ve diğer tüm dinlerimiz, dini inancın temel amentülerinin günlük hayatımızı yöneten ilkelere ve kurallara dönüştürülmesine yardımcı olmuştur. Bu akşam özellikle Yahudi mirasının çeşitlilikle eşsiz bir şekilde harmanlanmasına dikkat çekiyorum... Ortak hedeflerimizin gerçekleştirilmesi- tüm insanların politik ve manevi özgürlüğünün ilerletilmesi- Amerika'nın vicdanında öncelikli bir konudur... Ancak, yapılması gereken her şeyi siz yapamayacağınız gibi, hükümetiniz de yapamaz. Birlikte, yaratıcı bir ortaklığa sahip olmalıyız...

İki yüz yıl önce Amerika'da nispeten az sayıda Yahudi vardı. Sayıları az olsa da manevi güçleri büyüktü. Her kademedeki görev aldılar. George Washington, Amerikan ordusunun bütçesi tamamen tükendiğinde Yahudi inancına sahip bir vatansever olan Haym Salomon'a başvurdu. Salomon kişisel servetini feda etti ve diğerlerini de Amerikan Devrimi'nin finansmanına katılmaya teşvik etti. O, adalet ve özgürlüğün peşinde koşarken, Amerikan vatanseverliğinin en iyi niteliklerini temsil ediyordu.

O ilk günlerde, bağımsızlığımızı kurmak ve sürdürmek için yalnızca kendi yurtseverlerimizden değil, dışarıdan gelen yardımlardan da yararlandık. Bugün Amerikan halkı, dini ne olursa olsun, bu ulusun Orta Doğu'daki aynı kökten [akraba] bir ulusla -İsrail Devleti- olan geleneksel ve özel ilişkisinde adaleti görmektedir... İsraililer'in iki yüzüncü yıl dönümümüze gösterdikleri saygı, Amerika'nın İsrail ile paylaştığı temel değerleri ortaya koymaktadır. Her iki ulus da silahlı direniş karşısında doğmuştur. Her iki ulus da zulümden kaçan insanlar için bir sığınaktır. Her iki ulus da yaşamsal güçlerini ve vizyonlarını özgürlük ve demokrasiye olan bağlılıklarında bulmaktadır. Her iki ulus da bağımsızlıklarını ve güvenliklerini koruma cesaretini ve kararlılığını paylaşmaktadır. İsrail ve Amerika Birleşik Devletleri sadece birbirlerine değil, bu iki ulusu günümüz dünyasındaki diğer ulusların çoğundan ayıran

demokratik özerk yönetimin temel ilkelerine de yakınlık duymaktadır. Amerika tüm uluslarla dostluk kurmalıdır ve kuracaktır, ancak bu asla Amerika'nın İsrail'e olan bağlılığı pahasına yapılmayacaktır. Güçlü bir İsrail, Orta Doğu'da istikrarlı bir barış için elzemdir. İsrail'e olan bağlılığımız Amerika'nın kararlılık ve azim testinden geçecektir. Benim yönetimim yetersiz bulunmayacaktır. Amerika Birleşik Devletleri İsrail'in güvenliğini sağlamasına yardımcı olmaya devam edecektir.

Kongre'ye sunduğum iki bütçe için teklif ettiğim fonların toplamı 4 milyar doların üzerindedir. Bu tür bir yardımı destekliyorum çünkü bu yardım ABD'nin ulusal güvenlik çıkarlarına çok uygun ve Orta Doğu'da barışı korumak ve geliştirmek için çok gerekli. Bu rakamlar, İsrail'in hayatta kalması ve güvenliğine olan bağlılığımı herhangi bir kelimedenden çok daha iyi ifade etmektedir... İsrail'in geleceğine olan bağlılığım, askeri ihtiyaçlarının ötesinde çok çok daha yüksek bir önceliğe, barışa olan ihtiyaca dayanmaktadır. İsrail'in barışa doğru ilerlerken yaşadığı ikilemi anlayışla karşılıyoruz.

İsrail'den, temelde somut olmayan politik tedbirler karşılığında, -somut ve esasen geri dönüşü olmayan bir adım olan- topraktan feragat etmesi istenmektedir. Ancak düşmanlığın sona erdirilmesi ve barışın sağlanması ancak somut olanı soyut olanla değiştirmeye cesaret etmekle mümkün olabilir... Geçtiğimiz Eylül ayında imzalanan Sina anlaşması, barışa giden yolda sadece birkaç yıl önce hayal bile edilemeyecek bir kilometre taşı olmuştur. İsrail'in cesur ve yürekli kararını takdir ediyor ve teşekkür ediyorum. İsrailliler ve Mısırlılar artık Sina Yarımadası'nın kumlarında ölmüyor... Bu nitelikler aynı kökten gelen bir halkın, İsrail halkının özellikleridir. Amerikalılar ve İsrailliler her ikisi de ahlaki amaçlardan ilham almışlardır. Gerçekten de benim İsrail'in güvenliğine ve geleceğine olan bağlılığım temel ahlaki değerlerin yanı sıra aydınlanmış kişisel çıkarlara da dayanmaktadır. İsrail'i desteklemekteki rolümüz kendi mirasımızı onurlandırmaktadır.

Amerika tüm dünyada özgürlük için gerçek umut olmaya devam etmektedir. İsrail'in özgürlüğünün nihai garantörü olmaya devam edeceğiz. Eğer bocalarsak, meşaleyi devralacak kimse yoktur. Eğer kendimizi geri çekersek, ABD'ye güvenenler, güçlerini bizden alanlar kaybedecektir.

Ama biz bocalamayacağız; geri çekilmeyeceğiz. Barışa ve İsrail'in hayatta kalmasına olan bağlılığımızı sürdüreceğiz. Amerika ve İsrail arasında zaman zaman ortak hedeflere ulaşma yolları konusunda farklılıklar olabilir. Ancak temel Amerikan-İsrail dostluğunda herhangi bir aşınma olmamıştır ve olmayacaktır ne barış hedefinden ne de İsrail'e karşı şimdi yeniden tasdik ettiğim ahlaki bağlılıktan vazgeçeceğim. Bu inançla, George Washington'un iki asır önce Newport, Rhode Adası'ndaki İbrani cemaatine söylediği sözleri bu akşam tekrarlıyorum. Birleşik Devletler Hükümeti 'bağnazlığa hiçbir onay, zulme hiçbir yardım vermemeye' devam edecektir. Yurt içinde olduğu gibi dünya genelinde de hedefim budur..."¹⁰³¹

Dolayısıyla neredeyse çalışmanın tamamında yer alan Amerikan benliğindeki İsrail örgüsü bu konuşmayla açığa çıkmaktadır. Bu konuda -geçmişte ve gelecekte- yalnız olmayan Başkan

¹⁰³¹Gerald R. Ford 1976-1977 (in three books), Cilt II, a.g.e., ss. 1565-1569.

Ford, Amerika Birleşik Devletleri'nin bu devlet politikasını devam ettiren diğer başkanlara atıflarla İsrail'e olan kalıcı bağlılığı açık bir şekilde ifade etmiştir. Nitekim sadece bir dönem başkanlık makamında kalan Ford, 1977 yılında yerini Güney Georgialı “yeniden doğmuş”¹⁰³² bir Baptist olan Jimmy Carter'a devredecektir. Başkan Carter, fanatik İsrail taraftarlığıyla politik sahada yükselen Evanjelizm trendine söylemleriyle büyük destek olmuştur. Öyle ki “Ben bir babayım ve Hristiyanım, ben bir iş adamıyım ve Hristiyanım, ben bir çiftçiyim ve Hristiyanım, ben bir politikacıyım ve Hristiyanım. Hayatımda her şeyin ötesinde en önemli şey İsa Mesih'tir...”¹⁰³³ sözlerinin sahibi Carter'ın başkan olduğu 1976 senesi, Newsweek Dergisi tarafından “*Evanjelik Yılı*” olarak kabul edilmiştir.¹⁰³⁴

Çocukluğunda her Pazar, Kutsal Topraklar coğrafyasının Eski Ahit yorumları derslerine katılan JC, henüz üç yaşındayken Filistin toprakları hakkında toplumun geri kalanından daha çok bilgiye sahiptir. İncil ayetlerinde geçen ontik alanları tespit eden Carter, “Yahudiler için bu vatanın İncil'in öğretileriyle uyumlu olduğunu, dolayısıyla Tanrı tarafından emredildiğini” düşünmektedir.¹⁰³⁵ Evanjelik tarz başkanlığı benimseyen Carter, adaylık kampanyası sırasında da İsrail'e dair vaatlerde bulunurken dahi bu devlete olan bağlılığını “*Kıyamet Beklentisi*” anlatısıyla açıklamaktadır:

“İsrail'e gittiğimde kendimi evimdeymişim gibi hissediyorum. Şans eseri bir şekilde, 1948'de İsrail ulusunun kurulmasının İncil'deki kehanetlerin gerçekleşmesi olduğunu düşünüyorum... Böyle hissetmemin nedeni sadece aday olmam değil,” diye açıkladı. “Pozisyonumun Amerikan halkının görüşlerinin ezici çoğunluğunu doğru bir şekilde temsil ettiğini düşünüyorum.”¹⁰³⁶

Nitekim Carter son cümlesinde hiç olmadığı kadar haklıdır. Holokost yayıncılığının artışı, Protestan teolojisini anti-semitizmden arındırma hareketleri, İsrail'in kuruluşu ve 1967 Savaşı'yla yeniden canlanan mesihanik inanç, Evanjelik kiliselerde artan popülasyon, Armageddon asabiyetinin politik ve sosyal alana nüfuzu, 1973 Savaşı ve BM'de Siyonizm'in ırkçılık olarak kabulüne karşı gösterilen dirençler vb. gibi pek çok etken Amerikan toplumunda İsrail'e/Yahudi toplumuna karşı desteği/tutkuyu artırmıştır. Diğer bir deyişle kehanet ve eskatolojik beklentilere olan inancın toplumsal anlamda yükselmesi, siyasete ABD-İsrail ittifakının güçlenmesi olarak yansımıştır.¹⁰³⁷

¹⁰³²Berggren&Rae, a.g.m. (2006), s. 606.

¹⁰³³A.g.m., s. 612.

¹⁰³⁴Carenen, a.g.e. (2012), ss. 166-167.

¹⁰³⁵A.g.e., ss. 166-167.

¹⁰³⁶A.g.e., s. 161.

¹⁰³⁷Carenen, a.g.e. (2012), ss. 161-162.

Dolayısıyla bu tür bir zaman diliminde Carter'ın inancını hiç çekinmeden söylemesi Amerikan toplumunda büyük bir heyecanla karşılanmıştır. Her fırsatta İsrail'e bağlılığını dile getiren JC, İsrail'in güvenliği hakkında şöyle söylemektedir:

“Bu konu ülkemiz için büyük önem taşıyor ve bence kampanya ayları boyunca ulusumuzun neresine gidersem gideyim, İsrail ulusuna neredeyse oy birliğiyle bağlılık görmemin başlıca nedeni de bu... Bu, dini ya da diğer arka planlardan bağımsız olarak tüm halkımız arasında neredeyse oy birliğiyle kabul edilen bir duygudur ve... Hiçbir zaman muhalif bir ses yükselmedi ve bunun bir güvence sebebi olması gerektiğini düşünüyorum... Bu dostluk sağlam olmalı ve asla şüpheye yer bırakmamalı...”¹⁰³⁸

Ayrıca Carter, İsrail'in güvenliğine yetersiz desteği konusunda Başkan Ford'u eleştirmektedir:

“...1975 yılında Yom Kippur savaşından sonra İsrail ile ilişkilerimizi sözde yeniden değerlendirerek İsrail'i neredeyse dize getiriyorduk. Aslında İsrail'i Orta Doğu'daki sorunların günah keçisi yapmaya çalıştık. Bu da İsrail ile ilişkilerimizi büyük ölçüde zayıflattı ve halkımızın İsrailliler'e karşı hissettiği bütüncül bağlılığa gölge düşürdü. İsrail'e karşı değişmeyen, açık ve net bir bağlılık olmalıdır.”¹⁰³⁹

Başkanlık yarışı sırasında ettiği bu sözlerin yanı sıra Golan Tepeleri ve Doğu Kudüs'ün İsrail kontrolüne verilmesi fikrini destekleyen Carter, yönetiminin başlarında FKÖ'yü tanımayı da reddetmiştir. Bu dönemde ABD'den İsrail'e verilen askerî ve ekonomik destek (1979) İsrail'in GMSH'nın yüzde 20'sine ulaşacak seviyeye yükselmiştir. Ayrıca Carter Romanya ziyareti sırasında (12 Nisan 1978) yaptığı konuşmada -daha sonra dilinin sürçtüğünü söyleyerek “Tel Aviv” düzeltmesi yapmışsa da- Kudüs şehrini “*İsrail'in başkenti*” olarak anmıştır.¹⁰⁴⁰ İlginç bir şekilde aynı yıl (17 Eylül 1978) Başkan Carter, Menahem Begin'den Kudüs'ü İsrail'in başkenti ilan eden bir mektup almıştır. Buna ek olarak yine Carter döneminde İsrail Meclisi Knesset'te “*Kudüs Temel Yasası*” kabul edilmiştir. İsrail'in bu türden tek-tarafli politikalarına karşı ABD'li Armageddon asabiyetini arkasına alarak yeşil ışık yakan Başkan, diğer bazı hususlarda aynı asabiyetler tarafından tepkiyle karşılanacak politik tercihlerde bulunacak ve seleflerinin yolundan gidecektir.¹⁰⁴¹

¹⁰³⁸A.g.e., s. 167.

¹⁰³⁹Jimmy Carter Presidency, October 6, 1976, a.g.e. [Erişim 23.05.2023].

¹⁰⁴⁰Jimmy Carter 39th President of the United States: 1977-1981, *Visit of President Nicolae Ceausescu of Romania Remarks at the Welcoming Ceremony*, April 12, 1978, <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/visit-president-nicolae-ceausescu-romania-remarks-the-welcoming-ceremony> [Erişim 23.05.2023]; Jimmy Carter, *Jimmy Carter 1978 (in two books)*, a.g.e., s. 740.

¹⁰⁴¹Carenen, a.g.e. (2012), ss. 166-168.

Zira ABD'nin Sovyetler Birliği karşısında bölgedeki asabiyetlerini kuvvetlendirmek ve petrol krizinin tekrarından kaçınmak düşüncesi, Başkan Carter'da da nüks etmiştir. Sovyet yayılcılığı ile tekrarlayan bu düşünce, ABD'nin Carter Doktrini'yle SSCB'yi çevreleme stratejisine soyunmasına yol açmıştır. Bu nedenle Başkan, Araplar'ın kalesini içten fethederek özellikle de petrolü elinde tutanlarla iyi ilişkiler kurmak ve Sovyetleri bölgeden çıkarmak amacı gütmüştür. Dolayısıyla İsrail'le mesafesiz yakınlık, Araplarla ABD arasında perde olabileceğinden; İsrail'in güvenliğinden sorumlu olan Carter bunun için bölgede barış fikrine odaklanmıştır.¹⁰⁴²

“...Orta Doğu'da kalıcı barış şansını artırmak için bilinçli adımlar atıyoruz. İlgili ülkelerin -İsrail, Suriye, Ürdün ve Mısır- liderleriyle geniş kapsamlı istişarelerde bulunarak bazı mutabakat alanları ve uzlaşıya doğru bazı hareketler tespit ettik. Müzakereler devam etmelidir. Kamuoyuna yaptığım açıklamalarla, şu ana kadar içinden çıkılamayan üç temel meselenin tartışılması için daha esnek bir çerçeve önermeye çalıştım: kapsamlı bir barışın doğası- barış nedir; İsrailliler için ne anlama gelir; Arap komşuları için ne anlama gelir; ikinci olarak güvenlik ve sınırlar arasındaki ilişki- sınır çizimleri konusundaki anlaşmazlık her iki tarafta da güvenlik hissi yaratacak şekilde nasıl tesis edilebilir ve çözüme kavuşturulabilir; ve Filistin anavatanı meselesi. Amerika Birleşik Devletleri'nin İsrail ile olan tarihi dostluğu her iki ülkede de iç politikaya bağlı değildir; bu dostluk insan özgürlüğüne duyduğumuz ortak saygıdan ve kalıcı barışa yönelik ortak arayışımızdan kaynaklanmaktadır. Hepimizin ihtiyacı olan bir çözümü desteklemeye devam edeceğiz. Bizim politikamız Orta Doğu'daki hiçbir ülkede meydana gelen liderlik değişikliklerinden etkilenmeyecektir. Dolayısıyla İsrail ve komşularının daha önce kabul ettikleri 242 ve 338 sayılı Birleşmiş Milletler Kararları'na bağlı kalmaya devam etmelerini bekliyoruz. Bu, neredeyse 30 yıl önce Arap-İsrail çatışmasının başlamasından bu yana gerçek bir çözüm için en uygun zaman olabilir. Bu fırsatın kaçırılması sadece Orta Doğu için değil, belki de uluslararası siyasi ve ekonomik düzen için de felaket anlamına gelebilir.”¹⁰⁴³

Sözlerinden de anlaşılacağı üzere barış konusunda ısrarcı olan Başkan Carter, bu süreçte İsrail'e baskıda bulunarak, Kudüs yerleşimleri dahil İsrail'in işgal ettiği topraklardaki yerleşim yerlerini “*yasadışı*” olarak nitelendirmiştir. Bunun yanı sıra İsrail'in 1967 sınırları öncesine çekilmesi gerekliliğini vurgulayan Başkan, İsrail'i çatışmayı sürdüren taraf olarak gördüğünü açıklayarak, “*uzun yıllardır acı çeken Filistinli mülteciler için bir anavatan sağlanması*”¹⁰⁴⁴ fikrini ve Filistinlilerin insani haklarını savunmayı seçmiştir. Bu anlamda Carter'ın barış

¹⁰⁴²Ross, a.g.e. (2015), s. 165.

¹⁰⁴³Jimmy Carter Presidency, May 22, 1977: University of Notre Dame Commencement, a.g.e. [Erişim 23.05.2023].

¹⁰⁴⁴Ross, a.g.e. (2015), s. 171.

çabalarında işini zorlaştıran İsrail hem kişisel hem de kamusal alanda Başkan'ın sert eleştirilerine muhatap olacaktır: “Benim şu anki yargım, Arap liderlerin bu meseleyi çözmek istediği, İsraililer'in ise istemediği yönünde. İsrail hükümeti son birkaç yıldır oldukça arafta kalmış durumda.”¹⁰⁴⁵ Bu serzenişler Armageddon asabiyetinden aldığı büyük tepkilerle Carter'a pahalıya patlayacak olsa da Başkan duruşundan taviz vermeyecektir: “Yahudi toplumunu kendimden uzaklaştıracığım için seçimi kaybetmeye razıyım ama Araplar'ın Sovyetler'in etkisi altına girmesini önlemenin önemli olduğunu düşünüyorum. Bu nedenle gerekirse İsraililer'e karşı daha sert olun.”¹⁰⁴⁶

Arap-İsrail barışını sağlamak konusunda oldukça kararlı olan Carter, “Geriye dönüp baktığımda, Orta Doğu'da barış için çalışmanın ne kadar sürekli gündemimde ve zihnimde olduğunu görmek dikkate değer.” diyecektir.¹⁰⁴⁷ Zira O'na göre barış hem ABD'nin hem de İsrail'in çıkarları için en kestirme ve kazançlı yoldur. Ayrıca bu barışa aracılık etmek, Carter'ın Evanjelik dini inancından beslenen kutsal bir görevdir.¹⁰⁴⁸ “Yaşamın değişmeyen ilkeleri modern zamanlardan önce gelir. Ben Hristiyanlar'ın Barış Prensi olarak kabul ettiği İsa Mesih'e tapıyorum. O bir Yahudi olarak bize hizmette ve sevgide dini sınırları aşmayı öğretti. Sürekli olarak elini uzattı...”¹⁰⁴⁹ sözleriyle İsa Peygamber'in yolundan gittiğini ima eden Başkan, “*Filistin Barışı*” isimli kitabında inancına dayandırdığı barış olgusunu Kitab-ı Mukaddes'ten aldığı şu pasajlarla anlatmaya çalışmıştır:

““Kutsal Kitap, çocukları arasında ilk kan döküldüğünde, Tanrı katil Kabil'e, ‘Kardeşin Habil nerede?’ diye sorduğunu anlatır. O da ‘Bilmiyorum’ dedi. Ben kardeşimin bekçisi miyim?’ Ve Rab dedi ki, ‘Ne yaptın sen? Kardeşinin kanı yerden bana sesleniyor. Artık lanetlisin’ (Yaratılış 4:9-11).”¹⁰⁵⁰

“Tanrı'nın seçtiği insanların [seçilmişlerin] babası İbrahim'in kanı Arap, Yahudi ve Hristiyanlar'ın damarlarında akmaya devam ediyor ve bu kanın çok büyük bir kısmı Orta Doğu'da saygıdeğer ataların mirasını ele geçirmek için döküldü. Kutsal Topraklar'da dökülen kan hala Tanrı'ya haykırıyor- barış için acı dolu bir çığlık.”¹⁰⁵¹

¹⁰⁴⁵A.g.e., s. 172.

¹⁰⁴⁶A.g.e., s. 159, ss. 164-165, s. 171. s. 202.

¹⁰⁴⁷A.g.e., s. 164.

¹⁰⁴⁸Carenen, a.g.e. (2012), s. 167.

¹⁰⁴⁹Berggren&Rae, a.g.m. (2006), s. 623.

¹⁰⁵⁰Jimmy Carter, *Palestine: Peace not Apartheid* (New York: Simon&Schuster, 2006).

¹⁰⁵¹A.g.e.

Bu dini referanslardan anlaşılacağı üzere Carter'ın Orta Doğu'ya barış getirmek, Filistinliler'e bir şans tanımak konusundaki düşüncesi hiç değişmemiştir. Bu kararlılığı neticesinde 1979 yılında İsrail ve Mısır arasında Camp David Anlaşması'nı başlatan Başkan Carter, daha sonra bölgede gelişen İran İslam Devrimi, İran rehine krizi, Sovyetler'in Afganistan işgali ve İran-İrak Savaşı gibi türbülanslar nedeniyle çatışma çözümüne bir daha tam odaklanamamıştır. Krizler neticesinde ekonomik gerilemeyle yüzleşen ABD'de, 1980 seçimlerini Ronald Reagan (1981-1989) kazanmıştır.

“Talmud'dan öğreniyoruz ki: ‘İsrailoğulları ancak acı çekerek paha biçilmez ve imrenilen üç armağana sahip oldular: Tevrat, İsrail Toprakları ve Gelecek Dünya.’ Evet... dünya için olduğu kadar gelecek dünya için de umut vardı. Küllerin arasından umut ve tüm acıların arasından vaat...”¹⁰⁵²

Ronald Reagan'ın bu retoriği aynı yıllarda yaşanan krizler haricinde, O'nun seçimleri kazanmasının altında yatan bir diğer sebeptir. Zira Carter, Filistin'in devlet olma hakkını tanımakla birlikte, “*barış için toprak*” fikrinin de savunucusudur. Ahir zaman eskatolojisinin alâmetlerinin tek tek çıktığına inanan Evanjelik asabiyetler ise Carter'ın Kutsal Kitap'ta İsrail'e verilen topraklar hakkındaki bu düşüncelerine isyan etmişlerdir. Ünlü Evanjelik lider Jerry Falwell'e göre “İsrail'e karşı durmak, Tanrı'ya karşı durmak...”¹⁰⁵³ demektir. Dolayısıyla liberal Protestanlığa ve moderniteye karşı başlatılan Fundamentalist Evanjelik hareket, İsrail başlığı altında seferberliğe soyunmuştur. Bu dönemde Ahlaki Çoğunluk, Hristiyan Koalisyonu, Geleneksel Değerler Amerikan Koalisyonu, AIPAC, Orta Doğu Barışı için Kiliseler vb. gibi başlıklar altında çoğalan Evanjelik asabiyetler ve hepsinin bir şemsiye altında toplandığı Hristiyan Sağ, İsrail-yanlısı politik mobilizasyonu (asabiyeti) kuvvetlendirmiştir. Irving Kristol gibi yeni-muhafazakâr figürler de Amerikalı Yahudiler'in Evanjelikler konusundaki kaygılarını gidererek, Yahudi oylarını çoğalan Evanjelik oylarına katmıştır.¹⁰⁵⁴

Dini Sağ ve yükselen Evanjelizm etkisini oldukça önemseyen Reagan hem ilk hem de ikinci başkanlık kampanyasında Evanjelikler'e odaklanarak, onların kongrelerinde sıklıkla boy göstermiştir. O'nu destekleyen Hristiyan muhafazakâr seçmenler, iki seçimde de âdeta bir “*medya saldırısı*” gerçekleştirerek tüm sağı Reagan'a oy vermede ikna etmişlerdir.¹⁰⁵⁵ Kazan-kazan çizgisinde devam eden bu çıkar ilişkisinde, Reagan çok defa Falwell gibi Evanjelik

¹⁰⁵²Presidential Speeches, Ronald Reagan Presidency, May 5, 1985: Bergen-Belsen Concentration Camp, <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/may-5-1985-bergen-belsen-concentration-camp> [Erişim 28.05.2023].

¹⁰⁵³Carenen, a.g.e. (2012), s. 189.

¹⁰⁵⁴A.g.e., s. 192, s. 198, s. 202.

¹⁰⁵⁵A.g.e.

figürleri İsraili aşırı sağcı politikacılarla teopolitik ittifaklarda aracı kılarken, İsrail ise 3 milyar dolar hibe, stratejik iş birliklerinin yanı sıra ulusal ve uluslararası sahada Reagan'ın sürekli desteğini kazanmıştır.

Buna ek olarak Başkan Reagan üzerindeki Evanjelik etkiyi gösteren pek çok konuşması bulunmaktadır. Örneğin Reagan bir konuşmasında âdeta Armageddon Savaşı'nın güncel yorumlarından birini yapmaktadır:¹⁰⁵⁶

“Eski Ahit'teki kadim peygamberlerinize ve Armageddon'u önceden haber veren alâmetlere geri dönüyorum ve kendimi bunun gerçekleştiğini göreceğiz nesil biz miyiz diye merak ederken buluyorum. Son zamanlarda bu kehanetlerden herhangi birini not ettiniz mi bilmiyorum, ama inanın bana, kesinlikle içinden geçtiğimiz zamanları tanımlıyorlar.”¹⁰⁵⁷

Dolayısıyla geleneksel bir dindar Protestan olarak Başkan Reagan, İsrail'e karşı duygusal bir bağlılık hissetmektedir ve bu bağlılık O'na göre her türlü anlaşmazlığın üzerindedir. Amerika Birleşik Devletleri'nin İsrail'deki özel misyonuna inanan Başkan, kendini bu devlete adanmıştır:

“Hayatım boyunca pek çok şeye inandım ama hiçbir inanç, Amerika Birleşik Devletleri'nin İsrail'in hayatta kalmasını sağlaması gerektiğine olan inancımdan daha güçlü olmadı. Holokost'un Amerika'ya, Hitler döneminde Yahudiler'in başına gelenlerin bir daha asla yaşanmamasını sağlamak gibi ahlaki bir sorumluluk yüklediğine inanıyorum... İsrail'in korunmasına olan adanmışlığım, demokrasiyi ve diğer pek çok değeri paylaştığımız bu küçük müttefikimiz, başkan olduğum dönemde benim için büyük bir endişe kaynağı olsa da Beyaz Saray'dan ayrılırken de oraya geldiğim zamanki kadar güçlüydü.”¹⁰⁵⁸

Diğer yandan Reagan döneminde devam eden Soğuk Savaş ve İran İslam Devrimi gibi faktörler elbette ABD'nin Orta Doğu politikasını etkilemeye devam etmiştir. Bu bağlamda İsrail, Amerikan çıkarları bağlamında *resmen* stratejik ortak pozisyonuna yükselmiştir: İsrail, “Amerika'nın güvenilir müttefiki olarak öne çıkacak demokratik iradeye, ulusal uyuma, teknolojik kabiliyete ve askeri yapıya sahiptir.”¹⁰⁵⁹

¹⁰⁵⁶Mark Silk, “Discovered letter exposes roots of Ronald Reagan's ‘city on a hill patriotism,’” <https://religionnews.com/2018/09/15/the-faith-of-ronald-reagan/> [Erişim 30.05.2023]; Carenen, a.g.e. (2012), s. 192, s. 194, s. 198.

¹⁰⁵⁷Carenen, a.g.e. (2012), s. 194.

¹⁰⁵⁸Ross, a.g.e. (2015), s. 205.

¹⁰⁵⁹A.g.e., s. 204.

“İran'ın çöküşü, İsrail'in bölgede ABD'nin gerçekten güvенеbileceğı belki de kalan tek stratejik kazanç olarak değerini artırmıştır... Ancak İsrail devletin stratejik hesaplarımızda oynadığı kritik rolü tam olarak takdir ederek, Moskova'nın güvenliğimiz için hayati önem taşıyan topraklar ve kaynaklar üzerindeki tasarımlarını engellemede bir temel oluşturabiliriz.”¹⁰⁶⁰

Söylemleriyle sürekli İsrail'le ABD arasındaki derin bağları hatırlatsa da bölgesel çıkarlar konusunda Carter'dan çok farklı davranmayan Başkan Reagan, İsrail politikalarında aynı anda *iki* yönlü bir denge arayışındadır. Bunların ilki yukarıda vurgulandığı gibi, İsrail ile stratejik iş birliğinin kurumsallaşmasına ve resmiyete dökülmesine yol açan İsrail desteğini kapsamakta iken, ikinci yön İsrail'in ABD çıkarlarını tehlikeye attığı eylemlerini cezalandıran 1981-1983 arasındaki Reagan politikalarını içermektedir.¹⁰⁶¹

Bu anlamda Reagan döneminin başlarında yaşanan sürtüşmeler ABD'nin İsrail politikasında Evanjelik asabiyetlerin etkisini göstermede oldukça önemlidir. Orta Doğu'da İran Devrimi ile değişen dengeler neticesinde Suudiler'e bir “*iyi niyet göstergesi*” olarak satılmak istenen AWACS uçaklarına dair, Amerikan Kongresi'ni Jerry Falwell ile anlaşıarak felç eden Menachem Begin, Reagan'ın “Amerikan dış politikasını belirlemek diğer ulusların işi değildir” sözlerine muhatab olmuştur.¹⁰⁶² Reagan ayrıca Amerikan çıkarlarını korumak için, İsrail'in Irak'taki nükleer reaktörü vurmasını, Lübnan ve Suriye'ye karşı saldırılarını/yaptığı katliamları kınamış, İsrail'e F-16 uçak teslimatlarını askıya almıştır. Ancak Başkan Reagan'ın İsrail saldırganlaştığında O'na olan öfkesi bile sadece ABD'den yardım istemek yerine kendi başına hareket etmesi nedeniyledir: Reagan'ın “İraklılar'ın nükleer silah geliştirmeye çalıştığından hiç şüphesi yoktu... Bu nedenle Begin'in ‘korkusunu anladığını ama yanlış seçtiğini [hissettiğini]’ söyledi. Reagan günlüğünde... ‘bize ve Fransızlar'a söylemesi gerekirdi. Tehdidi ortadan kaldırmak için bir şeyler yapabilirdik.’ yazmıştı.”¹⁰⁶³

Dolayısıyla ABD Başkanı'nın İsrail'e karşı kızgınlığı dahi sadece Amerikan çıkarları eksenindedir ve sözü dinlenmeyen baba figürü âdeta oğluna kızmaktadır. Nitekim Reagan'ın İsrail'e desteğini ne olursa olsun kesmeyeceğini, “...İsrail'e sırt çeviriyor gibi görünemezdik. Bu Araplar'a saldırımları için davetiye çıkarmak olur.”¹⁰⁶⁴ sözlerinden de anlamak mümkündür.

¹⁰⁶⁰A.g.e.

¹⁰⁶¹A.g.e., ss. 204-208.

¹⁰⁶²A.g.e., ss. 208-210.

¹⁰⁶³A.g.e., ss. 211-213.

¹⁰⁶⁴A.g.e., s. 213.

Bölgede kurulacak bir Filistin Devleti'ni desteklemeyen Reagan, İsrail'in yerleşim yerlerini “*barışın önünde bir engel*” olarak nitelendirse de hiçbir zaman taraflara eşit mesafede adil bir arabulucu olamayan ABD'nin bu taraflı duruşunu sergilemektedir.¹⁰⁶⁵

“Kutsal kitabın ifadesiyle, ‘barış için gerekli olan şeylerin peşinden gitme’ zamanı gelmişti. Bu akşam sizlere attığımız adımları ve bu adımların Orta Doğu'da adil ve kalıcı bir barış için yaratabileceği umutları aktarmak istiyorum... Ortadoğu'da barış arayışına dahil olmamız bir tercih meselesi değil, ahlaki bir zorunluluktur. Bölgenin ABD için stratejik önemi iyi bilinmektedir, ancak politikamız stratejik çıkarlardan daha fazlasıyla motive olmaktadır. Ayrıca dost devletlerin bekası ve toprak bütünlüğü konusunda da geri dönülmez bir bağlılığımız var... Bu nedenle 1 Mayıs'ta Mısır ve İsrail Hükümetleri'ne barış sürecinde bundan sonra atılacak adımlar konusunda istişarelerde bulunmak üzere özel tedbirler alınması ve bir takvim belirlenmesi çağrısında bulundum. Ancak bu çabalar başlatılmadan Lübnan'daki çatışma çabalarımızın önüne geçti... Orta Doğu'daki tüm halklar açısından yeni bir gerçekçiliğin zamanı gelmiştir. İsrail Devleti tamamlanmış bir gerçektir; uluslar topluluğu içerisinde tartışmasız bir meşruiyeti hak etmektedir. Ancak İsrail'in meşruiyeti bugüne kadar çok az ülke tarafından tanınmış ve Mısır hariç tüm Arap devletleri tarafından reddedilmiştir. İsrail vardır; güvenli ve savunulabilir sınırlar ardında barış içinde var olma hakkına sahiptir ve komşularından bu gerçekleri tanımalarını talep etme hakkına sahiptir.

İsrail Devleti'nin 34 yıl önce kuruluşundan bu yana İsrail'in kahramanca verdiği hayatta kalma mücadelesini bizzat takip ettim ve destekledim. 1967 öncesi sınırlarda İsrail en dar noktasında ancak 10 mil genişliğindeydi. İsrail nüfusunun büyük bir kısmı düşman Arap ordularının topçu menzili içinde yaşıyordu. İsrail'den tekrar bu şekilde yaşamasını isteyecek değilim... Geçiş döneminin ötesinde, Batı Şeria ve Gazze'nin geleceğine baktığımızda, barışın bu topraklarda bağımsız bir Filistin devletinin kurulmasıyla sağlanamayacağı gibi, Batı Şeria ve Gazze üzerinde İsrail egemenliği ya da kalıcı kontrol temelinde de sağlanamayacağı açıktır. Dolayısıyla ABD, Batı Şeria ve Gazze'de bağımsız bir Filistin devletinin kurulmasını desteklemeyecek ve İsrail tarafından ilhakı ya da kalıcı kontrolü de desteklemeyecektir... Ve hiç kuşkunuz olmasın ki ABD, müzakere sürecinin herhangi bir noktasında ve herhangi bir taraftan gelen ve İsrail'in güvenliğini tehdit eden her türlü öneriye karşı çıkacaktır. Amerika'nın İsrail'in güvenliğine olan bağlılığı sarsılmazdır ve şunu da eklemeliyim ki benimki de öyle.”¹⁰⁶⁶

Nitekim Başkan Reagan daha sonra, bölgede Sovyetler ve Suriye'ye karşı en iyi müttefikin yine İsrail olduğu inancıyla, bu ülkeye karşı sert tavır ve söylemlerinden de geri adım atacaktır. İki

¹⁰⁶⁵Presidential Speeches, Ronald Reagan Presidency, September 1, 1982: Speech to the Nation on U.S. Policy in the Middle East, <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/september-1-1982-speech-nation-us-policy-middle-east> [Erişim 28.05.2023]; Ross, a.g.e. (2015), s. 159.

¹⁰⁶⁶Ronald Reagan Presidency, September 1, 1982, a.g.e. [Erişim 28.05.2023].

ülke arasında imzalanan Serbest Ticaret Anlaşması'nın yanı sıra, Amerikan Kongresi'nde (1985) İsrail "*NATO dışı önemli müttefik*" olarak kabul edilmiştir. Ayrıca İsrail'le ekonomi ve askerî güvenlik iş birliğini kapsayan bir mutabakat imzalanarak, ekonomik ve askeri yardımlar artırılmıştır.¹⁰⁶⁷

Reagan'ın iki dönemlik görevinin ardından seçilen eski Başkan Yardımcısı George H. W. Bush, (1989-1993) İsrail'e karşı yürüttüğü denge politikasıyla kamuoyunda temkinli, tartışmaya açık ve sert bir tonda devam ederken, diğer yandan örtülü bir şekilde bu ülkeye olan Amerikan desteğini artırmıştır. Başkan Bush, Reagan'ın İsrail'le aralarından su sızmayan ilişkisinin görünürlüğü nedeniyle ABD'nin bölge politikasının zora girdiğini söyleyerek, bu devletle mesafeli bir imaj çizmesi gerektiğine inanmaktadır: "Reagan tarihteki en İsrail yanlısı Başkan olmuştur. Artık biraz tarafsız davranmanın zamanı geldi."¹⁰⁶⁸ Bu sözlerden anlaşılacağı üzere, Reagan gibi İsrail'e karşı duygusal bağlılığını açığa vurmeyen Başkan George H. W. Bush, aynı zamanda Holokost nedeniyle Yahudiler'e karşı bir ahlaki sorumluluk güdüsü de taşıyor gibi davranmaktadır.¹⁰⁶⁹

Ancak George Bush devlet politikası gereği ABD'nin "*İsrail'e olan sarsılmaz bağı*"nı¹⁰⁷⁰ vurgulamaktan ve İsrail için yüksek çaba sarf etmekten geri durmamıştır. İsrail'e karşı verilen sözlerin yerine getirilmesi gerektiğine inanan Bush, kendi döneminde ABD'nin İsrail'e yıllık 3 milyar dolarlık yardımını sürdürmekle birlikte, İsrail'in Körfez Savaşı'nda gördüğü zararı telafi etmek adına artı 650 milyon dolar ekstra yardım daha yapmıştır. Ayrıca yine bu dönemde İsrail'e iki Patriot füzesi yerleştirilmiş, ABD-İsrail arasında çeşitli askerî iş birlikleri genişletilmiş ve iki ülke savunma bakanları doğrudan iletişim kurmaya başlamıştır. Bunlarla da kalınmayarak SSCB, Etiyopya ve Suriye'deki Yahudiler'in İsrail'e göçleri sağlanmış, Siyonizm'i ırkçılık kabul eden BM kararı yürürlükten kaldırılmış ve İsrail'in 44 ülkeyle diplomatik ilişkiler kurması yönünde yardımcı olunmuştur.¹⁰⁷¹

Yönetime başladığında Soğuk Savaş'ın bitiş dönemine dair gerekenleri yapmak için yönünü SSCB ve Avrupa'ya dönen Başkan Bush, Irak'ın Kuveyt işgali ile Orta Doğu politikalarının içine çekilmiştir. Başkan, Irak Scud füzeleri İsrail'e atıldığında hem İsrail'in misillemesini engellemek hem de İsrail'in güvenliğini sağlamak adına elinden geleni yapmıştır. Bush

¹⁰⁶⁷Ross, a.g.e. (2015), s. 235.

¹⁰⁶⁸A.g.e., s. 247.

¹⁰⁶⁹A.g.e., s. 246.

¹⁰⁷⁰A.g.e.

¹⁰⁷¹A.g.e., ss. 252-253.

dönemin İsrail Başbakanı İzak Shamir'e hitabında: "İsrail ve ABD'nin birbirlerini şaşırtmaktan kaçınımlarının önemli olduğunu..."¹⁰⁷² belirterek ABD çıkarlarını hatırlatmıştır.

Aynı zamanda "barış için toprak" fikrini sürdüren Başkan Bush, "Golan Tepeleri de dahil olmak üzere tüm cephelerde uygulanan barış için toprak. Bu temel politika pozisyonumuzu değiştirmeyeceğiz; İsrail'in Golan Tepeleri'ni sözde ilhakını tanımayışımızı da değiştirmeyeceğiz..."¹⁰⁷³ demiştir. Bush ayrıca kendi döneminde devam eden I. İntifada'yı (1987-1993) yatıştırmak için İsrail'in Kudüs, Batı Şeria ve Gazze'deki yerleşim yerlerinin de karşısında durmuştur: "Batı Şeria'da ya da Doğu Kudüs'te yeni yerleşimlerin olması gerektiğine inanmıyoruz...işgal altındaki topraklarda yeni yerleşim birimlerinin kurulması bizim için zor bir mesele teşkil edecektir..."¹⁰⁷⁴ Bu sözlerin ardından yerleşim yerleri konusunda ABD'ye karşı uzlaşmacı görünmesine rağmen yeni konut inşasına başlayan İsrail Başbakanı Shamir, Başkan Bush'un çatışmacı ve meydan okuyucu bir üslubuyla karşılaşmıştır. Bush, İsrail'in talep ettiği 10 milyar dolarlık kredi garantisini reddetmektedir.¹⁰⁷⁵

"İsrail ile ilişkilerimizde hassas bir dönemdi. Esas olarak büyük Sovyet göçmen akınına yardımcı olmak için 10 milyar dolarlık kredi garantisi istiyorlardı. Ancak, Araplarla barış görüşmelerinde kilit bir konu olan Batı Şeria'da yerleşimi sürdürme konusundaki ısrarları ABD'yi zor durumda bırakıyor ve barış sürecini engelliyordu. İsrail eski bir dost ve müttefikti ancak tartışmalı topraklarda yerleşim yerleri inşa etmeyi durdurmayı kabul edene kadar kredi garantilerini ertelemek gibi zor bir karar aldım çünkü para doğrudan ya da dolaylı olarak bu yerleşimleri destekleyecekti. Kıyamet koptu..."¹⁰⁷⁶

Bu sözlerinden anlaşıldığı üzere Evanjelik asabiyetlerin baskılarına maruz kalan George H. W. Bush, Armageddon teolojisinin romantizmine kapılmadan, Armageddon asabiyetine ve İsrail'e karşı retoriğini sertleştirecektir.¹⁰⁷⁷ Başkan kredi garantileri hakkında düzenlediği bir basın toplantısında: "...mücadele içinde olduğu 'güçlü siyasi güçlerden'" bahsederek "...Tepede sorunun diğer tarafı için çalışan bin kadar lobici var. Burada bunu yapan yalnız ve küçük bir adamımız var..."¹⁰⁷⁸ sözleriyle İsrail-yanlısı asabiyeti şiddetle eleştirmiştir. Ancak bu söylemleri Başkan'ın başına bela olmuş, Yahudi toplumunda anti-semitik ve İsrail-karşıtı olarak algılanmasına yol açmıştır. Zira bu dönemde ortaya çıkan AIPAC gibi kuruluşlar,

¹⁰⁷²A.g.e., s. 249, ss. 255-256.

¹⁰⁷³Bush, *All the best...* a.g.e. (2014), ss. 562-563.

¹⁰⁷⁴Ross, a.g.e. (2015), s. 250, s. 263.

¹⁰⁷⁵A.g.e., ss. 250-252.

¹⁰⁷⁶Bush, *All the best...* a.g.e. (2014), ss. 593-594.

¹⁰⁷⁷Carenen, a.g.e. (2012), ss. 202-203; Ross, a.g.e. (2015), s. 2, s. 254.

¹⁰⁷⁸Ross, a.g.e. (2015), ss. 255.

asabiyetin Kongre'yi baskılama/etkileme kabiliyetlerini oldukça geliştirmiş durumdadır.¹⁰⁷⁹ BANNER32 isimli bir gazetede “*Miami Beach'te Sahne*” başlıklı yazıyla Başkan Bush'a yapılan bu damgalama, O'nu oldukça rahatsız etmiştir:

“Gazeteye katkıda bulunan bir editörün böylesine etnik önyargılı bir makale yayınlaması beni çok şaşırttı ve çok incitti. Yapılabilecek herhangi bir düzeltici eylem olduğundan şüpheliyim, ancak bu makaledeki Yahudi karşıtı referanslardan duyduğum tiksintiyi mümkün olan en güçlü ifadelerle size ifade etmezsem kendimi doğru hissetmem. Adil değiller, doğru değiller. Bunlar düpedüz gaddarca... bu iğrenç önyargı karşısında sessiz kalamam...”¹⁰⁸⁰

Bu tepkiye rağmen, Evanjelik asabiyetlerin Başkan Bush'a yüklenmeleri son bulmamıştır. Nitekim 1991'de gerçekleştirilen I. Körfez Savaşı nedeniyle Armageddon Savaşı'na yaklaşıldığına inanan asabiyetlerin ahir zaman eskatolojisine olan inanları bir kez daha parlayınca Bush'a daha çok yüklenmişlerdir. Ancak bu baskılara rağmen İntifada devam ederken çatışma tarafları arasında diyalog çabası yürütmeye devam eden Başkan Bush, Sovyetler Birliği ile birlikte Madrid Barış Konferansı görüşmelerini başlatmıştır. Zira Bush'a göre Sovyetler Birliği'nin çöküşüyle bir süper güç olarak hegemonya arzusuna kavuşan ABD için bölgedeki çıkarlarını korumanın yanı sıra kontrolü sağlamanın yolu da barıştan geçmektedir.¹⁰⁸¹

“Arap Devletleri, İsrail ve Filistinliler arasında barışı ve gerçek bir uzlaşmayı teşvik etme yönündeki ortak kararlılığımızı bir kez daha teyit ettik. Ve şu anda Ortadoğu'da adil ve kalıcı bir barışa ve kapsamlı bir çözüme yol açabilecek bir sürecin başlatılması için tarihi bir fırsat olduğuna inanıyoruz. Bu tarihi fırsatın kaçırılmaması gerektiğine dair güçlü bir kanaati paylaşıyoruz. ABD ve Sovyetler Birliği, barışın dayatılamayacağını ve ancak taraflar arasında yapılacak doğrudan müzakereler sonucunda sağlanabileceğini kabul etmekle birlikte, barış sürecini teşvik etmek ve sürdürmek için ellerinden geleni yapacaklarını taahhüt ederler.”¹⁰⁸²

Başkan Bush'un Madrid süreciyle başlayan çabaları bir sonraki dönemde Oslo Barış Süreci'ne evrilecektir ancak George H. W. Bush Armageddon asabiyetinin oylarını kaybettiği için bu

¹⁰⁷⁹Carenen, a.g.e. (2012), ss. 202-203; Ross, a.g.e. (2015), s. 253, s. 245.

¹⁰⁸⁰Bush, *All the best...* a.g.e. (2014), s. 108.

¹⁰⁸¹Carenen, a.g.e. (2012), ss. 202-203; Ross, a.g.e. (2015), s. 245, s. 290.

¹⁰⁸²Presidential Speeches, George H. W. Bush Presidency, July 31, 1991: Press Conference with Mikhail Gorbachev, <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/july-31-1991-press-conference-mikhail-gorbachev> [Erişim 02.06.2023].

zaman dilimine başkan olarak şahitlik edememiştir. Zira Başkan koltuğuna bu defa Bill Clinton (1993-2001) oturmuştur.

Başkan Clinton Demokrat Parti'den aday olmasına rağmen, Amerikan sivil dini ve devlet politikası gereği dini referansları oldukça yoğun kullanmaktadır. Hatta Clinton, bu tonu biraz abartmıştır. Zira William Safire, Clinton'un 1992'deki seçim kampanyası hakkında, *“Tanrı'nın adı hiçbir zaman 1992 kampanyasında olduğu kadar sık anılmadı ve bu ya da herhangi bir ulus hiçbir zaman bu kadar kapsamlı ve sistematik bir şekilde kutsanmadı.”*¹⁰⁸³ yorumunu yapmaktadır.

Güneyli bir Evanjelik Baptist olan Bill Clinton, oldukça dindar bir Hristiyan olarak büyümüş, Kitab-ı Mukaddes'le çok yakından ilgilenmiştir. Oxford'da okuduğunda ahlaken köklerinden uzaklaştığı bir dönem yaşayan Clinton, daha sonra Baptist Kilisesi'ne tekrar bağlanarak Kutsal Topraklar'a hac yolculuğuna gitmiş ve inancına yeniden bağlanmıştır.¹⁰⁸⁴

Görevde kaldığı süre boyunca ulusal dua kahvaltılarının hepsine katılan Clinton, Amerikan teolojik çeşitliliğinin her rengine ilgi göstermiştir. Başkan iki başkanlık dönemi boyunca gerek mitinglerde ve resmî konuşmalarda gerekse de kiliseler ve cemaat toplantılarındaki söylemlerinde Kutsal Kitap'tan türetilen yüzlerce dini atıfta bulunmuştur.¹⁰⁸⁵ Öyle ki Bill Clinton, *“...görevde bulunduğu dört yıl boyunca sivil din retoriği açısından Ronald Reagan'ı geride bırakmıştır. Clinton'ın sivil din liderliği hem geleneksel hem de evrenselci olmuş ve peygamber ya da rahipten çok papaz olmuştur.”*¹⁰⁸⁶

*“Ve böylece Amerikalı dostlarım, 21. yüzyılın eşiğinde dururken, enerji ve umutla, inanç ve disiplinle başlayalım ve işimiz bitene kadar çalışalım. Kutsal Yazılar şöyle der: ‘İyilik yapmaktan usanmayalım. Gevşemezsek mevsiminde biçeriz.’ Bu neşeli kutlama dağının zirvesinden, vadide bir hizmet çağrısı duyuyoruz. Trompet seslerini duyduk. Nöbetçileri değiştirdik. Ve şimdi -her birimiz kendi yöntemimizle ve Tanrı'nın yardımıyla- bu çağrıya cevap vermeliyiz.”*¹⁰⁸⁷

Bu konuşmasından anlaşılabacağı üzere Clinton'a göre ABD'ye misyon yükleyen Tanrı, kutsal yazılarla Amerikalılar'ı hizmete davet etmektedir. Ancak yoğun dini referanslarına rağmen Jerry Falwell, Pat Robertson gibi Evanjelik liderler, liberal Bill Clinton'u *“dini siyasete alet etmekle”* suçlamışlardır. Reagan ve H. W. Bush'un benzer söylemlerini *“Hristiyanlığa*

¹⁰⁸³Linder, a.g.m. (1996), s. 733.

¹⁰⁸⁴A.g.m., ss. 737-740.

¹⁰⁸⁵A.g.m., s. 741.

¹⁰⁸⁶A.g.m., s. 742.

¹⁰⁸⁷A.g.m., s. 743.

bağlılık” olarak yorumlayan Evanjelistler, Demokrat Clinton’u “*kafirlikle*” itham etmişlerdir. Zira Hristiyan Sağ, konumunu Cumhuriyetçi Parti’de sabitlemiştir ve bu durum onlarda ideolojik körlüğe yol açmıştır.¹⁰⁸⁸ Soğuk Savaş’ın sona ermesiyle “*Kıyamet Beklentisi*” anlatısında Türkler’den sonra baş düşman ilan edilen komünistler ya da “*şeytani imparatorluk SSCB*” artık yoktur. Bu durum, ABD’nin Orta Doğu politikasında İsrail’in stratejik konumunun sorgulanmasına sebep olmuşsa da bölgedeki isyanlar (I. İntifada) ve ABD’nin tüm dünyada barışı sağlama rolüne olan inancı bu minvalde çabalara yol açmıştır. ABD’nin hegemonya idealine ulaşmasıyla birlikte Clinton’un sivil din retoriği de daha evrensel bir boyuta taşınarak, ABD’nin sorumluluğunda olduğuna inanılan misyonlara dair olmuştur. Başkan Clinton’un bölgede hâkim güç kılmak istediği ABD adına açık hedefi “*dünya barışı*”dır: ¹⁰⁸⁹

“Dünyanın barış bandosunun şefi olmalıyız. Soğuk Savaş döneminde düşman olduğumuz ülkeler de dahil olmak üzere 20’den fazla ülkeden askerlerimiz ve müttefiklerimiz... işte bu rolü oynuyorlar. Orta Doğu’da Araplar ve Yahudilerle çalışırken de bunu yapmaya çalışıyoruz... Her Amerikalı barış için bir bando şefi olabilir. Her Amerikalı adalet için bir ses olabilir. Her Amerikalı, Amerikan toplumumuzu inşa etme ve daha güçlü, daha birleşik ve daha iyi bir dünya kurma yolunda hiç bitmeyen bir çalışmanın hizmetkârı olabilir.”¹⁰⁹⁰

Nitekim Orta Doğu’daki ABD çıkarlarını ve bu ülkenin Arap ülkeleriyle ilişkilerini aynı anda iyileştirecek, ayrıca İsrail’in yanında durmanın ABD üzerindeki bedelini hafifletebilecek formül, barıştır.¹⁰⁹¹ Böylelikle bu dönemde İsrail-Suriye ve İsrail-Ürdün arasında anlaşma müzakerelerine başlanmıştır. Madrid süreci de Oslo sürecine evrilmiş ve Clinton’un iki başkanlık dönemi boyunca İsrail ve Filistinliler tarafları arasında müzakereler yürütülmüştür. 13 Eylül 1993’te resmen imzalanan Oslo I Anlaşması’nda Başkan Clinton’un konuşmasını dinleyenler, Amerikan sivil dininin eksiksiz bir örneğine daha şahitlik etmişlerdir. Zira “*istisnacı hegemon ABD*” tonunun eksik olmadığı konuşmasında Başkan, diğer yandan ontik alana dair dini referansları kullanırken Hristiyanlığı, Yahudiliği ve Müslümanlığı kapsayan bir dil tercihinde bulunmaktadır:

“Orta Doğu barış sürecinin ortak sponsorları olan Amerika Birleşik Devletleri ve Rusya adına, tarihin ve umudun bu büyük olayına hoş geldiniz. Bugün, tarihin belirleyici dramatik durumlarından birinde

¹⁰⁸⁸A.g.m., s. 733; Carenen, a.g.e. (2012), s. 203.

¹⁰⁸⁹Carenen, a.g.e. (2012), ss. 202-204; Linder, a.g.m. (1996), ss.744-745.

¹⁰⁹⁰Linder, a.g.m. (1996), s. 745.

¹⁰⁹¹Ross, a.g.e. (2015), ss. 291-292.

olağanüstü bir eyleme tanıklık ediyoruz; bu dram, atalarımızın zamanında, Ürdün ve Akdeniz arasındaki bir kara parçasından Tanrı'nın sözünün yayılmasıyla başlamıştı. Bu kutsal toprak parçası, bu ışık ve vahiy diyarı, dünyanın dört bir yanındaki Yahudiler'in, Müslümanlar'ın ve Hristiyanlar'ın anılarına ve hayallerine ev sahipliği yapmaktadır... Harry Truman'ın İsrail'i ilk kez tanımasından bu yana, Demokrat olsun Cumhuriyetçi olsun her Amerikan Başkanı İsrail ile komşuları arasında barış için çalıştı. Şimdi, bizden önce emek veren herkesin çabaları bizi bu ana, uzun zamandır hayal etmesi bile zor görünen bir şeyi vaat etmeye cesaret ettiğimiz bir ana getirdi: İsrail halkının güvenliğinin Filistin halkının umutlarıyla uzlaştırılacağı ve herkes için daha fazla güvenlik ve daha fazla umut olacağı bir ana.

Bugün İsrail ve Filistin Kurtuluş Örgütü liderleri Filistin'in geçici özyönetimine ilişkin bir ilkeler bildirgesi imzalayacaklar. Her ikisi de sürgünün acısını tatmış olan iki halk arasında uzlaşmaya doğru bir yol çiziyor. Şimdi her iki halk da eski acıları ve düşmanlıkları geride bırakmaya ve Tevrat, Kuran ve İncil'in değerleriyle şekillenen ortak bir gelecek için çalışmaya söz veriyor... Sayın Başbakan, Sayın Başkan, Amerika Birleşik Devletleri'nin önümüzdeki zorlu çalışmalara aktif desteğini vaat ediyorum. Amerika Birleşik Devletleri, bu anlaşmadan etkilenen insanların daha fazla güvende olmasını sağlamaya ve bugün söz verdiğiniz ilkeleri hayata geçirecek zor ayrıntıların uygulanması için gerekli kaynakları bir araya getirme konusunda dünyaya liderlik etmeye karardır... Yeşaya'nın şu kehanetini gerçekleştirmeliyiz: 'Artık ülkenizde şiddet çılgınlıkları duyulmayacak, sınırlarınızda enkaz ve harabe olmayacak. İbrahim'in çocukları, İshak ve İsmail'in torunları, birlikte cesur bir yolculuğa çıktılar.' Bugün hep birlikte, tüm kalbimizle ve tüm ruhumuzla onları şalom, selam ve barışa davet ediyoruz.”¹⁰⁹²

Böylelikle Oslo I Anlaşması ile I. İntifada sona ermiş, İsrail ve FKÖ birbirlerini tanımış ancak İsrail'in yeni yerleşim yerleri kurması nedeniyle İsrail-Filistin arasında barış sağlanamamıştır. Barış anlaşmasının bir sonucu olarak, İzak Rabin 1995'te İsrailli bir aşırı sağcı tarafından suikaste uğramıştır. Clinton, barış yanlısı Rabin'i Tevrat'tan alıntı ile “*barışın kurban edilen İshak'ı*” kabul ederek, “Rabin'in mirasını devam ettirmek üzere”¹⁰⁹³ işe tekrar koyulmuştur. Wye River görüşmeleri, Camp David Zirvesi, II. Oslo Anlaşması ile ilerleyen süreç, Peres'ten sonra barış yanlısı olmayan aşırı sağcı Netanyahu'nun başbakan olmasıyla tıkanmıştır.

Zira özellikle Netanyahu (1996) döneminde ilginç gelişmeler yaşanmıştır. Mescid-i Haram'ın altında tünel kazısı başlatan Netanyahu, kutsal alanın temelini zayıflattığı ve bir yıkımı planladığı gerekçesiyle Filistinliler tarafından büyük tepkilerle karşılaşmıştır. Başbakan Netanyahu'nun tüneli kapatmasını sağlayamayan Clinton, İsrail'den istediği “barış için toprak”

¹⁰⁹²Presidential Speeches, Bill Clinton Presidency, September 13, 1993: Remarks at the Signing of the Israeli-Palestinian Agreement, <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/september-13-1993-remarks-signing-israeli-palestinian> [Erişim 02.06.2023].

¹⁰⁹³Ross, a.g.e. (2015), s. 293, s. 313.

tavizleri nedeniyle Armageddon asabiyeti tarafından taşlanmışır. Zira Clinton'ı bu konuda engellemesi için Falwell ile görüşen Başbakan Netanyahu, Evanjelik liderin ABD'deki 200.000 Evanjelik papazdan bu konuda destek istemesine neden olmuştur. Ayrıca bu dönemde liberal Protestanlar tarafından Kudüs topraklarının iki tarafa pay edilmesine dair yürütölen lobi faaliyetleri dolayısıyla ABD'de Evanjeliklerle liberaller arasında çıkan tartışma, Evanjelik liderlerin Netanyahu ile İsrail'de buluşarak “*Birleşik Kudüs'ün İsrail'e ait olduğunu*” ilan etmelerine yol açmıştır. Yani özetle Evanjelik asabiyetler, İsrail'i İncil'deki sınırlara sahip olmaktan alıkoyduğı için Oslo sürecine şiddetle karşı çıkmışlar ve Clinton'a engel olmak için çaba sarf etmişlerdir.¹⁰⁹⁴

Monica Lewinsky skandalının ortaya çıktığı zamanlarda dahi İsrail-Filistin zirvesini toplayarak bazı konularda anlaşmaya varılmasını sağlayan Clinton, Netanyahu hükümetinin düşmesiyle Golan Tepeleri'ne dair Suriye-İsrail arasında bir uzlaşma sağlayamaz hale gelmiştir. Buna ek olarak, 2000 yılı Eylül ayında Ariel Şaron'un provakatif Mescid-i Haram ziyareti sebebiyle II. İntifada patlak vermiştir. Başkan Clinton bu isyanı bastırmaya çalışmışsa da başarısız olmuştur. Netice olarak barış yanlısı olduğu için Evanjelikler'in hoşlanmadığı Demokrat Başkan Clinton, iki dönem sonunda yerini Cumhuriyetçi Parti'den “*yeniden doğmuş*” George W. Bush'a bırakmıştır.

Kendisini ABD'nin en dindar başkanı ilan eden Bush, Evanjelik din adamlarıyla güçlü ilişkiler kurarak iki başkanlık seçiminde de (2000-2004) muhafazakârların büyük desteğini almıştır. Kabine toplantılarını dualarla açan, “*mabedde*” içki, sigara ve küfür etmeyi yasak eden Başkan Bush, kendi döneminde Beyaz Saray'ı neredeyse bir *Evanjelik Kilise*'ye dönüştürmüştür.¹⁰⁹⁵ Dindar bir ailede yetişen Bush, henüz bebekken babasının bağılı olduğu Episkopal Kilise'de vaftiz edilmiş ve evlendikten sonra Metodist Kilisesi'ne katılmıştır. George Bush, belli bir dönem ahlaken dinden uzaklaşmış olsa da daha sonra kendisini dine adaması sayesinde ABD Başkanı olduğuna inanacaktır: “Bir barda değil de Oval Ofis'te olmamın tek bir sebebi var. İnancı buldum. Tanrı'yı buldum. Duanın gücü sayesinde buradayım.”¹⁰⁹⁶

Babasından farklı olarak Evanjelik tarz bir başkanlığı tercih eden Başkan GWB, bu tarzı “Ben kitabi bir oyuncu değilim, içgüdüsel bir oyuncuyum.” ya da “tarzım, odak noktam ve bahsettiğim pek çok konu... dinim tarafından destekleniyor.”¹⁰⁹⁷ ve benzeri ifadelerle açıklamıştır. Carter gibi inancını siyasetten ayırmayan Başkan, bu görevi Tanrı için yapılan

¹⁰⁹⁴Carenen, a.g.e. (2012), ss. 203-205; Ross, a.g.e. (2015), ss. 315-316.

¹⁰⁹⁵Berggren&Rae, a.g.m. (2006), ss. 614-615.

¹⁰⁹⁶A.g.m, ss. 614-615.

¹⁰⁹⁷A.g.m, s. 606, s. 610.

kutsal bir misyon olarak kabul etmektedir: “O'nun [Tanrı] iradesinin mümkün olduğunca iyi bir elçisi olmak...” için “eski başkan olan babasına değil, gökteki babasına...” danışmaktadır.¹⁰⁹⁸ Başkan Bush dönemi söz konusu olduğunda, 11 Eylül en önemli dönemeçtir. Dolayısıyla Bush'un politikaları 9/11 öncesi ve sonrası olarak ikiye ayrılmaktadır. 11 Eylül öncesinde Clinton'ın barış çabalarını “aptalca”¹⁰⁹⁹ bulduğunu söyleyen Bush'a göre bu politikalar düzeltilmeye muhtaçtır: “Önceki yönetimin Orta Doğu çatışması konusundaki dengesizliklerini düzelteceğiz. Yeniden İsrail'e yöneleceğiz. Ve tutarlı olacağız. Clinton hedefini aştı ve baş edemedi. Bu yüzden başımız belada. Eğer iki taraf da barış istemiyorsa, onları zorlamanın bir anlamı yok.”¹¹⁰⁰ Bu sözlerinden anlaşıldığı üzere, El Aksa İntifadası devam ederken müdahaleye şüpheyle yaklaşan Başkan, Orta Doğu'da barışı sağlamak gibi bir kaygı taşımamaktadır.¹¹⁰¹ O daha çok “kibirli bir ağabeyin paternalist liderliği” yerine, “büyük ve asil bir ulusun davetkâr ve kucaklayıcı liderliği” izinde “mütevazı” bir dış politikayı arzulamaktadır.¹¹⁰² Arkasındaki yoğun Evanjelik destek nedeniyle ahir zaman eskatolojisini izleyeceğine dair pek çok spekülasyonun konusu olan Başkan Bush, bu zihniyetiyle herkesi şaşırtmıştır.¹¹⁰³

Ancak diğer yandan bölgede tırmanan şiddet dolayısıyla Suudi Arabistan'ın ABD'ye yaptığı baskı, Başkan Bush'u çatışmayı durdurma çabasına itmiştir. Belli bir süre İsrail'in sert müdahalelerini eleştiren ve iki devletli çözümü destekleyen Başkan, ABD'nin “*Arap ülkeleriyle iyi ilişkiler kur ve İsrail'i asla terk etme*” geleneği anlamına gelen denge politikasına dönmüştür. Buna rağmen geçmiş sözleriyle tutarsızlaşan Başkan Bush utanmamak için müdahaleden kaçınmaktadır.¹¹⁰⁴

Ancak Başkan Bush'un bu *utançtan kaçınma* psikolojisi 11 Eylül'de tepetaklak olmuş ve saldırı “Bush'u kuzudan aslana, ‘başının çaresine bakan bir Metodist’ten mesihanik bir Kalvinist’e...”¹¹⁰⁵ dönüştürmüştür. Bu noktadan sonra dünyayı kendi inancıyla bağlantılı olarak “olması gerektiği gibi” görmeye başlayan Evanjelik Başkan, “*Tanrı'nın armağanı*” özgürlük, demokrasi ve barışı taşımak için bölgeye “*merhamet ordularını*” göndermeye başlamıştır. Bu koşullarda Amerika Birleşik Devletleri de Tanrı'nın armağanlarını dağıtan bir

¹⁰⁹⁸A.g.m, s. 615.

¹⁰⁹⁹Ross, a.g.e. (2015), s. 341.

¹¹⁰⁰A.g.e., ss. 341-342.

¹¹⁰¹Carenen, a.g.e. (2012), ss. 205-206.

¹¹⁰²Berggren&Rae, a.g.m. (2006), s. 619.

¹¹⁰³Carenen, a.g.e. (2012), s. 205.

¹¹⁰⁴A.g.e., ss. 205-206, s. 343, s. 346.

¹¹⁰⁵Berggren&Rae, a.g.m. (2006), s. 620.

nevi “*mesih*”e dönüşmektedir.¹¹⁰⁶ “Tarihe karşı sorumluluğumuz açıktır: bu saldırılara cevap vermek ve dünyayı kötülükten arındırmak.”¹¹⁰⁷

9/11 saldırısının ABD’nin İsrail’e verdiği destekten kaynaklandığını söyleyenlere karşı çıkan Başkan Bush: “Bazı insanlar ABD’nin İsrail ile bağlarını koparması halinde Orta Doğu’daki tüm sorunlarımızın ortadan kalkacağını öne sürüyor. Bu, düşmanlarımızın propagandasına rağbet eden modası geçmiş bir argümandır ve Amerika bunu tamamen reddetmektedir.” demiştir.¹¹⁰⁸ Bunun yerine 11 Eylül’ün sebebi hakkında *Kıyamet Beklentisi* anlatısına referansla “*iyiler ve kötüler arasındaki savaş*” benzetmesi yapan Başkan, Amerikan değerlerine de atıfta bulunmaktadır: “Amerika’ya saldırdılar, çünkü biz özgürlüğün kalesi ve savunucusuyuz.”¹¹⁰⁹ Dolayısıyla Başkan’ın düşüncesine göre yönettiği devlet, terörizmle savaşarak Evanjelik demokrasiyi dünyaya taşımakla ve dünyada güvenliği sağlamakla görevlendirilmiştir. Bu misyon düşüncesiyle Afganistan ve Irak’a “*Haçlı Savaşları*”nı başlatan Bush’un odağı İsrail-Filistin çatışması yerine “*haydut devletler*”dir. Zira “Kudüs’e giden yol Bağdat’tan geçmektedir.”¹¹¹⁰

Başkan, bu müdahalelere karar verdiğinde, aynı zamanda Arap ülkelerinin desteğini çekmenin önemli olduğunu düşünmüştür. Bu amaçla İsrail’e Batı Şeria’dan çekilmesi için sert bir çağrıda bulunan Başkan Bush, Evanjelikler’den büyük tepki toplamıştır. Bunun yanı sıra yönetim ekibi arasındaki siyasi ve ideolojik bölünmeler de Başkan Bush’a yansımaktadır. Bu anlamda Suudi Arabistan, Evanjelik asabiyetler, yönetim ekibi baskılarıyla kendi inancı arasında git-gel yaşayan Başkan, her yöne hitap edebilecek bir formül aramıştır. Bu arada kalma halinin bir çıktısı olarak Bush 2002 Haziran Beyaz Saray Gül Bahçesi konuşmasında bir yandan İsrail-yanlısı sayılabilecek vurgular yaparken, diğer yandan Filistin’in devletleşme hakkını savunmuş ve her iki tarafı da şiddeti bitirmeye çağırmıştır. Ayrıca iki devletli çözüm yanlısı olduğunu dile getiren Başkan, Filistin’de demokratik bir yönetim kurmayı hedeflediğini belirtmiştir:

“İsrail vatandaşlarının terör içinde yaşaması savunulamaz. Filistinliler’in sefalet ve işgal altında yaşaması savunulamaz... İsrail vatandaşları teröristler tarafından mağdur edilmeye devam edecek ve dolayısıyla İsrail kendini savunmaya devam edecektir... Bu durumda Filistin halkı giderek daha da sefilleşecektir. Benim vizyonum barış ve güvenlik içinde yan yana yaşayan iki devlettir. Tüm taraflar

¹¹⁰⁶A.g.m, s. 616, s. 620.

¹¹⁰⁷A.g.m, s. 621.

¹¹⁰⁸Ross, a.g.e. (2015), s. 384

¹¹⁰⁹Berggren&Rae, a.g.m. (2006), s. 621.

¹¹¹⁰Joseph S. Nye Jr., “The Rise and Fall of American Hegemony from Wilson to Trump,” *International Affairs*, c. 95, S. 1 (2019): 63-80, s. 69.

terörle mücadele etmeden bu barışı sağlamanın hiçbir yolu yoktur... Barış, bir Filistin devletinin doğabilmesi için yeni ve farklı bir Filistin liderliği gerektirmektedir...

Amerika Birleşik Devletleri, Avrupa Birliği ve Arap devletleriyle birlikte, Filistin halkı için yeni bir anayasal çerçeve ve işleyen bir demokrasi yaratmak üzere Filistinli liderlerle birlikte çalışacaktır... Bugün Filistinli yetkililer terörizme karşı değil, terörizmi teşvik etmektedir. Bu kabul edilemez... Demokratik bir Filistin'in başarısında İsrail'in de büyük bir payı vardır. Kalıcı işgal İsrail'in kimliğini ve demokrasisini tehdit etmektedir. İstikrarlı ve barışçıl bir Filistin devleti, İsrail'in özlemini duyduğu güvenliğin sağlanması için gereklidir. Bu nedenle İsrail'i, yaşayabilir, güvenilir bir Filistin devletinin ortaya çıkmasını desteklemek üzere somut adımlar atmaya davet ediyorum...

Nihayetinde, İsrailliler ve Filistinliler gerçek bir barış için kendilerini bölen temel meseleleri ele almalı, tüm iddiaları çözüme kavuşturmalı ve aralarındaki çatışmayı sona erdirmelidir. Bu da 1967'de başlayan İsrail işgalinin, BM'nin 242 ve 338 sayılı kararları temelinde taraflar arasında müzakere edilecek bir çözümle sona erdirilmesi ve İsrail'in güvenli ve tanınmış sınırlara çekilmesi anlamına gelmektedir. Ayrıca Kudüs, Filistinli mültecilerin durumu ve geleceği, İsrail ile Lübnan ve İsrail ile barışı destekleyen ve terörle mücadele eden bir Suriye arasında nihai bir barış gibi meseleleri de çözüme kavuşturmalıyız... İsrail halkının derin öfke ve ıstırapını anlayabiliyorum. Korku ve cenazelerle, pazarlardan ve toplu taşıma araçlarından uzak durmak zorunda kalarak ve anaokulu sınıflarına silahlı korumalar koymak zorunda kalarak çok uzun süre yaşadınız.

Filistin Yönetimi elinizdeki teklifi reddetti ve teröristlerle ticaret yaptı. Normal bir yaşam sürmeye hakkınız var; güvenliğe hakkınız var ve bu güvenliği sağlamak için reformcu, sorumlu bir Filistinli ortağa ihtiyacınız olduğuna derinden inanıyorum. Filistin halkının derin öfke ve umutsuzluğunu anlayabiliyorum. On yıllardır Orta Doğu'daki çatışmalarda piyon muamelesi görüyorsunuz. Hayatlarınız her geçen yıl daha da kötüleşirken, çıkarlarınız bir türlü gelmeyen kapsamlı bir barış anlaşmasına rehin bırakıldı. Demokrasiyi ve hukukun üstünlüğünü hak ediyorsunuz... Bu an Orta Doğu'daki tüm taraflar için hem bir fırsat hem de bir sınavdır: gelecekteki barışın temellerini atmak için bir fırsat; barış konusunda kimin ciddi olup kimin olmadığını göstermek için bir sınav. Buradaki seçim açık ve basittir. Kutsal Kitap şöyle der: 'Önünüze yaşamı ve ölümü koydum; bu nedenle yaşamı seçin.' Bu çatışmada yer alan herkesin barışı, umudu ve yaşamı seçme zamanı gelmiştir."¹¹¹

Dini referansları eksik etmediği konuşmasında Başkan Bush, bir yandan Şaron'a çekilmeye dair yaptığı baskıyı kaldırırken, diğer yandan -sınırları olan somut bir Filistin Devleti yerine- bölgeye demokrasiyi taşıma zihniyetini vurgulamıştır.¹¹² Bu konuşmadan sonra Irak müdahalesi için Orta Doğulu ve Avrupalı müttefiklerini yanına çekmek isteyen Başkan,

¹¹¹The White House, President George W. Bush, President Bush Calls for New Palestinian Leadership, The Rose Garden, 24 June 2002, <https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2002/06/20020624-3.html> [Erişim 08.06.2023].

¹¹²Carenen, a.g.e. (2012), s. 206.

“*Barışa Giden Yol Haritası*”nı ilan etmiştir. İsrail’in on dört çekinceyle kabul ettiği barış projesi İsrail’in Gazze’den çekilmesine ve Filistin Yönetimi’nde demokratik seçimlere yol açmıştır. Ancak Başkan’ın Filistinli mültecilerin geri dönüş hakkını tanımaması ve 1967 sınırları gibi tartışmalı konulardaki İsrail-yanlısı tavırları süreci zorlamıştır.

Ayrıca bu dönemde Irak’ta baş gösteren zorluklar Bush’un İsrail-Filistin çatışmasını Condoleezza Rice’a devretmesine yol açarken, diğer yandan bölgede Hizbullah-İsrail savaşı patlamıştır. Başkan Bush Lübnan Savaşı’nın başlarında İsrail-yanlısı bir pozisyon almış ancak daha sonra İsrail’in bir binada yarısından fazlası çocuk olan 28 kişiyi katletmesi nedeniyle İsrail’i savaşı durdurması konusunda baskılamıştır: “İsrail’in Hizbullah güçlerini zayıflatması için zaman kazanmak istedim. Ayrıca İran ve Suriye’ye de bir mesaj göndermek istedim: Terör örgütlerini demokrasilere saldırmak için vekil ordular olarak kullanmalarına izin verilmeyecekti. Ne yazık ki İsrail işleri daha da kötüleştirdi...”¹¹¹³ Ancak gelişen tüm olumsuzluklara rağmen, Başkan Bush’un değişmeyen İsrail yanlısı tutumu âdetâ ABD-İsrail ilişkilerinin genel bir özeti gibidir: “Sorunlar ne olursa olsun, İsrail’in liderleri bazen başa çıkılması zor bir kâbus olsa da bu önemli müttefikimizin Orta Doğu’daki tek demokrasi olduğunu kendime sürekli hatırlattım. İlişkımız gerçekten de stratejik çıkarlardan daha fazlasına dayanıyordu; biz dosttuk ve bu önemliydi.”¹¹¹⁴

Dolayısıyla iki ülke arasındaki bu yakın asabiyet bağı her koşulda devam ederken İsrail-Filistin çatışmasının durdurulması, bozulan ABD imajına katkıda bulunabilirdi. Nitekim Rice: “Orta Doğu’yu darmadağın ettik ve şimdi onu yeniden bir araya getirebileceğimizi göstermeliyiz.”¹¹¹⁵ Sözleriyle tam olarak bunu kastetmektedir. Böylece İsrail’in yanında mevzilenen ABD’nin, *çatışma çözümü için İsrail’i durdurması* prensibi tekrar hareketlendirilmiştir. Bu amaçla müzakereler için Annapolis Konferansı başlatılmış ancak Hamas-İsrail arasındaki çatışmaların yeniden alevlenmesiyle süreç felç olmuştur. Filistinliler’e orantısız güç uygulayan İsrail, Demir Dökme Operasyonu’nu başlatarak ABD’nin barış hayallerini tamamen suya düşürmüştür. Bu duruşa tezatla çatışmayı durdurmak için BM Güvenlik Konseyi’nden çıkan kararda Başkan Bush çekimser kalmayı tercih ederek Filistinliler’e “*red duvarını*”¹¹¹⁶ bir kez daha örmüştür. Zira Başkan Bush İsrail’in daimî, açık bir destekçisidir ve bunu sıklıkla dile getirmektedir. Başkan’a göre İsrail de ABD gibi teröre karşı savaş vermektedir.: “...terör ve kötülükle

¹¹¹³Ross, a.g.e. (2015), s. 373.

¹¹¹⁴A.g.e., s. 386.

¹¹¹⁵A.g.e., s. 373.

¹¹¹⁶M. Lütfullah Karaman, *Uluslararası İlişkiler Çıkamazında Filistin Sorunu* (İstanbul, İz Yayıncılık, 1991), s. 263.

yüzleştiğinizde 307 milyon güçlünüz, çünkü Amerika sizinle birlikte duruyor.”¹¹¹⁷ Dolayısıyla “aradan su sızmayacak kadar yakın”¹¹¹⁸ gördüğü ikili ilişkiler için Başkan Bush’un retoriğinde İsrail’in ABD’nin 57. Eyaleti olarak benimsenmesini ya da ABD-İsrail özdeşleşmesini okumak zor değildir.

Ancak Barack Obama dönemine (2009-2017) gelindiğinde ABD’nin İsrail politikalarında değişim rüzgârları esmeye başlamıştır. Başkan Bush’un 9/11’e tepkileriyle geçen dış politika macerasının ardından, bu defa Bush’un politikalarına tepkili bir döneme girilmektedir. Irak hezimet ve küresel ekonomik krizle lekelenen ABD markasını düzeltmek, hegemonik liderliği yeniden toparlamak Başkan Obama’nın yegâne amacı olmuştur.¹¹¹⁹ Başkan aday Obama, kampanya döneminde geçmiş yönetimi ve onun izindeki Cumhuriyetçi aday McCain’i eleştirerek değişime vurgu yapmıştır:

“Senatör McCain 11 Eylül'den birkaç gün sonra gözünü Irak'a çevirirken, ben ayağa kalkarak bu savaşa karşı çıktım ve bunun bizi karşı karşıya olduğumuz gerçek tehditlerden uzaklaştıracağını biliyordum... Seksen ülkede faaliyet gösteren bir terör ağını Irak'ı işgal ederek yenemezsiniz. Sadece Washington'da sert konuşarak İsrail'i koruyamaz ve İran'ı caydıramazsınız... John McCain, George Bush'u daha fazla sert konuşma ve kötü stratejiyle takip etmek istiyorsa, bu onun tercihidir; ancak ihtiyacımız olan değişim bu değildir.”¹¹²⁰

Bu retorikten anlaşılacağı üzere kampanya sürecinde Armageddon asabiyetiyle flörtleşmeyen Demokrat Obama, Cumhuriyetçi Parti’de bir Evanjelik kanla yarışmaktadır. Zira Obama’nın aksine aday John McCain Evanjelizm’in mesiyani anlatılarını Obama’nın anti-karizmasıyla (anti-karizmatikleştirilerek) soslayarak yükselmeye çalışmıştır. Diğer bir deyişle barış yanlısı Başkan Obama, Cumhuriyetçi Parti kampanyasının temel malzemesi olmuştur. McCain kampanya reklamında, Obama’yı Deccal’in siyasi otoriteye yükselişini anlatan Left Behind kitap kapağını andıran renkler içinde göstermiştir. Obama’ya deccallığı birebir isnat etmese de bunu ima eden aday McCain, kampanyasında İncil’den kıyamet kehaneti pasajlarını da bolca kullanmıştır. Buna benzer bir kampanya süreci de 2011 başkanlık seçiminde Cumhuriyetçi Mitt Romney tarafından yürütülmüştür. Yenilmesi gereken anti-karizmatik(leştirilen) aday Obama üzerine kurulan başkanlık kampanyasında ana tema yine ahir zaman eskatolojisiydi.¹¹²¹

¹¹¹⁷Ross, a.g.e. (2015), s. 341.

¹¹¹⁸A.g.e.

¹¹¹⁹A.g.e., s. 387, s. 391.

¹¹²⁰Barack Obama Presidency, August 28, 2008, a.g.e. [Erişim 11.06.2023].

¹¹²¹Daniel Whisker, Apocalyptic Rhetoric on the American Religious Right: Quasi-Charisma and Anti-Charisma, *Max Weber Studies*, c. 12, S. 2 (July 2012): 159-184, s. 159, s. 163.

Ancak Evanjelik bir başkanlık yolunda olmasa da Obama tıpkı önceki Demokrat başkanların sergilediği gibi İsrail'e bağlılıktan vazgeçmemiştir. Kendisi de bunun başkandan başkana ya da partiden partiye değişecek bir tavır olmadığını belirtmektedir.¹¹²²

“Şunu söyleyebilirim: ABD'nin İsrail'in güvenliğine olan bağlılığı dönemsel politika farklılıklarına tabi değildir. Bu kaya gibi sağlam bir bağlılıktır ve görev sürem boyunca gururla savunduğum bir bağlılık olmuştur. Bence Amerikalılar'ın İsrail'e duyduğu sevgi, halkımızın hissettiği bağ ve insanların İsrail'e verdiği iki partili destek bundan etkilenmeyecektir.”¹¹²³

Dolayısıyla İsrail'e duygusal olarak bağlı olan liberal demokrat Başkan Obama, yürüttüğü politikalarla 41. Başkan George H. W. Bush'un tarzına yaklaşmıştır. Başkan Obama da -Baba-Bush gibi İsrail'e karşı kamuoyu önündeki söylemleri sert ve çatışmacı iken, İsrail'in temel stratejik ihtiyaçları söz konusu olduğunda bunlara karşı oldukça duyarlıdır. Bu duruş ABD'nin İsrail politikalarında bir ikilem yaratıyor gibi görünse de aslında çoğu başkanda bir şekilde ortaya çıkmıştır zira Orta Doğu siyasetinde ABD çıkarları ve Arap ülkeleri her zaman bir denge mecburiyeti yaratmıştır.¹¹²⁴ Dolayısıyla yönetiminin başında “*Başkan -oğul- Bush'un politikaları dışında her şey*” düsturuyla hareket eden Obama, İsrail'e olan bağlılığını başka bir yoldan gösterecektir: “Sözlerimiz ve eylemlerimizle dünyaya yeni bir angajman döneminin başladığını gösteriyoruz.”¹¹²⁵

Daha sonra “...zorluklar karşısında bölgedeki pek çok lider, halklarının şikâyetlerini başka yerlere yönlendirmeye çalıştı. Sömürgeciliğin sona ermesinden yarım asır sonra, tüm kötülüklerin kaynağı olarak Batı suçlandı. İsrail karşıtlığı siyasi ifade için kabul edilebilir tek çıkış noktası haline geldi.”¹¹²⁶ sözlerinde ifade ettiği gibi, Müslüman dünyanın anti-Amerikancılık duygularını gidermek üzere kolları sıvayan Başkan Obama, bunun ancak İsrail-Filistin çatışmasının sonlanmasıyla gerçekleşebileceğine inanmaktadır. Bu amaçla bölgesel barış ile meşgul olacak bir rota çizilmiş ve bu defa “*zayıf Filistin*” yerine, “*güçlü ve sorumlu İsrail*” çizgisinde -görüntüde- İsrail'e baskı ve mesafe öngörülmüştür.¹¹²⁷

ABD başkanlarının geleneksel İsrail ziyaretlerini tersine çevirerek, Kahire dahil dört İslam ülkesini ziyaret eden Başkan Obama, ABD'nin İsrail'e dair kalıplarını yıktığını düşündürmek

¹¹²²Ross, a.g.e. (2015), Preface.

¹¹²³A.g.e., s. 395.

¹¹²⁴A.g.e., ss. 396-397.

¹¹²⁵Barack Obama Presidency, February 24, 2009, a.g.e., [Erişim 11.06.2023]; Ross, a.g.e. (2015), s. 387.

¹¹²⁶Barack Obama Presidency, May 19, 2011, a.g.e. [Erişim 11.06.2023].

¹¹²⁷Ross, a.g.e. (2015), s. 391.

istemiştir. Başkan Kahire konuşmasında ABD-İsrail arasındaki sarsılmaz bağlara vurguyu ihmal etmeden, İsrail hakkında “*Vaat Edilmiş Topraklar*” tezi yerine Holokost anlatısını kullanmıştır. Söyleminin devamında Filistinliler’in acılarına genişçe yer veren Başkan Obama, barış ve iki devletli çözümü önermiştir:

“Amerika’nın İsrail ile olan güçlü bağları iyi bilinmektedir. Bu bağ koparılamaz bir bağdır. Bu bağ kültürel ve tarihi bağlara ve bir Yahudi vatanı arzusunun inkâr edilemeyecek trajik bir tarihe dayandığının kabul edilmesine dayanmaktadır. Dünyanın dört bir yanında Yahudi halkı yüzyıllar boyunca zulüm görmüş ve Avrupa’daki antisemitizm eşi benzeri görülmemiş bir Holokost ile sonuçlanmıştır... Bu gerçeği inkâr etmek temelsiz, cahilce ve nefret uyandırıcıdır. İsrail’i yıkımla tehdit etmek ya da Yahudilerle ilgili aşağılık klişeleri tekrarlamak son derece yanlış ve sadece İsrailliler’in zihninde bu en acı hatıraları canlandırmaya hizmet ederken, bu bölgedeki insanların hak ettiği barışı engeller...”

Öte yandan, Müslüman ve Hristiyan Filistin halkının bir vatan uğruna çektiği acılar da yadsınamaz. 60 yılı aşkın bir süredir yerinden edilmenin acısına katlandılar. Birçoğu Batı Şeria, Gazze ve komşu topraklardaki mülteci kamplarında hiçbir zaman elde edemedikleri huzur ve güven dolu bir yaşam için beklemektedir. İşgalin getirdiği irili ufaklı günlük aşağılamalara katlanıyorlar. Hiç kimsenin şüphesi olmasın ki Filistin halkının içinde bulunduğu durum tahammül edilemezdir ve Amerika Filistinliler’in onur, fırsat ve kendilerine ait bir devlete yönelik meşru isteklerine sırtını dönmeyecektir... Ancak bu çatışmayı sadece bir taraftan ya da diğer taraftan görürsek, o zaman gerçeğe karşı kör oluruz. Tek çözüm, İsrailliler’in ve Filistinliler’in barış ve güvenlik içinde yaşayacağı iki devlet aracılığıyla her iki tarafın da isteklerinin karşılanmasıdır...”¹¹²⁸

Bu söylemlerinden anlaşılacağı üzere Obama, Müslümanlarla arayı düzeltmenin peşindedir. İsrail’in yerleşim yerlerini “*gayrimeşru*” ilan ederek, daha önce kullanılmayan bir retorik seçiminde bulunan Başkan, diğer yandan İsrail’in güvenliğinin de barıştan ve ABD ile İsrail’in görünür -ancak göstermelik- bir mesafe kurmasından geçtiğini söylemektedir. “İsrail halkı, Arap düşmanlığını azaltmayı başarabilirsem bunun sadece bizim için değil İsrail için de iyi olacağını görmüyor mu?”¹¹²⁹ Obama, daha sonra *İsrail’in barış için risk almasının ancak ABD’yi yanında bulmasıyla gerçekleşebileceğini* söyleyen bir Amerikan Yahudisine ise şöyle cevap verecektir: “Geçtiğimiz sekiz yıla bakın. Bu sekiz yıl boyunca İsrail ile aramızda hiç

¹¹²⁸Presidential Speeches, Barack Obama Presidency, June 4, 2009: Address at Cairo University, <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/june-4-2009-address-cairo-university> [Erişim 11.06.2023].

¹¹²⁹Ross, a.g.e. (2015), s. 395.

mesafe yoktu ve bundan ne elde ettik? Aramızdan su sızmadığında İsrail sadece kenarda oturuyor ve bu da Arap devletleri nezdindeki güvenilirliğimizi aşındırıyor.”¹¹³⁰

Dolayısıyla Başkan, terörizm dahil pek çok çatışmada tek çözüm yolunun barış olduğuna inanmakta ve retorikini barış üzerine kurmaktadır: “İsrail'in güvenliğine olan bağlılığımız sarsılmamalı ve barış arayışımızdan da vazgeçmemeliyiz.”¹¹³¹ Ancak barış yolunda atılan adımlar ve sarf edilen gayretler, müzakerelerde tarafları müspet bir neticeye kavuşturmaya yetmemiştir. Zira mülteciler konusunda taviz vermeyen Filistin tarafının karşısında Kudüs'teki yerleşimler hakkında taviz vermeyen İsrail vardır. Başkan Obama da bu süreçte kendi sözleriyle çelişerek, İsrail-yanlısı bir tavır takınmıştır. Zira Filistin tarafının BM Güvenlik Konseyi'ne İsrail'in yerleşim faaliyetlerini kınayan ve yasadışı olarak niteleyen bir karar için başvuruda bulunması üzerine, Başkan Obama bu kararı veto etmiştir.

Bu dönemde İsrail güvenliği için Başkan'ı endişelendiren çatışmalar dışında, İran nükleer programı ve Arap ayaklanmaları gibi başka etkenler de bulunmaktadır. İran konusunda tamamıyla İsrail'in yanında durduğunu dile getiren ABD Başkanı Obama, daha önce Irak ve Suriye'deki nükleer reaktörleri vuran İsrail'in İran'a saldırı yapmasının önüne geçmek istemektedir. Bu nedenle iki ülke arasındaki savunma iş birliği üst düzeye çıkarılarak, güvenlik ortaklığı konusunda daha önce eşi benzeri görülmemiş bir çaba sarf edilmiştir. Bunun yanı sıra İsrail'den ve Armageddon asabiyetinden gelen itirazlara rağmen İran'la bir anlaşma imzalanmıştır. Başkan Obama, Clinton döneminden itibaren engellenemeyen İran nükleer programını “engellemeye kararlı”dır:¹¹³² “...nükleer silaha sahip bir İran'ı önleyecek, Amerika'yı ve İsrail de dahil olmak üzere müttefiklerimizi güvence altına alacak ve yeni bir Orta Doğu çatışmasını önleyecek kapsamlı bir anlaşmayı müzakere etme şansımız var.”¹¹³³

Bunun yanı sıra Başkan Obama'nın Arap ayaklanmaları sırasında, Suriye'nin taşıdığı kimyasal silah kullanma tehlikesini “kırmızı çizgi” ilan etmesinin nedeni de İsrail güvenliğidir. Nitekim Başkan, İsrail'e karşı sertleştirdiği dilini daha sonra yumuşatacak, hatta Yahudilikle olan bağlarına derin vurgular ekleyecektir:

“İsrail'e kutsal bir bayramın arifesinde geldiğimi de biliyorum- Hamursuz Bayramı kutlamaları. Bugün de bu noktadan başlamak istiyorum... Bundan sadece birkaç gün sonra, İsrail'deki ve dünyanın dört bir

¹¹³⁰A.g.e., s. 393.

¹¹³¹Barack Obama Presidency, September 6, 2012, a.g.e. [Erişim 11.06.2023].

¹¹³²Ross, a.g.e. (2015), s. 417.

¹¹³³Presidential Speeches, Barack Obama Presidency, January 20, 2015: 2015 State of the Union Address, <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/january-20-2015-2015-state-union-address> [Erişim 11.06.2023].

yanındaki Yahudiler aileleri ve arkadaşlarıyla birlikte Hamursuz Bayramı yemeği [Seder] masasına oturacak ve şarkılar, şarap ve sembolik yiyeceklerle kutlama yapacaklar. Chicago'da ve seçim kampanyası sırasında ailem ve dostlarımla birlikte Seder'in tadını çıkardıktan sonra, bu geleneği Beyaz Saray'a taşıdığım için gurur duyuyorum... Bunu yaptım çünkü kızlarımın Haggadah'ı ve yılın bu zamanını bu kadar güçlü kılan Hamursuz Bayramı'nın merkezinde yer alan hikâyeyi deneyimlemelerini istedim...”¹¹³⁴

Konuşmasının devamında İsrail'in “*Vaat Edilmiş Topraklar*” anlatısından İsrail'in hikâyesine ve oradan da ABD'nin “siyasi partileri, bireysel liderleri ve salt çıkarları aşan” İsrail ile derin ilişkisine değinen Başkan Obama, “Amerika Birleşik Devletleri var olduğu müddetçe, burada bir hata yapmayalım: Atem lo levad. Yalnız değilsiniz.”¹¹³⁵ sözleriyle hitabını sonlandırmıştır. Dolayısıyla Obama dönemi İsrail politikalarını kendisine ait şu sözlerle özetlemek mümkündür:

“‘Politika konusundaki anlaşmazlıklarımız ne olursa olsun’ güvenlik iş birliğimiz değişmeyecekti çünkü ‘İsrail halkının güvende kalmasına’ yardımcı oluyordu ve bu ‘iş birliği aynı zamanda Amerikan halkının da güvende kalmasına yardımcı oluyordu.’”¹¹³⁶

Özetle Başkan Obama, söylem bazında bir politika değişikliğine gidecek gibi görünmüş olsa da Amerika Birleşik Devletleri'nin kalıcı devlet politikasını devam ettirmiştir. Dolayısıyla ABD ve İsrail'in ortak mirasları dolayısıyla her koşulda İsrail'in yanında durma, İsrail'in güvenliğini garanti altına alma ve bu “*küçük devleti*” güçlendirme politikasında bir sapma görülmemiştir. Sonuç olarak Başkan Harry Truman döneminden, Başkan Barack Obama döneminin sonuna dek incelenen bu bölüm, Başkan Trump dönemi ile devam etmektedir. Tez, Başkan Trump dönemi İsrail dış politikasına özel bir vurgu barındırdığı için, bu zaman dilimi aşağıdaki alt-bölümde analiz edilmektedir.

5.5.2. Trump Dönemi İsrail Odaklı Söylemler ve Yeniden Üretilen Evanjelik Mesihyanik Anlatılar

2015 yılında bir dolar imparatoru ve televizyon yıldızı olan Donald Trump Cumhuriyetçi Parti'den adaylığını açıklamıştır. ABD dış politikasının pek çok geleneğine meydan okuyan

¹¹³⁴Presidential Speeches, Barack Obama Presidency, March 21, 2013: Address to the People of Israel, <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/march-21-2013-address-people-israel> [Erişim 11.06.2023].

¹¹³⁵A.g.e.

¹¹³⁶Ross, a.g.e. (2015), s. 442.

Başkan aday Trump’a göre “felaketler içindeki” ABD’nin “başı ciddi bir belada”dır.¹¹³⁷ Trump kampanyasında, “artık zaferleri olmayan” bu ülkede yaşayanlara “işleri ve parayı” tüm dış-etkenlerden arındırarak “geri getirmeyi” ve “var olabilecek en güçlü orduya sahip olarak,” “Amerika’nın zayıflığından” kimsenin faydalanmaması için bütün gerekenleri yapmayı vaat etmektedir.¹¹³⁸

Âdeta bir simyacı gibi davranacağını vaat eden Trump’a göre, “Amerika’nın dış politikasının tozunu/pasını silkeleyerek...” yeniden “altın çağa” ulaşmanın zamanı gelmiştir.¹¹³⁹ Trump’ın dış politikasının temeli “...her zaman Amerikan halkının çıkarlarını ve Amerikan güvenliğini her şeyin üstünde...” tutmak olmalıdır ve O’nun “alacağı her kararın temeli bu olacaktır.”¹¹⁴⁰ Zira *Amerikan hegemonyası tarihi dünyada unutulmaz onurlu izler bırakmış olsa da* “artık rotadan sapmıştır” ve “kibirle” tepetaklak olmuştur.¹¹⁴¹ Aşırı genişleme, ittifakların sorumluluklarını ABD’ye yüklemesi, ABD’ye karşı sarsılan güven, rakiplerin ülkeyi itibarsızlaştırması gibi pek çok zayıflık/gerileme işareti Trump’ın konuşmalarında öne çıkan konulardır.¹¹⁴² Dolayısıyla Amerika Birleşik Devletleri’nin gerilemesini toplumsal kaygıya hitapla duygusallaştıran Trump mitingleri adeta “Batı’nın yakında yok olacağı uyarısında bulunan kıyamet vaazları” gibidir.¹¹⁴³ O’nun söylemlerle çizdiği tabloda ABD âdeta “*binyılcı felaketler dönemine*” girmiş, “*krizlerle kuşatılmış, çökmekte olan ve kıyameti andıran çorak bir topraktır.*”¹¹⁴⁴

“Şehirlerimizde yoksulluk içinde sıkışıp kalmış anneler ve çocuklar; ülkemizin dört bir yanına mezar taşları gibi serpiştirilmiş paslanmış fabrikalar; paraya boğulmuş ama genç ve güzel öğrencilerimizi bilgidен yoksun bırakan bir eğitim sistemi ve çok fazla hayat çalan ve ülkemizi gerçekleşmemiş çok fazla potansiyelden mahrum bırakan suç, çeteler ve uyuşturucu. Bu Amerikan kıyımı tam burada ve hemen şimdi sona eriyor.”¹¹⁴⁵

¹¹³⁷Akt. Onur Mert Özçelik, “Tanrı ve Mesih Adına Siyaset: Evanjelizm ve Evanjelik Grupların Amerikan Dış Politikasına Etkilerine Dair Carter ve Trump Yönetimleri Arasında Kıyaslamalı bir Analiz” (Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, 2021), s. 117; Paul K. Macdonald, “America First? Explaining Continuity and Change in Trump’s Foreign Policy,” *Political Science Quarterly*, c. 133, S. 3 (2018): 401-434, ss. 401-402.

¹¹³⁸Macdonald, a.g.m. (2018), ss. 401-402.

¹¹³⁹Donald J. Trump, Trump on Foreign Policy, April 27, 2016, a.g.e. [Erişim 16.06.2023]; S. Romi Mukherjee, “Make America Great Again as White Political Theology,” *Revue LISA/LISA e-journal, Littératures, Histoire des Idées, Images, Sociétés du Monde Anglophone–Literature, History of Ideas, Images and Societies of the English-speaking World*, c. 16, S. 2 (2018), s. 6.

¹¹⁴⁰A.g.e.

¹¹⁴¹A.g.e.

¹¹⁴²Michael Clarke&Anthony Ricketts, “Donald Trump and American Foreign Policy: The Return of the Jacksonian Tradition,” *Comparative Strategy*, c. 36, S. 4 (2017): 366-379, s. 372.

¹¹⁴³Mukherjee, a.g.m. (2018), s. 20.

¹¹⁴⁴A.g.m., ss. 3-4.

¹¹⁴⁵A.g.m., 20.

Trump, ABD'nin kendi evinde ve dışarıda yaşadığı türbülanslar konusunda haksız olmasa da tüm bunları dini duyguları körüklemek amacıyla Evanjelik mesihanik bir tonda söylemektedir. Öyle ki O'nun gerileme söylemleri âdeta Armageddon Savaşı'nı anımsatmaktadır:

“Zamanımızın temel sorusu Batı'nın hayatta kalma iradesine sahip olup olmadığıdır. Değerlerimizi ne pahasına olursa olsun savunacak güvene sahip miyiz? [...] Uygarlığımızı yıkmak ve yok etmek isteyenlere karşı onu koruma arzusuna ve cesaretine sahip miyiz? [...] Batı için kendi mücadelemiz savaş alanında başlamaz- zihinlerimizde, iradelerimizde ve ruhlarımızda başlar.”¹¹⁴⁶

Bu sözlerle çöküşe atıf yapan Başkan, diğer yandan Batı'nın kurtarıcısını da işaret etmektedir: “din.” Dolayısıyla beyaz üstünlükçülüğü, komplo teorileri tutkusu, sıkça başvurduğu refah teopolitiği, Müslüman-düşmanlığı ve “*kurtuluş müjdeciliği*” ile Trump, Amerikalı olmanın köklerine “P” baskın, WASP anlatısıyla özel geçişler yapmaktadır.¹¹⁴⁷ Dini vurgu, çökmekte olan Batı'yı bütünüyle kurtarma misyonunda özel olarak görünmektedir. O'na göre din âdeta küresel asabiyetlerle tekrar bir şemsiye altında toplanmanın ve yeniden güçlenmenin yegâne formülüdür: “Bugün burada bu inanılmaz kalabalığın, bu inançlı ulusun önünde dururken, tarih boyunca yankılanan o sesleri hâlâ duyabiliyoruz. Onların mesajı her zaman olduğu gibi bugün de geçerlidir. Polonya halkı, Amerika halkı ve Avrupa halkı hâlâ ‘Tanrı'yı istiyoruz’ diye haykırıyor.”¹¹⁴⁸

Söylemlerinden anlaşıldığı üzere aday olduğu günden itibaren “*gerilemeden kaynaklanan mağduriyet, din ve nostalji*” anlatıları arasında gidip gelen Trump'a göre *küresel güçler aşağılayıcı bir şekilde ABD'ye gülmektedir*: “Ülkemize yönelik muazzam bir saygı eksikliği var. İnsanların bizden korkmasını istemiyorum. Ülkemize saygı duymalarını istiyorum. Şu anda ülkemize saygı duymuyorlar... İnsanlar bana karşı her zaman saygılı olmuştur. Şimdi ise ülkemize saygı duymalarını istiyorum.”¹¹⁴⁹ Dolayısıyla artık *hegemonculuk oynamaya gücü yetmeyen ABD*, “*küçük düşme*,” “*saygısızlık görme*,” hatta belki “*aşağılanma*” duygusu nedeniyle kaybettiği “hegemonik onur ve itibarını”¹¹⁵⁰ yeniden kazanmaya çalışmaktadır: “...eğer bize düzgün bir şekilde özen göstermezlerse, bize yeterince saygı duymazlarsa, o zaman ne olması gerektiğini biliyorsunuz... Çok basit. Kendilerini savunmak zorunda

¹¹⁴⁶A.g.m., 22.

¹¹⁴⁷A.g.m., 15.

¹¹⁴⁸A.g.m., 21.

¹¹⁴⁹Özçelik, a.g.e. (2021) ss. 115-116.

¹¹⁵⁰Steele, a.g.e. (2008).

kalacaklar.”¹¹⁵¹ Bunun çıkış yolu da “kahraman” olan kendisinden geçmektedir: “Amerika'yı geçmişte kendisini büyük yapan değerlere gerçekten geri götürebilecek bir lidere... ihtiyacı...” vardır.¹¹⁵²

Bu lider, gerekli itibarı elde etmek için önce kendi “gerçek halkını” birleştirmelidir. Bunun için ortak “kaygı” duygusu üzerine “öfke” ekmeye ve asabiyeti “din” başlığında birlemeye ihtiyacı vardır. Dolayısıyla liberal akıl ve küreselcilikten, derin devletten, modernizmden ve gerilemeden özgürleşmek isteyen benliğin ifadesi olarak mitinglerinde pek çok duygu geçişini tetikleyen Trump, özel olarak “kaygı kaynaklı öfke” ve Evanjelizm odaklı “dini heyecan” duygularını kullanmaktadır:

“Birçok insan şöyle dedi: Acaba Donald Evanjelikler’i kazanabilecek mi? Ben Evanjelikler’i kazandım. Bunu sizin için de başaracağım, izleyin. Amerika Birleşik Devletleri’nde Hristiyan kardeşlerimizden daha iyi, daha sadık ve daha özverili insanlar yoktur. O yüzden şunu baştan söyleyeyim: Trump yönetiminde Hristiyan mirasımız daha önce hiç görmediğiniz şekilde el üstünde tutulacak, korunacak ve savunulacaktır. İnanın bana. Ben buna inanıyorum. Siz de inanın. Ve bunu biliyorsunuz. Bunu biliyorsunuz.”¹¹⁵³

Kendisini “dini vaiz” rolüne kendini fazla kaptıran Trump’ın kampanya mitingleri bu nedenle âdeta Evanjelik dini uyanış toplantılarına benzemektedir. Zira O, hitap ettiği kitlenin tüm kaygılarına ya da aşağılanma/mağduriyet yaralarına dokunarak, onları “dine dönüşle” birlikte götüreceği “kurtuluş”la müjdelemektedir. Bu teo-politik şovmen, Armageddon asabiyetinin pek de yabancılık çekmediği bir örnektir ve adeta kitlelerin oylarını, paralarını ve bağlılıklarını sundukları sözde “Beyaz Mesih” haline gelmiştir. Krizlerle savaş içinde, artık kaybedecek bir şeyi kalmayan tabanının ise tek duymak istediği şey, realist bir politika aracılığıyla iyileşerek, hegemonik konuma geri dönmektir.¹¹⁵⁴

Nitekim hedefini 12’den vuran Trump, Evanjelizm temelli konuşmalarıyla Evanjelizm asabiyetinden (seçmenlerin yüzde 26’lık kesimi) yüzde 81 oy alırken, Katolikler’in de (seçmenlerin %23’ü) yüzde 60’ını yakalamıştır.¹¹⁵⁵ Bunun yanı sıra Trump popülist retoriğiyle

¹¹⁵¹Clarke&Ricketts, a.g.m. (2017), s. 371.

¹¹⁵²Özçelik, a.g.e. (2021), s. 116.

¹¹⁵³Lee Marsden, “Pushing Back the Obama Legacy: Trump’s First Year and the Alt-Right—Evangelical—Catholic Coalition,” (ed.) Mara Oliya&Mark Shanahan, *The Trump Presidency: From Campaign Trail to World Stage* (Switzerland: Palgrave Macmillan, 2019), s. 98.

¹¹⁵⁴Mukherjee, a.g.m. (2018), ss. 9-11; Alexandra Homolar&Ronny Scholz, “The Power of Trump-speak: Populist Crisis Narratives and Ontological Security,” *Cambridge Review of International Affairs*, c. 32, S. 3 (2019): 344-364.

¹¹⁵⁵Marsden, a.g.e. (2019), s. 87, s. 94.

ırkçılar, göçmen-karşıtları, beyaz üstünlükçüler, nativistler, anti-entelektüeller, gangsterler, kadın düşmanları ve komplocuları da seçmen kitlesine dahil etmiştir.¹¹⁵⁶

Başkan olduktan sonra “*Obama hariç her şey*” düsturuyla yoluna devam eden Trump, siyasette anti-liberal Evanjelik bakış açısını sürdürmüştür. Böylelikle Amerikan sivil dininin neşet ettiği Protestanlık şemsiyesine sığınarak, Evanjelizm kaynaklı dini anlatılarla örülü bir politik döneme geçiş yapılmaktadır. Başkan Trump öncelikle “*Beyaz, Protestan Amerikan halkına*” hitapla milliyetçi ekonomi tandansında ABD’nin bencil, narsistik yaralarına dokunmaktadır. Bu düşünceye göre: “ABD’yi alt eden diğer ülkeler” karşısındaki ülke, *enayi gibi onları korumak için servetini harcamakta ancak kendisi için harcamamaktadır*.¹¹⁵⁷ Trump, sönen Amerikan hegemonyasını devam ettirmeyi istese bile gerçeklerin farkındadır. Obezleşen hegemonun çeşitli hastalıkları onu kendi evine hapsedmiştir ancak sosyal çevresi taleplerine devam etmektedir.¹¹⁵⁸ Bu hasta obezi iyileştirip, ona itibarını iade ederek, geçmişteki parlak günlerine döndürmek isteyen Başkan Trump bu nedenle Amerikan gücünü oldukça önemsemektedir.

Bu bağlamda önce ABD’den beslenen parazitlerden kurtulmak gereklidir. Dolayısıyla Trump ABD’nin sistemik ağlarını kulak ardı ederek ülkenin çıkarlarını öncelemede devleti asabiyet bağlarının ağır yüklerinden arındırmayı planlamaktadır: “Birçok Amerikalı, politikacılarımızın neden kendi sınırlarını savunmaktansa yabancı ülkelerin sınırlarını savunmakla daha fazla ilgilendiklerini merak ediyor olmalı... Artık bu ülkeyi ve halkını küreselciliğin sahte şarkısına teslim etmeyeceğiz.”¹¹⁵⁹ Diğer bir deyişle ABD’nin küresel misyonuna format atan Başkan Trump: “Önce Amerika... yani dünyadaki diğer herkes için endişelenmeden önce bu ülkeyle ilgileneceğiz.” demektedir.¹¹⁶⁰ Tıpkı Nixon’un Vietnam Savaşı sonrası yaşadığı ani düşüş döneminde yaptığı gibi, Irak ve Afganistan sendromlarının altında ezilen Başkan Donald Trump’ın da Amerikan hegemonyasını realist bir dönüşümden geçirmekten başka çaresi yoktur.¹¹⁶¹

Dolayısıyla Başkan, yetersizlikler nedeniyle küresel açık piyasa ekonomisini reddetmiş, çok taraflı ticaret anlaşmalarından, Paris İklim Anlaşması’ndan, İran’la imzalanan nükleer anlaşmadan çekilmiş, NATO, BM gibi uluslararası örgütleri “yük” olarak tanımlayarak, diğer

¹¹⁵⁶Mukherjee, a.g.m. (2018), 11.

¹¹⁵⁷Macdonald, a.g.m. (2018), s. 410.

¹¹⁵⁸ABD’nin obezleşmesi ile kastedilen, devletin kapasite limitlerini aşmasıdır.

¹¹⁵⁹Macdonald, a.g.m. (2018), s. 410.

¹¹⁶⁰A.g.e.

¹¹⁶¹Cha&Seo, a.g.e. (2018), s. 84.

lkelerle asabiyet bağlarını yeniden değerlendirmiş ve bunun gibi Amerikan gelenekleriyle örtüşmeyen pek çok aykırılıklarda bulunmuştur. Örneğin Başkan’a göre “*karmaşık*”¹¹⁶² NATO ittifakı ABD’nin kanını emerek devleti zayıflatanlardandır: “Bu, bizim onları [NATO’yu] koruduğumuz, onlara askeri koruma ve başka şeyler sağladığımız ve onların da ABD’yi kazıkladıkları anlamına geliyor. Ve biz ne yapıyoruz biliyor musunuz? Hiçbir şey. Ya geçmişteki eksikliklerin bedelini ödeyecekler ya da çekip gidecekler.”¹¹⁶³

Diğer yandan dayandığı toplum tabanının ekonomik kaygılarını dahi dini duygularla akort eden Başkan, Protestanlığa sıklıkla başvurmaktadır.¹¹⁶⁴ örneğin *gerçek Amerikan halkı* olarak hitap ettiği WASP topluluklara refah vaad eden Trump, Protestanlığın “*refah teolojisi*” (Prosperity Gospel) aparatını kullanmıştır. Refah teolojisi, Protestanlığın asketizmden koparak, Tanrı için ibadet kabul edilen çalışmanın neticesinde dünyevi yükselmeler ve zenginlikler elde etmeyi temsil etmektedir. Buna göre *Tanrı’nın gözünden düşen günahkâr kötüler* birtakım makam ve dünyevi zenginlikleri elde edemezken, İsa Mesih’in öğretilerini yaşıyanlar hem dünyevi hem de manevi olarak dllendirileceklerdir. Nitekim kapitalizmin ideolojik tamamlayıcısı olan bu ğreti, Başkan Trump’ın hayatıyla da birebir örtüşmektedir. Örneğin Başkan Trump, refah teopolitiğini kendi yemin törenine çağırdığı 6 milyarder papazla sembolize edecektir. Evanjelikler de *Kutsal Kitap’ın “ulu başkanlık görevi” için Tanrı tarafından kutsanan* bu emlak milyarderini işaret ettiğine inanmaktadır. Bu durumda, *gerileme sürecindeki Amerika Birleşik Devletleri -tıpkı günahkâr Trump gibi- dini köklerine geri dönerse tekrar sıçrama - zenginleşme- gösterebilecektir.*¹¹⁶⁵

Dış politika söz konusu olduğunda ise hegemonik zenginliğin reçetesi, izolasyonizmden geçmektedir. Başkan Trump’ın gerileme nedeniyle İsrail haricinde Japonya, Güney Kore ve Suudi Arabistan gibi asabiyet bağlarının yükünü çekmeye niyeti yoktur. Başkan bu ülkelerin “Amerikan güçlerinin dünyanın dört bir yanındaki varlığı için nakit veya askeri sorumluluğu ödemeye istekli olmadıkları takdirde...tek başlarına...” olduklarını kabule “hazır olmaları gerektiğini” söylemektedir.¹¹⁶⁶ Trump’ın bu milliyetçi tavrı, ABD’nin çıkarlarını ilgilendirmediği sürece dünyada gelişen olayları umursamamayı ancak herhangi bir gelişme ülkenin kaderini ilgilendirdiği zaman gerekli fedakarlıkları yapmayı kapsamaktadır.¹¹⁶⁷ “Benim dış politikam her zaman Amerikan halkının çıkarlarını ve Amerikan güvenliğini her şeyin

¹¹⁶²Clarke&Ricketts, a.g.m. (2017), s. 371.

¹¹⁶³A.g.m., s. 371.

¹¹⁶⁴A.g.m., ss. 368-369.

¹¹⁶⁵Mukherjee, a.g.m. (2018), s. 26; zelik, a.g.e. (2021), s. 111.

¹¹⁶⁶Clarke&Ricketts, a.g.m. (2017), s. 371.

¹¹⁶⁷A.g.m., ss. 370-371.

üstünde tutacaktır. Alacağım her kararın temeli bu olacaktır. Önce Amerika benim yönetimimin ana ve öncelikli teması olacaktır.”¹¹⁶⁸

Ayrıca ABD’nin kendi değerlerini dünyaya yaymak gibi bir misyonu olduğuna inanmayan Başkan Trump, demokratik yönetimleri teşvik etme fikrini de reddetmektedir. Bu konuda Irak ve Afganistan müdahalelerindeki başarısızlıkları vurgulayan Başkan’a göre ulus inşası ve rejim değişikliği politikalarında tek elde edilen “ölüm, yıkım ve muazzam mali kayıp”¹¹⁶⁹ olmuştur. Buna rağmen, ABD’nin güçlenmesini önemseyen Trump, devletin askeri gücünün çatışmaları caydırma, önleme ve kaçınma stratejileri için savunma harcamalarını artırmayı teşvik etmiştir.

Yani Başkan Trump’ın “*Amerika’yı Yeniden Harika Yapma*” (MAGA) vaadi genel anlamda ülkenin liberal enternasyonalizmiyle ters düşen, yüksek düzey tek taraflılık içeren bir izolasyonizme işaret etmektedir. Bu duruş, İkinci Dünya Savaşı sonrası kurulan Amerikan hegemonya düzeninin “*Beyaz adama yüklediği ağır yüke isyanı*” anlamını taşımaktadır. Dinle harmanlanan bu izolasyoncu tarz, Kuzey Amerikalı kolonizasyondaki Protestan unsurlardan neşet eden Jacksoncu geleneğin bir uzantısıdır.¹¹⁷⁰ Nitekim Başkan Trump sürekli olarak, Kurucu Babalar’ın yolundan giderek “*Haçlı Seferleri*”ni bırakmayı ve ABD’nin ulusal çıkarlarına dönmeyi vurgulamıştır. Bu yöndeki kararları için politik elitlere dışlayıcı davranarak, gücü Beyaz Saray’da toplayan Donald Trump, hem baskın/otoriter hem de riskli kararlar almaya istekli bir liderdir.¹¹⁷¹

Ancak Jacksoncu gelenekte sarsıcı dış politika hamleleri ve müdahaleler tamamıyla dışlanmaz. Bu bütünüyle ABD’nin “*çıkart tanımı*” ile bağlantılı bir durumdur. Örneğin Jacksoncu geleneğin takipçileri daha önce ABD’nin Bosna müdahalesine karşı gelirken, Saddam Hüseyin’in Kuveyt işgalinde yapılan müdahaleyi gerekli görmüşlerdir. Zira onlara göre Bosna, ABD güvenlik çıkarlarını ilgilendirmezken, Kuveyt petrol kaynakları, çıkarlar dolayısıyla ülkeyi yakından ilgilendirmektedir.¹¹⁷² Dolayısıyla bu politik bakış açısında ülkenin sadece “*doğrudan çıkarları*” önemsenir ve hatta bu çıkarlar için gereken adımlardan asla taviz verilmez. Gri bir alana boşluk bırakmayan bu katı inanç, lideri çoğu zaman otoriter kararlar almaya teşvik etmektedir. Kanlı bir sonuç ihtimali dahi lideri kararından caydırmaz zira “*mutlak*

¹¹⁶⁸A.g.m., s. 372.

¹¹⁶⁹Macdonald, a.g.m. (2018), s. 412.

¹¹⁷⁰Clarke&Ricketts, a.g.m. (2017), s. 4.

¹¹⁷¹Kenny Setya Abidel, “Individual Foreign Policy Analysis of Donald Trump: A Case Study of the US Embassy Relocation to Jerusalem,” *Hubungan Internasional*, c. 9, S. 1 (2020): 15-27.

¹¹⁷²Clarke&Ricketts, a.g.m. (2017), s. 369.

zafer” mecburidir. Bunun için verilen karar dışındaki diğer tüm seçeneklerin, karara dair bürokratik tartışmaların ya da diğer müdahalelerin yolu kapatılır.

Bu geleneğin izlerini Trump döneminde özellikle İsrail politikalarında net bir şekilde görmek mümkündür. Bir zamanların süper gücü Amerika Birleşik Devletleri, sarsılan hegemonyasını ve çizilen imajını toparlamak için İsrail kozunu oynayacaktır. Bu, aynı zamanda gerekli taban desteğiyle birlikte Amerika Birleşik Devletleri benliğinde zaten yerleşik olan bir taşı yeniden, daha sert biçimde oynatmak anlamına gelmektedir. Üst üste yaşanan krizler, kaos ve kaygı, kabaran/artan toplumsal Evanjelik damar, devlet benliğinde-toplumda yerleşik olan İsrail sevgisi ve Orta Doğu’daki uygun konjonktür, hepsi Trump’ın İsrail politikalarını çizmek için âdeta bir araya gelmiştir. Tabloyu bu şekilde okuyan Trump, taşı yerinden sertçe oynatmaya kararlıdır.

Bu anlayışla gerileme nedeniyle izolasyonizme kayan Trump’ın ABD’nin sosyal ilişkilerinde aradığı itibar için yapabileceği tek seçenek kalmıştır: “*kendi evi İsrail üzerinden*” hegemonyasını tekrar canlandırmak ve devletin yara almış narsizmini sararak, hegemonik onurunu geri kazanmak. Nitekim İsrail’le özdeşleşme ve bu devlete derinden bağlılık, ABD benliğinde hep var olmuştur ya da diğer bir deyişle ABD’nin benlik hamuru İsrail’le birlikte yoğrulmuştur. Trump döneminde devam ettirilen de bu mirasın bir çıktısıdır. Dolayısıyla Başkan’ın retoriği, her başkada görüldüğü gibi, sivil din aparatları kullanılarak Yahudiler-Hristiyanlar arasındaki köklü bağlara dair ifadeler barındırırken, diğer yandan ABD’nin İsrail’in her zaman yanında olacağına dair söz verişlerini içermektedir:

“Kudüs kutsal bir şehirdir. Güzelliği, ihtişamı ve mirası dünyadaki başka hiçbir yere benzemez... Ne büyük bir miras... Yahudi halkının bu Kutsal Topraklarla olan bağları kadim ve ebedidir. Bu bağlar, yıldızı İsrail’in beyaz ve mavi bayrağında gururla dalgalanan Kral Davut’un hükümdarlığı da dahil olmak üzere binlerce yıl öncesine dayanıyor... Yahudi halkının başarıları karşısında hayranlık duyuyorum ve size şu sözü veriyorum: Yönetimim her zaman İsrail’in yanında olacaktır.... İki ulus arasındaki bağın halklarımızın kalplerinde, her erkek ve her kadın için özgürlük, umut ve haysiyet sevgisiyle örülü olduğunu asla unutmayalım.”¹¹⁷³

Son cümlesinde yer aldığı gibi Başkan, “onur” vurgusunu ihmal etmemektedir. Trump’ın gerilemeyle bağlantılı kaygıdan, utançtan kaçınma ve hegemonik onuru kurtarma politikası, 69

¹¹⁷³Shirley, a.g.e. (2022), ss. 50-55.

sene boyunca (1948-2017) Amerikan bedeninin (topraklarının) âdeta bir parçası sayılan 51. eyalet İsrail üzerinde dini/ontolojik politikalar vasıtasıyla işletilecektir. Ne de olsa *İsrail'i lanetleyenler lanetlenecek ve yeryüzündeki halkların hepsi İsrail aracılığıyla kutsanacaktır. Amerika Birleşik Devletleri de ancak İsrail'i kurtarmakla eski gücünü kazanabilir*. Bu dini motivasyon kaynağı, Trump'ın kalbini işgal edip etmediğine bakılmaksızın O'nu seçen tabanın ontolojik anlatılarındanır. Dolayısıyla Armageddon asabiyetinin zihninde *kıyamete sürüklenen dünyanın ve dolayısıyla ABD'nin kurtuluşu İsrail'de yatmaktadır*. Henüz bir adayken “Amerikan büyükelçiliğini Yahudi halkının ebedi başkenti Kudüs'e taşıma”¹¹⁷⁴ sözünü veren Trump, bu öğretinin gereğini yerine getirecek ve 6 Aralık 2017'de vaadini gerçekleştirdiğini açıklayacaktır:

“...1995 yılında Kongre, federal hükümeti Amerikan büyükelçiliğini Kudüs'e taşımaya ve bu şehri -çok daha önemlisi- İsrail'in başkenti olarak tanımaya çağıran Kudüs Büyükelçilik Yasası'nı kabul etti. Bu yasa, Kongre'den iki partili ezici bir çoğunlukla geçti ve sadece altı ay önce Senato'da oybirliğiyle yeniden onaylandı. Ancak yirmi yılı aşkın bir süredir, önceki tüm Amerikan başkanları yasadan feragat ederek ABD Büyükelçiliğini Kudüs'e taşımayı ya da Kudüs'ü İsrail'in başkenti olarak tanımayı reddetti. Başkanlar bu feragatnameleri, Kudüs'ün tanınmasını geciktirmenin barış davasını ilerleteceği inancıyla yayınladılar... Yirmi yılı aşkın bir süredir devam eden feragatlerin ardından İsrail ve Filistinliler arasında kalıcı bir barış anlaşmasına yaklaşmış değiliz. Aynı formülün tekrarlanmasının farklı ya da daha iyi bir sonuç vereceğini varsaymak ahmaklık olur. Bu nedenle Kudüs'ü İsrail'in başkenti olarak resmen tanımanın zamanının geldiğine karar verdim.

Daha önceki başkanlar bunu seçim kampanyalarının en önemli vaatlerinden biri haline getirmiş olsalar da bunu yerine getirmekte başarısız oldular. Bugün, ben yerine getiriyorum. Bu adımın Amerika Birleşik Devletleri'nin ve İsrail ile Filistinliler arasında barış arayışının çıkarlarına en uygun adım olduğuna karar verdim. Bu, barış sürecini ilerletmek ve kalıcı bir anlaşma için çalışmak adına gecikmiş bir adımdır. İsrail, diğer tüm egemen uluslar gibi kendi başkentini belirleme hakkına sahip egemen bir ulustur. Bunu bir gerçek olarak kabul etmek, barışa ulaşmak için gerekli bir koşuldur. Amerika Birleşik Devletleri'nin Başkan Truman yönetiminde İsrail Devleti'ni tanınması yetmiş yıl önce gerçekleşmiştir. O zamandan bu yana İsrail, başkentini Yahudi halkının antik çağlarda kurduğu Kudüs şehrine taşımıştır. Bugün Kudüs, modern İsrail hükümetinin merkezidir. İsrail parlamentosu Knesset'in yanı sıra İsrail Yüksek Mahkemesi'ne de ev sahipliği yapmaktadır. Başbakanın ve cumhurbaşkanının resmi konutlarının bulunduğu yerdir. Birçok hükümet bakanlığının genel merkezidir...

Bugün nihayet aşikâr olanı kabul ediyoruz: Kudüs İsrail'in başkentidir. Bu, gerçekliğin tanınmasından başka bir şey değildir. Aynı zamanda yapılması gereken doğru şeydir. Bu yapılması gereken bir şeydir.

¹¹⁷⁴Macdonald, a.g.m. (2018), s. 425.

İşte bu nedenle, Kudüs Büyükelçilik Yasası'na uygun olarak, Dışişleri Bakanlığı'na Amerikan Büyükelçiliği'nin Tel Aviv'den Kudüs'e taşınması için hazırlıklara başlaması talimatını veriyorum.”¹¹⁷⁵

Bu konuşmada görüldüğü üzere Başkan Trump'ın hitabında, geçmişte çıkarılan “Kudüs Temel Yasası”na ve Amerikan başkanlarının İsrail için yoğun çabalarına atıflar bulunmaktadır. Dolayısıyla Başkan, ontik alana dair İsrail politikalarından ve İsrail'e dair tarihi Amerikan politikalarından kopuk olmadığını, tersine bir mirası devam ettirdiğini vurgulamaktadır. Ayrıca 6 Aralık 2017'de yani Balfour Deklarasyonu'nun 100. yılında Kudüs'ü İsrail'in başkenti ilan eden Başkan Trump, İsrail Büyükelçiliği'ni Tel Aviv'den Kudüs'e 14 Mayıs 2018'de yani İsrail'in 70. Bağımsızlık Günü'nde taşıyarak sembolik izler bırakmıştır. Diğer yandan bu sözlerinde bulunan “söz verdim,” “karar verdim,” “teslim ediyorum,” “talimatını verdim” gibi kişisel yargılar içeren söz kalıpları ise, Trump'ın İsrail politikalarındaki “hayati rolü”ne vurgulardır.¹¹⁷⁶ Zira başarı, statü ve itibar düşkünü olan Başkan Trump'ın ülkenin yeniden kazanmasını istediği itibarla da kişisel bir özdeşleşmesi bulunmaktadır. *Trump kazandıysa, ABD de kazanmak zorundadır.* Hitabındaki bu retorik tarzı aynı zamanda O'nun Jacksoncu geleneği takiben “geri döndürülemez karar ilanına” da işaret etmektedir. Dolayısıyla kendi refleksif anlatısına göre bu “sürekli galip” (winner) figürün dış politikada tavizsiz ilerlemesi de anlaşılır olmaktadır:

“Kudüs'ü İsrail'in başkenti olarak resmen tanıdık... Biliyorsunuz, her Başkan kampanyasını ‘Kudüs'ü İsrail'in başkenti olarak tanıyacağız’ üzerine kurdu... Ve sonra bunu asla başaramadılar. Ve şimdi nedenini biliyorum. Çünkü bunu yapabileceğimi söyledim. Değil mi? Kampanyamda bunu yapacağımı söyledim, bu da genellikle... yapacağım anlamına gelir. Daha fazla ülke ve daha fazla baskı ile karşılaştım ve daha fazla insan arayıp bana yalvardı, ‘Yapma. Yapma. Yapma.’ Dedim ki, ‘Bunu yapmak zorundayız. Yapılması gereken doğru şey bu. Yapılması gereken doğru şey bu. Bunu yapmak zorundayız.’... Ve yaptım.”¹¹⁷⁷

Trump'ın kendine has megalomanisi göz ardı edilirse, aslında yasanın çıkarılmasında gerçekten Başkan'ın etkisi bulunmaktadır. Zira onaylama yetkisini elinde bulunduran Başkan Trump'ın, tıpkı selefleri gibi yasayı erteleyerek feragat etme ihtimali de bulunmaktadır.¹¹⁷⁸ Başkan Trump

¹¹⁷⁵Donald J. Trump, “Jerusalem Is Israel's Capital, The White House, Washington, DC, December 6, 2017,” Craig Shirley (ed.), *The Greatest Speeches of Donald J. Trump: 45th President of the United States* (USA: Humanix Books, 2022), 96-99.

¹¹⁷⁶Abidel, a.g.m. (2020), ss. 17-18.

¹¹⁷⁷Donald Trump Presidency, February 23, 2018, a.g.e. [Erişim 19.06.2022].

¹¹⁷⁸Abidel, a.g.m. (2020), s. 18.

yasayı ilan etmeden önce/sonra ortaya çıkan tartışmalar ve Başkan'ı durdurmaya çalışanlara karşı O'nun gösterdiği umursamazlık, kararın ardından alevlenen çatışmalara olan bilinçli körlüğü/sağırlığı ve sonrasında soluksuz attığı Golan Tepeleri'nin ilhakını tanımak, ABD Kudüs Büyükelçiliği'ni törenle açtırmak, Filistinliler'e karşı pek çok kapıyı kapatmak, "Yüzyılın Anlaşması"nı ilan etmek vb. gibi¹¹⁷⁹ İsrail-odaklı diğer adımlar, bu kararın "irrasyonel" olduğu konusunda genel bir konsensüs yaratmıştır. Zira uluslararası hukuku siyasetin emrine veren kararın¹¹⁸⁰ ardından Gazze'de altmış kişinin ölümüne yol açan bir çatışma çıkmış ve ABD Büyükelçiliği Kudüs'e taşınırken İsrail güvenlik güçleri ile Filistinli göstericiler arasında oldukça kanlı bir gün yaşanmıştır. Diğer yandan daha önce belirtildiği gibi ABD'nin küresel asabiyetleri dahil 128 ülke bu kararın karşısında durmuş ve yasayı "gayrimeşru" ilan etmişlerdir. Ancak hem bölgede gittikçe kötüleşen duruma hem de küresel tepkilere kayıtsız kalarak, ardı ardına İsrail-odaklı kararlarını devam ettiren Başkan Trump'ın bu tavrı diğer devletleri tehdit etmeye varacak kadar sertleşmiştir:

"Geçtiğimiz ay, aylar önce ABD Senatosu tarafından oybirliğiyle onaylanan bir adımı da attım: Kudüs'ü İsrail'in başkenti olarak tanıdım. Kısa bir süre sonra onlarca ülke Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda Amerika'nın bu kararı alma hakkına karşı oy kullandı. Amerikalı vergi mükellefleri 2016 yılında aynı ülkelere cömertçe yirmi milyar dolardan fazla yardım gönderdi. İşte bu nedenle bu akşam Kongre'den, Amerikan dış yardım dolarlarının her zaman Amerikan çıkarlarına hizmet etmesini ve Amerika'nın düşmanlarına değil sadece dostlarına gitmesini sağlamaya yardımcı olacak bir yasa çıkarmasını istiyorum. Dünyanın dört bir yanındaki dostlukları güçlendirirken, düşmanlarımız konusunda da netliğimizi yeniden tesis ediyoruz."¹¹⁸¹

Bush'un "ya bizimlesiniz ya teröristlerle" sözlerine benzeyen bu cümlelerden anlaşılacağı üzere kanlı sonuçlar Trump'ın umurunda değildir. İsrail'in dostu olan, ABD'nin dostudur ve tabii bunun tersi de geçerlidir. Dolayısıyla Başkan'ın umurunda olan her ne pahasına olursa olsun tabanının inancıyla özdeşleşerek, İsrail için gereken her şeyi yaparak, ontik alan üzerinden Amerikan hegemonyasını kurtarmaktır. Zaten politikalarında Evanjelizm'in Müslüman-düşmanlığı aparatını sıkça kullanan bir lider olarak Trump, Filistinliler'i de

¹¹⁷⁹Çalışmanın beşinci bölümünde yer alan "ABD'nin İsrail'e Yönelik Dış Politikasında Fiziksel ve Ontolojik Güvenlik Odaklı Politikalar: Retrospektif Bir Analiz" alt-bölümünde, Trump'ın İsrail için gerçekleştirdiği tüm fiziksel ve ontolojik politika adımlarına yer verilmiştir. Başkan'ın söylemlerine ayrılan bu bölümde tekrara düşmemek adına birtakım ayrıntılar bulunmamaktadır.

¹¹⁸⁰Berdal Aral, *Bitmeyen İhanet: Emperyalizmin Gölgesinde Filistin Sorunu ve Uluslararası Hukuk* (İstanbul: Çıra Yay., 2019), s. 189.

¹¹⁸¹Donald Trump Presidency, January 30, 2018, a.g.e. [Erişim 19.06.2022]; Shirley, a.g.e. (2022), s. 130.

umursamamaktadır.¹¹⁸² Ancak O'nun bu Evanjelik mesihanik politik duruşu ve adımları, ABD'nin Orta Doğu'daki arabuluculuk rolünde iyileşmez yaralar açmıştır. “Güvenilmez” ilan edilerek yumuşak gücü iyice zayıflayan Amerika Birleşik Devletleri, İsrail-Filistin çatışmasındaki açmazları tırmandırarak barış sürecini ayaklar altına almıştır.

Bu bağlamda anlaşıldığı üzere, ABD'nin İsrail politikasındaki bu karar ve devam eden politik adımlar, doğrudan ontolojik güvenliği ilgilendirmektedir. Zira daha önceki başkanların tamamı kişisel anlamda Siyonist ya da İsrail yanlısı olsalar da/olmasalar da İsrail politikalarında ABD'nin bölgedeki stratejik hedeflerini kapsayan çıkarlara odaklanmışlardır. Ancak Başkan Trump, kendi içsel yolculuğunu kapsıyor olsun ya da olmasın, İsrail politikalarında küresel anlamda pek çok riski satın alarak ontolojik hedeflere yönelmiştir ve bu hedeflerin kaynağı Evanjelizm'in mesihanik anlatılarıdır.

Bu anlatılar daha önce söz edildiği gibi Kudüs Büyükelçiliği kararının uygulanması için türlü çabalar içinde olan, toplumdaki-Kongre'deki Armageddon asabiyetinin, gerçeğe dönüşmesini dört gözle bekledikleri inançlarıdır. Nitekim çoğu Evanjelik asabiyetlerden oluşan Cumhuriyetçiler'in yüzde 66'sı Kudüs Büyükelçilik Kararı'nı onaylamıştır. Pew Research Center tarafından yapılan bir araştırmaya göre yasa, Amerikalı Evanjelik Protestanlar'ın yüzde 72'si tarafından kabul görmüştür.¹¹⁸³ Hatta kabul görmenin ötesinde Evanjelik asabiyet, karar karşısında “kendinden geçmiş” ve bu kararın “dünyayı Armageddon'a yaklaştırdığı” inancına daha sıkı yapışmıştır.¹¹⁸⁴ Diğer yandan Trump'ın kampanyasına 20 milyon doları aşan maddi destekte bulunan Sheldon Adelson gibi büyük bağışçılar da ontik alana dair karardan oldukça memnundur.¹¹⁸⁵

Tüm bu gelişmelerin dışında ABD'nin ontolojik hedefleri İran'ı da kapsamaktadır. Zira ABD'nin İran'ın nükleer gelişimini durdurma arzusu başından beri İsrail güvenliğini ilgilendiren bir konudur. Başkan Trump, Obama'nın yaptığı anlaşmayı yerden yere vurarak 8 Mayıs 2018'de İran Nükleer Anlaşması'ndan (JCPOA) çekilmiş, 5 Kasım 2018'de İran yaptırımlarını yeniden yürürlüğe koymuş, 1 Şubat 2019'da Rusya, Çin ve İran'la Orta Menzilli

¹¹⁸²Not: Kıyamet Beklentisi anlatısına ait Müslüman-düşmanlığı ibareleri Başkan Trump döneminde belirgin şekilde ortaya çıkmıştır. Lüteryan inançtan neşet ederek Katolikler ve Türklerle başlayan bu düşmanlık, ABD'de dönüşüm geçirerek uzunca bir süre SSCB'ye ve komünistlere yönelmiştir. Daha sonra Başkan George W. Bush döneminde “terörizm” başlığı altında tekrar hortlayan Müslüman-düşmanlığı, Trump dönemine gelindiğinde politik ayrımcılıklarla tekrar tekrar gündeme gelerek, derinleşmiştir. Paragrafta bulunan alıntılar için lütfen bkz. Abidel, a.g.m. (2020), ss. 20-22.

¹¹⁸³Pew Research Center, Gregory A. Smith, “U.S. Jews are more likely than Christians to say Trump favors the Israelis too much,” <https://www.pewresearch.org/short-reads/2019/05/06/u-s-jews-are-more-likely-than-christians-to-say-trump-favors-the-israelis-too-much/> [Erişim 17.06.2023].

¹¹⁸⁴Mukherjee, a.g.m. (2018), s. 48.

¹¹⁸⁵Macdonald, a.g.m. (2018), ss. 425-426.

Nükleer Kuvvetler (INF) Anlaşması'nı iptal etmiş ve 8 Mayıs 2019'da İran yaptırımlarını başlatmıştır.¹¹⁸⁶ “İran anlaşması ABD'nin bugüne kadar girdiği en kötü ve en tek taraflı anlaşmalardan biriydi. Açıkçası, bu anlaşma Amerika Birleşik Devletleri için bir utanç kaynağıdır.”¹¹⁸⁷ diyen Başkan'a göre İran anlaşması “tam bir felaket”tir ve “iptal edilmezse İsrail'in varlığı çok uzun sürmeyecektir.”¹¹⁸⁸

“Dünya 40 yıldır İran'ın yöneticilerini dinliyor, onlar da kendi yarattıkları sorunlar için herkesi suçluyor. ‘Amerika'ya ölüm’ sloganlarıyla ayinler düzenlemekte ve korkunç bir Yahudi düşmanlığı yapmaktadırlar. Geçen yıl ülkenin Dini Lideri ‘İsrail kötü huylu kanserli bir tümördür... ortadan kaldırılması ve yok edilmesi gerekir: bu mümkündür ve gerçekleşecektir’ dedi. Amerika böylesi bir antisemit nefrete asla müsamaha göstermeyecektir.”¹¹⁸⁹

Başkan bu konuda tıpkı daha önce tüm başkanların yaptığı gibi, Netanyahu'ya ne istediklerini sormuş ve ABD'nin İran politikasını, İsrail sağıının arzularına göre dizayn etmiştir. Dolayısıyla ABD ve İsrail'in Orta Doğu'da âdeta “*kadro lu düşmanı*” haline gelen İran, İsrail'i tehdit edemeyecek bir kapasiteye indirgenmek istenmektedir.¹¹⁹⁰ Zira Kıyamet Beklentisi anlatısının güncel yorumlarına göre, İsrail'e saldırarak Armageddon'u başlatacak ülkelerden biri İran'dır. ABD ise buna asla izin vermeyecektir:

“Dünyanın önde gelen terör destekçisinin gezegenin en tehlikeli silahlarına sahip olmasına izin veremeyiz. ‘Amerika'ya ölüm’ sloganları atan ve İsrail'i yok etmekle tehdit eden bir rejimin, dünya üzerindeki herhangi bir şehre nükleer başlık gönderecek araçlara sahip olmasına izin veremeyiz. Bunu yapamayız. Tüm uluslardan, saldırganlığı devam ettiği sürece İran rejimini izole etmelerini istiyoruz. Ve tüm uluslardan, dini ve doğru kaderlerini geri almak için mücadele eden İran halkını desteklemelerini istiyoruz.”¹¹⁹¹

Bu sözlerinden anlaşılacağı üzere, İran tehlikesi nedeniyle Körfez ülkeleriyle uzlaşma yoluna giden Trump, Birleşik Arap Emirlikleri, Bahreyn, Sudan ve Fas ile İbrahim Anlaşmaları'nı imzalamıştır:

¹¹⁸⁶Abidel, a.g.m. (2020), s. 21.

¹¹⁸⁷Shirley, a.g.e. (2022), ss. 82-94.

¹¹⁸⁸Özçelik, a.g.e. (2021) s. 145.

¹¹⁸⁹Presidential Speeches, Donald Trump Presidency, September 24, 2019: Remarks at the United Nations General Assembly, <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/september-24-2019-remarks-united-nations-general-assembly> [Erişim 19.06.2022].

¹¹⁹⁰Abidel, a.g.m. (2020), s. 22.

¹¹⁹¹Donald Trump Presidency, September 25, 2018: a.g.e. [Erişim 19.06.2022].

“Kudüs’ü İsrail’in başkenti olarak tanıdık ve İsrail’in Golan Tepeleri üzerindeki egemenliğini kabul ettik. Cesur diplomasimiz ve ilkeli gerçekçiliğimiz sayesinde Orta Doğu’da bir dizi tarihi barış anlaşmasına imza attık. Kimse bunun gerçekleşebileceğine inanmıyordu. İbrahim Anlaşmaları şiddet ve kan dökmenin değil, barış ve uyumun hâkim olduğu bir geleceğin kapılarını açtı. Bu yeni bir Ortadoğu’nun şafağıdır...”¹¹⁹²

Diğer yandan Suudi Arabistan’la “*ortak düşman İran, Hamas, Müslüman Kardeşler*” ve dinler arası diyalog üzerinden yürütülen politikalar, bu devletin ABD algısındaki Roosevelt etkisini de tersine döndürmüştür. Trump, Filistinliler’e “ya Trump’ın önerilerini kabul edin veya susup şikâyet etmeyi bırakın” diyen ve Başkan’ın tanımıyla “cesur yeni reformlar peşinde koşan”¹¹⁹³ Muhammed bin Selman’la anlaşması zor olmamıştır.¹¹⁹⁴ Bölgede bir zamanlar İsrail’in güvenliğini tehdit eden Mısır, Suriye, Irak gibi Arap devletlerinin ekarte edilmesi ve Arap Ayaklanmaları nedeniyle fiziksel güvenlik açısından rahatlayan İsrail, ABD hamiliğinde Orta Doğu’da “*Masada Tepesi*”ne¹¹⁹⁵ çekilmekten kurtulmuştur.¹¹⁹⁶

Özetle, İsrail’e dair Evanjelik mesiyani anlatıların birebir politik adımlara dönüştürülmesinden ibaret olan tüm bu adımlar, Amerikan benliğinde âdeta ulusal birer mit haline gelmiş Evanjelik ahir zaman eskatolojisi anlatılarının politik sahada yeniden üretilmesini sağlamıştır. Bu mitler, Amerikan biyografik anlatısında bulunan köklü Protestan-Lüteryan geleneğin yeniden canlandırılmasıyla açığa çıkmıştır. Harry Truman’dan Donald Trump’a dek incelenen başkanları yönlendiren sivil din rotası ve dini kökler nedeniyle bir devlet politikası haline gelen İsrail-taraftarlığı ya da İbrani-Hristiyanlık tandansı, Trump için gerekli zemini sağlamıştır. Dolayısıyla benlikte zaten var olan bu tür anlatıların yüzeye vurmuş olması çok da şaşırtıcı değildir. Belki tek fark patlamaya hazır birikmiş bir miras, döneme dair özel bölgesel konjonktürle birleşen Amerikan gerilemesi ve Trump’ın bu kararları uygulama konusundaki kararlı/baskın tavrıdır.

¹¹⁹²Presidential Speeches, Donald Trump Presidency, January 19, 2021: Farewell Address, <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/january-19-2021-farewell-address> [Erişim 19.06.2022].

¹¹⁹³A.g.e.

¹¹⁹⁴Macdonald, a.g.m. (2018), s. 430; Özçelik, a.g.e. (2021) s. 153, s. 158.

¹¹⁹⁵“Masada miti” İsrail devletinin benliğinin kurucu mitlerindendir. Anlatıya göre İsrail toprakları, Yahudiler’in kendilerini yok etmek isteyen zalimlerden kaçıp sığındığı “Masada Tepesi”dir. Masada Tepesi’nin etrafı, tıpkı tarihte Romalılar’ın Yahudiler’i yok etmek için kuşattığı gibi, bugün Filistinli Araplar ve Arap ülkeleriyle (düşmanlarıyla) çevrilidir.

¹¹⁹⁶Veysel Kurt, “Ortadoğu’da Güvenliğin Dönüşümü,” (ed.) Veysel Kurt, *Ortadoğu’da Ulusal Güvenlik Stratejileri* (İstanbul: Seta Yayınları, 2018), s. 26.

Zira İsrail dış politikasını ilgilendiren tüm adımlarında oldukça agresif, sert ve tek-tarafli olan Başkan Trump, hırslı bir şekilde tüm yetkiyi tekelinde toplamış, ekibini Evanjelistler'den oluşturmuş ve kararları söz konusu olduğunda tüm bürokratik engelleri aşmıştır.¹¹⁹⁷ Yönetim üyelerini sürekli olarak “*derin devlet*” olmakla suçlayan Başkan, ulusal güvenlik bürokrasisiyle de bu nedenle sıkça anlaşmazlığa düşmüştür. Karar alma süreci prosedürlerine uymayan Başkan Trump, Rex Tillerson gibi kuralcı bürokratlardan kurtulmuştur ya da diğer bazıları istifa etmiştir.¹¹⁹⁸ Diğer yandan, Trump döneminde Başkan Yardımcısı Mike Pence ve Dışişleri Bakanı Dışişleri Bakanı Mike Pompeo gibi Evanjelistler öne çıkarken, ayrıca Steve Bannon (Ulusal Güvenlik Konseyi Baş Stratejist ve Kıdemli Danışmanı), Michael Flynn (Ulusal Güvenlik Danışmanı), Betsy DeVos (Eğitim Bakanı), Rick Perry (Enerji Bakanı), Tom Price (Sağlık ve Sosyal Hizmetler Bakanı), Scott Pruitt (Çevre Koruma Teşkilatı Yöneticisi), Jeff Sessions (Başsavcı), Reince Priebus (Genelkurmay Başkanı), David Friedman (ABD'nin İsrail Büyükelçisi), Jared Kushner (Beyaz Saray Kıdemli Danışmanı), John Bolton (Ulusal Güvenlik Danışmanı) ve Nikki Haley (BM Büyükelçisi) gibi isimlerden oluşan Evanjelist ekip göze çarpmaktadır.¹¹⁹⁹

Trump ayrıca, bürokrasiyi kendi iş ortakları ve kızı Ivanka, damadı Jared Kushner gibi aile üleriyle doldurmuştur. Yüksek Mahkeme'ye Evanjelist değerleri taşıyacak muhafazakâr yargıçlar atamış, dini asabiyetlerin kamuya açık bir şekilde politikaları desteklemelerini sağlayan bir kararnameye imza atmıştır.¹²⁰⁰ Bu konuda “Benim Hristiyanlığa- ve diğer dinlere- en büyük katkı, dini özgürlükten bahsettiğinizde, gidip açıkça konuşmanıza izin vermektir ve eğer birini seviyorsanız ya da birinin sizi temsil etmesini istiyorsanız, bunu yapma hakkına sahip olmalısınız.”¹²⁰¹ yorumunda bulunan Trump'ın elinde “dini özgürlük” teması Protestan kimlikle ayrımcılık yapma özgürlüğüne dönüştürülmüştür. Nitekim Başkan, kararnamenin ilanından sonra, Michele Bachmann, James Dobson, Jerry Falwell Jr., Richard Land, Ralph Reed, Johnnie Moore, Sarah Palin, Franklin Graham, Joyce Meyer, Pat Robertson, Tim Keller ve Pastör Paula White gibi 22 Evanjelist isimden oluşan Evanjelist Danışma Kurulu'nu oluşturmuştur. Bunun yanı sıra 34 üyeli bir Katolik Danışma Kurulu da kuran Başkan, muhafazakârlarla sürekli yakın mesafede bulunmuştur.¹²⁰²

¹¹⁹⁷Clarke&Ricketts, a.g.m. (2017), s. 372.

¹¹⁹⁸Macdonald, a.g.m. (2018), s. 413; Abidel, a.g.m. (2020), ss. 18-19.

¹¹⁹⁹Marsden, a.g.e. (2019), s. 100.

¹²⁰⁰Mukherjee, a.g.m. (2018), ss. 16-18.

¹²⁰¹A.g.m., s. 18.

¹²⁰²Marsden, a.g.e. (2019), ss. 97-98; Özcan Hıdır, “Trump'ın Kudüs kararında Evanjelistlerin rolü,” <https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/trump-in-kudus-kararinda-evanjelistlerin-rolu/1003679>[Erişim 18.06.2023].

Evanjelik asabiyetler ise bu aykırı Hristiyanı, Tanrı'nın ilahi planının bir parçası olarak kabul etmişlerdir.¹²⁰³ Zira onlara göre Trump'ın başkanlığı “*Kıyamet Beklentisi*” anlatısıyla birebir örtüşmektedir. Evanjelizmle örtüşmeyen hayatıyla “*pek çok günahı gözler önüne serilmiş*” bu “*deli adam*”¹²⁰⁴ ilginç bir biçimde onların “*rüyalarındaki başkan*”dır.¹²⁰⁵ Protestanlığın dini değerlerini tehdit eden liberal, modernlere karşı savaş açan ve İsrail'e her şeyi veren bu figürün kusurları görmezden gelinebilir cinstendir çünkü Evanjelik pragmatizmde amaçlar, araçları temize çıkarmaktadır.¹²⁰⁶ Bu anlamda Trump'ın meşruiyetini kanıtlayabilmek için Kitab-ı Mukaddes'ten pek çok alıntı yapan Evanjelikler, Donald Trump'ı İsrail için savaşan sembolik figürlere/kahramanlara benzetmişlerdir. Örneğin, Trump'ın ruhani danışmanı Pentakostal vaiz Paula White bir televizyon şovunda Kutsal Kitap'tan alıntı yaparak, Trump'ın Tanrı tarafından meshedilerek bu makama oturduğunu söylemiştir. Franklin Graham, Jerry Falwell Junior ve Robert Jeffress gibi diğer ünlü dini rehberler de Trump'ın Tanrı tarafından *ABD'nin dine geri dönmesi* için gönderildiğine inandıklarını belirtmişlerdir.¹²⁰⁷ Başkan Trump, Yahudiler'i Babil sürgününden Kudüs'e geri döndüren Kral Cyrus'la ve Yahudiler'i Pers Kralı'nın katliamından kurtaran Kraliçe Esther'le özdeşleştirilmiştir.¹²⁰⁸

St. Johns Kilisesi önünde elinde İncil ile sembolikleşen Donald Trump ise kendisini refleksif olarak dindar bir Hristiyan olarak tanımlamaktadır: “Bence insanlar benim bir Hristiyan olduğumu, dindar bir insan olduğumu öğrendiklerinde şok oluyorlar. Beni tüm zenginliğimle gördükleri için bazen bunu dindar olmakla ilişkilendirmiyorlar. Bu doğru değil. Kiliseye gidiyorum. Tanrı'yı seviyorum ve O'nunla ilişki kurmayı seviyorum.”¹²⁰⁹ Nitekim Lutherci geleneği anne ve babasından alan Donald Trump, bir Presbiteryen Evanjelik olarak büyümüştür. Yahudiler'e büyük bağışlar yapan bir müteahhit olan babasından Protestan iş ahlakını ve Yahudiler'e destek vermeyi öğrenen Trump, daha sonra dini düşüncelerini Protestan Papazı Norman Vincent Peale'in vaazlarıyla şekillendirmiştir. Trump'ın dini danışmanlarından biri olan Evanjelik Pastör Paula White ise Başkan'ı “*yeniden-doğmuş*” olarak tanımlamaktadır.¹²¹⁰

¹²⁰³Özçelik, a.g.e. (2021), s. 120.

¹²⁰⁴“*Deli adam teorisi*” Trump hakkında tartışılmaktadır. Bu tartışma, “Trump stratejik zekaya sahip bir oyuncu mudur yoksa gerçekten deli bir adam mıdır?” sorusu etrafında dönmektedir. Teori, “*öngörülemezliğin stratejik faydasına*” odaklanmaktadır. Alıntı için lütfen bkz. Cha&Seo, a.g.e. (2018), s. 90.

¹²⁰⁵Özçelik, a.g.e. (2021), s. 119.

¹²⁰⁶Oliva&Shanahan, a.g.e. (2019), s. 99.

¹²⁰⁷Mukherjee, a.g.m. (2018), s. 12.

¹²⁰⁸Özçelik, a.g.e. (2021) s. 121, s. 158.

¹²⁰⁹Marsden, a.g.e. (2019), s. 95.

¹²¹⁰Özçelik, a.g.e. (2021), ss. 110-112.

Özetle, Amerika Birleşik Devletleri'nin 45. Başkanı Donald Trump Amerika Birleşik Devletleri toplumunda ve meclisinde aldığı destekle, ABD'nin İsrail politikalarını ontolojik güvenlik çıkarlarına doğru kaydırması bir liderdir. Genel kanıyla kişisel olarak inancının politikalarına etki ettiği düşünülmemeyen ve adımlarında riskli, küresel reaksiyonlar toplayan bu otoriter karakter, kuruluşundan bugüne İsrail'le dolu bir benliğe sahip olan ABD'nin biyografik anlatısını âdeta cisimlendirmiş, açığa çıkarmıştır. Nitekim daha önce bu tür ontolojik politikaların yürütülmesinde geri adım atan başkanlar dahi bu politikaları kampanyalarında seçim vaadi olarak sunmuşlardır. Ayrıca Demokrat ya da Cumhuriyetçi taraf farketmeksizin başkanların tamamı ABD'nin İsrail desteğini sürdürmüşlerdir. Donald Trump'tan sonra seçilen Demokratik Başkan Biden da ABD'nin biyografik anlatısını takip ederek selefi olan Demokrat liderler gibi davranarak İsrail desteğini devam ettirmiştir. Biden'ın bu tavrı, *“Eğer bir İsrail olmasaydı bir tane (İsrail) icat etmek zorunda kalabilirdik”* sözlerinde görünür olmuştur. Dolayısıyla Obama'nın deyişiyle, ABD'nin İsrail tutkusu, *“başkandan başkana değişmeyen,”* sabit bir devlet politikasıdır. Amerikan başkanları arasında Filistin-İsrail sorunu çözümü yönünde en çok umut vaad eden başkan olan Obama döneminde dahi bu düstur hiç değişmeden kalmıştır. Netice olarak, Harry Truman'dan Donald Trump döneminin sonuna dek İsrail-odaklı Evanjelik başkan anlatılarının incelendiği bu bölümden sonra çalışmanın tamamına dair bir analizi içeren sonuç bölümü yer almaktadır.

6. Sonuç: ABD'nin İsrail Politikasında Mesihanik Amaçlar ve Bu Amaçların Amerikan Gerilemesiyle İlişkisi

Amerika Birleşik Devletleri'nin 45. Başkanı Donald Trump, ABD'nin İsrail politika rotasını fiziksel güvenlikten, ontolojik güvenliğe doğru çevirmiştir. ABD'de var olan dini bir altyapının üzerinde yükselen bu politikalar, araştırmacıların zihninde pek çok soru uyandırmıştır. Bu politikaların temelinde yatan sebepler hakkında ABD'deki Yahudi lobileri, Evanjelikler, istisnacılık ve sivil din gibi unsurlar birbirleriyle rekabet halinde iddialar olarak sunulmuştur. Ancak bu tez, tüm iddiaların ABD'nin İsrail politikalarındaki ontolojik eğilimde etkili olduğunu ve birbirlerinden farklılaşmak yerine hepsinin âdeta bir yapbozun parçaları olduklarını öne sürmektedir. Dolayısıyla temelde Protestanlık köküne bağlı bu parçaların oluşturduğu tabloyu görebilmek amacıyla çalışmada Amerikan benliğini oluşturan kurucu dini mitler, İbrani-Hristiyanlık mirası, Amerikan sivil dini, politik alana nüfuz eden Evanjelikler, Kıyamet Beklentisi anlatısı, Amerikan toplumu ve politik sahasındaki yaygın İsrail sempatisi araştırılmıştır. Çalışmada tüm bu unsurların üzerine İsrail politikalarını inşa eden Başkan Trump'ın ontolojik adımlarında ABD'nin gerileme kaygılarının etkisi analiz edilmiştir. Dolayısıyla çalışmada dini temel ihmal edilmeden, Amerikan benlik anlatısıyla birebir ilişkili ancak aynı zamanda dışsal sosyal ilişkileri ilgilendiren Amerikan gerilemesinin yarattığı kaygılara bakılmıştır.

Nitekim çalışmanın tamamı incelendiğinde, ayrı gibi görünen tüm etkenlerin aslında birbirleriyle iç içe oldukları tespit edilecektir. Zira iki ülke arasındaki ortak miras, ortak kader, ortak gelecek vizyonları, ortak düşmanlar dolayısıyla oluşmuş köklü “*derin*” asabiyet bağının kaynağı dine dayanmaktadır. ABD'nin Yahudi mirasla bütünleşen Protestanlığı dolayısıyla devlet henüz kuruluş aşamasındayken İsrailoğulları'nın hikâyesinin (Amerikan) benlik harcına katılmasına sebep olmuştur. Amerikan benliği “*göç (Exodus)*,” “*Hacılar ve Püritenler*,” “*Vaat Edilmiş Topraklar*,” “*Yeni Kudüs*,” “*Yeniden Doğuş*” ve “*Kıyamet Beklentisi*” gibi dini anlatılarla örülmüştür. Örneğin tıpkı İsrailoğulları'nın Mısır'da Firavun'un zulmünden Tanrı'nın vaadiyle “*Kutsal Topraklar*”a göç ettiği gibi, ABD'nin ataları olan Hacılar ve Püritenler de İngiltere'den dini baskı sebebiyle Amerikan topraklarına göç etmişlerdir. Daha sonra İsrailoğulları'nın Kenanlılar'dan kurtulmasına benzer şekilde, onlara vaat edilen topraklarda Kızıldeliler'den kurtulacak olan Amerikalı göçmenler, devletlerini “*dini özgürlük*” hedefiyle kurmuşlardır.

ABD'nin İsrail'le bu tarz özdeşleşme anlatılarının yanı sıra, Avrupalı göçmenlerin Püriten “*Kıyamet Beklentisi*” anlatısı, İsrail'i ABD'nin ezeli-ebedi dostu konumuna oturtmuştur. Lüteryan öğretilerden türeyen geleneğe göre Amerika Birleşik Devletleri'nin İsrailoğulları'na dair özel bir misyonu bulunmaktadır. Kitab-ı Mukaddes'e dayandırılan bu misyon, Amerikalılar'ın Yahudiler'e Tanrı tarafından vaat edilen topraklara geri dönmelerini sağlama görevidir. Buna göre İsrailoğulları'nı Kutsal Topraklar'a tekrar yerleştirmek ABD'nin kutsanmasına yol açacak bir adım iken, bunun tersi ABD'nin lanetlenmesi anlamına gelmektedir. Bu detaylar, Amerikan gerilemesinin derinleştiği Başkan Trump dönemi İsrail politikalarının dini altyapısına işaret etmektedir. Dolayısıyla çalışmada Başkan Trump yönetiminde atılan siyasi adımlarla Evanjelik mesihanik anlatılar ve bu anlatıların takipçileri arasındaki bağlantıları tespit edebilmek önemlidir.

Bu amaçla Evanjelizm inancının ve Evanjelik asabiyetlerin politik sahaya etkisi detaylandırılmakta ve ABD'nin kurucu biyografik anlatısında yerleşik İsrail-merkezli mesihanik anlatıların köklerine inilmektedir. Avrupa'dan gelen göçmenlerle Amerika Kıtası'na taşınan Lüteryan gelenek, Kabalistik etkilerle karışarak Amerikan toplum ve kültüründe, dolayısıyla devlet benliğinde kök salmıştır. *Düşman* anlatısı (Türkler, Katolikler) karşısına yerleştirilen *dost* İsrailoğulları, Protestan kıyamet inancının önemli bir parçasıdır. Kıyamet alametlerinin güncel tarih üzerinden sürekli yenilenen yorumlarını içeren bu kültür İngiltere'de John Bale, Joseph Mede, Menasseh Ben-İsrail vb. isimler tarafından seküler tarihin teopolitik yorumlarına karıştıktan sonra Amerika Kıtası'nda William Blackstone, Increase Mather, Cotton Mather, Judah Monis, Ezra Stiles gibi ünlü ilahiyatçılarla birlikte yeni kıtada yaygınlaşmıştır. Böylelikle nesiller arası aktarım yoluyla Amerikan toplumunda İsrail'in özel konumuna dair kolektif hafızada derin izler bırakan anlatı, İbrani-Hristiyan teopolitiğinin temelini oluşturmuştur.

Nitekim öğretilere Kurucu Babalar Thomas Jefferson ve John Adams'la başlayan Amerikan başkanları ilgisi günümüze dek devam edecektir. İstisnacı seçilmişlik inancıyla birlikte Amerikan benliğine kazınan mesihanik anlatılar, tarih boyunca Hristiyan Siyonizminin birleştirici harcı olmuştur. Özellikle Nazi soykırımı sonrasında ABD'de Yahudiler'e karşı artan ilgi, İsrail'e karşı toplumsal sempatiyi oldukça artırmış ve Hristiyan mezheplerinde anti-semitizmin “*günah*” kategorisine alınmasıyla birlikte Yahudiler'e karşı misyon kabulünü genişletmiştir.

Ahir zaman eskatolojisi, 1948 İsrail'in kuruluşu, 1967 Savaşı, 1973 Savaşı, 11 Eylül saldırısı gibi önemli dönüm noktalarında Armageddon asabiyeti tarafından daha çok parlatılmıştır. Zira bu önemli anlar, Evanjelikler'in ve diğer Hristiyan Siyonistlerin Tanrı'nın planının işlediğine

olan inançlarını artırmıştır. Deccal, Armageddon Savaşı, Mesih İsa Peygamber'in ikinci gelişi ve Tanrı'nın Krallığı olan gökyüzü cennetini içeren kıyamet anlatısının kilit noktası, daha önce de belirtildiği gibi İsrailoğulları'nın tamamının Kutsal Topraklar'a tekrar dönüşlerini içermektedir. Dispensasyonalist evrelerin Orta Doğu'da meydana gelen savaşlar, yaşanan kaos atmosferi ve İsrail'in bölgede gittikçe güçlenen konumu gibi birtakım alametlerle ortaya çıktığına inananlar, her geçen gün Tanrı'nın vaatlerine kavuştuğu düşüncesiyle İsrail'e olan desteklerini artırmışlardır.

Çalışmada Armageddon asabiyeti olarak anılan bu Amerikalı topluluklar, İsrail-odaklı *Kıyamet Beklentisi* kehanetlerinin gerçekleşmekte olduğuna/olacağına inanan ve bunun için ortak çaba sarf eden Evanjelikler'i, diğer mezheplerden Siyonist Hristiyanlar'ı ve bu grubun çabalarına sadece İsrail desteği nedeniyle eşlik eden Amerikan Yahudileri'ni kapsamaktadır. Bu anlamda tezde sıklıkla Armageddon asabiyetine referans verilmesinin sebebi, desteğin genişliğini vurgulamaktır ancak çalışmada bu hareketin canlandırıcı ögesi Evanjelik asabiyetler merkeze alınmaktadır.

Zira ABD'ye göç eden Protestanlar'ın birtakım dini öğretileri kurumsallaştırmasıyla ortaya çıkan Evanjelizm hareketi, uğradığı bir dizi dini uyanışla birlikte politik anlamda bu topraklardaki en aktif asabiyetlerden biri haline gelmiştir. Kendi aralarındaki bölünmelere rağmen bazı başlıklar altında birleşen Evanjelik hareket, kendilerini kıyametçi vizyona adanarlardan oluşmaktadır ve aralarındaki duygu birliği onların politik nüfuzlarına güç katmaktadır. Evanjelik hareket, ABD toplumunu ve devletini İsrail'e destek sağlamaya yöneltmek amacıyla kongreler düzenlemekte, Kutsal Topraklar'a turlar göndermekte, televizyon ve radyo vaazları yapmakta, kitaplar yayınlamakta, İsrail için büyük çapta bağışlar toplamakta ve lobicilik yoluyla politik alana nüfuz ederek ABD'nin İsrail dış politikasını yönlendirmektedirler.

Dolayısıyla tezde yer alan tüm bu unsurlar, Başkan Trump döneminde gerçekleştirilen politikaların Amerikan biyografik anlatısına yerleşik dini temellerini ve var olan taban desteğini gözler önüne sermektedir. Başka bir deyişle, Trump döneminde gerçekleştirilen İsrail politikaları bir anda ortaya çıkmamıştır, arka planda yatan iç-kaynaklı sebepler Amerika Birleşik Devletleri kurulduğu günden itibaren ulusal benliğinde vardır. Nitekim bu benlik anlatısı, Amerika Birleşik Devletleri politik alanında da görünmektedir.

Bu bağlamda araştırmada 1945 Harry Truman döneminden, 2021 yılı Donald Trump dönemi sonuna dek ABD başkan retoriklerinde Evanjelizmle bağlantılı İsrail odaklı söylemlere odaklanılmıştır. Toplam 568 resmî ve gayriresmî konuşmanın bazı kod kelimelerle incelendiği bölümde, ABD politikalarında İsrail'e karşı başkandan başkana değişmeyen istikrarlı bir

bağlılığın yanı sıra Evanjelik inanca dair pek çok vurgu olduğu tespit edilmiştir. Örneğin dindar bir Hristiyan olan Harry Truman, sivil din aracılığıyla *Kıyamet Beklentisi* anlatısının Soğuk Savaş psikolojisine uygun yorumlarını yapmıştır. Zira Türkler ve Katoliklerden sonra düşman kategorisi SSCB ile doldurulmuştur. Komünizmden kurtuluşu âdeta altın çağın başlayacağı güne benzeten Truman, böylece İsrail'in Peygamberler zamanında olduğu gibi tekrar süt ve bal ülkesi olabileceğine inandığını söylemiştir. Kişisel anlamda bir Yahudi devleti fikrine her zaman yakın duran Başkan, bölgede savaştan kaçınma, Arap ülkelerini Sovyetler Birliği asabiyetine kaptırma ve enerji kaynaklarına erişim sıkıntısı gibi bölgesel kaygılara yenik düşmüştür. Bunun yanı sıra yönetim ekibinden ve Evanjelik asabiyetlerden gördüğü baskılar neticesinde arada sıkışan Truman, bir yandan İbrani-Hristiyanlık mirasına güzellemler yaparken, diğer yandan İsrail'de bir devlet kurucusu olmayı reddetmektedir. Buna rağmen Yahudiler'in kendiliğinden kurdukları fiili devleti 11 dakika sonra tanımakta ise gecikmemiştir. Evanjelikler, İsrailoğullarına vaat edilen toprakları tanıyan Truman'ı ikinci Kral Cyrus ilan ettiklerinde Başkan, gözyaşlarına engel olamamıştır.

Dwight Eisenhower ise Truman'da bulunan dini duygusallıktan uzak, hatta anti-semitik sayılabilecek sözler sarf etmiş bir Amerikan Başkanı örneğidir. Yahudiler'i İncil'de anılan “nesli tükenmiş, gerçek dışı” karakterler olarak tanımlayan Eisenhower, iç siyasette Evanjelikler'in desteğini reddetmekle birlikte, onların baskılarına da direnç göstermiştir. Pragmatik bir siyasi yönetici olan eski general, İsrail antipatisi dolayısıyla SSCB'nin Orta Doğu'da edindiği yerin ABD'nin çıkarına olmadığını düşünerek İsrail'le mesafeli bir ilişkiyi tercih etmiştir. Süveyş krizi çözümünde İsrail'e ağır baskılar uygulayan Başkan, BM'de bu devleti iki kez kınamış ve Nasır'ın tarafında durmuştur. ABD'nin İsrail'e değil, İsrail'in ABD'ye ihtiyacı olduğu anlayışıyla hareket eden Eisenhower, Soğuk Savaş konjonktürüne uygun tavırlar içinde olsa da konuşmalarında sivil dinin gereklerini yerine getirmiştir. Nitekim bir konuşmasında hükümet biçiminin derinden hissedilen Yahudi-Hristiyan inancına dayanması gerekliliğini belirtmiştir. Yönetiminin sonlarına doğru Nasır'ın Sovyetler'le yaptığı iş birliği neticesinde İsrail'e göz kırptığı görülen Başkan'ın Amerikan devlet politikasının yönünü değiştiremediği açıktır.

John Kennedy ise iki senelik kısa başkanlık süresine rağmen, ABD'nin İsrail politikalarında Eisenhower dönemindeki buzları eritmeyi başarmıştır. İsrail'le ABD arasındaki silah ambargosu tabularını yıkan Kennedy, bu anlamda askerî iş birliğinin önünü açmıştır. Eisenhower döneminde “*kazara farkedilen*” İsrail nükleer reaktörünü görmezden gelme politikasını başlatan kişi de yine Kennedy'dir. Başkan'ın Soğuk Savaş dönemi konjonktürüne uygun tavırlar aldığı zamanlar olmuşsa da genel anlamda İsrail'le duygudaşlığını vurguladığı

konuşmalar yapmıştır. Zira İsrail O'nun için “*ulusal bir bağlılık*”tır ve Kennedy Siyonizm ideallerini sonuna dek destekleyeceğini defaatle dile getirmiştir. 1960'larda ABD'nin stratejik ortağı olarak kabul görmeye başlayan İsrail, Kennedy'den büyük destek görmüştür.

Kennedy suikastinden sonra Başkan olan Lyndon B. Johnson ise “*İsrail'in Kennedy'den bile daha iyi bir dost*” bulduğunu söyleyecektir. Nitekim İsrail'le ilgili gelişmeleri ahir zaman eskatolojisiyle yorumlayan Başkan'a göre, İsrail'in 1948'de kurulması İncil kehanetlerinin gerçekleşmesi demektir. Başkanlığı boyunca, ABD-İsrail özdeşleşmeleri, İsrail hayranlığı ile dolu söylemlerde bulunan Johnson, Amerikan kolektif hafızasını yansıtmakta olduğuna inanmaktadır. ABD'yi Vietnam Savaşı hakkında bile eleştirmeyecek derecede bu devlete sadık olan “*küçük ülke*” İsrail, 1967 Savaşı'yla bir anda Johnson'un gözünde büyümüştür. Başkan Johnson dini duygusallığını her fırsatta belirtmiş, savaş sonu ateşkes ilanında dahi İbrani-Hristiyanlığa atıflarda bulunmuştur. Bölgesel savaşta Sovyetler Birliği ile çatışmadan kaçınan ABD, zımnen İsrail'i desteklemiş ve savaş sonunda bölgede büyük avantajlar elde eden İsrail'e fiziksel güvenlik desteğini artırmaya devam ederek yakınlıklarını pekiştirmiştir.

Richard Nixon döneminde ise ABD'nin İsrail politikalarında Soğuk Savaş pragmatikliğiyle birlikte ikili stratejik ilişkiler aynen devam ettirilmiştir. Amerika Birleşik Devletleri'nin gerileme sürecinin başladığı yıllarda Başkan olan Nixon, ahir zaman eskatolojisi romantizminden uzak durmuştur. İsrail yüzünden bölgede ABD ve Sovyetler Birliği arasında bir savaş çıkmasından kaygılanan Başkan, stratejik ortağını destekleriyle kontrolünde tutarak ilerlemiştir. Dolayısıyla Vietnam Savaşı gibi dış krizler ve ABD'de başlayan iç krizler dolayısıyla Orta Doğu'da hareket etmekte zorlanan devlet, güçlü bir İsrail'den yana olmakla birlikte bu devlete karşı mesafeli bir tavır almıştır. Golda Meir'e ABD'nin *Vietnam'da yenilmesi ya da küçük düşmesi halinde İsrail'in yardımına koşmak istemeyeceğini* ileterek izolasyonizm sinyali veren Nixon, devletin hegemonik anlatısındaki kırılmayı açıkça dile getirmektedir. Ancak yaşanan kaygılara rağmen Trump gibi bir yol seçmek yerine stratejik tavırlar içinde bulunan Nixon, denge politikası yürütmüştür. Zira Soğuk Savaş atmosferi devam ederken aynı zamanda Orta Doğu'da Ürdün Krizi, Nasır'la ortaya çıkan anlaşmazlıklar, 1973 Savaşı ve Petrol krizi gibi zorluklar baş göstermiştir. Dolayısıyla kurmak istediği dengeler nedeniyle İsrail'den tavizler bekleyen Başkan, İsrail'i kayırmak yerine onu kriz zamanlarının stratejik müttefiki olarak askerî açıdan güçlü kılmaya çalışmıştır.

Diğer yandan Nixon döneminde İbrani-Yahudilik vurguları eksik olmamıştır. Her Amerikan başkanın yaptığı gibi sivil dine başvuran Başkan, dini inancını kendi özel alanında yaşadığını belirtse de Amerikan sivil dini, bu kişisel düsturu kırmıştır. Nitekim Nixon'un daha sonra ortaya çıkan gayriresmî anti-semitik ifadeleri de sivil dinin açık kanıtlarından biri olacaktır.

Gerald Ford döneminde ise İsrail bağlamında artarak devam eden “*derin bağ*” resmî söyleminin devamına rağmen hem küresel hem de bölgesel konjonktür dolayısıyla Ford, İsrail hakkındaki kişisel-duygusal amaçlarını gerçekleştirememiştir. Ontik alan Kudüs’e duygusal anlamda bağlı olan Evanjelik Başkan Ford, Başkanlık yeminini ederken bir Kudüs İncili’nde Eski Ahit 20. ayete el basmaktadır. Nitekim Amerikan Büyükelçiliği’ni Kudüs’e taşımayı kampanyasında vaat olarak sunmuş olan Demokrat Partili GF, başkan olduğunda bu düşüncenin konjonktür dolayısıyla imkanı olmadığını söyleyecektir. 1973 Petrol kriziyle artan Amerikan gerileme kaygıları, Başkan Ford’u pragmatikleştirerek, “*Kıyamet Beklentisi romantizmine kapalı*” bir şekilde O’nu stratejik çıkarlara yönlendirecektir.

Bu amaçla Mısır-İsrail arasında Kissinger’ın mekik diplomasisiyle yürütülmeye çalışılan barış süreci, İsrail’in Sina’dan çekilme karşılığında alacaklarından memnuniyetsizliğiyle tıkanmıştır. İsrail desteğini hiç kesmeden devam ettiren Ford yönetimi, bu tıkanma neticesinde ikili ilişkileri yeniden değerlendirmeye almıştır. Bunun üzerine İzak Rabin, Evanjelik ağları kullanarak Amerikan Kongresi’ndeki 76 senatörün Ford’a karşı çıkmasını sağlamıştır. Ancak Başkan Ford, İsrail’i yalnızlaştırmakla tehdit edince, İsrail Sina’dan çekilmeye mecbur kalmıştır. Bu konudaki diğer bir ilginç ayrıntı ise İsrail’in çekilme karşılığında ABD’den ekonomik, askerî, diplomatik güvenceler almaya devam etmesi olmuştur. Özetle Ford döneminde Amerikan hegemonyasını devam ettirmeye çalışan Ford, Arap ülkelerindeki çıkarlar ve İsrail’e bağlılık arasında bir denge politikası yürütmüştür. Ancak seçilen pragmatik yollar, ABD-İsrail ilişkilerinin istikrarını bozmamıştır. Yine bu dönemde, İsrail’e danışmadan herhangi bir barış adımına girişmeyeceğine söz veren Ford’un bu politik düsturu diğer başkan dönemlerinde de devam edecek bir gelenek haline gelecektir.

Evanjelik Bapdist Jimmy Carter Amerikan Başkanı seçildiğinde ise ilk anda İsrail politikalarındaki akış tamamen değişiyor gibi görünmüştür. Zira bu başarı Carter’a yatırım yapan Evanjelikler tarafından büyük coşkuyla karşılanmış ve 1976 senesi Evanjelik yıl ilan edilmiştir. Çocukluğundan itibaren ontik alan Kudüs’ün İsrailoğullarına verilmesi hayalleriyle büyüyen Carter, İsrail’e dair kampanya vaatlerini *Kıyamet Beklentisi* anlatısıyla örmüştür. Diğer yandan ABD’de 1960’larda artan Holokost etkisiyle artan yayıncılık faaliyetleri, Hristiyan teolojisini anti-semitik ifadelerden arındırma çabaları ve daha sonra 1967 Savaşı gibi nedenler, ülkede Evanjelik hareketin İsrail desteğini artırmıştır. Böylelikle İsrail politikalarında Carter’dan toplumsal tabanla uyum içinde bir ontolojik eğilim beklenmektedir. Nitekim başkanlığının ilk yıllarında FKÖ’yü tanımayı reddeden Carter, İsrail’e verilen askerî ve ekonomik desteği zirveye çıkaracaktır. Bir konuşmasında “*İsrail’in başkenti Kudüs*” ifadelerini kullanan Başkan Carter, kendi döneminde İsrail Meclisi’nde Kudüs Temel Yasası’nın kabulüne

şahitlik etmiştir. Ancak bu gelişmelere rağmen Başkan daha sonra Soğuk Savaş atmosferi ve bölgesel riskler nedeniyle, İsrail politikasında seleflerinin ikircikli pragmatik yoluna sapmıştır. Sovyetleri çevreleme stratejisine soyunan Carter, Araplar'ı kendi asabiyetine çekmeye çalışırken bölgede barış çabasını başlatmıştır. Bu çabada görüntüde mesafeli devam eden ikili ilişkiler, Başkan'ın İsrail'in Kudüs yerleşimlerini “*yasadışı*” ilan etmesi ve Filistinliler'in insan haklarını savunma çabaları ile bambaşka bir yöne evrilmiştir. Barış girişimlerini Evanjelizm inancına dayandırarak bu adımlara kutsallık atfeden Carter, Armageddon asabiyetinden büyük tepki çekecektir. Dolayısıyla ABD'nin İsrail politikalarında ontolojik amaçlara hizmet edeceği düşünülen Carter, devletin bölgede (Orta Doğu) gerilemesi nedeniyle bu politikaları hayata geçirmemiştir. Nitekim bu dönemde Orta Doğu'da İran Devrimi, İran rehine krizi, Sovyetler'in Afganistan işgali ve İran-Irak Savaşı gibi pek çok kritik durum patlak vermiş ve Amerikan hegemonyası sarsılmıştır.

Krizler dolayısıyla ilk dönem başkanlığı sonunda göreve veda eden Başkan Carter, yerini Ronald Reagan'a bırakmıştır. Carter'da büyük bir hayal kırıklığına uğrayan Evanjelikler, bu defa yine Evanjelik retorikleri kullanan Reagan'dan yana oy kullanmışlardır. Yükselen Evanjelik etkiyi oldukça iyi değerlendiren Reagan, Hristiyan muhafazakâr seçmenlerin geniş medya etkisiyle birlikte büyük bir kitleyi arkasına almıştır. Başkan olduğunda Jerry Falwell gibi Evanjelik figürleri teopolitik hedefleri için kullanan Reagan, diğer yandan İsrail'e yapılan Amerikan desteklerini artırmıştır. Konuşmalarında kendisini İsrail'deki özel misyona adanmış olduğunu belirten Başkan, kıyamet anlatılarını da sıklıkla kullanmıştır. Buna rağmen Amerikan gerilemesinden, Soğuk Savaş koşullarından ve bölgesel konjonktürden kaçamayan devlet Başkanı Reagan, denge politikalarına dönmüşse de diğer yandan İsrail'le iş birliğini kurumsallaştırarak bu devleti resmen stratejik ortak statüsüne yükseltmeyi ihmal etmemiştir.

1981-1983 yılları arasında İsrail'in Irak'taki nükleer reaktörü vurması, Lübnan ve Suriye saldırıları ve Suudiler'e satılmak istenen AWACS uçak satışını Evanjeliklerle anlaşılarak engellemesi gibi faktörler nedeniyle İsrail'le ABD ile arasında sürtüşmeli bir dönem yaşanmıştır. Ancak bu dönemde bile Reagan'ın İsrail'e bakışı çarpıcıdır. Zira İsrail'e sırt çevirmiş gibi görünmekten kaçınan Başkan, diğer yandan İsrail'e ABD'den yardım istemeden kendi başına yaptığı işler için O'na kızmaktadır. Nitekim bu tür sert söylemleri uzun sürmeyecek olan Başkan Reagan döneminde İsrail'e yapılan Amerikan destekleri tam tekmil devam etmiştir.

Amerika Birleşik Devletleri'nin bölgedeki denge politikasını devam ettiren bir diğer başkan da Reagan'ın halefi olan George H. W. Bush'dur. Bush, Episkopal Kilisesi'ne bağlı dindar biri olmasına rağmen, İsrail'le Reagan dönemindeki yakınlıktan kaçınmaktadır. Bu nedenle

devletin sivil dini dolayısıyla iki ülke arasındaki ortak mirasa dair vurgular barındıran konuşmaları kimi zaman sert tonlara evrilecektir. İsrail'in toprak işgallerini tanımayan ve Batı Şeria'dan çekilmesi gerekliliğini sıklıkla vurgulayan Bush, yaptığı ikazlara rağmen yeni yerleşim yerleri ilan eden İsrail'le gerilimli anlar yaşayacaktır. Başkan, sert çıkışları ve İsrail hakkında kamusal kayırmalardan kaçınması nedeniyle Amerikalı Armageddon asabiyetiyle çatışarak, anti-semit olarak damgalanmıştır.

Bush, Soğuk Savaş'ın bitmesiyle yönünü Avrupa'ya çevirmeye çalışsa da Irak'ın Kuveyt işgali ile bölgesel politikalara dönmek mecburiyetinde kalmıştır. Körfez krizinde İsrail'in gerilimi tırmandırmasının önüne geçmeye çalışan Başkan Bush, diğer yandan ortaya çıkan I. İntifada ayaklanmalarında barış için çabalamıştır. Zira Başkan'a göre Soğuk Savaş sonunda hegemonyasını ilan eden ABD'nin bölgede tam kontrolü sağlamasının yolu ancak barıştan geçmektedir. Diğer yandan Bush döneminde İsrail'le görüntüdeki soğuk ilişkilere rağmen ABD'nin İsrail'e desteğinin artarak devam ettiği görülmektedir. Bu dönemde yıllık yapılan yardımın çok üzerinde ABD'den yardım alan İsrail, bunun yanı sıra füzelere sahip olmuş ve ABD'yle askerî iş birliğini genişletmiştir. Ayrıca BM'de Siyonizmi ırkçılık kabul eden karar yürürlükten kaldırılırken, İsrail'le 44 ülkenin diplomatik bağlantıları kurulmuştur. Özetle, Başkan Bush döneminde görünürde olan mesafeli duruş, ilişkinin özünü değiştirmemiş ve İsrail'e yapılan Amerikan desteği istikrarını sürdürmüştür.

Kitab-ı Mukaddes'le çok yakından ilişkili olan liberal Demokrat Bill Clinton döneminde ise sivil din retoriği pek çok başkanı geride bırakacak kadar dini atıflarla doludur. Ancak buna rağmen Cumhuriyetçi Parti tarafında sabitlenen Evanjelikler, Bill Clinton'u dini siyasete alet etmekle ve kafirlikle itham etmişlerdir. Bu dönemde Türklerden sonra düşman safına oturtulan Sovyetler Birliği'nin saf dışı kalmasıyla ABD'nin Orta Doğu'daki konumu sorgulanmaya başlamış, Clinton bununla baş edebilmek için hegemonyanın barışı sağlama misyonuna odaklanmıştır. Zira bölgede Amerika Birleşik Devletleri'nin tüm bölgesel bağlarını aynı anda kontrol edebilmesini sağlayacak formül, barıştır. Böylelikle Oslo süreci ve İsrail-Suriye, İsrail-Ürdün müzakereleri başlatılmıştır. Bu dönemde Amerikan sivil dininin eksiksiz örneklerini sunan Başkan Clinton, barış süreci dolayısıyla suikaste uğrayan İzak Rabin'i "*barışın kurban edilen İshakı*" olarak tanımlayacaktır.

Aynı dönemde aşırı sağcı Netanyahu tarafından Mescid-i Haram altında başlatılan tünel kazısı dolayısıyla ortaya çıkan çatışmaları durdurmaya çalışan Clinton, bu konuda bir başarı elde edememiştir. Bunun yanı sıra barış çabaları, tünel kazısına karşı çıkışı ve barış için toprak düşüncesini sürdürmesi dolayısıyla Clinton, Armageddon asabiyeti tarafından yoğun baskılara uğrayacaktır. Zira Evanjelikler, İsrail'in Kutsal Kitap'taki sınırlara sahipliğinden alıkonmasına

şiddetle karşıdılar. Sonrasında patlayan Monica Lewinsky skandalı dolayısıyla meşruiyetini kaybetmeye başlayan Başkan Clinton, kendi döneminde patlak veren II. İntifada isyanlarını durdurmaya çalışmış ancak bu çabalarında hüsrana uğramıştır.

Clinton'dan sonra Evanjelik tandansın temsilcilerinden olan George W. Bush göreve gelmiştir. ABD'nin en dindar başkanı olduğunu iddia eden Bush, babasından farklı olarak dini politikaya taşımıştır. İki başkanlık seçiminde de Armageddon asabiyeti taban desteğini arkasına alan Bush, Beyaz Saray'ı âdeta bir Evanjelik kiliseye dönüştürmüştür. Kendisini dine adanmış sayesinde başkan olduğuna inanan Bush, tıpkı Carter gibi bu görevi kutsal bir misyon olarak görmektedir. Orta Doğu'da İsrail'den çok *“haydut devletlere”* yönelecek olan Başkan'ın politikaları 9/11 öncesi ve sonrası olarak ikiye ayrılmaktadır. Bu milat öncesinde bölgede İsrail'e yöneleceğini ve barış çabalarını zorlamayacağını söyleyen Başkan Bush, daha sonra sözleriyle çelişen pek çok adım atacaktır. Zira bölgede tırmanan şiddet dolayısıyla Suudi Arabistan'dan baskı gören Başkan, belli bir süre İsrail'i sert bir dille eleştirerek iki devletli çözüm destekçisi olacaktır. Bu dönemde denge politikasının gereklerini yerine getirmeye çalışan Bush, 11 Eylül sonrasında bölge politikasını tamamen değiştirerek mesihanik bir dönüş yapacaktır. Dolayısıyla 9/11 sonrası kıyamet anlatısına dönerek Armageddon Savaşı benzetmeleri kuran Bush, Evanjelik demokrasiyi dünyaya taşıma misyonuna sarılmaktadır. Dolayısıyla ABD'nin hegemonik gerileme kaygılarına karşı âdeta bir koza olarak kullanılan müdahalecilik, Bush döneminde de kullanılmıştır. Böylelikle İsrail, *“Haçlı Savaşları”*nın perde arkasında kalacak ve bu dönemde *“Kudüs'e giden Bağdat yolu”* öncelenecektir.

Bu amaçla müdahalelerde Arap devletlerini yanına çekmenin yollarını ararken, İsrail'e sert çıkışlarda bulunan Bush, barış çabalarına geri dönerek Amerikalı Evanjelikler'den büyük tepki toplayacaktır. Suudi Arabistan, Evanjelikler, yönetim ekibi ve kendi inancı arasında sıkışıp kalan Başkan, konuşmalarında hem Amerikan-İsrail ilişkilerini hem de Filistinliler'in haklarını aynı anda savunacaktır. Yani özetle kendi döneminde konjonktür akışına göre davranan bir tavır içinde olan Bush, tıpkı diğer başkanlarda olduğu gibi İsrail desteğinden asla vazgeçmemiştir. Bu dönemde gizli ya da açık İsrail desteği sürerken, diğer yandan dış politika görüntüde çatallanmaktadır. Nitekim Hizbullah'la başlayan İsrail savaşında İsrail'e büyük destekler veren ABD, İsrail'in Hamas'la çatışmalarda başlattığı Demir Dökme Operasyonu'na karşı dururken, BMGK'da İsrail'in durdurulması kararında çekimser kalacaktır. Diğer yandan Irak'ta bozulan Amerikan imajını toparlamak için barış çabalarına girişilmiş ancak İsrail desteğinden de geri durulmamıştır.

Özetle diyebiliriz ki Amerika Birleşik Devletleri'nin Orta Doğu'daki gerilemesi Başkan Bush'un İsrail politikalarında oldukça etkili olmuş, zahirde olanlar farklılaşsa da ABD'nin 57.

Eyaleti İsrail’den hiç vazgeçilmemiştir. Başkan Bush seçilirken İsrail’de ilerletebileceği düşünülen ontolojik güvenlik adımları, 11 Eylül dolayısıyla tamamen yön değiştirmiş dolayısıyla Başkan, bunları uygulamaya geçirememiştir. Bir sonraki dönemde seçilecek olan Obama ise tamamen farklı bir tandansla göreve gelmiş, Orta Doğu’daki müdahaleciliğin tüm başarısızlıklarını silmek ve Amerikan imajını toparlamak amacı gütmüştür.

2008 seçimlerinde Demokrat Parti adayı olan Barack Obama, Cumhuriyetçi Parti adayı John McCain’e karşı yarışmıştır. Bu kampanya sürecinde parçalanan Amerikan hegemonik anlatısı dolayısıyla Evanjelizm’in mesiyani anlatılarını bolca kullanan McCain, Başkan Obama’yı anti-karizmatikleştirerek O’nu âdeta deccal ilan etmiştir. Kitab-ı Mukaddes’ten kıyamet anlatılarına yer verdiği bu kampanyaya rağmen yüzde 45,7’ye, yüzde 52,9’luk oy oranlarıyla başkanlığı Obama’ya vermiştir. Amerikan gerileme kaygılarının arttığı bu dönemde mesiyani anlatılar yoluyla başkanlığı kazanamayan McCain, çalışma açısından farklı bir perspektif sunmaktadır. Örneğin kıyamet anlatısıyla seçimi kazanmaya çalışan başkan adaylarının varlığı ve onların topladığı azımsanmayacak derecedeki oy oranları, bu anlatıya olan yüksek toplumsal inanç düzeyini göstermektedir.

Bunun yanı sıra aynı dönemde Amerikan gerilemesine olan inanç da bu oy tablosunda görünür olmaktadır, zira kullanılan anlatı “son”a dairedir. Ayrıca 2017 yılına dek ABD’nin küresel hegemon olduğuna dair toplumsal kanı devam etmektedir. Dolayısıyla Obama ve McCain arasındaki yaklaşık 10 milyonluk oy farkı, gerileme kaygılarının toplumsal tabana henüz tam olarak yayılmadığının işaretlerindendir. Yani bu dönemde Amerikan toplumunun büyük bir kısmı mesiyani anlatıların peşinden giden, kaygı düzeyi yüksek insanlar olsa da diğer kesimde bulunan gerileme pozisyonunun değişeceğine inanan insan toplulukları ağır basmıştır.

Nitekim 2011 başkanlık seçimlerinde de benzer bir tablo ile karşılaşmıştır. Bu defa Cumhuriyetçi Mitt Romney ile yarışan Obama yüzde 47,2’ye, yüzde 51,1’lik farkla seçimi kazanmıştır. Bu defa başkan adayları arasındaki fark 5 milyona düşmüş olsa da Obama’nın fikirlerinden beslenen kolektif inanç devam etmektedir ya da başka bir deyişle bu inanç kıyametçi anlatıya olan yaygın desteği bastırmıştır.

Başkan Obama 9/11’de alınan hegemonik yaraları tamir peşindedir. Irak başarısızlığı ve ekonomik krizin etkisiyle sarsılan liderliği yeniden toparlamak Obama’nın yegâne amacıdır. Dolayısıyla Amerikan toplumunda ve özellikle de İslam dünyasında heyecan uyandıran bir değişim retoriğine sahip olan Başkan Obama, kıyamet eskatolojisinin romantizminin karşısında yer alan liberal bir tavır takınmıştır. Orta Doğu’da baş gösteren anti-Amerikancılık rüzgarlarını tersine çevirmeye çalışan Başkan Obama bu amaçla İsrail-Filistin çatışmasını sonlandırmayı hedeflemiştir. İsrail’e baskı ve mesafe tavrını benimseyen Başkan, ulusal ve uluslararası

anlamda pek çok geleneksel kalıbı yıktığını düşündürmek istemiştir. Bu amaçla ünlü Kahire konuşmasını yapan Obama, hitabında güçlü İsrail'i barış için sorumlu tutarken, zayıf Filistin'in devletleşme hakkını ve insan haklarını savunmaktadır. Başkan Obama bu tarzıyla 41. Başkan George H. W. Bush'un görüntüde sert ancak İsrail'e desteğini olağanca hızıyla devam ettiren duruşuna benzemektedir. Bu ikili denge politikasını, Obama'nın bir yandan İsrail'in yerleşim yerleri faaliyetlerini durdurmaya çalışmasında, diğer yandan bu konuda İsrail'in faaliyetlerini kınayan BMGK kararını veto edişinde görmek mümkündür.

Zaten Obama'nın üzerinde çok durduğu barış çabaları da müspet bir neticeye ulaşmayacaktır ve Başkan'ın politikaları her geçen gün kendi retorikleriyle daha tutarsız hale gelecektir. Nitekim Obama, hiç terk etmediği İsrail'e ikinci başkanlık döneminde bağlılık vurgusunu artırmıştır. Zira Başkan'a göre ABD'nin İsrail'e bağlılığı dönemsel politikalara veya başkanlara bağımlı değildir, sürekli ve kalıcıdır. İran nükleer programı dolayısıyla imzalanan anlaşmada İsrail'in yanında duruşunu net bir şekilde dile getiren Başkan, bu küçük devletle savunma iş birliklerini de üst düzeye çıkarmıştır. Dolayısıyla Obama döneminde ABD'nin İsrail'le var olan derin ilişkisi, yoğun desteği ve stratejik iş birliği önceki dönemlerden farksız bir şekilde devam etmiştir.

Tüm bu tabloya bakıldığında Trump döneminde ortaya çıkan dini politika adımlarının neden ve nasıl özel olarak Trump döneminde ortaya çıktığı merak konusu olmaktadır. Zira daha önce Carter ve Bush dönemlerinde de İsrail politikalarında Evanjelik muhafazakâr eğilim nüksetmiş ve dini politika eğilimleri görülmüştür. Ancak çalışmada görüldüğü üzere Carter ve Bush'un Evanjelik yönelimleri gerek konjonktür gerekse Amerikan çıkarları bağlamında farklı yönlerde evrilmiştir. Böylelikle Başkan Carter Evanjelik eğilimi barış çabaları rotasına çevirirken, Başkan Bush 11 Eylül dolayısıyla haydut devletlere yönlendirmiştir. Tüm bu bilgilerden hareketle Başkan Trump döneminde Amerikan gerilemesinin bir etkisi olup olmadığı sorgulaması bir merak unsuru haline gelmiştir. Zira daha önce var olan temelin politik alana taşınmıyor olmasında, Amerikan gerilemesinin, Trump dönemi İsrail politikalarındaki dini eğilim üzerindeki etkisi dikkat çekici olmaktadır.

Bu amaçla çalışmada önce devletin gerileme süreci incelenmiştir. Tezde geniş bir yer verilen Amerikan gerilemesi iki aşamada anlatılmaktadır. Öncelikle ABD'nin benliğinde gerilemeyi nasıl hissettiğini, bu süreci nasıl algıladığını anlayabilmek adına devletin hamurunda var olan “*hegemon olmanın*” benlik inşasındaki kurucu kökleri araştırılmaktadır. Zira bir aktörün gerileme sürecinde yaşadığı sancıları anlayabilmek, onun zirveye çıkışını ve benliğinde “*hegemon olma*” arzusunun şiddetini, bu arzuya ne kadar bağlı olduğunu tespit etmekle mümkün olacaktır.

İkinci aşamada ise ABD'nin hegemon olma süreci İbn Halduncu asabiyet teorisi üzerinden açıklanmaktadır. Bir tür modelleme içeren bu açılıma göre, devletler arası karşılaştırmalarda kullanılan fiziksel güç kaynakları odaklı tek tip bakış açısı yerine, İbn Haldun'un çift kanatlı düşünce yapısı önerilmektedir. Bu doğrultuda esnetilen asabiyet kavramı ile küresel hegemonya rekabetinde ABD'nin zirveye oturmasındaki zâhiri ve bâtını ögelere bakılmıştır. Ekonomi, demografi ve askerî güç bağlamında zâhiri güç kaynakları ihmal edilmeden, bâtını öge olan asabiyete ve asabiyetle bağlı faktörlere özel olarak odaklanılmıştır. Böylece asabiyet bağlarının, ABD'nin hegemon olma sürecinde uluslararası ağlarının arka planında bulunan, daha önce üzerinde durulmamış bir duygu olduğu iddia edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda Amerika Birleşik Devletleri'nin II. Dünya Savaşı sonrasında asabiyetin zâhiri unsurları bağlamında diğer ülkelere fark attığı ve asabiyet ağları söz konusu olduğunda pek çok devleti çeşitli başlıklar altında kendi ilişkiler ağına katarak hegemonyasını ilan ettiği tespit edilmiştir.

Diğer yandan Amerika Birleşik Devletleri'nin hegemon olma arzusu araştırıldığında ise, devletin benlik anlatısında kemikleşen hegemonik mitler ve bu mitlerin kaynağı olan *istisnacılık* paradigmasının yüzeye vurduğu görülmektedir. ABD'nin refleksif olarak kendisine *üstünlük*, *liderlik* ve *eşsizlik* atfetmesine neden olan istisnacılık algısı, Püriten inanç vasıtasıyla İsrailoğulları'nın seçilmişlik inancından neşet etmiştir. Böylelikle henüz kuruluş aşamasındayken kendilerini diğer uluslardan üstün gören Amerikalılar, onlara vaat edilen topraklarda adeta dispansasyonizm inancındaki gökyüzü cennetinin cisimleşmiş haline kavuşmuşlardır. Hacılar ve Püritenler mitiyle birleşen seçilmişlik inancı, Amerikalılar'ın fedakâr atalarına “*Kutsal Milletler Topluluğu*”nu kurma görevi veren Tanrı'yla da birebir bağlantılıdır. Dolayısıyla Christopher Columbus, Vaat Edilmiş Topraklar, Hacılar ve Püritenler ve Batı Amerika gibi mitlerle örülen Amerikan benliği pek çok yönden Püriten kaynaklara yani dine dayanmaktadır. ABD'nin tüm dünyaya ışık saçma misyonuyla birleşen bu kurucu ögeler, aynı zamanda Amerikan yayılmacılığının da meşruiyet kaynağını oluşturmaktadır. *Tanrı'nın kayırdığı seçilmiş insanlar* olduklarına inanan Amerikalılar, dünyaya *medeniyet taşıma misyonlarına* sıkı sıkıya bağlanmışlardır.

Amerika Birleşik Devletleri benliğinin bu dini köklerle ve istisnacılık paradigmasıyla politik bağlantısını sağlayan platform ise sivil dindir. ABD'nin Tanrı tarafından çizilen ilahi kaderi ve misyonu, Amerikan sivil dininin de kurucu öğelerindendir. Dini anlatıların politik alanda vücut bulmasını sağlayan bu sosyolojik inşa doğal olarak Protestanlıkla, kiliseyle ve kurucu Püriten mitlerle iç içedir. Amerikan devletini/toplumunu bir çatı altında toplayan ve demokrasi, özgürlük, adalet vb. gibi *kutsal ilkeler* barındıran bu devlet dini, istisnacılık algısından ayrılamaz. Zira sivil dine göre seçilmişliğin şartı, Tanrı'nın iradesini yeryüzünde

yansıtabilmektir. Böylelikle tüm Amerikan toplumunu Tanrı'ya karşı sorumlu kılan bu soyut yapı, Amerikan ulusal birliğini sağlamak amacıyla araçsallaştırılmakta ve diğer yandan dış politikada teopolitik etkilere açık bir platform teşkil etmektedir. Cumhuriyet dininin lideri konumunda olan Amerikan Başkanlık Makamı, bu inşayı kendi dilediği rüzgârlara savurabilir. Nitekim çalışmada da görüldüğü üzere Carter, Bush ve Trump, sivil dini Evanjelik bir renge boyamakta zorlanmamışlardır zira hem sivil din hem toplumsal yapı hem de Amerikan benliği buna uygun bir zemin oluşturmaktadır.

Dolayısıyla Amerika Birleşik Devletleri'nin ulusal benliğini Püriten mirastan ayırmak mümkün olmadığı gibi, istisnacılık paradigmasını dinden, devletin WASP (Beyaz Anglo-sakson Protestan) kimliğinden, sivil dininden ve siyasal arenasından ayırmak da mümkün değildir. Buradan yola çıkarak sonuca başlarken söylendiği gibi, çalışmada Mearsheimer&Walt, Mead ve Skillen'in düşüncelerinin birbirlerinden farklılaşan iddialar olmaktan çok, hepsinin girift şekilde birbirlerine bağlı oldukları öne sürülmektedir. Buna göre İsrail politikalarında Armageddon asabiyetine yaslanan Başkan Trump, sivil din temelinde Evanjelizm ve WASP Amerikan istisnacılığı köklerini yeniden canlandırarak teopolitik bir yola sapmıştır. Çalışma tüm bunları açıklayarak ilerlerken, ABD'nin gerileme kaygılarını devreye sokmakta ve bu sürecin Trump dönemi İsrail politikalarında kıyametçi anlatıyı tetiklediğini ileri sürmektedir. Nitekim dördüncü bölümde Amerika Birleşik Devletleri'nin gerileme sürecinde olduğu İbn Halduncu asabiyet perspektifiyle de görünür olmuştur. ABD'nin hegemon olma sürecinde uygulanan asabiyetin zâhiri ve bâtını unsurları bu bağlamda gerileme süreci için de yol gösterici olmuştur. Diğer yandan bölümde yer verilen Amerika Birleşik Devletleri'ndeki iç ve dış krizler de gerileme iddialarını desteklemektedir. Buna göre toplumsal asabiyet bölünmelerinin arttığı ABD'de yaşanan ekonomik krizlerin yanı sıra kötüleşen yaşam koşulları, silahlı şiddet, göçmen karşıtlığı, ırkçılık, sağlık güvenliği bunalımı ve benzeri iç krizler haricinde hırpalanan liberal uluslararası düzen, devletin kendi yarattığı ilkelerle çelişen tutarsız tavırları, Vietnam, Irak ve Afganistan travmaları, kaybedilen rıza, küreselleşmenin olumsuz etkileri ve yeni hegemonik rakipler gibi pek çok dış etken ABD'nin zirveden inmesine neden olmuştur.

Böylelikle istisnacı ontolojik anlatısı sarsılan Amerika Birleşik Devletleri, hegemon konuma sağlıklı/sıkı bağlanması nedeniyle büyük bir kaygı yaşamıştır/yaşamaktadır. Zira Amerikan istisnacılığı başkandan başkana değişmeyen köklü bir devlet politikasıdır. ABD'nin devam ettiremediği bu fantastik benlik anlatısı ve bölünen rutinler, hissedilen sınırlılıklar ve yetersizlikler dolayısıyla hem toplumsal hem de politik alanda bir kaygı patlaması gerçekleşmiştir. Daha önce de belirtildiği gibi, ABD'de yapılan araştırmalarda 2017 yılında ülkenin küresel hegemon olduğuna inanmakta olan Amerikan toplumu, 2018-2019 yıllarında

ABD'nin gerilediğini düşünmeye başlamıştır. 2021 Kongre baskını ile daha da pekişen bu toplumsal algı, 2022 yılına gelindiğinde yüzde 70'lere varacak şekilde yaygınlaşmıştır. 1969 Richard Nixon döneminden Trump döneminin sonuna dek (2021) Amerikan başkanlarının konuşmaları incelendiğinde gerileme kaygıları oldukça belirgindir.

Zira başkan konuşmaları pek çok iç ve dış kriz anlatılarıyla doludur. (II) Bush'ta olduğu gibi inkâr anlatısını benimseyen başkanlarda dahi, yapılan güç vurguları “*zayıflama*” anlatısı üzerine kuruludur. Dolayısıyla istisnacı obsesyon utancıyla meydana okunan bir gerilemenin varlığı örtülü de olsa kabul edilmektedir. Bu nedenle hegemonik anlatısını devam ettirmeye çalışan Amerika Birleşik Devletleri, bir şekilde bozulan istisnacı anlatısını ve rutinlerini tamir etmeli, kaygıdan kaçınmalıdır.

Bu amaçla kendi döneminde realist bir dönüşüm başlatan Başkan Donald Trump, ABD'nin küreselci misyonundan uzaklaşarak, Jacksoncu izolasyonist bir politika tercihinde bulunmuştur. Bu politika, nativist ve popülist anlatılarla “*gerçek Amerikan halkı*” olarak kabul ettiği WASP kayırmacılığına yöneliktir. Dolayısıyla ABD'nin gerileme döneminde girdiği türbülanslardaki kozası, WASP anlatılar olmaktadır. Ancak bununla birlikte yönetim, WASP anlatısı paralelinde Amerikan çıkarlarına uyan her türlü şahin politikaya, müdahaleciliğe ve riske de açıktır. Böylelikle Başkan Trump tabandan aldığı büyük destekle izolasyonizme ters düşerek İsrail dış politikasında küresel risk taşıyan ontolojik adımlar atmayı göze almıştır. Zira “*ulusal onur ve itibarın geri kazanılması*” ontolojik hedefini çıkar merkezine oturtarak politik hamlelerine devam eden Trump, “*kendi evi İsrail'de*” hegemonik anlatısını tamir çabasına girişmiştir. Nitekim Trump'ın kullandığı “*Amerika'yı Yeniden Harika Yapmak*” gibi nostaljik atıflarla yeniden dizayn edilen benlik, bir çeşit obsesyonu ve aşağılık kompleksini yüzeye vurmaktadır. Dolayısıyla Evanjelizm'in “*Kıyamet Beklentisi*” anlatısının İsrail dış politikasında araçsallaştırılması ile bir kaygı-kontrol çabası içinde olan Başkan Trump, böylelikle içeride ve dışarıda Amerika Birleşik Devletleri'nin “*kim olduğunu*” tekrar hatırlatmaktadır.

Ya da diğer bir deyişle ülkede alarm veren ontolojik güvenlik ihtiyacı içeride toplumsal çoğunluğu kapsayan güçlü bir anlatının cazibesıyla doyurulmakta ve dışarıda pek çok medeniyetin kavşak noktası Kudüs şehri kullanılarak hegemonik anlatıya/rutinlere dönülmektedir. Nitekim bu şehir üzerinde karar verme hakkına haiz olduğunu göstermek, narsistik yaraları sarmada oldukça işlevseldir. Devletin kaygıyla sarsılan obsesif benlik gururuyla özdeşleşen Başkan Trump bu adımlarla âdeta “*Dünyadaki diğer devletler için artık hiçbir şey yapmam, kimsenin ağır yükünü 'kutsal beyaz adam'ın omzuna yüklemem. Ama ben hâlâ üstünüm. Bana saygı duymak zorundasınız zira ben hâlâ Protestan, hegemon ABD'yim ve istediğimi alırım.*” demektedir.

Profesör Kinnvall'un işaret ettiği gibi, aktörler kaygıyla sarsıldıkları belirsizlik dönemlerinde ontolojik güvenliği sağlayabileceğine inandıkları kolektif bir kimlik şemsiyesine sığınmaktadırlar. Dolayısıyla Başkan Trump, kurucu “P” baskın WASP anlatısına geri dönerek, bu anlatıyı İsrail odağında yeniden üretmiştir. Bunu sivil din platformu üzerinden gerçekleştiren Trump, sahip olduğu taban kuvvetinin duygularını araçsallaştırmıştır. Zira ölüm, ahir zaman ve kutsal ilahi misyon anlatısının İsrail aynasında yeniden canlandırılması, halkta yaygın dini inanç dolayısıyla kolektif coşkuya yol açmıştır. Nitekim devletler kriz dönemlerinde toplumlarda yaygın olan dini duygusal bağları kullanarak ulusal politikalar üretebilirler. Bu politikalar, dine mensup olanların devlet politikalarını reddetmesini imkansızlaştırır ve iç-kaynaklı benliğin yaralarını/kaygılarını bu duygularla sarmalarına yarar. Böylelikle ABD, içeride asabiyet birliğini sağlayabileceği bir tutkal, dışarıda ise hem kendini evinde hissetme olanağı hem de hegemonik anlatısını sürdürme imkânı bulduğu nostaljik benlik anlatısına kavuşmuştur. Bu din ve milliyetçilik kombinasyonu belirsiz gelecek kaygısı için de güçlü bir tepkidir zira bu ontolojik adımlar ahir zaman eskatolojisine yani kıyamete dairdir. Geçmiş, şimdi ve geleceğe dair bir senaryo içeren mesiyanik anlatıların güncel yorumları ABD’ye geleceğin senaristi olma sanrısını yaşatmaktadır.

Sonuç olarak Trump döneminde ABD’de yaşanan gerileme kaygısıyla birlikte benlikteki kurucu dini öğeler yeniden üretilerek, *hegemonya* İsrail üzerinden yeniden kükretilmiştir. Dolayısıyla zedelenen hegemonik onurunu kurtarmak isteyen ABD, bir *Beyaz Baba* olarak, ona öznelliğini/kim olduğunu hissettiren evine dönmüş ve tüm mahalleye dönerek “ben hâlâ bu oyundayım” demiştir. Böylelikle yaratılan sözde ontolojik güvenlik hissi ya da fantastik benlik anlatısı ile toplumda ve politik alanda genişleyen tüm maddi, manevi kaygılar paranteze alınmaya çalışılmıştır.

Sonuç olarak, Trump döneminde ABD’nin İsrail dış politikasında din-ağırlıklı politik adımlar görülmesi tek bir sebebe bağlı değildir. Başkan Donald Trump döneminde temelde Amerikan benliğinde var olan dini alt-yapının üzerine kurulan bu ontolojik eğilimler, ABD’de derinleşen ve yaygınlaşan gerileme kaygılarıyla ve Orta Doğu’daki konjonktürle birebir bağlantılıdır. Ancak bu çalışma, kısıtlılığı dolayısıyla özel olarak ABD’deki temel dini yapıya/dini anlatılara ve gerileme kaygılarının etkilerine odaklanarak, bölgesel konjonktüre sadece gerekli yerlerde değinmiştir. Dolayısıyla tüm çalışmada görünen tabloda ve hatta çalışmanın sınırlarını aşan şekilde, bütün koşulların Başkan Trump’ın din ağırlıklı politikalarına zemin oluşturduğu açıkça görülmektedir.

Kaynakça

KİTAPLAR & KİTAP BÖLÜMLERİ

- Acemoğlu, Daron&James A. Robinson. *Ulusların Düşüşü: Güç, Zenginlik ve Yoksulluğun Kökenleri*. İstanbul: Doğan Egmont Yayınları, 2012.
- Acharya, Amitav. *The End of American World Order*. USA: Polity Press, 2014.
- Açıkmeşe, Sinem Akgül. “Güvenlik, Güvenlik Çalışmaları ve Güvenlikleştirme.” *Küresel Siyasete Giriş: Uluslararası İlişkilerde Kavramlar, Teoriler, Süreçler*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2016: 241-257.
- Alam, Javeed&Senior Fellow Javeed Alam. *India: Living with Modernity*. USA: Oxford University Press, 1999.
- Aldrovandi, Carlo. *Apocalyptic Movements in Contemporary Politics: Christian and Jewish Zionism*. New York: Palgrave Macmillan, 2014.
- Anderson, Perry. *The H-Word: The Peripeteia of Hegemony*. London: Verso, 2017.
- Aral, Berdal. *Bitmeyen İhanet: Emperyalizmin Gölgesinde Filistin Sorunu ve Uluslararası Hukuk*. İstanbul: Çıra Yayınları, 2019.
- Arı, Tayyar. *Geçmişten Günümüze Orta Doğu Irak, İran, ABD, Petrol, Filistin Sorunu ve Arap Baharı*. Cilt II. İstanbul: Alfa Akademi Yayınları, 2017.
- Ataman, Kemal. *Ulus Olmanın Kutsal Temeli*. Bursa: Sentez Yayınları, 2020.
- Becker, Ernest. *The Denial of Death*. Simon and Schuster, 1997.
- Boege, Volker. “Ontological Security, the Spatial Turn and Pacific Relationality: A Framework for Understanding Climate Change, Human Mobility and Conflict/Peace in the Pacific, Part I.” *Toda Peace Institute Policy Brief 123*. 2022.
- Bouchard, Gérard. Ed. “The Small Nation with a Big Dream.” *National Myths: Constructed Pasts, Contested Presents*. London: Routledge, 2013.
- Bouchard, Gérard. Ed. *National Myths: Constructed Pasts, Contested Presents*. London: Routledge, 2013.
- Booth, Ken. *Dünya Güvenliği Kuramı*. Çev. Çağdaş Üngör. İstanbul: Küre Yayınları, 2012.
- Bozkurt, Mustafa B. *Millî İrâde: Millet ve Demokrasi Üzerine Yeniden Düşünmek*. İstanbul: Mavi Gök Yayınları, 2022.
- Brinkley, Douglas. *The Reagan Diaries*. New York: HarperCollins, 1981.
- Brown, Stuart S. *The Future of US Global Power*. London: Palgrave Macmillan, 2013.

- Brzezinski, Zbigniew. *Strategic Vision: America and the Crisis of Global Power*. New York: Basic Books, 2012.
- Bursevî, İsmail Hakkı. *Lübbü'l Lübb*. İstanbul: Bahar Yayınları, 2007.
- Bursevî, İsmail Hakkı. *Seyr-u Sülûk: Üç Tuhfe*. Haz. Şeyda Öztürk&M. Ali Akidil. İstanbul: İnsan Yayınları, 2016.
- Buseck, Dr. Craig Von. *I am Cyrus: Harry S. Truman and the Rebirth of Israel*. USA: Straight Street Books, 2019.
- Bush, George H. W. *All the Best, George Bush: My Life in Letters and Other Writings*. USA: Simon and Schuster, 2014.
- Buzan, Barry. *People, States, and Fear the National Security Problem in International Relations*. Great Britain: Wheatsheaf Books, 1983.
- Buzan, Barry&Ole Wæver&Dewilde Jaap. *Security: A New Framework for Analysis*. Boulder: Lynne Rienner Publishers, 1998.
- Carenen, Caitlin. *The Fervent Embrace: Liberal Protestants Evangelicals and Israel*. New York: New York University Press, 2012.
- Carter, Jimmy. *Public Papers of the Presidents of the United States: Jimmy Carter: 1977 (in two books)*. Cilt I. Washington: US Government Printing Office, 1977.
- Carter, Jimmy. *Public Papers of the Presidents of the United States: Jimmy Carter: 1977 (in two books)*. Cilt II. Washington: US Government Printing Office, 1978.
- Carter, Jimmy. *Public Papers of the Presidents of the United States: Jimmy Carter: 1978 (in two books)*. Cilt I. Washington: US Government Printing Office, 1978.
- Carter, Jimmy. *Public Papers of the Presidents of the United States: Jimmy Carter: 1978 (in two books)*. Cilt II. Washington: US Government Printing Office, 1979.
- Carter, Jimmy. *Public Papers of the Presidents of the United States: Jimmy Carter: 1979 (in two books)*. Cilt I. Washington: US Government Printing Office, 1979.
- Carter, Jimmy. *Jimmy Carter 1978 (in two books)*. Washington: Office of the Federal Register. National Archives and Records Service. General Services Administration, 1979.
- Carter, Jimmy. *Public Papers of the Presidents of the United States: Jimmy Carter: 1979 (in two books)*. Cilt II. Washington: US Government Printing Office, 1980.
- Carter, Jimmy. *Palestine: Peace not Apartheid*. New York: Simon&Schuster, 2006.
- Cavari, Amnon. "Six Decades of Public Affection: Trends in American Public Attitudes Toward Israel." Ed. Robert Owen Freedman. *Israel and the United States: Six Decades of US-Israeli Relations*. Philadelphia: Westview Press, 2012, 100-124.
- Cevizci, Ahmet. *Felsefe Sözlüğü*. İstanbul: Paradigma Yayınları, 2005.

- Christison, Kathleen. *Perceptions of Palestine: Their Influence on US Middle East Policy*. London: University of California Press, 1999.
- Czarniawska, Barbara. *Narratives in Social Science Research*. India: Sage Publications, 2004.
- Cohen, Michael J. *Truman and Israel*. California: University of California Press, 1990.
- Cohen, Stuart A. "Light and Shadows in US-Israeli Military Ties, 1948–2010." Ed. Robert Owen Freedman. *Israel and the United States: Six Decades of US-Israeli Relations*. Philadelphia: Westview Press, 2012.
- Cox, Robert W. "Towards a Post-Hegemonic Conceptualization of World Order: Reflections on the Relevancy of Ibn Khaldun." *Governance Without Government: Order and Change in World Politics*. Cambridge: Cambridge University Press, 1992.
- Dionne, E. J. Jr&Joy-Ann Reid. Ed. *We are the Change to Seek: The Speeches of Barack Obama*. New York: Bloomsbury, 2009.
- Dulk, Kevin R. Den. "Evangelical 'Internationalists' and U.S. Foreign Policy During the Bush Administration." *Religion and the Bush Presidency*. Ed. Mark J. Rozell&Gleaves Whitney. USA: Palgrave Macmillan, 2007.
- Dunbabin, John Paul Delacour. *The Cold War: The Great Powers and Their Allies*. USA: Routledge, 2008.
- Durkheim, Emile. *Moral Education*. New York: Free Press, 1961.
- Durkheim, Emile. *Dini Hayatın İlk Biçimleri*. İstanbul: Ataç Yayınları, 2005.
- Düzgün, Aslı Nur. "Avrupa Birliği'nin 'Sivil Dini,' Karikatür Krizi ve Ontolojik Güvensizlik." *Avrupa Birliği Üzerine Tartışmalar*. Ed. Filiz Cicioğlu&Hacı Mehmet Boyraz. İstanbul: Aktif Yayınevi, 2021.
- Ejdus, Filip. *Crisis and Ontological Insecurity: Serbia's Anxiety Over Kosovo's Secession*. Switzerland: Palgrave Macmillan, 2020.
- Fea, John. *Believe me the Evangelical Road to Donald Trump*. Michigan: William B. Eerdmans Publishing Company, 2018.
- Ferguson, Charles H. *Predator Nation: Corporate Criminals, Political Corruption, and the Hijacking of America*. New York: Crown Business, 2012.
- Ferrell, Robert H. *Off the Record: The Private Papers of Harry S. Truman*. New York: Harper&Row Publishers, 1980.
- Ferrell, Robert H. Ed. *The Eisenhower Diaries*. New York: W.W. Norton&Company, 1981.

- Ford, Gerald R. *Gerald R. Ford 1974: Containing the Public Messages, Speeches, and Statements of the President, August 9 to December 31*. Michigan: University of Michigan, 1974.
- Ford, Gerald R. *Gerald R. Ford 1975 (in two books): Containing the Public Messages, Speeches, and Statements of the President*. Cilt I. Michigan: University of Michigan, 1977.
- Ford, Gerald R. *Gerald R. Ford 1975 (in two books): Containing the Public Messages, Speeches, and Statements of the President*. Cilt II. Michigan: University of Michigan, 1977.
- Ford, Gerald. R. *Gerald R. Ford 1976-1977 (in three books): Containing the Public Messages, Speeches, and Statements of the President*. Cilt I. Michigan: University of Michigan, 1979.
- Ford, Gerald R. *Gerald R. Ford 1976-1977 (in three books): Containing the Public Messages, Speeches, and Statements of the President*. Cilt II. Michigan: University of Michigan, 1979.
- Ford, Gerald R. *A time to Heal: The Autobiography of Gerald R. Ford*. USA: Harper&Row Publishers, 1979.
- Freedman, Robert Owen, Ed. *Israel and the United States: Six Decades of US-Israeli Relations*. Philadelphia: Westview Press, 2012.
- Frost, David B. *Ronald Reagan Quotations: A Topical Dictionary, with Sources of the Presidential Years*. USA: McFarland&Company, Inc., Publishers, 2012.
- Fukuyama, Francis. *The End of History and the Last Man*. Middlesex: Harmondsworth, 1992.
- Gelvin, James L. *Modern Orta Doğu Tarihi*. İstanbul: Timaş Yayınları, 2016.
- Giddens, Anthony. *The Constitution of Society Outline of the Theory of Structuration*. Berkeley: University of California Press, 1984.
- Giddens, Anthony. *The Consequences of Modernity*. United Kingdom: Polity Press, 1990.
- Giddens, Anthony. *Modernliğin Sonuçları*. Çev. Ersin Kuşdil. İstanbul: Say Yayınları, 1994.
- Giddens, Anthony. *Modernity and Self-Identity: Self and Society in the Late Modern Age*. Cambridge: Polity Press, 2006.
- Giddens, Anthony. *Modernite ve Bireysel-Kimlik: Geç Modern Çağda Benlik ve Toplum*. Çev. Ümit Tatlıcan. İstanbul: Say Yayınları, 2010.
- Giovanni, Arrighi. *Adam Smith in Beijing*. USA: Maple Vail, 2007.
- Giovanni, Arrighi. *The Long Twentieth Century*. USA: Maple Vail, 2010.

- Goldman, Samuel. *God's Country: Christian Zionism in America*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2018.
- Güngör, Celalettin. *Policraticus ve Salisbury'li John'un Siyaset Kuramı*. Ankara: Barış Kitap, 2015.
- Halsell, Grace. *Prophecy and Politics: Militant Evangelists on the Road to Nuclear War*. Connecticut: Lawrence&Hill Company, 1986.
- Halsell, Grace. *Tanrıyı Kıyamete Zorlamak*. Çev. Mustafa Acar-Hüsni Özmen. Ankara: Kim Yayınları, 2003.
- Hassan, Ümit. *İbn Haldun Metodu ve Siyaset Teorisi*. Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2019.
- Hobbes, Thomas. *Leviathan veya Bir Din ve Dünya Devletinin İçeriği, Biçimi ve Kudreti*. Çev. Semih Lim. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2017.
- Hudson, Valerie M. *Foreign Policy Analysis: Classic and Contemporary Theory*. United Kingdom: Rowman&Littlefield, 2007.
- Huntington, Samuel P. *Biz Kimiz? Amerika'nın Ulusal Kimlik Arayışı*. İstanbul: Global Yayın Ajansı, 2004.
- İbn Haldun. *Mukaddime I. ve II. Cilt*. Ed. Dr. Arslan Tekin. İstanbul: İlgi Kültür Sanat Yayınları, 2013.
- İbn Haldun. *Mukaddime*. haz. Süleyman Uludağ. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2020.
- Joffe, Josef. *The Myth of America's Decline: Politics, Economics, and a Half Century of False Prophecies*. New York: W.W. North Company, 2014.
- Johnson, Lyndon B. *Public Papers of the Presidents of the United States: Lyndon B. Johnson: 1963-1964*. Cilt I. Michigan: Office of the Federal Register. National Archives and Records Service. General Services Administration, 1965.
- Johnson, Lyndon B. *Public Papers of the Presidents of the United States: Lyndon B. Johnson: 1968-1969*. Cilt II. Michigan. Office of the Federal Register. National Archives and Records Service. General Services Administration, 1970.
- Karaman, M. Lütfullah. *Uluslararası İlişkiler Çıkmazında Filistin Sorunu*. İstanbul, İz Yayıncılık, 1991.
- Kellner, Douglas. "Donald Trump as Authoritarian Populist: A Frommian Analysis." *Critical Theory and Authoritarian Populism*. Ed. Jeremiah Morelock. Westminster: University of Westminster Press, 2018.
- Kennedy, Paul. *The Rise and Fall of the Great Powers*. London: Lexington Books, 1989.
- Kennedy, Paul. *Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri*. Çev. Birtane Karanakçı. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2001.

- Kierkegaard, Soren. *Korku ve Titreme*. İstanbul: Anka Yayınları, 2002.
- Kierkegaard, Soren. *Kaygı Kavramı*. Çev. Türker Armaner. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2013.
- Kinnvall, Catarina. "Globalization, Identity, and the Search for Chosen Traumas." Ed. Kenneth Hoover. *The Future of Identity: Centennial Reflections on the Legacy of Erik Erikson*. Oxford: Lexington Books, 2004.
- Kinnvall, Catarina. *Globalization and Religious Nationalism in India: The Search for Ontological Security*. New York: Routledge, 2007.
- Kissinger, Henry. *The Necessity for Choice: Prospects of American Policy*. New York: Harper, 1961.
- Kissinger, Henry. *Diplomasi*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2009.
- Kissinger, Henry. *The Necessity for Choice: Prospects of American Policy*. New York: Harper, 1961.
- Kristeva, Julia. *Powers of Horror: An Essay On Abjection*. Çev. Leon S. Roudiez. New York: Columbia University Press, 1982.
- Kurt, Veysel. "Ortadoğu'da Güvenliğin Dönüşümü." Ed. Veysel Kurt. *Ortadoğu'da Ulusal Güvenlik Stratejileri*. İstanbul: Seta Yayınları, 2018.
- Laing, Ronald David. *The Divided Self: An Existential Study in Sanity and Madness*. London: Penguin Classics, 1990.
- Laing, Ronald David. *Bölünmüş Benlik: Akıl Sağlığı ve Delilik Üzerine Varoluşsal Bir Çalışma*. Çev. Ergün Akça. İstanbul: Pinhan, 2015.
- Lupton, Deborah. *The Emotional Self*. Great Britain: Biddies Ltd, 1998.
- Machiavelli, Niccolo. *Hükümdar*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2019.
- Marsden, Lee. "Pushing Back the Obama Legacy: Trump's First Year and the Alt-Right—Evangelical—Catholic Coalition." Ed. Mara Oliva&Mark Shanahan, *The Trump Presidency: From Campaign Trail to World Stage*. Switzerland: Palgrave Macmillan, 2019.
- McSweeney, Bill. *Security, Identity and Interests: A Sociology of International Relations*. Cambridge: Cambridge University Press, 1999.
- Mearsheimer, John J&Stephen M. Walt. *İsrail Lobisi ve Amerikan Dış Politikası*. İstanbul: Zodyak Kitap, 2014.
- Mearsheimer, John J&Stephen M. Walt. *İsrail Lobisi ve Amerikan Dış Politikası*. İstanbul: Küre Yayınları, 2017.
- Metzl, Jonathan M. *Dying of Whiteness: How the Politics of Racial Resentment is Killing America's Heartland*. New York: Basic Books, 2019.

- Modelske, George. *Long Cycles in World Politics*. London: Macmillan Press, 1987.
- Mole, Richard. Ed. *Discursive Constructions of Identity in European Politics*. New York: Palgrave Macmillan, 2007.
- Mondschein, Ken. *Barack Obama Selected Speeches*. San Diego: Canterbury Classics, 2021.
- Nathanson, Roby&Ron Mandelbaum. "Aid and Trade: Economic Relations Between the United States and Israel, 1948–2010. Ed. Robert Owen Freedman. *Israel and the United States: Six Decades of US-Israeli Relations*. Philadelphia: Westview Press, 2012.
- Nevins, Allan&Henry Steele Commager. *ABD Tarihi*. Çev. Halil İnalçık. Ankara: DoğuBatı Yayınları, 2011.
- Nietzsche, Friedrich. *Şen Bilim*. Çev. Walter Kaufmann. New York: Vintage Books, 1974.
- Nietzsche, Friedrich. *The Complete Works of Friedrich Nietzsche: Thus Spake Zarathustra*. Ed. Dr. Oscar Levy.
- Nixon, Richard. *Richard Nixon 1969 Containing the Public Messages, Speeches, and Statements of the President.-US Status Government Printing Office*. Michigan: University of Michigan, 1969.
- Nixon, Richard. *Richard Nixon 1970 Containing the Public Messages, Speeches, and Statements of the President.-US Status Government Printing Office*. Michigan: University of Michigan, 1970.
- Nixon, Richard. *Richard Nixon 1971 Containing the Public Messages, Speeches, and Statements of the President.-US Status Government Printing Office*. Michigan: University of Michigan, 1971.
- Nixon, Richard. *The Memoirs of Richard Nixon*. USA: Simon&Schuster, 2013.
- Noll, Mark A. *America's God: From Jonathan Edwards to Abraham Lincoln*. Oxford: Oxford University Press, 2002.
- Nye, Joseph. *Is the American Century Over?* USA: Polity Press, 2015.
- Obama, Barack. *A Promised Land*. New York: Crown Publishing, 2020.
- Ogren, Brian. *Kabbalah and The Founding of America: The Early Influence of Jewish Thought in the New World*. New York: New York University Press, 2021.
- Özdemir, Mehmet. *Endülüs*. İstanbul: İsam Yayınları, 2020.
- Pappe, Ilan. *İsrail Hakkında On Mit*. Çev. S. Erdem Türközü. Ankara: Nika Yayınları, 2017.
- Paul, Heike. *The Myths That Made America: An Introduction to American Studies*. Bielefeld: Transcript Verlag, 2014.

Porter, Patrick. *The False Promise of Liberal Order: Nostalgia, Delusion and the Rise of Trump*. Cambridge: Polity Press, 2020.

Reagan, Ronald. *Public Papers of the Presidents of the Presidents: Ronald Reagan: 1981*. Michigan: United States Government Printing Office, 1982.

Reagan, Ronald. *Public Papers of the Presidents of the Presidents: Ronald Reagan: 1982*. Cilt I. Michigan: United States Government Printing Office, 1983.

Reagan, Ronald. *Public Papers of the Presidents of the Presidents: Ronald Reagan: 1982*. Cilt II. Michigan: United States Government Printing Office, 1983.

Reagan, Ronald. *Public Papers of the Presidents of the Presidents: Ronald Reagan: 1983*. Cilt I. Michigan: United States Government Printing Office, 1983.

Reagan, Ronald. *Public Papers of the Presidents of the Presidents: Ronald Reagan: 1983*. Cilt II. Michigan: United States Government Printing Office, 1985.

Reagan, Ronald. *Public Papers of the Presidents of the Presidents: Ronald Reagan: 1984*. Cilt I. Michigan: United States Government Printing Office, 1986.

Reagan, Ronald. *Public Papers of the Presidents of the Presidents: Ronald Reagan: 1984*. Cilt II. Michigan: United States Government Printing Office, 1987.

Reagan, Ronald. *Public Papers of the Presidents of the Presidents: Ronald Reagan: 1985*. Cilt I. Michigan: United States Government Printing Office, 1988.

Reagan, Ronald. *Public Papers of the Presidents of the Presidents: Ronald Reagan: 1985*. Cilt II. Michigan: United States Government Printing Office, 1988.

Reagan, Ronald. *Public Papers of the Presidents of the Presidents: Ronald Reagan: 1986*. Cilt I. Michigan: United States Government Printing Office, 1988.

Reagan, Ronald. *Public Papers of the Presidents of the Presidents: Ronald Reagan: 1986*. Cilt II. Michigan: United States Government Printing Office, 1989.

Reagan, Ronald. *Public Papers of the Presidents of the Presidents: Ronald Reagan: 1987*. Cilt I. Michigan: United States Government Printing Office, 1989.

Reagan, Ronald. *Public Papers of the Presidents of the Presidents: Ronald Reagan: 1987*. Cilt II. Michigan: United States Government Printing Office, 1989.

Reagan, Ronald. *Public Papers of the Presidents of the Presidents: Ronald Reagan: 1988-1989*. Cilt I. Michigan: United States Government Printing Office, 1990.

Reagan, Ronald. *Public Papers of the Presidents of the Presidents: Ronald Reagan: 1988-1989*. Cilt II. Michigan: United States Government Printing Office, 1991.

Rose, Arnold Marshall. *Theory and Method in the Social Sciences*. Minneapolis: University of Minnesota Press, 1954.

- Ross, Dennis. *Doomed to Succeed: The U.S.-Israel Relationship From Truman to Obama*. New York: Macmillian, 2015.
- Rousseau, Jean-Jacques. *Toplum Sözleşmesi*. Çev. Vedat Günyol. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2006.
- Rumelili, Bahar. “Kimlik.” Ed. Ali Balcı&Şaban Kardaş, *Uluslararası İlişkilere Giriş*. İstanbul: Küre Yayınları, 2014.
- Rumelili, Bahar. “Ontological (in)security and Peace Anxieties: A Framework for Conflict Resolution.” *Conflict Resolution and Ontological Security*. New York: Routledge, 2015.
- Rumelili, Bahar. “Peace Anxieties: A Framework for Conflict Resolution.” Ed. B. Rumelili, *Ontological Security and Conflict Resolution: Peace Anxieties*. New York: Routledge, 2015.
- Rumi, Mevlânâ Celaleddin. *Konularına Göre Açıklamalı Mesnevi Tercümesi*. Çev. Şefik Can. Üçüncü&Dördüncü Cilt. İstanbul: Ötüken Yayınları, 1997.
- Say, Seyfi. *İbn Haldun’un Düşünce Sistemi ve Uluslararası İlişkiler Kuramı*. İstanbul: İlk Harf Yayınları, 2011.
- Shirley, Craig. *The Greatest Speeches of Donald J. Trump: 45th President of the United States*. USA: Humanix Books, 2022.
- Solomon, Ty. *The Politics of Subjectivity in American Foreign Policy Discourses* Michigan: University of Michigan Press, 2018.
- Spector, Stephen. *Evangelicals and Israel: The Story of American Christian Zionism*. New York: Oxford University Press, 2009.
- Steele, Brent J. *Ontological Security in International Relations: Self-Identity and the IR State*. New York: Routledge, 2008.
- Steele, Brian. *Thomas Jefferson and American Nationhood*. USA: Cambridge University Press, 2012.
- Tillich, Paul. *The Courage to Be*. Yale: Yale University Press, 2000.
- Tocqueville, Alexis de. *Democracy in America*. Indiana: Liberty Fund, 2010.
- Todd, Emmanuel. *The Breakdown of the American Order*. USA: Colombia University Press, 2003.
- Trump, Donald J. *Yeniden Büyük Amerika: Gücünü Kaybeden Amerika’yı Yeniden Ayağa Kaldırmak*. Çev. İrem Sağlamer. İstanbul: Pegasus Yayınları, 2017.
- Trump, Donald J. “Jerusalem Is Israel’s Capital, The White House, Washington, DC, December 6, 2017.” Craig Shirley. Ed. *The Greatest Speeches of Donald J. Trump: 45th President of the United States*. USA: Humanix Books, 2022, 96-99.

- Tyrell, Ian. "The Myth(s) That Will Not Die: American National Exceptionalism." *National Myths: Constructed Pasts, Contested Presents*. Ed. Gérard Bouchard. London: Routledge, 2013.
- Wald, Kenneth D.&Allison Calhoun-Brown. *Religion and Politics in the United States*. New York: Rowman&Littlefield Publishers, 2011.
- Wallerstein, Immanuel. *Historical Capitalism*. London: Verso Editions, 1983.
- Wallerstein, Immanuel. *The Politics of the World-Economy: The States, the Movements and the Civilizations*. Melbourne: Cambridge University Press, 1984.
- Wallerstein, Immanuel. *Liberalizmden Sonra*. İstanbul: Metis Yayınları, 1998.
- Wallerstein, Immanuel. *The Decline of American Power*. London: The New Press, 2003.
- Waltz, Kenneth. *Man, the State, and War*. Columbia University Press, 2018.
- Weber, Max. *Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhu*. Ankara: Ayraç Yayınları, 1999.
- Wendt, Alexander. *Social Theory of International Politics*. Cambridge: Cambridge University Press, 1999.
- Wendt, Alexander. *Uluslararası Siyasetin Sosyal Teorisi*. Çev. Helin Sarı Ertem&Suna Gülfer İhlamur Öner. İstanbul: Küre Yayınları, 2016.
- Wiarda, Howard J. *Divided America on the World Stage*. Virginia: Potomac Books, 2009.
- Wilson, Douglas. *Cities that Ruled the World: How Jerusalem, Athens, Rome, London Shaped Global History*. USA: Thomas Nelson, 2009.
- Zakaria, Fareed. *The Post-American World and the Rise of the Rest*. New York: W. W. Norton & Company, 2008.
- Zakaria, Fareed. *Post-Amerikan Dünya*. İstanbul: Kırmızı Yayınları, 2013.

MAKALELER

- Abidel, Kenny Setya. "Individual Foreign Policy Analysis of Donald Trump: A Case Study of the US Embassy Relocation to Jerusalem." *Hubungan Internasional*, c. 9, s. 1 (2020): 15-27.
- Afandi Salleh, Mohd&Hafiz Zakariya. "The American Evangelical Christians and the U.S. Middle East Policy: A case study of the Christians United for Israel (CUFI)." *Intellectual Discourse*, c. 20, s. 2 (2012).
- Akalın, Kürşat Haldun. "Bilgi-İman Ayrılığında Pavlus'un Gnostik Savunması." *Iğdır Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, s. 8 (2016).

- Alatas, Syed Farid. "The Historical Sociology of Muslim Societies: Khaldunian Applications." *International Sociology*, c. 22 (2007).
- Arends, J. Frederik M., "Homeros'dan Hobbes ve Ötesine: "Güvenlik" Kavramının Avrupa Geleneğindeki Boyutları." Çev. Uluslararası İlişkiler Konseyi Derneği. *Uluslararası İlişkiler*, c. 6, s. 22 (2009): 3-33.
- Atmaca, Ayşe Ömür. "'Filistin' Baharı: Yükselen Umutlar ve Kaybedilen Barış." *Filistin Araştırmaları Dergisi*, s. 1 (2017).
- Ayğan, Fadıl. "Geleceğe Dönük Kurtarıcı Beklentisinin Apokaliptik Temelleri: Mesih/Mehdi Tasavvuruna İlişkin Bir Analiz." *Siirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, c. 6, s. 2 (2019): 225-259.
- Balci, Ali. "Controlling International Institutions: How the US Engineered UNSC Non-permanent Members in the Early Cold War." *Global Policy* 13.2 (2022): 259-270.
- Bellah, Robert N. "Civil Religion in America." *Daedalus*, c. 96, s. 1 (1967): 1-21.
- Berggren, D. Jason&Nicol C. Rae. "Jimmy Carter and George W. Bush: Faith, Foreign Policy, and an Evangelical Presidential Style." *Presidential Studies Quarterly*, c. 36, s. 4 (2006): 606-632.
- Berenskoetter, Felix. "Friends, There Are No Friends? An Intimate Reframing of the International." *Millennium*, c. 3, s. 35 (2007): 647-676.
- Berenskoetter, Felix. "Parameters of a National Biography." *European Journal of International Relations*, c. 20, s. 1 (2014): 262-288.
- Browning, Christopher S. "Nation Branding, National Self-Esteem, and the Constitution of Subjectivity in Late Modernity." *Foreign Policy Analysis*, c. 11, s. 2 (2015): 195-214.
- Browning, Christopher S.&Pertti Joenniemi. "Ontological Security, Self-Articulation and the Securitization of Identity." *Cooperation and Conflict*, c. 52, s. 1 (2017): 31-47.
- Ceyhan, Semih. "İbn Haldun'un Sufilere ve Tasavvufa Bakışı: Umranda Tasavvuf İlmi." *İslâm Araştırmaları Dergisi*, c. 15 (2006): 51-82.
- Cha, Taesuh&Jungkun Seo. "Trump by Nixon: Maverick Presidents in the Years of U.S. Relative Decline." *The Korean Journal of Defense Analysis*, c. 30, s. 1 (2018): 79-96.
- Chernobrov, Dmitry. "Ontological Security and Public (Mis)Recognition of International Crises: Uncertainty. Political Imagining, and the Self." *Political Psychology*, c. xx, s. xx (2016).
- Clarke, Michael&Anthony Ricketts. "Donald Trump and American Foreign Policy: The Return of the Jacksonian Tradition." *Comparative Strategy*, c. 36, s. 4 (2017): 366-379.

- Colgan, Jeff D.&Robert O. Keohane. "The Liberal Order is Rigged: Fix it Now or Watch it Wither." *Foreign Affairs*, c. 3, s. 96 (2017): 36-44.
- Cottrell, M. Patrick. "Hope or Hype? Legitimacy and US Leadership in a Global Age." *Foreign Policy Analysis*, c. 7 (2011).
- Cox, Michael. "Whatever Happened to American Decline? International Relations and the New United States Hegemony." *New Political Economy*, c. 6, s. 3 (2001): 311-340.
- Croft, Stuart&Nick Vaughan-Williams. "Fit for Purpose? Fitting Ontological Security Studies "into" the Discipline of International Relations: Towards a Vernacular Turn." *Cooperation and Conflict*, c. 52, s. 1 (2017): 12-30.
- Çiftçi, Halit Ahmet. "Kitab-ı Mukaddes'te İsrailoğulları'nın Seçilmişliği ve Justin Martyr'in Seçilmişlik Eleştirisi." *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, c. 38 (2017): 219-236.
- Davidson, Lawrence. "Christian Zionism as a Representation of American Manifest Destiny." *Critique: Critical Middle Eastern Studies*, c. 14, s. 2 (2005): 157-169.
- Dumbrell, John. "American Power: Crisis or Renewal?" *Politics* 30, (2010): 15-23.
- Düzce, Mesut. "Sivil Dinin Teorik Temelleri." *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, c. 1, s. 35 (2017).
- Düzgit, Sinem Aydın. "Avrupa Birliği-Türkiye İlişkilerine Postyapısalcı Yaklaşım: Almanya Örneğinde Dış Politika ve Söylem Analizi." *Uluslararası İlişkiler*, c. 8, s. 29 (2011): 49-70.
- Eberle, Jakub. "Narrative, Desire, Ontological Security, Transgression: Fantasy as a Factor in International Politics." *Journal of International Relations and Development*, c. 22, s. 1 (2019): 243-268.
- Ergüven, Nasıh Sarp. "Uluslararası Hukuk Açısından Güvenlik Kavramının Teorik Temelleri." *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, c. 65, s. 3 (2016): 771-836.
- Erkan, Ümmet. "İbn Haldun Sosyolojisinde Tasavvuf Düşüncesi." *Akademik Platform İslami Araştırmalar Dergisi*, c. 1, s. 1 (2017): 80-88.
- Ertem, Helin Sarı&Aslı Nur Düzgün. "Uluslararası İlişkiler Disiplininde Ontolojik Güvenlik Teorisi: Kavram ve Literatür Odaklı Bir İnceleme." *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, c. 17, s. 37 (2021): 39-83.
- Ertem, Helin Sarı. "Kimlik ve Güvenlik İlişisine Konstrüktivist Bir Yaklaşım: 'Kimliğin Güvenliği' ve 'Güvenliğin Kimliği.'" *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, c. 8, s. 16 (2012): 177-234.

- Ettema, Eric J. "Death: 'Nothing' Gives Insight." *Medicine, Health Care and Philosophy*, c. 3, s. 16 (2013): 575-585.
- Everton, Sean F. "American Civil Religion in the Era of Trump." *Religions*, c. 14, s. 5 (2023): 1-20.
- Ferguson, Niall. "Complexity and Collapse: Empires on the Edge of Chaos." *Foreign Affairs*, c. 89, s. 18 (2010).
- Fildiş, Ayşe Tekdal. "New Role for Religion in American Politics: How the Evangelical Church is Shaping the Middle-Eastern Politics in Particular in the Israeli Palestinian Conflict." *Journal of Political Sciences*, c. 27, s. 2 (2018): 149–161.
- Florig, Dennis. "Hegemonic Overreach vs. Imperial Overstretch." *Review of International Studies*, c. 36, s. 4 (2010): 1103-1119.
- Gierer, Alfred. "Ibn Khaldun on Solidarity ('Asabiyah') Modern Science on Cooperativeness and Empathy: A Comparison." *Philosophia Naturalis*, c. 38 (2001): 91-104.
- Gilmore, Jason. "American Exceptionalism in the American Mind: Presidential Discourse, National Identity, and U.S. Public Opinion." *Communication Studies*, c. 66, s. 3 (2015): 301–320.
- Gleason, Philip. "Identifying Identity: A Semantic History." *The Journal of American History*, c. 69, s. 4 (1983): 910-931.
- Greene, Talya&Joshua Buckman&Christopher Dandeker&Neil Greenberg. "The Impact of Culture Clash on Deployed Troops." *Military Medicine*, c. 175, S. 12 (2010): 958-963.
- Gustafsson, Karl. "Identity and Recognition: Remembering and Forgetting the Post-War in Sino-Japanese Relations." *The Pacific Review*, c. 28, s. 1 (2015): 117-138.
- Gustafsson, Karl. "Routinised Recognition and Anxiety: Understanding the Deterioration in Sino-Japanese Relations." *Review of International Studies*, c. 42, s. 4 (2016): 613-633.
- Gustafsson, Karl&Nina C Krickel-Choi. "Returning to the Roots of Ontological Security: Insights from the Existentialist Anxiety Literature." *European Journal of International Relations*, c. 26, s. 3 (2020): 1-21.
- Gürkan, Salime Leyla. "Some Implications of Ibn Khaldun's Approach to the History of the People of Israel: The Relation Between 'Asabiyyah and Chosenness.'" *Journal of Faculty of Theology Sakarya University/Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, c. 19, s. 35 (2017).

- Hagström, Linus. "Great Power Narcissism and Ontological (In)Security: The Narrative Mediation of Greatness and Weakness in International Politics." *International Studies Quarterly*, c. 65 (2021): 331–342.
- Halim, Asyiqin Ab. "Ibn Khaldun's Theory of Asabiyyah and the Concept of Muslim Ummah." *Journal of Al-Tamaddun*, c. 9, s. 1 (2014): 1-12.
- Hammack, Phillip L.&Andrew Pilecki. "Narrative as a Root Metaphor for Political Psychology." *Political Psychology*, c. 33, s. 1 (2012): 75-103.
- Hasanov, Eldar. "Nuhi Kimliği Bağlamında Yahudilikte Yabancı Algısı." *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi*, c. 2, s. 1 (2015): 137-160.
- Homolar, Alexandra&Ronny Scholz. "The Power of Trump-speak: Populist Crisis Narratives and Ontological Security." *Cambridge Review of International Affairs*, c. 32, s. 3 (2019): 344-364.
- Huysmans, Jef. "Security! What Do You Mean? From Concept to Thick Signifier." *European Journal of International Relations*, c. 4, s. 2 (1998): 226-255.
- Jeong, Hae Won. "The Abraham Accords and Religious Tolerance: Three Tales of Faith-Based Foreign-Policy Agenda Setting." *Middle East Policy*, c. 28, s. 1 (2021): 36-50.
- Karaduman, İbrahim Can. "Thomas Hobbes ve Leviathan'ı Üzerine Bir İnceleme: Yönetim Bilimi'ni İçeriye Almak." *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, c. 3, s. 1 (2020): 114-137.
- Kayapınar, Akif. "İbn Haldun'un asabiyet kavramı: Siyaset teorisinde yeni bir açılım." *İslâm Araştırmaları Dergisi* 15 (2006): 83-114.
- Kayapınar, Mehmet Akif. "Ibn Khaldun's Concept of Asabiyya: An Alternative Tool for Understanding Long-Term Politics?" *Asian Journal of Social Science*, c. 36 (2008): 375-407.
- Kazmi, Aqeel Abbas&Zeeshan Fida. "Crisis of Liberal Hegemony and the US." *İZÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, c. 9, s. 18 (2021): 48-58.
- Kıyak, Abdulkadir&Yakup Taş. "Hıristiyanlıkta Eskatoloji Mitleri." *Ortadoğu ve Göç*, c. 12, s. 1 (2022): 49-76.
- Kinnvall, Catarina. "Nationalism, Religion and the Search for Chosen Traumas." *Ethnicities*, c. 2, s. 1 (2002): 79-106.
- Kinnvall, Catarina. "Globalization and Religious Nationalism: Self, Identity, and the Search for Ontological Security." *Political Psychology*, c. 25, s. 5 (2004): 741-767.
- Kinnvall, Catarina. "European Trauma: Governance and the Psychological Moment." *Alternatives: Global, Local, Political*, c. 3, s. 37 (2012): 266-281.

- Kinnvall, Catarina. "Feeling Ontologically (In)secure: States, Traumas and the Governing of Gendered Space." *Cooperation and Conflict*, c. 52, s. 1 (2016): 1-19.
- Kinnvall, Catarina&John Cash. "Postcolonial Bordering and Ontological Insecurities." *Postcolonial Studies*, c. 20, s. 3 (2017): 267–274.
- Kinnvall, Catarina&Jennifer Mitzen. "An Introduction to the Special Issue: Ontological Securities in World Politics." *Cooperation and Conflict*, c. 52, s. 1 (2017): 3-11.
- Kinnvall, Catarina&Jennifer Mitzen. "Ontological Security and Conflict: the Dynamics of Crisis and the Constitution of Community." *Journal of International Relations and Development*, c. 21, s. 4 (2018): 825–835.
- Kinnvall, Catarina. "Ontological Insecurities and Postcolonial Imaginaries: The Emotional Appeal of Populism." *Humanity & Society*, c. 42, s. 4 (2018).
- Kinnvall, Catarina&Ian Manners&Jennifer Mitzen. "Introduction to 2018 Special Issue of European Security: Ontological (in)Security in the European Union." *European Security*, c. 27, s. 3 (2018): 249-265.
- Kinnvall, Catarina&Jennifer Mitzen. "Anxiety, Fear, and Ontological Security in World Politics: Thinking With and Beyond Giddens." *International Theory*, c. 12 (2020): 240–256.
- Koschut, Simon. "Emotional (security) communities: The significance of emotion norms in inter-allied conflict management." *Review of International Studies*. C. 40, S. 3 (2014): 533-558.
- Kramer, Mark. "Ideology and the Cold War." *Review of International Studies* (1999): 539–576.
- Krickel-Choi, Nina. "The Embodied State: Why and How Physical Security Matters for Ontological Security." *Journal of International Relations and Development* (2021): 1-23.
- Krolikowski, Alanna. "State Personhood in Ontological Security Theories of International Relations and Chinese Nationalism: a Sceptical View." *Chinese Journal of International Politics*, c. 2, s. 1 (2008): 109-133.
- Kuran, Timur. "The Unthinkable and the Unthought." *Rationality and Society*, c. 5, s. 4 (1993): 473-505.
- Kydd, Andrew H. "Decline, Radicalization and the Attack on the US Capitol." *Violence: An International Journal*, c. 2, s. 1 (2021): 3-23.
- Linder, Robert D. "Universal Pastor: President Bill Clinton's Civil Religion." *J. Church&St*, 38 (1996): 733-749.

- Lipson, Charles. "American support for Israel: History, sources, limits." *Israel Affairs*, c. 2, s. 3-4 (1996): 128-146.
- Macdonald, Paul K. "America First? Explaining Continuity and Change in Trump's Foreign Policy." *Political Science Quarterly*, c. 133, s. 3 (2018): 401-434.
- Manners, Ian. "European [Security] Union from Existential Threat to Ontological Security." *Kopenhagen Barış Araştırmaları Enstitüsü (COPRI)*, c. 42 (2002).
- Mead, Walter Russell. "God's Country?" *Foreign Affairs*, c. 5, s. 85 (2006).
- Miller, Paul D. "Evangelicals, Israel and US Foreign Policy." *Taylor and Francis Online, Survival: Global Politics and Strategy*, c. 56, s. 1 (2014): 7-26.
- Mitzen, Jennifer. "Ontological Security in World Politics: State Identity and the Security Dilemma." *European Journal of International Relations*, c. 12, s. 3 (2006): 341-370.
- Mitzen, Jennifer & Kyle Larson. "Ontological Security and Foreign Policy." *Oxford Research Encyclopedia of Politics* (2017): 1-26.
- Mitzen, Jennifer. "Anxious Community: EU as (In)security Community." *European Security*, c. 27, s. 3 (2018): 393-413.
- Mitzen, Jennifer. "Feeling at Home in Europe: Migration, Ontological Security, and the Political Psychology of EU Bordering." *Political Psychology*, c. 39, s. 6 (2018): 1373-1386.
- Mukherjee, S. Romi. "Make America Great Again as White Political Theology. *Revue LISA/LISA e-journal. Littératures, Histoire des Idées, Images, Sociétés du Monde Anglophone—Literature, History of Ideas, Images and Societies of the English-speaking World*, c. 16, s. 2 (2018).
- Naor, Arye. "Menachem Begin and 'Basic Law: Jerusalem, Capital of Israel.'" *Israel Studies*, c. 21, s. 3, *Jerusalem: Visions & Designs* (Fall 2016): 36-48.
- Nayak, Meghana V. & Christopher Malone. "American Orientalism and American Exceptionalism: A Critical Rethinking of US Hegemony." *International Studies Review*, c. 11 (2009): 253-276.
- Neumann, Iver B. "I Remember When Russia Was a Great Power." *Journal of Regional Security*, c. 10, s. 1 (2015): 5-16.
- Niblett, Robin. "Liberalism in Retreat: The Demise of a Dream." *Foreign Affairs* (2017).
- Nisar, Muhammad Azfar. "Practitioner as the Imaginary Father of Public Administration: A Psychoanalytic Critique." *Administrative Theory & Praxis*, c. 42, s. 1 (2020): 1-19.
- Nye Jr., Joseph S. "The Rise and Fall of American Hegemony from Wilson to Trump." *International Affairs*, c. 95, s. 1 (2019): 63-80.

- Oğuz, Gökhan. “Amerikan Dış Politikasında Trump Dönemi ve Amerikan İstisnacılığı Anlatısının Sonu.” *Iğdır University Journal of Social Sciences* (2019).
- Okumuş, Ejder. “İbn Haldun ve Osmanlı’da Çöküş Tartışmaları.” *Dîvân: Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi*, c. 6 (1999): 183-209.
- Öz, Fahri. “Apotheosis of Mortal Man: Stellar and Terrestrial Imagery in Dylan Thomas’s Poetry.” *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, c. 4, s. 15 (2016):1044-1053.
- Patterson, Molly&Kristen Renwick Monroe. “Narrative in Political Science.” *Annual Review of Political Science*, c. 1, s. 1 (1998): 315-331.
- Peck, Jamie. “Pushing Austerity: State Failure, Municipal Bankruptcy and the Crises of Fiscal Federalism in the USA.” *Cambridge Journal of Regions Economy and Society*, c. 7, s. 1 (2014): 17-44.
- Posen, Barry R. “Command of the Commons: the Military Foundation of US Hegemony.” *International Security*, c. 28, s. 1 (2003): 5-46.
- Purnell, Kandida. “Bodies Coming Apart and Bodies Becoming Parts: Widening, Deepening, and Embodying Ontological (In)Security in the Context of the COVID-19 Pandemic.” *Global Studies Quarterly*, c. 1 (2021): 1–9.
- R. Somers, Margaret. “The Narrative Constitution of Identity: A Relational and Network Approach.” *Theory and Society*, c. 23, s. 5 (1994).
- Rapanyane, Makhura Benjamin. “The New World [Dis] Order in the Complexity of Multi-Polarity: United States of America's Hegemonic Decline and the Configuration of New Power Patterns.” *Journal of Public Affairs*, c. 21, s. 1 (2021).
- Ringmar, Erik. “On the Ontological Status of the State.” *European Journal of International Relations*, c. 2, s. 4 (1996): 439-466.
- Rodríguez-Posea, Andrés&Neil Leea&Cornelius Lipp. “Golfing with Trump. Social Capital, Decline, İnequality, and the Rise of Populism in the US.” *Cambridge Journal of Regions, Economy and Society*, c. 14 (2021): 457–481.
- Rose, Gideon. “What Was the Liberal Order? The World We May Be Losing.” *Foreign Affairs* (2017).
- Rumelili, Bahar&Sibel Karadağ. “Göç ve Güvenlik: Eleştirel Yaklaşımlar.” *Toplum ve Bilim*, s. 140 (2017): 69-92.
- Rumelili, Bahar&Umut Can Adısönmez. “Uluslararası İlişkilerde Kimlik Güvenlik İlişisine Dair Yeni Bir Paradigma: Ontolojik Güvenlik Teorisi.” *Uluslararası İlişkiler*, c. 17, s. 66 (2020): 23-39.

Rumelili, Bahar. "Integrating Anxiety into International Relations Theory: Hobbes, Existentialism, and Ontological Security." *International Theory*, c. 12, s. 2 (2020): 257-272.

Sala, Vincent Della. "Homeland Security: Territorial Myths and Ontological Security in the European Union." *Journal of European Integration*, c. 5, s. 39 (2017): 1-20.

Sala, Vincent Della. "Narrating Europe: the EU's Ontological Security Dilemma." *European Security*, c. 27, s. 3 (2018): 266-279.

Sala, Vincent Della&Viktoria Akchurina. "Love and Fear in the Neighbourhood: Emotions and Ontological Security." *Foreign Policy Analysis* (2019).

Skillen, James W. "Evangelicals and American Exceptionalism." *The Review of Faith&International Affairs*, c. 4, s. 3 (2006).

Solomon, Ty. "Attachment, Tautology, and Ontological Security." *Critical Studies on Security*, c. 1, s. 1 (2013).

Steele, Brent J. "Ontological security and the Power of Self-Identity: British Neutrality in the American Civil War." *Review of International Studies*, c. 31, s. 3 (2005): 519–540.

Steele, Brent J. Ontological security, Shame and 'Humanitarian' Action, *The University of Iowa* (2005).

Steele, Brent J. "Making Words Matter: The Asian Tsunami, Darfur, and 'Reflexive Discourse' in International Politics." *International Studies Quarterly*, c. 51 (2007).

Steele, Brent J.&Jelena Subotic. "Moral Injury in International Relations." *Journal of Global Security Studies*, c. 3, s. 4 (2018): 387–401.

Subotic, Jelena. "Narrative, Ontological Security, and Foreign Policy Change." *Foreign Policy Analysis*, c. 12, s. 4 (2016): 610-627.

Sümer, Beyza. "Ibn Khaldun's Asabiyya for Social Cohesion." *Electronic Journal of Social Sciences*, c. 11, s. 41 (2012): 253-267.

Şener, Habib. "David Hume'un Tanrı Anlayışı ve Antropomorfizm Eleştirisi," *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, s. 11 (2017): 241-269.

Taymur, İbrahim&Rıza Cumhur Boratav. "İçselleştirme, içealım, içeatım ve özdeşim." *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, c. 5, S. 3 (2013): 330-342.

Ülgül, Murat. "Faith Abroad: How Religion Shapes Trump Administration's Foreign Policy." *International Relations*, c. 35, s. 4 (2021): 551-573.

Warner, Carolyn M.&Stephen G Walker. "Thinking about the Role of Religion in Foreign Policy: A Framework for Analysis." *Foreign Policy Analysis*, c. 7, s. 1 (2011).

Wendt, Alexander. "Anarchy is What States Make of it: the Social Construction of Power Politics." *International Organization*, c. 46, s. 2 (1992): 391-425.

Wendt, Alexander. “The State as Person in International Theory.” *Review of International Studies*, c. 30, s. 2 (2004): 289-316.

Whisker, Daniel. Apocalyptic Rhetoric on the American Religious Right: Quasi-Charisma and Anti-Charisma. *Max Weber Studies*, c. 12, s. 2 (July 2012): 159-184.

Yılmaz, Hakan. “Evanjelik Hareketin ABD Siyaset Kurumundan Dinî Talepleri Üzerine Bir İnceleme.” *Oksident*, c. 1, s. 2 (2020): 27-58.

Zank, Michael. “The Jerusalem Basic Law (1980) and the Jerusalem Embassy Act (1995): A Comparative Investigation of Israeli and US Legislation on the Status of Jerusalem.” *Israel Studies*, c. 21, s. 3 (2016): 20-35.

Zarakol, Ayşe. “‘Rise of the Rest:’ As Hype and Reality.” *International Relations*, c. 2, s. 33 (2019).

TEZLER

Acar, Hatice. “Hollywood Filmlerinde Evanjelizme Özgü Eskatolojik Beklentilerin Yansıması.” Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, 2022.

Aschale, Alelign, “A Critical Discourse Analysis of Barack Obama’s Speeches vis-a-vis Middle East and North Africa.” Doktora Tezi. Addis Ababa Üniversitesi, 2013.

Bozkurt, Batuhan. “Meşrûiyetin Kaynağı Olarak Millî İrâdenin Değeri.” Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Medipol Üniversitesi, 2021.

Cengiz, Muammer. “İsmail Hakkı Bursevî’nin Tuhfe-i Hasekiye’sinin Birinci Bölümü (Metin ve Tahlil).” Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi, 2007.

Çakıroğlu, Selim. “İsmail Hakkı Bursevî’nin Tuhfe-i Recebiyye Eserinin Tahkik ve Değerlendirmesi.” Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi, 2006.

Ehle, Carl Frederick. “Prolegomena to Christian Zionism in America: The Views of Increase Mather and William E. Blackstone Concerning the Doctrine of the Restoration of Israel.” Doktora Tezi. New York Üniversitesi, 1977.

Elmas, Büşra. “Evanjelik Hristiyanlarda Kıyamet İnancı.” Yüksek Lisans Tezi. Uludağ Üniversitesi, 2017.

Erdem, Hüseyin. “Hristiyanlıkta Kongregasyonalist Akımın Ortaya Çıkışı ve Görüşleri.” Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, 2009.

Ertem, Helin Sarı. “Geleneksel Amerikan Kimlik ve Güvenlik Algısının 11 Eylül Sonrası ABD Dış Politikasına Etkileri.” Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi, 2010.

- Güç, Kürşat. "Soğuk Savaş Sonrası Rus Dış Politikasında Ontolojik Güvenlik." Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi, 2020.
- Gould, Marie. "Dissecting the Man of Steel: The Evolution of Superman as a Reflection of American Society." Lisans Tezi. Bellarmine University, 2020.
- Gürsoy, Serpil Şengün. "Tüketim Toplumu ve Ontolojik Güvenlik Erozyonu Dâhilinde Yükselen Akım 'Yoga.'" Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi, 2019.
- Höne, Katharina E. "The State-as-Person in International Relations Theory." Doktora Tezi. Aberystwyth University, 2014.
- Kara, İhsan. "İsmail Hakkı Bursevî'nin Tuhfe-i Hasekiyyesi." Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi, 1997.
- Kayapınar, Mehmet Akif. "The Theory of Asabiya in Comparison with the Social Contract Approach." Doktora Tezi. Binghamton Üniversitesi, 2014.
- Krickel-Choi, Nina. "Rethinking Ontological Security Theory Conceptual Investigations into 'Self' and 'Anxiety.'" Doktora Tezi. Stockholm University. Sweden, 2021.
- Lewis, Bryan E. "How has Dispensationalism Affected American Policy in the Middle East." Yüksek Lisans Tezi. Amridge Üniversitesi, 2009.
- Özçelik, Onur Mert. "Tanrı ve Mesih Adına Siyaset: Evanjelizm ve Evanjelik Grupların Amerikan Dış Politikasına Etkilerine Dair Carter ve Trump Yönetimleri Arasında Kıyaslamalı bir Analiz." Yüksek Lisans Tezi. Yıldız Teknik Üniversitesi, 2021.
- Rettore, Giovanna. "Obama, Trump, and Israel: The Individual Level of Analysis in the US-Israeli Context." Yüksek Lisans Tezi. Università Ca' Foscari, 2022.
- Sağırılı, Muhittin. "Sosyolojik Açıdan Devlet Teorileri." Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi, 1995.
- Saylam, Gökalp. "ABD Dış Politikası ve Evanjelizm." Yüksek Lisans Tezi. Ufuk Üniversitesi, 2019.
- Smith, Robert O. "More Desired Than Our Own Salvation: The Roots of American Christian Affinity for the State of Israel." Doktora Tezi. Baylor Üniversitesi, ProQuest Dissertations Publishing, 2010.
- Tabur, Merve. "İsmail Hakkı Bursevî and the Politics of Balance." Yüksek Lisans Tezi. Boğaziçi Üniversitesi, 2011.
- Westbrook, Matthew C. "The International Christian Embassy, Jerusalem and Renewalist Zionism: Emerging Jewish-Christian Ethnonationalism." Doktora Tezi. Drew Üniversitesi, 2014.

Yavuzaslan, Kıymet. “21. Yüzyılda Amerikan Hegemonyası.” Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2014.

Yaylar, Yasin. “Evanjelizm ve Türkiye Planı.” Yüksek Lisans Tezi. Ahi Evran Üniversitesi, 2011.

Yılmaz, Hakan. “Amerika’da Evanjelik Hareket: Dini ve Siyasi Yansımaları.” Doktora Tezi. Necmettin Erbakan Üniversitesi, 2019.

ELEKTRONİK VE DİJİTAL KAYNAKLAR

Al Jazeera. “Protests held worldwide against Jerusalem capital move.” <https://www.aljazeera.com/news/2017/12/15/protests-held-worldwide-against-jerusalem-capital-move> [Erişim 12.09.2020].

Al Jazeera. “Beyond Trump’s “Deal of the Century.” 24 June 2018. <https://studies.aljazeera.net/en/reports/2018/06/trumps-deal-century-180624070351751.html> [Erişim 14.04.2023].

Al Jazeera Türk Belgesel. “İsrail Amerika'yı Neden Vurdu?” <https://www.youtube.com/watch?v=tIJqwHx8LjA> [Erişim 29.03.2023].

Alper, Becka A. “Modest Warming in U.S. Views on Israel and Palestinians.” (2022). Pew Research Center. <https://www.pewresearch.org/religion/2022/05/26/modest-warming-in-u-s-views-on-israel-and-palestinians/> [Erişim 24.01.2023].

American Presidents&Israel: “John F. Kennedy Administration (1961-1963).” Jewish Virtual Library: A Project of Aice. <https://www.jewishvirtuallibrary.org/john-f-kennedy-administration> [Erişim 13.05.2023].

American Presidents&Israel: “Richard Nixon (1968-1974).” Jewish Virtual Library: A Project of Aice. <https://www.jewishvirtuallibrary.org/john-f-kennedy-administration> [Erişim 20.05.2023].

Anatolia Agency. “US Jerusalem recognition ‘uncalculated gamble:’ Hamas.” 06.12.2017. <https://www.aa.com.tr/en/middle-east/us-jerusalem-recognition-uncalculated-gamble-hamas/992472> [Erişim 14.04.2023].

Aral, Berdal. “‘Yüzyılın Anlaşması’ mı, ‘Yüzyılın İhaneti’ mi?” 2020. Anadolu Ajansı. <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/yuzyilin-anlasmasi-mi-yuzyilin-ihaneti-mi/1720064> [Erişim 3.5.2023].

Architect of the Capitol. “Embarkation of the Pilgrims.” <https://www.aoc.gov/explore-capitol-campus/art/embarkation-pilgrims> [Erişim 11.07.2022].

Architect of the Capitol. “John Winthrop Statue.” <https://www.aoc.gov/explore-capitol-campus/art/john-winthrop-statue> [Erişim 11.07.2022].

Architect of the Capitol. “The Mayflower Compact.” <https://www.aoc.gov/explore-capitol-campus/art/mayflower-compact-1620> [Erişim 11.07.2022].

Architect of the Capitol. “Landing of the Pilgrims.” <https://www.aoc.gov/explore-capitol-campus/art/landing-pilgrims> [Erişim 11.07.2022].

Architect of the Capitol. “Landing of the Pilgrims, 1620, Relief Sculpture.” <https://www.aoc.gov/explore-capitol-campus/art/landing-pilgrims-1620-relief-sculpture> [Erişim 11.07.2022].

Ataman, Kemal. Düşünce ve Sanat Merkezi. “Sivil Din.” <https://www.youtube.com/watch?v=Y5MtqD7LLaY&t=5568s> [Erişim 06.08.2021].

Baker, Peter. “An Embassy in Jerusalem? Trump Promises, but So Did Predecessors.” *The New York Times*. Kasım 2016. https://www.nytimes.com/2016/11/19/world/middleeast/jerusalem-us-embassy-trump.html?_r=0 [Erişim 3.05.2023].

Beuck, Charles. “Only 15 Years of Peace in The History of the United States of America.” <https://medium.com/traveling-through-history/only-15-years-of-peace-in-the-history-of-the-united-states-of-america-c479193df79f> [Erişim 20.05.2022].

Bump, Philip. “Nearly a Quarter of Americans Have Never Experienced the U.S. in a Time of Peace.” *The Washington Post*, <https://www.washingtonpost.com/politics/2020/01/08/nearly-quarter-americans-have-never-experienced-us-time-peace/> [Erişim 20.05.2022].

Carter, Jimmy. “39th President of the United States: 1977-1981. Visit of President Nicolae Ceausescu of Romania Remarks at the Welcoming Ceremony.” April 12, 1978, <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/visit-president-nicolae-ceausescu-romania-remarks-the-welcoming-ceremony> [Erişim 23.05.2023].

Chomsky, Noam. “American Decline: Causes and Consequences.” *Al-Akhbar Online*. <https://chomsky.info/20110824/> [Erişim: 18.07.2021].

Chomsky, Noam. “Losing the World: American Decline in Perspective, Part 1.” *Guardian* [Erişim 29.07.2022].

CNN Politics. “Pompeo announces reversal of longstanding US policy on Israeli settlements.” 2019. <https://edition.cnn.com/2019/11/18/politics/pompeo-west-bank-settlements-announcement/index.html> [Erişim 3.5.2023].

Çelikkol, Oğuz. “Golan, Trump ve Büyük Cyrus.” Hürriyet. <https://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/oguz-celikkol/golan-trump-ve-buyuk-cyrus-41164228> [Erişim 11.09.2020]

Çoban, Savaş. “Gramsci, Hegemonya ve Kapitalizm.” 1st International Interdisciplinary Social Inquiry Conference. http://www.academia.edu/1250610/Gramsci_Hegemonya_ve_Kapitalizm [Erişim 22.06. 2022].

Denworth, Lydia. “Brain Waves Synchronize when People Interact.” *Scientific American*. <https://www.scientificamerican.com/article/brain-waves-synchronize-when-people-interact/> [Erişim 17.06.2023].

Diamant, Jeff. “About four-in-ten U.S. adults believe humanity is ‘living in the end times.’” (2022) <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2022/12/08/about-four-in-ten-u-s-adults-believe-humanity-is-living-in-the-end-times/> [Erişim 29.01.2023].

Düzgün, Aslı Nur. “Tale of Two Cities: Why ‘Zionist’ Biden gave no hope to Palestinians.” TRT World. <https://www.trtworld.com/opinion/tale-of-two-cities-why-zionist-biden-gave-no-hope-to-palestinians-58948> [Erişim 06.11.2022].

Dwight D. Eisenhower Speeches. <https://www.eisenhowerlibrary.gov/eisenhowers/speeches> [Erişim 09.05.2023].

Epps, Garrett. “The Founders’ Great Mistake.” *The Atlantic*, Issue. <https://www.theatlantic.com/magazine/archive/2009/01/the-founders-great-mistake/307210/> [Erişim 20.04.2022].

Erdölen, Yunus Emre. “ABD'nin bireysel silahlanma sorununda çözüm yolları tıkalı.” <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/abdnin-bireysel-silahlanma-sorununda-cozum-yollari-tikali/2616064> [Erişim 24.07.2022].

Euronews. “ABD her yıl İsrail'e ne kadar askerî yardımda bulunuyor?” 05/2021. <https://tr.euronews.com/2021/05/18/abd-her-y-l-israil-e-ne-kadar-askeri-yard-mda-bulunuyor> [16.08.2022].

Ezekiel 37: 21-22. <https://only.bible/bible/tur/ezk-37/> [Erişim 14.02.2022].

Gabbatt, Adam. “‘Unparalleled Privilege’: Why White Evangelicals See Trump as Their Savior.” <https://www.theguardian.com/us-news/2020/jan/11/donald-trump-evangelical-christians-cyrus-king> [Erişim 21.05.2022].

Geotargit. <https://geotargit.com/called.php?qcity=Salem> [Erişim 11.09.2020].

Gökyıldız, Fatih. “Richard Nixon Dönemi ve Grand Strateji.” <https://akademikarastirma.org/richard-nixon-donemi-ve-grand-strateji/> [Erişim 03.08.2022].

Griffin, Cailey&Amy Mackinnon. “Report: Corruption in U.S. at Worst Levels in Almost a Decade.” <https://foreignpolicy.com/2021/01/28/report-transparency-international-corruption-worst-decade-united-states> [Erişim 21.05.2022].

Harry S. Truman Library&Museum. <https://www.trumanlibrary.gov/> [Erişim 09.05.2023].

Hıdır, Özcan. “Trump’in Kudüs kararında Evanjeliklerin rolü.” <https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/trump-in-kudus-kararinda-evanjeliklerin-rolu/1003679> [Erişim 18.06.2023].

IDEA. The Global State of Democracy Report 2021. <https://www.idea.int/gsod-2021/> [Erişim 24.07.2022].

Images of Liberty and Power, <http://davidmhart.com/liberty/Art/FeaturedImages/WashingtonsBirthday/index.html> [Erişim 18.06.2021].

İnsamer. “Amerika Birleşik Devletleri, <https://www.insamer.com/tr/ulke-profil-i-amerika-birlesik-devletleri/#:~:text=%C3%9Ckede%20%C3%A7ok%20%C3%A7e%C5%9Fitli%20iklim%20tipleri,ise%20k%C4%B1%C5%9F%20s%C4%B1cakl%C4%B1klar%C4%B1%20olduk%C3%A7a%20d%C3%BC%C5%9F%C3%BCkt%C3%BCr> [Erişim 20.07.2023].

İslam Ansiklopedisi. “Mukaddime.” <https://islamansiklopedisi.org.tr/mukaddime--ibn-haldun> [Erişim 06.12.2022].

İslam Ansiklopedisi. “Mukaddime.” <https://islamansiklopedisi.org.tr/mukaddime--ibn-haldun> [Erişim 06.12.2022].

Jackson, Lauren. “The Idea of American Decay.” The New York Times. <https://www.nytimes.com/2022/01/07/podcasts/america-decline-capitol-riot.html> [Erişim 22.07.2022].

Jewish Virtual Library. “Richard Nixon Administration: Nixon’s Anti-Semitic Views Revealed in Tapes (1999).” Jewish Virtual Library: A Project of Aice. <https://www.jewishvirtuallibrary.org/nixon-s-anti-semitic-views> [Erişim 21.05.2023].

Karim, Ahmed A.&Lützenkirchen, Britta&Khedr, Eman&Khalil, Radwa. “Why Is 10 Past 10 the Default Setting for Clocks and Watches in Advertisements? A Psychological Experiment.”<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC5572348/#:~:text=İnyüzde%20theyüzde%20firstyüzde%20experimentyüzde%20Cyüzde%20we,wouldyüzde%20haveyüzde%20theyüzde%20oppositeyüzde%20effect> [Erişim 29.05.2022].

Krauthammer, Charles. “The Unipolar Moment.” Foreign Affairs. https://www.foreignaffairs.com/articles/1990-01-01/unipolar-moment?utm_medium=social&utm_source=twitter_posts&utm_campaign=tw_daily_soc [Erişim 27.07.2022].

Kutsal Kitap. “Tanrı’nın Yaratılış Kitabı.” <https://kutsal-kitap.net/bible/tr/index.php?id=16&mc=1&sc=4> [Erişim 16.01.2022].

Kutsal Kitap. “Zekeriya.” <https://kutsal-kitap.net/bible/tr/index.php?id=962&mc=1&sc=952> [Erişim 14.02.2022].

Kutsal Kitap. “Yeremya.” <https://kutsal-kitap.net/bible/tr/index.php?id=802&mc=1&sc=772> [Erişim 14.02.2022].

Lau, Tim. “The Filibuster, Explained.” BC. <https://www.brennancenter.org/our-work/research-reports/filibuster-explained> [Erişim 24.07.2022].

Lind, Michael. “The Five Crises of the American Regime.” <https://www.tabletmag.com/sections/news/articles/american-crises-capitol-assault> [Erişim 14. 09.2022].

Lipka, Michael. “Strong support for Israel in U.S. cuts across religious lines.” Pew Research Center. <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2014/02/27/strong-support-for-israel-in-u-s-cuts-across-religious-lines/> [Erişim 30.01.2023].

Macwilliams, Matthew C. “Trump is an Authoritarian. So are Millions of Americans,” <https://www.politico.com/news/magazine/2020/09/23/trump-america-authoritarianism-420681> [Erişim 23.04.2022].

Magid, Jacob&Lazar Berman. “Biden lands in Israel: ‘Connection between Americans and Israelis is bone deep.’” *The Times of Israel*. <https://www.timesofisrael.com/biden-lands-in-israel-connection-between-americans-and-israelis-is-bone-deep/> [Erişim 06.11.2022].

Manson, Katrina. “Biden’s Foreign Policy: the Return of American Exceptionalism.” <https://www.ft.com/content/7b687a78-109c-416e-9795-793bb017f964> [Erişim 27.07.2022].

Manson, Katrina. Financial Times. <https://www.ft.com/content/7b687a78-109c-416e-9795-793bb017f964> [Erişim 29.07.2022].

Medyascope. “Dr. Hüseyin Yılmaz ile Osmanlı Siyaset Düşüncesinin Yapısı.” <https://www.youtube.com/watch?v=ps8e0Pk2lQU> [Erişim 25.03.2022].

Miller-Idriss, Cynthia. “America's democracy is failing — and the world knows it.” MSNBC. <https://www.msnbc.com/opinion/america-s-democracy-failing-world-knows-it-n1284597> [Erişim 24.07.2022].

Mueller, John&Mark G. Stewart. “America the Humble: The End of Post-9/11 Militarism.” <https://www.cato.org/commentary/america-humble-end-post-9/11-militarism> [Erişim 24.01.2021].

National Archives. Richard Nixon Presidential Library and Museum. <https://www.nixonlibrary.gov/research/almanac> [Erişim 20.05.2023].

News. “Biden slams Jerusalem housing plan.” March 9, 2010. <https://www.nbcnews.com/id/wbna35774938> [Erişim 14.04.2023].

Nixon, Richard. “Message From Vice President Richard Nixon to the Annual Convention of the Zionist Organization of America, New York.” NY, August 27, 1960; <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/message-from-vice-president-richard-nixon-the-annual-convention-the-zionist-organization> [Erişim 20.05.2023].

North Atlantic Treaty Organization. “A Short Story of NATO.” https://www.nato.int/cps/en/natohq/declassified_139339.htm [Erişim: 04.07.2022].

NPR/Ipsos. “Seven in Ten Americans Say the Country is in Crisis, at Risk of Failing.” <https://www.ipsos.com/en-us/seven-ten-americans-say-country-crisis-risk-failing> [Erişim 22.07.2022].

Ortega, Rodrigo Pérez. “Half of Americans Anticipate a U.S. Civil War Soon, Survey Finds.” <https://www.science.org/content/article/half-of-americans-anticipate-a-us-civil-war-soon-survey-finds> [Erişim 23.07.2022].

Osmanlıca Türkçe Sözlük, <https://www.luggat.com/index.php#ceviri> [Erişim 23.12. 2021].

OxfordDictionary.<https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/hegemony?q=hegemony> [Erişim: 22 Haziran 2022].

Papers of John F. Kennedy. “‘American Leadership for Peace in the Middle East,’ Pre-Presidential Papers Senate Files. Box 910 Zionists of America Convention. New York City, 26 August 1960.” John F. Kennedy Presidential Library. <https://www.jfklibrary.org/archives/other-resources/john-f-kennedy-speeches/new-york-ny-19600826> [Erişim 13.05.2023].

Pew Research Center. “Religious Landscape Study (2007/2014).” <https://www.pewresearch.org/religion/religious-landscape-study/> [Erişim 21.01.2023].

Pew Research Center. “Jesus Christ’s Return to Earth.” (2010) <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2010/07/14/jesus-christs-return-to-earth/> [Erişim 29.01.2023].

Pew Research Center. “Evangelical Beliefs and Practices.” (2011). <https://www.pewresearch.org/religion/2011/06/22/global-survey-beliefs/> [Erişim 29.01.2023].

Pew Research Center. "U.S. Christians' Views on the Return of Christ." <https://www.pewresearch.org/religion/2013/03/26/us-christians-views-on-the-return-of-christ/> [Erişim 13.09.2021].

Pew Research Center. "How Americans Feel About Religious Groups." (2014). <https://www.pewresearch.org/religion/2014/07/16/how-americans-feel-about-religious-groups/> [Erişim 21.01.2023].

Pew Research Center. "America's Changing Religious Landscape." <http://www.pewforum.org/2015/05/12/americas-changing-religious-landscape> [Erişim 25.08.2020].

Pew Research Center. "How the Faithful Voted: A Preliminary 2016 Analysis." <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2016/11/09/how-the-faithful-voted-a-preliminary-2016-analysis/> [Erişim 16.01.2022].

Pew Research Center. "Looking to the Future, Public Sees an America in Decline on Many Fronts." <https://www.pewresearch.org/social-trends/2019/03/21/public-sees-an-america-in-decline-on-many-fronts/> [Erişim 22.07.2022].

Pew Research Center. Gregory A. Smith. "U.S. Jews are more likely than Christians to say Trump favors the Israelis too much." <https://www.pewresearch.org/short-reads/2019/05/06/u-s-jews-are-more-likely-than-christians-to-say-trump-favors-the-israelis-too-much/> [Erişim 17.06.2023].

Pew Research Center. "Most White Americans Who Regularly Attend Worship Services Voted for Trump in 2020." <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2021/08/30/most-white-americans-who-regularly-attend-worship-services-voted-for-trump-in-2020/> [Erişim 16.01.2022].

Pew Research Center. "Modeling the Future of Religion in America." <https://www.pewresearch.org/religion/2022/09/13/modeling-the-future-of-religion-in-america/> [Erişim 21.01.2023].

Pew Research Center, "Measuring Religion in Pew Research Center's American Trends Panel," [https://www.pewresearch.org/religion/2021/01/14/measuring-religion-in-pew-research-centers-american-trends-panel/#:~:text=In%20the%20Center's%20most%20current,%E2%80%9Cnothing%20in%20particular%E2%80%9D\).](https://www.pewresearch.org/religion/2021/01/14/measuring-religion-in-pew-research-centers-american-trends-panel/#:~:text=In%20the%20Center's%20most%20current,%E2%80%9Cnothing%20in%20particular%E2%80%9D).) [Erişim 25.03.2023].

Pinkas, Alon. "When Will the U.S. Get Tired of Helping Israel With UN Vetoes?" Feb 17, 2023. Haaretz. <https://www.haaretz.com/israel-news/2023-02-17/ty->

article/.premium/when-will-the-u-s-get-tired-of-helping-israel-with-un-vetoes/00000186-5fa9-d22b-ad9e-7febfdc60000 [Erişim 09.05.2023].

Prime Minister of Israel. <https://twitter.com/IsraeliPM/status/938476679063855104?s=20> [Erişim 14.04.2023].

Presidential Speeches. Harry S. Truman Presidency. <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches> [Erişim 09.05.2023].

Presidential Speeches. Harry S. Truman Presidency. May 14, 1948. Statement by the President Announcing Recognition of the State of Israel. <https://www.trumanlibrary.gov/library/public-papers/100/statement-president-announcing-recognition-state-israel> [Erişim 20.08.2022].

Presidential Speeches. Harry S. Truman Presidency. March 15, 1952. Columbia Scholastic Press Association. <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/march-15-1952-columbia-scholastic-press-association> [Erişim 22.03.2022].

Presidential Speeches. Harry S. Truman Presidency. January 15, 1953. Farewell Address. <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/january-15-1953-farewell-address> [Erişim 22.03.2022].

Presidential Speeches. Dwight D. Eisenhower Presidency. <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches> [Erişim 09.05.2023].

Presidential Speeches. John F. Kennedy Presidency. [https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches?field_president_target_id\[34\]=34](https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches?field_president_target_id[34]=34) [Erişim 13.05.2023].

Presidential Speeches. John F. Kennedy Presidency. September 12, 1960. Address to the Greater Houston Ministerial Association. <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/september-12-1960-address-greater-houston-ministerial> [Erişim 13.05.2023].

Presidential Speeches, John F. Kennedy Presidency. October 13, 1960. Debate with Richard Nixon in New York and Los Angeles. <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/october-13-1960-debate-richard-nixon-new-york-and-los-angeles> [Erişim 21.05.2023].

Presidential Speeches. John F. Kennedy Presidency. January 9, 1961. “City Upon a Hill” Speech. <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/january-9-1961-city-upon-hill-speech> [Erişim 13.05.2023].

Presidential Speeches. Lyndon B. Johnson Presidency. [https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches?field_president_target_id\[34\]=34](https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches?field_president_target_id[34]=34) [Erişim 19.05.2023].

Presidential Speeches. Richard M. Nixon Presidency. <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches> [Erişim 06.06.2022].

Presidential Speeches. Richard M. Nixon Presidency. January 20, 1969: First Inaugural Address. <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/january-20-1969-first-inaugural-address> [Erişim 03.08.2022].

Presidential Speeches. Richard M. Nixon Presidency. Address to the Nation on the War in Vietnam. November 3, 1969. <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/november-3-1969-address-nation-war-vietnam> [Erişim 04.08.2022].

Presidential Speeches. Richard M. Nixon Presidency. State Union Address, 20 January 1972. <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/january-20-1972-state-union-address> [Erişim 05.08.2022].

Presidential Speeches. Richard M. Nixon Presidency. January 20, 1973. <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/january-20-1973-second-inaugural-address> [Erişim 05.08.2022].

Presidential Speeches. Gerald Ford Presidency. <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches> [Erişim 07.06.2022].

Presidential Speeches. Gerald Ford Presidency. August 9, 1974: Remarks on Taking the Oath of Office. <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/august-9-1974-remarks-taking-oath-office> [Erişim 05.08.2022].

Presidential Speeches. Gerald Ford Presidency. September 18, 1974: Address to the General Assembly of the United Nations. <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/september-18-1974-address-general-assembly-united-nations> [Erişim 05.08.2022].

Presidential Speeches. Gerald Ford Presidency. October 8, 1974: “Whip Inflation Now” Speech. <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/october-8-1974-whip-inflation-now-speech> [Erişim 05.08.2022].

Presidential Speeches. Gerald Ford Presidency. January 15, 1975: State of the Union Address. <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/january-15-1975-state-union-address> [Erişim 05.08.2022].

Presidential Speeches. Gerald Ford Presidency. April 10, 1975: Address on U.S. Foreign Policy. <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/april-10-1975-address-us-foreign-policy> [Erişim 05.08.2022].

Presidential Speeches. Gerald Ford Presidency. January 19, 1976: State of the Union Address. <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/january-19-1976-state-union-address> [Erişim 05.08.2022].

Presidential Speeches. Gerald Ford Presidency. August 19, 1976: Republican National Convention. <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/august-19-1976-republican-national-convention> [Erişim 05.08.2022].

Presidential Speeches. Jimmy Carter Presidency. <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches> [Erişim 07.06.2022].

Presidential Speeches. Jimmy Carter Presidency. October 6, 1976: Debate with President Gerald Ford (Foreign and Defense Issues). <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/october-6-1976-debate-president-gerald-ford-foreign-and> [Erişim 23.05.2023].

Presidential Speeches. Jimmy Carter Presidency. February 2, 1977: Report to the American People on Energy. <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/february-2-1977-report-american-people-energy> [Erişim 07.08.2022].

Presidential Speeches. Jimmy Carter Presidency. January 20, 1977: Inaugural Address. <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/january-20-1977-inaugural-address> [Erişim 07.08.2022].

Presidential Speeches. Jimmy Carter Presidency. May 22, 1977: University of Notre Dame Commencement. <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/may-22-1977-university-notre-dame-commencement> [Erişim 23.05.2023].

Presidential Speeches. Jimmy Carter Presidency. July 15, 1979: “Crisis of Confidence” Speech. <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/july-15-1979-crisis-confidence-speech> [Erişim 07.08.2022].

Presidential Speeches. Jimmy Carter Presidency, January 4, 1980: Speech on Afghanistan, <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/january-4-1980-speech-afghanistan> [Erişim 07.08.2022].

Presidential Speeches. Ronald Reagan Presidency. <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches> [Erişim 07.06.2022].

Presidential Speeches. Ronald Reagan Presidency. July 17, 1980: Republican National Convention. <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/july-17-1980-republican-national-convention> [Erişim 08.08.2022].

Presidential Speeches. Ronald Reagan Presidency. April 28, 1981: Address on the Program for Economic Recovery. <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/april-28-1981-address-program-economic-recovery> [Erişim 08.08.2022].

Presidential Speeches. Ronald Reagan Presidency. June 9, 1982: Address to the Bundestag in West Germany. <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/june-9-1982-address-bundestag-west-germany> [Erişim 09.08.2022].

Presidential Speeches. Ronald Reagan Presidency. June 17, 1982: Speech to the United Nations General Assembly. <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/june-17-1982-speech-united-nations-general-assembly> [Erişim 09.08.2022].

Presidential Speeches. Ronald Reagan Presidency. September 1, 1982: Speech to the Nation on U.S. Policy in the Middle East. <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/september-1-1982-speech-nation-us-policy-middle-east> [Erişim 28.05.2023].

Presidential Speeches. Ronald Reagan Presidency. March 8, 1983: “Evil Empire” Speech. <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/march-8-1983-evil-empire-speech> [Erişim 08.08.2022].

Presidential Speeches. Ronald Reagan Presidency. January 21, 1985: Second Inaugural Address. <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/january-21-1985-second-inaugural-address> [Erişim 09.08.2022].

Presidential Speeches. Ronald Reagan Presidency. May 5, 1985: Bergen-Belsen Concentration Camp. <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/may-5-1985-bergen-belsen-concentration-camp> [Erişim 28.05.2023].

Presidential Speeches. George H. W. Bush Presidency. <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches> [Erişim 07.06.2022].

Presidential Speeches. George H. W. Bush Presidency. August 18, 1988: Acceptance Speech at the Republican National Convention. <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/august-18-1988-acceptance-speech-republican-national> [Erişim 09.08.2022].

Presidential Speeches. Ronald Reagan Presidency. January 11, 1989: Farewell Address. <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/january-11-1989-farewell-address> [Erişim 09.08.2022].

Presidential Speeches. George H. W. Bush Presidency. February 9, 1989: Address Before a Joint Session of Congress. <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/february-9-1989-address-joint-session-congress> [Erişim 09.08.2022].

Presidential Speeches. George H. W. Bush Presidency. January 31, 1990: State of the Union Address. <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/january-31-1990-state-union-address> [Erişim 09.08.2022].

Presidential Speeches. George H. W. Bush Presidency. September 11, 1990: Address Before a Joint Session of Congress. <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/september-11-1990-address-joint-session-congress> [Erişim 09.08.2022].

Presidential Speeches. George H. W. Bush Presidency. July 31, 1991: Press Conference with Mikhail Gorbachev. <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/july-31-1991-press-conference-mikhail-gorbachev> [Erişim 02.06.2023].

Presidential Speeches. George H. W. Bush Presidency. January 5, 1993: Address at West Point. <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/january-5-1993-address-west-point> [Erişim 10.08.2022].

Presidential Speeches. Bill Clinton Presidency. <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches> [Erişim 07.06.2022].

Presidential Speeches. Bill Clinton Presidency. January 20, 1993: First Inaugural. <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/january-20-1993-first-inaugural> [Erişim 10.08.2022].

Presidential Speeches. Bill Clinton Presidency. April 30, 1993: National Service Address. <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/april-30-1993-national-service-address> [Erişim 10.08.2022].

Presidential Speeches. Bill Clinton Presidency. September 13, 1993: Remarks at the Signing of the Israeli-Palestinian Agreement. <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/september-13-1993-remarks-signing-israeli-palestinian> [Erişim 02.06.2023].

Presidential Speeches. Bill Clinton Presidency. October 7, 1993: Address on Somalia. <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/october-7-1993-address-somalia> [Erişim 10.08.2022].

Presidential Speeches. Bill Clinton Presidency. November 13, 1993: Remarks to the Convocation of the Church of God in Christ in Memphis. <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/november-13-1993-remarks-convocation-church-god-christ-memphis> [Erişim 10.08.2022].

Presidential Speeches. Bill Clinton Presidency. December 8, 1993: Remarks on the Signing of NAFTA. <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/december-8-1993-remarks-signing-nafta> [Erişim 10.08.2022].

Presidential Speeches. Bill Clinton Presidency. January 25, 1994: State of the Union Address. <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/january-25-1994-state-union-address> [Erişim 10.08.2022].

Presidential Speeches. Bill Clinton Presidency. November 27, 1995: Address on Bosnia. <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/november-27-1995-address-bosnia> [Erişim 10.08.2022].

Presidential Speeches. Bill Clinton Presidency. August 29, 1996: Remarks at the Democratic National Convention. <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/august-29-1996-remarks-democratic-national-convention> [Erişim 12.08.2022].

Presidential Speeches. Bill Clinton Presidency. June 10, 1999: Address on the Kosovo Agreement. <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/june-10-1999-address-kosovo-agreement> [Erişim 12.08.2022].

Presidential Speeches. Barack Obama Presidency. <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches> [Erişim 07.06.2022].

Presidential Speeches. Barack Obama Presidency. August 28, 2008: Acceptance Speech at the Democratic National Convention. <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/august-28-2008-acceptance-speech-democratic-national> [Erişim 11.06.2023].

Presidential Speeches. Barack Obama Presidency. November 4, 2008: Remarks on Election Night. <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/november-4-2008-remarks-election-night> [Erişim 14.08.2022].

Presidential Speeches. Barack Obama Presidency. February 24, 2009: Address Before a Joint Session of Congress. <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/february-24-2009-address-joint-session-congress> [Erişim 11.06.2023].

Presidential Speeches. Barack Obama Presidency. June 4, 2009: Address at Cairo University. <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/june-4-2009-address-cairo-university> [Erişim 11.06.2023].

Presidential Speeches. Barack Obama Presidency. December 1, 2009: Speech on Strategy in Afghanistan and Pakistan. <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/december-1-2009-speech-strategy-afghanistan-and-pakistan> [Erişim 14.08.2022].

Presidential Speeches. Barack Obama Presidency. January 27, 2010: 2010 State of the Union Address. <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/january-27-2010-2010-state-union-address> [Erişim 14.08.2022].

Presidential Speeches. Barack Obama Presidency. September 6, 2012: Nominee Acceptance Speech at 2012 Democratic National Convention. <https://millercenter.org/the->

presidency/presidential-speeches/september-6-2012-nominee-acceptance-speech-2012-democratic [Erişim 11.06.2023].

Presidential Speeches. Barack Obama Presidency. March 21, 2013: Address to the People of Israel. <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/march-21-2013-address-people-israel> [Erişim 11.06.2023].

Presidential Speeches. Barack Obama Presidency. January 20, 2015: 2015 State of the Union Address. <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/january-20-2015-2015-state-union-address> [Erişim 11.06.2023].

Presidential Speeches. George W. Bush Presidency. <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches> [Erişim 07.06.2022].

Presidential Speeches. George W. Bush Presidency. January 20, 2001: First Inaugural Address. <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/january-20-2001-first-inaugural-address> [Erişim 12.08.2022].

Presidential Speeches. George W. Bush Presidency. January 29, 2001: Remarks on Faith-Based and Community Initiatives. <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/january-29-2001-remarks-faith-based-and-community-initiatives> [Erişim 12.08.2022].

Presidential Speeches. George W. Bush Presidency. September 11, 2001: Address to the Nation on the Terrorist Attacks. <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/september-11-2001-address-nation-terrorist-attacks> [Erişim 12.08.2022].

Presidential Speeches. George W. Bush Presidency. September 22, 2001: Address on the U.S. Response to the Attacks of September 11. <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/september-22-2001-address-us-response-attacks-september-11> [Erişim 12.08.2022].

Presidential Speeches. George W. Bush Presidency. January 29, 2002: State of the Union Address. <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/january-29-2002-state-union-address> [Erişim 12.08.2022].

Presidential Speeches. George W. Bush Presidency. June 1, 2002: Graduation Speech at West Point. <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/june-1-2002-graduation-speech-west-point> [Erişim 13.08.2022].

Presidential Speeches. George W. Bush Presidency. June 7, 2002: Address to the Nation on the Department of Homeland Security. <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/june-7-2002-address-nation-department-homeland-security> [Erişim 12.08.2022].

Presidential Speeches. George W. Bush Presidency. January 28, 2003: State of the Union Address. <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/january-28-2003-state-union-address> [Erişim 13.08.2022].

Presidential Speeches. George W. Bush Presidency. January 20, 2004: State of the Union Address. <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/january-20-2004-state-union-address> [Erişim 13.08.2022].

Presidential Speeches. George W. Bush Presidency. July 17, 2004: Remarks on National Security and the War Effort. <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/july-17-2004-remarks-national-security-and-war-effort> [Erişim 13.08.2022].

Presidential Speeches. George W. Bush Presidency. September 3, 2004: Remarks at the Republican National Convention. <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/september-3-2004-remarks-republican-national-convention> [Erişim 13.08.2022].

Presidential Speeches. George W. Bush Presidency. January 20, 2005: Second Inaugural Address. <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/january-20-2005-second-inaugural-address-0> [Erişim 13.08.2022].

Presidential Speeches. George W. Bush Presidency. December 19, 2005: Address on Renewal in Iraq. <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/december-19-2005-address-renewal-iraq> [Erişim 13.08.2022].

Presidential Speeches. George W. Bush Presidency. January 31, 2006: State of the Union Address. <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/january-31-2006-state-union-address> [Erişim 13.08.2022].

Presidential Speeches. George W. Bush Presidency. January 23, 2007: State of the Union Address. <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/january-23-2007-state-union-address> [Erişim 13.08.2022].

Presidential Speeches. George W. Bush Presidency. January 28, 2008: State of the Union Address. <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/january-28-2008-state-union-address> [Erişim 13.08.2022].

Presidential Speeches. George W. Bush Presidency. October 3, 2008: Remarks on Emergency Economic Stabilization Act of 2008. <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/october-3-2008-remarks-emergency-economic-stabilization-act> [Erişim 13.08.2022].

Presidential Speeches. George W. Bush Presidency. November 13, 2008: Speech on Financial Markets and the World Economy. <https://millercenter.org/the->

presidency/presidential-speeches/november-13-2008-speech-financial-markets-and-world-economy [Erişim 13.08.2022].

Presidential Speeches. George W. Bush Presidency. January 12, 2009: Final Press Conference. <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/january-12-2009-final-press-conference> [Erişim 13.08.2022].

Presidential Speeches. George W. Bush Presidency. January 15, 2009: Farewell Address to the Nation. <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/january-15-2009-farewell-address-nation> [Erişim 13.08.2022].

Presidential Speeches. Barack Obama Presidency. April 28, 2010: Remarks on Wall Street Reform. <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/april-28-2010-remarks-wall-street-reform> [Erişim 14.08.2022].

Presidential Speeches. Barack Obama Presidency. June 15, 2010: Speech on the BP Oil Spill. <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/june-15-2010-speech-bp-oil-spill> [Erişim 15.08.2022].

Presidential Speeches. Barack Obama Presidency. August 31, 2010: Address on the End of the Combat Mission in Iraq. <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/august-31-2010-address-end-combat-mission-iraq> [Erişim 15.08.2022].

Presidential Speeches. Barack Obama Presidency. January 25, 2011: 2011 State of the Union Address. <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/january-25-2011-2011-state-union-address> [Erişim 15.08.2022].

Presidential Speeches. Barack Obama Presidency. May 19, 2011: Speech on American Diplomacy in the Middle East and North Africa. <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/may-19-2011-speech-american-diplomacy-middle-east-and-north> [Erişim 15.08.2022].

Presidential Speeches. Barack Obama Presidency, June 22, 2011: Remarks on the Afghanistan Pullout. <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/june-22-2011-remarks-afghanistan-pullout> [Erişim 15.08.2022].

Presidential Speeches. Barack Obama Presidency. September 8, 2011: Address to Congress on the American Jobs Act. <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/september-8-2011-address-congress-american-jobs-act> [Erişim 15.08.2022].

Presidential Speeches. Barack Obama Presidency. December 16, 2012: Remarks on Sandy Hook Elementary Shootings. <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/december-16-2012-remarks-sandy-hook-elementary-shootings> [Erişim 15.08.2022].

Presidential Speeches. Barack Obama Presidency. February 13, 2013: 2013 State of the Union Address. <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/february-13-2013-2013-state-union-address> [Erişim 15.08.2022].

Presidential Speeches. Barack Obama Presidency. January 12, 2016: 2016 State of the Union Address. <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/january-12-2016-2016-state-union-address> [Erişim 16.08.2022].

Presidential Speeches. Donald Trump Presidency. January 20, 2017: Inaugural Address. <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/january-20-2017-inaugural-address> [Erişim 20.08.2022].

Presidential Speeches. Donald Trump Presidency. February 28, 2017: Address to Joint Session of Congress. <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/february-28-2017-address-joint-session-congress> [Erişim 20.08.2022].

Presidential Speeches. Donald Trump Presidency. September 19, 2017: Address to the United Nations General Assembly. <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/september-19-2017-address-united-nations-general-assembly> [Erişim 18.08.2022].

President Trump. "Statement by President Trump on Jerusalem." December 6, 2017. <https://it.usembassy.gov/statement-president-trump-jerusalem-december-6-2017/> [Erişim 14.04.2023].

Presidential Speeches. Donald Trump Presidency. December 18, 2017: Remarks on National Security Strategy. <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/december-18-2017-remarks-national-security-strategy> [Erişim 18.08.2022].

Presidential Speeches. Donald Trump Presidency. January 30, 2018: State of the Union Address. <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/january-30-2018-state-union-address> [Erişim 19.06.2022].

Presidential Speeches. Donald Trump Presidency. February 23, 2018: Remarks at the Conservative Political Action Conference. <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/february-23-2018-remarks-conservative-political-action> [Erişim 19.06.2022].

Presidential Speeches. Donald Trump Presidency. July 24, 2018: Speech at the Veterans of Foreign Wars National Convention. <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/july-24-2018-speech-veterans-foreign-wars-national-convention> [Erişim 20.08.2022].

Presidential Speeches. Donald Trump Presidency. September 25, 2018: Address at the 73rd Session of the United Nations General Assembly. <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/september-25-2018-address-73rd-session-united-nations-general> [Erişim 19.06.2022].

Presidential Speeches. Donald Trump Presidency. February 5, 2019: State of the Union Address. <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/february-5-2019-state-union-address> [Erişim 20.08.2022].

Presidential Speeches. Donald Trump Presidency. September 24, 2019: Remarks at the United Nations General Assembly. <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/september-24-2019-remarks-united-nations-general-assembly> [Erişim 19.06.2022].

Presidential Speeches. Donald Trump Presidency. February 4, 2020: State of the Union Address. <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/february-4-2020-state-union-address> [ErişimTarihi: 20.08.2022].

Presidential Speeches. Donald Trump Presidency. June 1, 2020: Statement on Protests Against Police Brutality. <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/june-1-2020-statement-protests-against-police-brutality> [Erişim 20.08.2022].

Presidential Speeches. Donald Trump Presidency. January 19, 2021: Farewell Address. <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/january-19-2021-farewell-address> [Erişim 19.06.2022].

R, Manoj. "Ibn Khaldun's Theory of 'Asabiyya' and Its Application in Kerala Muslim Politics." https://www.academia.edu/30328509/Ibn_Khalduns_theory_of_asabiyya_and_its_application_in_Kerala_Muslim_politics [Erişim 18.03.2022].

Razavi, Negar. "Washington'da İran Uzmanı Var mı?" Çev. Zahide Tuba Kor. Fikir Turu. <https://fikirturu.com/abd-dis-politikasi/washingtonda-iran-uzmani-var-mi/> [Erişim 21.05.2022].

Remarks of Senator John F. Kennedy. Greater Washington Observance of Israel's Tenth Anniversary. Washington D. C., May 11, 1958. John F. Kennedy Library and Museum. <https://www.jfklibrary.org/archives/other-resources/john-f-kennedy-speeches/israels-tenth-anniversary-washington-dc-19580511> [Erişim 13.05.2023].

"Remarks" 74th Session of the UN General Assembly, September 24, <https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/remarks-president-trump-74th-session-unitednations-general-assembly/> [Erişim 27.07.2022].

Remarks of President Barack Obama – State of the Union Address As Delivered.
<https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2016/01/12/remarks-president-barack-obama-yüzde E2yüzde 80yüzde 93-prepared-delivery-state-union-address> [Erişim 27.07.2022].

Remarks of President Donald Trump at Signing of Presidential Proclamation Recognizing Israel’s Sovereign Right Over the Golan Heights.
<https://trumpwhitehouse.archives.gov/briefings-statements/remarks-president-trump-signing-presidential-proclamation-recognizing-israels-sovereign-right-golan-heights/> [Erişim 3.05.2023].

Reuters. “Clinton berates Netanyahu over settlements.” March 13, 2010.
<https://www.reuters.com/article/us-palestinians-israel-idUSLDE62B28W20100312> [Erişim 14.04.2023].

Reuters. Obama did not snub Israeli PM: Axelrod.” March 28, 2010.
<https://www.reuters.com/article/us-usa-israel-idUSTRE62R0NB20100328> [Erişim 14.04.2023].

Rose, Gideon. “Out of Order? What’s Inside.” Foreign Affairs.
<https://www.foreignaffairs.com/articles/2016-12-12/out-order> [Erişim 01.08.2022].

Rothman, Lauren ve Tim Lowery. “Check out the most famous buildings and monuments in the USA.” <https://www.timeout.com/usa/things-to-do/famous-buildings-in-america> [Erişim 21.08.2021].

Ruby, Robert. “A Six-Day War: Its Aftermath in American Public Opinion.” Pew Forum on Religion&Public Life (May 30, 2007).
<https://www.pewresearch.org/religion/2007/05/30/a-six-day-war-its-aftermath-in-american-public-opinion/> [Erişim 20.01.2023].

Ruebner, Josh& Salih Booker&Zaha Hassan. “Bringing Assistance to Israel in Line With Rights and U.S. Laws.” Carnegie Endowment For International Peace. [Erişim 12.09.2020].

Saad, Lydia. “Americans Still Pro-Israel, Though Palestinians Gain Support.” (March 17, 2022). <https://news.gallup.com/poll/390737/americans-pro-israel-though-palestinians-gain-support.aspx> [Erişim 21.01.2023].

Silk, Mark. “Discovered letter exposes roots of Ronald Reagan’s ‘city on a hill patriotism.’” <https://religionnews.com/2018/09/15/the-faith-of-ronald-reagan/> [Erişim 30.05.2023].

Silow-Carroll, Andrew. “Who is King Cyrus, and why did Netanyahu compare him to Trump?” *The Times of Israel*, 2018. <https://www.timesofisrael.com/who-is-king-cyrus-and-why-is-netanyahu-comparing-him-to-trump/> [Erişim 11.09.2020].

State of the Union Address. <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/> [Erişim 11.07.2022].

Stephens, Philip. “The West is the Author of its Own Weakness.” Financial Times, <https://www.ft.com/content/9779fde6-edc6-4d4c-b532-fc0b9cad4ed9> [Erişim 05.09.2022].

Takvim. “İşte ‘Trump’ın “Yeni Dünya Düzeni” ve Yahudi Lobisinin etkisi,” <https://www.takvim.com.tr/dunya/2018/08/11/iste-trumpin-yeni-dunya-duzeni-ve-yahudi-lobisinin-etkisi> [Erişim 21.12.2018].

TDK Sözlük, <https://sozluk.gov.tr/> [Erişim: 22 Haziran 2022].

The Guardian. “Palestinians no longer accept US as mediator, Abbas tells summit.” 13 December 2017. <https://www.theguardian.com/world/2017/dec/13/recep-tayyip-erdogan-unite-muslim-world-trump-east-jerusalem> [Erişim 14.04.2023].

The Guardian. “US confirms end to funding for UN Palestinian refugees.” 2018. <https://www.theguardian.com/world/2018/aug/31/trump-to-cut-all-us-funding-for-uns-main-palestinian-refugee-programme> [Erişim 3.5.2023].

The Guardian. “Trump Heights': Israeli settlement in Golan named after US president.” <https://www.theguardian.com/world/2019/jun/17/minefields-and-ruins-israeli-settlement-called-trump-built-on-conquered-land> [Erişim 3.5.2023].

The National Interest. Donald J. Trump. Trump on Foreign Policy. April 27, 2016. <https://nationalinterest.org/feature/trump-foreign-policy-15960> [Erişim 16.06.2023].

The Times of Israel. “Obama explains why he hasn’t visited Israel since taking Office.” 26 October 2012. <https://www.timesofisrael.com/obama-explains-why-he-hasnt-visited-israel-as-president/> [Erişim 14.04.2023].

The White House. President George W. Bush. President Bush Calls for New Palestinian Leadership. The Rose Garden, 24 June 2002. <https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2002/06/20020624-3.html> [Erişim 08.06.2023].

The White House, Remarks by the President at AIPAC Policy Conference. March 04, 2012. <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2012/03/04/remarks-President-aipac-policy-conference-0> [Erişim 6.04.2022].

The White House. “Remarks by President Obama and President Abbas of the Palestinian Authority in Joint Press Conference.” March 21, 2013. <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2013/03/21/remarks-president-obama-and-president-abbas-palestinian-authority-joint-> [Erişim 14.04.2023].

Thomas Jefferson Second Inaugural Address. Second Inaugural Address. March 4, 1805. https://avalon.law.yale.edu/19th_century/jefinau2.asp [Erişim 04.05.2022].

Timeturk. “Obama'nın İsrail-Filistin karnesi.” 02.12.2016, <https://www.timeturk.com/obama-nin-israil-filistin-karnesi/haber-382410> [Erişim 14.04.2023].

Transparency International. “Corruption Perceptions Index.” <https://www.transparency.org/en/cpi/2021> [Erişim 21.05.2022].

Tur, Bahriye. “Carter Doktrini ve ABD Dış Politika Algısına Etkileri.” Social Sciences Studies Journal. c. 7, s. 84. <https://atif.sobiad.com/index.jsp?modul=makale-goruntule&id=G1WsH3sBYbO9RkQmWtsP> [Erişim 07.08.2022].

Turgut, Serdar. “Kapitalizmin seküler anıtları (Bir 11 Eylül yazısı).” Habertürk. <https://www.haberturk.com/yazarlar/serdar-turgut-2025/3187135-kapitalizmin-sekuler-anitlari-bir-11-eylul-yazisi> [Erişim 30.08.2021].

Oğuzlu, Tarık. “ABD'nin süper güç olma çağı bitiyor mu?” TRT Haber. <https://www.trthaber.com/haber/dunya/abdnin-super-guc-olma-cagi-bitiyor-mu-645905.html> [Erişim 09.05.2023].

Oğuzlu, Tarık. “ABD'nin Çin'e yönelik yeni dış politika yaklaşımı.” Anadolu Ajansı, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/abdnin-cine-yonelik-yeni-dis-politika-yaklasimi/2609670> [Erişim 13.02.2023].

United Nations. “General Assembly Overwhelmingly Adopts Resolution Asking Nations not to Locate Diplomatic Missions in Jerusalem.” 21 December 2017. <https://press.un.org/en/2017/ga11995.doc.htm> [Erişim 12.09.2020].

USA Corruption Report. <https://www.ganintegrity.com/portal/country-profiles/usa/> [Erişim 21.05.2022].

Wagner, Donald. “Evangelicals and Israel: Theological Roots of a Political Alliance.” (2003), <https://www.religion-online.org/article/evangelicals-and-israel-theological-roots-of-a-political-alliance/> [Erişim 14.03.2023].

Walt, Stephen M. “The Myth of American Exceptionalism.” <https://foreignpolicy.com/2011/10/11/the-myth-of-american-exceptionalism/> [Erişim 24.01.2022].

Washington Post, “Yair Netanyahu, son of Israeli leader, calls Trump a 'real rock star' and compares him to King Cyrus,” <https://www.washingtonpost.com/world/2019/06/11/yair-netanyahu-son-israeli-leader-calls-trump-real-rock-star-compares-him-king-cyrus/> [Erişim 17.11.2021].

Wertheim, Stephen. "The End of the Indispensable Nation." Spotify Podcast. <https://podcasts.apple.com/id/podcast/the-end-of-the-indispensable-nation-stephen-wertheim/id1200758267?i=1000533850210> [Erişim 13.02.2022].

White House. "Remarks by President Biden on America's Place in the World." <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/speeches-remarks/2021/02/04/remarks-by-president-biden-on-americas-place-in-the-world/> [Erişim 25. 10.2022].

White House Archives. "Presidential Proclamation Recognizing Jerusalem as the Capital of the State of Israel and Relocating the United States Embassy to Israel to Jerusalem." <https://trumpwhitehouse.archives.gov/presidential-actions/presidential-proclamation-recognizing-jerusalem-capital-state-israel-relocating-united-states-embassy-israel-jerusalem/> [Erişim 11.09.2020].

Winthrop, John. "A Model of Christian Charity (1630)." <http://history.hanover.edu/texts/winthmod.html> [Erişim 8.7.2022].

World Population Review. "Jewish Population by State 2023." <https://worldpopulationreview.com/state-rankings/jewish-population-by-state> [Erişim 21.01.2023].